

IOSEPHI BINGHAMI

OPERA

QVAE EXSTANT

VOLVMINIBVS

VNDECIM

COMPREHENSA,

ET

EX ANGLICANO LATINE REDDITA.

... CCLI.

IOSEPHI BINGHAMI

RECTORIS ECCLESIAE HAVANTINAE
IN AGRO HANTONIENSI ANGLIAE

OPERVM

QVAE EXSTANT
VOLVMEN PRIMVM
CONTINENS

ORIGINVM
SIVE
ANTIQVITATVM ECCLESIASTICARVM

LIBRVM PRIMVM ET SECVNDVM.
EX LINGVA ANGLICANA IN LATINAM
VERTIT
IO. HENRICVS GRISCHOVIVS
HALBERSTADIENSIS.
CVM PRAEFATIONE
IO. FRANCISCI BVDDEI
THEOL. D. ET P. P. O.

EDITIO SECVNDA.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI
MDCC[illegible]

PRAEFATIO
B. D. IO. FRANCISCI BVDDEI.

ITA tandem multorum satisfieri cœpit votis, qui, vt IOSEPHI BINGHAMI *origines ecclesiasticæ* alia, quam anglicana lingua, legi possent, vehementer optarunt. Ex quo enim per varias eruditorum ephemerides innotuit, quanto studio, quanta industria auctor doctissimus in hocce argumento versatus sit, quam exactam et exquisitam eorum omnium, quæ, vt solide illud pertractaretur, requirebantur, secum adtulerit notitiam; non poterant non ingenti cupiditate ad illud legendum inflammari, quotquot antiquitatibus, historiæque ecclesiasticæ, iustum statuere pretium didicerunt. Hi ergo iam inuenient, quo suam abunde expleant sitim, dum prima operis huius pars, in latinum translata sermonem, omnium se oculis offert, atque deprehendent, nihil tam præclare de eo dictum esse, aut dici posse, vt non multis modis illud superet.

ECCLESIASTICAE antiquitatis qui contemnunt, aut in minimis ponunt, cognitionem, se ignaros eorum, quæ theologiæ, immo et iurisprudentiæ vel maxime inseruiunt, demonstrant. Iucundum non tantum est, eorum quæ hinc inde adhuc in nostris ecclesiis conspiciuntur, cognitam perspectamque habere originem, sed vtile etiam, immo necessarium,

vt noſtræ veterisquæ eccleſiæ comparatione inſtituta, inde diſcamus, quouſque conueniant inter ſe, aut a ſe inuicem diſſentiant. Non is equidem ſum, qui veterem eccleſiam omnis plane nævi expertem fuiſſe exiſtimem, aut noſtræ hanc eſſe conditionem, vt, ad ritus et ceremonias quod attinet, cum veteri conſpirare prorſus in omnibus aut poſſit, aut debeat; nec tamen iis profecto ſuffragari poſſum, qui veterum chriſtianorum inſtituta deprimunt nimis et extenuant, eorumdemque veſtigia quævis remota atque omnino deleta cupiunt. Multa apud eos occurrunt, quæ et pietatem ſingularem, et feruorem zelumque ardentem pro gloria Dei, et indefeſſum ſtudium, vitæ ſanctitatem caſtitatemque cum doctrinæ puritate coniungendi, demonſtrant; quæ quo magis hodie nonnullis effrenæ viuendi cunctaque pro lubitu agendi libertati fauentibus, eumque in finem veterum chriſtianorum dicta, facta, conſuetudines, ritus, aut irridentibus, aut ſiniſtra interpretatione deprauantibus, diſplicent, eo maiorem promerentur laudem, qui ea contra recte explicata, et luce maiori colluſtrata omnium oculis exponunt, vt quo iure aliquid aut laudetur aut vituperetur, rurſusque aut ceu ſpurium reiiciatur, aut ceu genuinum retineatur, quilibet, animum ad hæc aduertens, diiudicare queat. Latiſſime quidem hæc omnia patent, et tum in eccleſiæ regimine recte inſtituendo et adminiſtrando, tum et illorum, qui ſe chriſtianos profitentur, vita moribusque diiudicandis, vſum ſuum demonſtrant; accedit tamen, quod ipſa quoque eccleſiæ euangelicæ doctrina haud leue in antiquitate eccleſiaſtica præſidium inueniat. Non vtique eodem magnopere indigemus, cum Romanenſibus ex ſola ſcriptura ſacra ita obuiam ire queamus, vt victas dare manus cogantur, prouocandoque ad eccleſiæ auctoritatem, id demum efficiant, vt omnes intelligant, apud verum legitimumque iudicem ſe cauſſa cecidiſſe. Cum vero illud inſuper, quo vnice adhuc ſe tuentur, munimentum, veteris eccleſiæ auctoritatem, illis itidem eripimus,

nobis-

nobiscum vindicamus; noſtra eo certior non minus, quam clarior et euidentior redditur victoria. Errantque magnopere, ſi nos hocce pugnæ genus detrectare ſibi perſuadeant; ad quod eo lubentius potius deſcendimus, quo certiores ſumus, potiorem ſaltem melioremque veteris eccleſiæ partem a noſtris ſtare partibus. Quæ omnia vt aliunde conſtant, ita in hiſce ipſis *originibus eccleſiaſticis* ita ſubinde confirmantur, vt quod cordatis et ingenuis harum rerum exiſtimatoribus dubium mouere queat, ſuperſit nihil.

NON deſunt, fateor, qui in antiquitatibus eccleſiaſticis illuſtrandis operam ſuam ſtudiumque collocarunt. Ingens cumprimis illorum eſt numerus; qui partes quasdam ſingulatim ſibi ſumpſerunt explicandas; quorum præcipuas ſelectioresque commentationes, in *theſauro*, quem vna cum viro clariſſimo, IOAN. GEORGIO WALCHIO, molior, *eccleſiaſtico*, iunctim aliquando per Numinis propitium fauorem, exhibere eſt animus. Sed paucis admodum tantam librorum multitudinem legere, paucioribus ſibi comparare, pauciſſimis eadem recte vti, datum eſt. Sunt porro, qui vnico velut faſce cuncta complecti, aut integrum quoddam apteque cohærens antiquitatum eccleſiaſticarum corpus proferre in lucem conati ſunt, vt IO. BAPTISTA CASALIVS, GVIL. CAVEVS, GOTHOFREDVS ARNOLDVS, et alii quidam, certe non adeo multi. At, ſi dicendum quod res eſt, nemo illorum ita cuncta perſecutus eſt, vt non ſemper extiterint, qui plenius aliquod, et exquiſitiori ſtudio elaboratum eccleſiaſticarum antiquitatum ſyſtema deſiderarent. Quæ quidem gloria BINGHAMO noſtro reſeruata videtur, qui, ſi ad ſupremum faſtigium non peruenit, quod nemini mortalium temere dabitur, omnium tamen, qui ante eum huncce campum ingreſſi ſunt, induſtriam ſuperauit, et longiſſime poſt ſe reliquit. Conſpirant in hocce opere cuncta, quæ pretium eius augere poſſunt: tractatio plena, in qua nec deſint neceſſaria, nec ſuperflua tædium creent, ordo concinnus, probationes ſolidæ,

 et ex

et ex ipsis fontibus, vbique diligenter indicatis, h[illegible]tæ, perspicuitas summa, omni proscripta obscuritate.

NEC offendet, puto, quemquam, quod auctor doctissimus sententias, auctoritatis episcopalis seu hierarchiæ in Anglia defensoribus proprias, defendat. Hisce enim partibus cum ipsemet addictus sit, nemo ei hoc vitio vertere poterit. Quod si etiam, qui cum hisce faciunt, in veteris ecclesiæ institutis ad sua placita flectendis nimii sunt, in idem tamen haud raro incurrunt vitium, qui illis, sæpe sine prægnanti ratione, sese opponunt. Præterea cum vtraque pars in veteris ecclesiæ disciplina et institutis caussæ suæ præsidium quærat, illud ex hisce certaminibus extitit commodum, vt scriptis subinde egregiis noua lux antiquitatibus ecclesiasticis adfunderetur, certe maiori studio ac industria in iis eruendis ac inuestigandis viri quidam eruditi versarentur, quam forte ceteroquin factum fuisset. Certe inter eos, qui pro episcoporum auctoritate et veteri disciplina retinenda militarunt, viros fuisse exquisita rerum veteris ecclesiæ notitia imbutos, IO. PEARSONII, HENRICI HAMMONDI, HENRICI DODWELLI, aliorumque, quorum nomina orbis eruditus veneratur, exempla testantur. BINGHAMO vero nostro hoc præ reliquis proprium est, quod magna animi moderatione, iudicioque singulari, in hisce omnibus versetur, adeo vt, si in quibusdam emendatione quadam opus habet, longe plurima contra sint, ex quibus insignem lector capere queat vtilitatem.

VT exemplis quibusdam, quæ diximus, comprobemus, quando auctor *lib. I. cap. V.* de *distinctione inter laicos et clericos* verba facit, antiquitatem simul huius distinctionis euincere adnititur. Eum in finem primum producit testimonium CLEMENTIS Alexandrini; tum vero vlterius progreditur, et, ab ecclesia iudaica originem suam ducere, adserit, idque hocce CLEMENTIS Romani testimonio confirmat: τῷ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσί καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακ-

ται

ται, καὶ λευΐταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται. *Summo ſacerdoti ſua munera tributa ſunt, ſacerdotibus locus proprius adſignatus eſt, et Leuitis ſua miniſteria incumbunt. Laicus præceptis laicis conſtringitur, ep. I. ad Corinth. n. XL.* Quemadmodum vero in eo, quod a Iudæis, apud quos ſacri ordinis viri ſpecialiori quodam ſenſu *ſors Dei* dicebantur, diſtinctionis huius deriuanda ſit origo, me aliosque facile ſecum conſentientes habet; ita non æque omnes inter ſe conveniunt, quando, et qua ratione eadem ad chriſtianos ſit translata. Enimuero, ſi teſtimonio CLEMENTIS Alexandrini locus concedatur; circa finem ſæculi ſecundi eam in vſu fuiſſe, inde colligetur, quod et TERTVLLIANI auctoritate, ſi opus eſſet, confirmari poſſet. Ex CLEMENTIS autem Romani verbis id quidem conficitur, in eccleſia iudaica hocce inter clericos et laicos diſcrimen obtinuiſſe, quod et poſitum eſt extra controuerſiam; apud chriſtianos id iam ea ætate in vſu fuiſſe, nec CLEMENS dicit, nec ideo hocce comprobari poteſt effato. Scopus enim eius, atque totus ſermonis nexus, oſtendunt, eum eccleſiæ iudaicæ exemplo tantum oſtendere voluiſſe, ordinem certum in eccleſia quoque chriſtiana obſeruandum eſſe. Quod ſi itaque probari nequit, tempore CLEMENTIS Romani hancce diſtinctionem, atque adpellationem in vſu fuiſſe; multo minus adſeri poterit, eam ab ipſis apoſtolis originem ducere, quod præeunte CAESARE BARONIO, contendit PETRVS DE MARCK, in *diſſertatione de diſcrimine clericorum et laicorum;* refutante et reiiciente hanc ſententiam beato CHRISTIANO KORTHOLTO noſtro, in *diſquiſitionibus anti-Baronianis, diſquiſit. V. §. IV. p. 151.* Atque hæc cum ita ſe habeant, valde dubito, an doctiſſimus BINGHAMVS noſter diſtinctionis huius veritatem, contra NIC. RIGALTIVM, CLAVDIVM SALMASIVM, IO. SELDENVM, ſatis in tuto, quod pollicetur, collocauerit. Enimuero, diſcrimen aliquod inter eos, qui docentium munere, aut aliis eccleſiæ miniſteriis fungebantur, et reliquos, qui nullum ſibi impoſitum habebant officium, fuiſſe, ipſa ratio docet, indeque

cla-

clarissime euincitur, quod seruator certas in ecclesia functiones constituerit, docente apostolo *Eph. IV, 11.* Quare si quis *clericorum* et *laicorum* vocibus, nihil aliud, quam quod inter docentes et auditores, aut eos qui certis muneribus funguntur, vel iis non funguntur, intercedit, denotare vellet; tum quidem ipsum hocce haud dubie a diuina institutione deriuandum esset discrimen, parumque referret, quando demum voces istae ad illud significandum adhiberi coepissent. Cum vero, vt antea obseruauimus, et auctor eruditissimus fatetur, ex ecclesia iudaica voces istae deriuatae sint, et altera quidem, seu vox *clericus* singularem quamdam ἐξοχήν, ministris ecclesiae in nouo testamento non debitam, et cum quodam illorum, qui laici dicuntur, contemptu coniunctam, indicare videatur, aliter censendum esse, res ipsa ostendit. Non equidem puto, id sibi voluisse, qui primum hisce vocibus in ecclesia vsi sunt; fierique potuit, vt innocenti hoc facerent consilio, nec sacri ordinis viris aliam, quam quae iure illis tribuitur, vindicare vellent dignitatem; occasionem tamen hinc enatam, non diffiteor, qua sequiori aetate nonnulli ad imperium aliquod in reliquos, sacri ordinis viris vindicandum, abusi sunt. Horum enim ambitioni, cum sub Romanorum pontificum tyrannide, nec modus, nec finis poneretur, peropportunum illis hocce accidebat discrimen, quo clerici, vti vocabantur, velut supra humanam sortem euecti, laicos, ceu infra eandem positos, contemnebant, et alto despiciebant supercilio. Et hactenus quidem distinctionem hancce inter caussas, quae imperio potestatique papali incrementum dederunt, me non inuito referre licebit. Nec tamen hoc obstabit, quo minus in sano sobrioque sensu in ecclesiis protestantium retineatur; vt ea nihil aliud, quam, quod ex ipso docentium munere oritur, discrimen innuatur. Voces istas si quis ferre nolit, per me quidem non stabit, quo minus abrogentur, modo res ipsa, secundum diuinam institutionem salua maneat. Nec enim super iis magnopere cum quoquam contendendum existimo.

DVM

DVM auctor noster in eo est, vt discrimen inter clericos et laicos edisserat, ad celeberrimum illud Petri apostoli effatum deuoluitur, quo presbyteros adhortatur, ne dominentur cleris, μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων· obseruatque post alios, verba hæcce tam bona ecclesiæ, quam ipsum populum significare posse. Recte itaque ab illis episcopalis auctoritatis defensoribus discedit, qui τῶν κλήρων nomine ordines sacros inferiores denotari putant, vt adeo suprema episcoporum potestas hic vel maxime stabiliatur. Quod tamen quam absonum sit, vel inde intelligitur, quod apostolus statim addit: ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου, *sed qui exempla sitis gregi.* Per τοὺς κλήρους eosdem intelligi, quos τοῦ ποιμνίου seu *gregis* nomine designat, oppositionis ratio docet. At per *gregem* non clericos inferioris ordinis, sed omnes generatim, qui ecclesiam constituebant, significari, vel inde manifestum est, quod hisce non minus, quam illis, vitæ sanctitate ac integritate exemplum præire episcopus debeat, ad quod sese componant. Atque consentit hac in re nobiscum eruditissimus auctor noster, τῶν κλήρων nomine ipsum hic venire populum, sed addit: *Nihil tamen dicunt amplius* (qui populum intelligunt) *quam quod de populo Israelitico legimus, qui vocabatur Dei* κλῆρος *et* λαὸς ἔγκληρος *Dei hæreditas et populus possessionis, Deut. IX, 29. IV, 20. Sicut et Iudæi et Christiani erant in oppositione gentilium; hoc non obstante Deus peculiarem in populo suo habebat* κλῆρον, *qui ipsius sors erant et hæreditas, et hoc nomine distincti a laicis, hoc est, reliqua multitudine.* At vero licet distinctionis huius origo a Iudæis peti queat, non eodem tamen modo sensuque eam apud christia nos locum inuenire antea monuimus. Atque hinc reliqua, quæ clarissimus auctor dicit, facili negotio diiudicari possunt.

ACCEDIMVS ad id, quod caput caussæ est, et de quo vel maxime inter episcopalis potestatis propugnatores, et eos qui eidem aduersantur, disceptari solet, originem episcoporum, et eorumdem a presbyteris distinctionem, de qua auctor *lib. II. cap. I.* verba facit: *Talem*, inquit, *distinctionem in ecclesia semper*

fuisse obseruatam, liquet ex plerorumque veterum scriptorum testimoniis, qui de episcopis, presbyteris, et diaconis, tamquam distinctis in ecclesia gradibus, et de duobus quidem posterioribus, vt primo subordinatis, loquuntur. Lubens fateor, statim post apostolorum tempora distinctionem hanc inter episcopos et presbyteros exortam esse, adeoque longe esse antiquissimam. Cum enim quibusdam in locis plures essent presbyteri, et vero inter hosce ordo aliquis obseruandus esset, non poterat non qui primus inter eos erat, ἐξοχὴν quamdam præ reliquis obtinere. Quæ quidem ἐξοχὴ cum sola virtutis, integritatis, sanctitatisque præstantia niteretur, vt ab imperio et auctoritate potestateque magistratui propria quam longissime aberat, ita veneratio quædam equidem, minime autem obsequium, vel etiam munerum aut præstationum diuersitas illi ex parte reliquorum presbyterorum respondebat. Præterea cum illi, quibus ecclesiæ salus curæ cordique erat, perspicerent, hanc vnius presbyteri præ reliquis ἐξοχὴν ad concordiam conseruandam funestasque euitandas dissessiones valere plurimum, eam non adprobarunt solum, sed commendarunt vehementer, eosque, qui ei se opponerent, obiurgarunt. Nec erat, quod ea in re reprehendi poterat, si intra primos limites substitisset. Hos vero cum migrarent, quibus honoris commodorumque suorum potior cura erat, quam salutis ecclesiæ; mirum non est, breui temporis spatio episcopalem auctoritatem tantum cepisse incrementum, vt non modo presbyteris multum se superiores esse, contenderent, sed præstationes quasdam functionesque ita sibi vindicarent, vt, presbyteris easdem obire, fas esse negarent diserte. Iam ad veterum testimonia quod attinet, eiusmodi distinctionem, quam proxima post apostolos ætate inter episcopos et presbyteros fuisse diximus, omnino confirmant, plura inde non elicias. *Testimonia Ignatii*, ita auctor eruditissimus pergit, *huc facientia tam firma sunt atque luculenta, vt nihil vnquam aduersus ea adferri potuerit, nisi quod non sint genuinæ antiqui istius auctoris reliquiæ;*

ad

ad quod vero a viris doctis toties responsum fuit, vt isti opinioni cum ratione nemo amplius inhaerere possit. Verissimum vtique est, IGNATII tam luculenta esse testimonia, vt iis refragari non liceat. Nec hodie quisquam harum rerum peritus temere invenietur, qui epistolas istas pro spuriis minusque genuinis habeat. Nec tamen aliud quid inde condiscas, quam tempore IGNATII iam discrimen aliquod inter episcopos et presbyteros obtinuisse, eiusmodi videlicet, quale statim post apostolorum tempora, aut forte circa extremam illorum aetatem, exortum, antea docuimus. Atque hoc modo reliqua etiam, quae auctor adfert, testimonia recte sese habent.

CVM vero vlterius adserit, ordinem episcoporum ab apostolis institutum; praeter episcopalis potestatis in Anglia propugnatores, (de Romanensibus enim vt quidquam dicam, necesse non est) paucos forte secum consentientes habebit. Non tantum enim nullum huius rei in scriptura sacra extat vestigium, sed contra, eosdem plane et episcopos et presbyteros tempore apostolorum fuisse, innuitur. Certe presbyteros etiam episcopos dictos ex *Act. XX,17.* et *28.* condiscimus. Iidem enim presbyteri, quos Epheso ad se arcessiuit Paulus, *v.17.* diserte episcopi vocantur, *v.28.* Sic et cum Paulus iussisset, vt Titus oppidatim constitueret presbyteros idoneos, qui essent inculpati, tamquam dispensatores rerum diuinarum, non luxu infames, aut contumaces, *Tit. I,5.6.* statim rationis loco subiicit, quod tales deceat esse episcopos. Qui pro episcopatus origine diuina pugnant, simul adserere solent, vnius vrbis vnicum tantum esse posse episcopum. At Ephesi plures fuisse episcopos itidem ex *Actor. XX,17.28.* patet. Nec est, quod excipias, non Ephesinae solum, sed aliarum simul Asiae vrbium episcopos intelligi. Eius enim rei nullum apud Lucam deprehendimus vestigium. Accedit, quod et ex *Philipp. I,1.* recte colligatur, Philippis quoque plures fuisse episcopos, seu, quod perinde est, plures presbyteros, qui et episcopi dicti sint, et qui omnes fuerint aequales. Cum vero etiam *Act. XX,17.28.*

de episcopis seu presbyteris dicatur, quod *attendere gregi* et *pascere ecclesiam Christi* debeant, vnum omnium fuisse officium, nec episcopos peculiare aliquod præ presbyteris habuisse, inde edocemur. Idque confirmat Petrus, quando presbyteros, inquit, *obsecro ego compresbyter* (συμπρεσβύτερος) *pascite gregem, qui in vobis est, 1 ep. V, 1. 2.* Vbi cum se συμπρεσβύτερον adpellitet, et tamen episcopos adloquatur, nullum inter presbyteros et episcopos eum constituisse discrimen, manifestum est. Diserte quoque, quod episcoporum munus est, pascere gregem, presbyteris tribuit. Atque hæc cum ex sacris litteris constent; testimonia scriptorum ecclesiasticorum, quæ episcopatus originem ab apostolica deriuare institutione videntur, non multum nobis facessent negotii: quamquam, si paulo adcuratius considerentur, nec nostræ repugnent sententiæ. *Iidem auctores*, inquit BINGHAMVS noster, *cæteris omnibus consentientibus declarant, non esse eum* (episcoporum ordinem) *ab hominibus inuentum, sed initio ab ipsis apostolis ex diuina ordinatione constitutum.* Episcoporum ordinem in se spectatum, non esse ab hominibus inuentum, sed ab apostolis, quin ipso Christo institutum, lubentes fatemur, idque nos ipsemet condocet apostolus *Eph. IV, 11.* Sed quæstio est de eiusmodi ordine episcoporum, qui a presbyterorum ordine non tantum distinctus, sed eodem etiam multum est superior, ita vt munera quædam illi tribuantur, quibus presbyteris fungi non licet; quem si secundi tertiiue sæculi patres apostolicæ constitutioni tribuerent, mirum equidem id non esset, cum iam eo tempore episcopi se supra presbyteros efferre inceperint, facileque contingere potuerit, vt eam quam animo conceperant episcopi notionem in ecclesia apostolica se inuenisse sibi persuaderent, nec tamen istud ex illorum quæ proferuntur testimoniis colligas. Prouocat auctor ad illud TERTVLLIANI: *ordo episcoporum, ad originem recensus, in Ioannem stabit auctorem, adu. Marcionem lib. IV. cap. V.* Addit: *Quocum exacte congruit, quod Clemens Alexandrinus de eo* (Ioanne) *memoriæ prodidit,*

didit, nimirum quod, quum ex insula Patmo Ephesum rediisset, ad finitimas quoque prouincias se contulerit, vt episcopos constitueret, et homines sibi a diuino spiritu indicatos in clerum quemdam seu sortem domini seponeret; in libro: *quis diues saluetur? p. 185.* Verum CLEMENTEM Alexandrinum in hisce verbis nihil aliud dicere video, quam, Ioannem, cum ex Patmo insula Ephesum rediisset, in prouinciis finitimis episcopos constituisse. Num tales, qui a presbyteris fuerunt distincti, iisque multum superiores? Id vero CLEMENS non dicit, nec ex verbis eius hoc colligere possum. Alibi equidem, scilicet *pædag. lib. III. cap. XII.* presbyterorum, episcoporum, et diaconorum ita mentionem facit, ac si iam tempore Ioannis ista ordinum distinctio in vsu fuerit; quemadmodum autem ibidem presbyteros ante episcopos ponit, ita si vel maxime aliquale discrimen Ioannis tempore inter episcopos et presbyteros existere cœpisse largiamur, nondum tamen inde consequi, discrimen hoc apostolica niti constitutione, ex iis quæ dicemus, constabit. TERTVLLIANVS nimirum Ioanni episcopalis ordinis originem tribuere videtur. Quo iure, nescio; nec satis perspicio, quid sibi velit, cum verba eius sint obscuriora. Certe et Paulum iam antea presbyteros, quos et episcopos dictos, iam docuimus, constituisse *Actor. XIV, 23.* legimus, immo Tito, vt idem in Cretæ insulæ vrbibus faceret, mandasse, *Tit. I, 5.* Idem si et Ioannes fecit, nihil fecit, quod non et alii fecerunt apostoli, adeoque non video, cur ordinis episcopalis auctor dici debeat. Aliter si hoc intelligat TERTVLLIANVS, et de ordine episcoporum ab ordine presbyterorum distincto loquatur, primum quidem, an eius hic vnice standum sit auctoritate, merito quis dubitauerit. Quod si tamen quis concedat, quod supra etiam significauimus, forte circa finem æui apostolici, viuente adhuc Ioanne, discrimen aliquod inter episcopos et presbyteros, vsu et consuetudine inualuisse, istudque institutum, vtpote ad ecclesiarum commodum comparatum, calculo suo adprobasse Ioannem, porroque conten-

dat, hoc ſenſu TERTVLLIANVM epiſcopatus originem ad Ioannem retuliſſe; non magnopere repugnabimus, cum rurſus inde non ſequatur, epiſcopalem ordinem, eo ſenſu intellectum, ex apoſtolica conſtitutione originem ſuam accepiſſe. Dudum enim antea eiusmodi eccleſiæ regimen, in quo nulla epiſcoporum præ presbyteris fuit ἐξοχὴ, obtinuit; quodue vſu et conſuetudine introductum calculo ſuo adprobauit Ioannes, id minime ipſemet apoſtolica auctoritate inſtituiſſe dici poteſt. Cum ea, quæ auctor ſubiicit, et ex adlatis iſtis teſtimoniis concludit, ex dictis diiudicari queant, de IRENAEO tantum quædam obſeruabimus. *Irenæus*, inquit, *in eandem ſententiam mentem ſuam declarat, apoſtolorum tempore tam epiſcopos quam presbyteros fuiſſe in eccleſia. Conuentum enim in Mileto dicit epiſcopis conſtitiſſe et presbyteris, qui ab Epheſo et a reliquis proximis ciuitatibus Aſiæ eo coiiſſent, lib. III. cap. XIV.* Verum cum IRENAEVS ibi ad ea reſpiciat, quæ Lucas *Actor. XX, 17. ſeqq.* refert, diſpiciendum, vtrum, quæ dicit, cum narratione ſacri ſcriptoris conſentiant, an minus? Si conſentire dicas, admittas quoque neceſſe eſt, eum vocibus *epiſcopis* et *presbyteris*, συνωνυμικῶς vſum; cum Lucam eas ita vſurpaſſe longe ſit manifeſtiſſimum. Si non conſentiat, cui magis credendum, Lucæ, an IRENAEO? Atque ſic quidem in eo quoque errat, quod epiſcopos et presbyteros non modo ab Epheſo, ſed a *reliquis proximis ciuitatibus* Miletum conuocatos dicit; quod apud Lucam non extat, quippe qui tantum presbyterorum, quos Epheſo Miletum arceſſiuerit Paulus, meminit. Comprobari autem hoc IRENAEI exemplo poteſt, quod antea obſeruauimus, veteris eccleſiæ doctores haud raro, quam ipſimet animo conceperant epiſcoporum imaginem, horumque a presbyteris diſtinctionem, incaute admodum æuo apoſtolico tribuiſſe, licet inde tam procul nondum remota eſſet, quam ſequenti factum eſt tempore. De IRENAEO hæc equidem porro auctor doctiſſimus ſubiicit: *Fauens igitur huic hypotheſi, epiſcoporum ſucceſſionem eorum que originem vbique ab apoſtolis deducit. Vt quando Hyginum*

nonum

nonum locum episcopatus per successionem ab apostolis habuisse dicit. Et alio loco, exhibens nobis accuratum catalogum duodecim episcoporum Romanorum, qui vsque ad ipsius aetatem successiue isti sedi praefuerunt, de Lino eorum omnium primo, dicit, eum ab ipsis apostolis, ecclesia primum fundata, episcopum esse ordinatum; et de eorum postremo Eleutherio, eum duodecimo loco episcopatum ab apostolis habuisse. Exhibet deinceps *§. IV. pag. 60. seqq. indicem seu catalogum episcoporum primum ab apostolis ordinatorum.* Sed nec haecce nostram euertere aut labefactare possunt sententiam. Cum enim concedamus, immo lubentes profiteamur, a Paulo aliisque apostolis hinc inde presbyteros in ecclesiis a se plantatis constitutos fuisse; et vero, aut circa finem aeui apostolici, aut statim post illud, primo praecipuoque presbyterorum, vbi plures erant, nomen episcopi, quod omnibus antea commune fuit, κατ' ἐξοχὴν haeserit: nihil obstat, quo minus in quibusdam ecclesiis successio episcoporum ab vno quodam, ab ipsis apostolis constituto, repetatur. De ipsa primorum, qui Romae fuisse dicuntur, episcoporum successione multa adhuc disputari solent, quae huius loci non sunt.

QVAE auctor noster doctissimus *libri secundi capite secundo* de *diuersis honorum titulis, quibus in primitiua ecclesia episcopi ornati fuerint*, differit, prorsus egregia sunt, rebusque obscurioribus lucem adfundunt. Cum docuisset, veterumque testimoniis comprobasset, omnes episcopos primum vocatos *apostolos*, deinde *apostolorum successores;* recte inde concludit, probatque, vnamquamque episcopi sedem, *apostolicae sedis* nomine venisse, fallique adeo magnopere, qui hancce adpellationem soli episcopo Romano vindicare adnitantur. Offendere quemquam posset, quod olim episcopi etiam *principes populi*, itemque *principes ecclesiae*, ἄρχοντες ἐκκλησιῶν, adpellati sint. Nec tamen puto, eos, qui istis nominibus vsi sunt, imperium aliquod aut potestatem ciuilem iis tribuere voluisse, quippe quam ab apostolorum, et qui in eorum locum successuri essent,

essent, munere longissime abesse, ipse seruator voluit. Nimia episcoporum veneratio eiusmodi voces quibusdam extorsit, quæ tamen vt ad alendam ac fouendam episcoporum ambitionem plurimum valebant, ita non negauerim, eas reliquis caussis accessisse, quæ effecerunt, vt ex episcopis imperantes, rerumque domini, fierent. Quemlibet episcopum olim *papam*, siue *patrem* dictum, notum est. NICEPHORVS equidem fidenter adserit, CYRILLVM Alexandrinum primum istius regionis episcopum fuisse, cui honor iste obtigerit, vt *papa* salutaretur, et quidem ideo, quod CAELESTINI papæ seu Romani pontificis in concilio Ephesino fuerit legatus. Scriptores vero arabici HOMAIDIVS et ABVBACRVS HABBASIDES, aliter sentiunt, idque nominis patriarchæ Alexandrino primum datum, et postea Romam delatum esse, contendunt; hoc ipso significantes, Romanos pontifices adpellationis huius priuilegium perperam sibi solis vindicare. Sed auctor noster luculenter demonstrat, non vni alicui episcopo, aut patriarchæ, hocce nomen olim fuisse tributum, quin potius communem omnium fuisse adpellationem; quippe qui *ecclesiæ patres*, itemque *patres clericorum* dicti sint; *papam* autem nihil aliud significare, quam *patrem*. Immo TERTVLLIANVM in libro de *pudicitia cap. XIII.* de episcopo quodam, pœnitentes recipiente, loquentem, eum *benedictum papam* adpellitare. Eiusdem generis est, quod itidem præclare docet, non solis episcopis Romanis, sed et aliis quandoque *patris patrum*, et *episcopi episcoporum* nomen datum. Vnde rursus maximopere falluntur Romanenses, quando in eiusmodi adpellationibus singulare caussæ suæ se inuenisse præsidium, sibi persuadent. Immo et hoc addit auctor, atque luculenter euincit, omnes episcopos olim *vicarios Christi* nuncupatos esse: *Quæ adpellatio*, inquit, *non minori eis iure competebat, quam illis, qui posterioribus temporibus, eam sibi solis vindicare ausi sunt.* Quo ipso iterum Romanensibus argumentum

tum eripitur, quo ad tuendam pontificis sui supremam potestatem vti, illis sollemne est. Vltimo denique loco obseruat, episcopos etiam *angelos ecclesiae* dictos, et hinc verbis apostolis, *1 Cor. XI, 10.* de quibus acriter viri docti inter se disputant, lucem adfundit.

ATQVE haec eum in finem a nobis adlata sunt, vt praestantiam operis huius omnes inde intelligerent; et licet eruditissimus auctor aliquando ecclesiae suae placita sequatur, haec tamen non obstare, quo minus plurima inde ad omnes, qui illud legerint, redundare queant commoda. Id certum positumque extra controuersiam, nullum in hoc genere extare scriptum, quo integra velut totius antiquitatis ecclesiasticae imago exhibeatur, quod cum hocce comparari, multo minus eidem praeferri queat. Hinc et nullus plane dubito, quin vir ille clarissimus, qui in latinum sermonem ex anglicano illud transtulit, omnibus, qui hasce litteras recte aestimare didicerunt, rem fecerit longe gratissimam. Eoque maiori laude dignus est, quo exquisitiorem adhibuit diligentiam, vt mentem sententiamque adcurate non minus, quam perspicue et eleganter, exprimeret. Immo ne quid deesset, quod librum huncce omnium vsibus aptum redderet, testimonia patrum ab auctore laudata ipsemet euoluit, et vt summa fide exhiberentur, omnem nauauit operam. Plura non addo, cum ipsa operis huius lectio, quid ex eo sperandum aut exspectandum sit, quemlibet omnium optime condocere queat. Scribebam Ienae die XI. Febr. MDCCXXIV.

IOAN. FRANCISCVS BVDDEVS,
Theol. D. et P. P. O.

PRAEFATIO INTERPRETIS,
PRIMAE EDITIONI PRAEMISSA.

QVANDO ipſe celeberrimus harum *originum* ſiue *antiquitatum eccleſiaſticarum*, quarum libri duo priores, in latinum ſermonem a me translati, nunc in publicum prodeunt, auctor de tota inſtituti ſui ratione lectorem, quantum ſatis eſt, monuit; Venerandus etiam theologus Ienenſis, D. IO. FRANC. BVDDEVS in præfatione ſua in laudem et commendationem huius operis multa præclare et vere dixit: non eſt, quod aliqua huiusce-modi monitionum acceſſio a me exſpectetur. Pauca tamen habeo, quæ ad hanc latinam editionem præcipue attinent, non omnino prætermittenda.

PRIMVM quidem de libri interpretatione beneuolo lectori adſeuerandum duxi, me in ea adornanda id egiſſe fideliter, vt verbis auctoris mei non tantum alienum ſenſum ne darem, ſed vt ea etiam perſpicue et plane redderem. Quod an vbique ſatis feliciter et ex ſententia a me præſtitum ſit, alii vtriusque linguæ callentes iudicabunt. Qui ſi cubi me aberraſſe deprehendent (neque enim, vt cum auctore meo loquar, mihi adeo Suffenus ſum, vt hoc a me alienum putem): veniam mihi eo confidentius promitto, quod *Belgicæ* verſionis auctorem, ipſa natione et lingua *Anglum* et idoneum alioquin popula-

pularis ſui interpretem, heic ibi hallucinatum eſſe, * obſeruaui. Taceo, quod ſemel atque iterum quædam ab ipſo omiſſa ** eſſe, viderim. Latinitatis ſtudioſus quidem, ſed non ſuperſtitioſe tenax fui. Chriſtianis enim, quorum in ritus et conſuetudines commentatus eſt auctor noſter, nomina et res multæ peculiares atque propriæ ſunt, auctoribus, vt vocantur, claſſicis ignotæ, quæ idcirco vocabulis et phraſibus illorum non ſemper perſpicue ſatis reddi poſſunt. Malui igitur non numquam minus latine quam minus ſignificanter loqui.

DEINDE de teſtimoniis ab auctore allegatis non nihil dicere viſum eſt. Clariſſimus videlicet BINGHAMVS ad calcem cuiusque paginæ bene multa auctorum loca notauit, quibus relationes ſuas ſuperſtruxit. Ex his quidem nonnulla, præſertim ea, quæ ex patribus et auctoribus latinis citauit, lectoris conſpectui plene interdum, vt plurimum autem carptim deſcripta, exhibuit. Pleraque vero nominauit tantum, ab ipſo lectore euoluenda. Qua de re, vbi ad translationem iam adgreſſus eram, me quidam monuerunt, ſibi non vtile tantum ſed neceſſarium etiam videri, vt omnia teſtimonia integre exſcriberentur. Pauciſſimis enim datum eſſe, vt tot libros euoluerent, in eorumque allegatis locis probationes quærerent examinarentque, adeoque lectorem non poſſe non manere dubium, an ea, quæ auctor proponat, indicatis teſtimoniis ſatis ſint confirmata. Quæ quum ita omnino ſeſe habere perſuaſus eſſem, eorum conſilio me obſequuturum recepi. Itaque ingreſſus ſum viam primo quidem intuitu facilem

*) Vid. e. g. lib. II. c. XI. §. III. p. 160. vbi verba: *For in Africk at the time of the Collation of Carthage, cæt.* ita contra ſenſum reddidit: *Want als in Africa het Bisdom van Carthago ſtond begeeven te worden.*

**) Vid. lib. II. c. III. §. V. vbi hæc: *which was always performed by a Synod of Bishops*; non vertit. Item lib. II. c. X. §. II. omiſſa ſunt: *For Strangers, who were unknown to the People, were not reckoned qualify'd by the Canons.* Lib. II. c. XV. §. I. deſunt hæc: *And from this he had the name of Interceſſor and Interventor.* Lemmata paragraphorum ſæpiſſime (culpa, reor, typothetarum) abſunt.

cilem et planam, quam vero in progressu satis difficilem et salebrosam esse cognoui. Primum enim non multo post auctores quidam mihi deesse cœperunt. Inueni equidem in officina orphanotrophei nostri libraria insignem librorum etiam compactorum copiam, ab eo, qui huic officinæ diuino nutu inde a primis eius initiis præest, magna atque laudanda industria per multos annos collectam, ex qua plurimos eosque vtilissimos ac rarissimos depromere mihi licuit. Non paucos tamen ad hunc laborem mihi omnino necessarios in ea desiderari, animaduerti. Horum ergo nonnullos partim e publicis, quæ heic aperiuntur, (inter quas ipsa dicti orphanotrophei, a memorata officina libraria seu bibliopolio diuersa, referenda est,) partim priuatis bibliothecis, conquisiui et accepi mutuo. Quosdam vero, cum primis *Anglicanos*, reperire nusquam potui. Deinde in euoluendis istis libris non exigua difficultas sæpe mihi subnata fuit. Editiones, quas ad manus habui, ab iis, quibus vsus fuerat auctor, plerumque fuerunt diuersæ, ideoque allegata loca iis, quas indicauit, paginis non inueni. Præterea allegationes, (quod viri celeberrimi pace dixerim) non raro vagas atque erroneas deprehendi. *Vagas* quidem, dum librum aliquem longiorem (exempli gratia IVSTINI M. et ATHANASII *apologias*, NAZIANZENI *orationes*, CHRYSOSTOMI *homilias*, HIERONYMI *epistolas*, *conciliorum actiones* cæt.) sine vllo sectionis et paginæ indicio citauit. *Erroneas* autem, dum eo loco, ad quem prouocauit, nihil eorum, quæ dixit, exstare vidi. Hinc vel vnius vocabuli gratia longam sæpenumero orationem, apologiam, epistolam aut aliud scripti genus legere atque iterum legere necesse habui. Quod si post aliquot horas continuas tandem inueni, quod quæsiui; editionis meæ librum, sectionem, paginam et id genus indices alios adscripsi, auctoris indicibus vel vna additis, vel, si aperte falsi fuerunt, omissis: sin autem in inuestigando operam et oleum, quod aiunt, perdi-

perdidi; paucis verbis, vt plurimum vero apposito hoc signo †, id ipsum indicaui.

IN ipsis autem transscribendis testimoniis ita versatus sum, vt, si illa e græcis patribus et auctoribus fuerunt petenda, ipsa illorum verba græca ponerem, latinamque eorum versionem, in gratiam linguæ græcæ expertium, simul adderem: nisi hæc in ipso auctoris sermone iam exstaret. Ille enim sæpissime auctorum suorum verba, *anglice* quidem reddita, suis intermiscuit, quæ ego inibi lingua latina, versioni meæ consentanea, exhibeo. Latinorum autem verba ibidem vel in adnotationibus latine sisti oportuisse, per se patet. Non ingratum autem lectori futurum puto, quod nonnumquam loca paullo longiora descripsi, vbi neruum probandi, cui intentus auctor fuit, sæpe duobus tribusue verbis indicari potuisse, quis existimauerit. Etsi enim ipse auctor multa testimonia hoc modo excerpsit (quod a scopo ipsius haud alienum fuit, quando lectori *anglicano* vulgari potissimum se scripsisse profitetur): mihi tamen testimonia in contextu et cohærentia sermonis ob oculos ponere placuit, quod lectorem de eorum sensu et probandi virtute alias ex vero iudicare non posse credidi. Quod si quem locum nimis longum *) esse vidi, satius omnino duxi in sola allegatione acquiescere, quam aliquot chartæ latera complendo libri molem illiusque simul sumtus atque pretium adaugere.

HAEC sunt, quæ de hac primi voluminis editione monere volui. De reliquorum voluminum interpretatione nihil certi promitto, ne diuinæ prouidentiæ, a qua res mortalium pendent, temere anteuertere velle videar. Quod si Deus longiorem huius lucis vsuram, vires animi et corporis, necessarium etiam otium concesserit, et si has huius operis

 primi-

*) Vid. c. gr. lib. I. c. V. §. IV. not. (f) p. 46. lib. II. c. XIII. §. IV. not. (w) p. 191. cæt.

primitias viris eruditis gratas esse intellexero, fieri potest, vt consentientibus et approbantibus iis, quorum consilio hunc laborem suscepi, in incepto pergam. *

QVOD reliquum est, beneuolum lectorem adhuc rogo, vt si qua errata typographica obseruauerit, ea ipse emendet. In parando enim exemplari ad finem vsque occupato aliisque negotiis districto mihi non licuit ea inuestigare et colligere.

DEO autem O. M. pro auxilio mihi præstito gratias ex animo ago ipsumque oro, vt hanc qualemcumque operam meam infructuosam esse ne patiatur. Scripsi Glauchæ ad Halas Magdeburgicas Nonis Martiis A. O. R. MDCCXXIIII.

IO. HENR. GRISCHOVIVS.

MONENDVM
DE SECVNDA PRIMI HVIVS VOLVMINIS EDITIONE.

QVVM prima editio typis exscripta prodiisset, occasionem nactus sum non paucos scriptores, quos antea nec videre nec consulere potui, inspiciendi. Excerpsi ergo, pro instituti mei ratione, loca oppido multa, quæ in notis ad marginem omittere necesse habueram, in noua editione, si qua esset subsequutura, interponenda. Factum hoc iam est a typotheta, me quidem curante, quando mihi per diuinam bonitatem huc vsque viuere contigit, vt huic etiam editioni operam meam addicere potuerim. In volumine secundo, quod itidem post aliquot menses denuo in vulgus exibit, passim quoque testimonia, olim ex eadem caussa prætermissa, addentur. Datum mense Martio exeunte cIↃIↃCCLI. ex instituto polybiblico Cansteiniano, quod ante hos annos XXXX. mihi demandatum adhuc senex procuro.

I. H. G.

SVMME

*) Perrexi et, quæ fuit diuini numinis gratia, anno cIↃIↃCCXXV. volumen secundum, et sub finem anni cIↃIↃCCXXIX. decimum absolui. Accessit postea anno cIↃIↃCCXXXVIII. nouum et vltimum volumen, in quo quatuor dissertationes argumenti itidem ecclesiastici et vnus aliquis sermo continentur.

SVMME REVERENDO DOMINO

AC IN DEO PATRI,

IONATHANI,

DIOECESIS VINTONIENSIS

EPISCOPO,

NEC NON

NOBILISSIMI ORDINIS PERISCELIDIS

PRAESVLI,

A DEO SALVTEM ET PROSPERI-

TATEM.

DOMINE SVMME REVERENDE,

Posteaquam hasce collectiones in publicam dare lucem animum semel induxeram, haud opus mihi fuit diuturna deliberatione, cui eas primum offerrem. Sunt eae ipsae lucubrationum mearum sub Tua gubernatione atque inspectione primitiae. Primitias autem laboris singulorum Tuorum clericorum iure quodam Tuo TE *vendicare* TIBI *posse sentio: nec perperam ita sentire mihi videor, praesertim si res, in quibus ipsorum occupata est industria, muneris, in quo constituti sunt, rationibus conueniant, et ad amplificandam in orbe terrarum rei christianae cognitionem quodam modo spectent. Argumentum, quod in hoc libro tractandum sumsi, quum ad antiquos ritus ac consuetudines ecclesiae primitiuae illiusque cum primis clericorum statum enarrandum attineat, eiusmodi omnino est, vt illud in se consideratum eius dignitatis Viro, cuius* TV *es,* DOMINE, *non posse non probari persuasus sim: quippe cuius cura non tantum in priscae doctrinae puritate conseruanda, sed etiam in antiqua disciplina et primitiuae pietatis praxi restituenda inflammandaque versatur: et si isthaec tractatio ipsius rei magnitudini aliquatenus respondet,*

det, eo magis TIBI *arrideat, necesse est: siquidem poma aurea in argenteis apposita patinis tanto pulcriora apparent. Equidem facile largior, argumentum hoc sublimius esse et copiosius, delicatius atque difficilius, quam vt ab vno aliquo mortali pro eo ac decet tractari et exhauriri possit: tantum abest, vt a me id factum esse, profitear. Quod igitur a* TE, DOMINE, *me impetrare posse, arbitror, hoc est, vt erroribus heic a me admissis, quos* TV, *quae est mirifica ingenii Tui vis et sagacitas, facile perspicies, pro Tua dexteritate atque humanitate condones. Non omnino nulla, fateor, mihi spes est, fore, vt cum ipsius materiae obscuritas et difficultas, tum vero maxime rerum mearum angustia, quando a sufficiente librorum supellectile minus instructus huic labori vacare necesse habui, huius libri vitiis aliquam excusationem conciliet. Et si hoc beneuolentiae genus tantummodo a* TE, DOMINE SVMME REVERENDE, *obtinuero, vt institutum meum rectum bonumque esse iudices; (vti ego quidem bonae intentionis iam pridem mihi conscius sum, quod omnes meos labores publico ecclesiae commodo consecrauerim;) nouus animo meo vigor accedet, vt istas difficultates nihil moratus ad caeteras huius operis partes, quae restant, impigre atque alacriter adgrediar, in quibus elaborandis tanto studiosior futurus sum, si quidem abs* TE *id ratum haberi cognouero. Tanti approbatoris praesidium et instigatio*

eo etiam fortaſſis generatim valebit, vt multorum aliorum, qui ad eccleſiæ commoda promouenda me longe aptiores ſunt, ſtudia accendantur. Neque vero thronum epiſcopalem, quem in hac diœceſi felici omine conſcendiſti, melius TIBI *me gratulari poſſe iudico, quam vt eiusmodi exoptatiſſimos clericos* TIBI *apprecer, quorum doctrina et induſtria, pietas et religio ſapientiſſima Tua gubernatione excitatæ, zelique Tui ac perſeuerantiæ exemplo animatæ, ipſis etiam difficillimis in carcerem miſſionis temporibus idoneos eos reddant, ad quasuis officii ſui partes ita obeundas, vt hoc ipſo diœceſis Tua gloria et ornamentum præſentis et exemplar atque incitamentum futuræ eccleſiæ euadat. Ita ex animo precor*

NOMINI TVO SVMME REVERENDO

deuinctiſſimus Cliens

IOSEPHVS BINGHAMVS.

PRAEFATIO AVCTORIS.

QVum hoc volumen, quod nunc in vulgus exit, aliqua duntaxat pars maioris cuiusdam operis sit, lector, credo, volet, vt de vniuersa negotii ratione et caussis, quibus ad illud suscipiendum inductus sim, strictim sibi exponam. Quod mihi est in animo consilium eo tendit, vt ecclesiae christianae antiquitates facili quadam et compendiaria ratione ita tradam, quemadmodum alii *graecas*, *romanas* et *iudaicas* antiquitates tradiderunt; non vt historicam aliquam vel chronologicam rerum omnium, in ecclesia continuata serie gestarum, narrationem conscribam, (cuius generis librorum non adeo magna inopia est,) sed vt antiquas consuetudines, ritus et praxes ecclesiae sub certa et propria quaedam capita redigam, vbi lector singulos quosque ritus et consuetudines illico inuenire possit, quae christianis per quatuor vel quinque priora saecula, intra quae disquisitiones meas in hisce libris vbique coërceo atque contineo, fuerunt vsitatae. Inficias ire non possum, aemulatione quadam (non vitiosa tamen, opinor) me commotum esse, quod tot viros doctos in colligendis ac publicandis antiquitatibus *graecis* et *romanis* tanta cum industria versari viderem, nullo interim (quod ego sciam) libro exstante, qui completam antiquitatum ecclesiasticarum collectionem ea quidem methodo, qua nunc fit, exhibeat. CAESAR quidem BARONIVS et CENTVRIATORES *Magdeburgici* et alii quidam historiae ecclesiasticae scriptores multarum rerum huius generis in historiae suae progressu fecerunt mentionem: at enim vero res istae in tam vastis voluminibus hic illic ita dispersae iacent, vt pauci lectores ex paucis istis, qui ea volumina legere sustinent, inueniantur, qui sparsas eorum obseruationes colligere, apta quadam methodo disponere atque ita vni obtutui sistere adlaborent. Sunt auctores alii multi, qui in haec illaue antiquitatis ecclesiasticae capita egregie commentati sunt, ex quibus forte GRONOVIVS aliquis aut GRAEVIVS multo meliorem antiquitatum epitomen excerpserit, quam nunc quidem in orbe terrarum reperitur. Quemadmodum autem nullus vmquam tale opus adgressus est, ita, etiamsi illud produceretur, non tamen a quouis vulgari lectore, cuius praecipue vsui has collectiones desti-

naui, emi atque legi posset. Datur tertium genus scriptorum, qui itidem vtilem operam in explanandis et illustrandis diuersis antiquitatis ecclesiasticae partibus, occasione suarum adnotationum et obseruationum in nonnullos antiquos scriptores, praestiterunt, cuiusmodi sunt curiosae obseruationes ALBASPINAEI, IVSTELLI, PETAVII, VALESII, COTELERII, BALVZII, SIRMONDI, GOTHOFREDI, FABROTI, BEVEREGII, et multorum aliorum, qui veterum patrum opera et conciliorum canones cum praeclaris et eruditis adnotationibus ediderunt. Sed hae iterum in tot ac tantis voluminibus iacent dissipatae, non vllo ordine alio, quam quem auctores, in quos commentati sunt, admittere voluerunt, vt adeo pro apte dispositis antiquitatum ecclesiasticarum collectionibus ab illis ipsis, quibus eas nec emendi facultas nec legendi tempus deest, reputari atque adhiberi haud queant. Praeter hosce alii adhuc scriptores sunt, qui ex instituto antiquos ecclesiae ritus, libris huic argumento speciatim accommodatis, enarrare adgressi sunt; vti GAVANTVS, CASALIVS, DVRANTVS et multi alii ecclesiae *Romanensi* addicti: Sed hi scriptores curioso et intelligenti lectori nequaquam faciunt satis, et id quidem ex diuersis rationibus: I. quia eorum relationes admodum imperfectae sunt, vtpote in parte antiquitatis ecclesiasticae liturgica potissimum subsistentes, praeter quam vero multae res aliae explicationis indigae occurrunt, quas ne attingunt quidem, tantum abest vt explanent. II. quia in istius partis tractatione collectionibus GRATIANI et istiusmodi recentiorum scriptorum monimentis innituntur, et testimonia ex spuriis antiquorum paparum epistolis adferunt, quae iam pridem explosae sunt, nec vllum antiquitatis nomen in cuiuspiam candidi ac prudentis scriptoris iudicio sustinent. Cum primis autem eorum scripta minus idonea habentur, quod III. omne eorum consilium eo tendit, vt nouellis ecclesiae *Romanensis* consuetudinibus colorem addant, speciemque inducant antiquitatis. Quo intuitu antiquos ritus saepenumero non suo natiuo et proprio, sed fictitio ornatu lectoris conspectui repraesentant, vt hodierni aeui ritibus similes videantur. Ipse BONA cardinalis temperare sibi non potuit, quin in istiusmodi scriptores inueheretur. *De sacris*, inquit *), *ecclesiae ritibus, eorumque veneranda antiquitate illi procul dubio male merentur, qui priscos mores praesentis temporis consuetudine metientes, omnem veterem disciplinam ad huius aeui praxin expendunt, ea persuasione*

*) Bona de reb. liturg. lib. I. c. XIIX. n. 1.

ſuaſione decepti, quod nihil vmquam ab iis vſibus diuerſum fuerit, quos a parentibus et præceptoribus didicerunt. Quod ſi aliquando priſcorum patrum monumenta euoluunt, quæ in illis obſcura ſunt obſcuriora reddunt, veterem eccleſiam cum præſenti comparantes: et ſi forte in aliquid incidunt, quod ab hodiernis ritibus diſcrepet, ſubſiſtunt et mutant, vel inconſulto reſpuentes vel falſa interpretatione in alienum ſenſum detorquentes, quidquid a ſuis præiudicatis opinionibus abhorret. Ex quo fit, vt in maximos errores, inque rituum eccleſiaſticorum confuſiſſimam perturbationem labantur, quia nimirum illorum cauſſas et fundamenta, ac ipſasmet definitiones ignorant, quas bene percipere nemo poteſt, niſi ideam et imaginem antiquæ diſciplinæ in mente habeat. Multa quidem vocabula nobis et priſcis patribus communia retinemus, ſed ſenſu ab eo, quem tunc habebant, non minus alieno, quam noſtra tempora a primis poſt Chriſtum ſæculis remota ſunt, vt palam fiet, cum de oblatione, de communione, deque aliis partibus diuini ſacrificii diſſeremus. Ingenua hæc confeſſio eſt, et iuſta animaduerſio in ſtudium ſectæ, quod ſcriptores eiusdem cum ipſo eccleſiæ produnt; non minus autem idonea ratio, mea quidem ſententia, eſt, cur a nullo huius eccleſiæ ſcriptore exactam inſtitutionem de antiquitatibus exſpectare poſſimus. Etſi enim alii minus quam alii erroribus indulgent, et non numquam occaſione ita ferente paullo apertius et liberius, quam quidem reliqui ipſorum fratres, loqui audent: attamen ipſe BONA, poſteaquam alios ita caſtigauit, in eumdem plane errorem præceps ruit, et ſuæ ipſius reprehenſioni fit obnoxius. Et HABERTVS, vir alioquin doctiſſimus et admodum ingenuus, qui de rebus *Græcorum* liturgicis, vt BONA de *Latinorum*, ſcripſit, ſæpe ex præiudicata opinione communibus ſcriptorum partis ſuæ erroribus abripitur, qui omnem mouent lapidem, vt næuos eccleſiæ, cuius in communione viuunt, aſtute celent atque diſſimulent. Vt adeo, ſi accuratam antiquitatum eccleſiaſticarum enarrationem habere cupiamus, ab eccleſiæ proteſtantis quodam auctore eam exſpectemus, neceſſe ſit, qui maiori cum libertate minoreque præiudicatarum opinionum periculo de primitiuæ eccleſiæ ritibus ac conſuetudinibus ſcribere poteſt. At enim vero pauci admodum inter hos reperiuntur, qui in hoc ſtudio paullo longius progreſſi fuerint; plerique ex noſtratibus tantum ex antiquitatibus eccleſiaſticis collegiſſe et explicuiſſe ſatis habent, quantum ad detegendos errores et oſten-

dendam nouitatem papatus necessarium esse ducunt, ad minutiorem et specialiorem rerum considerationem, quae in controuersiis, quas cum *Romanensibus* habent, nullam eis vtilitatem praestant, haud descendentes. HOSPINIANVS quidem ineunte reformatione diuersa satis ampla volumina de *origine templorum*, *diebus festis*, *monachatu* vna cum *historia sacramentaria* conscripsit: verum vt illa valde paucas res in se continent, ita recentiorum relationum plena sunt; vnde lectori nonnumquam fastidium creant, neque tamen integram consuetudinum primitiuae ecclesiae narrationem tradunt. SPALATENSIS in libris suis *de republica ecclesiastica* paullo vlterius excurrit; sed generatim sibi terminum in controuersiis papisticis statuit, et pleraque ex GRATIANO et iure canonico adfert; qui quidem ipsi idonea argumenta κατ' ἄνθρωπον suppeditant aduersus istos, quibuscum ei res est, sed in aliis casibus genuinae historiae nomine venire isti libri non possunt. SVICERI *thesaurus ecclesiasticus* res multo plures sigillatim expositas complectitur, et reuera optimus eruditionis thesaurus est, qui in hoc genere vmquam in lucem prodiit: sed tamen collectiones eius praecipue ex *graecis* patribus depromtae; et ad modum duntaxat vocabularii seu lexici cuiusdam, in quo verba et res praecise ordine alphabetico explanantur, congestae sunt. Maxime methodica huiusmodi rerum expositio, quam quidem ego vidi, eruditi nostri GVILIELMI CAVEI est, in excellentissimo eius libro de *primitiuo christianismo*; in quo succincte quidem at perspicue multos antiquos ritus et consuetudines tradit, quae alibi ordinarie non occurrunt. Quum autem potissimum ipsi propositum fuerit, vitam et mores priscorum christianorum commendare, et nostri aeui homines ad eorum imitationem incendere, haud necesse habuit, multas res alias sigillatim persequi, quae licet in se vtiles essent, non tamen spectari poterant, tanquam ad eius institutum facientes, et ob hanc caussam, credo; de industria eas praetermisit. Exstant alii quidam libri, quos ego quidem non vidi, ex inscriptionibus autem coniicio, quod huius forte generis sint; nimirum BEBELII *antiquitates ecclesiasticae*, MARTINAEI *de ritibus ecclesiae*, HENDECII *de antiquitatibus ecclesiasticis*, QVENSTEDTI *antiquitates biblicae et ecclesiasticae*: sed qualescumque hi fuerint, propositum meum non praeripient, quod eo maxime spectat, vt lectori *Anglicano* integram antiquitatum ecclesiasticarum colle-

collectionem lingua vernacula prospiciam, cuius hoc volumen specimen aliquod exhibet. Quod si hoc ipsum publico prodesse et beneuole acceptari intellexero, reliquas operis partes (prout tempus et res meae id permiserint) secundum sciagraphiam, quam heic subiungo, vel cum aliqua variatione, sequuturas esse, recipio. Proxime de inferioribus clericorum ordinibus agam, quemadmodum heic de superioribus disserui: deinde de electione et ordinatione clericorum et diuersis eorum proprietatibus, qui ordinari debebant: de priuilegiis, immunitatibus et reditibus clericorum et diuersis legibus et regulis ad eorum functionem speciatim attinentibus. His subiungam narrationes de antiquis ascetis, monachis, virginibus ac viduis ad ministerium ecclesiae quodammodo spectantibus. Postea sequetur relatio de antiquis ecclesiis earumque diuersis partibus, vtensilibus, consecrationibus, immunitatibus vna cum notitia de antiqua diuisione ecclesiae in prouincias, dioeceses, parochias, deque istius diuisionis origine. Tum loquar de cultu ecclesiastico, facturus initium de catechumenorum institutione, diuersasque eorum stationes ante baptismum descripturus, et deinceps de baptismo ipso, eique adnexa confirmatione dicturus. Hinc progrediar ad alios sollemnes cultus diuini actus, nimirum ad psalmodiam, scripturae sacrae lectionem, et diuini verbi praedicationem, quae praecipua antiqui cultus ecclesiastici pars erat. Porro agam de eorum precationibus et diuersis ritibus ac consuetudinibus inibi obseruatis; vbi simul de vsu liturgiarum et orationis dominicae non nihil monendum erit; et de precibus catechumenorum, energumenorum ac poenitentium; quae vniuersa cultus ecclesiastici pars *missa catechumenorum* dicebatur; deinceps de *missa fidelium* seu sacrae communionis ritibus; vbi de ratione ipsorum oblationum et celebratione eucharistiae, quae semper erat ordinarii cultus ecclesiastici clausula. Posthac particulatim disseram de eorum ieiuniis, diebus festis, ritibus nuptialibus et funeralibus, nec non de antiquae disciplinae ecclesiasticae exercitio; de modo habendi concilia et synodos prouinciales, patriarchales et oecumenicas; de potestate principum christianorum in conciliis et extra illa: de ratione et vsu *litterarum formatarum* et diuersis earum generibus: de diuersa temporis computandi ratione: cui addam relationem de ipsorum scholis, bibliothecis, et methodo educandi et instruendi homines in vsum S. ministerii; dicam etiam non nihil de diuersis bibliorum translationibus inter eos

vsita-

vſitatis, et variis aliis miſcellaneis ritibus ac rebus, quæ ſub memoratorum capitum aliquod redigi commode non poſſunt; exempli gratia, de ratione iurisiurandi, abſtinentia a ſanguine, frequenti ſigni crucis vſu, variis publicæ liberalitatis ac munificentiæ in pauperes generibus, de honoribus, quibus martyres ſuos proſequebantur, vna cum commemoratione adflictorum, et variorum crudelitatis inſtrumentorum, quæ gentiles ad eos defatigandum et excruciandum adhibuere. In quibus aliisque rebus ſimilibus tractandis, vt ſeſe mihi obtulerint, eadem vtar methodo, qua in hoc volumine vſus ſum; illuſtrando antiquos ritus ex genuinis antiquitatis monumentis, et ſubiungendo opiniones optimorum quorumque ex recentioribus auctoribus, quos ad difficillimorum momentorum explicationem percurrendi copia mihi dabitur. Hoc ipſum, fateor, non raro mihi faceſſet negotium ob variorum librorum inopiam, quos nec videndi occaſio nec emendi facultas mihi ſuppetit: ſed hoc forte alios, qui ad fontes quaſi eruditionis ſedentes omnis generis libros in promtu habent, incitabit, vt laboribus meis ſuccurrant, et id quod molior, ad maiorem perfectionem prouehant; ſiquidem hoc eiusmodi argumentum eſt, quod numquam exhauriri poteſt, ſed vſque additiones et emendationes admittit. Præcipuum adiumentum, quo adhuc gauiſus ſum, ſummæ cuiusdam liberalitati debetur, *qui mortuus adhuc loquitur;* MORLEVM intelligo, celeberrimum illum epiſcopum, cuius memoria in doctorum et bonorum virorum animis ſemper virebit, qui præter multa alia caritatis ac munificentiæ, tanto viro dignæ, documenta (exempli cauſſa augmentum paruorum quorumdam beneficiorum, ac commodi domicilii et alimenti pro pauperum clericorum viduis in hac diœceſi procurationem, cæt.) ad promouendam inter clericos parochiales eruditionem inſignem librorum apparatum eccleſiæ *Vintonienſi* teſtamento legavit. Neque hoc in minima felicitatis meæ parte pono, quod ex academia (vbi optima eruditionis ſubſidia ad manus ſunt) paullo citius me remotum diuina prouidentia generoſi cuiusdam patroni beneficio, præter vllam meam ambitionem, in tali ſtatione collocauit, quæ mihi opportunam tam egregia, etſi non ita inſtructa, vt ego quidem vellem, bibliotheca vtendi occaſionem atque libertatem ſuppeditat. Sed vero huius rei mentio vt debitæ tanti antiſtitis recordationis gratia heic a me iniicitur, ita forte generoſos homines alios, quibus eadem facultas data eſt, inſtigabit, vt recentiorum

rum

rum librorum post eius fata editorum supplementa addant, atque ita ipsius beneficium augeant perficiantque. Quae res cum mihi ipsi tum aliis in simili vitae ratione constitutis nouo subsidio auxilioque futura, nosque ad promouendam vtilitatem publicam magis idoneos reddita esset. Interim lector commode iis vti poterit, quae non sine multo labore et industria a me collecta atque in ordinem redacta sunt. De sua ipsius etiam lectione atque obseruatione iis addere potest, quemadmodum ego ad diuersos auctores, quos perlustrandi et adhibendi nactus sum occasionem, adnotationes feci. A quorum non nullis iisque eruditionis fama conspicuis circa delicatas quasdam et peculiares materias interdum dissentiendi aliquam mihi necessitatem imponi credidi. Numquam vero dissensum meum testatus sum, nisi rationes meas indicando, ipsosque ita reuerenter ac honorifice tractando, quemadmodum magnae doctrinae et dignitatis suae intuitu tractari eos oportuit. Si qua in re ego ipse erraui, (quemadmodum ita mihi Suffenus non sum, vt errasse a me alienum putem) intelligens quisque lector ipse hoc diiudicabit, atque pro sua ingenuitate et candore corriget. Hoc tantum dico, me in deuitandis erroribus tam caute et studiose esse versatum, quam in eiusmodi difficili et curioso argumento fieri potuit; neque adeo multos errores heic repertum iri, sed doctis pariter et indoctis hunc librum vtilem futurum esse confido; ita quidem, vt alios instituat, qui isthaec in ipsis fontibus legere nequeunt, aliis, qui quidem multa norunt, non autem semper ita in promtu omnia habent, in memoriam reuocet. Quod si vero iis, qui in hac eruditionis parte iam magnos progressus fecerunt, vtilitatem nullam attulerit, certe studiosae iuuentuti et incipientibus prodesse, eosque tum ad antiquae eruditionis studium excitare, tum ad illud recte capessendum praeparare poterit. Accedit, quod mecum reputaui, non omnino deesse, qui quodam instinctu ad harum rerum studium ferantur, quibus vero tot antiquos patres et concilia comparandi facultas et legendi tempus deficiat. Et hisce opus tali modo adornatum, quod eorum manibus offertur, insignem vsum praestiterit, vt de primitivae ecclesiae statu et praxi inde erudiantur, cum meliorem occasionem hoc ipsum perdiscendi non habeant. Si hoc vel vllo alio respectu has Collectiones (quae honori antiquae et commodo praesentis ecclesiae destinatae sunt) ad praefixum mihi scopum vtiles esse cognovero, operam meam et tempus non male me locasse, existimabo.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

LIBER PRIMVS.

De christianis generatim, de diuersis eorum nominibus, distinctionibus, et gradibus catechumenorum laicorum et clericorum.

CAPVT PRIMVM

De diuersis christianorum nominibus et appellationibus honorificis, quas sibi ipsi tribuerunt, et quibus sese ab aliis distinxerunt.

CAPVT SECVNDVM

De contumeliosis nominibus, quibus iudæi, infideles et hæretici christianos appellarunt.

§. *III.*

CAPVT TERTIVM

De diuersis hominum in ecclesia ordinibus.

CAPVT QVARTVM

Specialior disquisitio de πιςοῖς, seu fidelibus; nec non de titulis honorificis et priuilegiis ipsorum prae catechumenis.

CAPVT QVINTVM

De distinctione inter laicos et clericos, et de huius distinctionis vetustate.

LIBER SECVNDVS

De diuersis clericorum ordinibus in primitiua ecclesia.

CAPVT PRIMVM

De origine episcoporum: Et quod ordo fuerint a presbyteris distinctus in ecclesia primitiua.

§. *I.*

CAPVT SECVNDVM

De diuersis honorum titulis, quibus in primitiua ecclesia episcopi ornabantur.

CAPVT TERTIVM

De officiis episcoporum, tamquam distinctis a presbyterorum officiis.

CAPVT QVARTVM

De potestate episcoporum in laicos, monachos, subordinatos magistratus et omnes dioeceseos suae homines: et de ipsorum officio in dispensandis ecclesiae reditibus.

CAPVT QVINTVM

De officio episcoporum intuitu totius ecclesiae catholicae.

§. *III.*

CAPVT SEXTVM

De episcoporum omni subiectione soluta ratione, vulgo *independentia*, speciatim tempore Cypriani et in ecclesiis Africanis.

CAPVT SEPTIMVM

De episcoporum potestate in audiendis et decidendis caussis sæcularibus.

CAPVT OCTAVVM

De episcoporum priuilegio deprecandi pro reis.

§. II.

CAPVT QVARTVM

De potestate episcoporum in laicos, monachos, subordinatos magistratus et omnes dioeceseos suae homines: et de ipsorum officio in dispensandis ecclesiae reditibus.

CAPVT QVINTVM

De officio episcoporum intuitu totius ecclesiae catholicae.

CAPVT SEXTVM

De episcoporum omni subiectione soluta ratione, vulgo *independentia*, speciatim tempore Cypriani et in ecclesiis Africanis.

CAPVT SEPTIMVM

De episcoporum potestate in audiendis et decidendis caussis saecularibus.

CAPVT OCTAVVM

De episcoporum priuilegio deprecandi pro reis.

§. II.

CAPVT NONVM

De præcipuis quibusdam honoris et obseruantiæ, qua episcopi ab omnibus omnino colebantur, significationibus.

CAPVT DECIMVM

De ætate et quibusdam præcipuis qualitatibus ac proprietatibus, quæ in iis requirebantur, qui ad episcopatum prouehendi erant.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM

De præcipuis quibusdam legibus ac ritibus circa episcoporum ordinationem obseruatis.

CAPVT DVODECIMVM

De lege, quæ episcopos in paruis oppidis ordinari vetat.

CAPVT DECIMVM TERTIVM

De lege, quæ duos episcopos in vna ciuitate ordinari vetat.

CAPVT DECIMVM QVARTVM

De chorepiscopis, περιοδευταῖς et episcopis suffraganeis: et quomodo hi inter se differant.

CAPVT DECIMVM QVINTVM

De intercessoribus et interuentoribus in ecclesiis Africanis.

§. II.

CAPVT DECIMVM SEXTVM

De primatibus seu metropolitanis.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM

De patriarchis.

§. XIII.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM
De αὐτοκεφάλοις.

CAPVT DECIMVM NONVM
De presbyteris.

CAPVT VICESIMVM
De diaconis.

CAPVT VICESIMVM PRIMVM

De archidiaconis.

§. *II.*

CAPVT VICESIMVM SECVNDVM

De diaconissis.

ORI-

I. N. I.

ORIGINVM ECCLESIASTICARVM

LIBER PRIMVS

DE CHRISTIANIS GENERATIM, DE DIVERSIS EORVM NOMINIBVS, DISTINCTIONIBVS, ET GRADIBVS CATECHVMENORVM, LAICORVM ET CLERICORVM.

CAPVT PRIMVM

DE DIVERSIS CHRISTIANORVM NOMINIBVS ET APPELLATIONIBVS HONORIFICIS, QVAS SIBI IPSI TRIBVERVNT, ET QVIBVS SESE AB ALIIS DISTINXERVNT.

§. I.

Christiani primum vocati Iessæi et therapeutæ, *πιστοὶ, ἐκλεκτοὶ et huiusmodi nominibus aliis.*

CHRISTIANISMVS quum in mundo primum plantari cœpisset, illi, qui eum amplectebantur, antequam nomen et appellationem christianorum sortirentur, plerumque *discipulorum*, *fidelium*, ele-

electorum, *sanctorum*, *et fratrum*, appellatione sibi inuicem innotescebant. EPIPHANIVS [a] auctor est, vocatos fuisse Ἰεσσαίους, *Iessæos*, vel a *Iesse*, parente Dauidis, vel, quod verosimilius videtur, a IESV CHRISTI, Domini nostri, appellatione. Subiungit, PHILONEM in libro περὶ Ἰεσσαίων hac vtentem appellatione de iis ipsis loqui, eosque putat non esse vllos alios quam christianos, qui in *Aegypto*, *S. Marco Alexandriæ* diuinum verbum prædicante, hoc nomine sint insigniti. Hic PHILONIS liber nunc quidem sub alia inscriptione, nimirum περὶ βίου θεωρητικοῦ, seu de *vita contemplatiua* exstat, atque ita citatur ab EVSEBIO [b] qui eum

a) Epiphan. hæres. XXIX. n. IV. Ἐπειδὴ εἰς τὸν τόπον ἐλήλυθα, εἰπεῖν δι' ἣν αἰτίαν Ἰεσσαῖοι ἐκαλοῦντο, πρὶν τοῦ καλεῖσθαι Χριστιανοὶ οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες, τούτου ἕνεκα ἔφημεν, ὅτι ὁ Ἰεσσαὶ πατὴρ γίνεται τοῦ Δαβίδ. Καὶ ἤτοι τοῦ Ἰεσσαί, ἤτοι ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπεκλήθησαν Ἰεσσαῖοι, διὰ τὸ ἐξ Ἰησοῦ ὁρμᾶσθαι μαθηταὶ ὄντες αὐτοῦ, ἢ διὰ τὸ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. *Quoniam ad eum locum delapsi sumus, vt reddenda caussa nobis esset, cur ii, qui Christo nomen dederunt, prius quam christianorum nomen essent adepti,* Iessæi *vocarentur, idcirco monuimus,* Iessæum *Dauidis patrem fuisse. Aut ab illo igitur* Iesse, *aut a* Iesu *Christi Domini nostri appellatione Iessæorum nomen obtinuerunt: quod ab Iesu disciplina profecti, eiusdemque discipuli forent: aut illud denique ex notatione ipsa nominis, quo* Dominus *vocatus est, originem accepit.*

b) Euseb. histor. eccles. lib. II. c. XVII. Πρῶτον γέ τοι τὸ μηδὲν πέρα τῆς ἀληθείας οἰκοθέντι καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προσθήσειν, ἐν οἷς ἱστορήσειν ἔμελλεν ἀπισχυρισάμενος (ὁ Φίλων), ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, θεραπευτὰς αὐτοὺς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖκας θεραπευτρίδας ἀποκαλεῖσθαι φησὶ, τὰς αἰτίας ἐπειπὼν τῆς τοιᾶσδε προσρήσεως· ἤτοι παρὰ τὸ τὰς ψυχὰς τῶν προσιόντων αὐτοῖς, τῶν ἀπὸ κακίας παθῶν, ἰατρῶν δίκην ἀπαλλάττοντας ἀκεῖσθαι καὶ θεραπεύειν· Ἢ τῆς περὶ τὸ θεῖον καθαρᾶς καὶ εἰλικρινοῦς θεραπείας τε καὶ θρησκείας ἕνεκα. Εἴτ' οὖν ἐξ ἑαυτοῦ ταύτην αὐτοῖς ἐπιτέθειται τὴν προσηγορίαν, οἰκείως ἐπιγράψας τῷ τρόπῳ τῶν ἀνδρῶν τοὔνομα, εἴτε δὲ ὄντως τοῦτ' αὐτοὺς ἐκάλουν κατ' ἀρχὰς οἱ πρῶτοι, μηδαμῶς τῆς Χριστιανῶν πω προσρήσεως ἀνὰ πάντα τόπον ἐπιπεφημισμένης, οὔτι πω διατείνεσθαι ἀναγκαῖον· *Primum in eo libro, quem* de vita contemplatiua *seu de supplicibus inscripsit, postquam nihil a veritate alienum narrationi, quam instituisset, de suo se adtexturum esse professus est, viros quidem ipsos* therapeutas, *feminas vero simul cum ipsis versantes* therapeutrias *ait appellari. Caussamque istius appellationis subiungit, seu quod tamquam medici quidam, animos eorum, qui ad ipsos accesserant, vitiosis adfectibus liberatos curarent, seu quod ipsi diuinum numen caste ac sincere colerent. Porro utrum* Philo *ipse hanc illis appellationem indiderit, commentus vocabulum, quod eorum hominum moribus institutisque congrueret, an reuera ab initio ita vocati sint, cum christianorum nomen nondum vbique diffusum ac peruulgatum esset, nihil opus est, pertinaciter contendere.*

eum existimat, esse descriptionem christianorum in *Aegypto*, quos *therapeutas* nominat; quod vocabulum vel veri Dei cultores, vel spirituales medicos significet, qui hominum mentes ab omnibus vitiosis et coruptis adfectibus liberare conati sint. Vtrum vero hoc nomen a PHILONE excogitatum sit, tamquam vitae eorum rationi exprimendae maxime accommodum, an tum temporis commune fidelium in *Aegypto* nomen fuerit, antequam nomen christianorum in toto terrarum orbe vulgaretur, id quidem EVSEBIVS definire non audet; concludit tamen, fuisse nomen, datum christianis; et HIERONYMVS [c] hoc adeo confidenter statuit, vt hanc ipsam ob caussam PHILONEM in scriptorum ecclesiasticorum catalogum retulerit, eumque librum de prima ecclesia *S. Marci*, quae fuerit *Alexandriae*, scripsisse, memoriae prodiderit.

SVNT equidem inter recentioris aeui eruditos criticos, qui rem omnem [d] in dubium vocant, quorum autem ad argumenta ab aliis [e] aeque doctis viris responsum est; quare in hanc disputationem vlterius haud descendo, sed lectorem curiosum eo remitto, vbi desiderio ipsius fieri satis poterit. Illud hoc loco adhuc tantummodo monendum esse duco, haec nomina *therapeutae* et *Iessaei* temporibus subsequutis rarissime adhibita esse; reliqua autem, ἅγιοι, πιστοὶ, ἐκλεκτοὶ, *sancti*, *fideles*, *electi* saepius apud scriptores ecclesiasticos occurrere; nec certum christianorum numerum, (quomodo nunc vocabula *sancti* et *electi*, ad designandos videlicet solos praedestinatos, saepius vsurpantur;) sed omnes in vniuersum christianos, per aquam baptismi in communionem ecclesiae susceptos, designare. Ita enim THEODORETVS [f] et alii vocem ἅγιοι

c) Hieron. de scriptor. eccles. c. XI. *Philo Iudaeus*, natione *Alexandrinus*, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci euangelistae apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, caetera.

d) Scaliger et Valesius in Euseb. lib. II. c. XVII. Scaliger in libro VI. de emendat. tempor. *Essenos* fuisse contendit: et Eusebium grauiter reprehendit, qui christianos illos fuisse adfirmauerit, Dallaeus de ieiun. et quadrages. lib. II. c. IV. cuius rationes adfert ad eumque respondet Beueregius loco iam indicando.

e) Beuereg. cod. can vind lib. III. c. V. n. 4. (ap. Coteler. in calce vol. II. p. 150. 151. 152. edit. Antvverp. 1698.

f) Theodoret. tom. III. p. 523. edit.

de iis, qui baptiſmi honore ac priuilegiis ornati fuerant, interpretantur.

§. II.

De nomine technico ἰχθὺς *et* piſciculi.

ET quum vita chriſtiana ortum ſuum ex aqua baptismi haberet, atque a fœderis in eo icti obſeruatione dependeret, nomen artificiale *piſciculorum* facile admittebant chriſtiani, hoc ipſo ſignificaturi, (vt TERTVLLIANVS [g] illud interpretatur) ſe regenitos, ſiue chriſtianæ religioni per aquam inſertos eſſe, neque ſaluos fieri poſſe, niſi in eo perſtarent. Et hoc ipſum nomen eligebant tanto libentius, quod litteræ initiales græcorum ſeruatoris noſtri nominum Ἰησοῦς, Χριστὸς, Θεοῦ Υἱὸς, Σωτὴρ, artificialiter compoſitæ, Ἰχθὺς, quod piſcem ſignificat, efficiunt: ad quod et TERTVLLIANVS et [h] OPTATVS alludunt.

§. III.

Chriſtiani cur vocati gnoſtici.

CHRISTIANI interdum etiam ipſi ſe nuncuparunt γνωστικοὺς, *gnoſticos*, h. e. homines ſcientia et cognitione præditos, quod chriſtiana religio veriſſimam ſapientiam et rerum diuinarum ac cæleſtium cognitionem complecteretur. Hoc nomen perverſum quoddam hæreticorum genus per æmulationem et abuſum ſibi arrogauit, qui nomine *gnoſticorum* noti erant et ab aliis, ob magnam cognitionis et ſcientiæ falſo ſic dictæ iactantiam diſtinguebantur. Hoc tamen non prohibuit, quo minus chriſtiani id nominis ſibi nonnunquam darent, quippe qui eo vtendi ius et poteſtatem vni omnium maxime habebant. Quamobrem CLEMENS ALEXANDRINVS [i] in ſcriptis ſuis omni-

Paris. comm. in Phil. I, 1. Ἁγίους τοὺς τοῦ βαπτίσματος ἀξιωθέντας ὀνόμασεν. *Sanctos eos vocat, qui baptiſmo dignati fuerant.*

g) Tertull de bapt. c. I. Nos *piſciculi* ſecundum ἰχθὺν noſtrum Ieſum Chriſtum in aqua naſcimur; nec aliter quam in aqua permanendo ſalui ſumus.

h) Optat. contr. Parmen. lib. III. p. 62. Hic eſt *piſcis*, qui in baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, a piſce etiam piſcina vocitetur. Cuius *piſcis* nomen, ſecundum appellationem græcam, in vno nomine per ſingulas litteras turbam ſanctorum nominum continet, ἰχθὺς, quod eſt latine Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator.

i) Clemens Alex. ſtrom. I. p. 294. (345 edit. Oxon. cIↃIↃ CCXV.) Ἀρκεῖ

omnibus christianum philosophum appellat γνωςικόν. ATHANASIVS [k] *ascetas* in *Aegypto*, vitam agentes contemplatiuam, eodem nomine γνωςικὺς, *gnosticos* vocat: et SOCRATES EVAGRIVM PONTICVM librum dicit in vsum horum *ascetarum* edidisse, quem inscripserit *gnosticum*, h. e. institutionem de vita contemplatiua; cuius quædam fragmenta adhuc apud SOCRATEM [l] et alios quosdam, a IOANNE BAPTISTA COTELERIO in monumentis de ecclesia græca editos, habentur. In horum fragmentorum aliquo monachi cuiusdam fit mentio, qui nominatur μοναχὸς τῆς παρεμβολῆς τῶν γνωςικῶν ὁ δοκιμώτατος, quod primi SOCRATIS interpretes non recte intelligentes reddiderunt: *Magnæ auctoritatis monachus de secta Gnosticorum;* quasi de hæresi *Gnosticorum* fuisset; quum tamen id nihil aliud significet, quam monachum vitæ contemplatiuæ, qui vicum non procul ab *Alexandria*, cui nomen *Parembole*, habitabat; de numero exsistens horum ascetarum, quibus EVAGRIVS et reliqui omnes nomen *gnosticorum* tribuunt. Vide sis HENRICI VALESII notas in SOCRATEM.

§. IV.

Nonnunquam appellati theophori *et* christophori.

ALIVD nomen in veterum scriptis frequenter obuium, est θεοφόροι, quod significat *templa Dei*, et eiusdem cum IGNATIO

A 3 ætatis

τῷ γνωςικῷ, κἂν εἷς μόνος ἀκροατὴς εὑρεθῇ. *Sufficit* gnostico, *si ei vel vnus inventus sit audit*[illegible]. Strom. II. p. 383 (457.) Εἰ ὁ Κύριος ἀλήθεια καὶ σοφία καὶ δύναμις Θεῦ, ὥσπερ ἦν ἐςι, δειχθείη ὅτι τῷ ὄντι γνωςικὸς, ὁ τῦτον ἐγνωκὼς, καὶ τὸν πατέρα τὸν αὐτῦ δι᾽ αὐτῦ. *Si Dominus est veritas et sapientia ac virtus Dei, sicut est, patet, quod reuera is est* gnosticus, *qui eum cognouit, et per ipsum eius patrem.* Strom. VI. p. 665. (791.) Εὔχεται ὁ γνωςικὸς καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν πᾶσαν τὴν ὥραν δι᾽ ἀγάπης οἰκειύμενος τῷ Θεῷ. *Orat* gnosticus *etiam cogitatione omni hora, per caritatem Deo coniunctus et familiaris effectus.* Strom. VII p. 748. (881.) Δι᾽ αὐτὸ τὸ εἶναι γνωςικὸν, αὐτὸς ἐργάζεται τὴν εὐποιΐαν, ὄργανον γενόμενος τῆς τῦ Θεῦ ἀγαθότητος. *Ex hoc ipso, quod sit* gnosticus, *exercet ipse beneficentiam, vt qui factus sit instrumentum Dei bonitatis.*

k) Athan. apud Socrat. hist. eccles. lib. IV. c. XXIII. Τῶν Αἰγυπτίων ὁ ἅγιος φωςὴρ Ἀθανάσιος, τὴν τράπεζαν, φησὶ, Μωυσῆς εἰς τὸ βόρειον μέρος ςῆσαι προςτάσσεται. Γινωσκέτωσαν οἱ γνωςικοὶ, τίς ὁ πνέων ἐςὶ κατ᾽ αὐτῶν, καὶ πάντα πειρασμὸν γενναίως ὑπομενέτωσαν. *Luminare illud Aegyptiorum, sanctus Athanasius: præceptum, inquit, est Moysi, vt ad septemtrionem mensam statueret, Intelligant igitur* gnostici, *quisnam sit is, qui contra illos spirat, omnemque tentationem generoso animo sustineant.*

l) Socrat. ibid. Τύτῳ (Εὐαγρίῳ) βι-

ætatis est, qui sibi hunc titulum plerumque ipse dedit: quemadmodum non tantum ex epistolarum eius inscriptionibus, quae omnes incipiunt: Ἰγνάτιος ὁ καὶ Θεοφόρος, verum etiam ex vetustis martyrii eius monumentis apparet, vbi [m] nominis huius ratio in colloquio ipsius cum *Traiano* explicatur: qui audiens, eum se appellare *theophorum*, quid hoc nominis significaret? interrogauit. Cui IGNATIVS, id eum denotare, respondebat, qui Christum in corde suo portet. Ad quod TRAIANVS: *An tu*, inquit, *eum, qui crucifixus est, in corde tuo gestas?* IGNATIVS, Ita est, respondit; scriptum enim est, *habitabo in eis et inambulabo.* ANASTASIVS *bibliothecarius* aliam quidem adfert caussam, quamobrem IGNATIVS nominatus sit *theophorus*; quod nimirum fuerit puerulus iste, quem seruator noster adsumsit, eique medios inter discipulos collocato manus imposuit. Verum hoc, vt IOANNES PEARSONIVS [n] aliique obseruarunt, merum posterioris aeui *Graecorum* εὕρημα est, a quibus ANASTASIVS sine ampliore disquisitione id adsumsit. Multo

βλία ἄγαν σπουδαῖα συγγέγραπται· ὧν τὸ μὲν, μοναχὸς ἢ περὶ πρακτικῆς ἐπιγέγραπται· τὸ δὲ, γνωστικὸς ἢ πρὸς τὸν καταξιωθέντα γνώσεως.

m) Acta Ignat. ap. Grabium spicil. tom. II, p. 10. Τραϊανὸς εἶπεν· καὶ τίς ἐστι θεοφόρος; Ἰγνάτιος ἀπεκρίνατο; ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις· --- σὺ οὖν ἐν ἑαυτῷ φέρεις τὸν σταυρωθέντα; Ἰγνάτιος εἶπεν· ναι. γέγραπται γάρ· ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω.

n) Pearson. vind. Ignat. par. II c. XII. p. 397-401. Caue vita Ignatii in antiquitatibus parr et eccles p. 231. 232 (edit. german. Brem. 1701.) *Nach der letzten Bedeutung (da er θεόφορος genennet wird), will man, dass er so genannt sey, weil unser Herr ihn auf seine arme genommen und getragen habe cet.* Grab. spicil. tom. II. p. 2. Notissimum est b. martyris Ignatii cognomen, quo *theophorus*, et a semetipso in epistolis et ab aliis appellatus est: quod D. *Caue*, in *vitis patrum apostolicorum*, dupliciter explicat, ac vbi et θεοφόρον i. e. *hominem, qui Deum in pectore gestat*, et θεόφορον i. e. *hominem a Deo gestatum* scribi notauerat, ex posteriori ortam coniicit traditionem, qua Ignatius puer iste, a Seruatore in vlnas susceptus, fuisse a recentioribus Graecis fertur; quibus antiquiorum graecorum patrum et S. Ioannis Chrysostomi auctoritatem merito opponit. Confer de hoc titulo et hinc deducta fabula prolixe et doctissime differentem *Pearsonium vindic. epist. Ignatii*. part. II. cap. XII. Id solum addo, alteri quoque commento, non quidem Graecorum, sed Latinorum recentiorum, occasionem dedisse priorem, eamque genuinam, cognominis θεοφόρου notionem. Ita quippe de S. Ignatio scribit *Vincentius* praesul Bellouacensis lib. X. *speculi historialis* c. VII. *Huius cor* cet. (vid. litt. (o) Vbi hoc legerit, non indicat, neque vllum ipso antiquiorem scriptorem noui, a quo tale quid memoriae proditum sit.

to autem magis ridicula et abſurda ratio eſt, quam VINCENTIVS [o] BELLOVACENSIS et alii quidam de hac appellatione reddunt, IGNATIVM videlicet ideo ſic vocatum eſſe, quia nomen IESVS CHRISTVS aureis litteris cordi eius inſcriptum deprehenſum ſit. Vtrumque commentum ſatis ſuperque confutatum eſt ex martyrii eius monumentis, quae multo meliorem huius appellationis rationem ſuppeditant; vnde perſpicue intelligi poteſt, non peculiarem IGNATII fuiſſe titulum, ſed omnibus reliquis chriſtianis communem: quemadmodum PEARSONIVS epiſcopus ex diuerſis locis CLEMENTIS ALEXANDRINI GREGORII NAZIANZENI, PALLADII, EVLOGII, THEODORETI, CYRILLI ALEXANDRINI, PHOTII, MAXIMI aliorumque abunde demonſtrat. Speciatim CLEMENS [p] eamdem, quam ipſe IGNATIVS, huius nominis dat rationem; quod nimirum chriſtianus appelletur θεοφορῶν et θεοφορούμενος, quia, vt Apoſtolus loquitur, *templum Dei* eſt. Quo ſenſu etiam nomen *chriſtophori* nonnunquam adhibitum deprehenditur, vti in epiſtolis PHILEAE, epiſcopi apud *Thmuitas*, cuius meminit EVSEBIVS; in quibus ille, de martyribus ſui temporis loquens, eos nominat Χριστοφόρους μάρτυρας, [q] quod templa Chriſti eſſent, et a ſancto eius Spiritu agerentur.

§. V.

Interdum, quamquam rarius, chriſti.

AMBROSIVS alicubi eos, ſano tamen et commodo ſenſu, *chriſtos* nuncupat, alludens ad vocis *chriſti* in ſacra ſcriptura ſignificationem; vbi interdum eum denotat, qui oleo vnctus eſt, ſiue ſpirituali vnctione mandatum a Deo accepit. Quo

o) Vincent. ſpecul. lib. X. c. VII. Huius cor quum minutatim diuiſum eſſet, nomen Domini Ieſu Chriſti litteris aureis inſcriptum (vt legitur) in ſingulis partibus inuentum eſt. Dixerat enim, ſe habere Chriſtum in corde.

p) Clem. Alex. Strom lib. VII. p. 748. (882) Θεῖος ἄρα ὁ γνωστικὸς, καὶ ἤδη ἅγιος θεοφορῶν καὶ θεοφορούμενος. *Diuinus ergo eſt gnoſticus et iam ſanctus, qui* Deum fert *et* ab eo adflatur.

q) Euſeb. hiſt. eccleſ. lib. VIII. c. X. Διὸ καὶ ζηλώσαντες τὰ μείζονα χαρίσματα οἱ χριστοφόροι μάρτυρες, πάντα μὲν πόνον καὶ παντοίας αἰκισμῶν ἐπινοίας οὐχ εἰσάπαξ, ἀλλ' ἤδη καὶ δεύτερον τινὲς ὑπέμειναν. *Proinde meliora chariſmata conſectantes* martyres, qui Chriſtum geſtabant, *omnes aerumnas, omnia tormentorum genera, quae excogitari potuerunt, non ſemel, ſed iterum ac ſaepius nonnulli ſuſtinuerunt.*

Quo ſenſu chriſtianus quisque vnctus Domini eſt. Atque hinc dicit,[r] *non eſſe iniuriam, characteri Domini inſcribi et ſeruulos, et nomine imperatoris ſignari milites; quandoquidem ipſe Dominus dixerit: Nolite tangere vnctos* ſeu *chriſtos* meos, vti nunc in vulgata verſione latina legitur. (Pſ. CV, 15.) Ita etiam HIERONYMVS[s] in hunc locum obſeruat, omnes eos *chriſtos* dictos eſſe, qui Spiritu ſancto vncti ſint; vt patriarchæ ante legem, qui non aliam habuerint vnctionem. At enim vero non legimus, chriſtianos hoc nomen ſibi crebrius tribuiſſe, ſed potius illud Domino ſuo, tanquam ei peculiare et proprium, reſeruaſſe.

§. VI.

Chriſtiani omnia nomina ſectaria et humanas appellationes vehementer auerſati.

NOTATV tamen dignum eſt, in omnibus nominibus, quæ elegerunt, fuiſſe peculiarem quamdam relationem ad Chriſtum et Deum, a quo, non autem ab vllo homine mortali, quantacumque etiam auctoritate emineret, voluerunt appellari. Ab nominibus ſectariis et humanis appellationibus magnopere ſe abhorrere profeſſi ſunt. *Non ab hominibus appellamur*, inquit IOANNES CHRYSOSTOMVS; [t] *Non eſt nobis anteſignanus aliquis, vti quidem aliis* Marcion, *aliis vero* Manichæus, *aliis* Arius, *aliis alius ſectæ dux exiſtit. Minime*, inquit EPIPHANIVS, [u] *Nec ſecta eſt vlla, nec eccleſia apoſtolorum inſignita nomine. Nec vmquam Petræos vllos, aut Paulianos, aut Bartholomæos, aut Thaddæos audiuimus: ſed vna iam tum initio fuit apoſtolorum omnium prædicatio: quæ non ipſosmet illos, ſed Dominum*

r) Ambroſius de obit. Valentin. tom. III. p. 12.

s) Hieron. comm. in pſam. CIV. Ecce ante legem patriarchæ non vncti regali vnguento *chriſti* dicuntur. *Chriſti* autem ſunt, qui Spiritu ſancto vnguntur.

t) Chryſoſtom. hom. XXIII. in Acta. Μὴ ἀπ' ἀνθρώπων καλούμεθα, μὴ γὰρ προηγούμενος ἡμῶν τίς ἐστιν, ὥσπερ τῷ μὲν Μαρκίων, τῷ δὲ Μανιχαῖος, τῷ δὲ Ἄρειος, τῷ δὲ ἄλλος τις αἱρέσεως ἀρχηγός.

u) Epiph. hær. XLII. Marcion. p 366. edit. Colon. Οὐκ ἔνι αἵρεσις, οὐδὲ ἐκκλησία εἰς ὄνομα Ἀποστόλων ἀναγορευομένη· οὐδέποτε γὰρ ἠκούσαμεν ἢ Πετρείους, ἢ Παυλίους, ἢ Βαρθολομαίους, ἢ Θαδδαίους, ἀλλὰ ἀπαρχῆς ἓν κήρυγμα πάντων Ἀποστόλων, οὐκ αὐτοὺς κηρύσσον, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον· διὸ καὶ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας οἱ πάντες ἔθεντο ἓν οὐχ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου αὐτῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ Ἀντιοχείας ἀρξαμένων Χριστιανῶν καλεῖσθαι.

minum Ieſum Chriſtum tantummodo celebraret. Ob id eccleſiæ nomen vnum omnes impoſuerunt: non ſuum vtique, ſed Chriſti Ieſu, ac Antiochiæ primum appellari chriſtiani cœperunt. Alius quidam Pater, [w] *Petrum*, inquit, *bonore proſequor; nec tamen* Petrianus *vocor: et Paulum: nec tamen* Paulianus *nominatus ſum. Non fero me ab hominibus nomen ducere, quia a Deo ſum creatus.* Obſeruant illi, hoc ſchiſmaticorum et hæreticorum tantummodo characterem proprium eſſe, vt nomina ſectaria ſumant, et ab ipſorum ducibus ſeſe nominent. Magnum et venerabile chriſtianorum nomen ab eis ſilentio inuoluebatur, dum humanis appellationibus inter ſe ipſos impie ſcindebantur: qua de re GREGORIVS NYSSENVS [x] et NAZIANZENVS conqueruntur. Ita BASILIVS obſeruat, [y] *Marcionitas et Valentinianos* nomen *chriſtianorum* repudiare, *vt Marcionis ac Valentini,* ducum

w) Gregor. Nazianzenus orat. XXXI. p. 506. Πέτρον τιμῶ, ἀλλ᾽ οὐκ ἀκούω Πετριανός· καὶ Παῦλον, Παυλιανὸς δὲ οὐκ ἤκουσα. οὐ δέχομαι παρὰ ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι παρὰ Θεοῦ γεγονώς. Vid. etiam Athan. orat. II. c. Arian. orat. I. tom. I. p. 406. 407. edit. Paris. 1698. Τῶν γοῦν μακαρίων ἀποστόλων διδασκάλων ἡμῶν γενομένων, καὶ διακονησάντων τὸ τοῦ σωτῆρος εὐαγγέλιον, οὐκ ἐξ ἐκείνων ἐκλήθημεν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ Χριστιανοὶ καὶ ἐσμὲν καὶ ὀνομαζόμεθα. οἱ δὲ παρ᾽ ἑτέρων ἔχοντες τὴν ἀρχὴν ἧς νομίζουσι πίστεως, ἐκείνων εἰκότως ἔχουσι καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ὡς αὐτῶν γενόμενοι κτῆμα. *Licet beati apoſtoli magiſtri noſtri et euangelii Saluatoris adminiſtri fuerint, ex illis tamen non nominamur, ſed a Chriſto* chriſtiani *ſumus et dicimur. Hi autem qui ab aliis habent ſuæ fidei originem, congruenter illorum nomine notantur, vtpote qui ad eoſdem pertineant.* Gregor. Nyſſen. de perfect. chriſt. tom. III. p. 276. Τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χαρισαμένου τὴν κοινωνίαν ἡμῖν τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος, ὥστε ἡμᾶς ἐκ μηδενὸς ἄλλου τῶν περὶ ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι, κἂν πλούσιός τις ὢν τύχῃ, καὶ εὐπατρίδης, κἂν δυσγενὴς ἢ ἢ πένης, καὶ ἐξ ἐπιτηδευμάτων τινῶν ἢ ἀξιωμάτων τὸ γνώριμον ἔχῃ, πάντων τῶν τοιούτων ὀνομάτων ἀργούντων, μίαν εἶναι κυρίαν κλῆσιν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι δεδώρηται τὸ χριστιανοὺς ὀνομάζεσθαι. *Bonus Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos, qui in ipſum credimus, adorandi nominis ſui participes fecit, vt ſiue diuites, ſiue nobiles, ſiue obſcuri, ſiue inopes, ſiue doctrinæ aut dignitatis inſignibus exornati ſimus, nulla tamen ex re, quæ nobis adſit, nominemur, ſed his omnibus reiectis, de vno nomine ipſius proprie* nominamur chriſtiani.

x) Nyſſen. contr. Apollin. tom. III. p. 261. edit. Pariſ. 1638. Σιγᾶται τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον ὄνομα τῶν Χριστιανῶν, πρὸς δὲ τὰς ἀνθρωπίνας προσηγορίας ἡ ἐκκλησία καταμερίζεται. *Magnum et venerabile chriſtianorum nomen ſilentio inuoluitur, atque in* humanas appellationes *eccleſia diuiditur.*

y) Baſil. comm. in pſalm. XLVIII. p. 245. (edit. Pariſ.) Κἂν ἴδῃς δέ τινα τῶν ἐπὶ ψευδωνύμῳ γνώσει μεγαλοφρονούντων καὶ πρωστευόντων ἑαυτοὺς πονηρῶν τινῶν δογμάτων συγκαθαιρεθέντων, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῶν χριστιανῶν, ἀφ᾽ ἑνός τινος τῶν αἱρεσι-

ducum suorum nomine se appellent. OPTATVS [z] et AVRELIVS AVGVSTINVS [a] idem *Donatistis* exprobrant. OPTATVS dicit, *Donatum* omnes peregrinantes solitum fuisse interrogare: *Quid apud vos agitur de parte mea ?* et episcopos, qui ab eius steterint sententia, manu sua ita consueuisse subscribere: *Ab episcopis partis Donati.* Idem etiam EPIPHANIVS de *Audianis*, [b] *Colluthianis* et *Arianis* memoriæ prodidit. Speciatim de *Miletio* eiusque sectatoribus loquens [c] narrat, quod formato schismate vetultum nomen ecclesiæ catholicæ repudiantes, vt ab aliis distingue-

ἀρχηστάντων ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας ἢ Μαρκίωνος, ἢ Οὐαλεντίνου, ἢ τῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν, φθαρτῶς ἀνθρώποις καὶ τὸ ὅλον γηΐνοις ἑαυτοὺς προστείμαντες. Quod si nonnullos videris ob falsi nominis scientiam sibi maximopere placere, seque consensu nefario dedere improbatis dogmatibus, et pro christianorum nomine, ab vno aliquo eorum, qui hæresiarchæ fuerunt, sibi nomenclaturam adsciscere, *puta a Marcione aut Valentino, aut ab vno aliquo eorum, qui hac tempestate ex ignotis prius emerserunt tandem: velim noueris, hos nomina sua vocasse in terris, vt qui sese addixerint hominibus pestilenti corruptelæ expositis, nihilque resipientibus, quam terrena hæc.*

z) Optat. lib. III. p. 68. Ad singulos quosdam venientes hæc erant verba: *Quid apud vos agitur de parte mea?* Quasi iam vere populum cum Deo diuiserat, vt intrepide suam diceret partem. Nam a temporibus eius, et vsque in hodiernum, si quando de rebus ecclesiasticis in iudiciis publicis aliqua celebrata est actio, interrogati singuli, sic apud acta locuti sunt, vt dicerent, se *de parte* esse *Donati*: de Christo tacuerunt.

a) Aug. epist. LXVIII. ad Ianuarium.

b) Epiph. hær. LXX. Audian. n. XV. p. 827. (edit. Colon. Τοῦτό ἐστι τὸ φοβερὸν τὸ παραλλάξαι ὄνομα χριστιανῶν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, τῆς μὴ ἐχούσης ἐπίθετον ὄνομα, ἀλλὰ μόνον ὄνομα Χριστοῦ, καὶ χριστιανῶν εἰς ὄνομα Αὐδία καλεῖσθαι, συντίθεσθαί τε καὶ ἀπαρτεῖσθαι σύνθημα ἀνθρωπίνης φύσεως. *Est hoc vero horrendum, christianorum commutare nomen, qui in sancta ecclesia censentur, quæ sola Christi et christianorum appellatione contenta adscititium omne nomen respuit.* Pro illo, *inquam*, nomine Audianos appellari, *coitiones inter se facere, ac tesseram veri hominis nomine inscriptam erigere.*

Id. hæres. LXIX. Arian. n. II. p. 728. Ὡς ἐξηγεῖτο ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἄλλος ἄλλο τι, καὶ ἄλλος ἄλλο, ἐκ τῆς προσκλήσεως καὶ ἐπαίνου δὲ τοῦ παρ' αὐτῶν, οἱ μὲν Κολλουθιανοὺς ἑαυτοὺς ὀνόμασαν, ἄλλοι δὲ Ἀρειανούς. *Cum in sua quisque ecclesia alius aliud interpretando proponeret, prout in vnumquemque fauore ac laudatione propensiores erant, alii Colluthianos, Arianos alii sese nominabant.*

c) Epiph. hær. LXVIII. Melet. n. III. Ἐπέγραφον δὲ ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ Πέτρου διαδεξάμενοι ἔχοντες τὰς οὔσας ἀρχαίας ἐκκλησίας, ὅτι ἐκκλησία καθολική. Οἱ δὲ ἀπὸ Μελητίου ἐκκλησία Μαρτύρων. *Suam quisque ecclesiam diuersis nominibus inscribebat. Nam Petri (Archiepiscopi Alexandrini) successores, penes quos veteres erant ecclesiæ, catholicæ ecclesiæ titulum vsurpabant: Meletiani* ecclesiam martyrum.

guerentur, ſeſe nominauerint *eccleſiam martyrum;* hoc quidem malo conſilio, vt omnes, qui ſuæ non eſſent ſectæ, criminarentur: eodem modo, quo *Ariani* ſe ipſi *Lucianiſtas* [d] et *Conlucianiſtas* appellitarunt, doctrinam *Luciani* martyris ſequi præ ſe ferentes.

VERVMTAMEN eccleſia Chriſti nomen *chriſtiani* conſtanter ſeruabat. Hoc nomen erat, quo de gloriabantur, vtpote quo ipſorum vnitas et relatio ad Chriſtum omnium optime exprimebatur. EVSEBIVS [e] hiſtoriam memorabilem narrat ex epiſtola quadam eccleſiæ *Lugdunenſis* et *Viennenſis* in Gallia de *Sancto* quodam, eccleſiæ *Viennenſis* diacono, qui in perſecutione ſub *Antonino* martyrii palmam accepit, quod tormentis ſubiectus et a magiſtratibus rogatus de nomine, ciuitate, conditione, ſeruusne eſſet, an liber, ad omnes quæſtiones reſponderit: *Chriſtianus ſum. Hoc ſibi nomen, patriam, genus, omnia denique eſſe ſubinde profitebatur; neque aliam vocem ab eo gentiles, quicquid moliebantur, extorquere valuerunt.* IOANNES CHRYSOSTOMVS [f] *Lucianum* martyrem eodem modo coram perſecutoribus ſuis ſe geſſiſſe narrat; et ſunt alia eiusdem generis exempla, ex quibus iudicari in procliui eſt, quam venerabile iis nomen *chriſtiani* fuerit.

§. VII.

De nomine catholici, *et eius antiquitate.*

MOLESTIA, quam eis faceſſebant hæretici, cauſſa erat, quamobrem ſuperioribus aliud adhuc nomen adderent, nimirum

 catho-

d) Theodoret. hiſt. eccleſ. lib. I. c. IV. ex epiſtola Arii ad Euſebium: Ἐῤῥῶσθαί σε ἐν Κυρίῳ εὔχομαι, μεμνημένον τῶν θλίψεων ἡμῶν Συλλουκιανιστὰ ἀληθῶς Εὐσέβιε. *Bene valere te cupio in Domino, memorem ærumnarum noſtrarum,* Collucianiſtà *vere tui nominis Euſebi.* Conf. Epiph. hær. LXIX. Arian. n. VII. vbi eadem verba habentur.

e) Euſeb. lib. V. c. I. p. 128. Πρὸς πάντα τὰ ἐπερωτώμενα ἀπεκρίνατο τῇ ῥωμαϊκῇ φωνῇ, Χριστιανός εἰμι. Τοῦτο καὶ ἀντὶ ὀνόματος, καὶ ἀντὶ πόλεως, καὶ ἀντὶ γένους, καὶ ἀντὶ παντὸς ἐπαλλήλως ὡμολόγει· ἄλλην δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν αὐτοῦ τὰ ἔθνη.

f) Chryſoſtom. hom. XLVI. in Lucian. tom. I. p. 602. (tom. I. p. 532. edit. Francof. tom. V. p. 532. edit. Eton) Ὁ δὲ πρὸς ἑκάστην πεῦσιν ἀπεκρίνατο, ὅτι Χριστιανός εἰμι μόνον, καὶ λέγοντος τοῦ δημίου, ποίας εἶ πατρίδος; Χριστιανός εἰμι φησί· τί ἔχεις ἐπιτήδευμα; Χριστιανός εἰμι. τίνας προγόνους; ὁ δὲ πρὸς πάντα ἔλεγεν, ὅτι Χριστιανός εἰμι. *Ille ad vnamquamque interrogationem tantum reſpondebat:* Chriſtianus ſum; *ac dicente tortore: Quanam ex patria ortus es?* Chriſtianus ſum; *ait: Quam artem profiteris?* Chriſtianus ſum. *Quibus parentibus natus*

catholici; quod ipſis cognominis inſtar ſeu notæ characteriſticæ erat, qua ab omnibus hæreticis internoſcebantur ac diſtinguebantur, qui, quamuis ſectæ ſuæ nomen gererent, communi tamen chriſtianorum nomine ſeſe interdum occultabant. Hoc intelligimus ex epiſtola PACIANI ad *Sempronianum*, hæreticum *Nouatianum*, qui rogatus cauſſam, cur chriſtiani ipſi ſe nominarent *catholicos*, reſpondit, fieri hoc ideo, vt ab hæreticis, nomen chriſtianorum itidem vſurpantibus, ſeſe diſtinguerent. *Chriſtianus mihi nomen eſt*, inquiebat [g], *catholicus cognomen: illud me nuncupat, iſtud oſtendit.* Hæretici religionem plerumque huic aut illi regioni vel peculiari hominum ſectæ alligabant, adeoque *catholicos* ſe nominare nullo iure poterant; eccleſia autem Chriſti dum appellabatur *catholica*, huius appellationis cauſſam ſatis idoneam habebat, quod (obſeruante OPTATO [h],) vniuerſalis erat et per totum terrarum orbem diffuſa. Et hoc ſenſu nomen hoc eiusdem, cuius ipſa eccleſia, antiquitatis eſt. Occurrit enim in pasſione POLYCARPI, apud EVSEBIVM, [i] CLEMENTEM [k] ALEXANDRINVM et IGNATIVM. [l] Et tanto in pretio ipſis hoc nomen erat, vt neminem chriſtianum reputarent, niſi de eccleſia catholica ſe eſſe profiteretur. Quemadmodum ex actis [m] martyrii *Pæonii* videre eſt, qui a *Polemone* iudice rogatus, cuius eſſet eccleſiæ, reſpondit: *Catholicæ: Nulla enim eſt alia apud Chriſtum.*

§. VIII.

Quo ſenſu omnes chriſtiani dicti ſint eccleſiaſtici.

PORRO heic notandum eſt, omnes in vniuerſum chriſtianos non

es? Ille vero ad omnia dicebat: Chriſtianus ſum.

g) Pacian epiſt. I. ad Sempronianum.

h) Optat. lib. II. p. 46. Cum inde dicta ſit *catholica*, quod ſit rationalis et vbique diffuſa.

i) Euſeb. lib. IV. c. XV. Πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις, ἔλεος, εἰρήνη κ. τ. λ. *Omnibus vbicumque terrarum ſanctæ et* catholicæ *eccleſiæ populis miſericordia, pax cet.*

k) Clem. Alex. ſtrom. lib. VII. p. 765. (899. edit. Oxon.) Κατά τε οὖν ὑπόστασιν, κατά τε ἐπίνοιαν, κατά τε ἀρχὴν, κατά τε ἐξοχὴν, μόνην εἶναί φαμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν, κ. τ. λ. *Et eſſentia ergo et opinione, et principio, et excellentia ſolam eſſe dicimus antiquam et* catholicam *eccleſiam, cet*

l) Ignat. ep ad Smyrn. n. VIII. Ὅπου ἂν ᾖ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. *Vbi fuerit Chriſtus Ieſus, ibi* catholica *eſt eccleſia.*

m) Acta Pionii apud Baron. an. CCLIV. n. IX.

non numquam nomine *ecclesiasticorum* appellatos esse. Quamquam enim hoc peculiare clericorum, vtpote in ecclesia christiana a laicis distinctorum, nomen erat, tamen, vbi de christianis in genere sermo erat, in oppositione iudæorum, infidelium et hæreticorum omnes vocabantur *ecclesiastici*, seu homines de ecclesia: quippe qui nec de iudæorum synagoga, nec de gentilium templis, nec de hæreticorum conuenticulis essent, sed ecclesiæ Christi membra exsisterent. Quo sensu verba ἄνδρες ἐκκλησιαστικοὶ ab EVSEBIO [n] et CYRILLO [o] HIEROSOLYMITANO sæpius vsurpata inuenias. Et HENRICVS VALESIVS [p] eadem apud ORIGENEM, EPIPHANIVM, HIERONYMVM aliosque obseruauit.

§. IX.

Christiana religio dicta δόγμα et christiani οἱ τοῦ δόγματος.

NONNVMQVAM etiam vocabulum δόγμα absolute positum religionem christianam denotare reperitur; quemadmodum *Paulus* ipse in epistola ad Eph. II,15. eo, docentibus quidem IO. CHRYSOSTOMO [q] et THEODORETO, [r] in eumdem sensum vsus est. Et GVILIELMVS ESTIVS [s] hanc communem huius loci expositionem apud omnes antiquos interpretes, cum græcos tum latinos, esse

n) Euseb. lib. IV. c. VII. Πλείστων οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς ἀληθείας ὑπεραγωνιζομένων κ. τ. λ. *Cum eodem tempore plurimi* ecclesiastici viri *patrocinium veritatis susciperent, cet.*

Id. lib. V. c. XXVII. Πλεῖστα μὲν οὖν παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν τῶν τότε σώζεται παλαιῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἐναρέτου σπουδῆς ὑπομνήματα. *Porro veterum* ecclesiasticorum virorum, *qui tunc temporis vixerunt, plurima adhuc seruantur apud multos laudabilis diligentiæ monumenta.*

o) Cyrill. Hierosol. catech. XV. n. IV. (p. 208. edit. Oxon. cIↄIↄccIII.) Ἀλλὰ ζητοῦμεν τῆς παρουσίας ἡμέτερον σημεῖον, ἐκκλησιαστικὸν ζητοῦμεν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ. *Sed quærimus aduentus tui signum nostrum, ecclesiasticum quærimus nos* ecclesiastici.

p) Vales. not. in Euseb. lib. II. c. XXV. p. 37. edit. Colon. Tribus modis dicitur *ecclesiasticus*. Interdum enim accipitur pro christiano, et opponitur gentili. - - Interdum vero designat catholicum, et opponitur hæretico. - - Denique interdum denotat eum, qui in clero est constitutus; et opponitur sæculari seu laico.

q) Chrysostom. in Ephes. c. II, 15. hom. V. p. 900. (edit. Francof.) Ἢ τὴν πίστιν οὖν φησὶ, δόγμα αὐτὴν καλῶν, ἢ κ. τ. λ. *Aut fidem dicit, ipsam vocans* decretum (dogma) *aut cet.*

r) Theodor. comm. in Ephes. II, 15. tom. III. p, 301. (edit. Par.) Δόγματα δὲ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐκάλεσεν. Decreta (dogmata) *appellauit doctrinam euangelicam.*

s) Est. comm. in Eph. II, 14. *Edicta*, seu *decreta*, seu *dogmata* hoc loco tam græci quam latini commentatores magno consensu interpretantur præcepta

eſſe adfirmat. Hinc etiam chriſtiani interdum οἱ τῦ δόγματος, *dogmatici*, ſeu doctrinæ chriſtianæ homines nominati ſunt. Quemadmodum etiam in reſcripto *Aureliani* imperatoris contra *Paulum Samoſatenſem*, cuius apud EVSEBIVM [t] fit mentio, *Italici* epiſcopi et *Romani* ἐπίσκοποι τῦ δόγματος, epiſcopi *dogmatici*, ſiue epiſcopi doctrinæ, h.e. chriſtianæ doctrinæ, appellantur.

§. X.

Chriſtiani ab gentilibus etiam vocati Iudæi.

GENTILES etiam *iudæorum* et *chriſtianorum* nomen inter ſe ſe confundere ſoliti ſunt: vnde in eorum ſcriptis nomen *iudæorum* chriſtianis ſæpius ex errore datum legitur. Ita DIO CASSIVS in vita *Domitiani* [u] loquens de *Acilio Glabrione*, conſularis dignitatis viro, eum atheiſmi dicit incuſatum et ad ſupplicium raptum ideo, quod ad iudæorum religionem tranſierit: quod CAESARE BARONIO [w] aliisque obſeruantibus, de religione chriſtiana, cuius cauſſa mortem ſubiit, intelligi debet. Et cum SVETONIVS [x] *Clau-*

noui teſtamenti, quæ ſunt de fide, caritate et moribus, quæ nimirum Chriſtus in euangelio tradidit.

t) Euſeb. lib. VII. c. XXX. Βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς αἰσιώτατα περὶ τῦ πρακτέυ διείληφε· Τύτοις νεῖμαι προςάττων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τῦ δόγματος ἐπιστέλλοιεν. *Interpellatus imperator Aurelianus rectiſſime hoc negotium diiudicauit, iis domum tradi præcipiens, quibus Italici chriſtianæ* religionis (dogmatis) *antiſtites et Romanus epiſcopus ſcriberent.*

u) Dio in Domit. Κἀν τῷ αὐτῷ ἔτει ἄλλυς τε πολλὺς καὶ τὸν Φλάβιον Κλήμεντα ὑπατεύοντα, καίπερ ἀνεψιὸν ὄντα, καὶ γυναῖκα καὶ αὐτὴν συγγενῆ ἑαυτῦ Φλαβίαν Δομιτίλλαν ἔχοντα, κατέσφαξεν ὁ Δομιτιανός. Ἐπηνέχθη δὲ ἀμφοῖν ἔγκλημα ἀθεότητος, ὑφ' ἧς καὶ ἄλλοι εἰς τὰ τῶν Ἰυδαίων ἤθη ἐξοκέλλοντες πολλοὶ κατεδικάσθησαν. - - Τὸν δὲ δὴ Γλαβρίωνα τὸν μετὰ τῦ Τραϊανῦ ἄρξαντα, κατηγορηθέντα τά τε ἄλλα, καὶ οἷα οἱ πολλοὶ, καὶ ὅτι καὶ θηρίοις ἐμάχετο, ἀπέκτεινεν. *Eodem anno* Domitianus *cum alios multos, tum vero* Fabium Clementem *conſulem (etſi patruelis eius erat, ac* Flauiam Domitillam, *et ipſam* Domitiani *conſanguineam vxorem habebat) morte adfecit, illato ambobus crimine impietatis. Cuius rei cauſſa multi, qui in mores* iudæorum *tranſierant, damnati ſunt.* - - Glabrionem *quoque, qui cum* Traiano *magiſtratum geſſerat, accuſatum præter cætera ſuperioris criminis, et quod cum beſtiis pugnauiſſet, interfici iuſſit.*

w) Baron. ann. XCIV. n. I. Quod ſpectat ad *Glabrionem*; ſcribit DIO cum nonnullis aliis, illato crimine ἀθεότητος, quod ad *iudæorum* mores tranſiſſet (ſic enim, vt ſæpius dictum eſt, quod ex *Iudæis* deſcenderent Chriſtiani, Ethnici appellabant) cet.

x) Sueton. Claud. c. XXV. *Iudæos impulſore Chreſto adſidue tumultuantes Roma expulit.*

Claudium Iudæos, impulsore *Chresto* adsidue tumultuantes *Roma* expulisse scribit, omnes omnino eruditi y nomine iudæorum christianos etiam intelligi, statuunt. Similiter, cum SPARTIANVS z *Caracallæ* collusorem religionis iudaicæ fuisse dicit, sine vllo dubio christianam intelligit: propterea quod, commemorante TERTVLLIANO, a ipse *Caracalla* a christiano homine educatus fuit.

§. XI.

Christus ab ethnicis plerumque vocatus Chrestus, *et christiani* chrestiani.

GENTILES alium errorem in pronuntiatione nominis seruatoris nostri admittebant, quem vniuersi *Chrestum* locò *Christum*, illiusque disciplinam sectantes *chrestianos*, loco *christianos*, appellitabant. Id quod obseruatum fuit a IVSTINO MARTYRE b, TERTVLLIANO c, LACTANTIO d et quibusdam aliis; qui cum istum eis errorem commonstrarunt, etiamsi hac de re cum illis litigare haud sustinerent, quod vtrumque nomen bonæ esset significationis: Christus enim idem est ac *Hebræum* Messias, et hominem vel in sacerdotem, vel in regem vnctum significat; et *Chrestus*, quod idem est ac *græcum* χρη-

y) Hotting histor. ecclesf. tom. I. p. 36. Christianos modo *chrestianos* appellarunt, modo cum *iudæis* confuderunt. p. 38. Vnde Mornæus de verita- te religionis christianæ p. 739. *Tempore Neronis plura senatus consulta leguntur, quibus aliquot christianorum millia superstitione* iudaica *infecta* (Sic appellabantur christiani, qui ex iudæis prodierunt) *in diuersas insulas relegabantur*. Basnagii exerc. in Baron. p 139. Sub Claudii principatu christiani nomine *iudæorum* comprehendebantur, vt apparet ex Suetonio cap. XXV. Selden. de Synedr. lib. I. c. VIII. Satis consentiunt viri non pauci doctissimi tum in actis apostolorum tum apud Suetonium, *iudæorum nomine* ita *christianos* qualiscumque generis esse comprehensos, vt non minus hi quam illi hoc nomine tunc innuerentur. Citantur ibi etiam Lipsius, *Petauius* et plures alii.

z) Spartian. in Caracall. I. Cum collusorem suum puerum ob *iudaicam religionem* grauius verberatum audisset cet.

a) Tertull. ad Scap. c. IV. Lacte christiano educatus.

b) Iustin. Martyr. apol. II. p. 54. (edit Paris. MDCXXXVI.) Ὅσον τε ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἡμῶν ὀνόματος, χρηστότατοι ὑπάρχομεν. *Et quantum ad nomen ipsum pertinet, quod criminis loco nobis obiicitur, optimi* (Chrestotati) *certe sumus*.

c) Tertull. Apol. c. III. vid. sub litt. sequ. e)

d) Lactant. lib. IV. c. VII. Exponenda huius nominis (Christi) ratio est propter ignorantium errorem; qui cum

χρηστὸς, ſuauitatem et benignitatem denotat. Hinc TERTVLLIANVS, [e] rem nulla venia dignam eſſe, adfirmat, quod ſolius nominis cauſſa chriſtianos vexent, quandoquidem vtrumque nomen innoxium eſſet et præclariſſimæ ſignificationis.

IDCIRCO non in totum repudiarunt hoc nomen chriſtiani, etiamſi illud ſibi ipſi non impoſuiſſent. Quemadmodum nec iudæos ſe appellari recuſarunt, eo quidem ſenſu, quo ſacra ſcriptura hac voce vtitur, vt nimirum Dei populum ab *ſynagoga ſatanæ* diſtinguat: Apoc. II, 9. quamquam ad euitandam *Ebionitarum* et *Nazarenorum* aſtutiam, qui legem Moſis cum doctrina euangelii commixtum ibant, hoc nomen declinare, et nomen chriſtianorum retinere ſtuduerunt.

LIBRI PRIMI

CAPVT SECVNDVM

DE CONTVMELIOSIS NOMINIBVS, QVIBVS IVDAEI, INFIDELES ET HAERETICI CHRISTIANOS APPELLARVNT.

§. I.

Chriſtiani a iudæis et gentilibus Nazareni *vocati.*

PRAETER ea nomina, de quibus iam diximus, fuerunt nonnulla alia, chriſtianis ab aduerſariis eorum maledice et contumelioſe data, quorum heic facere mentionem non abs re fuerit. Primum eorum erat *Nazareni*, nomen probroſum a iudæis illis impoſitum, a quibus vocabantur *ſecta Nazarenorum*, Act. XXIV, 5. Fuerunt quidem certi hæretici, ipſi ſe appellantes Ναζαραίους, iudæis, teſte EPIPHANIO, [f] maximopere inuiſi, quod eſſent genus

immutata littera *Chreſtum* ſolent dicere.

e) Tertull. l. c. Chriſtianus, quantum interpretatio eſt, de vnctione deducitur. Sed et cum perperam *Chreſtianus* pronuntiatur a vobis (nam nec nominis certa eſt notitia penes vos) de ſuauitate vel benignitate compoſitum eſt. Oditur ergo in hominibus innocuis etiam nomen innocuum.

f) Epiph. hær. XXIX. n. IX. Οὐ μόνον γὰρ οἱ τῶν Ἰουδαίων παῖδες πρὸς τούτους κέκτηνται μῖσος, ἀλλὰ ἀνιστάμενοι ἕωθεν καὶ μέσης ἡμέρας, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν, τρὶς τῆς ἡμέρας ὅτι εὐχὰς ἐπιτελοῦσιν ἐν ταῖς αὐτῶν συναγωγαῖς, ἐπαρῶνται αὐτοῖς, καὶ

nus quoddam iudæorum apostatarum, qui circumcisionem et ritus mosaicos obseruabant, christianam simul religionem profitentes. Et hinc, inquit ille, est, quod ter per singulos dies, mane, circa meridiem et ad vesperam ad preces in synagoga congregati eos anathemate perculsos diris deuouerint, hac amarissima exsecrationis vtentes formula: ὅτι ἐπικατάρατοι ὁ Θεὸς τοὺς Ναζωραίους, *Nazaræos Deus exsecretur!* At vero ex sententia HIERONYMI [g] hoc ad omnes spectauit christianos, quibus ita sub *Nazarenorum* nomine imprecati sint. Atque hoc quidem maxime videtur probabile, quandoquidem HIERONYMO [h] et ipso EPIPHANIO [i] tradentibus, iudæi christianos vniuersos appellarunt *Nazarenos*. Gentiles quoque hunc conuiciandi morem a iudæis adsumserunt, quemadmodum illud de *Datiano* prætore apud PRVDENTIVM [k] constat, vbi christianos adlocutus nominat *Nazarenos*. Sunt, qui existimant, [l] christianos primum quidem libenter sibi hoc nomen tribuisse, in conuiciis id minime ponentes, eo vsque dum secta *Nazarenorum* erupisset, atque tunc huius hæreseos detestandæ caussa eo abstinuisse, et se ipsos vocasse christianos, Act. XI, 26. An vero hoc exactis regulis chronologicis conuenienter statuatur, id quidem aliis peritioribus diiudicandum relinquo. §. II.

ἀναθεματίζουσι φάσκοντες, ὅτι ἐπικαταράσαι ὁ Θεὸς τοὺς Ναζωραίους.

g) Hieron. comment. in Esa. XLIX, tom. V. p. 178. (p. 151. edit. Francof.) Ipse (Christus) bonus pastor posuit animam pro ouibus suis; et contemsit eam: qui abominationi est genti iudæorum: cui ter per singulos dies nomine *Nazarenorum* maledicunt in synagogis suis.

h) Id. de loc. hebr. tom. III. p. 188. b. Nos apud veteres quasi opprobrio *Nazaræi* dicebamur, quos nunc christianos vocant.

i) Epiph. l. c. n. I. Πάντες δὲ Χριστιανοὶ Ναζωραῖοι τότε ἐκαλοῦντο. *Christiani tunc omnes* Nazaræi *vocabantur.*

k) Prudent. περὶ στεφανῶν carm. V. de S. Vincentio, v. 25. 26. p. 139. edit. Cellar.

Vos *Nazareni* adsistite,
Rudemque ritum spernite.

Id hymn. X. de Roman. martyre v. 41. seq. edit. Cell. p. 184.

Præfectus istis imminens negotiis
Asclepiades, ire mandat milites
Ecclesiasten vsque de sacrariis
Raptare plebem, mancipandam vinculis,
Ni disciplinam *Nazarenam* respuat.

l) Iun. parall. lib. I. c. VIII. Quod impium dogma quum Antiochiæ primum inualuerit, fortasse occasionem Antiochenæ ecclesiæ dedit, vt viri boni se non amplius *Nazaræos* aut *Nazarenos*, sed christianos potius appellarent. Act. XI, 26. Vid. etiam Goodw. Moses et Aaron lib. I. c. VIII. n. VI. Ecclesia Antiochena putatur exuisse hoc nomen *Nazaræorum* et adsumsisse nomen *christianorum*, vt istam sectam, quæ in ipsa ebullinerat, comprimerent.

§. II.

Et Galilæi.

ALIVD nomen contumelioſum erat *Galilæi*, *Iuliano* de Chriſto vel chriſtianis loquenti familiare. Ita in colloquio cum *Mari*, epiſcopo ſene et cæco, cuius meminit SOZOMENVS, [m] ei illudens dixiſſe fertur: *Nunquam profecto* Galilæus, *Deus tuus te ſanabit.* Et iterum in epiſtola [n] ad *Arſatium*, pontificem maximum *Galatiæ: Turpe fuerit, ex iudæis quidem neminem mendicare: impios vero* galilæos *præter ſuos pauperes, etiam noſtros alere.* Idem illud obſeruari poteſt apud SOCRATEM, [o] THEODORETVM [p], IO. CHRYSOSTOMVM [q] et GREGORIVM NAZIANZENVM, [r] qui addit, non modo eum ipſum chriſtianos *Galilæos* appellaſſe, ſed legem tuliſſe etiam, vt ne quis alio eos nomine appellaret; quod hoc modo nomen chriſtianorum abolitum iri exiſtimauerit.

§. III.

Item athei.

APPELLABANT etiam eos *atheos*, eorumque religionem *atheiſmum* vel impietatem, quod gentilium deorum cultum deriderent et contemnerent. DIO CASSIVS [s] narrat, *Acilium Glabrionem* ad necem

m) Sozom. lib. V. c. IV. Οὐ δὲ ὁ γαλιλαῖός σε Θεὸς θεραπεύσει σε.

n) Apud Sozom. lib. V. c. XVI. Αἰσχρὸν γὰρ, εἰ τῶν μὲν Ἰουδαίων οὐδεὶς μεταιτεῖ, τρέφουσι δὲ οἱ δυσσεβεῖς γαλιλαῖοι πρὸς τοῖς ἑαυτῶν, καὶ τοὺς ἡμετέρους.

o) Socrat. lib. III. c. XII. Γαλιλαῖον εἰώθει ὁ Ἰουλιανὸς καλεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ τοὺς χριστιανοὺς γαλιλαίους. *Iulianus Chriſtum* Galilæum, *et chriſtianos* Galilæos *appellare conſueuerat.*

p) Theodor. lib. III. c. IV. Ἀπηγόρευσε τῶν γαλιλαίων τοὺς παῖδας, οὕτω γὰρ Σωτῆρος ἡμῶν θιασώτας ὠνόμαζε, ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν καὶ φιλοσόφων μεταλαγχάνειν λόγων. *Vetuit* (*Iulianus*) *ne* Galilæi (*ſic enim Seruatoris noſtri ſectatores appellabat*) *poeticis, rhetoricis vel philoſophicis ſtudiis operam darent.*

Id ibid. c. XXI. Νενίκηκας Γαλιλαῖε, *Viciſti*, Galilæe.

q) Chryſoſt. hom. LXIII. tom. V. p. 439. edit. Eton (tom. I. Francof. p. 640.) Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς μανίας ἵστατο, ἀλλ᾽ ἐκ μέσης ἀναρπάσασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ τῶν Γαλιλαίων ἔθνος ἐπηγγέλλετο, καὶ γὰρ οὕτως ἡμᾶς εἰώθει καλεῖν. *Neque vero huc vſque tantum progreſſus eſt eius furor, ſed ex orbe terrarum exterminaturum ſe* Galilæorum *nationem pollicebatur: ſic enim nos appellare ſolitus erat.*

r) Gregor. Nazianz. orat. III. p. 81. (edit. Pariſ.) -- Καινοτομεῖ περὶ τὴν προσηγορίαν, Γαλιλαίους ἀντὶ χριστιανῶν ὀνομάσας τε καὶ καλεῖσθαι νομοθετήσας. *Nouandum nobis cognomen tum cenſuit* (*Iulianus*) Galilæos *pro chriſtianis nominans, atque vt ita vocaremur, publica lege decernens.*

s) Dio in Domit. vid. ſupra cap. I. §. X. not. (u) p. 13.

necem datum esse *atheismi* caussa, intelligens religionem christianam. Et apologetae christianorum ATHENAGORAS,[t] IVSTINVS MARTYR,[u] ARNOBIVS[w] et alii inter crimina hoc referunt, quae gentiles ipsis plerumque adsignarint. EVSEBIVS[x] hoc nomen tam peruulgatum fuisse dicit, vt magistratus persecutores, christianum quempiam ad religionis suae desertionem adacturi, eum iusserint illam abiurare his inter alia verbis: Αἶρε τοὺς ἀθέους, *Tolle atheos*, nimirum christianos.

§. IV.

Nec non graeci *et* impostores.

HISCE addiderunt nomen *graeci* et *impostores*. Id quod ab HIERONYMO[y] adnotatum est, *Vbicumque*, inquiente, *viderint christianum, statim illud de triuio* ὁ γραικὸς ἐπιθέτης, En *graecum impostorem*! Hic erat character, quo seruatorem nostrum signabant, ὁ πλάνος, *impostor ille*. Et IVSTINVS[z] MARTYR adfirmat, eos illud ita ad posteros propagare conatos esse, missis ex vrbe *Hierosolymorum* ad omnes vniuersi orbis synagogas nuntiis ac emissariis, qui eos sibi a certa quadam impia et nefaria secta, nuperrime a *Iesu* quodam *Galilaeo impostore* excitata, cauere docerent. Inde LVCIANVS[a] occasionem arripuit nominandi ipsum lin-

t) Athenag. legat. pro christ. p. 4. Τρία ἐπιφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις. *Trium flagitiorum infamis rumor de nobis spargitur*: impietas, quae Deos tollat, *epulae* Thyesteae, *concubitus incesti*.

u) Iustin. Mart. apol. I. p. 47. Ὅς γε περὶ ἡμῶν ἃ μὴ ἐπίσταται, δημοσίᾳ καταμαρτυρεῖ, ὡς ἀθέων καὶ ἀσεβῶν χριστιανῶν, *qui publice de rebus, quas ignorat, videlicet quod christiani* athei, *prorsusque* sine Deo *et* impii *sint*, *testatur*.

w) Arnob. lib. I. ineunt. Exterminati sunt dii longe. - - Efficietur profecto rationum consequentium copulatu, vt non *impii* nos magis, sed illi ipsi reperiantur criminis istius rei, qui se numinum profitentur esse cultores, atque inueteratis religionibus deditos.

x) Euseb. lib. IV. c. XV. vbi Proconsul Polycarpum monens, vt Christum abneget, inter alia dicit: Μετανόησον· εἰπὸν, αἶρε τοὺς ἀθέους. *Resipisce: dic, tolle* impios.

y) Hieron. ep. X. ad Furiam.

z) Iustin. dial. c. Tryph. p. 335. Οὐ μόνον, οὐ μετενοήσατε, μαθόντες αὐτὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἀλλ' ἄνδρας χειροτονήσαντες ἐκλεκτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπέμψατε, κηρύσσοντας ὅτι αἵρεσίς τις ἄθεος καὶ ἄνομος ἐγήγερται ἀπὸ Ἰησοῦ τινος Γαλιλαίου πλάνου κ. τ. λ. *Cognito, illum ex mortuis resurrexisse, tantum abest, vt poenitentiam egeritis, vt etiam eximiis delectis viris in omnem terrarum orbem eos miseritis, qui renuntiarent, haeresin et sectam quamdam impiam et iniquam excitatam esse a Iesu quodam Galilaeo* plano *et* seductore *cet.*

a) Luc. Peregr. tom. IV. opp. p. 277.

lingua ſacrilega *ἀνεσκολοπισμένον σοφιστὴν*, crucifixum *Sophiſtam.* CELSVS [b] etiam plerumque ipſum, ipſiusque diſcipulos *γόητας*, *præſtigiatores* vocat. Sic ASCLEPIADES iudex ethnicus apud PRVDENTIVM [c] *ſophiſtas* eos appellat; et VLPIANVS [d] lege quadam *impoſtorum* nomine eos proſcribit.

RATIO, cur nomini *græcorum* addiderint nomen *impoſtorum*, fuit, (vt eruditi cuiusdam viri [e] coniectura eſt) quod multi philoſophorum chriſtianorum veſte vſi ſunt *græca*, ſiue philoſophica, quæ erat *περιβόλαιον* ſeu *pallium.* Vnde *Græci* dicti ſunt *palliati*, quemadmodum *Romani togati* ſeu *gens togata*, a proprio eorum veſtitu, quæ erat *toga. Romani* igitur quodammodo offenſi, quod chriſtianos viderent repudiata toga *romana græcum* geſtare pallium, nomine iſthoc ſcurrili *græcorum*, et *impoſtorum græcorum* illudendi eos ac deridendi arripuerunt occaſionem. Liber TERTVLLIANI *de pallio* ea fini ſcriptus eſt, vt virulentam ſtolidæ huius obiectionis malitiam commonſtret.

§. V.

edit. Baſil. 8. Ἐπειδὰν ἅπαξ παραβάντες (οἱ Χριστιανοὶ) Θεοὺς μὲν τοὺς ἑλληνικοὺς ἀπαρνήσωνται, τὸν δὲ ἀνεσκολοπισμένον ἐκεῖνον σοφιστὴν αὐτῶν προσκυνῶσι, καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους βιῶσι. *Poſtea quam ſemel a nobis deſciuerunt, græcorum deos conſtanter abnegant, ſolum autem crucifixum illum* impoſtorem *adorantes, ſecundum illius leges viuendi rationem inſtituunt.*

b) Celſ. ap. Orig. lib. I. p. 20. Λεγέτω ὁ ἐπαγγελλόμενος εἰδέναι τὰ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων. Πῶς δὲ καὶ γοητεία παρὰ τοῖς παραδεξαμένοις τὸν Μωϋσέως νόμον ἐστὶν κ. τ. λ. *Dicat iſte, qui nouit chriſtianorum et iudæorum omnia, quomodo* maleficæ artes (impoſturæ) *locum habent apud Moſis diſcipulos? cet.*

Ibid. p. 55. Εἶτά φησι λοιδορούμενος τῷ Ἰησοῦ, ὅτι ταῦτα θεομισοῦς ἦν τινος καὶ μοχθηροῦ γόητος. *Deinde conuicium Ieſu faciens dicit, res eius fuiſſe ſceleſti Deoque inuiſi* præſtigiatoris.

c) Prud. περὶ στεφάνων carm. X. de Romano mart. v. 404. p. 202. edit. Cellar.

Quis hos *Sophiſtas* error inuexit nouus,
Qui non colendos deos diſputent?

d) Digeſt. lib. L. tit. XIII, c. 1. Si incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo *impoſtorum* vtar) exorcizauit.

e) Korthold. de moribus chriſtian. c. III. p. 22. 23. vbi citat locum ex epiſt. XIX. Hieron. ad Marcellam: *Si tunica non canduerit, ſtatim illud e triuio: Impoſtor et græcus eſt.* Item ex epiſt. X. ad Furiam ſupra in textu ad lit. y) allegata, et addit: Quæ loca, vt recte intelligantur, ſciendum Romanorum habitum proprie fuiſſe togam, ſicut Græcorum pallium. - - Hinc Romani dicti ſunt *gens togata* -- Contra Græci *palliati.* - - Quia proinde græcorum pallio etiam veſtiebantur chriſtiani, (quamquam non omnes ſed ſoli aſcetæ) hinc communi ſcommate audiebant *græci*, et ab iniectione pallii, quod tunicæ ſuperimponebant, etiam *ἐπιθέται*, hoc eſt (vt ita dixerim) *imponentes.* Id ſimpliciter accipiebat indoctum vulgus ob

§. V.

Magi.

AT ENIMVERO gentiles malitia ſua adhuc longius progrediebantur; et cum ſeruator noſter eiusque ſectatores multa factitarent miracula, quæ ipſi maleficis artibus et magicæ diſciplinæ efficacitati adſcribebant, ideo generatim eos tamquam *magos* infamabant, multitudinis furori hoc nomine eos exponentes. CELSVS [f] et alii ſeruatorem noſtrum in *Aegypto* maleficis artibus operam dediſſe dictitabant. Et AVGVSTINVS [g] ait, ethnicis generatim perſuaſum fuiſſe, ipſum nonnullos libros de magia ſcripſiſſe, quos *Petro* et *Paulo* in diſcipulorum ſuorum vſum tradiderit. Hinc SVETONIVS [h] verbis partis ſuæ vtens chriſtianos vocat *genus hominum ſuperſtitionis maleficæ*. Quemadmodum *Aſclepiades* iudex apud PRVDENTIVM [i] *Romanum* martyrem *ſummum magum* appellat. Et AMBROSIVS martyrium *Agnes* [k] deſcribens memorat, populum exclamaſſe, *Tolle magam*! *Tolle maleficam*! Nihil enim vulgatius fuit, quam omnes

pallii ſuperimpoſitionem: cæterum litterati figuratum morſum intelligebant in vocabulo ἐπιθέτης, quo fieret ad *impoſtoris* nomen apud latinos faceta alluſio, hoc eſt, deceptoris et hominis ſanctitatem mentientis.

Baron. an. LVI. n. XI. Quod ait (Vlpianus) verbum exorcizare eſſe *impoſtorum*, haud dubium eſt ſugillare voluiſſe chriſtianos.

f) Origen. contra Celſ. lib. I. p. 30. Φησὶν, αὐτὸν σκότιον τραφέντα, μισθαρνήσαντα, εἰς Αἴγυπτον, δυνάμεών τινων πειραθέντα, ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν, Θεὸν δὲ ἐκείνας τὰς δυνάμεις ἑαυτὸν ἀναγορεύοντα. *Ait, (Celſus) eum (Ieſum) clam educatum et in Aegypto mercede famulatum, peritum* mirificarum eius gentis artium, *inde reuerſum, quibus fretus pro Deo ſe haberi paſſus ſit.*

Arnob. lib. I. p. 15. edit. Hamburg. cIↄIↄcx. *Magus* fuit, clandeſtinis artibus omnia illa perfecit, Aegyptiorum ex adytis angelorum potentium nomina et *remotas* furatus eſt *diſciplinas*.

g) Auguſt. de conſenſu euang. lib. I. cap. IX. Ita vero iſti deſipiunt, vt in illis libris, quos eum ſcripſiſſe exiſtimant, dicant contineri eas *artes*, quibus eum putant illa feciſſe miracula cet. Cap. X. Quid? quod etiam diuino iudicio ſic errant quidam eorum, qui talia Chriſtum ſcripſiſſe vel credunt, vel credi volunt, vt eosdem libros ad Petrum et Paulum dicant tamquam epiſtolari titulo prænotatos.

h) Sueton. Neron. c. XVI. Adflicti ſuppliciis chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis nouæ ac *maleficæ*.

i) Prudent περὶ στεφανῶν hymn. X. de S Romano v. 868. p. 221. edit. Cellar. Quo vsque tandem ſummus hic nobis *magus* illudet?

k) Ambroſ. ſerm. XC. in S. Agnen: Tolle *magam*! Tolle *maleficam*!

omnes christianos, in primis eos, qui miracula patrarent,[l] veneficos vocare et magos.

§. VI.

Noua superstitio.

NOVA SVPERSTITIO aliud nomen contumeliosum erat christianae inustum religioni. SVETONIVS [m] hoc ei adsignat, et PLINIVS ac TACITVS [n] probrosam addunt prauae et exitiabilis superstitionis appellationem. Quo nomine etiam *Nero*, postea quam christianos dira persecutione vexasset, tropaeis *Romae* erectis de ea triumphauit, prouinciam a latronibus et iis, qui nouam generi humano superstitionem [o] obtruderent, se purgasse iactitans. Per quos sine dubio christianos intelligit, quorum religio in aliis eiusmodi inscriptionibus *superstitio* dicitur. Id quod videre est in inscriptione *Diocletiani*, quam CAESAR BARONIVS ad annum CCCIV. ex Occo exhibet: *Superstitione christianorum vbique deleta*, cet.

NON multum ab isthoc nomine differt, quo PORPHYRIVS [p] et alii eam conuiciantur, vocando eam *religionem barbaram*, *nouam et peregrinam*. In actis famosorum martyrum *Lugdunensium*, qui supplicio adfecti sunt sub *Antonino Pio*, gentiles hoc nomine eis cum irrisione insultabant. Martyribus enim igne in cineres redactis, eorumque reliquiis in *Rhodanum* fluuium proiectis, hoc ideo dicebant se facere, vt de spe resurrectionis eos deiicerent, cuius virtute humano generi nouam hanc et peregrinam religionem obtrudere [q] adlaborarent. *Videamus nunc*, inquiebant, *an sint resurrecturi, et vtrum adesse ipsis Deus suus, ac de manibus nostris eripere valeat.*

§.VII.

---

l) Vid. Kortholt de moribus christian. c IV. tot.

m) Sueton. Nero c. XVI. vid. not. ad litt. anteced. h)

n) Plin. lib. X. epist. XCVII. Nihil aliud inueni, quam *superstitionem* prauam et immodicam. Tacit. annal. lib. XV. c. XLIV. exitiabilis *superstitio*.

o) Inscript. Antiq. ad calcem Sueton. Oxon. NERONI. CLAVD. CAIS. AVG. PONT. MAX. OB. PROVINC. LATRONIB. ET. HIS. QVI. NOVAM. GENERI. HVM. SVPERSTITION. INCVLCAB. PVRGAT.

p) Apud Euseb hist. eccles. lib. VI. c. XIX. Ὠριγένης δὲ ἕλλην ἐν ἕλλησι παιδευθεὶς λόγοις πρὸς τὸ βάρβαρον ἐξώκειλε τόλμημα. *Origenes cum gentilis esset et gentilium innutritus disciplinis, ad* barbaram *declinauit* audaciam.

q) Act. mart. Lugd. apud Euseb. lib. V. c. I. exeunte: Ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἡμῖν εἰσάγουσι θρησκείαν, nouam *quam-*

§. VII.

Christiani cur vocati Sibyllistæ.

CELSVS eos *Sibyllistas* [r] nominat, propterea, quod christiani in suis cum gentilibus disputationibus non numquam ad SIBYLLARVM, propriarum eorum vatum auctoritatem prouocarunt; quarum scripta tanto cum emolumento pro caussa christianorum et in gentilium detrimentum vrgere sciebant, vt teste IVSTINO [s] MARTYRE praefecti *Romani* sub mortis pœna non tantum illarum, sed *Hystaspis* etiam et prophetarum voluminum lectionem interdixerint.

§. VIII.

Biathanati.

PROBROSE quoque eos βιαθανάτȣς, i. e. *sui ipsorum intermtores* appellabant, ideo quod promte se ipsos supplicio sisterent, et alacriter violentam mortem, qua gentiles ipsos adficerent, subirent. Quam acriter mortem ambierint, non ex ipsis tantum christianorum scriptis, [t] sed ex gentilium [u] etiam huc spectantibus testimoniis perspicimus. LVCIANVS [w] scribit, multos mortem non tantum spreuisse, sed sponte sua ad eam subeundam sese obtulisse, quod sibi persuaserint, fore, vt

dam et peregrinam *nobis inuebunt* religionem.

r) Origen. contra Cels. lib. V. p. 272. Εἶπε δέ τινας εἶναι καὶ Σιβυλλιςὰς τάχα παρακȣ́σας τινῶν ἐγκαλȣ́ντων τοῖς οἰομένοις προφῆτιν γεγονέναι τὴν Σιβύλλαν, καὶ Σιβυλλιςὰς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς καλεσάντων. *Facit etiam mentionem nescio quorum* Sibyllistarum; *fortasse quod audierat a quibusdam improbari eos, qui Sibyllam prophetidem existimant, notarique* Sibyllistarum *nomine.*

s) Iustin. apol. II. p. 82. Καθ᾽ ἐνέργειαν τῶν φαύλων δαιμόνων θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν τὰς Ὑστάσπȣ, ἢ Σιβύλλης ἢ τῶν προφητῶν βίβλȣς ἀναγινωσκόντων. *Opera et instinctu malorum dæmonum mortis supplicium aduersus librorum Hystaspis aut* Sibyllæ *aut* prophetarum *lectores constitutum est.*

t) Vid. hos apud Pears. vind. Ignat. part. II. c. IX. p. 384.

u) Arrius Antonin. apud Tertull. ad Scap. c. IV. Arrius Antoninus in Asia quum persequeretur instanter, omnes illius ciuitatis christiani ante tribunalia eius se, manu facta, obtulerunt. Quum ille, paucis duci iussis, reliquis ait, ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνȣ̀ς ἢ βρόχȣς ἔχετε.

'Tiberian. Palestinæ præses sub Traiano in Io. Malelæ Chronico de galilæis siue christianis ita loquitur: ȣ̓ παύονται ἑαυτȣ̀ς μηνύοντες εἰς τὸ ἀναιρεῖσθαι, *non cessant ad cædem sese patefacere.*

w) Lucian. de mort. Peregr. tom. IV. p. 277. (edit. Basil. 8.) Πεπείκασι αὐτȣ̀ς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν ὅλον ἀθάνατοι ἔσεσθαι καὶ βιώσεσθαι τὸν ἀεὶ χρόνον, παρ᾽ ὃ καὶ καταφρονȣ̃σι τȣ̃ θανάτȣ καὶ ἑκον-

vt immortales euadant et æternam vitam conſequantur. Hoc quidem ſtoliditatem interpretatur, eamque ob cauſſam eos vocat *κακοδαίμονας*, *miſeros* et *ærumnoſos*, vitam ſuam profundentes. Quo ſenſu etiam PORPHYRIVS [x] chriſtianam religionem βάρβαρον τόλμημα, *barbaram audaciam* nuncupat. Quemadmodum ARRIVS ANTONINVS [y] eos, qui illam profitebantur, δειλὰς, *ſtupidos* nominat, quod mori adeo cuperent; Et pagano apud MINVCIVM FELICEM [z] *homines deploratæ, inlicitæ ac deſperatæ factionis* audiunt. Id quod cum appellatione *biothanati* ſiue *biæothanati*, ex ſententia CÆSARIS BARONII [a] congruit. Quamquam vocabulum illud non eos tantum ſignificat, qui ipſi ſe interfecerunt, verum (vt doctus quidam criticus [b] notat) homines *quaſi viuos mortuos*, *qui per mortem ad immortalitatem ſe peruenturos credunt.* Quo ſenſu ethnici fortaſſis ſimiliter adhibuerunt, vt chriſtianam doctrinam de reſurrectione deriderent; quippe qua omnem eorum animi fiduciam et inuictam fortitudinem fundatam eſſe facile intelligebant. Ita enim idem ethnicus apud MINVCIVM FELICEM ſimul magnanimitatem et fidem eorum illudere conabatur. *Proh! mira ſtultitia et incredibilis audacia*, inquiebat, *ſpernunt tormenta præſentia, dum incerta metuunt et futura: et dum mori poſt mortem timent, interim mori non timent: Ita illis pavor et fallax ſpes ſolatio rediuiuo blanditur.* Hæc itaque inter alias cauſſa fuit, quamobrem eos vocarint βιοθανάτους, quæ vox in quibusdam veterum martyrum actis expreſſe occurrit. Ex martyrologico BEDÆ obſeruat CÆSAR BARONIVS, [c] quod, vbi ſeptem *Symphoroſæ* filii, *Hadriano* imperante, ſupplicio adfecti fuerint, ipſorum corpora in vnam fo-

τες αὐτοὺς ἐπιδιδόασι οἱ πολλοί. *Haud dubitanter ſibi perſuaſerunt infelices illi, ſe omnino immortalitate fruituros, perpetuoque victuros eſſe. Quamobrem et mortem magno contemnunt animo, ac non pauci ſua ſponte ſemet occidendos offerunt.*

x) Porphyr. ap. Euſeb. hiſt. eccl. lib. VI. c. XIX. Vid. not. (p) anteced.

y) Tertull. ibid. vid. litt. anteced. (u).

z) Minuc. octau. c. VIII. p. 26 (edit. Cellar.) Quid homines, homines, inquam, *deploratæ*, inlicitæ ac *deſperatæ factionis* graſſari in Deos, non ingemiſcendum eſt?

a) Baron. an. CXXXVIII. num. V. Vox græca in latinitatem tranſiit, a βιαίῳ θανάτῳ, i. e. violenta morte.

b) Suicer. theſaur. eccleſ. tom. I. p. 690.

c) Baron. an. CXXXVIII. n. V.

foueam iunctim proiecta sint, cuius loci nomen pontifices templorum inde vocauerint, *Ad septem biothanatos.*

§. IX.

Parabolarii *et* desperati.

EAMDEM ob caussam *parabolarii* et *desperati* appellati sunt. *Parabolarii* siue *parabolani* apud *Romanos* fuerunt proiectae audaciae homines, qui stipendii caussa in amphitheatro cum bestiis certarunt, vnde etiam *bestiarii* et *confectores* dicti. Iam vero quum eadem ratione pro vita sua pugnare cogerentur christiani, et id quidem facere, quam religioni suae renuntiare, mallent, nomen *parabolorum* et *parabolanorum* sortiebantur: quo etiamsi ipsos tamquam conuicio illuderent, christiani tamen id non detrectabant, quod esset ex conuenientissimis characteribus, quibus eos gentiles vmquam signarunt. Ideo etiam sibi non numquam hoc nomen ipsi dabant, alludentes ad *Romanos* istos *parabolos.* Vti in actis *Abdonis* * et *Sennes* tempore *Valeriani* martyrum, qui in amphitheatro positi, vt ab bestiis deglutirentur, *vt audacissimi parabolani* inuasisse dicuntur, quod vitam suam pro religione profunderent. Alterum autem nomen *desperatorum* tamquam calumniam reiiciebant, in aduersarios suos illud retorquentes, quippe quibus maiori iure illud conueniret. *Qui*, inquit LACTANTIVS [d], *magni aestimauerint fidem, cultoresque se Dei non abnegauerint, in eos totius carnificinae suae viribus, veluti sanguinem sitiant, incumbunt; et DESPERATOS vocant, quia corpori suo minime parcunt, quasi quidquam desperatius esse possit, quam torquere ac dilaniare eum, quem scias esse innocentem.*

§. X.

Sarmentitii *et* semaxii.

ALIVS cuiusdam nominis, quod occasione cruciatuum, quos pertulere, adepti sint, meminit TERTVLLIANVS. Martyres videlicet, quos viuos cremabant, ad stipitem seu palum sex circiter pedes longum reuinciebantur, quem *Romani* vocabant *semaxin*; deinde tenuium lignorum fasciculis, quos *sarmenta* nuncupabant, circumdabantur vel operiebantur. Ab hoc supplicii

*) Acta Abdon. et Sennes apud Suicerum.

d) Lact. instit. lib. V. c. IX.

plicii genere pagani, omnia ad derisionem conuertentes, christianos quosuis *sarmentitios* et *semaxios* [e] ignominiose appellitabant.

§. XI.
Lucifuga natio.

PAGANVS ille apud MINVCIVM FELICEM [f] eos amat appellare *latebrosam et lucifugam nationem*, h. e. homines, in angulis et tenebris garrulos. Ratio huius scurrilis denominationis vnica erat, quod ad deuitandum persecutorum suorum furorem conuentus suos religiosos noctu agere necesse habebant. Id quod ipse CELSVS, [g] ad imponenda iis dura et odiosa nomina satis alioqui propensus, fatetur.

§. XII.
Plautina prosapia *et* pistores.

IDEM ille gentilis apud MINVCIVM adhuc aliud ignominiosum nomen eis adsignat, cuius sensum non adeo facile est hariolari. Vocat eos [h] *homines Plautinæ prosapiæ*. NICOLAVS RIGALTIVS [i] illud derisionem paupertatis et simplicitatis christianorum interpretatur, quos gentiles communiter vt pauperum et rudium opificum, pistorum, sartorum et similium gregem repræsentabant; homines eiusdem, cuius PLAVTVS, conditionis, qui, vt HIERONYMO [k] obseruatur, adeo pauper fuit, vt tempore quodam famis ad molas manuarias pistori se locare coactus sit, vbi nactus subinde laboris sui interuallum tres scripserit fabulas. Tale genus hominum, dicit CAECILIVS, esse christianos; ideoque cum OCTAVIO colloquens inter alia sic fatur: *Quid ad hæc audet Octauius homo Plautinæ prosapiæ, vt pistorum præcipuus, ita postremus philosophorum?* Eadem illa crimi-

e) Tertull. apol. cap. L. Licet nunc *sarmentitios* et *semaxios* appelletis, quia ad stipitem dimidii axis reuincti, sarmentorum ambitu exurimur.

f) Minuc. octav. c VIII. p. 26. *Latebrosa et lucifuga natio* in publicum muta, in angulis garrula.

g) Origen. contra Cels. lib. I. p. 5. *Μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ κρύφα χριστιανοὺς τὰ ἀρέσκοντα ἑαυτοῖς ποιεῖν καὶ διδάσκειν εἰπὼν, καὶ ὅτι οὐ μάτην τοῦτο ποιοῦσι, ἅτε διωθούμενοι τὴν ἐπηρτημένην αὐτοῖς δίκην τοῦ θανάτου κ. τ. λ.* *Posthæc cum dixisset, christianos clam, quidquid ipsis libet, vel facere vel docere, idque non sine caussa, nimirum* vt capitalem sibi intentatam pœnam depellerent. cet.

h) Minuc. Fel. octau. c. XIV. p. 42. edit. Cellar. Hall.

i) Rigalt. in hunc loc.

k) Hieron. chronic. an. I. olymp. p. 145.

criminatio apud CELSVM frequens est. *Videre licet*, inquit, [l] *lanifices, sutores, fullones in suis aedibus, et illitteratissimum quemque et rusticissimum coram senioribus et prudentioribus patribusfamilias nihil audere proloqui: vbi vero seorsum nacti fuerint pueros eorum et mulierculas imperitas, mira quaedam disserere.* Et alio loco ait: [m] *Praecepta sunt eorum: Nemo accedat eruditus, nemo sapiens, nemo prudens, (haec enim mala apud nos existimantur) sed si quis est indoctus, insipiens, infans, fidenter veniat. Hos enim Deo suo dignos verbis istis confessi aperte declarant, solos stolidos et ignobiles et sensu carentes, mancipia, mulierculas, puerulos inducere se velle ac posse.*

§. XIII.

Quibus nominibus ignominiosis haeretici christianos orthodoxos onerauerint.

NON gentiles modo, sed vt plurimum etiam peruersae quaedam inter ipsos christianos sectae ignominiosa eis dedere nomina. *Nouatiani* sectatores vocarunt eos *Cornelianos*, [o] quod sacrum eucharistiae sacramentum a *Cornelio* episcopo *Romano* libentius, quam a *Nouatiano*, illius aduersario, sumerent. Nominarunt etiam ipsos *apostatas*, *capitolinos*, *synedrianos*, eo quod [p] lapsos et eos, qui in *capitolium Romanum* sacrificatum iuerant, si sincere resipiscerent, in communionem suam recipiendos esse in synodis suis christiana ducti caritate decreverant.

l) Orig. contra Cels. lib. III. p. 144. Ὁρῶμεν δὲ κατὰ τὰς ἰδίας οἰκίας ἐριουργοὺς καὶ σκυτοτόμους καὶ κναφεῖς καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους τε καὶ ἀγροικοτάτους, ἐναντίον μὲν τῶν πρεσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων δεσποτῶν οὐδὲν φθέγγεσθαι τολμῶντας. Ἐπειδὰν δὲ τῶν παίδων ἰδίᾳ λάβωνται καὶ γυναίων τινῶν σὺν αὐτοῖς ἀνοήτων θαυμάσιʼ ἄττα διεξιόντας.

m) Ibid. p. 137. Τοιαῦτα ὑπʼ αὐτῶν προστάσσεσθαι· μηδεὶς προσίτω πεπαιδευμένος, μηδεὶς σοφὸς, μηδεὶς φρόνιμος, (κακὰ γὰρ ταῦτα νομίζεται παρʼ ἡμῖν) ἀλλʼ εἴ τις ἀμαθὴς, εἴ τις ἀνόητος, εἴ τις νήπιος, θαῤῥῶν ἱκέτω. Τούτους γὰρ ἀξίους τοῦ σφετέρου Θεοῦ αὐτόθεν ὁμολογοῦντες, δῆλοί εἰσιν, ὅτι μόνους τοὺς ἠλιθίους καὶ ἀγεννεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ ἀνδράποδα, καὶ γύναια, καὶ παιδάρια, πείθειν ἐθέλουσί τε καὶ δύνανται.

o) Eulog. ap. Photium cod. CCLXXX. pag. 1622. (edit. Rothomag.) Καθαροὺς μὲν τοὺς, ὅσοι αὐτῷ ἐπλήρουν τὸ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ὀνομάσας σύνταγμα. Κορνηλιανοὺς δὲ τοὺς τὴν αὐτοῦ βδελυξαμένους φιλαρχίαν, καὶ κατὰ τῶν μετανοούντων ἀπόνοιαν. *Puros nominauit eos* (Nouatus,) *qui secum agmen contra ecclesiam facerent: Cornelianos vero, qui eius ambitionem et dementiam contra poenitentes detestarentur.*

p) Pacian. ep. II. ad Sympronian.

verant. *Neſtoriani* [q] orthodoxos *Cyrillianos*, *Ariani* [r] autem *Euſtathianos* et *Paulinianos* ab *Euſtathio* et *Paulino* epiſcopis *Antiochenis* nominabant; item *homouſianos*, quod vocabulum ὁμοούσιος adhibebant, quo Filius Dei eiusdem cum Patre eſſentiæ eſſe declarabatur. *Operis imperfecti in S. Matthæum* auctor ſub nomine CHRYSOSTOMI [s] expreſſis verbis eos vocat *hæreſin homouſianorum*. Et SERAPION *in conflictu* cum ARNOBIO [t] ſimiliter eos appellat *homouſianates*, quod in exemplari typis excuſo corrupte legitur *homuntionates*, quod nomen *Neſtorianis* datum fuit.

§. XIV.

Chriſtiani vocati pſychici *a* Montaniſtis.

CATAPHRYGIANI ſiue *Montaniſtæ* orthodoxos vocarunt ψυχικοὺς, *carnales*; propterea quod prophetias et ſic creditas inſpirationes *Montani* reiicerent, et rigidam eius legem de ieiuniis admittere recuſarent, nec a ſecundis nuptiis ſe abſtinere, nec ieiunium quadrageſimale quotannis obſeruare vellent, cætera. Ita TERTULLIANUS eos frequenter ſalutat in libris, [u] quos ſcripſit poſtea, quam in errorem *Montani* prolapſus fuerat. Sectatores ſuos *ſpirituales*, orthodoxos autem *carnales* nuncupat. Nonnullos [w] libros ſuos dedita opera inſcripſit *Aduerſus Pſychicos*. CLEMENS ALEXANDRINUS [x] idem conuicium ab aliis etiam hæreticis, præter *Montaniſtas*, vſurpatum fuiſſe obſeruat. Et ex IRENAEO, hanc vetuſtam *Valentinianorum* calumniam fuiſſe intelli-

q) Epiſt. legat. ſchiſmat. ad ſuos in Epheſo in act. concil. Epheſ. conc. tom. III. p. 746.

r) Sozom. lib. VI. c. XXI. Πλειόνων μὲν ὄντων τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐχόντων· οὐκ ὀλίγων δὲ ὄντων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς καθόλου ἐκκλησίας, οὓς Εὐσταθιανοὺς καὶ Παυλινοὺς ὠνόμαζον. *Quum* Ariani *numero quidem plures eſſent, et eccleſias obtinerent; Catholici tamen haud quaquam pauci eſſent, quos* Euſtathianos *et* Paulinianos *vocabant.*

s) Opus imperf. hom. XLVIII. apud Chryſoſtom. tom. II. in nov. teſt. p. 131. a. *Hæreſis homouſianorum* non ſolum Chriſti eccleſiæ aduerſatur, ſed omnibus hæreſibus non ſimiliter ſapientibus.

t) Conflictus Arnob. et Serap. ad calcem Irenæi p. 519. *Serapion* dixit: Antequam ad hoc veniamus, quod *vos homuntionates* arguamur, cet.

u) Tertull. adu. Prax. c. I. Nos quidem agnitio Paracleti disiunxit a *Pſychicis*. Id. de monogam. c. I. Hæretici nuptias auferunt, *Pſychici* ingerunt. Vid. etiam c. XI. et XVI.

w) De ieiuniis aduerſus *Pſychicos*. De pudicitia cet.

x) Clem. Alex. ſtrom. lib. IV. p. 511. (604. edit. Oxon.) Μὴ τοίνυν ψυχικοὺς ἐν

telligimus, qui sese *spirituales* et *perfectos*, orthodoxos vero *saeculares* et *carnales* y appellitabant, quibus abstinentia et bonis operibus opus esset, quae *perfectis* non essent necessaria.

§. XV.

Allegoristae *a* Chiliastis.

CHILIASTAE *allegoristas* eos nominabant, quia vaticinium de regno millenario sanctorum cum Christo Apoc. XX,4. mystico et allegorico sensu interpretabantur. Vnde EVSEBIVS z de *Nepote* episcopo *Aegyptiaco*, qui librum pro defendendo isto regno millenario edidit, perhibet, inscripsisse eum librum Ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν, *Confutationem allegoristarum*.

§. XVI.

Chronitae *ab* Aëtianis; simplices a Manichaeis; anthropolatrae *ab* Appollinaristis.

AETIVS *Arii* sectator contumelioso nomine eos χρονίτας appellat; quo ipso significare velle videtur, eorum religionem temporariam esse et breui finem habituram; quum tamen hic character ipsis *Arianis* potiore iure posset applicari, quorum quippe opinio nuperrime in mundo exorta fuerat; quemadmodum auctor dialogi *de Trinitate*, nomine ATHANASII, qui *Aëtium* a confutat, merito illis hoc demonstrat.

ὀνείδους μέρει λεγόντων ὑμᾶς οἱ προειρημένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Φρύγες. *Ne ergo probri loco nos* animales *(psychicos) dicant, aut prius memorati homines, aut etiam Phryges.*

y) Iren. lib. I. c. XI. p. 29. (edit. Oxon.) Ἐπαιδεύθησαν τὰ ψυχικὰ οἱ ψυχικοὶ ἄνθρωποι, οἱ δι' ἔργων καὶ πίστεως ψιλῆς βεβαιούμενοι, καὶ μὴ τὴν τελείαν γνῶσιν ἔχοντες· εἶναι δὲ τούτους ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς λέγουσι· διὸ καὶ ἡμῖν μὲν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν ἀποφαίνονται· ἄλλως γὰρ ἀδύνατον σωθῆναι· αὐτοὺς δὲ μὴ διὰ πράξεως, ἀλλὰ διὰ τὸ φύσει πνευματικοὺς εἶναι, πάντῃ τε καὶ πάντως σωθήσεσθαι δογματίζουσιν. *Erudiuntur psychica (i. e. animalia)* Psychici *(i. e. animales) homines, qui per operationem et fidem nudam firmantur, et non perfectam agnitionem habent. Esse autem hos nos, qui sumus ab ecclesia, dicunt. Quapropter et nobis quidem necessariam esse bonam conuersationem respondent: aliter enim impossibile esse saluari; semetipsos autem non per operationem, sed eo quod sint naturaliter* spirituales, *omnimodo saluari dicunt.*

z) Euseb. lib. VII. c. XXIV. Ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν λόγον τινὰ περὶ τούτου συντάξας ἐπέγραψε. *Librum, quem de hac quaestione composuerat, confutationem* allegoristarum *inscripsit.*

a) Athan. dial. II. de trinit. tom. II. p. 495. (193. edit. Paris.) Τίνας δὲ λέγεις χρονίτας; τοὺς ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μέχρι καὶ σήμερον αἰνοῦντας πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα; ἢ τοὺς ἀπὸ σοῦ τοὺς χθὲς καὶ σήμερον φανέντας κ. τ. λ. *Quosnam*

Manichæi, vt ſibi ipſis glorioſa nomina *electorum*, *macariorum*, *cathariſtarum* dederunt, quorum meminit AVGVSTINVS; [b] ita catholicos contemtim vocarunt *ſimplices*; qua voce ipſe *Manichæus* in diſputatione [c] contra *Archelaum* epiſcopum *Meſopotamiæ* vtitur, chriſtianos doctores appellans *ſimpliciorum magiſtros*, ideo, quod execrabilem eorum doctrinam de duplici principio, bono et malo, approbare recuſarent.

Apollinariſtæ non minori catholicos iniuria adfecerunt, odioſo eos nomine appellando *anthropolatras*; quod Chriſtum verum hominem eſſe, et animam rationalem ac corpus eiusdem nobiscum naturæ habere propugnabant; id quod *Apollinarius* negabat. GREGORIVS NAZIANZENVS [d] huius conuicii facit mentionem, et acriter ad illud reſpondet, demonſtrando *Apollinariſtis* eos ipſos multo magis nomen *ſarcolatrarum* mereri: nam ſi Chriſtus animam humanam non habeat, eos ſolam eius carnem adorare exiſtimandos eſſe.

§. XVII.

Philoſarcæ et Peluſiotæ cet. *ab* Origeniſtis.

ORIGENISTAE, qui negata reſurrectionis veritate homines in futuro ſæculo aërea tantum et ſpiritualia corpora habituros eſſe adſerebant, catholicis illudebant, quod contrariam tuerentur ſententiam, docentes, corpora noſtra ea ipſa corpora et eiusdem naturæ, vt nunc quidem ſunt, fore, iisdem carnibus et oſſibus, omnibusque membris eiusdem formæ et ſtructuræ ornatum et ſecundum ſolas qualitates, non ſubſtantiam, mutatum iri. Idcirco contumelio-

vocas, chronitas? *Eos, qui iam inde a ſanctis apoſtolis vſque ad hodiernum diem collaudant et Patrem et Filium et Spiritum Sanctum? An tuos, qui ab vno et altero die apparuerunt? cet.*

b) Aug. de hæreſ. c. XLVI. His duabus profeſſionibus, hoc eſt *electorum* et auditorum, eccleſiam ſuam conſtare voluerunt. - - quorum nunc nomine viator, eos qui iſta faciunt, *Cathariſtas*, id eſt mundatores, vel purgatores vocari dicens, cum alius eiusdem Manichææ ſectæ partes in *Macarios* et ſpecialiter *Manichæos* diſtribui perhibent, cætera.

c) Archel. diſp. adu. Manichæos ad calcem Sozomen. edit. Valeſ. p. 197. b. Vt ne indiſcretos animos geras, ſicut *ſimpliciorum* magiſtri docent, cet.

d) Gregor. Naz. orat. LI. tom. I. p. 742. (edit. Par.) Σὺ μὲν διὰ τῦτο ἀτιμάζεις, ὦ βέλτιστε, τὸν ἐμὸν νῦν, ὡς σαρκολάτρης, εἴπερ ἀνθρωπολάτρης ἐγὼ, κ. τ. λ. *Tu quidem, optime vir, tamquam* ſarcolatra, *(ſiquidem ego* anthropolatra *ſum) cet.*

meliose eos appellabant *ſimplices* et *philoſarcas*, [e] *carneos*, *animales*, *iumenta*, *luteos*, *peloſiotas*; [f] quæ appellatio eiusdem valoris eſt, a vocabulo græco πηλός *lutum*, quemadmodum HIERONYMVS * expreſſis verbis hoc interpretatur et rem extra omnem ponit controuerſiam, ita quidem, vt, etiamſi CAESAR BARONIVS e quibusdam exemplaribus legat *piloſiotas*, vera tamen lectio ſit *peluſiotas*, quemadmodum locus infra ad calcem exſcriptus euincit.

§. XVIII.

Synagoga Antichriſti *et* Satanæ *a* Luciferianis.

VERVM ENIM VERO præaliis omnibus *Luciferiani* eccleſiæ duriſſimum nomen tribuerunt, vocando eam *lupanar et ſynagogam antichriſti* ac *ſatanæ*; eo quod epiſcopos, qui ad ſubſcribendum fraudulentæ confeſſioni *Ariminenſi* ab *Arianis* inducti fuerant, honores et officia retinere paterentur. *Luciferianus* ille apud HIERONYMVM hoc modo in eccleſiam inuehitur, et HIERONYMVS eum non niſi ex totius ſectæ ſenſu loqui adfirmat, quod hic communis reliquorum omnium ſtilus [g] eſſet et modus loquendi.

HABES nonnulla ignominioſa nomina, quibus hæretici vna cum iudæis et infidelibus eccleſiam chriſtianam proſcindere conati ſunt; quorum ego non feciſſem mentionem, niſi antiquitati aliquid lucis ſubminiſtratura eſſe, adeoque in huiusmodi tractatione penitus præteriri haud oportere, crediddiſſem.

LIBRI

e) Hieron. epiſt. LXI. ad Pammach. tom. II. p. 171. Nos ſimplices et *philoſarcas* dicere, quod eadem oſſa et ſanguis et caro, id eſt, vultus et membra totiusque compago corporis reſurgat in nobiſſima die.

*) Hieron. comment. in Ier. XXIX. p. 407. (tom V. edit. Franc. p. 280.) Quæ quum audiunt diſcipuli eius (*Origenis*) et grunnianæ familiæ ſtercora, putant ſe diuina audire myſteria: Nosque, quod iſta contemnimus, quaſi pro brutis habent animantibus, et vocant πηλουσιώτας, eo quod in luto iſtius corporis conſtituti non poſſimus ſentire cæleſtia

g) Hieron. dial. adu. Lucifer. tom I. p. 135. Adſerebat, vniuerſum mundum eſſe diaboli: Et, vt iam familiare eſt eis dicere, factum de eccleſia lupanar. - - Quod *antichriſti* magis *ſynagoga*, quam eccleſia Chriſti debeat nuncupari.

LIBRI PRIMI

CAPVT TERTIVM

DE DIVERSIS HOMINVM IN ECCLESIA ORDINIBVS.

§. I.

Tres hominum ordines in ecclesia christiana, ἡγέμενοι, πιστοὶ et κατηχέμενοι.

DE diuersis christianorum appellationibus hactenus loquuti ad differendum de personis et diuersis hominum ordinibus in ecclesia iam progredimur. Non nulli in tres, in quatuor alii, alii in quinque ordines eos dispescunt; quod tamen fere eodem recidit, si sibi inuicem comparentur. EVSEBIVS tres duntaxat ordines numerat, nimirum ἡγεμένες, πιστὲς, et κατηχεμένες, *praefectos*, *fideles* et *catechumenos*. *Tres*, [h] inquit, *per singulas ecclesias ordines*, *vnus eorum*, *qui praesunt*, *duo eorum*, *qui subiecti sunt; quum ecclesiae Christi populus in duos ordines sit diuisus*, *in eorum*, *qui credunt*, *et eorum*, *qui nondum ad lauacri regenerationem adsumti sunt*. HIERONYMVS [i] quinque ponit ordines; tum autem clerum in tres distribuit ordines, vt numerum conficiat; et ita eos recenset: episcopos, presbyteros, diaconos, fideles et catechumenos. Qua in recensione ORIGENEM sequitur, qui [k] quinque gradus sibi subordinatos in ecclesia statuit, quando ait: *Pro modo graduum vnusquisque torquebitur. Maiorem poenam habet*, *qui ecclesiae praesidet et delinquit. Annon magis misericordiam promeretur ad comparationem fidelis catechumenus? Non magis venia dignus est laicus*, *si ad diaconum conferatur? Et rursus comparatione presbyteri diaconus veniam plus meretur.*

§. II.

h) Euseb. demonstr. euangel. lib. VII. c. II. p. 323. Τρία καθ᾽ ἑκάστην ἐκκλησίαν τάγματα, ἓν μὲν τὸ τῶν ἡγεμένων, δύο δὲ τὰ τῶν ὑποβεβηκότων, τε̃ τῆς ἐκκλησίας τε̃ Χριστε̃ εἰς δύο τάγματα διῃρημένε, εἴς τε τὸ μὲν πιστῶν καὶ τῶν μὲν μηδέπω τῆς διὰ λέτρε παλιγγενεσίας ἠξιωμένων.

i) Hieron. in Ies. XIX. p. 64. (tom. V. p. 56. edit. Fr.) Quinque ecclesiae ordines, episcopos, presbyteros, diaconos, fideles, catechumenos.

k) Origen. hom. V. in Ezech.

§. II.

Fideles heic stricte sumti pro baptizatis laicis.

IN hac recensione omni quatuor in primis notari merentur. I) quod nomen *πιςοὶ* seu *fideles* heic sensu strictiori accipiatur pro vno tantum ordine christianorum, nimirum pro fidelibus seu laicis baptizatis, in contradistinctone clericorum et catechumenorum, qui duos alios hominum ordines in ecclesia constituunt. Et hoc sensu vocabulum vtrumque *πιςοὶ* et *fideles* in antiquis liturgiis [l] et canonibus plerumque sumitur, ad eos, qui baptizati erant et ad participandum sancta mysteria admittebantur, a catechumenis distinguendum. Vnde nata est vetus ista cultus ecclesiastici distinctio in *missam catechumenorum* et *missam fidelium* [m], qua de re plura suo loco dicentur.

§. III.

Catechumeni, vt imperfecta membra ecclesiæ, admissi.

II) HINC obseruari licet, catechumenos, etsi imperfecti tantum christiani reputarentur, aliquo tamen modo in gremium ecclesiæ fuisse admissos. Siquidem EVSEBIVS, ORIGENES et HIERONYMVS eos inter tres ecclesiæ ordines referunt. Et synodi

l) Concil. Nic. can. XI. tom. II. conc. p. 33. Ὅσοι γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιςοὶ, καὶ ἕπτα ἔτη ὑποπεσοῦνται. *Quicumque veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis* fideles *inter audientes habeantur, et septem annis omni se contritione deiiciant.*

Conc. Illiberritan. can. XII. tom. I. conc. p. 972. Mater, vel parens, vel quælibet *fidelis*, si lenocinium exercuerit, cæt. Can. XLVI. Si quis *fidelis* apostata, per infinita tempora ad eclesiam non accesserit. Can. L. Si vero quis clericus vel *fidelis* cum iudæis cibum sumserit.

Constitut. apost. lib. VIII c. XXXIV. Πιςὸς μετὰ κατηχουμένου μήτε κατ' οἶκον προσευχέσθω. Fidelis *ne in domo quidem precetur cum catechumeno.*

Cyrill. Hierosol. præf. catech. n. II. (p. 2. ed. Oxon.) Ἄφες, ἴδωμεν, τί ποιοῦσιν οἱ πιςοί. *Sine, videamus, quid agant* fideles.

m) Conc. Carthagin. IV. can. LXXXIIII. tom. II. conc. p. 1206 Vt episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam, et audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue iudæum, vsque ad *missam catechumenorum.*

Concil. Valent. Hispan. tom IIII. conc. p. 1617. cap. I. Quatenus salutaria præcepta D. N. I. C. vel sermonem sacerdotis non solum *fideles*, sed etiam catechumeni ac pœnitentes et omnes, qui ex diuerso sunt, audire licitum habeant.

odi *Illiberritana* [n] et *Constantinopolitana* [o] christianos eos expresse vocant. Quamquam, vt AVGVSTINVS [p] loquitur, nondum filii erant, sed serui: ad domum quidem Dei pertinebant, sed ad vniuersa eius priuilegia non admittebantur; cum latiore tantum, non strictiore, sensu essent christiani.

§. IV.

Haeretici christianis non adnumerati.

VERVM TAMEN hoc amplius quid est, quam vt de haereticis proprie sic vocatis dici possit. Nam III) obseruandum est, quod secundum distinctionem ante memoratam in christianorum numero haud habeantur. Neque enim pro catechumenis, neque pro fidelibus, sed pro meris iudaeis vel paganis reputabantur; quum veram fidem nec haberent, nec de ea acquirenda sollicitі essent. TERTVLLIANVS [q] generatim de iis pronuntiat: *Si haeretici sunt, christiani esse non possunt.* Et HIERONYMVS [r] cum *Luciferiano* quodam disputans idem illud expressis verbis testatur, *Haeretici*, inquiens, *christiani non sunt.* Et post paullo: *Igitur praefixum inter nos habemus, de haeretico sic loquendum, sicut de gentili.* LACTANTIVS [s] in primis *Montanistas*, *Nouatianos*, *Valentinianos*, *Marcionitas*, *Anthropianos* et *Arianos* designat, dicitque, non esse eos christianos, *qui nomine Christi repudiato aliis denominationibus vtantur.* ATHANASIVS [t] et HILARIVS [u] idem de *Arianis* dicunt, non esse illos christianos. Quam ob caussam CONSTANTINVS [w] lege quadam eos non

n) Conc. Illiberrit. can. XXXIX. Gentiles si in infirmitate desiderauerint sibi manus imponi, si fuerit eorum ex aliqua parte, hoc est a vita, placuit eis manus imponi et fieri *christianos*.

o) Concil. Constant. I. can. VII. tom. II. conc. p. 951. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανοὺς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτοὺς, κ. τ. λ. *Primo quidem die ipsos* christianos *facimus; secundo catechumenos; deinde tertio exorcizamus eos, caet.*

p) August. tract. XI. in Ioh. tom. IX. p. 41. Quod signum crucis in fronte habent catechumeni, iam de domo magna sunt, sed fiant, ex seruis filii. Non enim nihil sunt, quia ad magnam domum pertinent.

q) Tertull. de praescript. c. XXXVII.

r) *Hieron.* dial. c. Lucifer. tom. II. p. 135.

s) Lactant. instit. lib. IV. c. XXX.

t) Athan. orat. II. adu. Arianos. tom. I. part. I. p. 415. edit. Paris. Ἀρειανοὶ ὄντες οὐκ εἰσὶ χριστιανοί.

u) Hilar. ad Const. lib. I. p. 98. *Christianus* sum, non *Arianus*.

w) Constant. imp. ep ad episc. ap. Socrat. Lib. I. c. IX. Ἔδοξεν Ἄρειόν τε καὶ

non christianos, sed *Porphyrianos* appellari iussit; a *Porphyrio*, infami illo gentili, cuius exemplum in maledicendo et conuiciando Christo et religione christiana tam egregie sequebantur. CONSTANTINVM imitatus THEODOSIVS x) iunior, aliam eiusdem argumenti legem contra *Nestorium* eiusque sectatores tulit; vt ne christianorum appellatione abuterentur, sed *Simoniani* a *Simone mago*, hæresiarcha illo, vocarentur. Cui addi poterit concilii vniversalis *Sardicensis* decretum in epistola y) synodali contra *Arianos*, qua ab omnibus catholicis expetunt, vt episcopis *Arianis*, non episcoporum tantum, sed christianorum etiam nomen dare detrectent. Vnde luculenter apparet, veteres manifestum fecisse discrimen inter eos, qui a fide christiana desciuerant, et eos, qui nondum sollemnem fidei suæ confessionem in baptismo ediderant. Catechumenis nomen christianorum concedebant, quod cæli essent candidati; hæreticos autem hoc nomine indignos iudicabant, quod communem christianorum fidem corrumperent, Dominumque abnegarent, cuius a nomine appellati fuerant.

§. V.

Poenitentes et energumeni *in eadem cum catechumenis classe locati.*

DENIQVE IV.) obseruari licebit, non fuisse christianos, nisi qui in vnum vel alterum ex tribus ante dictis ordinibus referri potuerint. Quod enim ad poenitentes, et energumenos, quemadmodum obsessi a malo spiritu vocabantur, attinet, illos catechu-

 menis

τὺς Ἀρείυ ὁμογνώμονας Πορφυριανὺς μὲν καλεῖσθαι, ἵν' ὧν τὺς τρόπυς μεμίμηνται, τύτων ἔχωσι καὶ τὴν προσηγορίαν. *Placuit, Arium sectatoresque eius* Porphyrianos *vocari, vt cuius imitati sunt mores, eius etiam vocabulo appellentur.*

x) Cod. Theod. lib. XVI. tit. V. de hæret. c. LXVI. (tom. VI. p. 190. edit. Lugd.) Damnato portentosæ superstitionis auctore *Nestorio*, nota congrui nominis eius inuratur gregalibus, ne christianorum appellatione abutantur: Sed quemadmodum *Ariani* lege diuinæ memoriæ *Constantini* ob similitudinem impietatis *Porphyriani* a *Porphyrio* nuncupantur; sic vtique participes nefariæ sectæ *Nestorii Simoniaci* vocentur. Vid. illud ipsum etiam in actis concil. gen. Ephes. part. III. c. XLV. tom. III. p. 1209.

y) Concil. Sardic. ep. synod. apud Theod. lib. II. c. VI. p. 594. edit. Paris. cIↃIↃCXLII. Τὺς δὲ εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἐπελθόντας δίκην λύκων, Γρηγόριον τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Βασίλειον τὸν ἐν Ἀγκύρᾳ, καὶ Κυντιανὸν τὸν ἐν Γάζῃ τύτυς μηδὲ ἐπισκόπυς ὀνομάζειν, μηδὲ χριστιανὺς κ. τ. λ. *Illos, qui luporum instar harum ecclesias inuaserunt*, Gregorium Alexandriæ,

menis adnumerare licuerit; quippe qui communiter eodem modo ab ecclesia tractabantur, et in eadem cum ipsis classe locabantur, monachi vero et alii ascetæ ad communem fidelium cœtum referri possunt, quamuis plebi in ecclesia quodam modo præstarent. Verum hos omnes, prout in eo ordine et numero occurrunt, exacte enarrare animus non est; sed de singulis suo loco speciatim agam; heic tantummodo de fidelibus generatim loquor, quoad a catechumenis et clericis in ecclesia fuerunt distincti, de reliquis autem, occasione ita ferente, in subsequentibus tractabo.

LIBRI PRIMI
CAPVT QVARTVM.
SPECIALIOR DISQVISITIO DE Πιστοῖς SEV FIDELIBVS; NEC NON DE TITVLIS HONORIFICIS ET PRIVILEGIIS IPSORVM PRAE CATECHVMENIS.

§. I.

Fideles alias vocati Φωτιζόμενοι, illuminati.

Πιστοὶ seu *fideles*, vtpote baptizati et hoc ipso integri ac perfecti christiani facti, hoc nomine diuersis honorum titulis et priuilegiis præ catechumenis gaudebant. Hinc vocabantur Φωτιζόμενοι, *illuminati*. Ita concilium *Laodicenum* [z] recens baptizatos πρόσφατον φωτισθέντας, *nuper illuminatos*, nuncupat. Et IOBIO [a] apud PHOTIVM dicuntur οἱ φωτιζόμενοι. Sic ipse PAVLVS apostolus ex plerorumque [b] interpretum sententia in epistola

Basilium Ancyræ, *et* Quintianum Gazæ *nec* episcopos nominet *quisquam nec* christianos.

z) Concil. Laodic. can. III. tom. I. conc. p. 1495. 1496. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πρόσφατον φωτισθέντας προσάγεσθαι ἐν τάγματι ἱερατικῷ. *Non oportere eos, qui sunt* recens illuminati, *in ordinem sacerdotalem promoueri.*

a) Phot. cod. CCXXII. p. 595. Οἱ φωτιζόμενοι ἑπτὰ ἡμέρας λαμπροφοροῦσιν. Illuminati *catechumeni septem diebus candidati incedunt.* Conf. ibid. pag. 598. circa med.

b) Grotius ad Hebr. VI, 4. Verum quidem est, baptismum apud veteres nomen habuisse φωτισμοῦ, *illuminationis*, cætera.

Estius ad h. l. *Illuminatos* sine dubio vocant baptizatos; - - - Vocabatur

ſtola ad *Hebræos*, bis hac voce φωτισθέντες pro baptizatis vtitur. Rationem huius appellationis adfert IVSTINVS MARTYR, [c] dicens, eos ita vocatos eſſe, quod eorum mentes cognitione per baptiſmum illuminentur. Omnia enim religionis myſteria, catechumenis occluſa, baptizatis retegebantur. Non numquam baptiſmum extraordinaria etiam Spiritus Sancti comitabatur illuminatio, quemadmodum de iis, quos *Paulus Epheſi* baptizari iuſſit, conſtat. Act. XIX, 6. *Loquebantur linguis* et *prophetabant.*

§. II.

Et οἱ μεμυημένοι, *initiati.*

HINC etiam dicebantur οἱ μεμυημένοι, latine *initiati*, hoc eſt, qui ad ſacri cultus officia et ad cognitionem ſacrorum myſteriorum religionis chriſtianæ admittebantur. Inde orta eſt iſta loquendi formula, quam CHRYSOSTOMVS et alii veteres ſcriptores [d] adeo frequenter vſurpant, quando de quibusdam doctrinis ſeu myſteriis, quae catechumeni non intelligebant, loquentes dicebant, Ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *Initiati intelligunt*, *quæ diximus.* AMBROSIVS librum de his *Initiatis* [e] ſcripſit. ISIDORVS [f] PELVSIOTA et HESYCHIVS [g] μυστὰς eos nuncupant, et alii μυσταγωγήτους: vnde catechumeni e contrario ἄμυστοι, ἀμύητοι, ἀμυσταγώγητοι, *non-initiati*, *non-baptizati* dicti ſunt.

§. III.

Et τέλειοι, *perfecti.*

FIDELES etiam appellati ſunt τέλειοι et τελειούμενοι, *perfecti*, quod eſſent chriſtiani conſummati, habentes ius ſacram participandi euchariſtiam, τὸ τέλειον; vti in vetuſtorum conciliorum canonibus [h] crebro vocatur; vbi ἐπὶ τὸ τέλειον ἐλθεῖν et τοῦ τελείου μετ-

baptiſmus antiquis eccleſiæ temporibus ſacramentum *illuminationis*, ſeu, vt græci loquuntur, *illuminationum*, φωτισμάτων, cet.

c) Iuſtin. Mart. apol. II. p. 94. Καλεῖται τοῦτο τὸ λουτρὸν φωτισμὸς, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων. *Vocatur lauacrum hoc* illuminatio; *quod eorum, qui hoc diſcunt, mentes* illuminentur.

d) Caſaubon. exercit. XVI. in Baron. p. 399. hanc phraſin vel quinquagies in *Chryſoſtomo* et *Auguſtino* occurrere obſeruat.

e) Ambroſ. de his, qui *initiantur* myſteriis.

f) Iſidor. lib. IV. ep. CLXII. Ἴσασιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον. *Norunt, quod dicitur, illi, qui ſacris* initiati *ſunt.*

g) Heſych. voce μύσται. Μύσται, μυστήρια εἰδότες.

h) Conc. Ancyran. can. IV. tom. I. conc. p. 1457. Ἔδοξεν ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι, ὑποπεσεῖν δὲ τρία ἔτη, εὐχῆς δὲ μόνης κοινωνῆ-

μετέχειν ſemper ſignificat, ſacra euchariſtia vti, ſancto illo myſterio, quod nos cum Chriſto vnit, et abſolutiſſimam nobis perfectionem, cuius in hoc mundo participes fieri poſſumus, impertit.

§. IV.

Cari DEI, filii DEI, ἅγιοι, cet.

TERTVLLIANVS his nominibus nomen *carorum DEI* ſubiungit; quia preces eorum et deprecationes, quas ad Deum facerent, validae eſſent ad veniam peccatorum pro aliis obtinendam. Idcirco poenitentes in monitis ſuis, quibus eos inſtruit, *CARIS DEI adgeniculari, et omnibus fratribus legationes deprecationis ſuae iniungere* iubet. TERTVLL. *de poenit.* cap. IX. p. 127.

HAEC vniuerſa nomina (et plura alia, quando videlicet vocabantur *ſancti*, *filii Dei*, caet. quae heic nihil attinet enarrare, quum ſint lectori cuiuis ſatis obuia) honoris et reuerentiae erant tituli, quibus ſoli πιςοὶ ſeu *fideles* ornabantur.

§. V.

Priuilegia fidelium: 1. *Participare ſacram euchariſtiam.*

ET hinc eſt, quod fideles prae catechumenis peculiaribus, quae nominibus iſtis conueniebant, priuilegiis gauderent. *Prima* enim praerogatiua ipſis ſolis propria erat, Ad menſam DOMINI accedere, et inuicem corporis ac ſanguinis Chriſti ſymbola coram altari participare. Nemo huc veniebat, niſi prius per baptiſmum initiatus. Hinc moris erat, vt antequam ſacra euchariſtia celebraretur, diaconus alta voce exclamaret: Ἅγια ἁγίοις, *Sancta ſanctis!* Ὅσοι κατηχέμενοι προέλθετε, *Recedite catechumeni*! quemadmodum auctor *conſtitutionum apoſtolicarum* et CHRYSOSTOMVS [i] aliique id exprimunt.

§. VI.

ναι ἔτη δύο καὶ τότε ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον. *Viſum eſt anno audire, tribus autem annis ſubſterni ac ſupplices eſſe, ſoli autem orationi duobus annis communicare, et tunc ad* id, quod eſt perfectum, accedere.

Ibid. can. V. Ἵνα τὸ τέλειον τῇ τετραετείᾳ (τριετίᾳ) λάβωσι, *vt id, quod* perfectum *eſt, triennio accipiant.* Conf. ibid. can. VI.

i) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. VIII. λεγέτω ὁ διάκονος· προέλθετε οἱ φωτιζόμενοι. Cap. XII. Μήτις κατηχεμένων, μήτις ἀκροωμένων· μήτις τῶν ἀπίςων.

Chryſoſtom. hom. in parabol. de filio prodig. tom. VI. p. 314. (edit. Francof.) Ἐασόν με ςῆναι μετὰ τῶν κατηχεμένων, τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας ἔνδον· ἵνα θεωρῶν τὰ ἐν αὐτῇ τελέμενα μυςήρια, ποθήσω κατὰ μικρὸν ταῦτα πάλιν ἀναλαβεῖν.

§. VI.

II. Omnibus ecclesiæ precibus interesse.

Secundo, ALIA eorum prærogatiua præ catechumenis erat, vt remanerent et cum ministro omnibus ecclesiæ precibus sese adiungerent, id quod catechumenis facere haud licebat. Antiquis enim temporibus preces in ecclesia ante sacræ eucharistiæ celebrationem non fiebant, nisi eæ, quæ speciatim vel ad varias pœnitentium classes, vel ad *energumenos*, h. e. a malo spiritu obsessos, vel ad ipsos catechumenos erant accommodatæ. Finitis hisce precibus catechumeni et reliqui omnes discedere iubebantur, et tum demum sacræ cœnæ coram altari distributio incipiebat; ad quam præter sumentes illud eucharisticum epulum nemo, tamquam spectator, admittebatur. Precibus enim interesse et ad sanctissimæ eucharistiæ communionem admitti, vnorum eorumdemque hominum priuilegia erant; et qui idoneus haud erat, vt precibus ecclesiæ sese iungeret, is nec dignus existimabatur, qui ad sacram synaxin admitteretur.

§. VII.

III. Recitatio orationis dominicæ alia fidelium prærogatiua: vnde ea vocata est εὐχὴ πιστῶν, oratio fidelium.

Tertio, CVM PRIMIS autem vsus orationis dominicæ propria solorum πιστῶν seu fidelium prærogatiua erat. Neque enim tum res erat illicita, nec imbecillitatis argumentum, vel inopiæ Spiritus, si quis ea vteretur; sed maxime consummatorum et perfectorum christianorum honos et priuilegium. Catechumenis non licebat dicere: *Pater noster*, vsque dum per aquam regenerationis filii Dei facti essent. Hoc verbis expressis testantur IOANNES CHRYSOSTOMVS [k], AVGVSTINVS [l], THEODORETVS

Sine me cum catechumenis intra ecclesiæ fores consistere, vt contemplans, quæ in ea perficiuntur mysteria, eorum sensim rursus particeps fieri concupiscam.

Ibid Μή τις κατηχουμένων, μή τις τῶν μὴ ἐσθιόντων, κ. τ. λ. *Ne quis catechumenus, ne quis eorum, qui non vescuntur, cet.*

k) Chrysostom hom. II. in 2 Cor. p. 740. (tom. VI. p. 516. edit. Francof.) Οὐδέπω εὐχὴν ἔχουσι τὴν νενομισμένην καὶ εἰσενεχθεῖσαν ὑπὸ Χριστοῦ, οὐδέπω παῤῥησίαν κέκτηνται, ἀλλ᾽ ἑτέρων δέονται τῶν μυσταγωγηθέντων. *Nondum lege sancitam atque a Christo inuectam precationem habent, nondum liberius* orandi potestatem *nacti sunt, sed aliorum, qui mysteriis initiati sunt, ope indigent.*

l) Augustin. hom. XXIX. de verbo apost. Interrogo te, *oratio* ista ex Deo est, *fidelium* est, an catechumenorum?

TVS [m] et alii. Et hanc ob caussam CHRYSOSTOMO [n] ea oratio dicitur εὐχὴ πιστῶν; et AVGVSTINO [o] *oratio fidelium;* quia ipsis instar priuilegii et iuris primogenituræ erat propria: *Ista oratio dominica*, inquit [p], *magis fidelibus datur.* Et: [*] *Eorum* (fidelium) *est dicere* Pater noster, qui es in cælis; *qui iam Patre tali regenerati sunt*, *ex aqua et Spiritu Sancto.*

§ VIII.

IV. Ad audiendos sermones de profundissimis christianæ religionis mysteriis admittebantur.

Quarto, DENIQVE omnes omnino sermones in ecclesia fieri solitos, eos ipsos etiam, in quibus abstrusissima capita et profundissima mysteria christianæ religionis tractabantur, audire poterant; a quibus audiendis catechumeni studiose arcebantur. Lectioni scripturæ sacræ et communi ac populari eius explicationi adesse quidem catechumenis permittebatur, sed id nihilo erat amplius, quam quod ex quorumdam conciliorum [q] decretis iudæis pariter licebat et gentilibus. In istis enim sermonibus numquam perspicue de mysteriis suis agebant, sed adeo tecte, vt catechumeni capere haud possent. Dimissis autem catechumenis apertius de mysteriis suis dicebant coram fidelibus, quibus solis eiusmodi sermones audire competebat. Hoc ex AMBROSIO [r] constat, qui, *De moralibus*, inquit, *quotidianum sermonem habuimus, quum vel patriarcharum gesta, vel Prouerbiorum legerentur*

Certe vtique regeneratorum est, id est, baptizatorum, cætera.

m) Theodoret. epit. div. dogm. c.XXVIII. tom. IV. p. 316. (citante Suicero p. 1284.) Ταύτην τὴν προσευχὴν οὐ τοὺς ἀμυήτους, ἀλλὰ τοὺς μυσταγωγουμένους διδάσκομεν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀμυήτων λέγειν τολμᾷ πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κ. τ. λ. *Hanc nos orationem non-initiatos non docemus, sed initiatos: nullus enim eorum, qui initiati non sunt, dicere audet:* Pater noster, qui es in cœlis, cet.

n) Chrysost. hom. X. in Coloss. p 1385. (tom. VI p. 234. edit. Francof.) Εἶτα ἐπιθεὶς τὴν εὐχὴν τῶν πιστῶν ἐνταῦθα ἐπαύετο, ὡς κορωνίδα τινὰ καὶ σύνδεσμον ὑπὲρ πάντων τὴν εὐχὴν ποιησάμενος. *Deinde adiecta* fidelium oratione, *veluti quadam coronide et pro omnibus colligatione, facta prece heic cessat.*

o) Aug. enchirid. c. LXXI. De quotidianis breuibus leuibusque peccatis - - - quotidiana *oratio fidelium* satisfacit.

p) Aug. comment. in Psalm. CXLII.

*) Id. enchir. ad Laurent. c. LXXI.

q) Concil. Carthag. IV. can. LXXXIV. tom. II. conc. p. 1206. Vt episcopus *nullum probibeat ingredi ecclesiam* et audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue iudæum, vsque ad missam catechumenorum.

r) Ambros. de his, qui mysteriis initiantur, cap. I.

tur præcepta: vt his informati atque instituti adsuescereris maiorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac diuinis obedire mandatis, quo renouati per baptismum eius vitæ vsum teneretis, quæ ablutos deceret. Nunc de mysteriis dicere admonet, atque ipsam sacramentorum rationem edere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quam edidisse æstimaremur. AVGVSTINVS idem illud dicit in sermone quodam [s] ad neophytos: *Dimissis iam catechumenis, vos tantum ad audiendum retinuimus: quia præter illa, quæ omnes christianos conuenit in commune seruare, specialiter de cælestibus mysteriis loquuturi sumus, quæ audire non possunt, nisi qui ea donante iam Domino perceperunt. Tanto ergo maiore reuerentia debetis audire, quæ dicimus, quanto maiora ista sunt, quæ solis baptizatis et fidelibus auditoribus committuntur; quam illa, quæ etiam catechumeni audire consueuerunt.* THEODORETVS [t] huius discriminis etiam meminit, quod in sermonibus suis pro auditorum diuersitate fecerunt; *Obscure*, inquiens, *propter non initiatos disserimus de diuinis mysteriis: his vero semois, initiatos aperte docemus.* Ex quibus omnibus dispalescit, solos fideles tamquam idoneos sermonum de sublimibus doctrinis ac mysteriis religionis auditores fuisse selectos. Et in his similibusque priuilegiis eorum præ catechumenis versabantur prærogatiuæ.

LIBRI PRIMI
CAPVT QVINTVM
DE DISTINCTIONE INTER LAICOS ET CLERICOS; ET DE HVIVS DISTINCTIONIS VETVSTATE.

§. I.
Fideles alias vocati laici, *ad distinguendum eos a clericis.*

HACTENVS fideles, qui magnum illud ecclesiæ corpus constituunt, in oppositione catechumenorum considerauimus; iam vero alia ratione eos spectabimus, quatenus nimirum a clericis

s) August. serm. I. ad neophytos in append. tom. X. p. 845.

t) Theodoret. quæst. XV. in Num. Ἀσήμως διὰ τοὺς ἀμυήτους περὶ τῶν θείων

cis fuerunt distincti. Quo respectu aliis nominibus, *laici*, *βιωτικοὶ*, *saeculares*, et *ἰδιῶται*, *homines priuati* appellabantur. Vsitatissimum ex istis nominibus erat illud *laicorum;* quod vbique in ORIGENIS, CYPRIANI et TERTVLLIANI, aliorumque, qui saeculo tertio vixerunt, scriptis occurrit. Id quod adeo manifestum est et euidens, vt NICOLAVS RIGALTIVS, [u] CLAVDIVS SALMASIVS et IOANNES SELDENVS, maximi huius distinctionis inimici, hoc ipsum in controuersiam aut disceptationem vocare non sustineant; sed tantum dicant, fuisse ab initio eiusmodi distinctionem in ecclesia inauditam, et nouam plane esse atque ab ambitione clericorum saeculi tertii, in quo CYPRIANVS et TERTVLLIANVS vixere, profectam.

§ II.

Vetustas huius distinctionis aduersus Rigaltium, Salmasium *et* Seldenum *demonstrata.*

HAEC incusatio potissimum ad CYPRIANVM et alios eius aeui sanctos martyres spectat; qui tantum ab ambitione, cuius insimulantur, abfuerunt, quantum quidem accusationis istius auctores a veritate. Neque enim profecto haec distinctio ab ipsis excogitata, sed ab ecclesia iudaica deriuata et ab ipsis apostolis in christianam adsumta est. CLEMENS ALEXANDRINVS [w] loquens de Ioanne apostolo, dicit, *eum, quum post tyranni* (Domitiani) *obitum e Patmo insula Ephesum rediisset, vicinas quoque gentes rogatum visisse, partim quidem vt episcopos constitueret, partim vt integras ecclesias disponeret ac formaret, partim etiam vt*

διαλεγόμεθα μυστηρίων· τούτων δὲ χωριζομένων, σαφῶς τοὺς μεμυημένους διδάσκομεν.

u) Rigalt not. in Cypr. ep. II. p. 10. edit. Paris. MDCXLVIII. Formam ouilis, quam ecclesiae christianae apostoli, pastores a Domino formati, tradiderant, viri apostolici seruauere. Sed vix alterius saeculi disciplina fuit, quum ipsi pastores nomen *cleri*, quod erat ouium vniuersitati commune, sic proprium sibi fecerunt, vt iam ipsum nomen ouilis in populi siue *plebis* et *laicorum* appellatione vilesceret. Hinc exorta iam aeuo Tertulliani ac Cypriani inter clericos et laicos differentia tanta, vt *laici* non intelligerentur appellatione *cleri*. cet.

w) Clem. Alex. Quis diues saluetur? apud Combefis. auct. nouiss. p. 185. (p. 959. edit. Oxon.) Ἐπειδὴ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπου δὲ κλήρῳ, ἕνα γέ τινα κληρώσων ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων. Conf. Euseb. lib. III. c. XXIII.

vt vnumquemque eorum, quos Spiritus designaret, in clerum cooptaret. Vnde patet, nomen κλῆρος, *clerus*, peculiarem semper fuisse titulum eorum, qui ad ministerium et cultum Dei fuerunt separati. Hanc distinctionem ab ecclesia iudaica originem suam ducere manifestum est ex iis, quae de oeconomia iudaica tradit CLEMENS ROMANVS: x *Summo sacerdoti*, inquiens, *sua munera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius adsignatus est, et leuitis sua ministeria incumbunt. Laicus praeceptis laicis constringitur.*

QVOD exemplum satis euidenter demonstrat, a iactis primis ecclesiae christianae fundamentis distinctionem inter nomina *clericorum* et *laicorum* semper fuisse obseruatam.

§. III.

Ad obiectionem e 1 Petr. V, 3. respondetur.

CONTRA hoc ipsum vna tantum alicuius momenti obiectio, e verbis *S. Petri* apostoli formata, adfertur; vbi ille presbyteros monet, vt ne dominentur cleris, μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων; quae verba, (obseruantibus quibusdam doctis criticis y) tam bona ecclesiae, quam ipsum populum significare possunt. Sed fac, populum intelligi; nihil tamen dicunt amplius, quam quod de populo israelitico legimus, qui vocabatur Dei κλῆρος et λαὸς ἔγκληρος, *Dei haereditas et populus possessionis.* Deut. IX, 29. cap. IV, 20. Sicut et iudaei et christiani erant in oppositione gentilium: hoc non obstante Deus peculiarem in populo suo habebat κλῆρον, qui ipsius sors erant et haereditas, et hoc nomine distincti a laicis, h. e. reliqua multitudine. Quemadmodum supra de appellatione πιστῶν seu fidelium monuimus, omnes et singuli, intra ecclesiae pomoeria constituti, vocabantur fideles in oppositione infidelium et paganorum; quando vero ordinem hominum in ecclesia alium ab alio volebant distinguere, nomen fidelium iis dabatur, qui baptismi honore dignati fuerant, reliqui appellabantur catechumeni. Ita quoque heic, vniuersus populus christianus est Dei

 κλῆ-

x) Clem. Rom. ep. I. ad Corinth. n. XL. Τῷ ἀρχιερεῖ ἰδίαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσί· καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται· καὶ λευίταις ἰδίαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται.

y) Dodwel. differt. I. in Cyprian. §. IX. Vt verum fatear, κλήρων nomine ego non *personas*, sed *haereditates* potius ecclesiae dicatas, intelligo. Quod illae quoque, non *sacris* modo scriptoribus, sed optimis etiam castissimisque

κλῆρος, ſors eius, hæreditas ſeu clerus eius: quum autem ipſius miniſtri a reliquo populo eccleſiæ diſtinguerentur, proprio nomine clerici, reliqui vero laici dicebantur.

§. IV.

Diſtinctio inter officia laicorum et clericorum ſemper obſeruata.

HAEC obſeruatio ad alius cuiusdam generis homines recte inſtituendos multum proderit, qui non nomina tantum laicorum, et clericorum, ſed officia etiam inter ſe confundunt, nec aliquam inter illa diſtinctionem primitus fuiſſe dictitant. Noui equidem, ſacerdotis nomen in vniuerſum toti populo chriſtiano interdum tributum eſſe 1 Petr. II, 9. Apoc. II, 6. ſed non minus populo iudaico id datum legimus Exod. XIX, 6. *Vos eritis mihi* ממלכת כהנים *regnum ſacerdotum* (LXX. βασίλειον ἱεράτευμα) *et ſancta natio.* At vero nemo ignorat, ſacerdotum et leuitarum inter iudæos officia valde diſtincta fuiſſe ab officiis populi, et id quidem non ex iniuſta quadam vſurpatione, ſed ex ipſius Dei mandato. Atque ita inter chriſtianos etiam a primis eccleſiæ initiis ſeſe res habuit. Sicubi congruus aliquis conuerſorum numerus deprehendebatur, ex quibus eccleſia commode formari poterat; ſtatim epiſcopus vel presbyter cum diacono conſtituebatur, quemadmodum EPIPHANIVS z ex antiquis eccleſiæ monumentis tradit. Idem illud in modo adducto loco CLEMENTIS ALEXANDRINI licebit animaduertere, vbi dicit, Ioannem euangeliſtam epiſcopos conſtituiſſe, et alios in clerum cooptaſſe in eccleſiis, quas diſpoſuerit ac formauerit, Sancto Spiritu deſignante. Vnde IGNATIVS in omnibus epiſtolis ſuis tam ſtudioſe populum hortatur, vt

græcæ linguæ ſcriptoribus, κλῆροι appellentur. Fruſtra ſim, ſi exempla congererem. cætera.

z) Epiph. hær. LXXV. Aerian. n. V. Πλήθους μὴ ὄντος οὐχ εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς πρεσβύτεροι κατασταθῆναι, καὶ ἠρκέσθησαν ἐπὶ τῷ κατὰ τόπον μόνῳ ἐπισκόπῳ, ἄνευ δὲ διακόνου ἐπίσκοπον ἀδύνατον εἶναι. Καὶ ἐπεμελήσατο ὁ ἅγιος ἀπόστολος διακόνους εἶναι τῷ ἐπισκόπῳ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, οὕτω τῆς ἐκκλησίας λαβούσης τὰ πληρώματα τῆς οἰκονομίας. κ. τ. λ. *Cum haud magna multitudo foret, reperiri nulli potuerunt, qui presbyteri crearentur: vnde ſolo epiſcopo contenti fuerunt. Sine diacono vero epiſcopus eſſe non poteſt. Quare in id apoſtolus incubuit, vt miniſtrandi gratia epiſcopo diaconi ſuppeterent. Itaque cum nondum eccleſia ſuis omnibus functionibus expleri poſſet, per illud tempus iſtiusmodi ſingulorum locorum ſtatus extitit.*

vt ne ſine epiſcopis, [a] presbyteris et diaconis quidquam agant. TERTVLLIANVS dicit, moris fuiſſe inter hæreticos, clericorum et laicorum functiones inter ſe confundere: *Alius*, inquit, [b] *hodie epiſcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus; nam et laicis ſacerdotalia munera iniungunt.* Hunc autem morem eccleſia catholica non habebat. Nam, teſte HIERONYMO, [c] eccleſiam non agnoſcebant, cui non eſſent ſacerdotes. Qui ſimul erant laici et epiſcopi, nullam habebant inter eos exiſtimationem. Et hinc facile eſt ad iudicandum, quam ingenue cum HIERONYMO et TERTVLLIANO agant illi, qui ex ipſis, omnes et ſingulos chriſtianos eodem iure et pari ratione ſacerdotes eſſe, nituntur demonſtrare. HIERONYMVS quidem ſacerdotium laici eſſe dicit; [d] ſed tum ipſe ſe interpretatur, nihil aliud ſe intelligere, quam baptiſma, quo reges et ſacerdotes Deo facti ſumus. Et TERTVLLIANVS [e] laicis non aliud concedit ſacerdotium, niſi quod in caſu abſolutæ neceſſitatis, vbi ex ordine eccleſiaſtico nemo præſto eſt, baptiſmum adminiſtrare poſſint; id quod regulis fundamentalibus et praxi primitiuæ eccleſiæ conueniebat; ſed *functiones* laicorum et clericorum minime confundit, niſi quis caſus ordinarios et extraordina-

a) Ignatius epiſt. ad Magneſ. n. VI. Παρακαλῶ ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ σπουδάζετε πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ. *Hortor, vt hoc ſit veſtrum ſtudium, in Dei concordia omnia agere:* epiſcopo *præſidente Dei loco, et* presbyteris *loco ſenatus apoſtolici, et* diaconis, *mihi ſuauiſſimis, quibus commiſſum eſt miniſterium Ieſu Chriſti.*

Ibid. n. VII. ὥσπερ ὁ Κύριος ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἐποίησε ἡνωμένος ὤν, οὔτε δι' ἑαυτοῦ, οὔτε διὰ τῶν ἀποστόλων, οὕτως μηδὲ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων, μηδὲν πράσσετε. *Quemadmodum Dominus ſine Patre nihil fecit, ipſi vnitus, neque per ſe ipſum, neque per apoſtolos; ita neque et vos ſine* epiſcopo *et* presbyteris *quidquam agite.* Conf. ep. ad Trall. n II. ep. ad Philad. n. VII.

b) Tertull. de præſcript. c. XLI. (p. 217. edit. Par.)

c) Hieronym. contr. Lucifer. tom. II. p. 145 Eccleſia non eſt, quæ non habet ſacerdotes.

Ibid. Omiſſis paucis homunculis, qui ipſi ſibi et laici ſunt et epiſcopi.

d) Hieron ibid. p. 136. *Sacerdotium laici*, i e. baptiſma. Scriptum eſt enim: Regnum et ſacerdotes nos fecit. cet.

e) Tertull. exhort. ad caſtit. c. VII. Nonne et *laici ſacerdotes* ſumus? Scriptum eſt: Regnum quoque nos et ſacerdotes Deo et Patri ſuo fecit. - Vbi eccleſiaſtici ordinis eſt conſeſſus, et offert et tinguit ſacerdos, qui eſt ibi; ſolus. Sed vbi tres, eccleſia eſt, licet laici.

dinarios vnum idemque esse falso opinetur. SOCRATES [f] et RVFFINVS, veteres illi historici, narrant, *Frumentium* et *Aedisium*, duos adolescentulos, captiuos in *Indiam* abductos, sine externa vocatione et mandato verbum euangelii prædicasse, populum ad Christi fidem perduxisse, et diuersas inter eos ecclesias constituisse. Etidem SOCRATES [g] ac THEODORETVS tradunt, *Iberos* primum mulieris cuiusdam captiuæ ministerio fidem Christi amplexos esse, quæ deinde eius nationis regem ac reginam eo adduxerit, vt ipsi populo suo euangelium prædicarent. Si quis igitur hinc concludere voluerit, in primitiua ecclesia nihil discriminis fuisse inter laicos et clericos, siue laicos, etsi non vocatos, verbum diuinum publice prædicare et mulieres ministros euangelii ordinare posse, eum certe in ista argumentatione magnopere falli dixerim. Auctor quidam commentariorum in epistolas *Pauli*, qui sub nomine [h] AMBROSII innotuit, dicere videtur, omnes Christi discipulos inter initia fuisse clericos, et vniuersale habuisse euangelium prædicandi et baptizandi mandatum: enimuero hoc ad mundi conuersionem ad Christum spectabat, et antequam sufficiens hominum multitudo conueniret, vel ecclesiæ fundarentur, in quibus ista distinctio locum habere poterat. *At vbi* (verba sunt nominati auctoris) *omnia loca circumplexa est ecclesia, conuenticula constituta sunt, et rectores et cætera officia in ecclesiis sunt ordinata, vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum.* Vt adeo, quantum in contrarium constat, concludere possimus, *laicorum et clericorum nomina ac officia* a primis inde ecclesiæ christianæ initiis a se inuicem fuisse distincta.

§. V.

Laici etiam vocati βιωτικοί, sæculares.

LAICI quoque distinguebantur nomine βιωτικῶν, *sæcularium:* a βίος, quod vitam sæcularem significat. Et hoc quidem titulo non a clericis tantum, sed ab ascetis etiam et illis discernebantur, qui vitam agebant solitariam, mundo dixerant vale, et se ipsi

f) Ruffin. lib. I. c. IX. Socrat. lib. I. c. XIX.

g) Socrat. lib. I. c. XX.

h) Ambros. siue Hilar. Diacon. com. in Ephes. IV. p. 948. Vt cresceret plebs et multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est et euangelizare et baptizare et scripturas in ecclesia explanare. At vbi autem omnia loca, cet.

ipſi curis atque occupationibus mundanis expedierant. Ita CHRYSOSTOMVS [i] vniuerſos homines ad lectionem ſcripturæ ſacræ exhortans, *Ne mihi quisquam*, inquit, *proferat putida illa et abſurda verba, planeque damnanda: Ego mundanus homo ſum, non eſt meum legere ſcripturas, ſed eorum, qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt, qui vitam eiusmodi continenter agunt.* Et alio loco [ii] commentans in verba *Pauli* Rom. XIII, 1. *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubiecta eſto*, dicit: *Iſta imperantur omnibus, et ſacerdotibus et monachis; non ſolum ſæcularibus:* Ita etiam apud auctorem, [k] qui ſub nomine IVSTINI MARTYRIS notus eſt, et alios vocantur.

§. VI.

Et ἰδιῶται, idiotæ *ſeu* homines priuati.

A quibusdam auctoribus nominantur ἰδιῶται, *homines priuati*, quod vitam priuatam agerent, nec publico officio in eccleſia fungerentur. Hoc ſenſu aliud rurſus nomen erat, ideo ipſis datum, vt clericis, publicum in eccleſia munus adminiſtrantibus, opponerentur. CHRYSOSTOMVS [l] et THEODORETVS [m] hoc ſenſu vocem illam ἰδιώτης ab ipſo *Paulo*, aiunt, vſurpari 1 Cor. XIV, 16. quam nos interpretari ſolemus *indoctus*. Illi autem nihil amplius ſignificare dicunt, quam laicum, ſeu priuatæ conditionis hominem, qui non ſit publicus eccleſiæ miniſter, doctus fuerit vel indoctus. Ita quoque ORIGENES vocabulum ἰδιώτης accipit non pro homine indocto, ſed laico, qui non minus quam reliqui chriſtiani in nomine Chriſti diabolum eiiciendi poteſtatem [n] habeat. Et SYNESIVS ἰδιώτας et ἱερεῖς ſibi inuicem

i) Chryſoſt. hom. III. in Lazar. tom. V. p. 56. (edit. Francof.) Μή μοι λεγέτω τις τὰ ψυχρὰ ῥήματα ἐκεῖνα, καὶ πολλῆς καταγνώσεως ἄξια, ὅτι ἀνήρ εἰμι βιωτικός· οὐκ ἔστιν ἐμὸν γραφὰς ἀναγινώσκειν, ἀλλ' ἐκείνων τῶν ἀποταξαμένων, τῶν τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων κατειληφότων, τῶν τοῦτον τὸν βίον ἐχόντων διηνεκῶς.

ii) Chryſoſt. hom. XXIII. in Roman. (p. 316. edit. Francof.) Ταῦτα διατάττεται ἱερεῦσι, καὶ μοναχοῖς, οὐχὶ τοῖς βιωτικοῖς μόνον.

k) Iuſtin. Mart. reſp. ad quæſt. XIX. Τῷ βιωτικῷ ἀνθρώπῳ. cet:

l) Chryſoſtom. hom. XXXV. in 1 Cor. XIV. (tom. V. p. 389. edit Francofurt.) Ἰδιώτην δὲ τὸν λαϊκὸν λέγει. Idiotam *autem dicit laicum.*

m) Theod. in 1 Cor. XIV, 16. Ἰδιώτην καλεῖ τὸν ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι τεταγμένον. Idiotam *appellat eum, qui in laicorum ordine conſtitutus eſt.*

n) Origen. c. Celſum lib. VII. p. 334. Οὓς (δαίμονας) οὐκ ὀλίγοι χριστιανῶν ἀπε-

cem opponit, et per hos quidem eos vult intelligi, qui in sacro ecclesiæ ministerio erant constituti; per illos autem, qui tali officio non fungebantur, sed Deo tantum, tamquam laici, vitam agentes priuatam, seruiebant. Quare de quibusdam clericis, remotionem ab officio promeritis, loquens, p *Publice*, inquit, *cum iis agendum erit ὡς ἀντικρὺς ἰδιώταις, tanquam cum priuatis*, hoc est, non amplius vt clericis, sed laicis. Vnde colligere potuerimus, fuisse hanc iis omnibus, qui publico officio seu ministerio in ecclesia non fungebantur, communem appellationem.

§. VII.

Quinam proprie vocati sint clerici.

AB altera parte, quicumque aliquod publicum munus in ecclesia gerebant, communi nomine appellabantur *clerici*, quod nomen primis temporibus tribus tantum superioribus ordinibus episcoporum, sacerdotum et diaconorum dabatur, eo quod tum alii ordines in ecclesia haud exsisterent. Sæculo autem tertio multi inferiores ordines instituebantur, vt subseruirent diaconorum officiis, veluti hypodiaconi, acolythi, lectores, cet. Et hi etiam commune nomen *clericorum* habebant, vtpote quibus cum rebus sæcularibus nihil commercii, sed ecclesiæ seruitiis in totum vacandum erat. CYPRIANVS vbique eos nuncupat *clericos;* q vti de *Optato* hypodiacono, et *Saturo* lectore loquens ambo *clericos* appellat. Eorum ordinationes vocat r *Ordina-*

λαύνουσι τῶν πασχόντων σὺν οὐδενὶ περιέργῳ καὶ μαγικῷ ἢ φαρμακευτικῷ πράγματι, ἀλλὰ μόνῃ εὐχῇ καὶ ὁρκώσεσιν ἁπλουστέραις· καὶ ὅσα ἂν δύναιτο προσάγειν ἁπλούστερος ἄνθρωπος; ὡς ἐπίπαν γὰρ ἰδιῶται τὸ τοιοῦτον πράττουσι κ. τ λ. *Quos (dæmones) non pauci christiani eiiciunt ex obsessis corporibus, idque sine omni curiositate magorum et veneficorum, sed solis precibus adiurationibusque simplicibus, quæ sunt artes simplicium? Nam plerumque* plebeii homines *hæc faciunt. cet.*

o) Synes. ep. LIV. ad Theoph. p. 144. (p. 190 edit. Paris. anno 1633.) Συχνοὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἰδιῶται καὶ ἱερεῖς πλαττόμενοί τινας ὀνείρους. *Plerique apud nos tam* priuati *quam* sacerdotes *somnia quædam comminiscentes.*

p) Synes. ep. LXVII. p. 259 (p. 216.) Δημοσίᾳ μὲν οὕτω προσοιστέον αὐτοῖς ὡς ἀντικρὺς ἰδιώταις.

q) Cypr. ep. XXIV. al. XXIX. ed. Oxon. et Paris. (lib. III. ep. XXII. ed. Basil.) Quoniam oportuit me per *clericos* scribere cet. fecisse me sciatis lectorem *Saturum* et hypodiaconum *Optatum* confessorem.

r) Cypr. ep. XXXIII. al. XXXVIII. ed. Oxon. (lib. I. ep. IX. edit. Bas.) Qui in ecclesia Domini ad *ordinationem clericalem* promouentur. cet.

dinationes clericales. Hinc etiam litteræ, quas eorum manu ſcriptas ad extraneos mittebat, *litteræ* [s] *clericæ* dicuntur. LVCIANVS martyr, CYPRIANI σύγχρονος, eadem ratione de *exorciſtis* [t] et *lectoribus* loquitur. Ipſum concilium *Nicænum* [u] nomen clericorum aliis præter epiſcopos, presbyteros et diaconos impertit. Et concilium *Carthaginenſe* tertium canone [w], dedita opera facto, hunc titulum ipſis confirmauit.

§. VIII.

Nomen clericorum *non numquam inferioribus tributum ordinibus.*

QVID? Idem illud concilium [x] nomen *clericorum* inferioribus potius ordinibus videtur adſignare, ad diſtinguendum eos hoc ipſo a ſuperioribus, nominans primo loco epiſcopos, presbyteros et diaconos, et deinceps *clericos*; hoc eſt, inferiores ordines. Hoc etiam AMBROSIVS [y] facit, et adhuc ſignificantius ſub huius nomine HILARIVS [z], qui de clericis loquitur, tamquam diſtinctis a diaconis. Ita etiam EPIPHANIVS, [a] loquens de iis, qui in *Aegypto* ſub perſecutione *Diocletianea* a ſanctæ et catholicæ eccleſiæ religione deſciuerant, dicit: *Eorum alii*

---

s) Cyprian. ep. XXIII. (lib. III. ep. XXI. edit. Baſil. 8.) Perquam graue eſt, ſi *epiſtolæ clericæ* veritas mendacio aliquo et fraude corrupta eſt. Vid. Fell. not. in hanc epiſt.

t) Lucian. epiſt. XVII. al. XXIII. apud Cypr. Præſente de *clero*, et *exorciſta* et lectore, Lucianus ſcripſit.

u) Concil. Nicæn. can. III. (tom. III. conc. p. 29.) Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήθ᾽ ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα κ. τ. λ. *Omnibus modis interdixit ſancta ſynodus, neque epiſcopo, neque presbytero, neque diacono, nec vlli* clericorum *omnino licere habere ſecum mulierem extraneam, niſi forte mater, cæt.*

w) Conc. Carth. III. Can. XXI. tom. II. concil. p. 1170. *Clericorum* nomen etiam lectores et pſalmiſtæ et oſtiarii retineant.

x) Conc. Carth. III. c. XV. ibid. p. 1169. Placuit, vt epiſcopi et presbyteri et diaconi, vel *clerici*, non ſint conductores, cæt.

y) Ambroſ. de dignit. ſacerd. c. III. Aliud eſt, quod ab epiſcopo requirit Deus, aliud, quod a presbytero, et aliud, quod a diacono, et aliud, quod a *clerico*, et aliud, quod a laico.

z) Pſeud. Ambroſ. in Eph. IV. Nunc neque diaconi in populo prædicant, neque *clerici* vel laici baptizant.

a) Epiphan. hær. LXVIII. Melet. n. II. Οἱ μὲν ἀπὸ στρατιωτῶν ὄντες, οἱ δὲ ἀπὸ κληρικῶν ὑπάρχοντες διαφόρου κλήρου, πρεσβυτερίου τε καὶ διακονίας, καὶ ἄλλων.

alii milites erant, alii ex variis CLERICORVM ordinibus, presbyteris, diaconis, ac reliquis aliis. Vbi de *clericis* vt distinctis a presbyteris ac diaconis sermo fit. Ita quoque in concilio *Laodiceno* [b] et multis locis aliis.

§. IX.

Ratio nominis clericorum.

QVOD autem ad rationem nominis *clericorum* attinet, recte quidem obseruat HIERONYMVS, [c] quod a græco vocabulo κλῆρος, quod sortem significat, descendat; atque hinc dicit: *Ministri Dei propterea vocantur CLERICI, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars CLERICORVM est.* Alii [d] putant, respici heic ad morem antiquum, iudæis pariter et gentilibus vsitatum, quo homines ad officia sacra per sortem eligebantur; quæ ratio haud improbabilis videtur: quamquam ista consuetudo inter christianos in vniuersum haud inualuit, vti postea ostendetur.

§. X.

Omnes clerici vocati canonici.

ALIA adhuc *clericorum* appellatio suppetit, vbique apud patres obuia, quando eos vocant *canonicos*: quod vocabulum deriuatur a græco κανὼν, quod inter alia codicillum seu catalogum cuiusque ecclesiæ significat, in quo omnium ecclesiasticorum nomina scripta erant, et e quo intelligi poterat, ad quam quisque ecclesiam spectaret. Hoc sensu vocabulum κανὼν sæpe adhibitum legitur in concilio [e] *Nicæno.* Concilium *Antiochenum*

b) Conc. Laod. can. XX. tom. I. conc. p. 1500. Ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν καὶ πάντων τῶν κληρικῶν. *Similiter autem etiam haberi honorem diaconis a ministris et omnibus* clericis *oportet.*

c) Hieron. ep. II. ad Nepot.

d) Dodwel. differt. I. in Cypr. §. XV. tut.

e) Concil. Nicæn. can. XVI. tom. II. conc. p. 36. Ὅσοι ῥιψοκινδύνως μήτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες ἀναχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας κ.τ.λ. *Quicumque temere, neque timorem Dei ante oculos habentes, neque* ecclesiasticum canonem *scientes, recesserint ab ecclesia, cætera.*

Ibid. can. XVII. - - καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται. - - *de clero deiicietur; et alienus ab* ecclesiastico canone *erit.*

Ibid. can. XIX. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακόνων, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος φυλαχθήσεται. *Similiter autem et de diaconis et aliis omnibus ecclesiasticis (qui in eodem* canone *sunt) eadem forma seruabitur.*

num [f] vocat ἅγιον κανόνα, *sanctam matriculam;* Canones apostolici κατάλογον ἱερατικόν, [g] hoc est *catalogum clericorum*. Quod idem est cum eo, quod SIDONIUS APOLLINARIS [h] *album* vocat; et concilium *Agathense* [i] *matriculam;* et AUGUSTINUS [k] *tabulam clericorum*. Cum igitur nomina omnium clericorum huic catalogo seu canoni insererentur, hinc appellabantur *canonici*. Vti apud CYRILLUM [l] HIEROSOLYMITANUM κανονικῶν παρουσία significat *clericorum praesentiam*. Et per κανονικοὺς ψάλτας in concilio *Laodiceno* [m] illi denotantur de clericis, qui ad psallendum in ecclesia erant ordinati. Ita generatim in concilio *Nicaeno* [n] et *Antiocheno* per τοὺς ἐν κανόνι denotantur *clerici* ecclesiae. Et eamdem ob caussam reliqui omnes, quorum nomina

f) Concil. Antiochen. can. I. tom. II. conc. p 56. Τοὺς καθαιρεθέντας ἀποστερεῖσθαι καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς, ἧς ὁ ἅγιος κανὼν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερατεῖον μετείληφεν. *Depositos etiam externo honore priuari, cuius* sanctus canon *et Dei sacerdotium fuit particeps.*

g) Can. apost. c. XIV. tom. I. conc. p. 28. εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν κ.τ.λ. *Si quis presbyter, vel diaconus vel omnino ex* clericorum catalogo, *caet.*

Can. L. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ κ.τ.λ. *Si quis episcopus, presbyter, vel diaconus, vel omnino ex* sacerdotali catalogo *caet.*

h) Sidon. lib. VI. ep. VIII. Nomen lectorum *albus* nuper excepit.

i) Concil. Agath. can. II. tom. IV. conc. p. 1382. Rescripti in *matricula* gradum suum dignitatemque suscipiant.

k) Aug. hom. L. de diuersis (tom. X. p. 525.) Delebo eum de *tabula clericorum.*

l) Cyrill. praefat. catech. n. III. Θεωρεῖς μοι τάξιν καὶ ἐπιστήμην; γραφῶν ἀνάγνωσιν; κανονικῶν παρουσίαν; κ.τ.λ. *Vides ordinem et disciplinam, scripturarum lectionem*, clericorum *praesentiam? caet.*

m) Concil. Laodic. can. XV. tom. I. p. 1500. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ. *Non oportere praeter* canonicos cantores, *qui suggestum adscendunt, et ex membrana legunt, aliquos alios canere in ecclesia. caet.*

n) Concil. Antioch can. II. tom. II. conc. p. 561. Εἴ τις τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων ἢ διακόνων, ἢ τις τοῦ κανόνος κ.τ.λ. *Si quis ex episcopis vel presbyteris, vel diaconis, vel quiuis* ex canone *caet.*

Can. VI. Ὁ αὐτὸς ὅρος ἐπὶ λαϊκῶν, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, καὶ πάντων τῶν ἐν κανόνι. *Idem decretum aduersus laicos, et presbyteros, et diaconos, et eos, qui sunt* in cleri catalogo; *obseruetur.*

Conc. Nic. can. XVI. (tom. II. conc. p. 36.) Ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, *qui in* catalogo ecclesiastico *est.* Can. XVII. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκερδείαν διώκοντες. κ.τ.λ. *Quoniam plerique* ecclesiastici (*qui* in canone *sunt*) *auaritiam et turpem quaestum sectantes, caet.*

na catalogo ecclesiastico inserebantur, vt ab ecclesia vitæ sustentationem reciperent, veluti monachi, virgines ac viduæ, cæt. eodem nomine *canonici* vocabantur. De quibus BASILIVS, o) ex sententia THEODORI BALSAMONIS et IOANNIS ZONARAE, sub hoc nomine loquitur.

§. XI.

Et τάξις τοῦ βήματος, ordo sanctuarii.

MVLTA alia clericorum nomina, cuiuis lectori obuia, silentio prætereo; quando videlicet dicuntur *ecclesiastici* et ἱερατικοὶ, siue τάξις ἱερατικὴ, *sacer ordo*, cætera. Vnius tantum appellationis adhuc mentionem faciam, quæ rarius et vix vspiam nisi apud GREGORIVM NAZIANZENVM p) occurrit, qui clericos, et speciatim superiorem eorum ordinem τάξιν τοῦ βήματος, *ordinem sanctuarii*, nuncupat. Quod nomen datum iis fuit ab eorum priuilegio intrandi eam ædis sacræ partem, vbi altare constitutum erat, quæ (quemadmodum videbimus, vbi de ædibus ecclesiasticis edisseremus,) vocabatur βῆμα seu ἱερατεῖον, *sanctuarium*. Vnde in eodem auctore q) τῷ βήματι προσάγειν significat, aliquem ministerio initiare seu clericum facere: Et οἱ περὶ τὸ βῆμα, οἱ τοῦ βήματος, et οἱ ἐκ τοῦ βήματος idem est ac qui sunt ex sacro ordine, r) siue de clericis.

LIBER

o) Basil. epist. I. canonic. can. 6. (tom. III. p. 23. edit. Paris.) Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Canonicorum *fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum coniunctio omnino diuellatur.*

p) Gregor. Nazianz, orat. XX. in laud. Basil. tom. I. p. 336. (edit. Paris.) Τὰς ἱερὰς πρότερον ὑπαναγινώσκων τῷ λαῷ βίβλους, ὁ τούτων ἐξηγητὴς, καὶ ταύτην οὐκ ἀπαξιώσας τὴν τάξιν τοῦ βήματος, κ. τ. λ. *Cum prius sacros libros populo lectitasset, qui eos postea enarrauit, nec hunc* sacerdotii gradum *indignum se duxisset, cæt.*

q) Id. orat. XIX. de fun. patr. p. 299. sub fin. Τίς δὲ μετὰ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ τῷ βήματι προσήγαγεν, ἢ τὰς κατ' αὐτοῦ ὕβρεις ἐζηλοτύπησεν. κ. τ. λ. *Quis autem vmquam magis cum Deo, vel homines* sacrario obtulit, *vel ob iniurias ipsi factas zelo exarsit? cæt.*

r) Id. orat. XIX. p. 310. 311. Τοὺς ἱερέας, τούς τε ἄλλους, καὶ ὅσοι τοῦ βήματος διεμαρτύρετο. *Sacerdotes, cum alios, tum eos,* qui altaris sunt, *obtestabatur.*

Orat. XX. p. 351. Περιτρέπεται γὰρ, καὶ εἰ μή τις τῶν ἐκ τοῦ βήματος ὑποσχὼν τὴν χεῖρα τὴν περιτροπὴν ἔστησε, κἂν κατηνέχθη πτῶμα δακρύων ἄξιον εἶεν. *Ita enim titubare cœpit, vt nisi quisquam* ex sacrarii ministris *vacillantem supposita manu retinuisset, misere vtique et luctuose prolapsurus fuisset.*

LIBER SECVNDVS

DE DIVERSIS CLERICORVM ORDINIBVS IN PRIMITIVA ECCLESIA.

CAPVT PRIMVM

DE ORIGINE EPISCOPORVM: ET QVOD ORDO FVERINT A PRESBYTERIS DISTINCTVS IN ECCLESIA PRIMITIVA.

§. I.

Quid veteres per distinctos episcoporum et presbyterorum ordines intelligant.

HACTENVS clericos generatim consideravimus, tamquam distinctos a laicis; videbimus nunc, quibus nominibus et officiis ab se inuicem distincti fuerint. Et heic quidem antiquissima illa distinctio sese nobis offert, qua superior clerus in tres diuersos ordines, *episcoporum* videlicet, *presbyterorum* ac *diaconorum* dispescebatur. Non alios initio ordines præter tres hosce fuisse, suo loco patebit, vbi de prima origine et initio inferiorum ordinum dicturi sumus; diaconos etiam sacrum et constantem ordinem fuisse, itidem demonstrabitur, vbi speciatim de iis agetur: Restat igitur heic, vt tantummodo in distinctionem inter episcoporum et presbyterorum ordines inquiramus. Et hoc ipsum, quatenus ad res facti et praxin ecclesiæ attinet, (de quibus exponere instituimus) commode et quantum satis est, explanari poterit, vbi hæc tria tantum momenta considerauerimus. I. Quod antiqui scriptores ecclesiastici de his, tamquam distinctis, ordinibus semper loquantur. II. Quod episcoporum originem a diuina auctoritate et apostolica constitutione deriuent. III. Quod speciatim eorum episcoporum, qui apostolorum manibus in fundatis recens ecclesiis primum constituti ac consecrati fuerunt, catalogum nobis subministrent.

ANTEQVAM vero ad horum omnium probationem progrediamur, præmonendum erit, vt omnis euitetur ambiguitas, vocabulum *ordinis* eo sensu a nobis accipi, quo veteres illud adhi-

adhibent, non autem ita, quemadmodum multi scholastici, qui ex rationibus, quas sibi ipsi effinxerunt, distinguunt inter ordinem et iurisdictionem, atque episcoporum et presbyterorum vnum eumdemque ordinem faciunt, sola potestate ac iurisdictione eos inter se differre statuentes. Hæc distinctio veteribus ignota fuit; quibus vocabula ista; *ordo*, *gradus*, *officium*, *potestas* et *iurisdictio*, vbi de prærogatiua episcoporum præ presbyteris loquuntur, vnum idemque significant, nimirum potestatem supremorum ecclesiæ moderatorum, in eorum ordinatione ipsis collatam in presbyteros, quorum erat, nihil nisi in subordinatione erga istos facere. HIERONYMVS, cui certe dandum est, quod ex veterum sensu loquatur, nullum inter hæc verba, *ordo*, *gradus*, *officium*, discrimen adhibet, sed iis promiscue vtitur ad significandam potestatem et iurisdictionem episcoporum præ presbyteris et vniuersa ecclesia, in qua proprie loquendo vera ordinis eorum essentia consistit. Vnde nonnumquam de iis, vt diuersis ordinibus, loquitur; quemadmodum in libro contra *Iouinianum*, [s] vbi dicit: *In veteri testamento et in nouo alium ordinem PONTIFEX tenet, alium SACERDOTES, alium LEVITAE.* Ita in epistolis ad *Rusticum* [t] et *Fabiolam*, [u] vbi *ordinem* et *gradum* coniungit. In aliis locis solo vocabulo *gradus* vtitur. Vti in epistola ad *Eustochium* [w] presbyteros sacerdotes *inferioris gradus* appellat; et in epistola ad *Heliodorum* [x] *tertii gradus* meminit; et in commentario in *Micham* [y] episcopos sacerdotes, et diaconos vocat *gradus* in ecclesia. Alias vocabulo *officiorum* mentem

s) Hieron. contr. Iouin. lib. II. p. 89.

t) Id. epist. ad Rustic. tom. I. p. 46. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, et omnis *ordo* ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

u) Id. ad Fabiol. de XLII. mansion. Israel. tom. III. p. 44. Ipsos secundi *ordinis* intelligimus præceptores, Luca euangelista testante, duodecim fuisse apostolos, et septuaginta discipulos minoris *gradus*.

w) Epist. XXVII. ad Eustoch. Aderant Hierosolymorum et aliarum vrbium episcopi, et sacerdotum *inferioris gradus*, et leuitarum innumerabilis multitudo.

x) Epist. I. ad Heliodor. Non minorem in *tertio gradu* adhibuit diligentiam, cæt.

y) Comment. in Mich. VII. p. 162. Non dico, quod istiusmodi *gradibus* in ecclesia non debeatis esse subiecti.

mentem suam exprimit; vt quum dicit: [z] *Episcopus, presbyter, et diaconus non sunt meritorum nomina, sed OFFICIORVM. - Si diaconus sanctior episcopo suo fuerit, non ex eo, quod inferior gradu est, apud Christum deterior est.* Vt adeo vnum idemque sit secundum HIERONYMVM, siue *ordinem*, siue *officium*, siue *potestatem* et *iurisdictionem* episcopi dixerimus. Nam isthaec omnia rem eamdem designant, nimirum episcoporum auctoritatem in presbyteros et vniuersam ecclesiam. Et in hac significatione vocabulum *ordinis* in hoc opusculo adhibemus, veterum opinionem de diuersa episcoporum et presbyterorum potestate in ecclesia declaraturi.

§. II.

Episcoporum ordo presbyterorum ordine semper superior habitus est.

IAM vero talem distinctionem in ecclesia semper fuisse obseruatam, liquet I. ex plerorumque veterum scriptorum testimoniis, qui de episcopis, presbyteris et diaconis, tamquam distinctis in ecclesia gradibus, et de duobus quidem posterioribus vt primo subordinatis, loquuntur. Testimonia IGNATII, [a] huc facientia, tam firma sunt atque luculenta, vt nihil vmquam aduer-

z) Contr. Iouin. lib. I. p. 41.

a) Ignat. epist. ad Ephes. n. II. Ἵνα ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ πάντα ἦτε ἡγιασμένοι. *Vt subiecti* episcopo et presbyterio *per omnia sanctificati sitis,* Ibid. num. III. Οἱ ἐπίσκοποι οἱ κατὰ τὰ πέρατα ὁρισθέντες ἐν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώμῃ εἰσίν. Episcopi *per terrae terminos definiti ex Iesu Christi sunt sententia.* Ibid. num. IV. Ὅθεν πρέπει ὑμῖν συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ, ὥσπερ καὶ ποιεῖτε. Τὸ γὰρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον, τοῦ Θεοῦ ἄξιον, οὕτως συνήρμοσται τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς χορδαὶ κιθάρᾳ. *Vnde decet nos* in episcopi sententia concurrere, *quod et facitis. Nam memorabile vestrum presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est episcopo, vt chordae citharae.*

Id. epist. ad Philad. num. IV. Εἷς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνοις. *Vnus episcopus cum presbyterio et diaconis.* Ibid. num. VII. Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, καὶ διακόνοις. Episcopo *attendite et* presbyterio *et* diaconis. Ibid. num. X. Θέλουσιν δὲ ὑμῖν οὐκ ἔστιν ἀδύνατον ὑπὲρ ὀνόματος Θεοῦ, ὡς καὶ αἱ ἔγγιστα ἐκκλησίαι ἔπεμψαν ἐπισκόπους, αἱ δὲ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους. *Volentibus vobis non est impossibile pro nomine Dei; vt et quaedam proximae ecclesiae miserunt* episcopos, *nonnullae vero* presbyteros *et* diaconos.

Id. in epist. ad Smyrn. n. VIII. Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς Πατρὶ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε ὡς Θεοῦ ἐντολήν. *Omnes* episcopum *sequimini, vt Iesus Christus Patrem; et* presbyterium *vt apostolos;* diaconos *autem reue-*

aduersus illa adferri potuerit nisi, quod non sint genuinæ antiqui istius auctoris reliquiæ; ad quod vero a viris [b] doctis toties responsum fuit, vt isti opinioni cum ratione nemo amplius inhærere possit. Numerosiora sunt loca, quam vt heic interponi possint: quocirca specimen aliquod in vno testimonio duntaxat dabo, ex quo de reliquis omnibus iudicare lector poterit. In epistola ad *Magnesianos* [c] exhortatur eos, *vt in concordia omnia agant, episcopo præsidente Dei loco, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis, quibus commissum est ministerium Iesu Christi.*

AVCTOR, qui acta martyrii IGNATII [d] scripsit, et cuius opus secundum vetustum exemplar græcum non ita pridem recusum est, eadem prorsus ratione de his tribus ordinibus loquitur, quum dicit, quod cum IGNATIVS in itinere esset versus *Romam*, omnes Asiæ vrbes et ecclesiæ per episcopos, presbyteros et diaconos suos ipsum salutarint. Non longe post hos scriptores vixit *Pius*, episcopus *Romanus*, cuius testimonium hoc loco adlego, quod DAVID BLONDELLVS [e] id genuinum esse fatetur. Hic auctor *Iustum Viennensem* in epistola ad eum scripta episcopum

reamini vt Dei mandatum. Ibid. num. XII. Ἀσπάζομαι τὸν ἀξιόθεον ἐπίσκοπον καὶ θεοπρεπέστατον πρεσβυτέριον, καὶ τοὺς συνδούλους μου διακόνους. *Saluto Deo dignum* episcopum *et Deo decorum* presbyterium, *et conseruos meos* diaconos.

Id. in epist. ad Trall. n. VII. Ὁ χωρὶς ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτερίου καὶ διακόνου πράσσων τι, οὗτος οὐ καθαρός ἐστιν ἐν τῇ συνειδήσει. *Qui sine* episcopo *et* presbyterio *et* diacono *quidpiam agit, is non est mundus in conscientia.* Ibid. n. XII. Πρέπει ὑμῖν τοῖς καθ᾽ ἕνα, ἐξαιρέτως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸν ἐπίσκοπον. Decet *singulos vestrum, et præcipue* presbyteros, *refocillare* episcopum. Ibid. n. XIII. Ἔρρωσθε ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς τῇ ἐντολῇ, ὁμοίως καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ. *Valete in Iesu Christo*, subiecti episcopo, *vt (Dei) mandato: et similiter* presbyterio.

Id. in epist. ad Polyc. n. VI. Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέροις, διακόνοις. Episcopo *attendite, vt et Deus vobis. Deuonear ego pro iis, qui* subditi *sunt* episcopo, presbyteris, diaconis.

b) Pears. vind. Ignat. Vsser. de epistol. Ignat. Voss. epist. ad Riuet. Coteler. præfat. et not. in Ignat. Bull. defens. fid. Nic. Sect III. n. 6. p. 290. cæt.

c) Ignat epist. ad Magnes. n. VI. Vid. text græc. supra p. 45. (a)

d) Martyr. Ignat. ap. Grabium spicil. sæc. II. tom. II. p. 12. Ἐδεξιοῦντο τὸν ἅγιον (Ἰγνάτιον) διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων αἱ τῆς Ἀσίας πόλεις καὶ ἐκκλησίαι.

e) Blondell. apol. p. 18. Quid Pium ipsum met impulisset, vt ad Iustum, qui paullo ante Roma ad Senatoriam Vien-

ſcopum [f] vocat, et de presbyteris ac diaconis, qui ei ſubſint, loquitur. In ſequentis ſæculi initio teſtimonia habemus CLEMENTIS ALEXANDRINI, ORIGENIS ac TERTVLLIANI, qui in hoc conſentiunt omnes, ordinem epiſcoporum et presbyterorum ſuis temporibus fuiſſe ab ſe inuicem diſtinctum. *Hic quoque in eccleſia*, inquit CLEMENS, [g] *progreſſiones, epiſcoporum, presbyterorum, diaconorum, ſunt, vt arbitror, imitationes gloriæ angelicæ*, cætera. ORIGENES huius diſtinctionis plus decies [h] in operibus ſuis meminit, quod, qui volet, apud IOANNEM PEARSONIVM epiſcopum fuſe legere poterit. Duo tantum loca adferam, vnum quidem ex homiliis eius in *Lucam*, quas ſcripſit, quum eſſet adhuc laicus, vbi [i] dicit: *Ab eccleſiaſticis dignitatibus non ſolum fornicatio, ſed et nuptiæ repellunt. Neque enim epiſcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua poſſunt eſſe digami.* Heic diuerſarum dignitatum facit mentionem. In altero loco [k] diuerſos gradus nominat, cum ait: *Pro modo graduum vnusquisque torquebitur. Maiorem pœnam habet, qui eccleſiæ*

nam perrexerat, hæc ſcriberet: *Tu vero apud Senatoriam Viennam*, cætera. Vid. (f) ſeq.

f) Pius ep. II. ad Iuſt. Vien. Tu vero apud ſenatoriam Viennam eius (*Veri*) loco a fratribus conſtitutus, et Colobio epiſcoporum veſtitus. cæt. *Presbyteri* et *diaconi te obſeruent.*

g) Clem. Alex. ſtrom. lib. VI. p. 667. (793. edit. Oxon.) Καὶ αἱ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προκοπαὶ, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, μιμήματα, οἶμαι, ἀγγελικῆς δόξης. Idem pædagog. lib. III. c. XII. p. 264. (p. 309.)

h) Origen. hom. II. in numer. pag. 203. edit. Baſil. 1557. Ecce qualis *epiſcopus* aut qualis *presbyter*, vel qualis *diaconus*.

Idem homil. VI. in Ieſa. ibid. p. 635. Nemo, quibuscunque venientibus adſumens linteum *diaconus*, vel *presbyter*, ſiue *epiſcopus* lauat pedes.

Idem homil. V. in Ezech. Pro modo graduum, cæt. vid. k) in textu.

Idem comment. in Matth. XIX. p. 363. edit. Colon. -- μήποτε ἐπεὶ σύμβολόν ἐστι καὶ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὁ διάκονος ἀληθινῶν κατὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα πραγμάτων. - - *annon quandoquidem* epiſcopus, presbyter *et* diaconus *rerum verarum ſymbola ſunt, quæ his nominibus continentur.*

Id. in Matth. XXI, 12. p. 442. Νομίζω ἁρμόζειν τὸν περὶ τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς λόγον τοῖς παραδιδοῦσι τὰς ἐκκλησίας αἰσχροκερδέσι, καὶ τυραννικοῖς, καὶ ἀνεπιστήμοσι, καὶ ἀνευλαβέσιν ἐπισκόποις, ἢ πρεσβυτέροις, ἢ διακόνοις. *Ego, quod de columbarum venditoribus ſcriptum eſt, his conuenire exiſtimo, qui eccleſias auaris, tyrannicis, indoctis et irreligioſis* epiſcopis, presbyteris *vel* diaconis *tradunt.*

i) Origen. hom. XVII. in Luc. p. 262. edit. Baſil.

k) Origen. hom. V. in Ezechielem.

clesiæ præsidet et delinquit. Annon magis misericordiam promeretur, ad comparationem fidelis, catechumenus? Non magis venia dignus est laicus, si ad diaconum, conferatur? Et rursus comparatione presbyteri diaconus veniam plus meretur. Vt adeo episcopus, ex ipsius sententia, presbyteris atque diaconis dignitate antecellat. TERTVLLIANVS crebro [l] eiusdem distinctionis mentionem iniicit, in primis vero in libro de *baptismo*, vbi ita scribit: [m] *Dandi quidem* (baptismum) *ius habet summus sacerdos, qui est episcopus: Dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate, propter ecclesiæ honorem, quo saluo salua pax est.*

EX iis, quæ hactenus ex historia et praxi ecclesiæ trium priorum sæculorum allegauimus, satis superque liquet, exstitisse tum summorum sacerdotum seu episcoporum ordinem, eumque presbyterorum et diaconorum ordine in ecclesia habitum fuisse superiorem.

§. III.

Ordo episcoporum ab apostolis institutus.

SI in hac disquisitione paullo vlterius progressi examinauerimus, vnde originem suam hic ordo habeat, vtrum ab ecclesiastica, an vero apostolica institutione; (quæ alia rursus quæstio est ad rem facti attinens) quodam modo etiam de eius iure decernere potuerimus. Iidem auctores cæteris omnibus consentientibus declarant, non esse eum ab hominibus inuentum, sed initio ab ipsis apostolis ex diuina ordinatione constitutum. *Ordo episcoporum*, inquit TERTVLLIANVS, [n] *ad originem recensus, in Ioannem stabit auctorem.* Quocum exacte congruit, quod CLEMENS ALEXANDRINVS, [o] de eo memoriæ prodidit, nimirum quod, *quum ex insula Patmo Ephesum rediisset, ad finitimas quoque prouincias se contulerit, vt episcopos constitueret, et*

l) Tertull. de monogam. c. XI. de fuga c. XI. de præscript. c. XLI.

m) Tertull. de bapt. c. XVII.

n) Tertull. adu. Marcion. Lib. IV. c. V.

o) Clem. Alex. Quis diues saluetur? ap. Combefis. auctar. nouissim. p. 185. (p. 595. edit. Oxon.) Ἐπειδὴ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπου δὲ κλῆρον, ἵνα γέ τινα κληρώσων ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων.

et homines, sibi a diuino Spiritu indicatos, in clerum quemdam seu sortem Domini seponeret. Hi erant isti episcopi *Asiatici*, de quibus loquitur HIERONYMVS, [p] eorumque rogatu *Ioannem* euangelium suum contra *Ebionis* et *Cerinthi* hæreses scripsisse, dicit. Vnde consequitur, ordinem episcoporum secundum hanc narrationem institutum esse ante, quam de libris sacræ scripturæ canonicis decretum fuerit. Quocirca CLEMENS ALEXANDRINVS [q] porro obseruat, *plurima præcepta, quæ ad electas personas pertineant, in sacris libris scripta esse; hæc quidem presbyteris, alia vero episcopis, alia diaconis, alia autem viduis.* IRENAEVS in eamdem sententiam mentem suam declarat, apostolorum tempore tam episcopos quam presbyteros fuisse in ecclesia. Conuentum enim in *Mileto*, dicit, [r] episcopis constitisse et presbyteris, qui ab *Epheso* et a reliquis proximis ciuitatibus *Asiæ* eo coiissent. Fauens igitur huic hypothesi, episcoporum successionem, eorumque originem vbique ab apostolis deducit. Vt quando *Hyginum* [s] *nonum locum episcopatus per successionem ab apostolis* [t] *habuisse* dicit. Et alio loco [u] exhibens nobis accuratum catalogum duodecim episcoporum *Romanorum*, qui vsque ad ipsius ætatem successiue isti sedi præfuerint, de *Lino*, eorum omnium primo, dicit, eum ab ipsis apostolis, ecclesia primum fundata, episcopum esse ordinatum; et de eorum postremo, *Eleutherio*, ipsum duodecimo loco episcopatum ab apostolis habuisse. TERTVLLIANVS [w] huic argumento fortiter

p) Hieron. catalog. scriptor. eccles. in Ioanne. Nouissimus omnium *scripsit euangelium*, rogatus ab Asiæ episcopis.

q) Clem. Alex. pædag. lib. III. c. XII. p. 264. (309. edit. Oxon.) *Μυρίαι δὲ ὅσαι ὑποθῆκαι εἰς πρόσωπα ἐκλεκτὰ διατείνουσαι, ἐγγεγράφαται ταῖς βίβλοις ταῖς ἁγίαις· αἱ μὲν πρεσβυτέροις· αἱ δὲ ἐπισκόποις, αἱ δὲ διακόνοις· ἄλλαι χήραις.*

r) Iren. lib. III. c. XIV. In Mileto conuocatis *episcopis* et *presbyteris*, qui erant ab Epheso et a reliquis proximis ciuitatibus.

s) Iren. lib. I. c. XXIIX. - *ἐπὶ Ὑγίνου ἔνατον κλῆρον τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος.*

t) Euseb. lib. IV. c. XI. vbi eadem hæc Irenæi verba leguntur.

u) Iren. lib. III. c. III. Fundantes et instruentes beati *apostoli* ecclesiam, *Lino episcopatum* administrandæ ecclesiæ *tradiderunt.* Citatur etiam ab Eusebio lib. V. c. VI.

w) Tertull. de præscript. c. XXXII. Vid. etiam c. XXXVI. ibid. Polycrat. epist. ap. Euseb. c. XXIV Cyprian. ep. LII. al. LV. ad Antonian. p. 104. Cum Fabiani locus, id est, locus Petri, et gradus sacerdotalis vacaret. Id. ep. XXVII. al. XXXIII. ed. Oxon.

titer insistit, et ad hoc omnes cuiuscumque generis hæreticos prouocat, *Edant*, inquiens, *origines ecclesiarum suarum: Euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiæ apostolicæ census suos deferunt: Sicut Smyrnæorum ecclesia Polycarpum ab Ioanne conlocatum refert: Sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit. Proinde vtique et cæteræ exhibent, quos ab apostolis in episcopatum constitutos, APOSTOLICI SEMINIS TRADVCES habent.* Ex quibus colligere in procliui est, apostolos fundantes ecclesias episcopos in iis simul constituisse, et hoc demonstrari potuisse e cuiusque ecclesiæ tabulario et codicillis, quorum plerique, TERTVLLIANO vniuersos hæreticos sic prouocante et has archetypas tabulas in rem ecclesiæ catholicæ adlegante, superstites probabiliter fuerunt.

§. IV.

Index seu catalogus episcoporum, primum ab apostolis ordinatorum.

VTILE foret et iucundum, episcoporum ab apostolis initio constitutorum accuratum et archetypum sistere indicem: Sed vero propter tantam temporis longinquitatem fieri non potest, vt curioso lectori hac re commodemus, quantumcumque etiam operæ eo impendere voluerimus. Reperiuntur tamen heic illic apud veteres scriptores sparsa aliqua fragmenta, quæ præsenti instituto nostro, eo spectanti, vt demonstremus, apostolos in omnibus ecclesiis, in prima earum plantatione, episcopos constituisse, satis poterunt facere.

INITIVM ab ecclesia *Romana* faciendum erit, de qua IRENAEVM et TERTVLLIANVM iam audiuimus adfirmare, apostolos ibidem ordinasse episcopum: quod etiam non tantum a CHRYSOSTOMO x), EVSE-

x) Chrysostom. hom. X. in 2 Tim. IV. (tom VI. p. 614. edit. Franc.) Τοῦτον τὸν Λῖνον ἱστοροῦσί τινες δεύτερον μετὰ τὸν Πέτρον ἐπίσκοπον τῆς Ρωμαίων ἐκκλησίας γεγενῆσθαι. *Hunc* Linum *aiunt quidam* secundum *post Petrum Romanæ ecclesiæ episcopum fuisse.*

EVSEBIO [y], RVFFINO [z], HIERONYMO [a], OPTATO [b], EPIPHANIO [c], ſed AVGVSTINO etiam adſeritur, qui [d] dicit: *Si ordo epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt; quanto certius et vere ſalubriter ab ipſo Petro numeramur? --- Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus*, cæt.

ALIQVA quidem cum differentia ſucceſſionem enarrant auctores; Quidam enim *Linum* primo loco recenſent, deinde *Anacletum*, poſtea *Clementem*. Alii a *Clemente* incipiunt, eumque proximum a *Petro* locant: Sed hæc a viris doctis [e] facile inter ſe conciliantur: qui *Linum* et *Anacletum* viuo *Petro* iam diem obiiſſe, et *Clementem* a *Petro* etiam eorum ſucceſſorem ordinatum eſſe, oſtenderunt. Vt ita duos vel tres, ſecundum hanc computationem, habeamus, qui continuata ſerie epiſcopi, manuum impoſitione apoſtolica ordinati, *Romæ* fuerunt.

PROXIME iam ſequatur eccleſia *Hieroſolymitana*; cuius primum epiſcopum *Iacobum*, Domini fratrem, fuiſſe, omnes ſcriptores antiqui vnanimiter tradunt. Et HIERONYMVS, [f] eum poſt paſſionem Domini ſtatim ab apoſtolis ordinatum fuiſſe, dicit. EPIPHANIVS [g] idcirco primum epiſcopum eum vocat, quando ait: *Primus ille epiſcopalem cathedram cepit, cum ei*

y) Euſeb. lib III. c IV. Λῖνος, οὗ μέμνηται συνόντος ἐπὶ Ῥώμης αὐτῷ κατὰ τὴν δευτέραν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν, πρῶτον μετὰ Πέτρον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν ἤδη πρότερον κληρωθεὶς δεδήλωται. Linus, *quem in ſecunda ad Timotheum epiſtola Romæ ſecum verſari teſtatur*, primus poſt Petrum, *vt ſupra iam diximus, eccleſiæ Romanæ epiſcopatum adeptus eſt.*

z) Ruffin. ap. Hieron. apol. II. p 219. (tom. II. p. 148. b. fin. edit. Francof) *Clemens*, apoſtolorum diſcipulus, qui Romanæ eccleſiæ *poſt apoſtolos epiſcopus* et martyr fuit cæt

a) Hieron. catal. ſcript. in Clement. *Clemens* - quartus *poſt Petrum* Romanus epiſcopus fuit -- tametſi plerique Latinorum ſecundum *poſt Petrum* apoſtolum putent fuiſſe *Clementem.*

b) Optat. lib. II. p. 48. (p. 36. edit. Par. 1679.) Sedit prior Petrus, cui ſucceſſit Linus, cæt.

c) Ephiphan. hæreſ. XXVII. n. VI. p. 107. edit. Colon.

d) Aug. epiſt. CLXV.

e) Cotel. not. in conſt. apoſt. lib. VII. c. XLVI. Pearſon de ſucceſſ. Rom. pontif. diſſert. II. c. II. Caue hiſt lit. vol. I. in Clem.

f) Hieron. catal ſcript. c. III. Poſt paſſionem Domini, ſtatim ab apoſtolis Hieroſolymorum epiſcopus ordinatus.

Id. comment. in Gal I. p. 165. Hic Iacobus primus *Hieroſolymorum epiſcopus* fuit.

g) Epiph. Hæreſ. LXXVIII. Antidicomar. n. VII Πρῶτον οὗτος εἴληφε τὴν καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς, ᾧ πεπίστευκε Κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρώτῳ.

ei ante cæteros omnes ſuum in terris thronum Dominus tradidiſſet. CHRYSOSTOMVS [h] eum ab ipſo Chriſto epiſcopum conſtitutum dicit. Auctor [i] *conſtitutionum apoſtolicarum* et a Chriſto et ab apoſtolis putat id factum eſſe. EVSEBIVS [k] vbique de eo, tamquam primo epiſcopo *Hieroſolymitano*, ab apoſtolis ordinato, loquitur. Ita quoque HEGESIPPVS, [l] CLEMENS [m] ALEXANDRINVS et DIONYSIVS [n] epiſcopus *Corinthi*, omnes ab EVSEBIO allegati. Quibus addi poterit AVGVSTINVS, [o] qui *Ioannem* epi-

h) Chryſoſtom. hom. XXXVIII. in 1 Cor. XV. Αὐτὸς γὰρ αὐτὸν λέγεται χειροτονηκέναι καὶ ἐπίσκοπον ἐν Ἱεροσολύμοις πεποιηκέναι πρῶτον.

i) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XXXV. Κἀγὼ Ἰάκωβος ἀδελφὸς μὲν κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ, δοῦλος δὲ ὡς Θεοῦ μονογενοῦς, ἐπίσκοπος δὲ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων Ἱεροσολύμων χειροτονηθεὶς τάδε φημί. *Et* ego Iacobus *frater quidem Chriſti ſecundum carnem, ſeruus vero eius, vt Dei vnigeniti*, epiſcopus *vero Hieroſolymitanus* ab ipſo Chriſto et ab apoſtolis ordinatus *hæc dico cæt.*

k) Euſeb. lib. II. c. XXIII. ineunt. Ἰουδαῖοι γε μὴν τοῦ Παύλου καίσαρα ἐπικαλεσαμένου, ἐπί τε τὴν ῥωμαίων πόλιν ὑπὸ Φήστου παραπεμφθέντος, τῆς ἐλπίδος καθ᾽ ἣν ἐξήρτυον αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν ἀποπεσόντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ κυρίου τρέπονται ἀδελφὸν, ᾧ πρὸς τῶν ἀποστόλων ὁ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐγκεχείριστο θρόνος. *Cum Paulus ad Cæſarem prouocaſſet, Romamque a Feſto miſſus eſſet, iudæi qui inſidias ipſi ſtruxerant, ſpe ſua fruſtrati, in* Iacobum *fratrem Domini*, cui epiſcopalis Hieroſolymorum ſedes ab apoſtolis tradita fuerat, *rabiem conuertunt.*

Id. Lib III. c. V. - - ἐπὶ πᾶσί τε Ἰακώβου τοῦ τὸν αὐτόθι τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον, πρώτου μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν κεκληρωμένου, τὸν προδηλωθέντα τρόπον μεταλλάξαντος κ. τ. λ. *Cum Iudæi* poſtremo *etiam* Iacobum *illum, qui* primus *poſt adſcenſionem Domini* epiſcopalem eccleſiæ illius ſedem *obtinuit cæt.* Ib. cap. VII. Ἰάκωβός τε αὐτὸς ὁ τῇδε πρῶτος ἐπίσκοπος, Iacobus *ipſe* primus loci illius (*Hieroſolymorum*) epiſcopus.

Id. lib. VII. c. XIX. Τὸν γὰρ Ἰακώβου θρόνον τοῦ πρώτου τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν πρὸς αὐτοῦ σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ὑποδεξαμένου κ. τ. λ. *Sane* et Iacobi *illius cathedram*, qui primus Hieroſolymorum epiſcopus ab ipſo ſeruatore et apoſtolis eſt conſtitutus cæt.

l) Hegeſip. ap. Euſeb. lib. II. c. XXIII. Διαδέχεται δὲ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Ἰάκωβος. *Eccleſiæ adminiſtrationem vna cum apoſtolis ſuſcepit* Iacobus *frater Domini.*

m) Clem. hypotyp. lib. VI. ap. Euſeb. lib. II. c. I. Κλήμης ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν ὑποτυπώσεων γράφων Πέτρον φησὶ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ σωτῆρος, ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου προτετιμημένους μὴ ἐπιδικάζεσθαι δόξης. ἀλλὰ Ἰάκωβον τὸν δίκαιον ἐπίσκοπον τῶν ἱεροσολύμων ἑλέσθαι. *Clemens in ſexto inſtitutionum libro ait., poſt Seruatoris adſcenſum Petrum, Iacobum, et Ioannem, quamuis Dominus ipſos cæteris prætuliſſet, non id circo de primo honoris gradu inter ſe contendiſſe, ſed* Iacobum, *cognomine Iuſtum*, Hieroſolymorum epiſcopum elegiſſe.

n) Dionyſ. ep. ad Athen. ap. Euſeb. lib. IV. c. XXIII. †

o) Aug. contr. Creſcon. lib. II.

episcopum *Hierosolymitanum Iacobi* successorem nuncupat, vtpote qui sedeat in cathedra, in qua iste olim tamquam primus episcopus sederit. Et id quidem notatu dignum est, quod CLEMENS, vnus e vetustissimis scriptoribus, dicit, hunc honorem singularem *Iacobo* exhibitum fuisse eo, quod Christi frater fuerit. Quamuis enim seruator noster Petrum, Iacobum et Ioannem cæteris præferre solitus sit, numquam tamen illos post Domini adscensum idcirco de primo honoris gradu inter se contendisse, sed *Iacobum*, cognomine *Iustum*, *Hierosolymorum* episcopum elegisse: vbi tamquam sanctus vixerit et vt martyr obierit.

EVSEBIVS p) ex antiqua aliqua traditione refert, post eius (*Iacobi*) martyrium apostolos cæterosque Domini discipulos, qui adhuc superstites egerint, ex variis locis in vnum convenisse et vna cum iis, qui Dominum secundum carnem propinquitate generis contingerent; (quorum plerique adhuc in viuis superfuerint) in commune consuluisse, quis in *Iacobi* locum succedere mereretur. Omnes itaque vno consensu *Simeonem*, filium *Cleopæ*, Seruatoris patruelem, episcopali sede inprimis dignum iudicasse. Idem EVSEBIVS in aliis locis q) adserit, et auctor r) *constitutionum apostolicarum* sub nomine CLEMENTIS ROMANI.

AB

c. XXXVII. Hierosolymitanam ecclesiam primus apostolus Iacobus episcopatu suo rexit.

Id. contr. litter. Petil. lib. II. c. LI. Cathedra ecclesiæ Hierosolymitanæ, *in qua Iacobus* sedit, et in qua hodie Ioannes sedet.

Cyrill. Hierosolym. catech. IV. n. XVII. Περὶ τούτων οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ Ἰακώβῳ τῷ ταύτης ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ σπουδὴ γέγονε. *De his non mihi solum, sed etiam apostolis* et Iacobo huius ecclesiæ olim episcopo, *cura fuit.* Catech. XIV n. XI. ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, τῷ ἑαυτοῦ μὲν ἀδελφῷ ἐπισκόπῳ δὲ πρώτῳ τῆς παροικίας ταύτης. *Postea visus et a* Iacobo *fratre suo*, primo huius parochiæ episcopo.

p) Euseb. lib. III. c. XI. Μετὰ τὴν Ἰακώβου μαρτυρίαν - - λόγος κατέχει τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν τοὺς εἰσέτι ἐν τῷ βίῳ λειπομένους, ἐπὶ ταυτὸ πανταχόθεν συνελθεῖν ἅμα τοῖς πρὸς γένους κατὰ σάρκα τοῦ κυρίου· πλείους γὰρ καὶ τούτων περιῆσαν εἰσέτι τότε τῷ βίῳ· βουλήν τε ὁμοῦ τοὺς πάντας περὶ τοῦ τίνα χρὴ τῆς Ἰακώβου διαδοχῆς ἐπικρῖναι ἄξιον ποιήσασθαι· καὶ δὴ ἀπὸ μιᾶς γνώμης τοὺς πάντας Συμεῶνα τὸν τοῦ Κλωπᾶ, οὗ καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελίου μνημονεύει γραφή, τοῦ τῆς αὐτόθι παροικίας θρόνου ἄξιον εἶναι δοκιμάσαι.

q) Id. chronic. p. 205. Ἰουδαῖοι τὸν ἀδελφὸν κυρίου Ἰάκωβον κτείνουσι· Συμεὼν ὁ τοῦ Κλεόπα τὸν θρόνον Ἱεροσολύμων διαδέχεται.

r) Constit. apost. lib. VII. c. XLVI.

AB *Hierosolymitana* ad *Antiochenam* progredimur ecclesiam, in qua *Euodium* primum, et post hunc *Ignatium* episcopos apostolorum manibus ordinatos deprehendimus. CAESAR BARONIVS [s] et alii quidam autumant, ambo eodem tempore ibi episcopos fuisse, alterum quidem iudaeorum, alterum vero gentilium. Enimvero EVSEBIVS [t] expressis verbis dicit, *Euodium* primum ibi constitutum fuisse episcopum, defuncto autem *Euodio Ignatium*. Et omnes scriptores vetusti in hoc concordant, vtrumque ante *Petri* apostoli obitum fuisse consecratum. De *Euodio* dubitari illud non potest, si quidem constet, *Ignatium* in eius locum ab apostolis fuisse subrogatum. Hoc vero ab THEODORETO [u] perspicue adseritur, eum ἀρχιερωσύνης χάριν, *pontificatus gratiam* de magni *Petri* dextera suscepisse. Similiter CHRYSOSTOMVS in eius encomio [w], se eum non ideo tantum admirari dicit, quod tanto gradu dignus habitus; sed quod etiam

Περὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν χειροτονηθέντων ἐπισκόπων ἐν τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρᾳ, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι εἰσὶν οὗτοι· Ἱεροσολύμων μὲν Ἰάκωβος ὁ τοῦ κυρίου ἀδελφὸς, τοῦ τελευτήσαντος δεύτερος Συμεὼν ὁ τοῦ Κλεόπα. *De episcopis vero, qui a nobis in vita nostra ordinati sunt, indicamus vobis, quod hi sunt: Hierosolymorum quidem Iacobus frater Domini*, quo mortuo secundus fuit Simeon Cleopae filius.

s) Baron. an. XLV. n. XIV. Cum dissensio illa inter fideles, qui ex circumcisione et eos, qui ex gentibus ad fidem venerant, esset concitata: quo circa quamdiu illa perdurauit, illud remedium fuisse adhibitum, vt vterque sederet, alterque eorum praeesset iis, qui ex circumcisione, alter vero iis, qui ex gentibus ad ecclesiam venissent.

A. LXXI. n. XI. Hoc eodem anno, olympiade ducentesima duodecima, anno primo (vt numerat Eusebius) *Euodio episcopo Antiocheno subrogatur, qui aliquando collega sedisset, Ignatius.*

t) Euseb. lib. III. c. XXII. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ Ἀντιοχείας Εὐοδίου πρώτου καταστάντος, δεύτερος ἐν τοῖς δηλουμένοις Ἰγνάτιος ἐγνωρίζετο. *Apud Antiochiam defuncto* Euodio, *qui* primus eius loci *constitutus fuerat* episcopus, *secundus tum maxime florebat Ignatius.*

u) Theodoret. dialog. I. tom. IV. p. 33. edit. Paris. 1642. Ἀκήκοας δὲ πάντων Ἰγνάτιον ἐκεῖνον, ὃν διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου δεξιᾶς τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν χάριν ἐδέξατο καὶ τὴν ἐκκλησίαν Ἀντιοχέων ἰθύνας τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἐνεδήσατο. *Audiuisti prorsus* Ignatium *illum, qui de Petri dextera* pontificatus gratiam *suscepit, et post administratam ecclesiam Antiochenam martyrii coronam adeptus est.*

w) Chrysost. hom. XLII. in Ignat. tom. I. p. 501. ed. Front. Duc. Francof. cIↃIↃCIIC. pag. 501. οὕτω δὲ καὶ Πέτρου μέλλοντος ἐντεῦθεν ἀποδημεῖν, ἕτερον ἀντίῤῥοπον Πέτρου διδάσκαλον οἱ τοῦ πνεύματος ἀνεστήσαντο χάρις, ὥστε μὴ τὴν ἤδη γενομένην οἰκοδομὴν τῇ τοῦ διαδεξαμένου εὐτελείᾳ σαθροτέραν γενέσθαι, πέντε μὲν οὖν στεφάνους ἀπηριθμησάμεθα ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς ἀξίας τῶν κεχειροτονηκότων; ἀπὸ

etiam impositis sanctis apostoli manibus ad hoc munus ordinatus fuerit. ATHANASIVS [x] idem reuera dicit, primum eum post apostolos episcopum nuncupans; et ORIGENES, [y] qui eum secundum a *Petro* apostolo vocat; et HIERONYMVS, [z] qui tertium fuisse dicit. Etsi enim diuersimode eum collocant, idem tamen sentiunt, *Ignatium* videlicet, viuis adhuc apostolis, in *Euodii* locum substitutum esse, adeoque ipsum ab apostolis secundum vel tertium in ordine fuisse, prout *Petrus* apostolus atque *Euodius* isti numero includantur vel excludantur.

RELICTA *Antiochia Smyrnam* contendimus; vbi *Polycarpum* inuenimus, itidem episcopum apostolicum, ab apostolis ordinatum. HIERONYMVS ordinationem [a] eius *Ioanni* apostolo tribuit, cuius erat discipulus. IRENAEVS dicit, quod ipsum noverit; adeoque in iis, quæ de ipso narrat, non potest hallucinari, nimirum ab apostolis [b] eum fuisse episcopum ordinatum. TERTVLLIANVS [c] et EVSEBIVS [d] idem illud testantur; quorum

τῆς τȣ̃ καιρȣ̃ δυσκολίας, ἀπὸ τȣ̃ μέτρȣ τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τȣ̃ παραδόντος αὐτῷ τὴν ἐπισκοπήν. *Cum Petrus Antiochia esset discessurus*, alterum Petro parem *præceptorem gratia Spiritus* substituit, *ne iam incboata ædificatio successoris contemtu debilior fieret. Quinque coronas igitur enumerauimus; ex episcopatus amplitudine, ex electorum dignitate, et difficultate temporum*, *ex* solio, cui Petrus insederat, *ex* virtute illius, qui tradidit ei præfecturam.

x) Athan. de synodo Arim. tom. I. p. 922. (p. 761. edit. Par. cIɔIɔcIIC.) Ἰγνάτιος ȣ̃ν ὁ μετὰ τȣ̀ς ἀποστόλȣς ἐν Ἀντιοχείᾳ καταστᾳθεὶς ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς τȣ̃ Χριστȣ̃ γενόμενος κ. τ. λ. Ignatius *certe*, qui *post apostolos* Antiochiæ episcopus *constitutus est*, *ipseque martyr Christi fuit*, *cæt.*

y) Origen. hom. VI. in Luc. *Ignatium dico episcopum Antiochiæ post Petrum secundum.*

z) Hieron. catal. script. in Ignat. *Tertius post Petrum apostolum episcopus.*

a) Hieron. catal. script. c. XVII. *Polycarpus* Ioannis apostoli discipulus, ab eo *Smyrnæ episcopus ordinatus.*

b) Iren. lib. III. c. III. Ab apostolis in Asia, in ea quæ est *Smyrnæ* ecclesia, constitutus *episcopus*, quem et nos vidimus in prima nostra ætate.

c) Tertullian de præscript. c. XXXII. Sicut *Smyrnæorum* ecclesia *Polycarpum* ab *Ioanne conlocatum* refert.

d) Euseb. lib. III. c. XXXVI. Διέπρεπε γε μὴν κατὰ τȣ́τȣς ἐπὶ τῆς Ἀσίας τῶν ἀποστόλων ὁμιλητὴς Πολύκαρπος, τῆς κατὰ Σμύρναν ἐκκλησίας πρὸς τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τȣ̃ κυρίȣ τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκεχειρισμένος. *Iisdem temporibus florebat in Asia* Polycarpus *apostolorum discipulus*, qui a familiaribus ac ministris Domini Smyrnensis ecclesiæ episcopatum acceperat.

Id. lib. IV. c. XIV. Πολύκαρπος - - ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος. Polycarpus - - in Asia Smyrnensi ecclesiæ ab ipsis apostolis ordinatus est episcopus.

rum alter quidem eum a *Ioanne*, alter autem ab iis, qui Dominum viderint, ordinatum esse dicit.

PAPIAS, IRENAEO et HIERONYMO testantibus, alius quidam erat *Ioannis* discipulus [e], IGNATIO ac POLYCARPO coæuus, et circa idem tempus, hoc est, sæculo secundo ineunte, episcopus *Hierapolitanus*. Vt adeo valde probabile sit, fuisse eum ex istis episcopis, quos *Ioannes* in *Asia* ordinauit, etiamsi luculenta testimonia, quibus id demonstremus, haud suppetant.

ENIMVERO ab omnibus antiquis scriptoribus adfirmatur, *Timotheum* ab *Paulo* episcopum *Ephesi* esse constitutum. EVSEBIVS [f], CHRYSOSTOMVS [g], EPIPHANIVS [h], HIERONYMVS [i], HILARIVS diaconus [k] et auctor actorum passionis *Timothei* apud PHOTIVM [l] magno consensu id testantur. THEODORETVS

e) Iren. lib. V. c. XXXIII. Papias *Ioannis auditor*, Polycarpi contubernalis. Hieron. epist. XXIX. ad Theodor. Refert Irenæus vir apostolicorum temporum, *et Papiæ auditoris euangelistæ Ioannis* discipulus cæt.

Id. de Script. Papias *Ioannis auditor*.

f) Euseb. lib. III. c IV. Ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι τοὺς γνωρίμους αὐτοῦ (Παύλου) καταλέγων, ἐξ ὀνόματος αὐτῶν μνημονεύει. Τιμόθεος γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι, ὡς καὶ Τίτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν. *Lucas in actibus discipulos Pauli enumerans singulos nominatim appellat. Ex his* Timotheus *quidem* Ephesinæ ecclesiæ episcopatum primus accepisse dicitur, *quemadmodum etiam* Titus *insulæ* Cretæ *ecclesiarum* episcopus *fuisse memoratur*.

g) Chrysost. hom. I. in Philip. p. 8. Διὰ τοῦτο γράφων καὶ Τιμοθέῳ ἔλεγε, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον, ἐπισκόπῳ ὄντι. ὅτι γὰρ ἐπίσκοπος ἦν, φησὶ πρὸς αὐτόν, χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει κ. τ. λ. *Id circo ad Timotheum scribens inquit*: ministerium tuum imple, *cum tamen* ille episcopus *esset*. *Quod constat ex verbis illis ad eumdem scriptis: Manus cito nemini imposueris*.

h) Epiph. hæres. LXXV. Aër. n. V. p. 909. edit. Colon. ὡς λέγει τῷ Τιμοθέῳ ἐπισκόπῳ ὄντι, κ. τ. λ. *Apostolus ad* Timotheum episcopum *scribens dicit*, *cæt*.

i) Hieron. catal. script. in Timotheo. *Timotheus Ephesiorum episcopus*, *ordinatus a beato Paulo* ex gentibus erat, non ex circumcisione.

k) Pseudo-Ambros. præfat. in Timoth. Hunc iam *creatum episcopum* instruit, cæt. Item. com. in 1 Tim. III. Timotheum presbyterum ordinatum significat, sed quia ante se alterum non habebat, *episcopus erat*. Vnde et quemadmodum episcopum ordinet, ostendit. Neque enim fas erat aut licebat, vt inferior ordinaret maiorem. Nemo enim tribuit, quod non accepit.

l) Phot. cod. CCLIV. ὅτι πρῶτον Τιμόθεον ἡ παροῦσα συγγραφή φησιν Ἐφέσου ἐπισκοπῆσαι. *Refert historia*, Timotheum primum Ephesi episcopum *fuisse*.

RETVS [m] plus dicit, nimirum ipſum ſub nomine apoſtoli fuiſſe epiſcopum.

PLERIQVE ex iisdem auctoribus de *Tito* [n] non minus euidenter demonſtrari poſſe exiſtimant, ab ipſo *Paulo* epiſcopum in *Creta* inſula conſtitutum eum eſſe. Et CHRYSOSTOMVS quidem [o] nec non EVSEBIVS, tum ipſi, tum *Timotheo* poteſtatem metropolitani videntur adſignare; qua de re poſthac plura dicentur.

ALII tradunt, *Dionyſium Areopagitam* primum *Athenienſium* epiſcopum conſtitutum eſſe. EVSEBIVS [p] epiſtolæ cuiusdam DIONYSII, epiſcopi *Corinthiorum*, admodum vetuſti ſcriptoris, qui ſæculo ſecundo vixit, plus vice ſimplici meminit, in qua illud

m) Theodoret. com. in 1 Tim. III. Τὴν τῆς ἐπισκοπῆς προσηγορίαν τοῖς πάλαι καλουμένοις ἀποστόλοις ἐπέθεσαν - οὕτω Κρητῶν ὁ Τίτος καὶ ἀσιανῶν ὁ Τιμόθεος ἀπόστολοι. Epiſcopatus *appellationem impoſuerunt iis, qui olim appellabantur apoſtoli - Ita Cretenſium Titus et* Aſianorum Timotheus *apoſtoli.*

n) Euſeb. loc. cit. ad litt. anteced. (f)

Chryſoſtom. loc. cit. Καὶ πάλιν πρὸς Τίτον γράφων φησὶ, Τούτου χάριν - - ἃ περὶ τοῦ ἐπισκόπου φησίν. *Rurſus ad Titum ſcribens: Huius rei gratia - - quæ quidem de epiſcopo dicit.*

Hieron. de ſcriptor. in Tito. *Titus epiſcopus Cretæ.*

Pſeudo-Ambroſ. præf. in Tit. *Titum apoſtolus conſecrauit epiſcopum.*

Theodoret. l. c. ad litt. (m)

o) Chryſoſtom. hom. I. in Tit. ſub init. (tom. VI. edit. Franc. p. 620.) Τῶν Παύλῳ συνόντων δόκιμος οὗτος ἦν. εἰ μὴ γὰρ ἦν δόκιμος, οὐκ ἂν αὐτῷ τὴν νῆσον ὁλόκληρον ἐπέτρεψεν, οὐκ ἂν τὰ ἐλλειφθέντα ἀναπληρῶσαι προσέταξεν (ἵνα γάρ, φησι, τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ) οὐκ ἂν τοσούτων ἐπισκόπων κρίσιν ἐπέτρεψεν, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάῤῥει τῷ ἀνδρί. *Vnus ex Pauli ſociis hic fuit vir probatus: neque enim profecto illi integram inſulam permiſiſſet, neque ea quæ deerant præcepiſſet implenda:* ait enim, vt quæ deſint corrigas: *et* tam multorum epiſcoporum iudicium commiſiſſet, *niſi multum illi confideret.*

Id. hom. XV. in 1 Tim. ibid. p. 509. Δῆλον δέ ἐστιν ἐντεῦθεν, ὅτι ἐκκλησίαν λοιπὸν ἦν ἐμπεπιστευμένος ὁ Τιμόθεος ἢ καὶ ἔθνος ὁλόκληρον τὸ τῆς Ἀσίας· διὸ καὶ περὶ πρεσβυτέρων αὐτῷ διαλέγεται. κ. τ. λ. *Verum quia* Timotheo credita eccleſia *fuerat, immo* gens *fere* tota Aſiatica, *id circo illum et de ſenioribus admonet.*

p) Euſeb. lib. III. c. IV. ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν ἀρεοπαγίτην ἐκεῖνον, Διονύσιος ὄνομα αὐτῷ, - - τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον, ἀρχαίων τις ἕτερος Διονύσιος τῆς Κορινθίων παροικίας ποιμὴν ἱστορεῖ γεγονέναι. *Denique* Areopagitam *illum nomine* Dionyſium - - Athenienſis eccleſiæ primum epiſcopum *fuiſſe tradit alter quidam Dionyſius, Corinthiorum epiſcopus, antiquiſſimus ſcriptor.* Conf. lib. IV. c. XXIII.

lud expreſſis verbis adſertum legatur. Vt adeo vel ab ipſo *Paulo*, quemadmodum SVIDAS aliique [q] exiſtimant, vel ab alio quodam apoſtolo eum ordinatum fuiſſe neceſſe ſit. In hoc conueniunt omnes, hunc *Dionyſium* paullo ante *Ioannis* obitum mortuum eſſe, eique in epiſcopatu ſucceſſiſſe *Publium*, huic autem *Quadratum*, quem HIERONYMVS [r] apoſtolorum diſcipulum nuncupat; quo ipſo, vti maxime probabile eſt, nihil aliud indicatur, quam eum a *Ioanne* apoſtolo fuiſſe inſtitutum. Quod ſi igitur ipſe *Quadratus Ioannis* fuit diſcipulus, (ſicut eſſe potuit, quandoquidem HADRIANI imperatoris tempore, cui apologiam ſuam obtulit, fuit epiſcopus,) tres vna ſerie epiſcopi *Athenis* eſſe potuerunt, ab apoſtolis quidem omnes inſtituti; quorum duo ipſorum manuum impoſitione, aut certe ipſis conſentientibus atque approbantibus, fuerint conſecrati.

FINIO hunc primorum epiſcoporum catalogum iis, quæ THEODORETVS [s] de *Epaphrodito* dicit; nimirum, quod, ſicut *Timotheus* et *Titus Epheſi* ac *Cretæ* ſub apoſtolorum appellatione fuerint, *Epaphroditus* ſub eodem titulo *Philippis* fuerit epiſcopus; quod tum commune nomen erat eorum omnium, qui proprie erant epiſcopi: qua de re nihil amplius hoc loco moneo, quod capite ſequenti ſpeciatim de ea ipſa dicturus ſum.

LIBRI

q) Suidas in voce *Dionyſ.* (p. 596. edit. Cantabrig. MDCCV.) Διονύσιος ὁ Ἀρεωπαγίτης ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς ἄκρον ἐληλακώς, ἀκουστὴς Παύλου πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ θρησκείαν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ καταστὰς εἰς αὐτὰς Ἀθήνας ἐπίσκοπος. Dionyſius Areopagita *epiſcopus Athenarum, vir celeberrimus, et doctrinæ græcorum longe periti ſſimus*, cum Paulo *audito ad religionem chriſtianam conuerſus eſſet*, ab eo Athenarum epiſcopus conſtitutus eſt.

r) Hieron. de ſcriptor. c. XIX. *Quadratus apoſtolorum diſcipulus*, Publio Athenarum epiſcopo ob Chriſti fidem martyrio coronato, in locum eius ſubſtituitur.

s) Theodoret. com. in 1 Tim. III, 1. Φιλιππησίων Ἀπόστολος ὁ Ἐπαφρόδιτος ἦν. Philippenſium apoſtolus erat Epaphroditus.

LIBRI SECVNDI
CAPVT SECVNDVM
DE DIVERSIS HONORVM TITVLIS, QVIBVS IN PRIMITIVA ECCLESIA EPISCOPI ORNABANTVR.

§. I.

Omnes episcopi primum vocati apostoli.

Vt ea, quae praecedenti capite diximus, adhuc magis confirmemus, non abs re fuerit, diuersos honorum titulos, episcopis in primitiua ecclesia datos, breuiter heic recensere. Horum antiquissimus est titulus *apostolorum*, qui sensu quidem latiore ac secundario prima episcoporum appellatio, antequam eorum ordini nomen episcoporum tributum sit, fuisse multis videtur. Existimant enim, episcoporum et presbyterorum nomina communia primi ac secundi ordinis clericorum nomina, fuisse; quo durante tempore proprium episcoporum nomen quo ab presbyteris distinguerentur, apostolorum fuisse appellationem. THEODORETVS [t] enim perspicue dicit, eosdem olim sine vllo discrimine vocatos esse episcopos et presbyteros, dum isti, qui nunc vocentur episcopi, apostoli nuncupati fuerint. At post paullo nomen apostolorum iis solis tributum esse, qui vere fuerint apostoli; nomen autem episcoporum datum esse iis, qui antea apostolorum nomen gesserint. *Ita*, inquit, *Philippensium apostolus erat Epaphroditus. Ita Cretensium Titus et Asianorum Timotheus apostoli.* Et hoc ipsum passim in scriptis suis repetit. [u]

t) Theod. com. in 1 Tim. III., 1. Τοὺς αὐτοὺς ἐκάλουν ποτὲ πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους· τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους, ἀποστόλους ὠνόμαζον. *Eosdem olim vocabant presbyteros et episcopos: eos autem, qui nunc vocantur episcopi,* apostolos *nominabant.*

u) Theod. com. in Phil. I, 1. Τοὺς αὐτοὺς καὶ πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους ὠνόμασεν. Ibid. c. II, 25. Ἀπόστολον δὲ αὐτὸν κέκληκεν αὐτῶν, ὡς τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐμπεπιστευμένον· ὡς εἶναι δῆλον, ὅτι ὑπὸ τοῦτον ἐτέλουν οἱ ἐν τῷ προοιμίῳ κληθέντες ἐπίσκοποι, τοῦ πρεσβυτέρου δηλονότι τὴν τάξιν πληροῦντες. *Eum autem* ipsorum apostolum *vocauit, vt cui esset illorum cura concredita. Vt clarum sit, sub eo fuisse eos, qui in principio* dicti *sunt*

AVCTOR, qui sub nomine AMBROSII [w] scripsit, itidem omnes episcopos primum apostolos appellatos esse, adserit. Ideoque dicit: [x] *Paulus apostolum se non ab hominibus electum et missum ad praedicandum testatur, sicut erant quidam, qui electi ab apostolis mittebantur ad ecclesias roborandas.* AMALARIVS FORTVNATVS [y] alium ex eodem auctore locum adlegat, vbi mentem suam adhuc significantius declarat: *Qui nunc*, inquit, *episcopi nominantur, illi tunc apostoli dicebantur. Beatis vero apostolis decedentibus, illi, qui post illos ordinati sunt, vt praeessent ecclesiis, illis primis exaequari non poterant, neque miraculorum testimonium par illis habere, sed et in multis aliis inferiores illis esse videbantur: graue existimauerunt apostolorum sibi vendicare nuncupationem: diuiserunt ergo nomina ipsa et ab eisdem presbyteris presbyterii nomen reliquerunt. Alii vero episcopi sunt nuncupati hi, qui et ordinationis praediti potestate, ita vt plenissime iidem praepositos se ecclesiarum esse cognoscerent.*

HAEC sunt, quae auctores isti de significatione nominum episcoporum et presbyterorum, quam saeculo primo habuerunt, indicant: Non inde concludunt, (quemadmodum nonnulli, qui eorum testimoniis abutuntur, adhuc fecerunt) episcopos inter et presbyteros nullum omnino discrimen intercedere; sed eorum sententia est, episcopos tum quidem nomine secundariorum apostolorum, tamquam magis proprio, eorumque praerogatiuam luculentius exprimente, ab aliis fuisse distinctos.

§. II.

Postea apostolorum successores.

POSTEA satis honoris sibi ducebant episcopi, *successores apostolorum* nominari: Sicut CYPRIANVS [z] et FIRMILIANVS [a] et episco-

episcopi, presbyterorum *scilicet* in ordine constituti.

w) Ambros. com. in Eph. IV. *Apostoli* episcopi sunt.

x) Id. com. in Gal. I, 1.

y) Amalar. de offic. eccles. lib. II. c. XIII. (in biblioth. magna patr. tom. VI. p. 939. edit. Par. 1589.)

z) Cyprian ep. LXIX. al. LXVI. ad Florent. Qui *apostolis* vicaria ordinatione *succedunt*. Id. ep. XLII. al. XLV. ad Cornel. Laborare debemus, vt vnitatem a Domino et per *apostolos nobis successoribus* traditam, obtinere curemus.

a) Firmil. ep. LXXV. ap. Cyprian. p. 225. (p. 148. edit. Parif. MDCLXVI.) Hostes vnius catholicae ecclesiae, in qua nos sumus, *qui apostolis successimus*.

episcopi in concilio *Carthaginensi* [b] se et alios vocant. Et HIERONYMVS [c] eodem modo de iis loquitur, *Vbicunque*, inquiens, *fuerit episcopus siue Romae siue Eugubii, siue Constantinopoli, siue Rhegii, siue Alexandriae, siue Tanis, eiusdem meriti, eiusdem est sacerdotii - - Omnes apostolorum successores sunt.* Quo etiam sensu et ipse AVGVSTINVS [d] verba Psaltae: Ps. XLV, 16. *Loco parentum tuorum erunt filii tui: praepones eos principibus in tota terra*, interpretatur, dicens, episcopos esse filios apostolorum, principes ac patres ecclesiae.

§. III.

Vnde qualibet episcopi sedes sedes apostolica *dicta.*

HINC etiam antiquitus vnaquaeque episcopi sedes *sedis apostolicae* appellatione dignata fuit; quae isthoc tempore non peculiariter episcopo *Romano* competebat, sed omnibus omnino episcopis dabatur, vtpote quae eorum originem et successionem ab apostolis deriuabat atque recensebat. AVGVSTINVS [e] *Christiana*, inquit, *societas per sedes apostolorum et successiones episcoporum certa per orbem propagatione diffunditur.* Planum est, id non de solo *Romano* episcopo, sed in vniuersum de omnibus aliis episcopis pronuntiari. SIDONIVS APOLLINARIS [f] iisdem verbis vtitur, loquens de priuato quodam *Galliae* episcopo, qui quadraginta quinque annos in sede apostolica transegerit. Et PAVLINVS [g] ALIPIO officium gratulaturus vsitatam gratulandi formulam adhibet, quando dicit, *cum principibus populi sui sede apostolica merito collocauit DOMINVS.*

§. IV.

b) Conc. Carth. ap. Cypr. in suffragio claria Mascula. Manifesta est sententia D. N. I. C. apostolos suos mittentis et ipsis solis potestatem, a patre sibi datam, permittentis, *quibus nos successimus*, caet.

c) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. It. in ps. XXXXIIII, 14. Fuerunt, o ecclesia, *apostoli* patres tui quia ipsi te genuerunt. Nunc autem quia illi recesserunt a mundo, *habes pro his episcopos* filios, qui a te creati sunt.

d) Aug. com. in psal. XLV, 16. *Pro apostolis* nati sunt filii tibi, *constituti sunt episcopi* - - - Ipsa ecclesia patres illos appellat.

e) Aug. ep. XLII. ad Fratres Madaurenses.

f) Sidon. lib. VI. ep. I. ad Lup. Tricassin. *In apostolica sede nouem iam decursa quinquennia.*

g) Paulin. ep. XLV. ad Alipium.

Tertull. de praescript. c. XXXVI. Ipsae adhuc *cathedrae apostolorum* suis locis *praesidentur* - - Habes Corinthum - - Habes Philippos caet.

§. IV.

Episcopi vocati principes populi.

VBI notandum etiam est, *Paulinum* vsitata his vetustis temporibus loquendi formula vti, quando episcopos *principes* vocat *populi.* Hic enim itidem honoris titulus erat ipsis datus; quomodo ex OPTATO [h] et quibusdam locis apud HIERONYMVM [i] videre est; qui, vt ab sæcularibus principibus eos distinguat, plerumque eos *principes ecclesiæ* [k] appellitat; applicans ad eos illud vaticinium *Iesaiæ* LX, 17. quod secundum eius translationem sonat: *Dabo principes tuos in pace et episcopos tuos in iustitia:* ad quæ verba hanc [l] habet notam: *In quo scripturæ sanctæ admiranda maiestas, quod principes futuros ecclesiæ episcopos nominauit.* A græcis scriptoribus vocantur similiter ἄρχοντες ἐκκλησιῶν, *rectores et principes ecclesiæ;* e. g. ab EVSEBIO, [m] ORIGE-

h) Optat. lib. I. p. 39. (pag 15. edit. Paris. MDCLXXIX.) Ipsi apices et *principes* omnium *episcopi.*

i) Hieronym. com. in Iesa. c. III. v. 14. (tom. V. edit. Francof. p. 18. b.) Inter senes et *principes* hoc fuisse reor in veteri populo, quod nunc est inter presbyteros et episcopos. Ibid. Sed ad *nostros principes* referri potest. cæt.

k) Hieron. comment. in ps. XLV. *Principes ecclesiæ,* id est episcopi.

Id. com. Ies. V, 11. (tom. V. edit. Francof. p. 23. a.) Abutamur hoc testimonio aduersum *principes ecclesiæ.*

l) Hieron. com. in Iesa. LX. 17. (tom. V. edit. Francof. p. 193. b.)

m) Euseb. lib. VI. c. XXVIII. Ὃς δὴ κατὰ κότον τὸν πρὸς Ἀλεξάνδρου οἶκον ἐκ πλειόνων πιστῶν συνεστῶτα; διωγμὸν ἐγείρας, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντας μόνους, ὡς αἰτίους τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας ἀναιρεῖσθαι προστάττει. *Qui (Maximinus) graui odio succensus aduersus familiam Alexandri, in qua plerique erant Christiani, persecutione excitata solos* ecclesiarum antistites (principes) *vtpote euangelicæ prædicationis auctores, interfici iussit.*

Id. lib. VIII. c. I. Ἀρχόντων δὲ ἄρχουσι προσρηγνύντων, καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων. *Cum antistites aduersus antistites* (principes *aduersus* principes); *populi in populos colliß iurgia ac tumultus agitarent.* Ibid. c. III. Τότε δὴ οὖν τότε πλεῖστοι μὲν ὅσοι μὲν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες δειναῖς αἰκίαις προθύμως ἐναθλήσαντες, μεγάλων ἀγώνων ἱστορίας ἐπεδείξαντο. *Tum vero quam plurimi* ecclesiarum rectores (principes) *grauissima supplicia alacri animo perpessi, illustrium certaminum spectacula exhibuerunt.* Id. de martyr. palæstin. c. I. Μετὰ τοῦτον ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως πλεῖστοι ὅσοι τῶν ἐπιχωρίων ἐκκλησιῶν ἄρχοντες κ. τ. λ. *Post hunc in eadem vrbe quam plurimi* ecclesiarum *illius prouinciæ* antistites (principes) cætera.

ORIGENE, n CHRYSOSTOMO o et multis aliis.

§. V.

Præpositi, antistites, προεστῶτες, πρόεδροι, ἔφοροι.

EODEM sensu CYPRIANUS p et TERTULLIANUS q ut pluri-

n) Origen. hom. XI. in Ierem. (p. 114. edit. Colon. MDCLXXXV.) Ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἐπὶ πλεῖον ἀπαιτεῖται. *Qui totius* ecclesiæ principatum *obtinet, pro omni ecclesia reddet rationem.*

Id. c. Celsum lib. III. p. 129. ἔτι καὶ ἄρχοντα ἐκκλησίας ἑκάστης πόλεως ἄρχοντι τῶν ἐν τῇ πόλει συγκριτέον· ἵνα κατανοήσῃς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀποτυγχανομένων βουλευτῶν καὶ ἀρχόντων ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ ῥαθυμότερον παρὰ τοὺς εὐτονωτέρους βιοῦντας, οὐδὲν ἧττόν ἐστιν εὑρεῖν ὡς ἐπίπαν ὑπεροχὴν, τὴν ἐν τῇ ἐπὶ τὰς ἀρετὰς προκοπῇ, παρὰ τὰ ἤθη τῶν ἐν ταῖς πόλεσι, βουλευόντων καὶ ἀρχόντων. *Eodem modo* magistratus Ecclesiastici (*seu* principes ecclesiarum) *cum vrbanis magistratibus conferendi: vt intelligas* magistratus ecclesiæ, *etiam qui inter collegas paullo frigidius versantur in officio, tamen in morum et virtutum ratione vulgaribus senatoribus atque magistratibus præcellere.*

o) Chrysostom. de sacerdot. lib. III. c. XIV. (tom. IV. edit. Francof. p. 40. tom. VI. edit. Eton. p. 22.) Πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, τὸ τῶν ἀρχομένων πλῆθος, ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα τοὺς τῶν ἀρχόντων τρόπους ὁρᾷν, καὶ πρὸς ἐκείνους ἐξομοιοῦν ἑαυτούς. *Sic natura comparatum esse videmus, vt* subditorum *multitudo magna quidem ex parte* principum *suorum mores tamquam imaginem spectent, seque ad illos formare studeant.* Conf. Suiceri thes. p. 5?0 qui addit: *loquitur autem, vt ex tota serie manifestum est, de PASTORIBVS et eorum auditoribus.*

Ibid. c. XV. (tom. IV. edit. Francof. p. 41. tom. VI. Eton. p. 23.) Ἴθι δὴ, καὶ διάκυψον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἐν αἷς μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι νόμος. *Ito hinc iam et publica festa spectato: ea dico, in quibus* dignitatum (*seu* principatuum) ecclesiasticarum *electiones de more fiunt.*

Id hom. III. ad popul. Antioch. tom. I. p. 48. (p. 37. edit Francof.) - - Ἰακὼβ θρεμμάτων προεστὼς -- Πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἀλόγοις ἐφεστῶτας ἀλλὰ πνευματικοῖς προβάτοις. - - Iacob pecudibus præpositus - - *multo magis nos non irrationabilibus sed spiritualibus ouibus* præpositos *cæt.*

p) Cyprian. ep. III. edit. Oxon. et Paris. Quod et vobis esset circa *præpositi* memoriam gloriosum. Ep. IX. Neque nunc sibi *præpositum* episcopum cogitantes. Ep. XIII. Vt *Præpositi* cum clero conuenientes cæt. Ep. XXVII. et omnis actus ecclesiæ per eosdem *præpositos* gubernetur. Ep. LXXXI. Cum habeat in ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnusquisque *præpositus* cæt.

q) Tertull. apol. c. XXXIX. *Præsident* probati quique seniores honorem istum non pretio sed testimonio adepti. Id ad Vxor. c. VII. Præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit *præsidere* 1 Tim. III. 3. Id. de coron. milit. c. III. Eucharistiæ sacramentum et in tempore victus et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam *præsidentium* sumimus.

plurimum eos *præpoſitos* ſeu *præſides eccleſiæ* nominant; quos EVSEBIVS [r] et IVSTINVS MARTYR [s] προεστῶτας *antiſtites* et non numquam προέδρους *præſides* [t], alii vero ἐφόρους [u] *inſpectores* dicunt, quibus non cura tantum et præſidium, ſed inſpectio etiam eccleſiæ concredita ſit.

§. VI.

r). Euſeb. lib. VI. c. III. Ἐπειδὴ δὲ ἑώρα φοιτητὰς ἤδη πλείους προσιόντας, αὐτῷ μόνῳ τῆς τοῦ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τῆς ἐκκλησίας προεστῶτος ἐπιτετραμμένης κ. τ. λ. *Quum plures cotidie diſcipulos accedentes videret, propterea quod catechumenorum inſtitutio ipſi ſoli mandata fuerat a Demetrio* præpoſito, *cæt.* Ibid. c. VIII. Γνοὺς δῆτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ἅτε τῆς αὐτόθι παροικίας προεστὼς, εὖ μάλα μὲν αὐτὸν ἀποθαυμάζει τοῦ τολμήσαντος. *Itaque Demetrius quum rem illam vtpote eccleſiæ eius* præpoſitus *poſtea comperiſſet, iuuenis audaciam vehementer admiratus eſt.* Ibid. c. X. δόξαν τοῖς τῶν ὁμόρων ἐκκλησιῶν προεστῶσιν, *viſum eſt finitimarum eccleſiarum* præpoſitis.

Id. lib. VII. c. XIII. Ἀνίησιν αὐτίκα διὰ προγραμμάτων τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν, ἐπ' ἐλευθερίας τοῖς τοῦ λόγου προεστῶσι τὰ ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν δι' ἀντιγραφῆς προστάξας κ. τ. λ. *Miſſis edictis perſecutionem adverſus noſtros commotam ſedauit: vtque religionis noſtræ* antiſtites *ſecure munus ſuum obirent, reſcripto præcepit.*

Id. lib. VIII. c. VI. Τοὺς πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας εἱρκταῖς καὶ δεσμοῖς ἐνεῖραι πρόσταγμα ἐφοίτα βασιλικόν. *Promulgatum eſt imperatoris edictum, vt omnes vbique eccleſiarum* antiſtites (*ſeu* præpoſiti) *vincti in carcerem traderentur.*

s) Iuſtin. Mart. apol. II. p. 97. (edit. Pariſ cIɔIɔcxxxvi.) Ἔπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος; *deinde ei,* qui *fratribus* præeſt, *offertur panis et poculum aquæ et vini.*

Gregor. Nyſſen. tom. III. p. 308. edit. MDCXXXVIII. Χρὴ δὲ τοὺς προεστῶτας τοῦ πνευματικοῦ τούτου χοροῦ κ. τ. λ. *Oportet eos, qui huic ſpirituali choro* præficiuntur, cæt. - - οὕτως οὖν χρὴ τοὺς προεστῶτας ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀδελφῶν. *Sic igitur* præpoſitos *oportet fratrum curam habere.*

t) Euſeb. lib. VIII. c. II. Μετὰ πολὺ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προστέτακτο τοὺς μὲν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας τοὺς κατὰ πάντα τόπον πρῶτα μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι· εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι. *Non multo poſt aliæ rurſus litteræ ſuperuenerunt, quibus mandabatur, vt omnes vbicumque* eccleſiarum antiſtites *primum quidem coniicerentur in vincula; deinde vero Diis ſacrificare omnibus modis cogerentur.*

Id. de martyr palæſt. c. II. Ταῦτα μὲν ἔτει πρώτῳ τοῦτον ἀπετελέσθη τὸν τρόπον· κατὰ μόνων τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων ἐπηρτημένου τοῦ διωγμοῦ. *Hæc primæ perſecutionis anno in hunc modum geſta ſunt, cum aduerſus ſolos* eccleſiarum præſides *perſecutionum immanitas deſæuiret.*

u) Philoſtorg hiſt. lib. III. n. IV. Τὴν δὲ πρεσβείαν ὑπελθόντα καὶ ἐφόρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδόξων ἀξίωμα. *At enim legatione ſuſcepta* ephori *quoque* dignitatem *ab homodoxis accepiſſe.* Ibid. n. XV. - - Καὶ Παυλίνου μὲν ἀκροάσασθαι πρότερον, ὃς ἐκ τῆς ἐφορείας Τύρου εἰς τὴν τῆς Ἀντιοχείας κατέστη - - *Paulinum quidem primum audiuiſſe, qui ex* Epho-

§. VI.

Principes sacerdotum, pontifices maximi, summi sacerdotes cæt.

ET cum non populo tantum, sed clericis etiam præessent, idcirco *summi sacerdotes, pontifices maximi* et *principes sacerdotum* honoris caussa nominabantur. Auctor sub nomine AMBROSII [w] verbis expressis *principes sacerdotum* eos nuncupat. Atque ita nomen *summi sacerdotis* ab HIERONYMO crebro adhibitum videas. Exempli caussa, cum de se ipse loquens ait: *Omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar*, quod de episcopatu se intelligere ipse explicat [x]. Et alio loco [y]: *Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet.* Idem nomen omnibus episcopis ab auctore [z] *Quæstionum in vetus et nouum testamentum* sub nomine AVGVSTINI tribuitur. SIDONIVS [a] eos *summos pontifices* vocat; vbi de solis Galliæ episcopis loquitur. Vnde TERTVLLIANVS [b] episcopo *Romano pontificis maximi* titulum adsignans non maiore eum honore adficit, quam qui eo tempore cuiuis in orbe terrarum episcopo tribui solebat. Sunt etiam, qui ipsum non speciatim episcopum *Romanum* intelligere, sed reliquos omnes sub hac appellatione comprehendere, arbitrantur. Vti certe concilium *Agathense* facit, quum [c] vnumquemque metropolitanum iubet suffraganeos suos ad *ordinationem summi pontificis* conuocare; id quod non de *Romani*

ria Tyri ad Antiochenam *translatus fuerat*.

w) Ambros. com. in Eph. IV. In episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est *princeps sacerdotum*.

x) Hieron. ep. IC. ad Asellam.

y) Id. dial. c. Lucif. p. 139.

z) Aug. quæst. vet. et n. test. c. CI. Quid est episcopus, nisi primus presbyter, id est, *summus sacerdos*.

a) Sidon. lib. IV. c. XI. Nam de *pontificis* tenore *summi*, ille insignia sumsit, hic laborem. Lib. VII. ep. V. Bituricas decreto ciuium petitus adueni. Caussa fuit euocationis titubans ecclesiæ status: quæ nuper *summo* viduata *pontifice*, vtriusque professionis ordinibus ambiendi sacerdotii quoddam classicum cecinit.

b) Tertull. de pudicit. c. I. *Pontifex* scilicet *maximus*, quod est, episcopus episcoporum edicit: Ego et mœchiæ et fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.

c) Conc. Agath. can. XXXV. (tom. IV. concil. p. 1389.) Si metropolitanus episcopus ad comprouinciales epistolas direxerit, in quibus eos aut *ad ordinationem summi pontificis*, aut ad synodum inuitet, cæt.

ni pontificis, sed de *Gallicorum* episcoporum, qui metropolitani prouinciæ siue iurisdictioni subsunt, ordinatione intelligendum est. Tunc enim, vt vidimus, omnes episcopi *summi pontifices* dicebantur.

§. VII.

Quilibet episcopus olim papa, *pater salutatus.*

EADEM ratio nominis *papæ* est, etiamsi *Romani* episcopi illud sibi solis tamquam prærogatiuam et priuilegium arrogent. Nonnulli quidem historici [d] non dubitant confidenter adserere, CYRILLVM ALEXANDRINVM primum istius regionis episcopum fuisse, cui iste honor contigerit, vt *papa* salutaretur, et id quidem ideo, quod *Cælestini* papæ legatus in concilio *Ephesino* fuerit. Scriptores *Arabici*, HOMAIDIVS et ABVBACRVS HABBASIDES, ab ECHELLENSI et IOANNE PEARSONIO [e] episcopo citati, aliam prorsus historiam recitant; id nominis videlicet patriarchæ *Alexandrino* primum datum, et postea *Romam* delatum esse: quod illi eo videntur dicere, vt *Romanensibus* huius appellationis priuilegium, quod sibi solis vindicare satagunt, adimant. Sed vt ex vero dicamus, quod res est, non erat hoc huius illiusue patriarchæ priuilegium peculiare, sed communis omnium episcoporum titulus, quippe qui vocabantur [f] *ecclesiæ patres* et *patres* [g] *clericorum; papa* autem nihil amplius significat. Hinc TERTVLLIANVS in libro de *pudicitia* c. XIII. de certo quodam christiano episcopo, pœnitentes recipiente loquens, *benedictum papam* eum nuncupat. Si vero cum aliis supponamus, eum de episcopo *Romano* speciatim loqui, nihil eximii in hoc ipso est: Nam DIONYSIVS [h], presbyter *Alexandriæ*, eodem

d) Nicephorus propterea citatur et castigatur a Sauarone. Vid. Sauar. not. in Sidon. lib. VI. ep. I. Neque vero Cyrillus *papa* vocatur ex priuilegio Cælestini papæ, vt Nicephorus narrat et errat lib. XIV. cap. XXXIV. historiæ.

e) Pearson. vindic. Ignat. part. I. c. XI. p. 330. (p. 179. edit Cantabrig. A. 1672.)

f) Aug. com. in psal. XLV. Ipsa ecclesia *patres* illos appellat. Chrysostom. hom. III. ad popul. Antioch.

g) Hieron. ep. LXII. ad Theoph. Episcopi contenti sint honore suo. *Patres* se sciant esse, non dominos.

Id. ep. III. (tom. I. p. 25, b. edit Fr.) Quanto magis tu et auunculus et *episcopus*, hoc est, et in carne et *in spiritu pater*. Comment. in psalm. XLV. ext.

h) Dionys. ep. ad Philem. ap. Euseb. lib. VII. c. VII. Τοῦτον ἐγὼ κανόνα καὶ τὸν τύπον παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαβον. *Hanc ego regulam*

dem tempore de *Heracla* episcopo suo loquens, itidem eum vocat *beatissimum papam Heraclam:* Et ipse ARIVS [i] in epistola quadam sua eamdem appellationem de *Alexandro* episcopo suo adhibet. HIERONYMVS [k] eodem nomine *Athanasium*, *Epiphanium* et *Paulinum* appellat. Et frequentes mittens epistolas *Augustino*, semper eas [l] inscribit: *Beatissimo papae Augustino.* Ita epistolae ad *Cyprianum* datae plerumque eadem ratione inscriptae sunt, [m] *Cypriano papae.* Quid? quod ab ipso clero *Romano* [n] *benedictus papa* et *beatissimus* atque *gloriosissimus papa* CYPRIANVS salutetur. Facile esset, plura alia testimonia subiungere ex EPIPHANIO, epistolis CONSTANTINI, *Codice Theodosiano*, et speciatim ex SIDONIO APOLLINARI, [o] qui vbique quemuis episcopum *Galliae dominum papam* appellat. At vero rem tam manifestam pluribus persequi nihil attinet, praesertim vbi eruditus quidam scriptor *Romanensis* [p] ex posterioris aeui scriptoribus PHOTIO et GREGORIO TVRONENSI probare studuit, *papam* commune omnium episcoporum nomen per aliquot retro saecula fuisse: qui etiam ex BALSAMONE obseruat, quod hoc nomen nonnumquam inferioris quoque ordinis clericis datum sit, vtpote qui *papae pisinni*, ipsorumque vertices in orbem detonsi παπολῆτραι, h. e. *detonsae patrum coronae*, dicti sint. Quorum intuitu THEODORVS BALSAMON [q] presbyteros et chorepiscopos *protopapas* et

 proto-

et formam a beatissimo papa nostro Heracla *accepi.*

i) Arius ep. ad Euseb. Nicom. ap. Theod. lib. I. c. V. et apud Epiph. haeres. LXIX. Arian. n. VI. Ἄρειος ὁ διωκόμενος ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Πάπα ἀδίκως διὰ τὴν πάντα νικῶσαν ἀλήθειαν, *Arius, quem* Alexander *papa iniuste ob victricem omnium veritatem iniuste insequitur.*

k) Hieron. ep. LXI. ad Pammach. (tom. II. edit. Francof. p. 112.) Habes *papam Epiphanium.* Ibid. Excepto *papa Athanasio et Paulino.*

l) Idem ep. XVII. Domino vere sancto et *beatissimo papae Augustino*, Hieronymus in Christo salutem. Ita etiam in epist. XVIII. XXV. XXX.

m) Cypr. ep. XXX. *Cypriano papae*, presbyteri et diacones Romae consistentes, salutem. Ep. XXXI. *Cypriano papae* presbyteri et diaconi Romae consistentes, salutem. Ep. XXXVI. *Cypriano papae* Moyses, et Maximus presbyteri caet.

n) Ep. VIII. cleri Rom. et cler. Carth. ibid. Didicimus secessisse *benedictum papam Cyprianum.* Ep. XXX. Cler. Rom. ad Cypr. *beatissime ac gloriosissime papa.*

o) Sidon. lib. VI. ep. I. Domino *papae Lupo.* Lib. VI. ep. II. *papae Pragmatio.* Lib. VI. ep. III Domino *papae Leontio* caet.

p) Sauaro com. in Sidon. lib. VI. epist. I. p. 360. 361.

q) Balsam. com. in can. LIX. θεμά-

protopapades ſeu principes patrum nuncupat; vtens ſui ipſius æui ſtilo, vbi inter *chorepiſcopos* et presbyteros nulla prorſus erat differentia.

§. VIII.

Pater patrum *et* epiſcopus epiſcoporum.

VERVM TAMEN honorificentiore adhuc titulo, quam *papæ* appellatione, ornabantur epiſcopi. Plerumque enim *patres patrum* et *epiſcopi epiſcoporum* ſalutabantur. Primus, cui illud nomen tributum, fuit *Iacobus* epiſcopus *Hieroſolymitanus;* qui *Pſeudo-Clementem Romanum* [r] epiſtolam iuſſit exarare (quaſi ad ſe datam) hac quidem inſcriptione: CLEMENS IACOBO *domino, epiſcopo-epiſcoporum,* cæt. Ad quam epiſtolam SIDONIVS APOLLINARIS [s] manifeſto alludit, quando ad *Lupum*, famigeratisſimum *Galliæ* epiſcopum, ſcribens, dicit: *Tu, pater patrum et epiſcopus epiſcoporum et alter ſæculi tui Iacobus.* Ex his intelligimus, quæ ſit TERTVLLIANI [t] ſententia, cum de epiſcopis catholicis adulteros, quum reſipuiſſent, in eccleſiæ communionem recipientibus ironice loquens, *Audio etiam*, inquit, *edictum eſſe propoſitum, et quidem peremptorium, pontifex ſcilicet maximus, epiſcopus epiſcoporum dicit: Ego et mœchiæ et fornicationis delicta pænitentia defunctis dimitto.* Nonnulli [u] hoc pro peculiari et proprio epiſcopi *Romani* charactere accipiunt: neque ego inficias ibo, TERTVLLIANVM eum potisſimum ſpectaſſe: at nihil hæc appellatio ſingulare habet, quod non æque aliis ac ei competat, vt ex iis, quæ iam e SIDONIO adtulimus, apparet.

τισον ἐγκρατῆ τὸν πρεσβύτερον εἶναι πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τυχὸν χωρεπίσκοπον προβληθέντα, καὶ πρωτοπάπαν κ.τ.λ. *Finge presbyterum poſſidere bona eccleſiaſtica, vt qui ſit forte promotus chorepiſcopus, vel* protopapa *cæt.*

r) Pſeudo-Clem. ep. I. ad Iacobum.

s) Sidon. lib. VI. ep. I.

t) Tertull. de pudicit. c. 1.

u) Baron. an. CXLII. n. IV. In ipſam *eccleſiam Romanam* inſaniens eam dente canino *dilacerat Tertullianus*, recitans et impugnans *Victoris Romani pontificis* edicti verba, ait: *Audio etiam* edictum propoſitum cæt. Id. an. CCXVI. n. IV. - aduerſus *Romanum pontificem*, quaſi pudicitiæ refragatorem et aduerſarium, eo quod moechis et fornicariis poenitentibus veniam ſpopondiſſet, ſtilum procaciter acuens, ait: *Audio etiam* cæt. Georg. Ambianus obſerv. in Tertull. tom. III. p. 633.

apparet. Cui addi licebit teſtimonium ATHANASII, [w] qui *Hoſium patrem epiſcoporum* vocat. Et GREGORIVS NAZIANZENVS [x] ſuo ipſius patri idem nomen tribuit; nec non HIERONYMVS [y] EPIPHANIO, *omnium epiſcoporum patrem* eum appellans. IOANNES BAPTISTA COTELERIVS [z] obſeruat, quod GREGORIVS NAZIANZENVS a concilio *Nicæno* ſecundo *πατὴρ πατέρων* nuncupatus ſit; et alii, [a] THEODOSIVM imperatorem CHRYSOSTOMO defuncto idem nomen honorificum dediſſe, perhibent. Quod ad horum nominum rationem attinet, probabile eſt, non nullis epiſcopis ea ſingularium meritorum intuitu, aliis vero propter ſedis eorum eminentiam, fuiſſe adſignata; vti epiſcopo *Alexandriæ*, qui BALSAMONI [b] aliquot ſæcula poſt *pater patrum* dicitur. Erat autem cauſſa quædam adhuc generalior, cur omnes epiſcopi ita nuncuparentur, vt ex EPIPHANIO [c] colligere poſſumus; qui dicit; *Epiſcoporum ordo ad gignendos patres* (eccleſiæ) *præcipue pertinet. Huius enim eſt patrum in eccleſia propagatio;* hoc eſt, epiſcopi epiſcopos ordinant; cum e contrario presbyteri filios tantum per baptizandi poteſtatem, qua pollebant, poſſint producere. Idcirco, etiamſi non numquam presbyteros *patres* dictos eſſe legamus, non inueniemus tamen, quempiam iſtius ordinis *patrem patrum* appellari. Neque vero heic prætereundum erit, quædam horum nomi-

w) Athan. epiſt. ad ſolitar. vit. agentes tom. I. p. 837. (p. 373. a. edit. Pariſ. 1698.) Ὅτι Λιβέριος ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐξωρίσθη καὶ ὁ πατὴρ τῶν ἐπισκόπων ὁ μέγας Ὅσιος, *vbi Liberius Romanus epiſcopus et* pater epiſcoporum *magnus* Hoſius *in exilium eiectus eſt.*

x) Naz. orat. XIX. de funere patr. p. 314. Πάντας ἀρχιερέας, ὧν ἐκλήθης πατήρ.

y) Hieron. ep. LXI. (tom. II. edit. Francof. p. 114. a.) Licet ipſe nominis tui extenues dignitatem, cum *patrem* pene omnium *epiſcoporum* et antiquæ reliquias ſanctitatis et opere et ſermone deſpicias.

z) Coteler. not. in ep. Clem. p. 605. Auctori quæſtionum ad orthodoxos apud Iuſtinum cap. CXIX. Paulus πατέρων πατὴρ, vt *Gregorius Nyſſenus* concilio *Nicæno* II. actione VI. et Clemens noſter Anaſtaſio Sinaitæ quæſt. CVI. p. 526. - - dicitur.

a) Niceph. lib. XIV. c. XLIII. Ἀλλὰ σύ γε πάτερ πατέρων ἀληθῶς τιμιώτατε κ. τ. λ. *At tu* pater patrum *vere reuerendiſſime, cæt.*

b) Balſam. reſp ad interrogat. Marci ap. Leunclav. ius gr. rom. tom. I. lib. V. p. 362. Κύριος Μάρκος πατέρων πατὴρ ὑπάρχων κ. τ. λ. *Dominus Marcus* pater *exſiſtens* patrum.

c) Epiph. hær. LXXV. Aërian. n. IV. ἡ μὲν γὰρ ἐστι πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γὰρ γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ.

nominum a patribus *Africanis* cum approbatione numquam esse adoptata; eo quod episcopi *Romani* illis abuti inciperent, vt potestatem suam in vicinos suos vsurpatam stabilirent. Propterea in duobus conciliis *Carthaginensibus*, quorum alterum [d] sub *Cypriano*, alterum [e] *Augustini* ætate celebratum est, istæ appellationes, *episcopus episcoporum*, *princeps sacerdotum* et *summus sacerdos* improbatæ fuerunt atque prohibitæ, ita quidem, vt ne primæ sedis episcopo istarum vsus permissus sit. Sed hac de re pluribus, vbi de metropolitanis dicendum erit.

§. IX.

Episcopi interdum vocati patriarchæ.

GREGORIVS NAZIANZENVS rhetorico vtens scribendi genere episcopis vbique nomen *patriarchæ* tribuit; quo ipso patriarchas proprie sic dictos non intelligit, quemadmodum vocabulum illud postea in ecclesia, ad denotandum nimirum amplissimæ sedis episcopos, qui primarios episcopos ac metropolitanos sub se habeant, accipi consueuit; sed quoscumque episcopos, qui suæ ipsorum familiæ, hoc est, ecclesiæ sibi commissæ, capita erant. Ita patrem suum *patriarcham* appellat [f], quamquam *Nazianzi*, quod oppidulum est *Cappadociæ* sub *Cæsarea* metropoli situm, episcopus fuerat. Et in oratione sua [g], quam in concilio *Constantinopolitano* recitauit, omnibus reliquis episcopis, de *Arianorum* conquerens crudelitate, idem nomen adsignat. *Annon*, inquit, *publicas senum episcoporum aut, vt aptiore verbo vtar, patriarcharum cædes (passi sumus?)* alio loco [h] de fraudibus et peruersis viis, quibus æui sui episcopi in functiones suas

d) Conc. Carth. ap. Cyprian. p. 229. Neque enim quisquam nostrum *episcopum episcoporum* se constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit.

e) Conc. Carth. III. c. XXVI. (tom. II. conc. p. 1171.) Vt primæ sedis episcopus non appelletur *princeps sacerdotum* aut *summus sacerdos*, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis episcopus.

f) Nazian. orat. XIX. p. 312. ἐχρῶντο πατριάρχῃ καὶ νομοθέτῃ καὶ δικαστῇ, eo patriarcha, *legislatore*, et *iudice vtebantur.*

Id. orat. XLI. p. 675. ὁ σεμνὸς Ἀβραὰμ οὗτος ὁ πατριάρχης, ἡ τιμία κεφαλή. *Venerandus hic Abraham* patriarcha ille, *illud carum et augustum caput.*

g) Id. orat. XXXII. p. 525. οὐ πρεσβυτέρων ἐπισκόπων, οἰκειότερον δὲ πατριαρχῶν εἰπεῖν, σφαγὰς δημοσίας (πεπόνθαμεν.)

h) Id. cygn. carm. de episcopis tom. II. p. 308. b.

ſuas ſe inſinuauerant, queſtus, ita tandem eis valedicit: *Valete: Inſolentes eſtote: Patriarchatus per ſortes inter vos diſtribuite. Magnus hic mundus vobis cedat. De locis aliis in alia migrate: Hos deiicite, illos attollite.* Ex quibus manifeſtum eſt, non de patriarchis proprie ſic dictis eum loqui, ſed de quibusdam tantum ambitioſis epiſcopis, qui ſumma imis miſcentes, munera eccleſiaſtica pro lubitu his illis conferebant. GREGORIVS NYSSENVS eamdem appellationem de epiſcopis adhibet in oratione ſua funebri in *Meletium*, quam in concilio *Conſtantinopolitano* habuit, vbi omnes epiſcopos, in iſthoc concilio congregatos, *patriarchas* nominat. *Videte*, inquit [i], *hoſce patriarchas: Omnes iſti filii noſtri Iacobi ſunt:* intelligens *Meletium*, quem ſæculi ſui *Iacobum* vocat et reliquos patriarchas, alluditque ad duodecim patriarchas, qui *Iacobi* erant filii. Ita epiſcopi communiter appellabantur, ad illud vſque tempus, vbi nomen patriarchæ eminentiorum epiſcoporum, vt *Romani*, *Conſtantinopolitani*, cæt. proprium eſſe cœpit. PETRVS de MARCA [k] etiam, *Athalarium* et reliquos *Gothorum* reges in *Italia* omnes ſuæ ditionis epiſcopos eodem nomine *patriarchas* appellaſſe, auctor eſt.

§. X.

Et vicarii Chriſti.

SILENTIO prætereundum heic haud fuerit, omnes etiam epiſcopos antiquis temporibus *vicarios Chriſti* appellatos eſſe, quæ appellatio non minori eis iure competebat, quam illis, qui poſterioribus temporibus eam ſibi ſolis vindicare auſi ſunt. Auctor quæſtionum [l] ſub nomine AVGVSTINI vnumquemque epiſcopum *Dei vicarium* eſſe, aperte profitetur. CYPRIANVS in

i) Gregor. Nyſſen. orat. de fun. Melet. tom. III. p. 589. edit. Pariſ. Ὁρᾶτε τοὺς πατριάρχας τούτους· πάντες οὗτοι τέκνα τοῦ ἡμετέρου εἰσὶν Ἰακώβ.

k) Marca diſſert. de primatib. n. XX. p. 112. (p. 21 edit. Francof. MDCCVIII.) Dictus vero eſt *patriarcha* (epiſcopus Aquileienſis) eo quod *reges Gothorum Italiæ regni epiſcopos patriarcharum* nomine ornarent, quemadmodum teſtatur epiſtola Athalarici regis ad Ioannem papam apud Caſſiodorum lib. IX. epiſtolar.

l) Aug. quæſt. vet. et nov. teſt. c. CXXVII. Antiſtitem Dei puriorem cæteris eſſe oportet - Eſt enim *vicarius eius*.

in diuerſis epiſtolis [m] idem dicit, nimirum quemlibet epiſcopum eſſe *vice Chriſti*. Et hæc eius ſententia eſt in illo ad *Cornelium* epiſtolæ loco, vbi [n] dicit; *Neque enim aliunde hæreſes obortæ ſunt*, *aut nata ſunt ſchiſmata*, *quam inde*, *quod ſacerdoti Dei non obtemperatur*, *nec vnus in eccleſia ad tempus ſacerdos et ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur*. Hoc de omnibus vniuerſi orbis epiſcopis intelligi debet, vt NICOLAVS RIGALTIVS [o] libenter fatetur; vt adeo CYPRIANI verbis nimium quantum abutantur, eiusque ſententiam inuertant, qui de ſolis epiſcopis *Romanis* eam exponunt. BASILIVS [p] hunc titulum ad omnes epiſcopos extendit, quod et auctor ſub nomine AMBROSII [q] facit, ſub quo HILARIVS, eccleſiæ *Romanæ* quidam diaconus, creditur deliteſcere; qua in re grauiter certe et ſine vlla venia erraſſet, niſi tunc temporis, hoc nomen aliis æque ac epiſcopo *Romano* dare, vbique moris fuiſſet.

§. XI.

Et angeli eccleſiæ.

VNIVS autem adhuc nominis mentionem faciam, quo epiſcopi *angeli eccleſiæ dicti* fuerunt; quam appellationem ab *Paulo* 1 Cor. XI, 10. vſurpatam eſſe nonnulli auctores [r] exiſtimant, vbi dicit: *Debet mulier poteſtatem habere in capite propter angelos;* hoc eſt *epiſcopos*, ait HILARIVS diaconus loco iam memorato. Sic idem auctor illa verba *Ioannis* Apoc. I, 20. intelligit: *Septem illæ ſtellæ angeli* [s] *ſunt ſeptem eccleſiarum*. Quæ et AVGVSTINI [t] eſt interpretatio et EPIPHANII [u], qui dicit, per ange-

m) Cypr. ep. LXIII. ad Cæcil. Ille ſacerdos *vice Chriſti* vere fungitur, qui id quod Chriſtus fecit imitatur.

n) Cyprian. ep. LV. al. LIX. ad Cornel.

o) Rigalt. in loc. Ecce autem *epiſcopos* æuo iam Cypriani *vicarios Chriſti*.

p) Baſil. conſtit. mon. c. XXII. tom. II. p. 792. Ὁ καθηγούμενος οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, ἢ ὁ τοῦ σωτῆρος ὑπέχων πρόσωπον. *Nihil aliud antiſtes*, *quam is* qui perſonam *Chriſti ſuſtinet*.

q) Ambroſ. com. 1 Cor. XI, 10. Epiſcopus *perſonam* habet *Chriſti* - *vicarius Domini* eſt cæt. Auctor conſtitut. epiſcopum vocat, ἐπίγειον Θεόν, quando lib. II. c. XXVI. dicit: οὗτος ὑμῶν ἐπίγειος Θεὸς μετὰ Θεόν, ὃς ὀφείλει τῆς παρ' ὑμῶν τιμῆς ἀπολαύειν. *Hic vobis poſt Deum* terrenus Deus, *cui honorem debetis præſtare*.

r) Ambroſiaſter ibid. *Angelos epiſcopos* dicit, ſicut docetur in apocalypſi Ioannis.

s) Pſeudo-Ambroſ. in 1 Cor. XI, 10. *Angelos epiſcopos* dicit, ſicut docetur in apocalypſi Ioannis.

t) Aug. ep. CLXII. Diuina voce laudatur ſub *angeli* nomine præpoſitus eccleſiæ.

u) Epiphan. hær. XXV. Nicolait.

angelos heic non debere intelligi angelos cælestes (vti ORIGENIS est opinio, qui vnicuique ecclesiæ angelum custodem [w] adsignat) sed harum septem ecclesiarum episcopos seu moderatores. Hinc sequentibus sæculis episcopi vocabantur *angeli ecclesiæ*: Quemadmodum SOCRATES [x] *Serapionem*, qui apud *Thmuitas* erat episcopus, *Thmuitarum ecclesiæ angelum* appellat. Et auctor *breuium notarum* [y] in *Timotheum*, sub nomine HIERONYMI delitescens, quemuis episcopum *Dei omnipotentis angelum* esse dicit. HENRICVS HAMMONDVS [z] e quodam MSCto *Saxonico* episcopos lingua nostra Anglicana antiquitus *Gods Bydels*, hoc est, Dei nuntios, seu ministros, appellatos esse, obseruauit, quemadmodum illud ex HENRICI SPELMANNI glossario in voce *Bedellus* interpretatur.

ET huc vsque de antiquis honorum titulis, qui omnibus episcopis in ecclesia primitiua indiscriminatim fuerunt adsignati.

LIBRI SECVNDI.

CAPVT TERTIVM

DE OFFICIIS EPISCOPORVM, TAMQVAM DISTINCTIS A PRESBYTERORVM OFFICIIS.

§. I.

Triplex differentia inter episcopos et presbyteros, quod ad officii ac functionis eorum administrationem attinet.

NVNC ad *officium episcopale* et *functionem* ipsam considerandam

n. III. ὁς γράφων μιᾷ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκ προσώπου Κυρίου, τουτέστι τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἐκεῖσε καταστάθεντι, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου ἀγγέλου τοῦ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, φησίν. κ. τ. λ. *Qui (Ioannes) ad vnam ecclesiarum ex Christi Domini persona scribens, siue ad* episcopum, *qui ei præpositus fuerat, cum* angeli sancti *virtute, qui in altari erat, ita loquitur: cæt.*

w) Orig. hom. XX. in num. tom. I. p. 251. Opus est *angelis*, qui *præsint operibus sanctis*, qui æternæ lucis intellectum et occultorum Dei agnitionem ac rerum diuinarum scientiam doceant. Vid. Andr. Cæsar. Ἄγγελοι φύλακες comment. in Apoc. I, 20.

x) Socrat. lib. IV. c. XXIII. Ὁ τῆς Θμουϊτῶν ἐκκλησίας ἄγγελος Σαραπίων.

y) Hieron. 1 Tim. III. quanto magis sacerdos legem exquiret, quia *angelus Dei omnipotentis* est.

z) Hamm. adnot in Apocalyps. I, 20. *Angeli* hic sunt sine dubio *rectores septem illarum ecclesiarum.*

Andr. Cæsar. in Apoc. I, 20. ἑπτὰ ἐκκλησίαις ἰσάριθμοι ἔφοροι ἄγγελοι. *Septem ecclesiis totidem erant* ephori angeli.

dam venimus. Qua in re vt antiquitatis monumentis conuenienter nos geramus, triplex discrimen episcopos inter et presbyteros, quod ad officiorum ecclesiasticorum administrationem attinet, obseruandum nobis erit. Nam I. in communibus officiis, quae presbyteris more consueto concredebantur, exempli caussa, *verbi diuini praedicatio*, *baptismi administratio*, *S. eucharistiae distributio* caet. haec obuia erat differentia episcopum inter et presbyterum, vt alter quidem absoluta et omni subiectione immuni potestate ageret; alter vero ab episcopo suo dependeret, eique subiectus esset; cuius ex mandato et directione, quatenus Deo non erat contraria, viuere, nec quidquam ipso non consentiente, nedum interdicente, agere debebat: vt ita, etiamsi inter res ipsas, quae peragebantur, nullum discrimen esset, tamen quod ad potestatem, qua quisque ageret, vera differentia intercederet. Hanc obseruationem non vbique fieri inuenias, licet cum in potestatis episcopi et presbyteri iustis limitibus constituendis, tum ecclesiae primitiuae praxi explicanda insignem vsum habeat. II. Quaedam functiones presbyteris numquam credebantur, nec si vel maxime ab iis peractae essent, approbabantur; vt ordinatio episcoporum, presbyterorum, caet. III. Episcopi potestatem sibi semper reseruabant, presbyteros suos ad rationem reddendam vocandi, eosque ob malam officii administrationem reprehendendi; quod presbyteris in episcocum suum non licebat, quippe cui, tamquam praeposito, semper subiecti erant et subordinati. Haec paullo explicatius proposita eo valebunt, vt de episcopi officio, tamquam distincto ab officio presbyteri in ecclesia primitiua, recte nobis constet.

§. II.

I. *In communibus functionibus, quae ab vtrisque peragi poterant, episcopus quidem potestate agebat libera et absoluta, presbyteri autem tamquam dependentes ab episcopo, eique subordinati.*

PRIMVM igitur notandum est, in ordinariis et communibus functionibus, quae ab vtrisque peragi poterant, episcopos et presbyteros diuersa cum potestate esse versatos. Episcopus ecclesiae erat minister liber prorsus, nec a quopiam dependens, omniaque pro absoluta sua, qua pollebat, auctoritate faciebat; presbyteri vero ipsius tantum erant administri, easque poterant obire

obire functiones, quas episcopus ipsis crediderat aut administrare praeceperat, quas tamquam ab ipsius mandato dependentes, eique vt praeposito subiecti peragebant; nec quidquam contra eius voluntatem siue ex suo ipsorum arbitrio facere poterant. Hoc manifestum est ex multis IGNATII, CYPRIANI et antiquorum conciliorum canonum locis, qui omnes in hoc consentiunt, nihil debere fieri sine episcopo; hoc est, ipso inscio, nec consentiente aut approbante. Ita IGNATIVS [a] in epistola ad *Smyrnaeos* scribit: *Sine episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam pertinent.* Quod tum hic, tum alibi [b] de eorum mandato et permissione se intelligere prodit. Concilium *Laodicenum* [c] eadem ratione id exprimit: *Presbyteros nihil agere sine mente episcopi oportet.* Concilia *Arelatense* [d] et *Toletanum* [e] dicunt, *sine conscientia episcopi.* Et canones apostolici [f] horum omnium rationem dant, dicentes: *Nam Domini populus ipsi commissus est et pro animabus eorum hic redditurus est rationem.*

§. III.

Quod speciatim in baptizandi et sacram coenam distribuendi officio ostenditur.

HANC regulam speciatim ad baptizandi et coenam dominicam distribuendi officium applicant. Presbyter communiter vtrumque sacramentum administrare poterat, sed non contra voluntatem episcopi, aut in oppositione et contradictione erga ipsum, sed eo consentiente et mandante, adeoque in debita subordinatione erga ipsum, tamquam praepositum suum. *Non licet*, inquit IGNATIVS, [g] *sine episcopo neque baptizare, neque*

 aga-

a) Ignat. ep. ad Smyrn. n. VIII. Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

b) Ignat. ep. ad Policarp. n. IV. Μηδὲν ἄνευ γνώμης σου γινέσθω.

c) Concil. Laod. can. LVII. (tom. I, p. 1505.) Τοὺς πρεσβυτέρους μηδὲν πράττειν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου.

d) Conc. Arelat. I. c. XIX. Vt presbyteri *sine conscientia episcoporum* nihil faciant (haec allegatio erronea est.)

e) Conc. Tolet. I. c. XX. tom. II. p. 1226. *Sine conscientia episcopi* nihil penitus presbyteri agere praesumant.

f) Can. apost. c. XXXIX. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ κυρίου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος.

g) Ignat. epist. ad Smyrn. n. VIII. οὐκ ἐξόν ἐστιν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν, ἀλλ' ὃ ἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ Θεῷ εὐάρεστον.

agapen celebrare: ſed quodcunque ille probauerit, hoc et Deo eſt beneplacitum. Non dicit, quod nemo niſi epiſcopus hæc ſacramenta poſſit adminiſtrare, ſed quod nemini ſine venia et approbatione epiſcopi id facere liceat. Et hæc eſt TERTVLLIANI [h] et HIERONYMI [i] ſententia, cum dicunt, presbyteros et diaconos non habere ius baptizandi ſine auctoritate et mandato epiſcopi ſeu ſummi ſacerdotis; et in hoc eccleſiæ honorem verſari, et ſic pacem ac concordiam in eccleſia manere ſaluam. AMBROSIVS [ii] idem teſtatur, quod, etiamſi presbyteri baptizent, tamen non niſi præpoſiti ſui id faciant auctoritate.

§. IV.

Et in officio concionandi.

IDEM illud circa officium concionandi ſeu prædicandi verbum diuinum notari poteſt. Hoc [k] præcipue ad epiſcopos ſpectabat, et plerumque ab iis ipſis, ſpeciatim in eccleſiis *Africanis*, peragebatur. Quæ cauſſa eſt, quamobrem phraſis iſta *tractante epiſcopo* in ſcriptis CYPRIANI [l] toties reperiatur. Suo enim tempore concionari adeo moris et officii epiſcoporum erat, vt ipſis præſentibus presbytero concionari non liceret, ad ipſius AVGVSTINI vſque ætatem, qui, dum adhuc fuit presbyter, a *Valerio*, epiſcopo ſuo, et ipſo quidem præſente, verbi diuini prædicandi accepit poteſtatem. Quod autem POSSIDIO, [m] qui

h) Tertull. de bapt. c. XVII. Dandi ius quidem habet ſummus ſacerdos, qui eſt epiſcopus: dehinc presbyteri et diaconi; *non* tamen *ſine epiſcopi auctoritate*, propter eccleſiæ honorem, quo ſaluo ſalua pax eſt.

i) Hieron. dialog. contra Lucifer. p. 139. Inde venit, vt *ſine iuſſione epiſcopi neque presbyter neque diaconus ius habeant baptizandi.*

ii) Ambroſ. de ſacram. lib. III. c. I. Licet presbyteri fecerint, tamen *exordium miniſterii a ſummo eſt ſacerdote.*

k) Can. apoſt. c. LVIII. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου, ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω. *Epiſcopus aut presbyter clerum vel populum negligens, et non docens eos pietatem*, ſegregetur.

l) Cyprian. ep. LII. (edit. Pariſ. p. 70.) Ego prius legeram et *epiſcopo tractante* cognoueram, non ſacrificandum idolis cæt. Ep. LVI. p. 88. Collectam fraternitatem non videat, nec *tractantes epiſcopos* audiat.

Pontius in vita Cypr. (p. 16. cit. edit. Par.) O beatum eccleſiæ populum, qui *epiſcopo ſuo* tali, et oculis pariter et ſenſibus, et quod eſt amplius publicata voce compaſſus eſt, et ſicut ipſo *tractante* ſemper audierat.

m) Poſſid. vit. Aug. c. V. Eidem *presbytero poteſtatem dedit coram ſe in eccleſia euangelium prædicandi ac fre-*

qui vitam eius scripsit, obseruante adeo insolens et inusitatum fuit in ecclesiis *Africanis*, vt multi episcopi hac re magnopere offensi ei detraxerint, vsque dum ista permissio bonum vsum et commodum in ecclesia habere deprehenderetur, vbi diuersi alii episcopi presbyteris potestatem atque priuilegium, ipsis præsentibus verbum Dei prædicandi, concessere. Vt adeo tunc gratiæ ac fauoris significationem presbyteri interpretarentur, si ipsis, episcopis suis præsentibus, euangelium prædicare permitteretur, id quod prorsus in episcopi positum erat arbitrio, vtrum permittere illud vellet an nollet: Et, si quando concionem ad populum haberent, *potestate accepta* id faciebant. In ecclesiis orientalibus presbyteri frequentius concionari solebant, quemadmodum POSSIDIVS [n] obseruat, quando eorum exemplo *Valerium* hunc morem in ecclesias *Africanas* inuexisse, adfirmat. Et HIERONYMVS [o] id non obscure indicat, cum de hac tamquam mala quarumdam ecclesiarum consuetudine queritur, quod presbyteris verbum Dei prædicare interdictum sit. *Chrysostomus* diuersas orationes diligenter elaboratas *Antiochiæ* adhuc presbyter habuit, et idem *Constantinopoli* fecit *Atticus* [p]. Et idem illud *Alexandriæ* [q], *Cæsareæ Cappodociæ* [r], *Cypri* et aliorum locorum presbyteris permissum fuisse legitur. At vero id adhuc

---

quentissime tractandi, contra vsum quidem ac consuetudinem Africanarum ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. - - Postea bono præcedente exemplo, accepta ab episcopis potestate, *presbyteri* nonnulli coram episcopis populo *tractare* cœperunt verbum Dei.

n) Possid. ibid. Ille in orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, obtrectantium non curabat linguas cæt.

o) Hieron. ep. II ad Nepot. tom. I. p. 10 a. Pessimæ consuetudinis est in quibusdam ecclesiis *tacere presbyteros et præsentibus* episcopis non loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire.

p) Socrat. lib. VII. c. II. Καὶ πρότερον μὲν ἡνίκα ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ἐτάττετο, ἐκμαθὼν οὓς καὶ ἐπόνει λόγους, ἐπ' ἐκκλησίας ἐδίδασκε. *Et antea quidem, quum adhuc* in presbyterii gradu constitutus *esset*, orationes *a se compositas, quas memoriter didicerat*, in ecclesia recitabat.

q) Theod. lib. I. c. II. †

r) Socrat. lib. V. c. XXII. (p. 288. edit. Vales. Amstelod. cIↄIↄcxcv.) Ἐν Καισαρείᾳ Καππαδοκίας καὶ ἐν Κύπρῳ ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου καὶ κυριακῆς ἀεὶ περὶ ἑσπέραν μετὰ τῆς λυχναψίας, οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι τὰς γραφὰς ἑρμηνεύουσιν. *Apud* Cæsaream Cappadociæ *et* in insula Cypro, *die sabbati ac dominico sub vesperam, postquam accensæ sunt lucernæ, semper episcopi ac* presbyteri scripturas interpretantur.

adhuc ſemper ab epiſcoporum auctoritate in ſolidum pendebat, et presbyteri non niſi ex ipſorum mandato et voluntate id faciebant: Et vbi epiſcopi id prohibendi rationes idoneas ſibi habere videbantur, hoc mandatum circumſcribendi aut rurſus abolendi habebant poteſtatem: quemadmodum et SOCRATES [s] et SOZOMENVS [t] teſtantur, qui *Alexandriæ* presbyteris concionari interdictum eſſe perhibent ab eo tempore, quo ARIVS eccleſiam turbare cœperit. Ex quibus videre eſt, quam poteſtatem antiquis eccleſiæ temporibus in communibus et ordinariis officiis eccleſiaſticis epiſcopi ſibi vendicarint atque exercuerint. Quod ſpeciatim ad conciones habendas attinet, id non minus ſui, quam vllius alius officii eſſe credebant. Tam ingens diſcrimen erat inter eccleſiæ primitiuæ et epiſcoporum *Romanorum* praxin in ſubſequentibus ſæculis! quandoquidem, vt DAVID BLONDELLVS e LAVRENTIO SVRIO* adnotauit, tempus fuit, vbi epiſcopi Romani per integrum quingentorum annorum decurſum nullum publice ſermonem habuerunt: adeo vt, cum *Pius Quintus* aliquando verba ad populum faceret, mirabile et prodigii ſimile videretur: et erat id certe rarius atque inſolentius, quam *ſæculares ludi* in veteri *Roma* fuerunt.

§. V.

II. *Functio et poteſtas ordinandi presbyteris numquam conceſſa.*

SED redimus ad primitiuæ eccleſiæ epiſcopos. Erant aliæ quædam functiones, quas rariſſime presbyteris credebant; et ſi quando eas adminiſtrandi ipſis darent negotium, non niſi ſumma vrgente neceſſitate id fieri ſolebat. Tales erant *pœnitentium reconciliatio*, *neophytorum confirmatio*, *ædium eccleſiaſticarum*, *virginum* ac *viduarum* et id genus rerum aliarum *conſecratio*; de quibus heic ſigillatim plura non moneo, quia alio loco conuenientius ea

s) Socrat. ibid. Πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὐ προσομιλεῖ· καὶ τῦτο ἀρχὴν ἔλαβεν, ἀφ᾽ ὗ Ἄρειος τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξεν· *Alexandriæ presbyter minime concionatur. Idque ab eo tempore obſeruari cœptum eſt, quo Arius eccleſiam perturbauit.*

t) Sozom. lib. VII. c. XVII. †

*) Blondell. apolog. p. 58. Inter vrbicos pontifices vix vnus ab anno Domini milleſimo aliquoties (ſi Surio ſingulari teſti fides) concionatus. Pius V. obſtupeſcentem miraculi nouitate Romam perculit. Vid. Sur. comment. rer. in orbe geſtarum.

ea considerari poterunt. Erat autem quædam functio, quam nulli vmquam presbytero deferebant, vel eam administrandi dabant negotium; nimirum clericorum superiorum, *episcoporum*, *presbyterorum et diaconorum ordinatio.* Quod omnium maxime hac in re vindicare sibi poterant, erat priuilegium imponendi vna cum episcopo manus suas presbytero, qui ordinabatur, dum interea episcopus precationibus suis consecrationis ritum conficiebat. Tantum iuris a concilio quodam *Carthaginensi* [u] illis adiudicatur, quod tamen preces in benedictione seu ordinatione verbis expressis soli episcopo reservat. Cum episcoporum ordinatione nihil illis erat commercii, quippe quæ a synodo episcoporum perficiebatur, quod magis particulatim ostendetur, vbi ad enarrandos ritus et consuetudines in ipsorum ordinatione obseruari solitas, deueniemus. Hoc loco satis fuerit generatim demonstrare, ordinandi potestatem episcoporum fuisse prærogatiuam, eosque cum nullo vmquam presbytero hoc priuilegium communicasse. HIERONYMI [uu] testimonium hoc in casu tam euidens est et perspicuum, vt contra illud nemo dicere quidquam queat. Eodem enim loco, vbi presbyteris maximam prærogatiuam adsignat, potestatem tamen ordinandi excipit. *Quid enim facit*, inquit, *excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat?* CHRYSOSTOMVS [w], presbyterorum potestatem maxime extollens, iisdem fere verbis vtitur. *Inter episcopum*, inquit, *et presbyterum interest ferme nihil. Quippe et presbyteris munus docendi et ecclesiæ cura permissa est*, *et quæ de episcopis dixit Paulus*, *ea etiam presbyteris congruunt*, *sola quippe ordinatione superiores illi sunt*, *atque hoc tantum plus quam presbyteri habere videntur.*

Et

u) Conc. Carth. IV. can. III. (tom. II. conc. p. 1199.) Presbyter cum ordinatur, *episcopo eum benedicente* et manum super caput eius tenente, etiam omnes *presbyteri*, qui præsentes sunt, *manus suas* iuxta manum episcopi *super caput illius teneant.*

uu) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagrium. (tom. II. edit. Fr. p. 221. a.)

w) Chrysost. hom. XI. in 1 Tim. III, 8. (tom. VI. p. 469. edit. Francof.) Οὐ πολὺ τὸ μέσον αὐτῶν (πρεσβυτέρων) καὶ ἐπισκόπων· Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἃ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἁρμόττει. Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τοῦτο μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους.

Et alio loco [x] probat, *Timotheum* fuiſſe epiſcopum, quod Apoſtolus de ipſius poteſtate ordinandi loquatur, præcipiens, ne cui cito manus imponat. Et tum heic, tum alibi [y] addit, presbyterium, a quo *Timotheus* ordinatus ſit, fuiſſe ſynodum epiſcoporum, quod, qui presbyteri tantum ſint, poteſtatem ordinandi epiſcopum non habeant. Poſſem heic omnes veterum conciliorum producere canones, qui epiſcopis ordinationem, [z] non autem presbyteris adiudicant; quæ lex in primitiua eccleſia tam exacte obſeruabatur, vt ipſe *Nouatianus* eam violare ſibi non ſumeret, ſed trium epiſcoporum [a] cauſſa ex remo-

x) Id. hom. I. in Philipp. ibid. p. 7. Καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο. Διὰ τοῦτο γράφων καὶ Τιμοθέῳ ἔλεγε, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον, ἐπισκόπῳ ὄντι. ὅτι γὰρ ἐπίσκοπος ἦν, φησὶ πρὸς αὐτὸν, χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει. καὶ πάλιν, ὃ ἐδόθη σοι μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου· οὐκ ἂν δὲ πρεσβύτεροι ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησαν. *Ipſe etiam epiſcopus vocabatur diaconus. Idcirco ad Timotheum ſcribens, inquit:* Diaconiam, *id eſt*, miniſterium tuum, imple, *quum tamen ille epiſcopus eſſet: Quod conſtat ex verbis illis ad eumdem ſcriptis:* Manus cito nemini impoſueris. *Et rurſus*, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterii. Presbyteri *vero* epiſcopum non ordinaſſent.

y) Chryſoſtom. hom. XIII. in I Tim. IV, 14. Οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων· οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν. *Non de presbyteris hoc in loco ſed de epiſcopis loquitur.* Neque *enim profecto* presbyteri ipſum epiſcopum ordinant.

z) Concil. Nic. c. XIX. (tom. II. p. 37.) - - ἀναβαπτισθέντες χειροτονείτωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου - - *rebaptizati ordinentur a catholicæ eccleſiæ* epiſcopo.

Concil. Antioch. c. IX. (tom. II. p. 565.) - ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, - *vt etiam ordinent (epiſcopi)* presbyteros *et diaconos.*

Concil. Chalced. c. II. (tom. IV. conc. p. 755.) Εἴ τις ἐπίσκοπος - χειροτονήσῃ ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον κ. τ. λ. *Si quis* epiſcopus - *propter pecunias ordinauerit epiſcopum, vel chorepiſcopum, vel* presbyterum *vel diaconum cæt.*

Concil. Cart. III. c. XLV. (tom. II. p. 1176.) Aurelius epiſcopus dixit: Sed *epiſcopus* vnus eſſe poteſt, *per quem* dignatione diuina presbyteri multi conſtitui poſſunt.

Can. apoſt. c. I. Ἐπίσκοπος ὑπὸ ἐπισκόπων χειροτονείσθω δύο ἢ τριῶν. *Epiſcopus a* duobus *aut* tribus epiſcopis *ordinetur.*

a) Cornel. ep. ad Fabium ap. Euſeb. lib. VI. c. XLIII. Cum epiſcopatum ſibi a Deo minime conceſſum rapere ac vindicare conaretur, duos deploratæ ſalutis homines ſibi ſocios adiunxit: vt eos in exiguam ac viliſſimam Italiæ partem mitteret, atque illinc accitos *tres epiſcopos*, homines plane rudes et ſimplices, fraudulenta quadam molitione deciperet, - - - incluſos hora decima temulentos et crapula oppreſſos, adumbrata quadam et inani *manuum impoſitione* epiſcopatum ſibi tradere per vim coëgit.

remotissimis *Italiæ* angulis mittere mallet, quam legitimo episcoporum numero carere, qui ipsius ordinationem perficerent. Subiungo tantum obseruationem EPIPHANII [aa], vniuersali ecclesiæ praxi fundatam, cum dicit: *Episcoporum ordo ad gignendos patres præcipue pertinet. Huius enim est patrum in ecclesia propagatio. Alter* (presbyterorum ordo) *quum patres non possit, filios ecclesiæ regenerationis lotione producit; non tamen patres aut magistros.* Noui equidem, non nullos ad HIERONYMVM [b] prouocare, vt demonstrent, presbyteros *Alexandriæ* sibi episcopos ordinasse a tempore *Marci* ad ætatem vsque *Heraclæ* et *Dionysii*; et alii inde probari posse existimant, quod ipse prorsus ordinatus haud fuerit: sed vtrique mentem HIERONYMI minus recte capiunt, quippe qui non de episcopi ordinatione loquitur, sed eius electione; qui a presbyteris ex proprio ipsorum collegio electus et in episcopi sedem collocatus sit; quod isthac ætate nihil amplius quam signum electionis eius erat, et ab ipso populo non numquam peragebatur; ordinatio autem istum actum excipiebat et episcopis prouincialibus reseruabatur, vti postea ostendetur.

§. VI.

Ordinatio per presbyteros ab ecclesia irrita facta.

QVAERITVR autem, quid moris fuerit in ecclesia, si qui presbyteri aliquem ordinare sustinuerint? Vtrum ordinationes eorum validæ fuerint, an non? Respondeo, plerumque eas aboleri et irritas fieri consueuisse. Quemadmodum ex eo constat, quod cum *Ischyra* [c] contigit, vtpote qui a synodo

M 2 *Alexan-*

aa) Epiph. hæres. LXXV. Aërian. n. IV. ἡ μὲν γάρ ἐστι πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γὰρ γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἡ δὲ πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾷν, διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν πατέρας, ἢ διδασκάλους.

b) Hieronym. ep. LXXXV. ad Euagr. Alexandriæ a Marco euangelista vsque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorem faciat.

c) Athan. apol II. p. 732. (tom. I. p. 193. edit. Paris. cIↄIↄcxcvIII.) ὃς οὐκ ἐστι πρεσβύτερος, ὑπὸ γὰρ Κολλούθου τοῦ πρεσβυτέρου φαντασθέντος ἐπισκοπὴν, καὶ ὕστερον ὑπὸ κοινῆς συνόδου Ὁσίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων κελευσθέντος πρεσβυτέρου εἶναι, καθὸ καὶ πρότερον ἦν, κατεστάθη. Καὶ κατὰ ἀκολουθίαν πάντες οἱ ὑπὸ Κολλούθου κατασταθέντες, ἀνέδραμον εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, εἰς ὃν καὶ πρότερον ἦσαν, ὡς καὶ αὐτὸς Ἰσχύρας λαϊκὸς ὤφθη. *Qui* (*Ischyras*) non erat presbyter. Ordinatus *quippe fuit* a Collutho presbytero, *qui falso episcopi nomine glo-*

Alexandrina munere ſuo exutus eſt ideo, quod *Collutbus*, qui ipſum ordinarat, presbyter tantum erat, etiamſi pro epiſcopo haberi vellet: nec minus inde intelligitur, quod presbyteri quidam a concilio *Sardicenſi* d ad laicorum ſortem reducti ſunt, quod *Eutychianus* et *Muſæus*, qui miniſterio eccleſiaſtico eos initiauerant, tantum falſo crediti eſſent epiſcopi. Concilium *Hiſpalenſe* in *Hiſpania* e paullo vlterius progrediebatur. Presbyterum vnum et duos diaconos officio abdicabat, quod epiſcopus manus tantum, presbytero precationes benedictionis ſeu conſecrationis ſuper eos pronuntiante, ipſis impoſuerat. Alia quoque eiusdem generis exempla adferri poſſent, quæ oſtenderent, quod ne epiſcopis quidem presbyteros delegare, aut ills ipſorum nomine ordinandi negotium dare permiſſum, ſed hoc epiſcopali functioni in ſolidum reſeruatum fuerit.

§. VII.

Rationes quædam, quæ in contrarium adferri ſolent, examinantur.

RATIONES, quas hic nonnulli vrgent in contrarium, huic noſtræ obſeruationi non derogant. Licet enim dicant,

I. *Chorepiſcopos* fuiſſe tantum presbyteros, et nihilo ſecius pote-

riabatur, demumque in communi ſynodo ab Hoſio et ſociis eius epiſcopis celebrata ad priorem presbyteri ordinem redactus eſt. *Ac conſequenter quotquot a Collutho fuerant ordinati, ii ſunt ad priorem reuerſi conditionem, ita vt ipſe quoque* Iſchyrás inter laicos viſus fuerit. Vide ſis etiam p. 784. (p. 137. edit. Pariſ.) vbi epiſtola cleri Mareotici in hanc ſententiam allegatur.

d) Concil. Sardic. can. XIX. (tom. II. p. 641.) Τῆς ἐμῆς μετριότητος ἡ ἀπόφασίς ἐστιν αὕτη - - ἅπαξ τοὺς εἰς κλῆρον ἐκκλησιαστικὸν προαχθέντας ὑπό τινων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐὰν μὴ βούλοιντο ἐπανέρχεσθαι εἰς ἃς κατωνομάσθησαν ἐκκλησίας, τοῦ λοιποῦ μὴ ὑποδέχεσθαι. Εὐτυχιανὸν δὲ μήτε ἐπισκόπου ἑαυτῷ διεκδικεῖν ὄνομα ἀλλ' οὐδὲ Μουσαῖον ὡς ἐπίσκοπον νομίζεσθαι. *Meæ mediocritatis hæc eſt ſententia; - - eos qui ſemel in clerum eccleſiaſticum ab aliquibus fratribus noſtris promoti ſunt, ſi nolint redire ad eas, ad quas nominati ſunt, eccleſias, deinceps non admitti: Eutychianum autem ne epiſcopi quidem ſibi nomen vſurpare; ſed neque Muſæum vt epiſcopum exiſtimari.*

e) Concil. Hiſpal. II. can. V. Relatum eſt nobis de quibusdam clericis, quorum dum vnus ad presbyterum, duo ad leuitarum miniſterium ſacrarentur, epiſcopus oculorum dolore detentus fertur manum ſuam ſuper eos tantum impoſuiſſe et presbyter quidam illis contra eccleſiaſticum ordinem benedictionem dediſſe cæt. *Hi gradum ſacerdotii vel leuitici ordinis, quem peruerſe adepti ſunt, amittunt.*

poteſtatem habuiſſe ordinandi : in hac certe opinione longe falluntur. Omnes enim *chorepiſcopi* in veteri eccleſia reuera epiſcopi erant, etiamſi aliis epiſcopis ſubordinati; quemadmodum ſpecialiter demonſtrabo, vbi de eorum ordine loquuturus ſum.

II. OBIICITVR, presbyteros ciuitatis, epiſcopo quidem permittente, habuiſſe ordinandi poteſtatem; et hoc canone quodam in concilio *Ancyrano* [f] fuiſſe ſtabilitum. At vero hoc valde ambiguo ſenſu, ſi non corrupta lectione, iſtius canonis fundatur. Omnes enim antiqui interpretes alia prorſus ratione eum explicant, nimirum presbyteros ciuitatis nihil [g] ſine permiſſu et mandato epiſcopi in vlla parochiæ ſiue diœceſeos parte, quæ ad eius iurisdictionem ſpectet, agere oportere. Quod cum eo congruit, quod antea ex concilio *Laodiceno* et diuerſis aliis canonibus adlegaui, qui presbyteros in ordinario functionis ſuæ exercitio ab epiſcopis ſuis dependere ſtatuunt. (Vide ſis ſupra huius capitis §. II.) Et græca quædam exemplaria [h] id legunt, ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ, quod indicare videtur, quod presbyteri in alia quadam diœceſi ſacris operari, ſine ſui ipſorum epiſcopi litteris dimiſſoriis, non debeant.

III. PORRO vrgetur, quod *Nouatus* presbyter *Carthaginenſis* ordinarit *Feliciſſimum* diaconum. Enim vero hoc nihil amplius videtur dicere, quam quod procurarit, vt ab epiſcopo quodam ordinatus ſit. CYPRIANVS enim dicit, eum eodem modo *Nouatianum* [i] epiſcopum *Romæ* feciſſe, quo *Feliciſſimum* diaconum *Carthagine* fecerit. Iam vero certum eſt, illum non ordinaſſe *Nouatianum*, ſed tantum effeciſſe, vt a tribus obſcuris *Italiæ*

f) Conc. Ancyr can. XIII. (tom. I. p. 1461.) Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων, ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ. *Chorepiſcopos non licere presbyteros, vel diaconos ordinare, ſed neque vrbis presbyteros, niſi cum litteris ab epiſcopo permiſſum fuerit, in aliena parochia.*

g) Id. ex verſione Dionyſii Exigui: Sed nec presbyteris ciuitatis, ſine præcepto epiſcopi, amplius aliquid imperare, nec ſine auctoritate litterarum eius in vnaquaque parochia aliquid agere.

h) Cod. can. edit. Ehinger. p. 60. ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ.

i) Cypr. epiſt. XLIX. al. LII. ad Cornel. pag. 97. edit. Oxon. Quoniam pro magnitudine ſua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic maiora et grauiora commiſit. *Qui iſtic* aduerſus eccleſiam *diaconum fecerat, illic epiſcopum fecit.*

liæ episcopis ordinaretur. Et hoc sensu *Felicissimum* etiam ordinare potuit. Fac autem, aliter rem sese habere, schismatici tantum erat actio, a *Cypriano* et vniuersa ecclesia improbata.

IV. EX IOANNE CASSIANO obiicitur, *Paphnutium* abbatem *Aegyptium* ordinasse quemdam *Danielem* presbyterum. Quod si autem verba CASSIANI recte consideraueris, non illud, sed hoc tantum [k] velle animaduertes, quod *Paphnutius* eo rem primum deduxerit, vt diaconus factus sit ante, quam multi alii ipso quidem seniores, et quod cogitans ipsum sibi successorem constituere, ad presbyterii etiam honorem prouexerit. Quae ad munus promotio episcopi ordinationem minime excludit. Scite quidem inde colligi potest, ab abbate eum fuisse electum, quod penes ipsum steterit; at de ordinatione ab ipso peracta non æque commode intelligi poterit; quandoquidem id cum legibus et praxi ecclesiæ pugnabat. In primis si consideremus, vbi et quando *Paphnutius* vixerit, nimirum in media *Aegypto* inter vel centum episcopos, et quidem sæculo quinto; probabile non est, eum in re tam plana canones ecclesiæ migrare voluisse. Quare erudito cuidam viro [l] adsentire non possum, qui nihil dicit esse planius, nihil euidentius, quam quod heic presbyter presbyterum ordinarit, quod non legamus a *Theophilo*, tunc temporis episcopo *Alexandriæ*, vel vllo alio eius ætatis irritum fuisse pronuntiatum. Ego vero existimo, de contrario ipsis potius constitisse, adeoque rationes defuisse, quamobrem id irritum declararent, quod istam ordinationem iusto ac legitimo modo factam esse scirent.

V. VNVM tantum adhuc ex antiquis historiæ ecclesiæ monumentis (quæ enim hodie obiici solent, nihil moror) succurrit, quod pro ordinatione presbyterorum quodammodo videtur militare. Et huic satis est factum in responso, quod *Leo* papa dedit quæstioni, quam ei *Rusticus Narbonensis* proposuerat;

k) Cassian. collat. IV. c. I. A beato Paphnutio solitudinis eiusdem presbytero et quidem cum multis iunior esset ætate, ad diaconii est prælatus officium. - - Optansque sibimet successorem dignissimum prouidere, superstes eum presbyterii honore prouexit.

l) Stilling. irenic. part. II. c. VII. n. VIII. p. 380. *What more plain and evident than that here a Presbyter ordained a Presbyter, which we no where read was pronounced null by Theophilus then Bishop of Alexandria or any others at that time?*

rat; An videlicet certorum hominum ordinatio, qui a quibusdam *pſeudo-epiſcopis*, munus ſuum haud legitime et canonico iure auſpicatis, miniſterio eccleſiaſtico initiati erant, poſſet rata haberi? Cui ille reſpondit [m]; Si iſta eorum ordinatio cum legitimorum epiſcoporum iſtarum eccleſiarum conſenſu facta eſſet, validam et ratam haberi eam poſſe; alioquin irritam eſſe declarandam. Sed heic notandum eſt, hos *pſeudo-epiſcopos* certo ſenſu fuiſſe epiſcopos, vtpote ad munus ſuum, etſi illegitimo modo, ordinatos. In aliorum enim locum tamquam ſchiſmatici ſeſe inſinuaſſe, aut ſaltem corruptis et iniquis viis munera ſua auſpicati eſſe videntur. Iam vero eiusmodi epiſcoporum actus non ſemper reſcindere, aut abolere ſolebat eccleſia, ſed libertate ſua vtens ordinationes eorum vel irritas declarabat, vel etiam confirmabat et habebat ratas, prout ferebat occaſio. Hinc quamuis concilium generale [n] *Conſtantinopolitanum* eos omnes de officio deiiceret, quotquot a MAXIMO, qui in GREGORII NAZIANZENI locum *Conſtantinopoli* ſeſe ipſe largitione intruſerat, eſſent eccleſiæ miniſterio conſecrati; tamen clerici *Nouatiani* a concilio *Nicæno* [o] admittebantur, vtut ab epiſcopo *ſchiſmatico* ordinati; et concilia *Africana* [p] ordinationes epiſcoporum *Donatiſtarum* approbabant, etiamſi diu

m) Leo ep. XCII. ad Ruſtic. c. I. Si qui autem clerici ab iſtis pſeudo-epiſcopis in eis eccleſiis ordinati ſunt, quæ ad proprios epiſcopos pertinebant, et ordinatio eorum *cum conſenſu et iudicio præſidentium facta eſt, poteſt rata haberi. cæt.*

n) Conc. Conſtant. c. IV. (tom. II. p. 947. Περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης· ὥστε μήτε τὸν Μάξιμον ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κλήρου πάντων καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων. *Statuerunt etiam de Maximo Cynico, et eius petulantia et inſolentia, quæ fuit Conſtantinopoli, vt Maximus epiſcopus nec fuerit vel ſit, nec qui ab eo ordinati fuerunt ab vllo, quicunque is ſit, gradu cleri, omnibus et quæ circa ipſum fuerunt et quæ ab illo facta ſunt, infirmatis.*

o) Concil. Nic. c. VIII. Ὁ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. *Qui apud eos, qui Cathari dicuntur, nominatur epiſcopus, presbyteri honorem habebit: niſi vtique epiſcopo placeat, ipſum nominis honorem impertire.*

p) Collat. Carthag. I. die c. XVI. (tom. II. concil. p. 1352. poſt med.) Poterit quippe vnusquisque noſtrum honoris ſibi ſocio copulato, viciſſim ſedere eminentius, ſicut peregrino epiſcopo iuxta conſidente collega. cæt.

diu in ſchiſmate perſtitiſſent et alios itidem ſchiſmaticos ordinaſſent. Vnde liquet, eccleſiam primitiuam diſcrimen aliquod adhibuiſſe inter ordines ab epiſcopis ſchiſmaticis collatos, et inter eos, quos meri presbyteri contulerant. Ego iam non inquiro in huius rei fundamentum et cauſſas, ſed praxin et conſuetudinem tantum commemoro eccleſiarum. Ex iis igitur, quæ de tota hac materia diximus, apparet, ſecundam differentiam epiſcopos inter et presbyteros in hoc conſtitiſſe, vt illi quidem ordinandi habuerint poteſtatem, hi autem nec poteſtatem, nec mandatum id faciendi vmquam acceperint.

§. VIII.

Tertium *diſcrimen inter epiſcopos et presbyteros: Presbyteri epiſcopis ſuis rationem reddere debebant, ſed epiſcopi presbyteris non item.*

PRAETER hæc tertium diſcrimen inter epiſcopos et presbyteros in iurisdictione verſabatur. Epiſcopi presbyteros ad rationem reddendam vocandi eosque ob malam muneris adminiſtrationem reprehendendi, poteſtatem ſibi ſemper reſeruabant; presbyteris vero epiſcopos ſuos reprehendere non licebat, multo minus eorum mandato et iurisdictioni ſeſe opponere. Cum *Feliciſſimus* et *Augendus*, excitato ſchiſmate in eccleſia *Carthaginenſi*, CYPRIANO ſeſe opponerent, comminantes omnibus cum ipſo facientibus diram ſacrorum interdictionem, CYPRIANVS delegatis ſuis (ipſe tum in exilio oberrans) mandabat, vt primum ſuam ipſorummet ſententiam aduerſus illos exſequerentur, eosque propter contemtionem ſui et eccleſiæ [q], exſecrationis eccleſiaſticæ vim ſentire ſinerent; quod a delegatis etiam ad eius voluntatem factum eſt, vti ex ipſorum epiſtola reſponſoria [r] apparet. Alio loco ad *Rogatianum* epiſcopum, qui cum *Cypriano* et ſynodo de contentioſo quodam diacono queſtus erat, ſcribens, dicit, ſingularem eius modeſtiam prode-

q) Cyprian. ep. XXXVIII. al. XLI. p. 80. Cum Feliciſſimus comminatus ſit, non communicaturos in monte (al. morte) ſecum qui nobis communicarent; Accipiat ſententiam, quam prior dixit; vt abſtentum a ſe nobis ſciat.

r) Ibid. ep. XXXIX. al. XLII. ad Cypr. Abſtinuimus communicatione Feliciſſimum et Augendum, cæt.

prodere, quod ad ſe caſum iſtum retulerit, quandoquidem pro epiſcopali, qua ipſe polleret, auctoritate transgreſſorem [s] illum punire potuiſſet; in quem, ſi in peruicacia perſiſteret, poteſtate ſua vti, eumque ab officio vel penitus remouere, aut ad tempus adminiſtrationem eius illi interdicere deberet. Nihil planius eſt, nihil euidentius, quam quod *Cypriani* tempore omnes epiſcopi eos, qui inter clericos aliqua in re deliquiſſent, caſtigandi habuerint poteſtatem. Et quicumque ſequentis ſæculi concilia inſpexerit, iis nihil in illis deprehendet frequentius, quam canones, qui hanc poteſtatem tum ſupponunt, tum ſtabiliunt. Quando, exempli cauſſa, canones apoſtolici volunt, [w] vt ne quis presbyter, vel diaconus, ab ſuo ipſius epiſcopo excluſus, ab aliis recipiatur: ſupponit hoc ipſum, omnes epiſcopos in clericos ſuos cenſuram eccleſiaſticam exercendi habere poteſtatem. Idem liquet ex canonibus concilii *Nicæni*, [x] quod tali in caſu prouocationem ad ſynodum provincialem permittit; et concilium *Sardicenſe* [y] metropolitanis in-

s) Cyrian. ep. LXV. al. III. ad Rogatianum: Tu quidem pro ſolita tua humilitate feciſti, vt malles de eo nobis conqueri, cum pro epiſcopatus vigore et cathedræ auctoritate haberes poteſtatem, qua poſſes de illo ſtatim vindicari. - - Quod ſi vltra te contumeliis ſuis prouocauerit, fungeris circa eum poteſtate honoris tui, vt eum vel deponas vel abſtineas. Vid. etiam Cypr. ep. X. al. XVI. edit. Oxon.

w) Canon. apoſt. c. XXXI. Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἀπὸ ἐπισκόπου γένηται ἀφωρισμένος, τοῦτον μὴ ἐξεῖναι παρ' ἑτέρου δέχεσθαι, *Si quis presbyter vel diaconus ab epiſcopo ſit ſegregatus*, non liceat alii eum ſuſcipere.

x) Conc. Nicæn. c. V. Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, εἴτε ἐν λαϊκῷ τάγματι, ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. *De iis, qui a communione ſegregati ſunt, ſiue clericorum ſiue laicorum ſint ordinis, ab epiſcopis, qui ſunt in vna quaque prouincia, valeat ſententia ſecundum canonem, qui pronuntiat*, eos non eſſe ab aliis admittendos.

y) Conc. Sardic. c. XIII. Εἴ τις διάκονος ἢ πρεσβύτερος, ἢ καί τις τῶν κληρικῶν ἀκοινώνητος γένηται καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον τὸν εἰδότα αὐτὸν καταφύγοι, γινώσκοντα ἀποκεκινῆσθαι αὐτὸν τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, μὴ χρῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὕβριν ποιοῦντα παρέχειν αὐτῷ κοινωνίαν. *Si diaconus vel presbyter, vel etiam aliquis ex clericis ſit excommunicatus, et ad alium epiſcopum, qui eum nouit, confugerit, ſcientem eum a proprio epiſcopo eſſe communione motum, non oportere epiſcopo et fratri ſuo iniuriam facientem ei communionem præbere.* Can. XIV. ὁ ἐκβαλλόμενος ἐχέτω

iniungit, vt querelas audiant, noxisque medeantur. Ita quoque in concilio *Antiocheno* z, *Chalcedonensi* a et aliis compluribus.

§. IX.

Potestas tamen episcoporum non arbitraria, sed per canones diuerso respectu limitata erat.

FATENDVM tamen est, quod secundum istorum temporum disciplinam et consuetudinem episcopi raro huiusmodi quid sine presbyterorum suorum conscientia et consensu fecerint, quippe qui eorum erant adsessores et quasi senatus ecclesiasticus et concilium ecclesiæ. Qua de re pluribus exponam, vbi de honore et priuilegiis ordinis presbyterorum dicendum erit. Heic etiam porro notandum est ex præcedentibus canonibus, quod, si quis clericus ab episcopo suo iniuriam accepisse sibi visus sit, libertatem habuerit prouocandi b vel ad metropolitanum, vel ad

ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν. *Qui eiicitur, potestatem habeat confugiendi ad episcopum metropolis eiusdem prouinciæ.*

z) Concil. Antioch. can. III. (tom. II. p. 563. Εἰ καθαιρεθέντα διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δέχοιτο ἕτερος ἐπίσκοπος, κἀκεῖνον ἐπιτιμίας τυγχάνειν ὑπὸ κοινῆς συνόδου, ὡς παραλύοντα τοὺς δεσμοὺς τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Si eum, *qui propter hanc caussam depositus est*, alius episcopus receperit, *ille quoque* a communi synodo puniatur, *vt qui ritus ecclesiasticos dissoluat.* Can. IV. Τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ πάντας ἀποβάλλεσθαι τῆς ἐκκλησίας. *Omnes, qui ei communicant, ex ecclesia eiiciantur.*

a) Conc. Chalced. c. IX. Εἰ δὲ καὶ κληρικὸς ἔχοι πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον, ἢ πρὸς ἕτερον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. *Si clericus cum proprio vel etiam alio episcopo negotium aut litem habeat, a* prouinciæ synodo iudicetur.

b) De libertate appellandi vid. conc. Carth. II. c. VIII. (tom. II. p. 1161.) Si quis presbyter a præposito suo excommunicatus vel correptus fuerit, *debet vtique apud vicinos episcopos conqueri*, vt ab ipsis eius caussa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari.

Conc. Carth. IV. c. XXIX. Episcopus, si clerico vel laico crimen impegerit, *deducatur ad probationem in synodum.* C. LXVI. Clericus, qui episcopi circa se districtionem iniustam putat, recurrat ad synodum.

Conc. Antioch. c. XII. Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθείς - - - δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύνοδον τρέπεσθαι, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, προσαναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις, καὶ τὴν αὐτῶν ἐξέτασίν τε καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι. *Si quis a proprio episcopo depositus - - eum oporteat* ad maiorem synodum converti, *et ius, quod se habere putat, ad plures episcopos referre, eorumque examinationem et iudicium suscipere* cæt.

Conc. Vasens. II. c. V. (tom. III. p. 1457.) Si quis episcopi sui sententiæ non acquiescit, *recurrat ad synodum.*

ad prouincialem ſynodum: In quibusdam etiam locis, ad euitandam eo melius poteſtatem arbitrariam, canonibus cautum fuit, vt ne epiſcopus in presbyterum vel diaconum cenſura eccleſiaſtica vti ſuſtineret, niſi adhibitis in ſententiæ exſequendæ ſocietatem vicinis aliquot epiſcopis. Concilium *Carthaginenſe* primum [c] ad arguendum diaconum tres, ad arguendum autem presbyterum ſex requirit. Concilium *Carthaginenſe* ſecundum [d], in omnibus correctis eius editionibus, eumdem numerum exigit. PETRI enim CRABII editio manifeſto falſa eſt; DAVID BLONDELLVS [e] nihiloſecius corruptam iſtam lectionem amplectitur, vt demonſtret, quod presbyteros ac diaconos epiſcoporum ſuorum iudices eſſe oporteat; quo ipſo efficit, vt canon iſte abſurde loquatur, et epiſcopum ſui ipſius iudicem conſtituat. Vera autem huius canonis lectio ita habet: *Placet, vt cauſſa criminalis epiſcopi a duodecim epiſcopis audiatur; cauſſa presbyteri a ſex; cauſſa vero diaconi a tribus cum proprio epiſcopo.* Hic vnusquisque epiſcopus iubetur in tractandis cauſſis criminalibus alios epiſcopos ſibi ſocios adſciſcere, at presbyteri et diaconi minime conſtituuntur ſuorum epiſcoporum iudices. Heic porro ex alio quodam concilii *Carthaginenſis* tertii canone [f] intelligimus, qui de legitimo aliquo numero epiſcoporum ad diſcutiendas presbyteri cuiusdam vel diaconi cauſſas loquitur; et ſex quidem presbytero, tres autem diacono, quemadmodum etiam præcedentes canones faciunt, adſignat. Quod autem ad inferiores clericos attinet, poteſtas epiſcopi, quantum quidem ego ſcio, non ita erat circumſcripta; ſed ipſe ſolus, eiusdem ca-

N 2 nonis

Concil. Venetic. can. IX. (tom. IV. p. 1056.) Si quis fortaſſe epiſcopi ſui iudicium cœperit habere ſuſpectum, aut ipſi de proprietate aliqua aduerſus ipſum epiſcopum fuerit nata contentio, *aliorum epiſcoporum audientiam*, non ſæcularium poteſtatem, *debebit ambire.*

c) Conc. Carth. I. can. XI. Si quis aliquam cauſſam habuerit, a *tribus* vicinis epiſcopis, ſi *diaconus* eſt, arguatur: *presbyter a ſex.*

d) Conc. Carth. II. can. X.

e) Blondell. apol. 137. et Crabius corrupte ſic legunt: Epiſcopus a duodecim epiſcopis audiatur et a ſex presbyteris, et a tribus diaconibus cum proprio ſuo epiſcopo.

f) Conc. Carth. III. c. VIII. Si presbyteri vel diaconi fuerint accuſati, adiuncto ſibi ex vicinis locis legitimo numero collegarum -- in *presbyteri nomine ſex*, in *diaconi tribus*, ipſorum cauſſas diſcutiant.

nonis vigore g), caussas eorum agnoscere poterat et finire. Tantummodo libertate, vti reliqui omnes, gaudebant prouocandi ad metropolitanum vel prouincialem synodum, si qua in re sibi iniuriam factam esse putarent; qualem synodum concilium *Nicænum* h) et alia plura semel vel bis quotannis in hunc finem haberi iussit; vt si quis clericus ex iniquiore episcopi in ipsum adfectu censuram iniuste passus fuerit, ad superius aliquod iudicium posset confugere, ab eoque ius suum obtinere. Ita ratio potestatis episcopi in clericos suos comparata fuit, quantum quidem ex genuinis antiquæ ecclesiæ monumentis colligere potui.

LIBRI SECVNDI

CAPVT QVARTVM

DE POTESTATE EPISCOPORVM IN LAICOS, MONACHOS, SVBORDINATOS MAGISTRATVS, ET OMNES DIOECESEOS SVAE HOMINES: ET DE IPSORVM OFFICIO IN DISPENSANDIS ECCLESIAE REDITIBVS.

§. I.

Nemo ab episcoporum iurisdictione exemtus in primitiua ecclesia.

De potestate episcoporum in populum nunc agendum est, quæ facta disquisitione supra omnes homines, intra eorum diœcesin, seu iurisdictionis limites et terminos, cuiuscumque ordinis et dignitatis fuerint, sese extendisse deprehenditur. Ipsam diœceseos amplitudinem, et cur aliæ aliis extensiores fuerint, heic non considero; sed commodiori loco id tractandum reservo, vbi de ecclesiis dicendum erit. Hoc loco notandum esse existimo, quod omnes hominum ordines in diœcesi episcopo sub-

g) Conc. Carth. III c. VIII. Reliquorum clericorum caussas solus episcopus loci agnoscat et finiat.

h) Concil. Nicæn. can. V. ἵνα οὖν τοῦτο τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι. *Vt hoc ergo conuenientem examinationem accipiat, recte habere visum est, vt singulis annis*

ſubiecti fuerint. Priuilegium enim, quo quis a iurisdictione episcopi diœceſeos exemtus eſſet, res erat prioribus ſæculis ignota. IGNATIVS audet dicere,[i] quod quemadmodum is, *qui epiſcopum honoret ſuum, a Deo honoretur, ita is, qui clam epiſcopo et contra ipſius voluntatem quidquam faciat, diabolo ſeruiat.* Et CYPRIANVS[k] eccleſiam definiens, *Eccleſia*, inquit, *eſt plebs ſacerdoti vnita et paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, epiſcopum in eccleſia eſſe, et eccleſiam in epiſcopo; Et ſi qui cum epiſcopo non ſint, in eccleſia non eſſe*, cæt.

§. II.

Omnes monachi epiſcopo diœceſeos, in qua viuebant, ſubiecti.

SPECIATIM heic de omnibus aſcetis, monachis et eremitis obſeruari licet, quod leges cum eccleſiaſticæ tum ciuiles epiſcopo loci, vbi vixerunt, eos ſubiecerint. Quod ad leges eccleſiaſticas attinet, duos habemus huius argumenti canones in concilio *Chalcedonenſi*[l], quorum prior omnes monachos, tam in ciuitate quam in agris degentes, epiſcopo ſuo ſubiectos eſſe, nec vlli negotio (ſacro vel ciuili) extra monaſterium ſuum ſeſe immiſcere iubet; niſi venia, vrgente aliqua neceſſitate ita faciendi, ipſis conceſſa fuerit. Et ſi quis obſequium denegaret, poſterior canon excommunicationem minatur. Eadem mandata legi poſ-

 ſunt

in vnaquaque prouincia bis in anno ſynodi fiant cæt.

i) Ignat. ep. ad Smyrn. ὁ λάθρα ἐπισκόπου τι πράσσων τῷ διαβόλῳ λατρεύει.

k) Cypr. epiſt. LXIX. al. LXVI. ad Papian. p. 168. (edit. Pariſ. p. 118.)

l) Conc. Chalced. can. IV. tom. IV. p. 758. Τοὺς δὲ καθ᾽ ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ, Monachos *autem, qui ſunt in vnaquaque regione et ciuitate, epiſcopo ſubiectos eſſe.* Ibid. can. VIII. Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων, ὑπὸ τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἐπισκόπων τὴν ἐξουσίαν, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν, διαμενέτωσαν· καὶ μὴ καταυθαδιάζεσθαι, ἢ ἀφηνιάζειν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον, καὶ μὴ ὑποταττόμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὲν εἶεν κληρικοὶ, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιτιμίοις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοὶ, ἔστωσαν ἀκοινώνητοι. *Clerici ptochotrophiorum, monaſteriorum et templorum martyrum ſub poteſtate epiſcoporum, qui ſunt in vnaquaque ciuitate, ex ſanctorum patrum traditione, permaneant, et non per arrogantiam ſe a proprio epiſcopo, imperium eius detrectantes ſubducant. Qui hanc conſtitutionem euertere auſi fuerint: ſi ſint quidem clerici, canonum pœnis ſubiiciantur: ſi autem monachi vel laici, ſint excommunicati.*

ſunt in conciliis *Aurelianenſi* m, *Agathenſi* n, *Ilerdenſi* o et aliis; quæ abbates non minus quam monachos epiſcoporum curæ et diſciplinæ ſubiiciunt. IVSTINIANVS hæc omnia lege quadam in codice *Romano* confirmat; quæ dicit p: *Monaſteria degunt (ſeu cenſentur) ſub epiſcopis territoriorum ſuorum, et abbatum quidem curam gerunt epiſcopi.* In quadam ipſius nouella q electio abbatum in poteſtate epiſcopi ponitur. Et alia quadam lege r ſancitum eſt, ne qua noua cella vel monaſterium erigatur, niſi conſentiente et permittente epiſcopo, ad cuius iurisdictionem pertineant. Quapropter BEDA et quidam alii s ex eo de ſtatu eccleſiæ in *Scotia* recte quidem obſeruarunt, res inuſita-

m) Concil. Aurel. I. c. XIX. (tom. IV. conc. p. 1407.) *Abbates* pro humilitate religionis *in epiſcoporum poteſtate conſiſtant*; et ſi quid extra regulam fecerint, ab epiſcopis corrigantur.

n) Conc. Agathenſ. can. XXXVIII. (tom. IV. p. 1389.) Clericis *ſine* commendatitiis *epiſtolis epiſcopi* ſui licentia non pateat euagandi. In *monachis* quoque par ſententiæ forma ſeruetur.

o) Conc. Ilerdenſ. c. III. (tom. IV. p. 1611.) De monachis id obſeruari placuit, quod ſynodus Agathenſis vel Aurelianenſis noſcitur decreuiſſe, cæt.

p) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. III. de epiſcop. leg. XL. Τὰ μοναστήρια τελοῦσι ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐνορίων αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν ἡγουμένους ἐπιβλέπουσιν οἱ ἐπίσκοποι.

q) Iuſtin. nouell. V. cap. IX. Τὴν δὲ τῶν ἡγουμένων χειροτονίαν, εἴ ποτε συμβαίη δεῖσθαι τὸ μοναστήριον ἡγουμένου, μὴ κατὰ τὴν τάξιν τῶν εὐλαβεστάτων γίνεσθαι μοναχῶν, μηδὲ πάντως τὸν μετὰ τὸν πρῶτον, εὐθὺς ἡγούμενον γίνεσθαι, μηδὲ τὸν μετ᾽ ἐκεῖνον δεύτερον, μηδὲ τὸν τρίτον, ἢ τοὺς ἐφεξῆς. (τοῦτο ὅπερ καὶ νόμος ἡμῶν ἕτερος λέγει) ἀλλὰ τὸν θεοφιλέστατον τῶν τόπων ἐπίσκοπον χωρεῖν μὲν ἐφεξῆς διὰ πάντων (οὐδὲ γὰρ ἀντιμαστον πάντως τὸν χρόνον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τάξιν) καὶ τὸν ἀναφαινόμενον πρῶτον ἄριστον ἐν τοῖς μοναχοῖς καθεστῶτα, τὸν ἄξιον τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν τοῦτον αἱρεῖσθαι. *Ordinationem abbatum (ſi quando contigerit egere monaſterium abbate) non per ordinem reverendiſſimorum fieri monachorum, nec omnino eum, qui poſt primum eſt, mox abbatem fieri: nec qui poſt illum ſecundus eſt, neque tertium, aut reliquos: (hoc quod etiam alia lex noſtra dicit) ſed* Deo amabilem locorum epiſcopum *percurrere quidem conſequenter per omnes (non enim exhonorandum eſt omnino tempus et ex eo ordo) et eum qui apparuerit prius optimus inter monachos conſtitutus et dignus præſulatu eorum,* hunc eligere.

r) Conc. Chalced. can. IV. (tom. IV. p. 758.) Ἔδοξε μηδένα μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν μηδὲ συνιστᾶν μοναστήριον, ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. *Viſum eſt, nullum vſquam ædificare nec conſtruere poſſe monaſterium, vel oratoriam domum præter ſententiam ipſius civitatis epiſcopi.*

Conc. Agath. c. LVIII. (ibid. p. 1392.) Cellulas nouas, aut congregatiunculas monachorum abſque notitia epiſcopi prohibemus inſtitui.

s) Pearſon. vindic. Ignat. part. I. c. XI. p. 333. (p. 189. edit. Cantabrig circ. med.)

ſitato et præpoſtero ordine geri, ſi, quum abbates ſubiecti eſſe debeant epiſcopis, contra ea epiſcopi abbati cuidam ſubiecti fuerint. Hoc *ordine inuſitato;* vt ſcite notat BEDA [t], fiebat: Hoc enim in eccleſia primitiua fieri non conſueuit.

§. III.

Nec non omnes ſubordinati magiſtratus in rebus ad ſpiritualem iurisdictionem attinentibus.

HIS temporibus exiſtimatio et auctoritas epiſcoporum tanta erat et tam venerabilis in oculis omnium, vt ipſi ſubordinati magiſtratus ipſorum ſpirituali diſciplinæ et animaduerſioni ſubiacerent. Vrbium ac prouinciarum præfectos atque gubernatores *litteras communicatorias* ad epiſcopum loci, quo ab eo, penes quem tum ſumma imperii erat, mittebantur, ſecum ſumere oportebat; et quamdiu officio illic fungebantur, curæ epiſcopi ſuberant; qui, ſi quid ab ipſis contra diſciplinam publicam admitteretur, pro auctoritate, qua per leges imperiales valebat, a ſacrorum vſu et chriſtianorum conuentu eos arcere poterat. Hoc diſcimus ex canone quodam concilii *Arelatenſis* [u], quod ab ipſo *Conſtantino* conuocatum fuit, qui iſtos canones ratos habitos vim ſanctionis imperii habere iuſſit. Et vi huius poteſtatis enſe ſpirituali in impios et profanos magiſtratus interdum ſtricto ab omni eccleſiæ communione illos excludebant. Cuius rei exemplum nobis ſiſtit SYNESIVS, *Ptolemaidis* in *Aegypto* epiſcopus [w], qui in *Andronicum* præfectum, ob crudelita-

t) Bed. hiſtor. gent. Anglor. lib. III. c. IV. Habere ſolet ipſa inſula rectorem ſemper *abbatem* presbyterum, cuius iuri et omnis prouincia et ipſi etiam epiſcopi *ordine inuſitato* debeant eſſe ſubiecti, iuxta exemplum primi doctoris illius, qui non epiſcopus ſed presbyter exſtitit et monachus.

u) Conc. Arelat. I. can. VII. (tom. I. conc. p. 1427.) De præſidibus - - ita placuit, vt quum promoti fuerint, litteras accipiant eccleſiaſticas communicatorias: Ita tamen, vt in quibuscumque locis geſſerint, ab epiſcopo eiusdem loci cura de illis agatur; at cum cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum a communione excludantur.

w) Syneſ. ep. LVIII. ad epiſcopos (pag. 202. edit. Pariſ.) Ταύτην ἀπαιδεύτῳ γνώμῃ καὶ γλώττῃ τρὶς ἀνεφθέγξατο τὴν φωνὴν, μεθ᾽ ἣν οὐκέτι νουθετητέος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ὥσπερ μέλος ἀνιάτως ἔχον ἀποκοπτέος ἡμῶν, ἵνα μὴ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὸ ὑγιαῖνον συμφθείρηται. *In hanc ille vocem imperita mente ac lingua ter erupit, ſecundum quam nihil eſt, quod*

litatem ſuam ac contumelioſa in res diuinas dicta, exſecrationem obteſtationemque compoſuit. Sunt et huiuſcemodi exempla alia, quorum iniicietur mentio, vbi de diſciplina eccleſiaſtica ex inſtituto agemus. Quod ad epiſcopi poteſtatem acta et decreta ſubordinatorum magiſtratuum inſpiciendi atque examinandi attinet; SOCRATES x), illam ab *Cyrillo Alexandrino* in cauſſa *Oreſtis*, præfecti *Auguſtalis* in *Aegypto*, vſurpatam eſſe, perhibet; quamquam, vt ipſe indicat, inſpectioni eius ſubeſſe grauiter tulit.

§. IV.

Diſtinctio inter iurisdictionem temporalem et ſpiritualem; Epiſcopi poteſtas tota ſub poſteriore comprehenſa.

VERVM TAMEN in laudem primorum iſtorum epiſcoporum par eſt dicere, quod non niſi in ſpiritualibus vllam poteſtatem ſibi arrogauerint, iure ſuo ipſis competentem. Nondum vtrumque ſibi gladium vendicabant, multo minus gladium ſæculare magiſtratuum manibus extorquere, et ſpecioſo excommunicationis titulo reges ſolio detrudere ſtudebant. Ipſi veteres epiſcopi *Romani* legibus imperatoris obſequium ſemper profitebantur. Quod hoc loco nihil attinet demonſtrare, quum id iam frequenter et valide a multis doctis ſcriptoribus e noſtratibus y) præſtitum ſit, et ipſi ingenui ſcriptores pontificii z) fateantur, GREGORIVM VII. primum e pontificibus fuiſſe, qui magiſtratum chriſtia-

amplius moneamus hominem, ſed velut membrum inſanabile a nobis eſt ſegregandus, *ne illius contagione quod ſincerum eſt corrumpatur.*

x) Socrat. lib. VII. c. XIII. Ὀρέστης δὲ καὶ πρότερον μὲν ἐμίσει τὴν δυναστείαν τῶν ἐπισκόπων, ὅτι παρῃροῦντο πολὺ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐκ βασιλέως ἄρχειν τεταγμένων· μάλιστα δὲ ὅτι καὶ ἐποπτεύειν αὐτοῦ τὰς διατυπώσεις Κύριλλος ἐβούλετο. *Oreſti iam pridem inuiſa erat epiſcoporum dominatio, tum quod epiſcopi de poteſtate eorum, qui ad regendas prouincias ab imperatore miſſi erant, plurimum decerperent, tum quod* Cyrillus actus ſuos explorare vellet.

y) Vid. Mortonii epiſcopi *Grand impoſt. of the church of Rome* c. XI. Io. Roffenſis de poteſtate papæ in temporal. lib. II. c. II.

z) Otho Friſingenſ. chron. lib. VI. c. XXXV. Lego et relego Romanorum regum et imperatorum geſta, et *nuſquam inuenio quemquam eorum ante hunc* (Henricum IV.) *a Romano pontifice excommunicatum, vel regno priuatum* ext. Gregor. Tholoſan. de repub. lib. XXVI. c. V. (§. 10. pag. 894. b. edit. Francof. 1642.) Illud tantum ex his nunc colligo, difficilem eſſe quæſtionem, num ſummi pontifices deponere imperatorem vel regem poſſint, qui olim habuit inſtituendi ſummum pontificem poteſtatem. (§. 11.) Quin et inueniuntur plures deſtitutiones et de-

ſtianis principibus abrogandi ſibi arrogauerit poteſtatem. Antiquæ eccleſiæ epiſcopi in nullius hominis corpus vel facultates coërcendi poteſtatem ſibi arrogabant; ſed ſi qua occaſio vſum eius poſtularet, magiſtratum ciuilem in ſubſidium vocabant. Quemadmodum ex iis videre eſt, quæ cum *Paulo Samoſatenſi* acta ſunt, qui in domus epiſcopalis poſſeſſione perſiſtebat, poſteaquam a concilio *Antiocheno* epiſcopatus dignitate exutus fuerat. Patres in iſthoc concilio non habentes eum eiiciendi poteſtatem, *Aureliani* imperatoris auxilium aduerſus eum implorabant; qui [a], etiamſi gentilis, ſententia pro ipſis dicta, a miniſtris ſuis ad effectum eam dari iubebat. Atque ita ſe res habuit, quod ad epiſcopi poteſtatem attinet, etiam in ſubſequutis aliquot ſæculis ſub imperatoribus chriſtianis: adeo vt SOCRATES [b] in *Cyrillo* epiſcopo *Alexandrino* tamquam rem inſolitam notauerit, quod auctoritate propria *Nouatianorum* templa claudere, argentea et ſacris vſibus deſtinata vaſa tollere, et *Theopemptum*, epiſcopum eorum, vitæ ſubſidiis priuare auſus ſit. Hoc factum dicitur eſſe *παρὰ τῆς ἱερατικῆς τάξεως*, præter ordinariam poteſtatem, quæ epiſcopis conferri conſueuit. Et quamquam poſterioribus ſæculis hanc poteſtatem obtinuerunt, non tamen ex aliquo ordinis ſui iure, ſed principum ſæcularium fauore et indulgentia id factum eſt. Præterea etiam heic notandum eſt, ignominioſum tunc fuiſſe epiſcopis, ſi tantummodo implorauerint brachium ſæculare contra vitam cuiuſpiam, quem per cenſuram eccleſiaſticam capitis damnauerant. Idcirco cum *Itha-*

poſitiones factæ ab imperatore ſummorum pontificum cæt.

a) Euſeb. lib. VII. c. XXX. *Μηδαμῶς ἐκστῆναι τοῦ Παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας οἴκου θέλοντος, βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς, αἰσιώτατα περὶ τοῦ πρακτέου διείληφε· τούτοις νεῖμαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος ἐπιστέλλοιεν.* *Quum Paulus e domo eccleſiæ nullatenus excedere vellet, interpellatus imperator Aurelianus rectiſſime hoc negotium diiudicauit, iis domum tradi præcipiens, quibus Italici chriſtianæ religionis antiſtites et Romanus epiſcopus ſcriberent.*

b) Socrat. lib. VII. c. VII. *Εὐθέως οὖν Κύριλλος τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Νουατιανῶν ἐκκλησίας ἀποκλείσας, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ ἱερὰ κειμήλια ἔλαβεν· τὸν δὲ ἐπίσκοπον αὐτῶν Θεόπεμπτον, πάντων ὧν εἶχεν ἀφείλετο.* *Statim igitur Cyrillus, clauſis Nouatianorum eccleſiis, quotquot erant Alexandriæ, primo quidem ſacra eorum vaſa atque ornamenta abſtulit: deinde epiſcopum illorum Theopemptum omnibus ſuis facultatibus nudauit.*

Ithacius et alii quidam episcopi *Hispani* tantum a *Maximo* impetrassent, vt *Priscillianum* hæreticum occidendi mandatum daret, *Martinus* et multi alii pii episcopi, oblato libello supplice, hanc rem impedire adlaborabant, dicentes [c] „*satis superque sufficere, vt episcopali sententia hæretici iudicati ecclesiis pellerentur*. Quo quum efficere nihil possent, animi sui dolorem de hoc facto in auctorem horroremque illius declarabant, *Ithacium*, sanguinarium istum episcopum, in communionem suam admittere recusantes. Tantopere hi viri sancti intra spiritualis suæ iurisdictionis terminos sese continere adnitebantur!

§. V.

De litteris formatis *et de episcoporum in dando illas quibusuis hominibus prærogatiua.*

OBSERVARI etiam potest, auctoritatem episcoporum numquam fuisse maiorem, quam vbi in suæ ipsorum potestatis spiritualis exercitio vnice fuerunt occupati. Tum enim generatim ab omnibus colebantur atque habebantur in pretio, adeo, vt nullus christianus iter facere cuperet sine *litteris formatis*, vt vocabant, ab episcopo acceptis, si in ecclesia extranea ad sacram synaxin accedere cogitaret. Tam mirifica tum temporis erat ecclesiæ catholicæ concordia, tam sancta harmonia et diuina animorum inter episcopos consensio! Istæ litteræ diuersi erant generis pro diuersa occasione vel hominum conditione, qui eas accipiebant. Generatim ad tres classes referebantur. Erant enim vel *epistolæ commendatoriæ*, vel *communicatoriæ*, vel *dimissoriæ*. Primæ classis epistolæ tales erant, quæ illustrioris conditionis, vel etiam eiusmodi hominibus dabantur, quorum existimatio in quæstionem fuerat vocata, vel clericis, quibus in exteras regiones proficiscendum erat. Secundi generis epistolæ omnibus iis impertiebantur, qui in communione ecclesiæ erant, pacemque cum ea colebant; vnde etiam *pacificæ* et *ecclesiasticæ*, et interdum *canonicæ* dicebantur. Tertium genus solis clericis dabatur, quando ex diœcesi sua in aliam, domicilii illic figendi caussa, concedebant; id quod pace episcopi sui eos facere testabantur; vnde *dimissoriæ* et similiter interdum *pacificæ* vocabantur. Has vniuersas

c) Sulpic. Seuer. lib. II. p. 119. (edit. Cellar. lib. II. c. L. p. 287.)

sas generali nomine *formatas* appellabant; quod peculiari forma, singularibus signis et characteribus scriptae erant, vt a suppositiis possent distingui. Non immorabor heic longius his ipsis enarrandis, sed moneo tantum, solius episcopi fuisse praerogatiuam eas dare; nec cuipiam id sibi sumere licuisse, nisi mandante et consentiente episcopo. Concilium *Antiochenum* [d] episcopis prouincialibus illas permittit scribere, presbyteris autem expressis verbis illud priuilegium interdicit. Et quum temporibus persecutionis confessores quidam, qui magnae in ecclesia existimationis erant, eiusmodi epistolas suo ipsorum nomine dare sibi sumerent; concilia [e] *Arelatense et Illiberritanum* [f] id facere iis interdixerunt; illisque, qui tales litteras habebant, nouas *communicatorias* ab episcopo suo accipere mandauerunt. CAESAR BARONIVS [g] et plerique conciliorum editores, qui eum sequuntur, has litteras pro iis libellis falso accipiunt, quos confessores *lapsis* dare solebant, vt in ecclesiae communionem denuo reciperentur. Enimvero GABRIEL ALBASPINAEVS [h] hunc errorem emendat, et scite obseruat, concilia isthaec non de istis litteris loqui, quae lapsis datae sint, sed de iis, quae omnibus christianis dari consueuerint, qui in exteras regiones proficiscendi habuerint

 occa-

d) Conc. Antioch. can. VIII. (tom. II. p. 565.) Τοὺς ἀνεπιλήπτους χωρεπισκόπους διδόναι εἰρηνικάς. Chorepiscopi *nulli reprehensioni adfines* dent pacificas.

e) Conc. Arelat. I. c. IX. (tom. I. p. 1428.) De his, qui confessionum litteras offerunt, placuit, vt sublatis eis litteris, alias accipiant communicatorias.

f) Conc. Illiberrit. can. XXV. (tom. I. p. 973.) Omnis qui attulerit litteras confessionis sublato nomine confessoris - - communicatoriae ei dandae sunt litterae.

g) Baron. a. CXLII. n. IX. Erat quoque olim tempore persecutionis ecclesiae genus litterarum, quae dicebantur *confessoriae*, *quae a christianis*, *qui* pro Christi nomine detinerentur *in carcere*, *pro commendatione lapsorum* ad episcopos dari solebant. conf. A. XXX. n. XLVIII. Loaysa not. in conc. Illiberrit. c. XXV. (tom. I. conc. p. 983. b. fin.) Epistolae commendatitiae, quae litterae appellabantur fidelibus datae, diuersi generis erant: complectebantur enim *litteras confessionis*; et hae erant dignitatis et honoris, quibus in ecclesia magna reuerentia habebatur. caet.

h) Albaspin. not. in conc. Illiberrit. c. XXV. (tom. I. conc. p. 993.) Permagna est dissensio de huius canonis sententia et explicatione, et noui Arelatensis primi - - Quorundam opinio est, hos ipsos canones explicandos esse de litteris, *quas lapsi* ad ius communionis recuperandum a *martyribus*, qui essent in vinculis, *extorquebant*: vid. Baron. ad ann. Christi XXX. n. XLVIII.

occaſionem; quas epiſcoporum fuerit impertire, et non confeſſorum, quantamcumque alioquin auctoritatem honorifica Chriſti confeſſione tempore perſecutionis obtinuiſſent. Concilium *Illiberritanum* [i] alius cuiusdam abuſus eiusdem quidem generis meminit eumque corrigit; quod videlicet feminæ quædam famæ celebritate in eccleſia conſpicuæ, nimirum vxores clericorum, vt ALBASPINAEVS dicit, vel potius epiſcoporum, iſtiusmodi epiſtolas ſuo ipſorum nomine tam dare quam accipere ſibi ſumſerint: quas omnes concilium aboleri iuſſit, vtpote quæ diſciplinam et ſocietatem eccleſiaſticam periculo exponerent et fraudi eſſent poteſtati epiſcoporum, quibus ſolis eas dare competeret. Omnes enim antiqui canones hoc priuilegium epiſcopis plane reſeruant; et hoc ipſum magnam ipſis auctoritatem in eccleſia conciliabat: Neque enim vllus vel clericus vel laicus cum alio quodam cœtu, præter eum, ad quem pertinebat, ſacra cœna ſine iſtis teſtimoniis epiſcopi vti poterat: vt legere eſt in concilio cum *Carthaginenſi* [k] tum *Agathenſi* [l] et aliis compluribus.

§. VI.

De poteſtate epiſcoporum in diſpenſandis eccleſiæ reditibus.

VNVM tantum ſupereſt, quod de poteſtate epiſcoporum eccleſiaſtica notem; quod eſt auctoritas et poteſtas circa reditus eccleſiæ diſpenſandos. Non eſt animus de reditibus eccleſiæ heic fuſius dicere, (id quod poſtea in hoc opuſculo commodius

i) Concil. Illiberrit. can. LXXXI. (tom. I. p. 979.) *Ne feminæ* ſuo potius, absque maritorum nominibus, *laicis ſcribere audeant*: quæ fideles ſunt, vel *litteras* alicuius *pacificas* ad ſuum ſolum nomen ſcriptas *accipiant*.

k) Conc. Carth. I. can. VII. (tom. II. p. 616.) Clericus vel laicus non *communicet* in aliena plebe *ſine litteris epiſcopi ſui*.

l) Conc. Agath. c. LII. (tom. IV. p. 1392.) Presbytero, aut diacono, vel clerico *ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulanti communionem nullus impendat*.

Concil. Epaonenſ. c. VI. (tom. IV. p. 1577.) vbi eadem verba leguntur.

Conc. Laodicil. c. XLI. (tom. I. p. 1504.) Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων ὁδεύειν. *Quod non oportet eum, qui eſt ſacratus vel clericus*, ſine canonicis litteris *iter ingredi*.

Conc. Mileuit. can. XX. (tom. II. p. 1542.) Placuit, vt quicunque clericus, propter neceſſitatem ſuam alicubi ad comitatum ire voluerit, *formatam ab epiſcopo accipiat*.

Conc. Antioch. c. VII. (tom. II. conc. p. 564.) Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων, *Nullus externus ſine pacificis ſuſcipiatur*.

modius fiet) ſed tantum monere, epiſcoporum fuiſſe prouidere, vt quam vtiliſſime adminiſtrarentur et diſpenſarentur. Concilia *Antiochenum* [m] et *Gangrenſe* [n] diuerſos canones huc ſpectantes habent, quod omnes prouentus et dona eccleſiæ ad voluntatem et arbitrium debeant diſpenſari epiſcoporum; cui populus et animæ hominum commiſſæ ſint. Sic dicti canones [o] et conſtitutiones [p] apoſtolicæ de eadem poteſtate loquuntur. Et CYPRIANVS [q] notat, quod omnes, qui ab eccle-

m) Conc. Antioch. can. XXIV. (tom. II. p. 572. Τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἐκκλησίᾳ καλῶς ἔχειν φυλάττεσθαι δεῖν μετὰ πάσης ἐπιμελείας, καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως, καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν Θεόν· ἃ καὶ διοικεῖσθαι προσήκει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ πεπιστευμένου πάντα τὸν λαὸν, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν συναγομένων. *Recte habet, vt ea, quæ ſunt eccleſiæ, eccleſiæ ſeruentur cum omni bona conſcientia et fide in omnium præſidem et iudicem Deum*: quæ etiam adminiſtrari conuenit cum iudicio et poteſtate epiſcopi, *cui eſt omnis populus creditus, et eorum animæ, quæ in eccleſiam conueniunt.*

Can. XXV. Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐξουσίαν, ὥστε διοικεῖν εἰς πάντας τοὺς δεομένους μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ. Epiſcopus habeat rerum eccleſiæ poteſtatem, *vt eas in omnes egentes diſpenſet cum multa cautione et Dei timore.*

n) Conc. Gangrenſ. can. VII. (tom. II. p. 419. Εἴ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλοι λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis vult fructus eccleſiæ oblatos accipere, vel dare extra eccleſiam* præter epiſcopi ſententiam, *vel eius, cui cura eorum tradita eſt, et non cum eius ſententia ea velit agere, ſit anathema.*

Can. VIII. Εἴ τις διδοίη ἢ λαμβάνοι καρποφορίαν παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν εὐποιΐας, καὶ ὁ διδοὺς, καὶ ὁ λαμβάνων ἀνάθεμα ἔστω. Si quis dat, vel accipit fructus oblatos præter epiſcopum, *vel eum, qui eſt conſtitutus ad beneficentiæ diſpenſationem; et qui dat et qui accipit, ſit anathema.*

o) Can. apoſt. c. XXXI. Πάντων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος. *Omnium* rerum eccleſiaſticarum curam habeat epiſcopus, *easque adminiſtret tamquam Deo inſpiciente.*

Can. XXXIV. Προστάσσομεν τὸν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων; *Præcipimus, vt* epiſcopus poteſtatem habeat rerum eccleſiæ.

p) Conſtitut. apoſt. lib. II. c. XXV. totum; vtpote quod agit *de primitiis et decimis; et quomodo debeat epiſcopus ex eis vel ipſe accipere vel aliis diſtribuere.*

q) Cypr. ep. XXXVIII. al. XLI. Vt cum eccleſia matre remanerent et *ſtipendia eius epiſcopo diſpenſante* perciperent.

Iuſtin. Mart. apol. II. (p. 98. 99. edit. Pariſ. MDCXXXVI.) Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδή-

ecclesia alimentum accipiant, id habeant *episcopo dispensante.* Non quidem ille semper suis ipsius manibus dispensabat, sed per administros suos, archidiaconum videlicet et oeconomum, quem secundum canones quosdam [r] de clericis cuiusque ecclesiæ esse oportebat: at hi ipsi quæstores tantum erant, ipsi subditi, ab eoque isti negotio præfecti, quemadmodum HIERONYMVS [s] adnotat, adeoque ipsi, tamquam supremo ecclesiæ moderatori, ad rationem reddendam obligati. Vnde POSSIDIVS de *Augustino* memorat, quod, quamuis nullum vmquam vel sigillum vel clauem in ipsius manibus conspexerit, sed nonnulli ex ipsius clericis omnia administrauerint; certum tamen tempus ad examinandas eorum rationes impenderit: vt adeo omnia ab ipso acta dici possent, etiamsi aliorum manibus administrata essent et dispensata. Et hoc primitiuo apostolorum præscripto et praxi erat consentaneum, quibus cura et custodia rerum a populo donatarum Deoque consecratarum commissa erat: diaconos sibi cooptabant, qui ipsis essent auxilio, quemadmodum episcopi deinceps fecerunt; potestatem tamen eos in administrandis ecclesiæ bonis dirigendi, certamque agendi rationem iis præscribendi, tamquam primarii quæstores Dei et præcipui familiæ eius moderatores, sibi reseruabant.

LIBRI

μοις ὗσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ ὗσι κηδεμὼν γίνεται. *Qui copiosiores sunt, et volunt pro arbitrio quisque suo quod visum est, contribuunt, et quod ita colligitur,* apud præpositum deponitur: *atque ille inde opitulatur pupillis et viduis et his, qui propter morbum aut aliquam aliam caussam egent, quique in vinculis sunt, et peregre aduenientibus hospitibus: et, vt simpliciter dicam,* indigentium is omnium curator est.

r) Conc. Chalcedon. c. XXVI. (tom. IV. conc p. 767.) Ἐπειδὴ ἔν τισι ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα· ἔδοξε πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσαν, καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τούτου τὰ τῆς ἐκκλησίας σκορπίζεσθαι πράγματα, καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι. *Quoniam in nonnullis ecclesiis, vt sæpe a nobis auditum est, episcopi absque oeconomo tractant res ecclesiasticas, placuit omnem ecclesiam episcopum habentem, ex proprio clero oeconomum habere, vt nec sine testibus sit ecclesiæ administratio, nec ideo res eius dissipentur et probrum ac dedecus sacerdotio inuratur.*

s) Hieron. ep. I. ad Nepot. Sciat episcopus, cui commissa est ecclesia, quem dispensationi pauperum curæque præficiat.

LIBRI SECVNDI
CAPVT QVINTVM
DE OFFICIO EPISCOPORVM INTVITV TOTIVS CATHOLICAE ECCLESIAE.

§. I.

Quo ſenſu quilibet epiſcopus totius eccleſiæ catholicæ epiſcopus eſſe dicatur.

VIDIMVS hactenus epiſcoporum officium et poteſtatem in clericos et laicos, ad ipſorum particulares eccleſias ſpectantes: reſtat autem maius adhuc officii ac curæ paſtoralis ipſorum momentum, nimirum ſuprema totius eccleſiæ catholicæ inſpectio: in qua quilibet epiſcopus æqualem partem habere credebatur; non quidem quod ad externum et politicum regimen, ſed primam et eſſentialem religionis partem, chriſtianæ videlicet fidei ſeu doctrinæ conſeruationem attinebat. Si quando periculum erat, ne fides vel hæreſi ſubuerteretur, vel vexationibus deſtrueretur, vnusquisque epiſcopus ſuarum partium eſſe exiſtimabat, manum admouere et pro quauis alia non minus, quam pro ſua ipſius, dioeceſi laborare. Dioeceſes ad bonum ordinem, tempore pacis, conſeruandum ſpectabant: Fides autem res vniverſalis erat, quæ quum oppugnaretur, vniuerſus orbis vna tantum dioeceſis, et tota eccleſia vnus tantum grex habebatur, et quilibet paſtor officii ſui rationem credebat poſtulare, vt ſummi ſui paſtoris oues, in quamcumque etiam orbis partem diſperſæ eſſent, pro facultate ſua paſceret. Hoc ſenſu quilibet epiſcopus vniuerſalis erat paſtor et totius mundi chriſtiani epiſcopus; quippe qui communem totius eccleſiæ Chriſti curam gerebat. Hoc eſt, quod AVGVSTINVS [t] *Bonifacio*, epiſcopo *Romano*, ſcribit: *Communis eſt nobis omnibus, qui fungimur epiſcopatus officio: (quamuis ipſe in eo celſiore faſtigio præemineas,) ſpecula paſtoralis.* CYPRIANVS, de ſui temporis conſuetudine loquens [u], *Copioſum*, inquit, *corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutine atque vnitatis vincu-*

t) Aug. contr. epiſt. Pelag. in præfat. ad Bonifacium.

u) Cypr. ep. LXVIII. al. LXVII. ad Stephan. p. 178.

vinculo copulatum, vt, si quis ex collegio nostro hæresin facere et gregem Christi lacerare et vastare tentauerit, subueniant cæteri. Nam etsi pastores multi sumus, vnum tamen gregem pascimus, et oues vniuersas, quas Christus sanguine suo et passione quæsiuit, colligere et fouere debemus. Hoc sensu GREGORIVS NAZIANZENVS [w] de CYPRIANO dicit, *quod episcopus vniuersalis fuerit; quod non Carthaginensi tantum ecclesiæ, nec Africæ, verum occiduis omnibus regionibus, ac prope etiam orientali omni atque australi et septemtrionali oræ præfectus fuerit.* Idem de ATHANASIO dicit; [x] quod *quum Alexandrino populo præfectus fuerit, idem sit, ac si vniuerso terrarum orbi præfectus fuerit.* Quod ipsum cum BASILII congruit obseruatione [y], quam de ipso habet; quod nimirum omnium ecclesiarum curam gesserit, non minus quam eius, quæ ipsi speciatim concredita fuerit. CHRYSOSTOMVS [z] simili ratione *Timotheum* vniuersi orbis episcopum nuncupat. Et auctor ille, qui sub nomine CLEMENTIS ROMANI [zz] scripsit, vsitata hac appellatione vtens, *Iacobum*, episcopum *Hierosolymitanum*, non minus omnium ecclesiarum, quam *Hierosolymitanæ*, rectorem vocat. CHRYSOSTOMVS [a] dicit, *S. Paulum* totum mundum curæ

w) Gregor. Nazianz. orat XVIII. in laud. Cypr. p. 281. Οὐ γὰρ τῆς Καρχηδονίων προκαθέζεται μόνον ἐκκλησίας, οὐδὲ τῆς ἐξ ἐκείνου καὶ δι᾽ ἐκεῖνον περιβοήτου μέχρι τῆς Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἑσπερίου, σχεδὸν δὲ καὶ τῆς ἑώας αὐτῆς, νοτίου τε καὶ βορείου λήξεως.

x) Id. orat. XXI. p. 377. Τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν πιστεύεται.

y) Basil. ep. LII. ad Athanas. (tom. III. edit. Paris. MDCXXXVI. p. 79.) Ἡ μέριμνά σοι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοσαύτη, ὅση καὶ τῆς ἰδίως παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου ἡμῶν ἐμπιστευθείσης ἐπίκειται. *Tantam geris omnium ecclesiarum curam, quantam eius, quæ tibi peculiariter a Domino nostro concredita est.*

z) Chysostom. Hom. VI. adu. Iud. tom. I. p. 542. (tom. I. edit. Francof. p. 480.) Μνήσθητι τοῦ μακαρίου Τιμοθέου - εἰ δὲ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καὶ ἅγιος καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος κ. τ. λ. *Recordare beati Timothei - - Quod si ille iustus, ille sanctus, ille* qui orbis præfecturam suscepit. *cæt.*

zz) Pseudo Clem. ep. ad Iacob. ap. Coteler. patr. apost. (tom. I. p. 542.) Clemens Iacobo, fratri Domini et episcopo episcoporum, *regenti* Hebræorum sanctam ecclesiam in Hierosolymis; *sed et omnes ecclesias, quæ vbique Dei prouidentia fundatæ sunt.*

a) Chrysost. hom. XVII. in illud, Salutate Priscillam tom. V. p. 241. (p. 217. edit. Francof.) Πρῶτόν ἐστι ἐκπλαγῆναι τοῦ Παύλου τὴν ἀρετὴν, ὅτι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγκεχειρισμένος, καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ τὰς ὑφ᾽ ἡλίῳ πόλεις ἁπάσας, καὶ βαρβάρους καὶ ἕλληνας, καὶ δήμους τοσούτους ἐν ἑαυτῷ περιφέρων, ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικὸς το-

curæ ſuæ commiſſum habuiſſe, et vnamquamque ſub ſole ciuitatem; fuiſſe ipſum vniuerſi orbis doctorem [b], omnes eccleſias inſpectaſſe [c]: Quod ipſum paſſim in ſcriptis ſuis repetit. Neque vero hæc prærogatiua apoſtolis adeo propria fuit, quin quilibet epiſcopus huius characteris ius quodammodo habuerit.

§. II.

Quo ſenſu vniuerſus orbis vna tantum diœceſis, et vnus tantum epiſcopatus in eccleſia eſſe, ſtatuatur.

HINC originem habet peruulgata iſta apud CYPRIANVM notio de vno tantum in eccleſia epiſcopatu; in quo quilibet epiſcopus ita partem, quemadmodum æqualem vniuerſi curam, habeat. *Epiſcopatus*, inquit, *vnus eſt, cuius a ſingulis in ſolidum pars tenetur* [d]. Non dicit, monarchiam in vniuscuiusque epiſcopi manibus, ſed poteſtatem toto epiſcoporum [e] collegio diffuſam eſſe, quorum quisque vniuerſam Dei eccleſiam paſcere et hæreſin ex vnaquaque eius parte expellere ſuo iure poſſit. Hoc ſenſu poteſtas epiſcopi *Eugubienſis* tam late ſe extendebat, quam epiſcopi *Romani;* epiſcopus *Rhegienſis* æque totius eccleſiæ

σαύτην ἐποιεῖτο φροντίδα. *Primum eſt, vt Pauli virtutem admiremur, quod cum* illi totius orbis terrarum eſſet cura commiſſa, et terram, mare, cunctasque ciuitates, quæ ſub cælo ſunt, et barbaros et græcos et tot populos ſecum circumferret, *adeo de viro vno deque vna muliere ſollicitus eſſet.*

b) Chryſoſt. hom. VI. in terræ motum et Lazar. tom. V. p. 107. (edit. Francof. p. 100.) Παῦλος ὁ Ἀπόστολος - - ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, *Paulus apoſtolus* - - doctor orbis terrarum.

c) Id. hom. XVII. in Priſcillam tom. V. p. 248. (edit. Francof. p. 224.) Τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὢν τοὺς τὴν γῆν οἰκοῦντας ἅπαντας ἐπιτραπεὶς καὶ τὰς ὑφ' ἡλίῳ κειμένας ἐκκλησίας ἁπάσας καὶ δήμους καὶ ἔθνη καὶ πόλεις μετὰ πολλῆς θεραπεύων ἐπιμελείας. *Qui doctor erat orbis terrarum, cui omnium, qui terram incolunt, fuerat cura commiſſa,* qui cunctas ſub ſole poſitas eccleſias, *et populos et nationes et vrbes ſumma ſollicitudine curabat, cæt.*

d) Cyprian. de vnitat. eccleſ. p. 108.

e) Cypr. ep. LII. al LV. ad Antonian. p. 112. (p. 73. edit. Pariſ.) - *Epiſcopatus vnus, epiſcoporum multorum concordi vniuerſitate diffuſus* cæt. In hac ipſa epiſtola ſæpius *collegii ſacerdotalis* meminit e g. ſtatim ab initio: Accepi primas litteras tuas, frater cariſſime, concordiam *collegii ſacerdotalis* firmiter obtinentes cæt.

It. epiſt. LXVIII. Eccleſiæ vniuerſæ per totum mundum nobiſcum vnitatis vinculo copulatæ. - - - Eccleſia catholica eſt, vna eſt, ſciſſa non eſt, neque diuiſa, ſed vtique connexa et *cohærentium ſibi inuicem ſacerdotum* glutine copulata.

clesiæ episcopus erat, quam *Constantinopolitanus*; Et episcopus *Tanidis* æqualis erat *Alexandrino*: Nam secundum HIERONYMI stilum [f] omnes *eiusdem meriti* et *eiusdem sacerdotii* erant. In rebus ad fidem haud attinentibus cum aliorum dioecesibus nihil erat ipsis commercii, sed suæ solius dioeceseos negotiis intentum quemque esse oportebat: Cum autem de fide aut salute ecclesiæ ageretur, et manifesto peteretur religio; tunc ex hac regula, quod vnus tantum esset episcopatus, quemuis alium non minus, quam suum ipsorum episcopatum ad dioecesin suam pertinere credebant; neque vlla humana lex aut canon ipsorum manus poterat constringere, quo minus eiusmodi officii sui episcopalis actus vbiuis exercerent, quos ad conseruandam religionem necessarios esse ducebant.

§. III.

Exempla quorumdam actuum episcoporum priuatorum, tamquam episcoporum totius ecclesiæ catholicæ.

VT autem tanto melius de praxi ecclesiæ hac in re nobis innotescat, duobus tribusue exemplis particularibus id ipsum illustrabimus. Lex erat in ecclesia primitiua, vt nullus episcopus in alius cuiusdam episcopi dioecesi sine eius venia ordinationis ritum perageret. Et quamuis potestas episcopalis hac ratione intra cuiusque dioecesin coarctaretur, ordinis tamen caussa vniversaliter obseruabatur. In quibusdam autem casibus, vrgente necessitate, aliter fieri poterat. Si exempli caussa cuiusdam dioeceseos episcopus in hæresin prolapsus, orthodoxis vexatis atque eiectis, neminem nisi hæreticum sacro ministerio initiare vellet: in tali casu quilibet episcopus catholicus, vtpote vniuersalis ecclesiæ episcopus, in istiusmodi dioecesi homines orthodoxos ordinandi valebat auctoritate, etiamsi communi regulæ id ipsum repugnaret; nam hoc manifesto ad conseruandam fidem spectabat, quæ suprema omnium lex exsistit; adeoque prior ista lex potiori huic obligationi debebat cedere. Itaque vbi periculum erat, ne ecclesia ab *Arianismo* obrueretur, magnus ille *Athanasius*, ex exilio suo redux factus, in diuersis ciuitatibus,

f) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. (tom. II. edit. Franc. p. 281. a.) Vbicumque fuerit episcopus, siue *Romæ*, siue *Eugubii*, siue *Constantinopoli*; siue *Rhegii*, siue *Alexandriæ*, siue *Tanis*, *eiusdem meriti*, *eiusdem* est et *sacerdotii*.

bus g, quas peragrabat, etiamſi ad ipſius diœceſin non pertinerent, hos illos ordinare non dubitauit. Et celebris ille *Euſebius Samoſatenſis* tempore perſecutionis *Arianæ* ſub *Valente* idem fecit. THEODORETO h teſte, omnem *Syriam*, *Phœniciam* et *Palæſtinam* militari habitu indutus peragrauit, presbyteros ordinans et diaconos, aliosque ſufficiens ordines eccleſiaſticos, et quæcumque perturbata et confuſa in eccleſiis erant, in bonum ordinem redigens. Ita etiam in *Syria* et *Cilicia* aliisque locis, quorum nomina THEODORETVS i recenſet, epiſcopos ordinauit. Iam vero hæc omnia communibus regulis erant contraria, eccleſiæ autem ſalus ea poſtulabat; et hæc ipſa in eiusmodi caſu poteſtatem ſuam exercendi et tamquam totius catholicæ eccleſiæ epiſcopum ſeſe gerendi auctoritatem ipſis dabat. EPIPHANIVS ſimili in caſu *Paulinianum*, fratrem *Hieronymi*, primum quidem diaconum, deinde presbyterum in monaſterio quodam extra ipſius diœceſin in *Palæſtina* ſito, conſtituens, eadem poteſtate vſus eſt; contra quod quum quidam ex eius aduerſariis obiecisſent, quod minus canonice id factum eſſet; fortiter ſeſe ex hoc fundamento defendit, quod in caſu vrgentis neceſſitatis,

 qua-

g) Socrat. lib. II. c. XXIV. Ἀθανάσιος διὰ Πηλουσίου ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπορεύετο - - - ἔν τισι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ χειροτονίας ἐποίει. *Athanaſius per Peluſium iter faciens Alexandriam*, - - in quibusdam eccleſiis ordinationes fecit.

h) Theod. lib. IV. c. XII. οὗτος πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐρήμους εἶναι ποιμένων μαθὼν στρατιωτικὸν ἀμπεχόμενος σχῆμα, καὶ τιάρᾳ καλύπτων τὴν κεφαλὴν, τὴν Συρίαν, περιῄει καὶ τὴν Παλαιστίνην πρεσβυτέρους δὲ χειροτονῶν καὶ διακόνους, καὶ τ᾽ ἄλλα τῆς ἐκκλησίας τάγματα ἀνεπλήρου· εἰ δέ ποτε καὶ ἐπισκόπων ὁμογνωμόνων ἐπέτυχε, καὶ προέδρους ταῖς δεομέναις ἐκκλησίαις προὐβάλλετο. *Qui cum multas eccleſias paſtoribus carere didiciſſet, militari habitu indutus, et tiara capiti impoſita, Syriam, Phœniciam, et Palæſtinam peragrauit*, presbyteros ordinans et diaconos, *aliosque ſufficiens ordines eccleſiaſticos. Quod ſi quando doctrina conſentientes epiſcopos inueniſſet, etiam* pontifices carentibus eccleſiis præficiebat.

i) Theodoret. lib. V. c. IV. Ὁ μέγας Εὐσέβιος ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐπανελθὼν, Ακάκιον μὲν, οὗ πολὺ τὸ κλέος, ἐν Βεροίᾳ κεχειροτόνηκεν ἐν Ἱεραπόλει δὲ Θεόδοτον - Εὐσέβιον δὲ Χαλκίδος, Κύρου δὲ τῆς ἡμετέρας Ἰσίδωρον. - - - Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ Εὐλόγιον - - τῆς Ἐδέσης κεχειροτονηκέναι ποιμένα - - ὁ δὲ θεῖος Εὐσέβιος ἔσχατον ἐπίσκοπον Μάριν τῇ Δολίχῃ κεχειροτόνηκε. *Magnus Euſebius ab exilio reuerſus Acacium, cuius celebris eſt fama, Berœæ ordinauit Epiſcopum, Hierapoli vero Theodotum - - Chalcidis porro Euſebium, et Cyri noſtræ Iſidorum, - - Sed et Eulogium - - ab eodem ferunt Edeſſæ paſtorem fuiſſe ordinatum. - - Poſtremum omnium Marim diuinus Euſebius Dolichiæ creauit epiſcopum.*

qualis iste fuerit, in quo Dei caussa tuenda sit, vnusquisque episcopus in qualibet totius ecclesiæ parte officio suo defungi posset. *Nam etsi*, inquit [k], *singuli ecclesiarum episcopi habent sub se ecclesias, quibus curam videntur impendere, et nemo super alienam mensuram extenditur; tamen præponitur omnibus caritas Christi, in qua nulla simulatio est: nec considerandum, quid factum sit, sed quo tempore et quo modo, et in quibus et quare factum sit.* Ita potestatis suæ episcopalis exercitium in aliena diœcesi defendit EPIPHANIVS. Ex his omnibus igitur apparet, quod quilibet episcopus æque vniuersalis fuerit episcopus, et vniuersæ ecclesiæ curam æque gesserit ac ipse episcopus *Romanus;* quum nullus officii episcopalis actus sit, quem non vbique, necessitate vrgente, sine vlla dispensatione non minus, quam is ipse, peragere potuisset. Quidquid præ reliquis proprium habebat et peculiare, solum ius metropolitani siue patriarchæ erat, et hoc ipsum quidem certo territorio per canones ecclesiasticos circumscriptum; qua de re deinceps suo loco fusius agetur.

LIBRI SECVNDI
CAPVT SEXTVM
DE EPISCOPORVM OMNI SVBIECTIONE SOLVTA RATIONE, VVLGO INDEPENDENTIA, SPECIATIM TEMPORE CYPRIANI ET IN ECCLESIIS AFRICANIS.

§. I.

Quid per episcoporum omni subiectione solutam rationem, seu, vt vulgo dicitur, independentiam *aliorum ab aliis; nec non per absolutam potestatem in sua ipsorum ecclesia intelligatur.*

ADHVC aliud quidpiam, proprium episcoporum officium considerantibus nobis, occurrit, cuius nos mentionem facere oportet; quod est absoluta cuiusque episcopi in ecclesia sua potestas, cuius intuitu ab alio nullo dependebat. Vt recte intelligamus, quo vsque hæc potestas sese extenderit, distinguendum

k) Epiph. ad Ioan. Hierosolymit. (tom. II. opp. p. 312. b.)

dum eſt inter religionis partes *ſubſtantiales* et *rituales*. Circa haſce poſteriores præcipue epiſcoporum poteſtas abſoluta erat in propria ipſorum eccleſia. Liberum ipſis erat eligere quoscunque de hiſce indifferentibus ritibus, vbi eccleſiæ ſuæ vtiliſſimos eſſe iudicabant, nulli alii ad reddendam huius rei rationem obnoxii. In rebus quidem fidei, cum veram doctrinam hæreſi corrumperent, aut ritus introducerent religioni noxios, omnium epiſcoporum cenſuræ ſuberant; et ex vniuerſo epiſcoporum collegio quisque ſigillatim (quomodo in antecedenti capite audiuimus) ipſis ſeſe opponendi auctoritate valebat: Eiusmodi autem indifferentes ritus, qui in eccleſia adhiberi ſaluis canonibus poterant, cuilibet epiſcopo integrum erat ſibi ſuæque eccleſiæ eligere, quos pro ſua ſapientia et circumſpectione vtiles et neceſſarios eſſe ſtatuebat.

§. II.

Omnes epiſcopi libertatem habebant peculiares ſibi liturgias formandi.

ITA exempli cauſſa, quamuis per vniuerſam eccleſiam vna cultus diuini forma eſſet, quod ad ipſam cultus chriſtiani ſubſtantiam attinet, quilibet tamen epiſcopus liturgiam ſibi formandi libertatem habebat, quacumque methodo et quibuscumque verbis id ei optimum videbatur, dummodo analogiæ fidei et ſanæ doctrinæ adhærerent. Ita GREGORIVS NAZIANZENVS de BASILIO obſeruat, quod inter bona officia, eccleſiæ *Cæſareenſi* ab ipſo, presbytero adhuc, præſtita referri debeant precationum formulæ, quæ ab eo compoſitæ [m] et in eccleſia, conſentiente et mandante EVSEBIO epiſcopo, vſurpatæ ſint. Et quibusdam auctoribus [n] non videtur improbabile, quod

m) Naz. orat. XX. in laud. Baſil. p. 340. *εὐχῶν διατάξεις, καὶ εὐκοσμίας τοῦ βήματος.*

n) Billius not. in loc. Orationes ordinauit cum alias tum diuinæ myſtagogiæ ſiue liturgiæ, quæ et exſtant.

Caue hiſtor. litter. vol. I. p. 194. edit. Londin. (edit. Baſil. 1741. pag. 241. a.) *Liturgia*, cuius editorem Baſilium fuiſſe, nulla iuſta eſt dubitandi ratio. Conſtituit enim, teſte Nazianzeno, *εὐχῶν διατάξεις καὶ εὐκοσμίας τοῦ βήματος*: ipſeque in *epiſtola ad clerum Neocæſarienſem* deſcribit *precum formulam*, quæ in monaſteriis ſuis obſeruari ſolebat, omnibus, vt ait, Dei eccleſiis conſona. Hæc quidem liturgia, prout exſtat hodie, plurimum eſt interpolata, variis additamentis pro ſæculi, quo facta ſunt, genio et conditione aucta; adeoque eius

ſint prima delineatio liturgiæ eius, quæ in hunc vſque diem ab ipſius nomine appellatur. Eccleſia *Neo-Cæſareenſis* in *Ponto*, vbi BASILIVS natus erat, peculiarem habebat liturgiam, qua de BASILIVS o in quadam epiſtola loquitur. CHRYSOSTOMI liturgia, quam pro eccleſia *Conſtantinopolitana* compoſuerat, ab hac ipſa diſcrepabat. Formula *Ambroſiana* a *Romana*, et hæc rurſus ab aliis erat diuerſa. Eccleſiæ *Africanæ* peculiarem pro ſemet ipſis liturgiam habebant, diuerſam a *Romana*, quemadmodum ex quibusdam locis, quæ a VICTORINO AFRO et FVLGENTIO ex *Africanis* liturgiis citantur, et fatente IOANNE BONA p in *Romana* non reperiuntur, liquet.

§. III.

Nec non eamdem fidei confeſſionem diuerſimode exprimendi.

IDEM obſeruari poteſt de *confeſſione* ſeu *ſymbolo fidei* in diverſis eccleſiis. *Regula fidei vna omnino erat*, vt TERTVLLIANVS q loquitur, *ſola immobilis et irreformabilis per vniuerſam eccleſiam.* Erant tamen diuerſi modi eam exprimendi, quemadmodum ex multis formulis adhuc exſtantibus, et inter ſeſe quodammodo diſcrepantibus, manifeſtum eſt. Quæ apud IRENAEVM

exemplaria quo vetuſtiora, eo breuiora et caſtiora reperiuntur; vt ex Anaphora, quam ex lingua Syriaca traduxit Andreas Maſius, liquido conſtat.

o) Baſil. ep. LXIII. ad Neocæſar. p. 96. Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει παρ᾽ ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ ἐν θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ δακρύων ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευτῶντες ἀναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καθίστανται. καὶ νῦν μὲν διχῇ διανεμηθέντες ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι κ. τ. λ. *De nocte populus conſurgens antelucano tempore domum precationis petit: inque labore et tribulatione ac lacrimis indeſinentibus facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes ad pſalmodiam traducuntur. Et nunc quidem in duas partes diviſi alternis ſuccinentes pſallunt, atque ex eo ſimul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant: et cordibus ſuis attentionem et reiectis vanis cogitationibus mentis ſoliditatem ſuppeditant.*

p) Bona rer. liturg. lib. I. c. VII. n. III. Marius Victorinus Afer lib. I. adu. Arium ſententiam citat ex liturgia Africana, *quæ in ordine Romano non exſtat: Sicut*, inquit, *et in oblatione dicitur, Munda tibi populum circumuitalem, æmulatorem bonorum operum, circa tuam ſubſtantiam venientem.* Fulgentius quoque Ruſpenſis in fragmentis editis a Sirmondo c. XIV. in epiſt. I. ad Cor. quodam teſtimonio liturgiæ Africanæ vtitur, *quod in Romana non reperitur.*

q) Tertull. de veland. virg. c. I.

NAEVM [r], CYPRIANVM [s] et TERTVLLIANVM [t] reperiuntur, non eadem prorſus methodo nec iisdem verborum formulis conſcriptæ

r) Iren. lib. I. c. II. tot. (p. 45. edit. Oxon. MDCCII. cap. X. p. 48. edit. Pariſ. MDCCX.) Ἡ μὲν ἐκκλησία, καίπερ καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας. καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας καὶ τὰς ἐλεύσεις, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν, καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα, καὶ ἀναστῆσαι πᾶσαν σάρκα πάσης ἀνθρωπότητος, ἵνα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, καὶ Θεῷ, καὶ σωτῆρι, καὶ βασιλεῖ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς τοῦ ἀοράτου, πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται αὐτῷ, καὶ κρίσιν δικαίαν ἐν τοῖς πᾶσι ποιήσηται, τὰ μὲν πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀγγέλους παραβεβηκότας, καὶ ἐν ἀποστασίᾳ γεγονότας, καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀδίκους καὶ ἀνόμους καὶ βλασφήμους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψῃ· τοῖς δὲ δικαίοις καὶ ὁσίοις, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκόσι καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ διαμεμενηκόσι, τοῖς ἀπ᾽ ἀρχῆς, τοῖς δὲ ἐκ μετανοίας ζωὴν χαρισάμενος, ἀφθαρσίαν δωρήσηται, καὶ δόξαν αἰωνίαν περιποιήσῃ. *Eccleſia per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata et ab apoſtolis et diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in vnum Deum, Patrem omnipotentem,* qui fecit cælum et terram, et mare et omnia, quæ in eo ſunt: *et in vnum Ieſum Chriſtum Filium Dei, incarnatum pro noſtra ſalute: et in Spiritum ſanctum, qui per prophetas prædicauit diſpoſitiones Dei, et aduentum et eam, quæ eſt ex Virgine, generationem, et paſſionem et reſurrectionem a mortuis et in carne in cælos adſcenſionem dilecti Ieſu Chriſti Domini noſtri, et de cælis in gloria Patris aduentum eius, ad recapitulanda vniuerſa et reſuſcitandam omnem carnem humani generis, vt Chriſto Ieſu Domino noſtro, et Deo et Saluatori et Regi, ſecundum placitum Patris inuiſibilis* omne genu curuet et terreſtrium et infernorum et omnis lingua confiteatur ei, *et iudicium iuſtum in omnibus faciat: Spiritalia quidem nequitiæ, et angelos transgreſſos atque apoſtatas factos, et impios, et iniuſtos et iniquos, et blaſphemos homines in æternum ignem mittat: iuſtis autem et æquis et præcepta eius ſeruantibus, et in dilectione eius perſeuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat et claritatem æternam circumdet.*

s) Cypr. ep. LXX. ad epiſcop. Numid p. 190. (p. 117. edit. Pariſ.) Sed et ipſa interrogatio, quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam cum dicimus: *Credis in vitam æternam, et remiſſionem peccatorum per ſanctam eccleſiam cæt.*

Item epiſtol. LXXVI al. LXIX. ad Magnum p. 183. edit Oxon. (p. 152. edit. Par.)

t) Tertullian ibid. Regula fidei vna omnino eſt, ſola immobilis et irreformabilis, credendi ſcilicet in vnum Deum omnipotentem, mundi conditorem, et filium eius Ieſum Chriſtum, natum ex Virgine Maria, crucifixum ſub Pontio

ſcriptæ ſunt. Symbolum EVSEBII [u] et ipſius eccleſiæ *Cæſareenſis* ab *Hieroſolymitano* differt, in quod CYRILLVS [w] commentatus eſt; Nec *Cyrillianum* cum eo, quod in liturgia *Iacobi* [x] exſtat, congruit. Et vt plura, quæ heic memorari poſſent, prætermittamus, ſymbolum *Aquileiæ* ab RVFFINO [y] recitatum a ſymbolo *Romano* differt, quod illud ipſum eſt, quod communiter *ſymbolum apoſtolicum* dicimus. Horum diſcriminum omnium ratio non poteſt eſſe alia niſi hæc, quod omnes epiſcopi poteſtatem habuerint formandi fidei ſymbola pro ſua quisque eccleſia, eaque iis verbis exprimendi, quæ ipſorum eccleſiarum ſtatui maxime conuenirent, et quibus hæreſes, quæ ipſis potiſſimum eſſent extimeſcendæ, reprimere valerent: Quemadmodum RVFFINVS obſeruat, vocabula *inuiſibilis* et *impaſſibilis* primo ſymboli articulo fuiſſe addita, vt *Patripaſſianis*

Pilato, tertia die reſuſcitatum a mortuis, receptum in cælis, ſedentem nunc ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos et mortuos, per carnis etiam reſurrectionem.

u) Euſeb. ep. ad Cæſarienſ. ap. Socrat. lib. I. c. VIII. (p. 24. edit. Amſtelod.) Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, παντοκράτορα, τὸν τῶν ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς γεγεννημένον· δι' οὗ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον. Τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ ὑπάρχειν πιστεύοντες, πατέρα ἀληθῶς πατέρα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἅγιον πνεῦμα, κ. τ. λ. *Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, viſibilium omnium et inuiſibilium creatorem: et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, Filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta ſunt: qui propter noſtram ſalutem incarnatus eſt, et inter homines verſatus: qui paſſus eſt et reſurrexit tertia die: adſcendit ad Patrem, et iterum venturus eſt cum gloria, vt viuos iudicet et mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum Sanctum. Horum vnumquemque eſſe ac ſubſiſtere credentes: Patrem vere Patrem, Filium vere Filium, et Spiritum Sanctum vere Spiritum Sanctum cæt.*

w) Cyrill. Hieroſolym. catech. IV. n. III. IV. ſeqq (p. 47. edit. Oxon.)

x) Liturg. Iacobi bibl. patr. gr. lat. tom. II. p. 7. (tom. VI. p. 6. biblioth. S. S. patr. edit Margarin. de la Bigne Pariſ. MDLXXXIX.) Credo in vnum Deum Patrem, omnipotentem factorem cæli et terræ, et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei, cæt.

y) Ruffin. in ſymbol. Credo in Deum Patrem omnipotentem, inuiſibilem et impaſſibilem.

nis et *Sabellianis* hæreticis, qui Patrem æque ac Filium in carne apparuiſſe et paſſum eſſe ſtatuebant, occurreretur. Notum etiam eſt, quod aliarum eccleſiarum epiſcopi eadem libertate, occaſione ita ferente, vſi ſint.

§. IV.

Specialia ieiunia in eccleſiis ſuis indicendi.

OBSERVATIONEM illam multis aliis eiusdem generis exemplis confirmare poſſem; ſed vnum tantum adferam, quod eſt poteſtas, qua epiſcopus quisque certos ſacri ieiunii dies in eccleſia ſua indicere valebat. Hoc ex AVGVSTINI epiſtola reſponſoria ad *Caſulanum* circa ieiunium ſabbathi diſcimus. *Caſulanus* hac in re maxime dubius erat et anxius, quod quasdam eccleſias in *Africa* eum diem ieiunio, alias vero feſtiuitate transmittere obſeruabat; quid quod interdum in vna eademque eccleſia homines vitæ ratione inter ſe diſcreparent, aliis quidem eo die prandentibus, aliis vero ieiunantibus. Iſtum ſcrupulum *Caſulano* exemturus AVGVSTINVS z) ita reſpondet: *Mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt: Quapropter ſi conſilio meo acquieſcis: Epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, et quod facit ipſe, ſine vllo ſcrupulo vel diſceptatione ſectare.* Quod clariſſime indicat, fuiſſe tum in cuiusuis epiſcopi ſitum poteſtate, ieiunium iſtud in eccleſia ſua iniungere vel non iniungere, prout ipſi viſum fuerit.

§. V.

Epiſcoporum independentia in eccleſiis Africanis *omnium maxime conſpicua.*

NVSQVAM vero hæc epiſcoporum priuilegia, et abſoluta, nec a quopiam dependens poteſtas in iſtiusmodi rebus omnibus plenius ipſis reſeruata fuere, quam in eccleſiis *Africanis* ab ætate CYPRIANI, qui huius liberrimæ poteſtatis frequenter meminit; quæ heic non ad nudos tantum ritus et cærimonias, ſed ad diuerſa nec leuia diſciplinæ eccleſiaſticæ momenta ſeſe extendebat; cuiusmodi quid erat *caſus rebaptizandi hæreticos*, *admittendi denuo in communionem eccleſiæ adulteros*, et quæſtio de *valore*

z) Aug. ep. LXXXVI. ad Caſulan.

lore baptiſmi clinicorum. In his rebus CYPRIANI opinio ac praxis ab ipſius in epiſcopatu collegarum opinione ac praxi erat diverſa: neque vero poteſtatem ſibi arrogabat reprehendendi eos, qui aliter atque ipſe agebant, nec ideo ab eorum ſe communione ſeparabat, ſed vnumquemque officii ſui rationem iudici omnium Deo reddere patiebatur. Quod ad iterationem baptiſmi eorum attinet, qui ab hæreticis iam baptizati fuerant, eam quidem omnino probabat, vti omnibus cognitum eſt et perſpectum: neque vero pro hac ipſa ita decertabat, vt vllam poteſtatem iudicialem in remouendis ſeu excommunicandis iis exerceret, qui ſecus ſentirent et agerent; ſed ſuam omnibus epiſcopis libertatem ſe relinquere declarabat, vt pro ſuo quisque ageret iudicio, facti ſui ſoli Deo rationem redditurus. Hanc in rem mentem ſuam in epiſtola ad *Stephanum* [a] pontificem et *Iubaianum* [b], ipſe declarat, adhuc autem multo plenius in oratione, quam conſcripſit, quum magnum illud concilium *Carthagineinſe* aperiretur, quod ad huius quæſtionis conſiderationem conuenerat. *Supereſt* [bb], inquiebat, *vt de hac ipſa re ſinguli, quid ſentiamus, proferamus; neminem iudicantes, aut a iure communionis aliquem, ſi diuerſum ſenſerit, amouentes. Neque enim quisquam noſtrum epiſcopum epiſcoporum ſe conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit; quando habeat omnis epiſcopus, pro licentia libertatis et poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium; tamque iudicari ab alio non poſſit, quam nec ipſe poteſt iudicare. Sed exſpectemus vniuerſi iudicium Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui vnus et ſolus habet poteſtatem et præponendi nos in eccleſia ſuæ gubernatione, et de actu noſtro iudicandi.* Hoc modo CYPRIANVS plene et aperte coram concilio ſententiam ſuam dicit pro abſoluta cuiusuis epiſcopi poteſtate, tacite reſpiciens ad epiſcopum *Roma-*

a) Cypr. ep. LXXII. ad Steph. p. 197. (p. 122. edit. Pariſ.) Qua in re nec nos vim cuique facimus, aut legem damus, cum habeat in eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum vnusquiſque præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus.

b) Id. ep. LXXIII. ad Iubaian. p. 210. (p. 128. lin vlt. et p. 129. edit. Pariſ.) Hæc tibi breuiter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, frater cariſſime, nemini præſcribentes aut præiudicantes, quo minus vnuſquiſque epiſcoporum quod putat faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem.

bb) Conc. Carth. ap. Cypr. p. 229.

Romanum, ius sibi vendicantem ex ecclesiæ societate eiiciendi eos, qui diuersum ab ipso sentirent et agerent, quem ausum, tamquam tyrannicum agendi modum, CYPRIANVS damnat.

QVOD ad secundum momentum de admittendis iterum ad communionem ecclesiæ adulteris attinet, CYPRIANVS dicit, antecessores suos in *Africa* de hac quæstione diuersum statuisse, neque tamen mutuam ideo communionem deseruisse. *Apud antecessores nostros*, inquit, [c] *quidam de episcopis isthinc in prouincia nostra dandam pacem mœchis non putauerunt, et in totum pænitentiæ locum contra adulteria clauserunt, non tamen a coëpiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ ecclesiæ vnitatem vel duritie, vel censuræ suæ obstinatione ruperunt, vt, quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de ecclesia separaretur, manente concordiæ vinculo, et perseuerante catholicæ ecclesiæ indiuiduo sacramento, actum suum disponit et dirigit vnusquisque episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus.* Noui equidem, viros quosdam eruditos [d] per hanc episcoporum *Africanorum* libertatem nihil intelligere aliud, quam quod suum ipsorum iudicium sequi potuerint, vsque dum ecclesia hanc controuersiam decreto quodam publico composuisset: sed vero facere non possum, fateor, quin CYPRIANVM amplius quid intelligere existimem, quod hanc ipsam libertatem post ipsa etiam pleni concilii decreta, defendit; quemadmodum ex oratione eius ad concilium *Carthaginense* percepimus.

CIRCA tertiam quæstionem de *valore baptismi clinicorum*, an videlicet illi, qui ægrotantes aqua tantum in lectis suis conspersi, non autem penitus immersi aut abluti in baptismo fuerant, pro perfectis christianis haberi debeant; CYPRIANVS ex sua quidem parte id adfirmabat; attamen si quis de episcopis secus persuasus esset, baptismum istum non esse legitimum, et ex hoc fundamento eiusmodi homines de nouo aquæ immergeret, nemini se præscribere, sed vnicuique libertatem faciendi, quod senti-

c) Cypr. ep. LII. al. LV. ad Anton. p. 110. (p. 71. fin. seq. edit. Par. MDCLXVI.)

d) Fell. not. in loc. citat. (p. 248. edit. Amstel. MDCC.) Quam diu nullum ecclesiæ decretum interuenit, quilibet episcopus omnia, ad regimen plebis sibi commissæ, ex animi sui sententia administrat; ita tamen, vt cum aliter sentientibus fraternam caritatem retineat.

ſentiat, relinquere [e] profitebatur. Hæc erat antiqua illa libertas æui CYPRIANI, de qua heic paullo fuſius diximus, quod inde poſſumus perſpicere, quid tum fuerit incontrouerſa vniuscuiusque epiſcopi in eccleſia *Africana* poteſtas et priuilegium, quod plerumque in hiſce poſterioribus ſæculis non ita cognitum et exploratum eſt.

LIBRI SECVNDI
CAPVT SEPTIMVM
DE EPISCOPORVM POTESTATE IN AVDIENDIS ET DECIDENDIS CAVSSIS SAECVLARIBVS.

§. I.

Epiſcopi in primitiua eccleſia plerumque arbitri electi ab iis, qui inter ſe diſſidebant.

HACTENVS eiusmodi functionis epiſcopalis officia perſtrinximus, quæ ſecundum diuinas leges et eccleſiaſticos canones ad omnes epiſcopos pertinent: At præterea aliud quoddam occurrit, per leges ſtatus iis imponi ſolitum; quod eſt cauſſarum ſæcularium recognitio et deciſio, quam populus continuo ab ipſis petere conſueuit. Tam ſingulare eximiumque epiſcoporum nomen erat et exiſtimatio, tam incredibilis omnium hominum fiducia, quam in ipſorum integritate et iuſtitia collocabant, vt plerumque eos appellarent, tamquam optimos diſſidentium arbitros et iudices, in obortis diſſidiis minime omnium proprio commodo ſeruientes. SIDONIVS APOLLINARIS [f] ſæpius hac de conſuetudine loquitur: et SYNESIVS

e) Cyprian. ep. LXXVI. al. LXIX. ad Magnum p. 186. (p. 153. edit. Pariſ.) Qua in re nemini verecundia et modeſtia noſtra præiudicat, quo minus vnusquiſque quod putat, ſentiat, et quod ſenſerit faciat. It. p. 188. (p. 155. ed. Pariſ.) Nemini præſcribentes, quo minus ſtatuat, quod putat vnusquiſque præpoſitus, actus ſui rationem Domino redditurus.

f) Sidon. Apollin. lib. III. ep. XII. Cæterum noſtro quod ſacerdoti nihil reſeruaui; meæ cauſſæ ſuæque perſonæ præſcius in commune conſului, ne vel hæc iuſto clementius vindicaretur, vel il-

SIVS g id ipsum officii ac functionis suae episcopalis partem esse dicit. AMBROSIVS de se h testatur, quod eiusmodi occasionibus ad arbitrium ipsius prouocari consueuerit; et AVGVSTINVS i de eo narrat, saepius cateruis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus seruierit, adeo circumdatum fuisse, vt parum temporis aliis rebus impendere potuerit. Talis ipsius etiam AVGVSTINI erat conditio, qui frequentissime de oneribus sibi hoc intuitu incumbentibus k queritur. Neque enim a solis christianis, sed a cuiusuis sectae hominibus interpellabatur: adeo, vt, quemadmodum POSSIDIVS l in ipsius vita adnotat, *caussas eorum audiret diligenter ac pie: et eas aliquando vsque ad horam refectionis, aliquando autem tota die ieiunans, semper tamen nosceret et dirimeret.* Quae res etsi ipsum valde defatigabat,

la iusto seuerius vindicaret. Cui cum tamen totum ordinem rei vt satisfaciens ex itinere mandassem; vir sanctus et iustus iracundiae meae dedit gloriam, cum nihil amplius ego venia postularem, pronuntians more maiorum reos tantae temeritatis iure caesos videri. caet.

Id. lib. VI. ep. II. *Iurgium* semisopitum *vestris* modo *finibus infertur.* Pacificate certantes, et pontificalis auctoritate censurae, suspectis sibi partibus indicite gratiam, dicite veritatem. Ibid. ep. IV. *Auctoritas personae*, opportunitas praesentiae *tuae*, inter coram positos *facile valebit*, si dignabitur, seriem totius indagare violentiae. - - Sed quia *iudicii vestri medicinam expetunt*, ciuilitatemque, qui negotium criminale parturiunt, vestrarum, si bene metior, partium et morum est, aliqua *indemni compositione* istorum dolori, illorum periculo *subuenire*; et quodam *salubris sententiae temperamento*, hanc partem minus adflictam, illam minus ream, et vtramque plus facere securam caet.

g) Synes. ep. CV. p. 399. (pag. 248. edit. Paris. MDCXXXIII.) Νομοδιδάσκαλος ὢν καὶ νενομισμένα φθεγγόμενος, *vt qui (Episcopus)* legum doctor *sit, et quae* legibus consentanea *sunt*, loquatur.

h) Ambros. ep. XXIV. ad Marcellum (ep. XLIX. lib. VI. pag. 151. an. tom. V. edit. Colon. MDCXVI.) Petierunt caussae patroni prorogari paucorum dierum tempora, *vt ego residerem cognitor.* Tantus ardor erat christianis viris, ne praefectus de episcopi iudicaret negotio. caet.

i) Aug. conf. lib. VI. c. III. Non quaerere ab eo (Ambrosio) poteram, sicut volebam, secludentibus me ab eius aure atque ore *cateruis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus seruiebat. Cum quibus quando non erat, quod perexiguum temporis erat*, aut corpus reficiebat necessariis sustentaculis, aut lectione animum.

k) Aug. ep. CX. Non permittor ad quod volo vacare ante meridiem, post meridiem occupationibus hominum teneor.

Id. ep. CXLVII. Homines caussas suas saeculares apud nos finire cupientes caet.

l) Possid. vit. August. c. XIX.

tigabat, tamen hoc onus in ſe deferri libenter patiebatur, *atque*, vt POSSIDIVS porro loquitur, *compertis rerum opportunitatibus diuinæ legis veritatem partes docebat, eamque illis inculcabat, et eos, quo adipiſcerentur vitam æternam, edocebat et admonebat.* cætera.

§. II.

Huius conſuetudinis origo. Quis ſit ſenſus verbi Paulini ἐξουθενημένος 1 Cor. VI, 4.

NOTANDVM etiam eſt, quod, quamuis in nouo teſtamento nullus textus exſtet, qui expreſſis verbis epiſcopos rerum ſæcularium iudices conſtituat, AVGVSTINVS tamen exiſtimet, *S. Paulum* prohibendo, ne quis negotium habens aduerſus alterum iudicio experiatur ſub infidelibus, hoc ipſum eis reuera præcipere. Dicit enim: [m] *Conſtituit talibus cauſſis eccleſiaſticos Apoſtolus cognitores, in foro prohibens iurgare chriſtianos.* Et alibi: [mm] *Quantum attinet ad meum commodum, multo mallem per ſingulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monaſteriis conſtitutum eſt, aliquid manibus operari, et cæteras horas habere ad legendum et orandum, aut aliquid de diuinis litteris agendum liberas, quam tumultuoſiſſimas perplexitates cauſſarum alienarum pati de negotiis ſæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis: quibus nos moleſtiis affixit Apoſtolus, non vtique ſuo, ſed eius, qui in eo loquebatur, arbitrio, quas tamen ipſum perpeſſum fuiſſe non legimus.* Quo ipſo Apoſtolum vniuerſis chriſtianis putat iniungere, vt de ſuis arbitros eligant, et hoc officium conſuetudine ad epiſcopos deuolutum eſſe, quippe qui pro ſapientia et probitate ſua ad id præſtandum maxime eſſent idonei. Id quod cum Pauli ſententia 1 Cor. VI, 4. prout docti quidam acutique critici [n] eam intelligunt, maxime

m) Aug. ſerm. XXIV. in Pſalm. CXIIX.
mm) Id. de oper. monach. c. XXIX.
n) Lightfoot. in 1 Cor. VI, 4. Referenda eſt vox Ἐξουθενημένους non ad infimos de plebe, ſed ad infimos de claſſe iudiciaria. Claſſis iſta hos ordines habuit in ſubſelliis iudaicis, ſecundum quorum morem et diſpoſitionem loqui Apoſtolum, eſt vero ſimillimum. 1. Erat *ſynedrium magnum*, e ſenioribus conſtans LXXI. 2. Erat *ſynedrium viginti trium-virale* in ciuitatibus nobilioribus. 3. Erat *conſeſſus trium-viralis* in vnaquaque ſynagoga. 4. Erat *conſeſſus auctorizatus* vel authenticus. 5. Erat *conſeſſus non auctorizatus: ἐξουθενημένος, non authenticus.*

Ludou. de Dieu in eund. loc. Quod

me conuenit. Quamquam enim vulgares translationes omnes verba ἐξουθενημένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ reddant, *homines nullo loco in ecclesia habitos:* IOANNES tamen LIGHTFOOTVS obseruat, quod pariter *homines summae existimationis* significare possint. Vox enim graeca ἐξουθενημένοι significat tantum priuatos iudices, seu arbitros ab ipsis partibus dissidentibus electos; quales inter iudaeos fuerunt, qui vocabantur ἰδιῶται et *non authentici*, non quod de plebe et infima multitudine essent, sed infimi de classe iudiciaria; non quidem a *Sanhedrin* tamquam perpetuus consessus et auctorisatum forum constituti, sed ab ipsis litigantibus caussarum suarum cognitores electi. Tales priuatos iudices Apostolus christianos in ecclesia eligere, ad eosque controuersias ac lites suas referre iubet: quo ipso non mandat, vt de pauperrimis, infimis et rerum maxime ignaris ex populo iudices eligant, sed contra potius, vt homines idoneos, sapientia conspicuos, qui iudicium ferendi atque controversias inter fratres suos dirimendi auctoritate valeant, adsciscant. Quoniam vero nemo melioribus in hanc rem dotibus instructus esse credebatur, quam episcopi, ideo officium iudicis plerumque ipsis deferebatur, quod per decentiam et caritatem detrectare illi non poterant. Atque inde haec officii et functionis episcopalis pars veram suam originem traxisse mihi videtur.

§. III.

Haec episcoporum potestas legibus imperatorum confirmata.

QVOD autem sic in consuetudinem abiit, ciuilibus magistratibus profanae gentilitatis superstitioni adhuc adhaerentibus, id postea, imperatoribus christianam religionem amplexis, per leges

sequitur, *vilissimos in ecclesia constituite,* non sarcastice, sed comparatiue accipio, sicut illud Matth. V, 39. *Si quis percusserit te in maxillam dextram, obuerte ei et alteram*, id est, potius quam vlciscaris te, obuerte et alteram; ita et heic si iniuriam non vultis sed caussam vestram agi, potius quam apud infideles cum fratre vestro disceptetis, vilissimos in ecclesia iudices statuite. Videtur autem Apostolus vsitatum Hebraeis morem respicere, apud quos iudicia quidem pecuniaria, quae momenti erant, e. g. quae de rapina et laesione erant, a consessu trium-virorum peragebantur, qui omnes erant δόκιμοι, publica auctoritate approbati et muniti: reliquae caussae pecuniariae a tribus etiam laicis diiudicari poterant.

leges confirmatum fuit atque ſtabilitum. EVSEBIVS [o] dicit, *Conſtantinum epiſcoporum ſententias, quæ in ſynodis promulgatæ eſſent, auctoritate ſua confirmaſſe; adeo, vt prouinciarum rectoribus non licuerit epiſcoporum decreta reſcindere. Cuiuis enim iudici præferendos eſſe ſacerdotes Dei.* Et SOZOMENVS addit [p], *litigantibus permiſiſſe, vt ad epiſcoporum iudicium prouocarent, ſi magiſtratus ciuiles reiicere vellent: eorum autem ſententia rata eſſet aliorumque iudicum ſententiis præualeret, perinde ac ſi ab ipſo imperatore data fuiſſet: vtque res ab epiſcopis iudicatas rectores prouinciarum eorumque officiales exſecutioni mandarent.* Ad calcem *Codicis Theodoſiani* lex ſubiuncta reperitur, quam nonnulli pro hac ipſa lege CONSTANTINI, iſtis auctoribus memorata, habent. IOANNES SELDENVS ipſe [q] genuinam illam eſſe credit; ego vero IACOBI GOTHOFREDI argumenta[*], quibus ſpuriam eſſe probat, validiora eſſe exiſtimo. Talem enim epiſcopis poteſtatem tribuit, cuius nec EVSEBIVS meminit, nec SOZOMENVS, et cui leges cæteræ omnes contradicunt, his nimirum verbis conſcriptæ; [r] *Quicumque litem habens, ſiue poſſeſſor ſiue petitor erit, inter initia litis, vel decurſis temporum curriculis, ſiue cum negotium peroratur, ſiue cum iam cœperit promi ſententia, iudicium eligit ſacroſanctæ legis antiſtitis, illicò ſine aliqua dubitatione, etiamſi alia pars refragatur, ad epiſcopum cum ſermone litigantium dirigatur.* Qua vero cum praxi leges omnes et hiſtoriæ pugnant: nulla enim cauſſa ad epiſcopum deferebatur, niſi quum litigantes ex compromiſſo ad ipſius arbitrium irent. Hoc in caſu ſententia epiſcopi valida erat et per magiſtratum ſæcularem in effectum deducenda, non autem ratione vlla alia. Vt adeo hæc ipſa lex vel non ſit CON-

STAN-

o) Euſeb. de vita Conſtant. lib. IV. c. XXVII. Καὶ τοὺς τῶν ἐπισκόπων δὲ ὅρους τοὺς ἐν συνόδοις ἀποφανθέντας ἐπεσφραγίζετο, ὡς μὴ ἐξεῖναι τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὰ δόξαντα παραλύειν· παντὸς γὰρ εἶναι δικαστοῦ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ δοκιμωτέρους.

p) Sozom. lib I. c. IX. Τῶν δὲ ἐπισκόπων ἐπικαλεῖσθαι τὴν κρίσιν ἐπέτρεψε τοῖς δικαζομένοις, ἢν βούλωνται τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας παραιτεῖσθαι· κυρίαν δὲ εἶναι τὴν αὐτῶν ψῆφον καὶ κρείττω τῆς τῶν ἄλλων δικαστῶν, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξενεχθεῖσαν· εἰς ἔργον δὲ τὰ κρινόμενα ἄγειν τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς διακονουμένους αὐτοῖς στρατιώτας.

q) Selden. vxor. Hebr. lib. III. c. XXVIII. p. 564. (pag. 413. 414. edit. Francof. MDCLXXIII.

r) Extrauag. de elect. iudicii epiſcop. ad calcem codic. Theod. tom. IV. p. 303.

STANTINI illa, ad quam EVSEBIVS et SOZOMENVS respiciunt, vel certe per alias leges omnes reuocata atque dissoluta. GOTHOFREDVS insignem contrariarum legum multitudinem adfert: quarum vnum tantum exemplum heic adduxisse satis habebo.

§. IV.

Non tamen concessa in caussis criminalibus: nec in aliis caussis, nisi inter litigantes de eligendis iis arbitris ante conuenisset.

DVAS in *codice Iustinianeo* [s] leges ARCADII et HONORII imperatorum circa hanc materiam habemus, quae ad explanandam CONSTANTINI legem faciunt. In istis enim episcopis iudicare permittitur, eorumque iudicium definitiuum pronuntiatur, adeo vt ab isthoc prouocare non liceat; et iudicum saecularium ministri episcoporum sententias exsequi iubentur: sed additis expresse his duabus limitationibus: I. Quod iudicandi potestatem tantum habeant, si vtraque pars litigans de caussis suis ipsorum arbitrio deferendis consenserit. Et II. si caussae fuerint mere ciuiles et non criminales, quae forte ad vitam et necem cuiuspiam attinuerint. Nam in istiusmodi casibus per canones [t] ecclesiasticos perinde ac leges ciuiles prohibebantur, quo minus iudicum loco haberentur. Quare episcopi nullam vmquam caussam criminalem ad se deferri patiebantur, nisi eorum, qui sub censuram ecclesiasticam erant vocati.

§. V.

Episcopi interdum presbyteros, vel etiam laicos suos, in his rebus in locum suum substituerunt.

ENIMVERO caussis ciuilibus plerumque nimium quantum districti erant, adeo vt non raro aliquam earum partem alii cuidam

s) Cod. Iustin. lib. I. tit. IV. leg. VII. Si qui ex consensu apud sacrae legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur. Sed experientur illius in *ciuili duntaxat negotio*, more arbitri sponte residentis, iudicium. Ibid. leg. VIII. Episcopale iudicium ratum sit omnibus, qui se audiri a sacerdotibus elegerint; eamque eorum iudicationi adhibendam esse reuerentiam iubemus, quam vestris deferre necesse est potestatibus, a quibus non licet prouocare.

t) Conc. Tarracon. c. IV. (tom. IV. p. 1564.) Habeant licentiam iudicandi *exceptis criminalibus negotiis.*

dam homini committere cogerentur, cuius in integritate atque prudentia confidere poterant. Is erat vt plurimum ex clericis ipſorum, presbyter aliquis aut princeps diaconus. AVGVSTINVS, ab harum cauſſarum onere nimium ſe premi ſentiens, *Eradium* presbyterum u) in locum ſuum ſubſtituit. Et concilium *Tarraconenſe* non de presbyteris tantum, ſed w) diaconis etiam loquitur, qui audiendis cauſſis ſæcularibus præfecti fuerint. Et SOCRATES memorat x), *Syluanum*, epiſcopum *Troadis*, hanc poteſtatem omnem clericorum manibus eripuiſſe, *quod eorum quosdam ex litigantium controuerſiis quæſtum captare animaduerterit; quare neminem vmquam ex clero iudicem dediſſe, ſed acceptis litigantium libellis aduocaſſe vnum ex fidelibus laicis, quem æquitatis ſtudioſum noſſet: eique cauſſæ cognitione commiſſa litigantes a contentione reuocaſſe.* Eruditis viris diſquirendum relinquo, numne *cancellarii laici* a tali occaſione, qualis hæc ipſa eſt, epiſcopis nimirum homines laicos ad audiendas ipſorum nomine cauſſas ſæculares deſignantibus, et mere ſpiritualem et eccleſiaſticam poteſtatem ſibi ſolis omnino reſeruantibus, in eccleſia primam originem traxerint.

LIBRI SECVNDI
CAPVT OCTAVVM
DE EPISCOPORVM PRIVILEGIO DEPRECANDI PRO REIS.

§. I.
De magna epiſcoporum poteſtate et iure deprecandi pro reis apud magiſtratum ciuilem.

PRAECEDENTI capite adnotauimus, epiſcopis numquam fuiſſe permiſſum in cauſſis capitalibus ſeu criminalibus iudicare,

u) Aug. ep. CX. Obſecro vos et obſtringo per Chriſtum, *vt huic iuueni, huic presbytero Eradio*, quem hodie in nomine Chriſti deſigno epiſcopum ſucceſſorem mihi, *patiamini me refundere onera occupationum mearum.*

w) Conc. Tarracon. c. IV. ibid. Nullus epiſcoporum aut presbyterorum vel clericorum, die dominico propoſitum cuiuscumque cauſſæ negotium audeat iudicare.

x) Socrat. lib. VII. c. XXXVII. Κατιδὼν κληρικὺς ἐμπορίαν ποιȣμένȣς καὶ τῶν δικαζομένων ἐρεσχελίας, ȣ̓δένα τὸν τȣ̃ κλήρȣ δικαστὴν ἐδίδȣ ποτέ· ἀλλὰ τὰ βιβλία τῶν δικαζομένων δεχόμενος παρεκάλει ἕνα τῶν πιστῶν

care, quod eorum non esset, pœnas cum sanguine poscere. Tantum aberat, vt in constituendo in quempiam supplicio aliquid haberent negotii, vt fere pars officii ipsorum esse consueuerit, homines a morte liberare, deprecatores apud ciuilem magistratum pro reis, qui capitis erant damnati, sese præbendo. AMBROSIVS, quemadmodum PAVLINVS, qui vitam eius scripsit, adnotauit, sæpe hoc priuilegio vsus est; dum *Macedonium* y) et *Stiliconem* z) aliosque præcipuos status publici administros ætatis suæ frequenter adiit, vt nocentibus reis veniam conciliaret. Idem AVGVSTINVS pro *Circumcellionibus*, de cæde quorumdam ex clero catholico conuictis et propterea ad mortem damnatis, fecit. Duas epistolas verbis adfectu plenis contextas a) ad *Marcellinum Comitem* et *Apringium*, magistratus *Africanos*, misit, ab illisque petiit, vt reos, vitæ ipsorum parcentes, in perpetuum carcerem et ergastulum, vbi resipiscendi tempus illis suppeteret, coniici iuberent. Concilium b) *Sardicense* de hoc

λαϊκῶν, ὃν ᾔδει φιλοῦντα τὸ δίκαιον κἀκείνῳ ἐγχειρίσας τὴν ἀκρόασιν τοὺς δικαζομένους τῆς ἱερατικῆς ἀπήλασεν.

y) Paulin. vit. Ambros. p. 8. (p. 43. a. edit. Colon. MDCXVI.) Temporibus Gratiani cum ad prætorium Macedonii tunc magistri officiorum *pro quodam intercedendum perrexisset* cæt.

z) Ibid p. 12. (p. 44. a. ed. Colon.) Homines, qui decepti fuerant, *interuentu sacerdotis* (Ambrosii) *dimisit* Stilico.

a) Aug. ep. CLIX. Poena illorum quamuis de tantis sceleribus confessorum rogo te, vt præter supplicium mortis sit, et propter conscientiam nostram et propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ipse enim fructus ad nos peruenit confessionis illorum, quia invenit ecclesia catholica, vbi suam erga atrocissimos inimicos seruet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate quæcumque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Id. ep. CLX. Nolumus passiones seruorum Dei quasi vice talionis paribus suppliciis vindicari. Non quo scelesti hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, vt viui et nulla corporis parte truncati; vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel a malignis operibus alieni vtili operi deputentur. Vocatur quidem et ista damnatio. Sed quis non intelligat magis beneficium quam supplicium nuncupandum, vbi nec sæuiendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur? Imple, christiane iudex, pii patris officium, sic succense iniquitati, vt consulere humanitati memineris cæt.

b) Concil. Sardic. can. VII. (tom. II. p. 633.) Ἐπεὶ πολλάκις συμβαίνει τινὰς ἐλέου δεομένους καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα εἰς περιορισμὸν ἢ νῆσον καταδικασθέντας, ἢ αὖ πάλιν οἱᾳδηποτοῦν ἀποφάσει ἐκδιδομένους· τοῖς τοιούτοις μὴ ἀρνητέαν εἶναι τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ

hoc ipſo loqui videtur tamquam omnium epiſcoporum officio, quod nimirum pro iſtiusmodi hominibus, qui ad ſolum vertendum ſeu exilium vel ſimilem pœnam damnati eccleſiæ miſericordiam implorent, deprecari teneantur. Atque hic mos adeo in vniuerſum inualuit, vt priusquam epiſcopi cuiusdam electio fieret, diſquiri cœperit, an ad hanc officii ſui partem, non minus quam ad cæteras, explendam eſſet idoneus. SIDONIVS APOLLINARIS [c] eiusmodi caſum memorat, vbi populus epiſcopi cuiusdam electioni ſeſe oppoſuerit, quod, quum monachus fuerit, vitamque egerit ſolitariam, abbas potius quam epiſcopus eſſe poſſet. *Hic*, *qui nominatur*, inquiebat, *non epiſcopi*, *ſed potius abbatis complet officium: et intercedere magis pro animabus apud cæleſtem*, *quam pro corporibus apud terrenum iudicem poteſt.* Non erat ille vir ſciti ac vrbani congreſſus, quod tum quidem ad hanc officii epiſcopalis partem conficiendam neceſſarium eſſe exiſtimabant. Forte perperam ſic iudicarunt, quemadmodum iſti apud HIERONYMVM [d] fecerunt, qui clericos iudices ſæculares ſplendidiſſime accipere oportere cenſuerunt, vt in ſuas eos partes hoc modo traherent; quos HIERONYMVS merito reprehendit, *Quod ſi*, inquiens, *obtenderis te facere hæc*, *vt roges pro miſeris atque ſubiectis: Iudex ſæculi plus deferet clerico continenti quam diuiti*, *et magis ſanctitatem tuam venerabitur quam opes.* Sed vero quomodocunque hæc ſeſe habeant, oſtendunt tamen nihilo ſecius, quæ tum communis fuerit conſuetudo, et quantum epiſcopi tunc temporis apud magiſtratus ciuiles generatim valuerint, qui raro huiusmodi deprecationes reiecerunt. SOCRATES de ipſis *Nouatianorum* epiſcopis quosdam hoc priuilegio fruitos eſſe, perhibet; e. g. *Paulum* [e] *Conſtantino-*

χωρὶς μελλησμοῦ καὶ ἄνευ τοῦ διστάσαι τοῖς τοιούτοις αἰτεῖσθαι συγχώρησιν. Quia ſæpe contingit, aliquos qui egent miſericordia, ad eccleſiam confugere, qui propter ſua peccata vel relegatione vel in inſulam deportatione damnati, vel quauis alia ſententia addicti ſunt; iis non eſſe negandum auxilium, ſed ſine cunctatione et dubitatione iis veniam eſſe petendam.

c) Sidon. lib. VII. ep. IX.

d) Hieron. ep. II. ad Nepotianum.

e) Socrat. lib. VII. c. XVII. ὑπὲρ πολλῶν δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας παρεκάλει, οἱ δὲ ἑτοίμως ὑπήκουον διὰ τὴν προσοῦσαν εὐλάβειαν τῷ ἀνδρί. Pro multis *etiam* deprecabatur (*Paulus*) apud iudices, qui *quidem ob eximiam viri pietatem libenter* ei obtemperabant.

tinopolitanum et *Leontium* [f] *Romanum*, quo deprecante *Theodosius* imperator *Symmacho*, in crimen imminutæ maiestatis vocato, (quippe qui superstite adhuc *Maximo* tyranno orationem de laudibus eius recitauerat, ipso autem mortuo supplicium metuens ad ecclesiam confugerat) veniam indulserit.

§. II.

Caussæ, quamobrem episcopi pro quibusdam reis deprecati, pro aliis vero non deprecati sint.

ANIMADVERTERE etiam heic possumus, crimina in se maxime detestanda, cuiusmodi sunt perduellio et cædes, ipsis rogantibus nonnumquam fuisse condonata. Sed vero persuadere nobis nulla ratione debemus, episcopos vllo vmquam tempore facinorosorum reorum suscepisse patrocinium, vt publicæ iustitiæ viam obstruerent, (quod idem fuisset, ac cuniculis oppugnare rempublicam) sed in iis tantum casibus, vbi ignoscendi venia manifesto in rem et gloriam ecclesiæ ac salutem publicam cessura videbatur: aut vbi ipsorum criminum circumstantiæ aliquam mitigationem admittebant, vt commiserescentem iudicem flectere ad clementiam adhibendam possent. Exempli gratia, cum AMBROSIVS miseris quibusdam hominibus culpæ condonationem a *Stilicone* postularet, quos ipsius *Stiliconis* serui fraudulenter in errorem induxerant: eorum simplicitas aliquam excusationem habere poterat. Et quum *Augustinus* gratiam *Circumcellionibus* rogaret, in ecclesiæ honorem id cedere credebat, vt nimirum a vindictæ ac crudelitatis suspicione, quam *Donatistæ* in eam conferre solebant, liberaretur. Quam ob caussam *Apringium* [g] proconsulem orabat, vt tum Christi eiusque ecclesiæ caussa ipsis parceret, tum vt male facta agnoscendi et resipiscendi locum daret.

§. III.

In caussis ciuilibus et pecuniariis numquam pro aliis deprecati.

PORRO notandum ex AMBROSIO est, quod episcopi, vtvt ipsi

f) Id lib. V. c. XIV. *Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Ῥώμῃ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας παρακαλοῦντι χάριν διδοὺς, τὸν Σύμμαχον ἀπέλυσε τοῦ συγκλήματος.* Leontio, Nouatianorum in vrbe Roma episcopo gratificatus (*Theodosius*) Symmachum crimine absoluit.

g) August. ep. CLX. Illi impio fer-

ipsi sæpe numero caussarum ciuilium iudices electi fuerint, numquam tamen in eiusmodi casibus cuiuspiam caussam apud iudices sæculares egerint. Cuius rei satis idoneam adfert rationem [h] dicens: *In caussis pecuniariis interuenire non est sacerdotis; in quibus non potest fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur; quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur.* Quam ob caussam in istiusmodi casibus deprecationis eorum exempla nulla suppetunt.

LIBRI SECVNDI

CAPVT NONVM

DE PRAECIPVIS QVIBVSDAM HONORIS ET OBSERVANTIAE, QVA EPISCOPI AB OMNIBVS OMNINO COLEBANTVR, SIGNIFICATIONIBVS.

§. I.

De antiquo more caput inclinandi ad recipiendam episcoporum benedictionem.

SVNT etiam alia quædam priuilegia, quæ ad episcopos, nec non ad clerum reliquum spectabant; exempli gratia, vacatio a molestioribus officiis ac quibusdam tributis, et immunitas a cognitione fori ciuilis in quibusdam casibus; de quibus heic nihil dicam specialius, quod ea considerare animus est, vbi de priuilegiis clericorum in genere agendum nobis erit. Erant autem duæ tresue consuetudines, quæ singularem venerationem erga episcopos arguunt, idcirco a nobis non prorsus heic prætermittendæ. Vna ex his erat vetusta illa consuetudo *inclinandi* coram ipsis *caput* ad recipiendam eorum benedictionem: quæ consuetudo adeo inualuerat, vt ipsi imperatores in eamdem se dare haud detrectarent: quemadmodum videre est ex

ro fuderunt sanguinem christianum: *Tu* ab eorum sanguine etiam iuridicum *gladium cobibe propter Christum* - - Tu inimicis ecclesiæ viuentibus relaxa spatium pœnitendi.

h) Ambros. de offic. lib. III. c. IX.

ex ſermone HILARII [i] ad *Conſtantium*, vbi dicit: *Oſculo ſacerdotes excipis, quo et Chriſtus eſt proditus: Caput benedictioni ſubmittis, vt fidem calces.* Quæ verba ad illam conſuetudinem, de qua nunc loquimur, manifeſte reſpiciunt. Inde etiam mentem THEODORETI intelligere poſſumus, quando dicit [k] *Valentinianum* imperatorem epiſcopis, eo fine congregatis, vt epiſcopum *Mediolanenſem* eligerent, mandaſſe, vt talem in epiſcopali cathedra collocarent, qui ſeſe omnibus virtutum omnium exemplar proponat, teſtemque doctrinæ conuerſationem habeat, *vt ipſi, qui regant imperium, ſincera voluntate illi capita ſua inclinent.* Eumdem hunc morem adhuc plenius explicatum dedit CHRYSOSTOMVS in *homilia* [l] quadam *ad populum Antiochenum;* vbi loquens de *Flauiano* epiſcopo ipſorum, qui ad imperatorem, veniam ipſis procuratum abierat, dicit, *Flauianum etiam eſſe principem et quidem illo honoratiorem: etenim ipſum imperatoris caput ſacras leges ferentes huius manibus ſubmiſiſſe.* Non de vlla alia ſubmiſſione loquitur quam ea, quæ ad recipiendam epiſcopi benedictionem fieri ſolebat; in aliis enim reſpectibus ſacerdotes iſta ætate imperatoribus omnino ſubiecti erant. Qui plura huius conſuetudinis ſpecimina videre auet, is HENRICVM VALESIVM adeat, qui [m] loca bene multa ex aliis auctoribus eo ſpectantia collegit. Adducam heic tantum *Honorii* ac *Valen-*

i) Hilar. adu. Conſtant. p. 95.

k) Theodor. lib. IV. c. V. *ὅπως καὶ ἡμεῖς οἱ τὴν βασιλείαν ἰθύνοντες εἰλικρινῶς αὐτῷ τὰς ἡμετέρας ὑποκλίνοιμεν κεφαλάς.*

l) Chryſoſt. hom. III. ad popul. Antioch. tom. I. p. 48. (tom. I. p. 42. edit. Francof.) *Ἄρχων ἐστὶ καὶ αὐτὸς καὶ ἄρχων ἐκείνου σεμνότερος· καὶ γὰρ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν κεφαλὴν ἱεροὶ νόμοι ταῖς τούτου φέροντες χερσὶν ὑπέταξαν.*

m) Valeſ. not. in Theod. lib. IV. c. V. Solebant olim chriſtiani occurrentibus *epiſcopis caput ſubmittere*, vt ab iis benedictionem acciperent. Cuius moris multa ſuperſunt veſtigia in veterum libris. Primo enim Hilarius in libro contra Conſtantium ita ſcribit: *oſculo ſacerdotes excipis*, cæt. Philoſtorgius in hiſtoria eccleſiaſtica ſcribit, Leontium Tripoleos epiſcopum cum reliqui omnes epiſcopi Euſebiam Auguſtam, vxorem imperatoris Conſtantis adirent, eamque ex more adorarent, numquam adduci potuiſſe, vt eam inuiſeret, niſi ea conditione, *vt Auguſta venienti ipſi adſurgeret et caput ſubmitteret, poſtulans vt benediceretur.* Verba Philoſtorgii refert Suidas in Leontio. Simile eſt, quod ſcribit Marcus diaconus in vita Porphyrii Gazenſis epiſcopi, Eudoxiam Auguſtam ipſis in palatium venientibus non ſemel occurriſſe, et priorem ipſos ſalutaſſe, atque vt ſederent iuſſiſſe, et *inclinato capite poſtulaſſe vt benedicerent*, cæt.

Valentiniani imperatorum rescriptum [mm], in quo episcopi dicuntur homines, *quibus omnis terra caput inclinat.*

§. II.

De manuum ipsorum exosculatione.

ALIA quaedam huiusmodi veneratio, ipsis exhiberi solita, erat manuum ipsorum exosculatio; quam priori caerimoniae iunctam fuisse existimo: AMBROSIVS [n] enim vtramque coniungit, quando dicit, quod reges ac principes incuruare et submittere colla sua genibus sacerdotum, et osculari manus eorum non dedignentur, et quod precibus eorum sese communiri putent. PAVLINVS [o] AMBROSIO plerumque hunc honorem a populo tributum fuisse, auctor nobis est. Et CHRYSOSTOMVS [p] de *Meletio* episcopo *Antiocheno* loquens dicit, *vbi ad Antiochenos venerit*, *vniuersam ciuitatem ei obuiam iuisse*, *alios quidem*, *qui prope accesserint*, *et pedes eius prehensantes et manus osculantes.* Cui plura de hoc more legere lubet, videat is SIDONIVM [q] APOLLINAREM et doctas IOANNIS SAVARONIS [r] in eum adnotationes: qui ENNODIVM et alios quosdam auctores in hanc rem citat.

§. III.

mm) Apud eumd. Valesium l. c. Audemus quidem sermonem facere solito plus timore capti, de sanctis et venerabilibus sacerdotibus, et secundis sacerdotibus vel etiam leuitis, et eos cum omni timore nominare, *quibus omnis terra caput inclinat.*

n) Ambros. de dignit. sacerd. c. II. Quippe quum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credant se communiri.

o) Paulin. vit. Ambros. p. 2. et 3. (p. 38. b. edit. Colon. MDCXVI.) Cum adoleuisset et esset in vrbe Roma constitutus cum matre vidua et sorore, quae virginitatem iam fuerat professa, comite alia virgine, cuius virginis soror Candida, et ipsa eiusdem professionis, quae nunc Carthagine degit iam anus, cum videret *sacerdotis* a domestica sorore vel matre *manus exosculari, ipse ludens offerebat dexteram*, dicens, *et sibi id ab eis fieri oportere, siquidem se episcopum futurum esse* memorabat.

p) Chrysostom. hom. XLV. in Melet. tom. I. p. 593. (tom. I. p. 523. edit. Francof.) ὅτε πρὸς ὑμᾶς εἰσήλαυνε καὶ πᾶσα ἡ πόλις πρὸς τὴν ὁδὸν μεθωρμίζετο, οἱ μὲν πλησίον ἤρχοντο, καὶ ποδῶν ἥπτοντο καὶ χεῖρας κατεφίλουν.

q) Sidon. lib. VIII. ep. XI. — Perge ad limina mox episcoporum Sancti et *Gallicini manu osculata.*

r) Sauaro not. in Sidon. lib. VIII. ep. XI. *Manus episcoporum osculari mos* fuit, caet.

§. III.

De more occinendi Osanna *nonnumquam erga ipsos adhibito, sed non approbato.*

HIERONYMVS alius cuiusdam moris mentionem facit, quem ille damnat [s] tamquam plus iusto honoris homini mere mortali tribuentem; nimirum quod populus episcopis suis *Osanna* acclamarit, quemadmodum multitudo olim Seruatori, vrbem *Hierosolymorum* ingredienti, fecit. HENRICVS VALESIVS [t] locum ex *itinerario* ANTONINI monachi in hanc rem citat; in quo verba sic habent: *Benedicti vos a Domino, benedictusque aduentus vester, Osanna in excelsis.* Nonnulli etiam HEGESIPPVM [u] eodem sensu intelligunt, qui, de concione *Iacobi* episcopi *Hierosolymitani* loquens, ait, populum, qui sermone eius ad Christum conuersus fuerit, exclamasse: *Hosanna Filio Dauidis.* IOSEPHVS SCALIGER hoc intelligit tamquam de ipso *Iacobo* dictum: alii [w] autem doxologiam seu acclamationem Christo factam interpretantur, quem propter testimonium, ipsi a *Iacobo* perhibitum, glorificauerint. Et hic quidem genuinus eius loci sensus esse videtur; quamquam priore illo sensu acceptus nihil dicit, quod istius temporis consuetudini aduersetur, quemadmodum e dictis apparet. Non morabor heic ea, quae HIERONYMVS alio loco [x] porro de hoc *Hierosolymorum* episcopo dicit; fuisse eum *virum tantae sanctitatis et rumoris in populo, vt fimbriam vestimenti eius certatim cuperent attingere:* hic enim honor ei exhibitus fuit non vt episcopo, sed vt sanctissimo homini; qui re vera, secundum testimonium, ab HEGESIPPO et EVSEBIO ipsi datum, vir summae et abstinentiae et pietatis, et aeui sui quasi miraculum fuit. Vt adeo is singularis honor fuerit, propter singularem ipsius sanctitatem et virtutem ei factus.

§. IV.

s) Hieron. in Matth. XXI. tom. IX. p. 62. Videant ergo episcopi et quantumlibet sancti homines, cum quanto periculo dici ista sibi patiantur: si Domino, cui vere hoc dicebatur (quia nec dum erat solida credentium fides) pro crimine impingitur.

t) Vales. not in Euseb. lib. II. c. XXIII.

u) Hegesip. ap. Euseb. lib. II. c. XXIII. Πολλῶν δοξαζόντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰακώβου καὶ λεγόντων, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ.

w) Grabe spicileg. saec. II. p. 207. ita vertit: Multi hoc Iacobi testimonio confirmati glorificabant (Iesum) dicentes: *Hosanna Filio Dauid.*

x) Hieron. com. in Galat. I.

§. IV.

Quid per coronam sacerdotalem, *et salutandi formulam*, Per Coronam, *intelligatur.*

VT autem in communibus recensendis honoribus, qui episcopis haberi solebant, pergamus, aliud reuerentiæ genus invsitata eos adloquendi formula notari poterit. Quando enim quis ipsos adloquebatur, sermonem plerumque suum aliquo honoris titulo inchoabat, exempli gratia; *Precor coronam* et *Per coronam vestram.* Hæc formula frequenter in SIDONIO APOLLINARI, ENNODIO, HIERONYMO [y] aliisque occurrit. AVGVSTINVS auctor est, catholicos [z] et *Donatistas*, si quando partis suæ episcopos alloquuti fuerint, eamdem vsurpasse; dando eis honorificentissimos titulos, et rogitando vel potius adiurando eos *Per coronam*, vt caussas suas sæculares audire vellent et terminare.

§. V.

Vtrum episcopi olim mitram, an aliud quoddam ornamentum gestauerint.

VSVS huius loquendi formulæ planus est, sed ratio eius non æque euidens. IOANNES SAVARO [a] et alii quidam eam ad tonsuræ clericalis figuram existimant respicere; quod nimirum capil-

y) Sidon. lib. VI. ep. III. Hunc eatenus commendare præsumo, vt si eum instruere dignanter aduocatio consulta fastidit, *auctoritas coronæ tuæ* dissimulantibus studeat excudere responsi celeritatem. Id. lib. VII. De minimis rebus *coronam tuam* maximisque consulerem.

Ennod. lib. IV. ep. XXIX. ad Symmach. (in monument. S. patrum orthodoxo graph. tom. I. latin. p. 356.) Vt erigat paruulos implorata *coronæ vestræ* miseratio. Ad eumd. ibid. p. 377. Parthenius igitur præsentium portitor germanæ filius, hac ad *coronam vestram* fiducia animante directus est. Lib. V. epist. XVII. (ibid. p. 409.) ad Marcellin. Fiduciæ meæ *coronam vestram* non ambigo responsuram. Lib. IX. ep. XXVII. ad Aurel. (ibid. p. 474.) O si mihi liceret adhuc æquali cum beatitudine tuam sortem contendere, sed dormiunt apud *coronam tuam* propinquitatis priuilegia.

Hieron. ep. XXVI. ad August. inter ep. Aug. Precor *coronam tuam.*

z) Aug. ep. CXLVII. ad Proculeian. episc partis Donati. Honorant nos vestri, honorant vos nostri. *Per coronam* nostram nos adiurant vestri; per *coronam vestram* vos adiurant nostri.

a) Sauaro not. in Sidon lib. VI. ep. III. Tonsura clerica et episcopalis corona.

capilli instar orbis seu coronæ in capite detonsi fuerint. Alii eam ab ornamento, quod in capite suo gestauerint episcopi, et quod necessario *coronam* vel *mitram* fuisse volunt, originem suam habere arbitrantur: quum tamen episcopos eo tempore tale ornamentum habuisse, non constet. Equidem noui, et HENRICVM VALESIVM [b] et DIONYSIVM PETAVIVM [c] confidenter admodum adfirmare, quod omnes (a primo inde) episcopi insigne quoddam honoris in fronte pendens portauerint, quod idem fuisse dicunt, ac *petalum* seu auream laminam, quam in fronte sua iudæorum pontifices gestare soliti sint: neque negari potest, vetustum illum scriptorem POLYCRATEM, [d] cuius cum apud EVSEBIVM tum HIERONYMVM fit mentio, perhibere, quod *S. Ioannes* fuerit sacerdos gestans *petalum*: Et EPIPHANIVS [e] idem de *Iacobo Hiero*so-

Baron. an. LVIII. n. CXXXIV. Episcopos etiam magna saltem ex parte capitis abrasos fuisse, satis expressisse visus est Gregorius Nazianzenus, qui agens aduersus Maximum ex cynico philosopho mox factum episcopum, hæc ait: *Cum ad pastoralis muneris administrationem nihil aliud omnino contulerint, quam quod comam, cui alendæ et ornandæ turpiter studuerant, raserint.* Porro quoniam eiusmodi capitis rasionem consueuisse a maioribus dici *coronam*, ea quæ dicta sunt superius, satis aperte significant. Ad huiusmodi *coronam* vel aliud ornamentum capitis allusisse videtur Eusebius Pamphili in oratione panegyrica, quam habuit in dedicatione ecclesiæ a Paulino Tyri episcopo ædificatæ, cum sic exorditur: Amici Dei et sacerdotes, qui sacrosancto poderis indumento, cælesti gloriæ *corona* - - circumuestiti.

b) Vales. not. in Euseb. lib. V. c. XXIV. Quod de *lamina* dicit Polycrates, credibile est, primos illos christianorum pontifices, exemplo iudaicorum pontificum, hoc honoris insigne gestasse. Certe et Iacobum fratrem Domini, qui primus Hierosolymi episcopus ordinatus est, *pontificalem laminam in fronte gestasse*, auctor est Epiphanius in hæresi Nazaræorum et in hæresi LXXVIII.

c) Petau. not. in Epiph. hæres. LXXVIII. n. XIV. Quod de summi pontificis πετάλῳ accepisse videtur. Perperam id quidem: quod alioquin de christianorum pontificum insigni credibile est, et de Ioanne euangelista testatum reliquit Polycrates apud Euseb. lib. V. XXIII. ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκώς. De Iacobo haud scio an quispiam prodiderit. Nam quos hæresi XXIX. citat Epiphanius, de Ioanne non Iacobo isto scripserunt.

d) Polycrat. ap. Euseb. lib. V. c. XXIV. Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσὼν, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκὼς, καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος, *Ioannes qui in sinu Domini recubuit, qui etiam* sacerdos fuit et laminam gestauit, *martyr denique et doctor exstitit.*

e) Epiphan. hæres. XXIX. n. IV. Ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῆν αὐτῷ φέρειν, *sed et* bracteam *eidem (Iacobo)* in capite gestare *licuit.*

rosolymorum episcopo tradit. Enimuero hæc de illis dicta sunt non tamquam episcopis christianis, sed ex coniectura ista, qua sacerdotes iudaici et ex familia *Aaronis* fuisse creduntur. VALESIVS ipse librum MSCtum de passione *Marci* adlegat, qui idem eius capiti ornamentum adsignat, hanc veram huius rei dans rationem; *B. Marcum iuxta ritum carnalis sacrificii, pontificalis apicis petalum in populo gestasse iudæorum, illustrium virorum syngraphæ declarant: Ex quo* (pergit auctor ille)[f] *manifeste datur intelligi, de stirpe eum leuitica, immo pontificis Aaron sacræ successionis originem habuisse.* Ita hæc non de episcopi christiani, sed sacerdotis *iudaici* ornamento exponit; et hinc videre licet, quid auctores alii per illud intellexerint, etiamsi VALESIVS id adnotare prætermiserit. Quod si igitur non possit demonstrari, quod episcopi tale ornamentum, quale hoc est, olim portauerint, tanto minus hinc consequitur, vt regiam coronam vel mitram gestarint, quemadmodum HENRICVS SPONDANVS [g] id eos fecisse adserit, et hinc morem eos adloquendi *Per coronam* deducit, hac in re a BARONIO, magno suo magistro, aliam eius rei adferente rationem, dissentiens. In summa, maxime id videtur probabile, non nisi metaphoricum loquendi fuisse modum, ad significandum ordinis episcopalis honorem ac dignitatem vsurpatum: quamquam *tonsuram clericalem* in vertice nonnumquam *coronam* appellatam fuisse haud nego; sed hoc non episcopis peculiare, sed vniuerso clero commune erat.

§. VI.

De titulis ἁγιώτατοι, sanctissimi, cæt.

NON alienum fuerit, dum in huius rei consideratione versamur, addere, quod episcopos salutantibus aut de ipsis loquentibus vsitatum fuerit, nominum ipsorum facere mentionem addita quadam honoris ac venerationis appellatione. Dicebantur e. g.

θεο-

Id. hæres. LXXVIII. n. XIV. Οὗτος Ἰάκωβος καὶ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρεσε, *Iacobus iste bracteam in capite gessit.*

f) Auctor MS. passion. S. Marc. ap. Vales. ibid.

g) Spondan. epitom. Baron. an. LVIII. n. LIV. Hinc est, vt, quoniam eiusmodi capitis rationem consueuisse a maioribus dici *coronam*, ea quæ dicta sunt, satis aperte significant; consueto more loquendi soleret populus, cum episcopum interpellaret, et enixius aliquid ob eo peteret, *per coronam* ipsius obtestari.

θεοφιλέςατοι et *ἁγιώτατοι*, patres *Deo cariſſimi* et *ſanctiſſimi*. Quae honorificae appellationes in imperatorum reſcriptis in lege [h] ciuili ſaepius occurrunt, et tam crebri his temporibus vſus erant, vt SOCRATES (vbi ad hiſtoriae ſuae librum VI. de ſuis ipſius temporibus agentem deuenit) neceſſitatem putat exigere, vt aliqua ratione ſeſe excuſet, [i] quod epiſcopis ea aetate viuentibus hos titulos non tribuerit. Quod ipſum hoc loco libenter adnoto, tum vt quorumdam vanae opinioni occurram, qui titulum, *ſanctiſſime pater*, ſolius papae *Romani* praerogatiuam eſſe ſtatuunt, tum vt eorum corrigam malitiam, qui hunc titulum ab eccleſiae proteſtantis epiſcopo, ſine papalis arrogantiae ſuſpicione ac imputatione adſumi, non permittunt. Quaſi AVGVSTINVS et HIERONYMVS reprehenſione digni fuiſſent, quod alter miſerit, acceperit alter epiſtolas ita ſemper inſcriptas: *Domino vere ſancto et beatiſſimo papae Auguſtino.* Vide AVGVSTINI epiſtolas XI. XIII. XIV. XVII. XVIII. XXI. in quibus HIERONYMVS et alii hanc ipſi honorificam appellationem tribuunt.

§. VII.

Epiſcopi cathedris ſuis in eccleſia ab aliis diſtincti.

VNVM adhuc ſupereſt, heic non omittendum, quia com-

h) Iuſtin. Nouell. XL. *ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὁσιοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων*, *Idem imperator Petro* ſanctiſſimo *et* beatiſſimo archiepiſcopo *Hieroſolymorum.*

Nouell. XLII. *Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.* *Idem imperator Menae* ſanctiſſimo *et* beatiſſimo archiepiſcopo *et vniuerſali patriarchae.*

Nouell. LXVII. - - - *Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ.*

Nouell. LXXXVI. *Εἰ προσιών τις τῷ ἄρχοντι τῆς χώρας μὴ τύχῃ τῶν δικαίων, τότε κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ κατὰ τὸν τοπον ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ.* *Si dum aliquis adierit iudicem prouinciae, non meruerit iuſtitiam, tunc iubemus eum adire ſuum* ſanctiſſimum epiſcopum *cet.*

Concil. Chalced. act. X. (tom. IV. p. 668. *Διδασκαλία καὶ παράκλησις τοῖς θεοφιλεςάτοις καὶ ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις Φωτίῳ καὶ Εὐςαθίῳ παρὰ παντὸς τοῦ κλήρου τῆς Ἐδεσσηνῶν μητροπόλεως.* *Inſtructio et deprecatio* Dei amantiſſimis *atque* ſanctiſſimis epiſcopis *Photio et Euſtathio ab omni clero Edeſſenae metropolis.*

i) Socrat. procem. ad libr. VI. *Οἱ μὲν ἐκκλησιῶν ζηλωταὶ καταγνώσονταί, ὅτι μὴ τοὺς ἐπισκόπους λέγομεν θεοφιλεςάτους ἢ ἁγιωτάτους, ἢ τὰ τοιαῦτα.* *Et ii quidem, qui religionis noſtrae ardentiſſimi ſunt aemulatores, reprehenſuri ſunt, quod* epiſcopos *non vocamus* Deo cariſſimos et ſanctiſſimos *et alia huiusmodi.*

munis omnium episcoporum honor ac priuilegium erat, quod nimirum in ecclesia cathedra quadam seu sede, quæ plerumque ipsorum *thronus* vocabatur, ab aliis distingui soliti sint. Ita EVSEBIVS [k] episcopi *Hierosolymitani* sedem, *θρόνον ἀποστολικὸν*, *thronum apostolicum* nuncupat; quod *Iacobus*, *Hierosolymorum* episcopus, primus in ea sedit. Et ob eamdem caussam GREGORIVS NAZIANZENVS [l] sedem episcopi *Alexandrini thronum Marci* vocat. Alias appellabatur *βῆμα* et *θρόνος ὑψηλὸς*, *thronus celsus;* quod sedes illa paullo elatior erat quam presbyterorum sedes, quæ ad latus positæ *secundi throni* dicebantur; vti deinceps, cum de presbyteris dicturi sumus, videbimus. Porro de episcoporum throno heic notandum esse duco, quod quamuis interdum *thronus altus* et *sublimis* dicatur iis præsertim scriptoribus [m], qui stilo vtuntur oratorio; illud tamen comparate tantum et intuitu inferiorum sedum presbyterorum intelligi debeat: Alias enim vitio vertebatur cuidam episcopo, vbi magnificum et splendidum sibi thronum ædificari iusserat, splendoris ac magnificentiæ ciuilium magistratuum æmulus atque imitator. Hoc ipsum

k) Euseb. lib. VII. c. XIX. Τὸν Ἰακώβου θρόνον τοῦ πρώτου τῆς ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν πρὸς αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ὑποδεξαμένου κ. τ. λ. *Sane* Iacobi *illius* thronum, *qui primus Hierosolymorum episcopus ab ipso Seruatore et ab apostolis est constitutus cæt.*

Id. lib. VII. c. XXXII. (p. 236. edit. Amstelod.) Τῆς δ' ἐν ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας μετὰ τὸν σμικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένον ἐπίσκοπον Ὑμέναιον, Ζάμβδας τὴν λειτουργίαν παραλαμβάνει· μετ' οὐ πολὺ δὲ τούτου κεκοιμημένου, Ἕρμων ὕστατος τῶν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ, τὸν εἰσέτι νῦν ἐκεῖσε πεφυλαγμένον ἀποστολικὸν διαδέχεται θρόνον: *Porro* Hierosolymis *post obitum Hymenæi, cuius paullo ante meminimus, Zabdas administrationem illius ecclesiæ suscepit. Quo non multo post defuncto Hermon postremus eorum, qui ante illam nostri temporis persecutionem fuerunt,* apostolicam cathedram (*seu* thronum) quæ illic etiam seruatur, obtinuit.

l) Greg. Nazianz. orat. XXI. in laud. Athan. tom. I. p. 377. οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς ἀλλ' ἀποστολικῶς τε πνευματικῶς ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, *neque per vim ac cædem, sed apostolico et spirituali modo ad* Marci thronum *euehitur.*

m) Gregor. Nazianz. somnium de eccles. Anastas. tom. II. p. 78. Ἕζεσθαι δοκέεσκον ὑπέρθρονος, Sublimi throno *insidere mihi videbar.*

Id. orat. XX. in laud. Basil. tom. I. p. 342. Ἄρτι τοῦ φερωνύμου τῆς εὐσεβείας μετατεθέντος καὶ ταῖς ἐκείνου χερσὶν ἡδέως ἐναποψύξαντος, ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον ἀνάγεται. *Cum is, qui nomen a pietate apposite ducebat, ex hac vita migrasset, atque in ipsius manibus animam* libenter *exhalasset, ad* excelsum episcopatus thronum *euehitur.*

ipsum vnum erat e criminibus, quae concilium *Antiochenum* n) *Paulo Samosatensi* in synodali sua aduersus ipsum epistola adsignabat; quod tribunal et sublimem thronum, non vt Christi discipulus, sed vt quidam huius mundi princeps, sibi ipse construxerit et secretum habuerit, perinde ac saeculares magistratus, quorum apud tribunalia adhuc alius quidam locus erat per velum separatus, quem *secretum* vocabant; et quod ambitiosus ille episcopus eodem illud nomine appellauerit: quo ipso et rebus eiusmodi aliis ethnicorum inuidiam et odium christianis conflarit, quemadmodum de ipso ibi conqueruntur. Ecclesiae igitur christianae antiquissima cura erat, vt in honoribus in episcopos conferendis decentiae haberetur ratio; vt nimirum tales essent, qui quidem extra contemtum eos ponerent, sed tamen ab inuidia etiam tuerentur: qui venerabiles eos redderent, non autem ad vanitatem aut externam pompam et saecularis magnificentiae ostentationem ansam iis subministrarent.

LIBRI SECVNDI

CAPVT DECIMVM

DE AETATE ET QVIBVSDAM PRAECIPVIS QVALITATIBVS AC PROPRIETATIBVS, QVAE IN IIS REQVIREBANTVR, QVI AD EPISCOPATVM PROVEHENDI ERANT.

§. I.

Episcopus non debebat ordinari infra tricesimum aetatis suae annum, nisi forte vir esset extraordinariis meritis clarus.

DE iis episcoporum requisitis, quae cum reliquo clero communia habere debebant, postea dicetur: Heic paucorum tantum faciam mentionem, quae episcopis magis erant propria. Quorum primum erat *aetas* ipsorum, quae per canones ad minimum triginta annorum esse debebat. Concilium *Neocaesareense* o) in presbyteris triginta requirit; quod certo argumento est, eam-

n) Ap. Euseb. lib. VII. c. XXX Βῆμα καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασάμενον, οὐχ ὡς Χριστοῦ μαθητὴς, σήκρητον δὲ ὥσπερ οἱ κόσμου ἄρχοντες ἔχων τι καὶ ὀνομάζων.

o) Conc. Neocaes. c. XI. (tom. I. p. 1484.) Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονείσθω. *Presbyter* ante triginta annos *non ordinetur.*

eamdem etiam in episcopo ætatem requiri. Concilium *Agathense* p ætatem eorum expresse huic tempori adstringit, metropolitanis omnibus iniungens, vt huius ætatis in ipsorum ordinatione accuratam habeant rationem. Rationes ab his conciliis datæ sunt; quod ipse Seruator noster docere non cœperit ante, quam annos natus esset triginta; et quod hæc viri perfecti ætas sit. Hinc, etiamsi quis vel optimis animi ornamentis excelleret, tamen concilium *Neocæsareense* eum exspectare, nec presbyterum quidem ante illud tempus ordinari oportere dicit. An vero lex ista iam inde ab apostolorum tempore semper obseruata fuerit, id quidem quæri poterat: Ab apostolis enim eiusmodi regulam in sacris litteris præscriptam esse, non inuenimus. *Constitutiones* ita dictæ *apostolicæ* q episcopum volunt annos quinquaginta viuendo transegisse, antequam ordinetur; nisi vir fuerit singularibus meritis et dignitate conspicuus, quod ipsum annorum defectum compensare possit. Vnde ecclesiæ consuetudinem hac in re diuersam, et homines extraordinariis animi dotibus præditos huic ætati non semper adstrictos fuisse, intelligimus. *Timotheus* ordinabatur iuuenis, quod ex iis colligas, quæ *S. Paulus* ei scribit 1 Tim. IV, 12. *Nemo tuam iuuentutem contemnat.* Historiæ ecclesiasticæ monumenta multa alia eiusmodi exempla subministrant. *Gregorium Thaumaturgum* eiusque fratrem valde iuuenes, ἔτι νέες ἄμφω, episcopos fuisse ordinatos, fidem

p) Concil. Agath. c. XVII. (tom. IV. conc. p. 1386.) Presbyterum vel epispopum *ante triginta annos*, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perueniat, nullus metropolitanorum ordinare præsumat

Conc. Tolet. IV. c. XIX (tom. V. conc. p. 1711. lin. pen.) qui *nondum ad triginta annos* peruenerunt. cæt.

q) Constit. apost. lib. II. c. I. Τὸν ποιμένα τὸν καθιστάμενον ἐπίσκοπον - - - δεῖ ὑπάρχειν - - ἐκ ἔλαττον ἐτῶν πεντήκοντα· - - εἰ δὲ καὶ ἐν παροικίᾳ μικρᾷ ὑπαρχόυσῃ πε προβεκηκὼς τῷ χρόνῳ μὴ ἐυρίσκεται μεμαρτυρημένος ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ ὡς ἄξιος ἐπισκοπῆς, διὰ τῆς νεότητος ἐν πραότητι καὶ ἐυταξίᾳ γῆρας ἐπιδεικνύμενος δοκιμασθεὶς, εἰ ὑπὸ τῶν τοιέτων μαρτυρεῖται, καθιστάσθω ἐν ειρήνῃ. *Oportet eum, qui pastor est et episcopus* - - - esse non minorem natu quam annorum quinquaginta. - - *Sin vero in parua quadam paræcia ætate prouectus non reperiatur, et sit aliquis, cum quo qui versati sunt, testimonium dederint; dignum esse, qui fiat episcopus*, qui in adolescentia *mansuete et composite viuendo*, senilem ætatem *plane* ostendat, *si talium testimonio probatur, quod in pace fiat*, esto episcopus.

fidem nobis facit [r] EVSEBIVS. De *Acbolio* episcopo *Thessalonicensi* idem refert AMBROSIVS [s], *Benedictus*, inquiens, *processus iuuentutis ipsius, in qua ad summum electus est sacerdotium, mature iam probatus virtutum stipendio.* Et SOCRATES [t] de *Paulo* episcopo *Constantinopolitano* idem illud memoriæ prodidit. De *Athanasio* etiam obseruat [u] THEODORETVS, fuisse eum valde iuuenem, cum *Alexandrum* episcopum suum comitaretur ad concilium *Nicænum;* et nihilo secius post quinque menses ipsius successor *Alexandriæ* constitutus est; quod ante tricesimum ætatis eius annum probabiliter factum est. Concilium enim *Nicænum* non viginti amplius annis post persecutionem *Maximianam* habitum est; et *Athanasius* tamen ætate tam paruus erat, vt persecutionis istius initium, quod anno Domini CCCIII. incepit, haud recordaretur, sed a parentibus tantum de hac ipsa audisset. De ea enim loquens dicit, [w] se ab parentibus suis didicisse, quod

r) Euseb. lib. VI. c. XXX. Πέντε ὅλοις ἔτεσι αὐτῷ συγγινόμενοι τοσαύτην ἀπηνέγκαντο περὶ τὰ θεῖα λόγια βελτίωσιν, ὡς ἔτι νέους ἄμφω ἐπισκοπῆς τῶν κατὰ Πόντον ἐκκλησιῶν ἀξιωθῆναι. *Cum quinquennio integro in eius (Origenis) auditorio versati fuissent, tantopere in diuinis eloquiis profecerunt,* vt ambo adhuc admodum iuvenes, ecclesiarum in Ponto episcopi fuerint constituti.

s) Ambros. ep. LX. ad Anysium.

t) Socrat. lib. II. c. VI. Ἐνετείλατο τοῖς καθήκουσι ἑλέσθαι δυοῖν τὸν ἕτερον, ὧν αὐτὸς ὀνομάσειεν· καὶ εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλικὸν ἐν ταυτῷ καὶ βίου Χριστοῦ μαρτυρούμενον, Παῦλον τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, ἄνδρα νέον μὲν ἡλικίαν, προβεβηκότα δὲ ταῖς φρεσίν. *Mandauit (Alexander episcopus Constantinopolitanus) iis, penes quos ius eligendi erat, vt alterum ex duobus, quos ipse nominaret, eligerent. Ac si quidem eum vellent, qui et ad docendum idoneus et vitæ ac morum integritate conspicuus esset,* Paulum, *quem ipse presbyterum o[illegible]rat, adsumerent:* ætate quidem ad[illegible]uuenem sed prudentia senem.

u) Theodoret. lib. I. c. XXV. Ἀλεξάνδρου τοῦ θαυμασίου ἐπισκόπου, - - τοῦ βίου τὸ τέρμα κατειληφότος - - τὴν τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας Ἀθανάσιος διεδέξατο προεδρίαν - -. συνῆν δὲ Ἀλεξάνδρῳ τῷ πανευφήμῳ νέος μὲν ὢν τὴν ἡλικίαν, τοῦ χοροῦ δὲ τῶν διακόνων ἡγούμενος. *Alexandro illo admirabili episcopo - - vita functo, in Alexandrinorum ecclesiæ cathedra successit* Athanasius. - - *Erat autem cum celeberrimo Alexandro,* iuuenis quidem ætate, *sed princeps ordinis diaconorum.*

w) Athanas. ep. ad solitar. tom. I. p. 853. (p. 382. edit. Par. MDCXCVIII.) Ἐγὼ ἤκουσα τῶν πατέρων, καὶ πιστὸν ἡγοῦμαι τὸν ἐκείνων λόγον, ὅτι τὸ πρῶτον, ὅτε γέγονε καὶ ἐπὶ Μαξιμιανῷ τῷ πάππῳ Κωνσταντίου διωγμός κ. τ. λ. *Audiui a patribus (veramque rem arbitror)* in superiore sub Maximiano, Constantii auo, persecutione, *cæt.*

quod a *Maximiano*, auo *Constantii*, excitata fuerit. Vt adeo, si ab isto tempore computauerimus, difficulter possimus statuere, triginta eum annorum fuisse, quando anno CCCXXVI. fuit ordinatus. In hoc omnes scriptores consentiunt [x], *Remigium* episcopum *Rhemensem*, tantum viginti duo annos fuisse natum, cum anno CCCCLXXI. ordinatus sit. Et IO. BAPTISTA COTELERIVS [y] post NICEPHORVM auctor est, *Eleutherium*, episcopum *Illyricum*, viginti annos natum, ordinatum fuisse. IGNATIVS luculenter testatur, quod *Damas*, episcopus *Magnesianorum*, valde iuuenis fuerit episcopus; etiamsi eius ætatis præcisam mentionem haud faciat. Ordinationem eius [z] νεωτεριχὴν τάξιν, *iuuenilem ordinationem* vocat; et idcirco admonet populum, vt ne propter iuuentutem ipsius eum despiciant sed reuereantur, ipsique in Domino obediant. CLAVDIVS SALMASIVS [a] et LVDOVICVS CAPELLVS hunc locum misere peruertunt, sensumque ei dare adlaborant, qui huic auctori ne per somnium quidem in mentem venit. Statuunt nempe, IGNATIVM per ista verba νεωτεριχὴν τ[illegible] nihil intelligere aliud, quam muneris episcopalis nouitatem in genere, quod scilicet nouissime illud sit institu-

x) Hincmar. vit. Remig. apud Baron. an. CCCCLXXI. (tom. VI. p. 300.) Cum Remigius *ad viginti et duos ætatis annos* peruenit, defuncto Gennadio archiepiscopo in hac vrbe Rhemensi omnium generaliter votis *ad pontificii culmen* raptus fuisse dignoscitur potius quam electus.

y) Coteler. not. in constitut. apost. lib. II. c. I. De eximia virtute, exemplis præcipue S. Eleutherii Illyrici apud Nicephorum histor. lib. 3. c. 29. et S. Remigii Rhemensis in vita illius: quorum primus annum agens XX. alter XXII. ad summum sacerdotium prouecti fuere.

Niceph. lib. III. c. XXIX. Τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ ὁ πολὺς τὴν ἀρετὴν κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν διέτριβεν Ἐλευθέριος. - - τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆ Ἰλλυρικῆ ἐπίσκοπος προχειρίζεται. *Ea ipsa ætate præstanti virtute iuuenis Eleutherius in Illyrico erat - - deinde* viginti natus annos Illyrici episcopus deligitur.

z) Ignat. ep. ad Magnes. n. III. Καὶ ὑμῖν πρέπει μὴ συγχρᾶσθαι τῇ ἡλικίᾳ τῆ ἐπισκόπȣ, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν Θεȣ̃ πατρὸς πᾶσαν ἐντροπὴν αὐτῷ ἀπονέμειν, καθὼς ἔγνων καὶ τȣ̀ς ἁγίȣς πρεσβυτέρȣς ȣ̓ προσειληφότας τὴν φαινομένην νεωτερικὴν τάξιν, ἀλλ' ὡς φρονίμȣς ἐν Θεῷ συγχωρȣ̃ντας αὐτῷ. *Sed et vos decet non familiarius ac superbe vti* ætate *episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris impertiri illi reuerentiam: quemadmodum noui sanctos facere presbyteros; non respicientes ad apparentem* iuuenilem ordinationem, *sed vt prudentes in Deo cedentes ipsi.*

a) Pearson. vindic. Ignat. præf. ad lector. tota.

ſtitutum. Id quod non tantum ab vniuerſo omnium epiſtolarum IGNATII argumento et ſcopo alienum eſt, ſed ſpeciatim huius loci ſenſui repugnat; qui non de epiſcopalis officii inſtitutione, ſed de huius epiſcopi ætate loquitur, quod valde iuuenis fuerit, quum ordinaretur.

ITAQVE ex his omnibus liquet, quod, quamuis lex fuerit in eccleſia, epiſcopos triginta annos natos requirens, quando ordinabantur; frequenter tamen vel in neceſſitatis caſu, vel ſi quem extraordinariis animi dotibus ac ornamentis excellentem ad officium illud prouehere voluerint, hanc legem migrarint. At vero vndecim vel duodecim annorum pueros epiſcopos in eccleſia primitiua factos eſſe, numquam legas; licet ſcriptores pontificii iſtiusmodi promotionis exempla multa adlegent; quemadmodum in eorum catalogo a IOANNE RAINOLDO et FRANCISCO MASONIO, duobus eccleſiæ anglicanæ eruditis ſcriptoribus b, collecto, quisquis volet, videre poteſt.

§. II.

Epiſcopi eligendi erant ex clericis eius eccleſiæ, cui præficiebantur.

SED vt ad primitiuæ eccleſiæ epiſcopos redeamus: aliud requiſitum in epiſcopo, quod valde vrgebatur, erat, vt de eiusdem eccleſiæ, cui præficiendus erat epiſcopus, clero eligeretur. Peregrini enim, quos populus haud norat, canonibus eccleſiaſticis prohibebantur, quo minus epiſcopi fierent. Huius rei luculentus et locuples teſtis eſt CYPRIANVS c, *Epiſcopus*, inquiens, *deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum vitam pleniſſime nouit et vniuscuiusque actum de eius conuerſatione perſpexit.* HIERONYMVS eamdem conſuetudinem *Alexandriæ* obtinuiſſe, his ver-

 bis

b) Vid. Rainold. apolog. theſ. n. 26. pag. 292. 293.
Maſon *of the Conſecrat. of Biſhops* lib. I. c. V. p. 27. The Biſhop of Rome maketh boy Prieſts and boy Biſhops, and boy Cardinals. *Ferdinandus Medices* a Florentine was made a Cardinal by *Sixtus Quintus*: when he was not full thirteen years old, and *Iohannes Medices*, which was afterwards Pope *Leo* the tenth, was Cardinal before he was fourteen years compleat, yet he was an Archibiſhop five years before he was Cardinal. *cætera.*

c) Cypr. ep. LXVIII. al. LXVII. ad fratr. Hiſpan. p. 172. (p. 114. edit. Pariſ. MDCLXVI.)

bis [d] declarat: *Alexandriæ a Marco euangelista vsque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper VNVM EX SE ELECTVM in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant.* Vnde *Iulius* [e] aduersus *Gregorium*, quem *Ariani* ecclesiæ *Alexandrinæ* in locum *Athanasii* obtrudebant, fortiter id vrgebat, esse externum hominem, non illic baptizatum, compluribus ignotum, nec a presbyteris, vel ab episcopis, vel a plebe postulatum: - - non decere sic præter ius fasque et contra ecclesiasticum canonem ordinari quempiam: sed in ipsa ecclesia, ex ipso sacerdotali ordine, ab ipso clero, ab episcopis prouinciæ illius constitui oportere. Veteribus episcopis *Romanis* eadem sedit sententia, quamdiu sese legibus ecclesiæ adstrictos esse iudicarunt. *Cælestinus* enim [f], *Hilarius* [g] et *Leo* [h] huic rei, tamquam communi ecclesiæ regulæ, insistunt. Habetur etiam lex æque antiqua ac *Carolus Magnus* et *Ludouicus Pius*, quæ idem præcipit. In ipsorum enim constitutionibus ecclesiasticis alicubi [i] dicitur: *Episcopi per electionem cleri et populi secundum statuta canonum de propria diœcesi eligantur.* Quamquam, animaduertente STEPHANO BALVZIO [k], lex ista non ad omnes diœ-

d) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr.

e) Iul. ep. ad. Athan. apol. II. tom. I. p. 749. (tom I. p. 149. edit. Paris. 1698.) *ἀποσταλῆναι Γρηγόριον ξένον μὲν τῆς πόλεως, μήτε ἐκεῖ βαπτισθέντα, μήτε γινωσκόμενον τοῖς πολλοῖς, μὴ αἰτηθέντα παρὰ πρεσβυτέρων, μὴ παρ' ἐπισκόπων, μὴ παρὰ λαῶν. - οὐκ ἔδει τὴν κατάστασιν οὕτως παρανόμως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα γενέσθαι, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερατείου, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κλήρου τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους ἔδει καταστῆσαι.*

f) Cælestin. ep. II. ad episcop. Narbon. n. IV. (tom. II. p. 1620.) Alter in alterius prouincia nihil præsumat: *nec emeritis in suis ecclesiis clericis peregrini et extranei*, et qui ante ignorati sint, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum ciuium merentur testimonio, *præponantur.* Num. V. Tunc *alter de altera eligatur ecclesia, si* de ciuitatis ipsius *clericis*, cui est episcopus ordinandus, *nullus dignus*, quod euenire non creditur, *poterit reperiri.*

g) Hilar. Pap. epist. I. ad Ascan. Tarracon. c. III. (tom. IV. conc. p. 1036.) Talis protinus *de clero proprio* Barcinonensibus episcopus ordinetur.

h) Leo ep. LXXXIV. ad Anastas. c. VI. (tom. III. conc. p. 1385.) Metropolitano defuncto quum in locum eius alius fuerit subrogandus, prouinciales episcopi ad ciuitatem metropolitanam conuenire debebunt, vt omnium clericorum atque omnium ciuium voluntate discussa *ex presbyteris eiusdem ecclesiæ, vel ex diaconibus* optimus eligatur.

i) Capitular. Caroli et Ludov. lib. I. c. XVIII.

k) Baluz. not. ad conç. Gall. Narbon. p. 34. Ego animaduerto, eam (legem)

diœceſes ſe extendebat. Iſthoc enim tempore penes reges *Francicos* omnium epiſcopatuum, ditioni ipſorum ſubiacentium, erat iurisdictio, (paucis quibusdam eccleſiis exceptis, quæ ex ſpeciali quodam priuilegio antiquum eligendi modum retinebant:) neque vero illi ſeſe adſtringi iſti conſuetudini patiebantur, vt ſemper de eccleſiæ vacantis clero nominarent epiſcopos, ſed ex alia quadam diœceſi eos eligendi vtebantur libertate; quemadmodum nunc apud omnium fere nationum reges ac principes in priuilegium et conſuetudinem abiit. Vnde diſcriminis inter antiquam et hodiernam praxin ratio conſtat. Durante enim antiquo eligendi modo, generalis omnium eccleſiarum regula erat, vt de ſuo quæque clero quempiam, non vero extraneum, ſibi epiſcopum eligerent.

§. III.

Exceptiones quædam huius regulæ in tribus caſibus ſpecialibus.

VERVMTAMEN in extraordinariis quibusdam caſibus legitima hæc regula patiebatur exceptionem, ſpeciatim in hiſce tribus caſibus. I. Si e re eccleſiæ fore iudicabatur, vt epiſcopus ab vna ſede in alteram transferretur. In tali caſu, etiamſi epiſcopus extraneus eſſet, translatio erat legitima, neque iſtam legem violare credebatur. II. Quando inter ciues eccleſiæ de quopiam ex ſua ipſorum diœceſi non conueniebat, tum ad ſedandos animorum æſtus et controuerſias imperator aut ſynodus quædam ex alia eccleſia quempiam eorum electioni proponebant, vel etiam propria auctoritate conſtituebant. Ex hoc fundamento *Nectarius*, *Chryſoſtomus* et *Neſtorius*, tamquam extranei, eccleſiæ *Conſtantinopolitanæ* epiſcopi facti ſunt; vt nimirum diſſidia, quæ in eccleſia, de eorum electione in omnia alia diſcedente, orta erant, finirentur, quemadmodum SOCRATES [l]

 et

non fuiſſe obſeruatam, ac nihilominus reges dediſſe epiſcopatus in vniuerſum; ſi paucas quasdam eccleſias excipias, quibus ex ſpeciali priuilegio conceſſum eſt, vt vacantibus eccleſiis prouideretur per electionem.

It. Not. ad Gratian. diſt. LXIII. c. XXXIV. p. 467.

l) Socrat lib. VI. c. II. Ὀλίγυ διελθόντος χρόνυ καὶ Νεκτάριος ὁ τῆς Κωνςαντινυπόλεως ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν - - εὐθὺς ἦν σπυδὴ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπυ ἐγίνετο. καὶ ἄλλων ἄλλον ἐπιζητύντων, περί τε τύτυ πολλάκις προτεθείσης βυλῆς, τέλος ἔδοξεν ἐκ τῆς Ἀντιοχείας μεταπέμπεσθαι Ἰωάννην τὸν τῆς Ἀντιοχείας πρεσβύτερον· φήμη γὰρ

et SOZOMENVS hoc ipſum memoriæ prodidere. III. Nonnumquam homines extraordinariis illuſtres meritis, vtvt extranei, omnibus eccleſiæ, cui eligebantur, membris præferebantur. Vt AMBROSIVS [m] de *Euſebio Vercellenſi* perhibet, quod *poſtbabitis ciuibus* ſiue eo loco natis electus ſit, etiamſi nemini eorum, qui ipſum elegerint, antea viſus, ſed ipſis de fama ac exiſtimatione tantum cognitus fuerit: et ſunt vtique plura huius generis exempla. Sed vero ſi ab iſtiusmodi caſibus modo recenſitis diſceſſeris, legem iſtam generatim obſeruatam fuiſſe deprehendas, quod nullus vſquam epiſcopus electus ſit, qui populo haud cognitus, nec antea eccleſiæ iſtius membrum fuerit.

§. IV.

Epiſcopis per inferiores eccleſiæ ordines eundum erat.

PRAETEREA in epiſcopo requirebatur, vt ad hunc honorem per gradus eueheretur, neque thronum iſtum ſubito conſcenderet; ſed prius per quosdam, ſi non omnes, inferiores eccleſiæ

ἐγκρατεῖ περὶ αὐτοῦ, ὡς εἴη διδακτικὸς ἐν ταυτῷ καὶ ἐλλόγιμος κ. τ. λ. *Breui poſt tempore Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus extremum diem obiit. - - Statim igitur de ordinando epiſcopo contentio orta eſt: aliis alium poſtulantibus. Cumque hac de re conſilium ſæpius initum fuiſſet, placuit tandem, vt Ioannes, Antiochenſis eccleſiæ presbyter, Antiochia arceſſeretur. Fama enim de illo increbuerat, eum doctrina ſimul et eloquentia valere. cæt.*

Sozom. lib. VIII. c. II. Νεκταρίου τελευτήσαντος καὶ βουλῆς οὔσης τίνα δέοι χειροτονεῖν, ἄλλοι μὲν ἄλλους ἐψηφίζοντο καὶ οὐ τὰ αὐτὰ πᾶσιν ἐδόκει, καὶ ὁ χρόνος ἐτρίβετο. Ἦν δέ τις ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ παρ' Ὀρόντῃ πρεσβύτερος, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης. - - - p. 757. fin. ἐπίσημος οὖν τοῖς μὲν εἰδόσι, τῇ πείρᾳ· τοῖς δὲ ἀγνοοῦσι τῇ φήμῃ ἔκ τε τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων γενόμενος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ὑπήκοον, ἔδοξε Κωνσταντινουπόλει ἐπιτήδειος εἶναι τῆς ἐκκλησίας ἐπισκοπεῖν. *Mortuo Nectario dum conſultaretur, qui in eius locum ſubrogandus eſſet? alii quidem alios nominabant, nec idem omnibus placebat, tempus vero in caſſum terebatur: Erat Antiochiæ ad Orontem presbyter quidam, nomine Ioannes. - - Cum igitur apud notos quidem vſu ipſo et conſuetudine, apud eos vero, quibus erat ignotus, fama ac rumore per vniuerſum orbem Romanum clariſſimus euaſiſſet, tum orationum tum virtutis cauſſa idoneus viſus eſt, qui Conſtantinopolitanam eccleſiam gubernaret.*

m) Ambroſ. ep. LXXXII. ad eccleſ. Vercell. (tom. V. p. 117. a. edit. Colon. MDCXVI.) Cum ſint in vobis diſſenſiones, quomodo poſſumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquieſcere, vt inter diſſidentes ſuſcipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix ſuſtineatur. Hæc eſt illa confeſſionis inſtitutio, hæc iuſtorum ſoboles patrum, qui *S. Euſebium, quem numquam ante cognouerant, poſtbabitis ciuibus, ſimul vt viderunt et probauerunt.*

clesiæ ordines iret. Concilium *Sardicense* canone quodam [n] hoc expresse præcipit: *Si quis ex foro siue diues, siue scholasticus episcopus fieri dignus habeatur, non prius constituatur, quam lectoris et diaconi et presbyteri ministerium peregerit: vt in vnoquoque gradu, si dignus existimatus fuerit, ad episcopatus fastigium per progressionem possit adscendere. Habebit autem vniuscuiusque ordinis gradus non minimi scilicet temporis longitudinem, per quod et fides et morum probitas et constantia et moderatio possit cognosci: et ipse diuino sacerdotio dignus existimatus maximum honorem adsequatur.* Eadem lex in concilio *Bracarensi* [o] et aliis quibusdam præscripta est. Et hunc antiquum ecclesiæ morem fuisse ex eo apparet, quod CYPRIANVS [p] de *Cornelio* testatur, *Non iste*, inquiens, *ad episcopatum subito peruenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, et in diuinis administrationibus Dominum sæpe promeritus ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus adscendit.* THEODORETVS [q] *Athanasium* eodem nomine laudat; et GREGORIVS [r] *Nazianzenus* in honorem *Basilii*, respectu simul habito ad quosdam temporis sui episcopos, ita fatur: *Eum non subito ad hunc gradum subuexit*, (multiplex Dei benignitas) *nec simul eum et abluit et sapientia instruxit, quemadmodum plerosque eorum, qui nunc antistitum munus appetunt,*

n) Concil. Sardic. can. X. (tom. II. p. 636.) Ὥστε ἐάν τις πλούσιος, ἢ σχολαστικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιοῖτο ἐπίσκοπος γίνεσθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ ἀναγνώστου καὶ διακόνου καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσῃ· ἵνα καθ᾽ ἕκαστον βαθμὸν, ἐάνπερ ἄξιος νομισθείη, εἰς τὴν ἀψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν διαβῆναι δυνηθείη· ἕξει δὲ ἑκάστου τάγματος ὁ βαθμὸς οὐκ ἐλαχίστου δηλονότι χρόνου μῆκος, δι᾽ οὗ ἡ πίστις αὐτοῦ καὶ ἡ τῶν τρόπων καλοκαγαθία, καὶ ἡ στεῤῥότης καὶ ἡ ἐπιείκεια γνώριμος γενέσθαι δυνήσεται· καὶ αὐτὸς ἄξιος τῆς θείας ἱερωσύνης νομισθεὶς τῆς μεγίστης ἀπολαῦσαι τιμῆς.

o) Conc. Bracar. I. can. 39 Per *singulos gradus* eruditus *ad sacerdotium* venit. †

p) Cyprian. ep. LII. al LV. ad Anton. p. 103. (p. 67. edit. Paris.)

q) Theodoret. lib. I. c. XXV. συνῆν Ἀλεξάνδρῳ τῷ πανευφήμῳ, νέος μὲν ὢν τὴν ἡλικίαν τοῦ χοροῦ δὲ τῶν διακόνων ἡγούμενος. *Versabatur (Athanasius) in comitatu eximii Alexandri, iuuenis quidem ætate, sed* princeps ordinis diaconorum.

r) Gregor. Naz. orat. XX. in laud. Basil. p. 335. Οὐ σχεδιάσασα τὸν βαθμὸν (ἡ πολύτροπος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία) οὐδὲ ὁμοῦ τε πλύνασα καὶ σοφίσασα κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν τῆς προστασίας ἐφιεμένων, ἀλλὰ τάξει καὶ νόμῳ πνευματικῆς ἀναβάσεως τῆς τιμῆς ἀξιώσασα· - - ὡς δὲ κἀν τοῖς πολεμικοῖς ἔχει στρατιώτης, ταξίαρχος, στρατηγὸς, αὕτη ἡ τάξις ἀρίστη καὶ λυσιτελεστάτη τοῖς ἀρχομένοις· τὸ ἡμέτερον, πολλοῦ ἂν ἦν ἄξιον, οὕτως εἶχε.

petunt: verum ordine ac spiritualis progressionis lege hoc eum honore adfecit. Et paullo post addit: *Eadem rei militari est ratio: miles primum, deinde centurio, tum imperator. Hic optimus ordo est, iisque, qui subsunt, inprimis conducibilis. Quam præclare*, pergit ille, *nobiscum ageretur, si idem rerum nostrarum status esset!* Isthoc tempore hæc lex sine caussa et nulla exigente necessitate, propter solam nonnullorum ambitionem, qui quod episcopi officium adfectabant, inferiora autem officia, viam ad istud pandentia, obire detrectabant, migrata esse videtur.

§. V.

Diaconi poterant fieri episcopi, etsi numquam ordinati presbyteri.

Verum notandum heic est, non semper fuisse requisitum, vt quis prius esset presbyter, quam episcopus fieret. Nam diaconi plerumque, non minus quam alii, episcopi constituebantur. *Cæcilianus* non nisi archidiaconus [s] erat *Carthagine*, quum episcopus fieret, vti ex OPTATO discimus. Et THODORETVS [t] ac EPIPHANIVS [u] *Athanasium* diaconum tantummodo fuisse perhibent, quum episcopus *Alexandriæ* crearetur. Idem de *Petro Moggo et Esaia*, duobus aliis episcopis *Alexandrinis*, refert LIBERATVS [w]; ita etiam de *Agapeto* [x] et *Vigilio* episcopis

s) Optat. lib. I. p. 41. (pag. 20. edit, Paris. MDCLXXIX.) Iterum a Cæciliano mandatum est, vt si Felix in se, sicut illi arbitrabantur, nihil contulisset, ipsi tamquam adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum.

t) Theodoret. lib. I. c. XXV. vid. not. (q)

u) Epiphan. hæres. LXIX. Arian. n. XI. Τότε διαδέχεται Ἀχιλλᾶν τὸν ἐπίσκοπον ποιήσαντα μῆνας τρεῖς Ἀθανάσιος ὁ μακαρίτης ὢν τότε διάκονος Ἀλεξάνδρου, καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀπεσταλμένος ἐπὶ τὸ Κομητάτον, ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος, μέλλων τελευτᾶν, παρήγγειλεν ἀποδοθῆναι τὴν ἐπισκοπίαν. *Achilla post tres menses defuncto Athanasius successit* Alexandri diaconus, *ab eoque ad comitatum missus: cui moriens Alexander episcopatum committi mandaverat.*

w) Liberat. breuiar. c. XVI. (tom. concil. Labbei p. 765.) Post cuius obitum ordinauerunt sibi hæretici episcopum *Petrum* cognomento *Moggum, qui fuerat archidiaconus.* C. XIIX. (ibid. p. 761.) Huic populo a Palæstina *quidam diaconus* nomine *Iesaias ordinatus est episcopus.*

x) Liberat. ibid. c. XXI. Mortuo Ioanne Mercurio *Agapetus* archidiaconus Romanæ ecclesiæ papa ordinatur. C. XXII. Augusta vocans *Vigilium Agapeti diaconum*, profiteri sibi secreto ab eo flagitauit, vt si papa fieret, tolleret synodum. - - - fauore Bellisarii *ordinatus est Vigilius.*

pis *Romanis*. SOCRATES [y] et THEODORETVS [z] idem de *Felice* episcopo *Romano*, in locum *Liberii* substituto, memoriae prodidere. EVSEBIVS [a] de quodam nominis sui diacono *Alexandrino*, qui *Laodiceæ* episcopus factus sit, facit mentionis. Et SOCRATES [b] *Chrysostomum Heraclidem* quemdam de diaconis suis, genere *Cyprium*, episcopum *Ephesi*, et *Serapionem Heracleæ* in *Thracia* episcopum constituisse, fidem nobis facit. Et hanc vniuersalem fuisse consuetudinem et canonibus ecclesiasticis conuenientem, ex epistola quadam LEONIS papæ, liquet, vbi de electione metropolitani loquens dicit: [c] *Ex presbyteris eiusdem ecclesiæ, vel ex diaconis eligatur.*

§. VI.

In casu necessitatis ex inferioribus ordinibus episcopi electi.

INTERDVM necessitate exigente ex inferioribus ordinibus, subdiaconis, lectoribus, cæteris episcopi eligebantur. LIBERATVS *Siluerium*, *Vigilii* in episcopatu *Romano* competitorem, subdiaconum [d] tantum fuisse auctor est. Et ipse AVGVSTINVS, quum nouum episcopatum suum *Fussalæ* erigeret, spe sua de certo quodam viro, quem episcopum consecrare cogitauerat, de-

y) Socrat. lib. II. c. XXXVII. p. 140. Πρῶτος μὲν Λιβέριος ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος παραιτησάμενος ἐκείνῃ τῇ πίστει συνθέσθαι, ἐξόριστος γίνεται, τῶν περὶ Οὐρσάκιον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καταστησάντων Φίληκα· ὃς διάκονος ὢν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας, καὶ τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ προστεθεὶς, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη. *Primus quidem* Liberius *Romanæ vrbis* episcopus, *cum fidei illi consensum accommodare renuisset, in exilium mittitur*, Felice in eius locum suffecto. Qui cum esset *ecclesiæ Romanæ* diaconus, *Arianam tunc amplexus perfidiam*, ad episcopatus honorem promotus est.

z) Theodoret. lib. II. c. XVII. Ἐκεχειροτόνητο μετὰ τὸν μέγαν Λιβέριον, τῶν διακόνων τὶς τῶν ἐκείνου, Φίληξ ἦν ὄνομα τούτῳ. *Post magnum Liberium ordinatus fuerat* quidam ex eius diaconis, Felix *nomine*.

a) Euseb. lib. VII. c. XI. Ἰστέον δὲ ὡς ὁ μὲν Εὐσέβιος, ὃν διάκονον προσεῖπεν, οὐ μικρὸν ὕστερον ἐπίσκοπος ἐκκλησίας τῆς κατὰ Συρίαν Λαοδικείας καθίσταται. *Sciendum porro est*, Eusebium *quidem*, quem *Dionysius* diaconum *appellat*, *breui postea Laodiceæ in Syria episcopum esse constitutum.*

b) Socrat. lib. VI. c. XI. Αὐτὸς Ἡρακλείδην τινὰ διάκονον ἑαυτοῦ γένει Κύπριον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβάλλετο. *Ipse* Heraclidem *quemdam* diaconum *suum genere Cyprium ad episcopatum promouit.*

c) Leo ep. LXXXIV. c. VI.

d) Liberat. c. XXII. De cuius decessu audiens Romana ciuitas *Syluerium subdiaconum*, Hormisdæ quondam papæ filium, *elegit ordinandum.*

deiectus, *Antonium* quemdam lectorem archiepiſcopo ſiſtebat, vt iſtius loco epiſcopus ordinaretur: quem ille ſine vlla dubitatione conſecrabat; quamuis, AVGVSTINO [e] teſte, adoleſcens eſſet, nullo vmquam munere præter officium lectoris in eccleſia functus.

§. VII.

Et in caſibus quibusdam extraordinariis de ipſis laicis epiſcopi facti.

NEC deſunt exempla eorum, qui ſtatim de ipſis laicis epiſcopi ordinati ſunt, vbi Deus ſpeciali ſua prouidentia eos tamquam ad miniſterium ſuum maxime idoneos occaſione ita ferente ſibi elegiſſe videbatur. Quemadmodum in noto iſto caſu *Ambroſii* accidit, qui admodum nuper baptizatus fuerat, quum ad epiſcopatum proueheretur, quemadmodum PAVLINVS [f] et hiſto-

e) Auguſt. ep. CCLXI. ad Cæleſtin. Obtuli non petentibus quemdam adoleſcentem, Antonium, qui mecum tunc erat, in monaſterio quidem a nobis a paruula ætate nutritum; ſed *præter lectionis officium nullis clericatus gradibus* et laboribus *notum.* At illi miſeri, quid futurum fuerat, ignorantes offerenti eum mihi obedientiſſime crediderunt. Quid plura? Factum eſt: *Eſſe illis epiſcopus cœpit.*

f) Paulin. vit. Ambroſ. p. 3. Per idem tempus mortuo Auxentio Arianæ perfidiæ epiſcopo - cum populus ad ſeditionem ſurgeret in petendo epiſcopo, eſſetque illi cura ſedandæ ſeditionis, ne populus ciuitatis in periculum ſui verteretur, perrexit ad eccleſiam. Ibique cum alloqueretur plebem, ſubito vox fertur infantis in populo ſonuiſſe, *Ambroſium epiſcopum.* Ad cuius vocis ſonum totius populi ora conuerſa ſunt, acclamantis Ambroſium *epiſcopum*, - - Cum intelligeret circa ſe Dei voluntatem, nec ſe diutius poſſe reſiſtere, poſtulauit *ſe non niſi a catholico epiſcopo baptizari.*

Theodoret. lib. IV. c. VII. οἱ δὲ τῆς διαμάχης ἐκείνης παυσάμενοι κοινὴν ἀφῆκαν φωνὴν, Ἀμβρόσιον σφίσιν ἐξαιτοῦντες προβληθῆναι ποιμένα· ἔτι δὲ οὗτος ἀμύητος ἦν. *Tum illi a contentione ceſſantes omnes vna voce clamare cœperunt*, Ambroſium ſibi paſtorem conſtitui poſcentes, qui nondum baptiſmo initiatus erat.

Socrat. lib. IV. c. XXX. Μηδὲν ὑπερθέμενοι συλλαμβάνουσι τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ βαπτίσαντες, κατηχούμενος γὰρ ἦν, εὐθὺς πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην προχειρίζεσθαι ἔμελλον. *Sine mora* Ambroſium *comprehendunt, et poſtquam eum ſacro lauacro initiaſſent*, adhuc enim erat catechumenus, ad epiſcopatus dignitatem *parant promouere.*

Sozomen. lib. VI. c. XXIV. οὔπω δὲ αὐτοῦ παυσαμένου περὶ τούτων δημηγορεῖν, ἐξαπίνης πάντες ἀφέμενοι τῆς πρὸς ἀλλήλους ὀργῆς, ἐπ᾽ αὐτὸν τὸν σύμβουλον τῆς ὁμονοίας ἄγουσι τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ψῆφον καὶ βαπτίζεσθαι παρεκελεύοντο. ἔτι γὰρ ἀμύητος

historici omnes testantur. Quum enim ciues *Mediolanenses* in eligendo episcopo ita inter se essent diuisi, vt per totam ciuitatem tumultuari cœpissent, magnaque inter illos contentio esset excitata, aliis alium eligere studentibus, ipse *Ambrosius* istius prouinciæ rector, officii sui ductus ratione ad ecclesiam contendebat, eo consilio, vt tumultum sedaret. Postquam populus ad eius conspectum conquieuisset, et ille diserta oratione multitudinis repressisset impetus, repente omnes abiecto mutuæ contentionis studio in vnam sententiam conspirabant et *Ambrosium* episcopatu dignum esse vociferabantur, eumque sibi postulabant ordinari. Quo audito imperator, diuino quodam nutu id factum iudicans, sacro eum lauacro (adhuc enim erat catechumenus) initiari et paucis præterlapsis diebus episcopum ipsum constitui iussit. Aliam legis istius ecclesiasticæ intermissionem diuina prouidentia factam in CYPRIANO habemus. PONTIO enim [g] teste, qui vitam eius scripsit, *Iudicio Dei et plebis fauore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et vt putabatur nouellus electus est.* SOCRATES [h] et SOZOMENVS [i] de *Nectario*, *Gregorii Nazianzeni* in episcopatu *Constantinopolitano* successore, idem adfirmant, fuisse eum a secundo concilio generali renuntiatum episcopum, adhuc *mystica*, id est, candida *veste indutum*, quam recens baptizati solebant gestare. *Eusebius*, episcopus *Cæsareæ* in *Ponto*, *Basilii* antecessor, nondum diuino baptismo consignatus, sed catechumenus duntaxat fuit, vbi episcopus proclamatus est, quemadmodum ipse NAZIANZENVS [k] auctor nobis est. Et *Eucherius* monachus tantum,

hoc

ἦν, καὶ τὴν ἱερωσύνην παραλαμβάνειν ἐδέοντο.

g) Pont. vita Cyprian.

h) Socrat. lib. V. c. VIII. Ἦν δέ τις Νεκτάριος ὄνομα - - ὃς ἁρπαθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη, τῶν τότε παρόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπισκόπων χειροτονησάντων αὐτόν. *Erat tunc vir quidam Nectarius nomine - - Hic a populo raptus ad episcopale munus obeundum eligitur et ab episcopis centum et quinquaginta, qui tum illic aderant, ordinatur.*

i) Sozom. lib. VII. c. VIII. Τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἠμφιεσμένος κοινῇ ψήφῳ τῆς συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος. Adhuc mystica veste indutus (*Nectarius*) *communi totius concilii calculo* episcopus *Constantinopolis* renuntiatur.

k) Gregor. Nazianz. orat. XIX. de lau[illegible] patr. tom. I. p 308. Τέλος συμφρονήσας ὁ δῆμος ἅπας, τὸν πρῶτον παρ' αὐτοῖς εἶναι βίῳ μὲν ἐξειλεγμένον, οὔπω δὲ τῷ θείῳ βαπτίσματι κατεσφραγισμένον, τοῦτον ἀκον-

hoc eſt, laicus erat, quum *Lugduni* epiſcopus renuntiaretur, vt CAESAR BARONIVS [l] ex HILARIO ARELATENSI, vitæ *Honorati* ſcriptore, nobis perhibet. IOANNES CHRYSOSTOMVS [m] idem de *Philogonio* epiſcopo *Antiocheno* videtur ſignificare, quando eum ἀπὸ βήματος δικαστικοῦ ἐπὶ βῆμα ἱερὸν, hoc eſt, *de ſella iudicis in thronum epiſcopi* translatum eſſe dicit. In his exemplis omnibus diuina prouidentia, cui omnes leges ac canones cedere oportet, interceſſiſſe, atque ita direxiſſe omnia videtur. Vnde iſtæ ordinationes numquam pro illegitimis et reiectaneis habitæ fuere, etiamſi cum vſitatæ cuiusdam legis littera pugnarent; quod lex ipſa cum hac limitatione et exceptione intelligi debebat, quemadmodum ex canonibus vetuſtis quidam [n] vna cum reliquis omnibus hac de re loquentibus, id ipſum explicat, *Eum*,

τα συναρπάσαντες, καὶ ἅμα στρατιωτικῆς χειρὸς συλλαβομένης αὐτοῖς τηνικαῦτα ἐπιδημούσης, ἐπὶ τὸ βῆμα ἔθεσαν, καὶ τοῖς ἐπισκόποις προσήγαγον, τελεσθῆναί τε ἠξίουν, καὶ κηρυχθῆναι, πειθοῖ βίαν ἀναμίξαντες. *Tandem plebs tota vno conſenſu primarii ordinis virum, vita quidem et moribus eximium*, diuino tamen baptiſmo nondum conſignatum, *inuitum et repugnantem corripientes, ſimulque militaribus copiis, quæ tum in vrbe erant, opem adferentibus, in ſacrario collocarunt, et epiſcopis obtulerunt, ab eisque petere inſtituerunt*, vt eum initiarent, et antiſtitem *proclamarent, ſuaſioni interim vim admiſcentes.*

l) Baron. an. CCCCXLI. (tom. VI. p. 10.) Eiusdem eremiticam vitam ecclesia præconio celebrat, dum eius agens natalem diem hæc ait: *Eucherius ex nobiliſſimo ſenatorum ordine ad religioſam vitam habitumque conuerſus diu inter ſepta ſpeluncæ ſponte concluſus in orationibus et ieiuniis Chriſto ſeruiuit*, et quæ ſequuntur. At de ſancto *Eucherio* Lugdunenſi *epiſcopo* hactenus.

m) Chryſoſt. hom. XXXI. de S. Philogon. tom. I. p. 397. (p. 252. edit. Francof.) Ὅτι δὲ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς ἐχειροτόνησε, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ τρόπου, δῆλον· ἐκ μέσης γὰρ ἀγορᾶς ἁρπασθεὶς ἐπὶ τὸν θρόνον ἤγετο τοῦτον· οὕτω σεμνὸν καὶ λαμπρὸν τὸν πρότερον ἐπεδείξατο βίον· καὶ γυναῖκα ἔχων καὶ θυγατέρα καὶ ἐν δικαστηρίῳ στρεφόμενος· οὕτως ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψεν, ὡς εὐθέως ἐκεῖθεν ταύτης ἄξιος φανῆναι τῆς ἀρχῆς καὶ ὑπὸ βήματος δικαστικοῦ ἐπὶ βῆμα ἤγετο ἱερόν. *Porro quod elegerit illum Deus, vel ex ipſa morum integritate perſpicuum eſt, quippe quem* ex medio ereptum foro ad thronum hunc euexerit; *adeo caſtam et inſignem prius egit vitam, quum* vxorem haberet ac filiam et in forenſibus negotiis verſaretur, *adeo ſolem ipſum ſplendore vicit, vt protinus ab illo geſto, hoc magiſtratu dignus videretur et* a iudiciorum tribunali ad ſacrum tribunal euectus ſit.

n) Can. apoſt. c. LXXX. Τὸν ἐξ ἐθνῶν προσελθόντα καὶ βαπτισθέντα ἢ ἐκ φαύλης διαγωγῆς οὐ δικαιόν ἐστι παραυτὰ προχειρίζεσθαι εἰς ἐπισκοπήν· ἄδικον γὰρ, τὸν μηδέπω πεῖραν ἐπιδειξάμενον, ἑτέρων εἶναι διδάσκαλον εἰ μή που κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γένοιτο.

Eum, inquiens, *qui ex gentibus accessit et baptizatus fuit*, *aut ex praua viuendi ratione ; non est æquum statim ad episcopatum promouere : iniquum enim est*, *eum*, *qui nondum specimen exhibuerit*, *aliorum esse doctorem ; nisi forte diuina gratia id fiat:*. In hoc enim casu nihil difficultatis erat; quia voluntas Dei humanas leges quascumque longissime post se relinquit. Adeoque, licet ista limitatio in aliis canonibus non expresse addita sit, tamen cum hac exceptione semper eos intelligi oportere, manifestum est. Quo intuitu non habebatur canonis violatio, si quis laicus fieret episcopus, vbi diuina prouidentia, populum ad vnanimem istiusmodi hominis electionem dirigendo, huic rei libertatem prius concedere videbatur. In istis casibus laicum non hodie hunc cras alium ordinem recipere, atque ita vna hebdomade per singulos ire ordines iubebant, sed, vbi necesse erat, sine vlla alia ordinatione episcopum illico renuntiabant.

CONSVETVDINIS contrariæ, quæ hodie obtinet, vix ante tempora *Photii* A. DCCCLVIII. exemplum vllum inuenias. Hic enim vt criminationem, quasi non per gradus ad episcopalem dignitatem adscendisset, euitaret, primo die monachus pro laico, altero lector, tum hypodiaconus et presbyter: sexto deinde, qui Christi fuit natalis, patriarcha factus est: quemadmodum DAVID NICETAS o) istius æui scriptor in vita *Ignatii* memoriæ nobis prodidit. MARCVS ANTONIVS de DOMINIS p) hunc morem in ecclesia *Romana* obseruatum esse, auctor est, hanc quidem huic rei prætexente caussam, vt veteribus ecclesiæ canonibus mos gereretur; quum tamen genuino eorum sensui

 ac

o) Nicet. vit. Ignat. (tom. VIII concil. p. 119.) Ἦν ἀληθῶς ἐκεῖνον ὁρᾷν ἀνθημερὸν ἅγιον πλαττόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν· πρώτη γὰρ ἡμέρᾳ μοναχὸς ἀντὶ λαϊκοῦ, τῇ δευτέρᾳ δὲ ἀναγνώστης, καὶ ὑποδιάκονος τῇ ἑξῆς, εἶτα διάκονος, εἶτα πρεσβύτερος ἔπειτα τῇ ἕκτῃ, Χριστοῦ δὲ ἦν τὰ γενέθλια, καὶ αὐτὸς τῷ ἱερατικῷ προσβὰς θρόνῳ, τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ προσεφώνει, μηδὲν τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης ἄξιον ἐννοούμενος.

p) Marc. Anton. de Dominis de rep. lib. III. c. IV. n. XIX. p. 430. (p. 282. a. edit. Heidelb.) Non licuit, nisi ex grauissima caussa, præsertim vbi ex clero persona apta non potuit haberi, et laicus insignis suppeteret, laicum in episcopali sede, non sine probatione præcedenti facta ordinatione collocare. Sic enim in concilio Sardicensi c. X. Osius loquitur: Hoc quoque cæt - - Admittitur ergo laicus: sed prius, non ad ludibrium, vt nunc fit, sed vere et non exiguo tempore, inferioribus est ordinibus re ipsa exercendus.

ac intentioni nihil magis repugnare poſſit, quippe qui eo ſpe ctabant, vt quis aliquot integros annos in vnoquoque ordine ad dandum vitæ ſuæ publicum ſpecimen perſiſteret, non autem omnes ordines intra quinque vel ſex dierum ſpatium feſtinanter percurreret. Qui mos vt canonum eccleſiaſticorum intentioni non reſpondet, ita præter primitiuæ eccleſiæ exemplum invaluit.

LIBRI SECVNDI
CAPVT VNDECIMVM
DE PRAECIPVIS QVIBVSDAM LEGIBVS AC RITIBVS CIRCA EPISCOPORVM ORDINATIONEM OBSERVATIS.

§. I.

Epiſcopatus non vltra tres menſes vacare debebat.

SI quis epiſcopalis muneris locus ſiue per mortem, ſiue per ceſſionem cuiusdam epiſcopi vacuus erat factus, tum, ſiquidem epiſcopi neceſſariam eccleſiæ partem conſtituere credebantur, omnis nauabatur opera, vt quanta fieri poterat celeritate eccleſiæ nouus quidam epiſcopus præficeretur. Eccleſiæ *Africanæ* per vnum annum vacare ad ſummum poterant; quod ſi enim intra illud tempus noua electio non eſſet facta, tum is, qui ſede vacante eccleſiæ res adminiſtrabat, et cuius erat, procurare atque accelerare electionem, ab officio remouebatur, aliusque in eius locum ſubſtituebatur, ſecundum quemdam concilii quinti [q] *Carthaginenſis* canonem, qui etiam in *codice Africano* [r] confirmatus eſt. At vero in aliis locis multo breuiore tem-

q) Conc. Carth. V. c. VIII. (tom. II. p. 1216.) Item conſtitutum eſt, vt nulli interceſſori licitum ſit cathedram, cui interceſſor datus eſt, quibuslibet populorum ſtudiis vel ſeditionibus retinere, ſed dare operam, vt intra annum eisdem epiſcopum prouideat. Quod ſi neglexerit, anno exemto, interceſſor alius tribuatur.

r) Cod. can. eccleſ. African. c. LXXIV. (apud Iuſtell. bibliothec. iuris canon. veter. p. 368. et tom. II. conc. p. 1093.) Ὁμοίως ὡρίσθη, ὥστε μηδενὶ ἐξεῖναι μεσίτῃ τὴν καθέδραν κατέχειν, ᾗ τινι μεσίτης δέδοται διὰ οἱασδήποτε τῶν λαῶν σπουδὰς ἢ διχοστασίας, ἀλλὰ σπουδάζειν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τοῖς αὐτοῖς προνοεῖσθαι ἐπίσκοπον. *Item conſtitutum eſt, vt nulli interceſſori cæt. vt ad not. præced.* (q)

tempore id limitatur. Nam canone quodam [s] concilii generalis *Chalcedonensis* quilibet metropolitanus iubetur nouum episcopum in locum vacantem ordinare intra trium mensium intervallum sub pœna censuræ ecclesiasticæ, nisi forte ineuitabilis necessitas id longius differre eum coëgisset.

§. II.

In quibusdam locis nouus episcopus eligebatur ante, quam defunctus sepultus esset.

Alexandriæ mos obtinebat, vt simul atque episcopus mortuus esset, et antequam sepeliretur, noui statim episcopi electio fieret. EPIPHANIVS [t] eo respicit, quando, *hanc fuisse Alexandriæ consuetudinem*, perhibet, *vt post episcopi mortem successor non diutius differretur; sed subinde pacis tuendæ gratia subrogaretur; ne aliis hunc, aliis illum amplectentibus, iurgia in vulgus et contentiones exsisterent.* LIBERATVS [u] autem in enarrandis huius moris circumstantiis adhuc accuratior est, quando, *Consuetudo quidem*, inquit, *est Alexandriæ, illum, qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpus agere, manumque dexteram eius capiti suo imponere, et sepulto manibus suis, accipere collo suo beati Marci pallium, et tunc legitime sedere.* Subiungi hic potest testimonium SOCRATIS [w], qui, tertio post obitum *Theophili* die *Cyrillum* ordinatum fuisse, dicit; et alibi etiam eumdem morem obtinuisse indicat: *Proclus* enim, episcopus *Constantinopolitanus* [x], in episcopali solio collocatus fuit

s) Conc. Chalced. can. XXV. (tom. IV. p. 768.) Ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐντὸς τριῶν μηνῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, εἰ μή ποτε ἄρα ἀπαραίτητος ἀνάγκη παρασκευάσῃ ἐπιταθῆναι τὸν τῆς ἀναβολῆς χρόνον, εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃ, ὑποκεῖσθαι αὐτὸν κανονικῷ ἐπιτιμίῳ. *Placuit sanctæ synodo*, intra tres menses ordinationes episcoporum celebrari, *nisi forte necessitas ineuitabilis coëgerit tempus dilationis extendi. Quod si hoc minime fecerit, correptioni ecclesiasticæ subiacebit.*

t) Epiph. hæres. LXIX. n. XI. Ἔθος δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μὴ χρονίζειν μετὰ τελευτὴν ἐπισκόπου τοὺς καθισταμένους, ἀλλ' ἅμα γίνεσθαι εἰρήνης ἕνεκα, τοῦ μὴ παρατριβὰς γενέσθαι ἐν τοῖς λαοῖς, τῶν μὲν τόνδε θελόντων, τῶν δὲ τόνδε.

u) Liberat. brev. c. XX. (tom. V. conc. p. 773.)

w) Socrat. lib. VII. c. VII. Τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν τελευτὴν Θεοφίλου ὁ Κύριλλος ἐνθρονισθείς.

x) Socrat. lib. VII. c. XL. Ἵνα μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἢ καὶ ταραχὴν τῇ ἐκκλησίᾳ κινήσῃ· μὴ μελλήσας, ἀλλ' ἔτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ, τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσαι

fuit ante, quam *Maximianus*, antecessor eius, terræ esset mandatus, atque ita funus ei faciendum curauit. Et hoc quidem mandante *Theodosio* imperatore factum est, ne de eligendo episcopo ambigeretur, eaque res tumultum in ecclesia excitaret.

§. III.

Exempla quædam, quæ, ecclesias temporibus difficilioribus et durante persecutione diutius vacasse, condocent.

VERVM TAMEN hac cura et diligentia ecclesiæ, quam prospiciendo cathedris vacantibus nouos episcopos adhibere consueuit, non obstante, quandoque accidit, vt episcoporum electio in paullo longius tempus differretur. Nam in *Africa* tempore collationis *Carthaginensis* non minus sexaginta episcopatus eodem tempore erant vacui, qui octauam fere partem vniuersorum efficiebant. Totus enim episcoporum numerus complectebatur CCCCLXVI, quorum CCLXXXVI. in colloquio erant congregati, et CXX. ob valetudinem vel senectutem domi remanserant; præterea LX. sedes vacabant, quæ episcopis nondum erant instructæ, quemadmodum catholici [y] *Donatistis* enarrant, qui de numero cum istis sese certare posse dictitabant, quamuis CCLXXIX. tantum efficerent. Quæ caussæ tot vacantium eo tempore episcopatuum fuerint, non dicitur; iniuria temporum probabiliter in culpa fuit, quod catholici, *Donatistis* omnia longe lateque possidentibus, suos ibi constituere non potuerunt. Aut forte in populi negligentia culpa hæsit, qui vacante episcopi sede administratoribus contenti nouum episcopum admittere recusarint. Concilium *Macrianense*, FVLGENTIO FERRANDO [z] memoratum, huius dilationis in quibusdam

τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν. -- ἐνθρονισθεὶς οὖν ὁ Πρόκλος τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ σώματος ἐποιήσατο. *Ne rursus de eligendo episcopo ambigeretur, eaque res tumultum in ecclesia excitaret, absque vlla cunctatione, nondum deposito Maximiani corpore, episcopis qui aderant mandauit, vt Proclum in episcopali solio collocarent.-- Itaque Proclus in sede episcopali collocatus, corpus Maximiani sepulturæ tradidit.*

y) Aug. breuic. collat. primæ diei c. XIV. Sane propter cathedras, quas episcopis vacuas apud se esse dixerunt, responsum est a catholicis, sexaginta esse, quibus successores episcopi nondum fuerant ordinati.

z) Ferrand breu. canon. c. XXIII. ap. Iustell. tom. I. p. 449. Vt interuentores episcopi conueniant plebis, quæ episcopum non habent, vt episcopum acci-

busdam ecclesiis vsitatæ meminit, sancito contra illam canone, quo administratores, qui semper vicini quidam episcopi erant, remoueri, et ecclesiæ istæ sine administratore manere iubentur, vsque dum proprium sibi episcopum quærant. Alia ratio, cur istis temporibus et locis sedes episcopales longius vacarint, difficilis erat ecclesiarum tempore persecutionis conditio. Episcopi enim ii erant, in quos præcipue furorem suum intendebant persecutores: adeoque si quis episcopus religionis caussa ab illis interficeretur, ecclesia sæpius ordinationem alius cuiusdam differre cogebatur, siue quod eiusmodi difficili tempore fieri vix poterat, vt in hanc rem operam suam et curam conferrent, siue quod alium illico episcopum implacabili furentis adversarii odio exponere, et adhuc violentiorem persecutionis impetum in se concitare dubitabant. Clerus *Romanus* [a] hanc ad *Cyprianum* perscripsit rationem, quamobrem post *Fabiani* martyrium non statim nouum episcopum elegerint: *Post excessum*, inquiebant, *nobilissimæ memoriæ viri Fabiani nondum est episcopus PROPTER RERVM ET TEMPORVM DIFFICVLTATES constitutus.* CAESAR BARONIVS [b] hanc episcopi sedem annum vnum et menses tres vacuam fuisse existimat, alii [c] autem in computatione accuratiores annum vnum et quinque menses inde conficiunt. Sed vtracumque pars hac in re vicerit, tamen annum vltra tempus, per canones constitutum, præterlapsum fuisse manifestum est. At enim vero pro nihilo hoc tibi habendum erit, si diuturnitatem temporis, quo episcopatus *Carthaginensis*, durante persecutione *Ariana* sub *Genserico* et *Hunerico*, duobus hæreticis *Vandalorum* regibus, vacauit, cum eo comparaueris, id quod teste VICTORE VTICENSI [d] non minus

piant; Quod si accipere neglexerint, remoto interuentore sic remaneant, quamdiu sibi episcopum quærant.

a) Epist. XXXI. al. XXX. ap. Cyprian. p. 58. (p. 44. lin. vlt. p. 45. lin. 1. edit. Paris. MDCLXVI.)

b) Baron. an. CCLIII. n. VI. Vacasse sedem eius anno vno et amplius, dicemus anno sequenti in electione Cornelii. A. CCLIV. n. XLVI. seqq.

c) Pearson. annal. Cyprian. an. CCL. n. III. et an. CCLI. n. VI.

d) Victor de persecut. Vandal. lib. II. (tom. VII. bibliothec. SS. patr. edit. Paris. MDLXXXIX. p. 1899.) Dedit autem licentiam, Zenone imperatore

nus XXIV. annos complectitur, quo toto interiecto tempore ecclesia *Carthaginensis* nullum episcopum habuit. Sed hoc difficultatibus, quibus ecclesia premebatur, et aduersariorum furori, non proprio eius arbitrio, tribuendum est. Pacis enim tempore aliam semper inibat rationem, neque ex istiusmodi casibus extraordinariis exemplum capiendum, multo minus consequentiam formandam et concludendum statuebat, quemadmodum non nulli [e] fecerunt, quod ecclesia sine episcopis esse possit, quia in extraordinariis quibusdam casibus, vbi eos habere non poterat, sine ipsis subsitit. Quod argumentum si recte considerarent ii, qui illud vrgent, contra alium quemcumque ordinem, æque ac episcopalem valere, deprehenderent.

§. IV.

Ad episcopi cuiusdam ordinationem tres requirebantur episcopi.

VT autem ad propositam nobis episcoporum ordinationem reuertamur: circa tempus ordinationi constitutum epistolam circularem mittere solebat metropolitanus, qua omnes eius prouinciæ episcopos ad eam plebem, cui episcopus ordinandus erat, inuitabat, vt eius ordinationi adsisterent. Eorum omnium præsentia necessaria erat, si commode poterat exspectari; sin minus, consensum suum per litteras declarare eos oportebat. Quo in casu tres episcopi, adsistente vel consentiente metropolitano, ad peragendum consecrationis ritum sufficere credebantur. CYPRIANVS [f] hac de re loquitur, tamquam consuetudine,

atque Placidia relicta Olibrii rogantibus, vt Carthaginensis ecclesia sibi quem vellet episcopum ordinasset, *quæ iam per XXIV. annos tali ornamento fuerat destituta.*

e) Blondell. apol. p. 190. Episcopis presbyteriorum præpositis ecclesia constituta et caruit non semel, et carere potuit, et nunc potest, immo aliquando debet; vacauerat scilcet Romæ sedes post Hygini, anno CXLII. Ianuarii XI. defuncti, dormitionem annis quatuor, ad consulatum Clari et Seueri, cum anno CXLVI. concurrentem, quo tandem suffectus Pius. Cessauit rursus post Marcellini martyrium episcopatus (si vulgatam lectionem sequamur) annis septem, mensibus sex, diebus viginti quinque, persequente Diocletiano christianos. cætera.

f) Cypr. ep. LXVIII. al. LXVII. ad fratr. Hispan. p. 172. (p. 114. edit. Paris.) Quod apud nos quoque et fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinatio-

ne, quæ in omnibus ſui temporis eccleſiis obtinuit, quod omnes prouinciæ epiſcopos in eiusmodi ordinatione coram adeſſe oportuerit. Et EVSEBIVS [g] ſpeciatim de *Alexandri*, epiſcopi *Hieroſolymitani*, qui *Narciſſo* ſucceſſit, ordinatione narrat, quod *conſentientibus vicinarum eccleſiarum epiſcopis* facta ſit. Concilium *Chalcedonenſe* [h] legitimam vocat ordinationem, *ſi quis epiſcopus ordinatus ſit ab omnibus aut pluribus prouinciæ epiſcopis, poteſtatem habente metropolitano ſecundum patrum regulas definitam.* Et concilium generale *Conſtantinopolitanum* [i] ordinationem *Flauiani*, epiſcopi *Antiocheni*, et *Cyrilli Hieroſolymitani* comprobat tamquam legitimam, ideo, quod ab epiſcopis prouinciæ congregatis ordinati ſint. Antiqua concilii *Nicæni* lex [k] dicit, *Epiſcopum conuenire maxime quidem ab*

omni-

nes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpoſitus ordinatur, *epiſcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant* et epiſcopus deligatur plebe præſente, cæt.

g) Euſeb. lib. VI. c. XI. Ἐδήλυ προελθόντας ἔξω πυλῶν, τὸν ἐκ Θεῦ προωρισμένον αὐτοῖς ἐπίσκοπον ὑποδέξαϑαι· τῦτο δὲ πράξαντες μετὰ κοινῆς τῶν ἐπισκόπων, οἳ τὰς πέριξ διεῖπον ἐκκλησίας, γνώμης, ἐπάναγκες αὐτὸν παραμένειν βιάζονται. *Significabat ipſis, vt extra portas ciuitatis egreſſi deſtinatum ſibi a Deo epiſcopum ſuſciperent. Quod cum illi* conſentientibus vicinarum eccleſiarum epiſcopis *feciſſent, manere deinceps eum apud ſe coëgerunt.*

h) Concil. Chalced. act. XVI (tom. IV. p 817.) Τὺς μέν τοι κατὰ πόλιν ὁσιωτάτυς ἐπισκόπυς χειροτονεῖσθαι παρὰ πάντων, ἢ τῶν πλειόνων τῆς ἐπαρχίας εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, τὸ κῦρος ἔχοντος τῦ μητροπολίτυ κατὰ τὸν κείμενον τῶν πατέρων κανόνα.

i) Ep. ſynod. ap. Theodor. lib. V, c. IX. Τῆς πρεσβυτάτης καὶ ὄντως Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἐν ᾗ πρώτῃ τὸ τίμιον χριστιανῶν ἐχρημάτισεν ὄνομα, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Φλαβιανὸν οἵ τε τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως συνδραμόντες κανονικῶς ἐχειροτόνησαν, πάσης συμψήφυ τῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ διὰ μιᾶς φωνῆς ἄνδρα, τιμησάσης· ἥνπερ ἔνθεσμον χειροτονίαν ἐδέξατο καὶ τὸ τῆς συνόδυ κοινόν· τῆς δέ γε μητρὸς ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον Κύριλλον ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν, κανονικῶς παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας χειροτονηθέντα. *Antiquiſſimæ vereque apoſtolicæ Antiochenæ in Syria eccleſiæ, in qua primo verecundum chriſtianorum nomen auditum eſt, reuerendiſſimum et religioſiſſimum epiſcopum Flauianum prouinciæ ſimul et dioeceſis orientalis* conuenientes epiſcopi canonice ordinarunt, tota eccleſia conſentiente *et quaſi vno ore virum collaudante. Quam quidem* legitimam ordinationem ſynodus *quoque vniuerſalis* comprobauit. *Matris vero eccleſiarum omnium Hieroſolomitanæ reuerendiſſimum et religioſiſſimum* Cyrillum epiſcopum eſſe *ſignificamus*: qui canonice olim fuit ab epiſcopis prouinciæ ordinatus.

k) Concil. Nicæn. c. IV. (tom. II. p. 29.) Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάν-

omnibus, qui ſint in prouincia, epiſcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit; aut propter inſtantem neceſſitatem, aut itineris longitudinem: tribus tamen omnimodis in id ipſum conuenientibus, et abſentibus quoque pari modo decernentibus et per ſcripta conſentientibus, tunc ordinationem celebrari. Sed minus quam tres per canones eſſe non poterant. Concilium *Arelatenſe* I. [l] et *Carthaginenſe* III. [m] præter metropolitanum tres requirit. Et *Arelatenſe* II. [n] vnum ex his tribus metropolitanum eſſe non vult, ſed expreſſe dicit: *Epiſcopum ſine metropolitano, vel epiſtola metropolitani, vel tribus comprouincialibus non liceat ordinare.* Canones quidem [o] et conſtitutiones [p] ſic dictæ *apoſtolicæ* ordinationem a duobus tantum epiſcopis factam comprobant: at vero hoc omnibus aliis canonibus repugnat; qui tantum abeſt vt duobus epiſcopis eam permittant, vt potius concilium *Arauſicanum* [q] tam ordinantes epiſcopos, quam ordinatum ab officio remoueri iubeat. Et concilium *Reienſe* [r] *Armen-*

των τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίςαϑαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιῦτο ἢ διὰ μῆκος ὁδῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένυς, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιϑεμένων, διὰ γραμμάτων τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖϑαι.

l) Conc. Arelat. I. c. XX. (tom. I. conc. p. 1429.) Si non potuerint *ſeptem, ſine tribus fratribus* non præſumant ordinare.

m) Conc. Carthag. III. c. XIX. (erronea eſt allegatio nec vſpiam inuenire hæc verba potui) Forma antiqua ſervabitur, *vt non minus quam tres ſufficiant*, qui fuerint a metropolitano directi *ad ordinandum epiſcopum.* Vid. etiam Conc. Carth. VI. (tom. II. p. 1595.)

n) Conc. Arelat. II. c. V. (tom. II. p. 1012.) Nec epiſcopus metropolitanus ſine tribus epiſcopis comprouincialibus præſumat epiſcopum ordinare.

o) Can. apoſt. c. I. *Ἐπίσκοπος χειροτονείσϑω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν, Epiſcopus ordinetur ab epiſcopis duobus vel tribus.*

p) Conſtit. apoſtol. lib. VIII. c. XXVII. *Ἐπίσκοπος ὑπὸ τριῶν ἢ δύο ἐπισκόπων χειροτονείσϑω. Epiſcopus a tribus vel* duobus *epiſcopis ordinator.*

q) Concil. Arauſic. I. can. XXI. (tom. III. conc. p. 1450.) In noſtris prouinciis placuit de præſumtionibus, vt ſicuti contigerit *duos epiſcopos* epiſcopum inuitum facere, auctoribus damnatis, vnius eorum eccleſiæ ipſe, qui vim paſſus eſt, ſubſtituatur, ſi tamen vita reſpondet; et alter in alterius deiecti loco nihilo minus ordinetur. Si voluntarium *duo* fecerint, et ipſe damnabitur, quo cautius ea, quæ ſunt antiquitus ſtatuta, ſeruentur.

r) Conc. Reienſ. can. II. (tom. III. p. 1286.) Ordinationem, quam canones irritam definiunt, nos quoque vacuandam eſſe cenſuimus. In qua prætermiſſa trium præſentia, nec expetitis comprouincialium litteris, metropolitani quoque voluntate neglecta, prorſus nihil, quod epiſcopum faceret, oſtenſum eſt.

mentarium eamdem ob cauſſam munere re vera exuit, quod non a tribus epiſcopis ordinatus fuerat. Non quidem omnes eccleſiæ in iſtiusmodi ordinationes tam ſeuere animaduertebant: vbique tamen illegitimæ habebantur. Cum *Paulinus* ordinaret *Euagrium* epiſcopum *Antiochiæ*, THEODORETVS [s] id contra canones eccleſiaſticos factum eſſe, ait, quod ab vno tantum et ſine epiſcoporum prouincialium conſenſu, ordinatus fuerit. Et de *Siderii* epiſcopi *Palæbiſcæ* ordinatione idem tradit SYNESIVS [t], quod minus legitima fuerit, quoniam neque epiſcopi *Alexandrini* conſenſum habuerit, neque a tribus epiſcopis peracta ſit. Hanc minus legitimæ ordinationis obiectionem euitaturus *Novatianus*, cum *Romæ* ſe epiſcopum contra *Cornelium* obtruderet, tres epiſcopos ex extremis *Italiæ* angulis ad ſui ordinationem [tt] arceſſiuit. Et hanc ob cauſſam vbi *Pelagius* primus epiſco-

s) Theodor. lib. V. c. XXIII. Τοῦτο καὶ Ῥωμαίοις καὶ Αἰγυπτίοις δυσμένειαν πρὸς τὴν ἑῴαν μακροτάτην εἰργάσατο· οὐδὲ γὰρ τῷ Παυλίνου θανάτῳ συγκατελύθη τὸ ἔχθος. Ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνον Εὐαγρίου τὸν ἐκείνου παρειληφότος θρόνον διέμειναν τῷ μεγάλῳ Φλαβιανῷ χαλεπαίνοντες καίτοι ταῦτα τοῦ Εὐαγρίου παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν προβεβλημένου θεσμόν· μόνος γὰρ αὐτὸν ὁ Παυλῖνος προὐβάλετο, πολλοὺς κανόνας κατὰ ταυτὸν παραβάς· οὔτε γὰρ αὐθ' ἑαυτοῦ τῷ τελευτῶντι χειροτονεῖν ἐπιτρέπουσι, καὶ πάντας συγκαλεῖσθαι τῆς ἐπαρχίας τοὺς ἐπισκόπους κελεύουσι· καὶ αὖ πάλιν δίχα τριῶν ἐπισκόπων ἐπισκόπου χειροτονίαν ἀπαγορεύουσι γίνεσθαι. *Ea res Romanos et Aegyptios diu infenſos reddidit orientalibus: Nam nec Paulini morte ſimultas exſtincta eſt. Sed poſt huius mortem cum Euagrius in locum illius ſubrogatus fuiſſet aduerſus magnum Flauianum infenſo animo perſeverarunt; idque tametſi* Euagrius contra eccleſiaſticas regulas ordinatus fuiſſet. Solus *enim* Paulinus eum elegerat, *multos ſimul canones transgreſſus. Hi enim neque morienti epiſcopo permittunt, vt ſuo loco quempiam conſtituat, et omnes prouinciæ epiſcopos conuocari iubent. Præterea* absque tribus epiſcopis ordinationem cuiuspiam epiſcopi fieri vetant.

t) Syneſ. ep. LXVII. (p. 210. edit. Pariſ. MDCXXXIII.) Τοῦτον οὖν ἕνα καὶ μόνον ἀποδεδεῖχθαι Παλαιβίσκης ἐπίσκοπον· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον ἐνθέσμως, ἐκθέσμως μὲν οὖν, ὅσα γε τῶν γερόντων ἠκούσαμεν, εἰ μήτε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατέστη, μήτε παρὰ τριῶν ἐνθάδε, καὶ εἰ τὸ σύνθημα τῆς χειροτονίας ἐκεῖθεν ἐδίδοτο, μόνον γάρ φασι δὴ τὸν μακάριον Φίλωνα θαρσῆσαι τὴν τοῦ συνιερέως ἀνάῤῥησιν. *Quamobrem vnum illum ac ſolum eſſe Palæbiſcæ creatum epiſcopum, ſed nec ipſum legitime, immo contra iura omnia; quantum de ſenioribus accepi: quum neque Alexandriæ ſit, nec a tribus hic conſtitutus, quamuis illinc ordinandi eſſet facta poteſtas. Etenim ſolum beatæ memoriæ Philonem auſum eſſe collegam ſuum epiſcopum renuntiare.*

tt) Euſeb. lib. VI. c. XLIII. ex epiſt. Cornel. (vid. ſupra pag. 90. not. (a).

ſcopus *Romae* ordinari debebat, quum tres epiſcopi haberi non poſſent, presbyter aliquis [u] ad faciendum numerum adſumebatur. Ex quibus omnibus vniuerſalis eccleſiae conſuetudo luculenter perſpicitur.

§. V.

Ordinationes tamen per vnum epiſcopum peractae pro validis, etſi non legitimis habitae.

NOTANDVM tamen eſt, quod quamuis haec communis regula et praxis eccleſiae fuerit, non tamen ſimpliciter et abſolute ad ordinationis eſſentiam ſpectarit. Eccleſia enim ſaepius epiſcoporum, ab vno tantum vel duobus epiſcopis conſecratorum, ordinationes ratas habebat. Concilium *Arauſicanum* [w], quod et ordinantes epiſcopos et ordinatum, ſi duo tantum epiſcopi epiſcopum voluntarium conſecraſſent, de munere deiici iubet, nihilo ſecius decernit, vt, ſicubi contigerit duos epiſcopos epiſcopum inuitum facere, auctoribus damnatis vnius eorum eccleſiae ipſe, qui vim paſſus eſt, ſubſtituatur, ſi tamen vita reſpondeat, alter in alterius deiecti loco nihilominus ordinetur. Sed praeterea alia quaedam ordinationis, per duos tantum epiſcopos factae, exempla ſuppetunt, quorum legitimam rationem in dubium vocatam eſſe, non legimus. *Pelagius* epiſcopus *Romanus* verus habebatur epiſcopus, licet, vt modo audiuimus, a duobus tantum epiſcopis et presbytero vno ordinatus fuerit. *Dioſcorus Alexandrinus* itidem a duobus tantum epiſcopis, iisque ſub cenſura eccleſiaſtica conſtitutis, initiatus erat; vti ex epiſtola quadam epiſcoporum *Ponti* [x] ſub finem concilii *Chalcedonenſis* videre eſt: neque tamen concilium illud, aut antiſtites alii vlli, ordinationis ipſius valorem in dubium vocarunt, niſi forte id fecerunt iſti epiſcopi *Ponti*, qui eam *nefandam atque imaginariam ordinationem* appellant. *Siderius* epiſcopus *Palaebiſcae* ab vno tan-

u) Lib. pontific. vit. Pelag. Dum non eſſent epiſcopi? qui eum ordinarent, inuenti ſunt duo epiſcopi, Ioannes de Peruſio et Bonus de Ferentino et Andreas presbyter de Oſtia, et ordinauerunt eum.

w) Conc. Arauſican. I. c. XXI. vid. p. 164. not. (q).

x) Conc. tom. IV. p. 960. Ordinationem ſuam a damnatis epiſcopis, et hoc duobus, accepit, cum regulae Patrum - - vel tres epiſcopos corporaliter adeſſe in

tantum episcopo ordinatus fuerat; *Athanasius* tamen ipsius ordinationem non tantum approbabat et confirmabat, sed etiam cognito, quod vir vtilis esset, teste SYNESIO y, ad sedem episcopi metropolitani *Ptolemaidis* postea eum prouexit. *Paulinus* episcopus *Antiochiæ Euagrium* sine vllo alio episcopo adsistente sibi successorem consecrauit. Quod etsi contra canonem factum erat, THEODORETVS tamen adfirmat z, episcopos *Romanum* et *Antiochenum Euagrium* pro vero episcopo agnouisse, et numquam vel minima ratione de ordinationis eius valore dubitasse. Et quamuis postea, hortante *Theodosio*, schismatis finiendi gratia *Flauianum* agnoscerent: ea tamen conditione id faciebant, vt eorum ordinationes, qui ab *Euagrio* ordinati fuerant, etiam validæ haberentur, quemadmodum ex epistola *Innocentii* papæ a, qui non longe post hoc certamen vixit, videre est.

§. VI.

Episcopus Romanus *nihilo magis, quam alius quispiam, solus ordinare poterat.*

EX hisce intelligimus, ordinationem episcopi ab vno tantum episcopo factam validam fuisse, si ecclesiæ eam comprobare visum fuerit. Neque episcopus *Romanus* hac in re vllo præ aliis episcopis priuilegio gaudebat, etiamsi non nulli distinctionem facere sibi sumant. Allegatur quidem antiquus canon in collectio-

huiusmodi dispensationibus omnino prospiciant.

y) Synes. ep. LXVII. (p. 210.) Τοῦτον ἥκοντα μόνον ἀποδεῖξαί τε, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίσαι τὸν μακαρίτην Σιδήριον· ἀλλ' ἀνάγκη γὰρ ἐν καιροῖς ἀπεῤῥησιάστοις τὴν ἀκρίβειαν παραβαίνεσθαι· διὰ τοῦτο τὸν πάμμεγαν Ἀθανάσιον συγχωρῆσαί τε τῷ καιρῷ. καὶ μετ' οὐ πολὺ δεῆσαι ἐν Πτολεμαΐδι τὸν ἐνόντα σμικρὸν ἔτι τῆς ὀρθοδοξίας σπινθῆρα θάλψαι τε καὶ ἐπὶ πλέον ἐξάψαι, τὸν ἄνδρα τοῦτον ὡς μείζοσι πράγμασιν ἐπιτήδειον ἐκεῖ διαβῆναι κελεῦσαι τὴν μητροπολῖτιν ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύσαντα. *Hunc solum venientem ferunt beatum Siderium creasse et in throno collocasse. Sed formidolosis temporibus summum ius prætermitti necesse est. Ideo magnum illum Athanasium id tempori dedisse, ac non multo post, cum exiguam adhuc orthodoxæ fidei scintillam, quæ in Ptolemaide erat, fouere, et magis magisque oporteret accendere, hominem illum maioribus rebus gerendis idoneum eo commigrare iussisse, vt metropolitanam ecclesiam gubernaret.*

z). Theod. lib, V. c. XXIII. vid. not. (s) p. 165.

a) Innoc. ep. XIV. ad Bonifac. Ecclesia Antiochena ita pacem postulauit, vt *et Euagrianos suis ordinibus ac locis intemerata ordinatione*, quam acceperant a memorato, *susciperet.*

ctione FVLGENTII FERRANDI ex concilio *Zellensi* et SIRICII epistola, qui episcopi *Romani* intuitu aliquam exceptionem statuere videtur: praecipit enim [b], *vt vnus episcopus episcopum non ordinet, excepta ecclesia Romana.* Enimuero IO. BAPTISTA COTELERIVS [c] ingenue fatetur, in textu FERRANDI esse corruptionem, quae per ignorantiam aut fraudem recentioris cuiusdam librarii irrepserit, qui duo decreta, de quibus SIRICIVS loquatur, confundat, verbis *sedes apostolica primatis* in *sedes apostolica Romana* commutatis. In verbis enim SIRICII [d] ecclesiae *Romanae* nulla plane fit mentio, sed dicitur, *vt extra conscientiam sedis apostolicae, hoc est primatis* seu metropolitani prouincialis, *nemo audeat ordinare;* et paullo post: *Ne vnus episcopus episcopum ordinare praesumat propter arrogantiam, ne furtiuum praestitum beneficium videatur. Hoc enim et a synodo Nicaena constitutum est atque definitum.* Vt adeo istis temporibus canonum directioni subfuerit episcopus *Romanus*, nec peculiare ordinandi priuilegium, praeter id, quod cum reliquis sui ordinis commune habebat, sibi esse, cogitare praesumserit.

§. VII.

Quemlibet episcopum in sua ipsiusmet ecclesia ordinari oportebat.

QVOD nunc hac in re considerandum venit, est, quod quilibet episcopus secundum canones ac consuetudinem ecclesiae in sua ipsius ecclesia, praesente populo ordinari debebat. Id quod luculenter indicatur a CYPRIANO [e], cum ait: *Ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, episcopi eiusdem prouinciae proximi quique conueniant, et episcopus deligatur plebe praesente.* Et hic mos in vniuersam ecclesiam ita fuit

b) Ferrand. breu. canon. c. VI.

c) Coteler. not. in constitut. apost. lib. III. c. XX. Hoc loco celatum nolim lectorem errorem geminum, qui apparet in breuiatione canonum Fulgentii Ferrandi c. VI. *Vt vnus episcopus episcopum non ordinet, excepta ecclesia Romana. Concilio Zellensi. Ex epistola papae SIRICII.* Etenim duo prima decreta epist. IV. Siricii perperam commiscentur: et *sedes apostolica primatis* seu metropolitana, mutatur in sedem apostolicam Romanam; non culpa, (suspicor) Ferrandi, sed ignorantia vel fraude cuiusdam recentioris. caet.

d) Siric. ep. IV. c. I. et II.

e) Cypr. ep. LXVIII. al. LXVII. ad fratr. Hisp. p. 172. (p. 114. edit. Paris.)

fuit introductus, vt *Iulius* papa [f] contra *Gregorium Alexandrinum*, qui ab *Euſebianorum* factione eccleſiæ in locum *Athanaſii* obtruſus erat, obiiceret, quod *Antiochiæ* epiſcopus nominatus et *Alexandriam* miſſus eſſet militari ſtipatus manu; cum tamen ſecundum eccleſiaſticum canonem ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, in ipſa eccleſia *Alexandrina*, ab epiſcopis prouinciæ illius epiſcopum conſtitui oportuerit. Hic canon in eccleſiis *Africanis* diligentiſſime obſeruabatur, vbi tunc moris erat, vt primas (cuius erat epiſcopos ordinare) ad eam ſe conferret eccleſiam, in qua novus epiſcopus conſtituendus eſſet, ibique eum conſecraret. Huius conſuetudinis diuerſa exempla AVGVSTINO memorantur, qui ipſe in ſua ipſius eccleſia *Hippone* [g] a primate *Numidiæ* fuerat ordinatus; et quum, diœceſi ſua diuiſa nouoque *Fuſſalæ* epiſcopatu erecto, epiſcopum elegiſſet, ad primatem longo licet viæ interuallo disiunctum [gg] miſit, vt ad locum iſtum veniret, ibique eum ordinaret.

§. VIII.

Vetuſtus epiſcopos ordinandi ritus.

QVOD ad modum et ritum ordinandi epiſcopum attinet, in quodam conciliorum *Carthaginenſium* [h] canone ſtrictim ita deſcriptus legitur: *Epiſcopus cum ordinatur, duo epiſcopi ponant et teneant euangeliorum codicem ſuper caput et verticem eius, et vno ſuper eum fundente benedictionem, reliqui omnes epiſcopi, qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant.* Ritus ponendi in caput eius euangeliorum codicem in omnibus eccleſiis in vſu videtur fuiſſe.

f) Iul. ep. ad orient. ap. Athan. apol. II. tom. I. p. 749. vid. ſupra c. X. §. II. not. (e) pag. 148.

g) Poſſid. vit. Aug. c. VIII. Vnde amplius formidans idem venerabilis ſenex et ſciens ſe corpore et ætate infirmiſſimum, egit ſecretis litteris apud primatem epiſcopum ſedis Carthaginenſis, allegans imbecillitatem corporis ſui, ætatisque grauitatem, et obſecrans, vt Hipponenſi eccleſiæ ordinaretur epiſcopus, qui ſuæ cathedræ non tam ſuccederet, ſed conſacerdos accederet Auguſtinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit et rogauit, ſatagens reſcripto impetrauit.

gg) Auguſt. ep. CCLXI. Propter quem ordinandum, ſanctum ſenem, qui tunc primatum Numidiæ gerebat, de longinquo vt veniret rogans litteris impetraui.

h) Conc. Carth. IV. c. II.

fuiſſe. Auctor enim [i] *conſtitutionum apoſtolicarum* (græcus quidam ſcriptor, qui ritus ſæculi tertii enarrare creditur) eius meminit, hoc ſolo cum diſcrimine, quod duorum epiſcoporum loco duo diaconi euangeliorum codicem, epiſcopo ſeniore ſeu primate cum duobus ipſi adſiſtentibus epiſcopis preces conſecrationis recitante, ſuper caput ordinandi tenere iuſſi ſint. Idem ille mos CHRYSOSTOMO [k] et auctori *hierarchiæ eccleſiæ*, ſub nomine DIONYSII latitanti, memoratur, qui hanc cærimoniam ſoli epiſcoporum ordinationi peculiarem fuiſſe et vſitatam, dicunt.

§. IX.

Formula precationis, quæ in eorum conſecratione adhiberi conſueuit.

AVCTOR *conſtitutionum* antiquam aliquam precationis formulam recitat, cuius clauſula [l] ita habet: *Da ipſi, Domine omnipotens,*

---

i) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. IV. *Καὶ σιωπῆς γενομένης εἷς τῶν πρώτων ἐπισκόπων ἅμα καὶ δυσὶν ἑτέροις πλησίον τοῦ θυσιαστηρίου ἑστὼς τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων σιωπῇ προσευχομένων, τῶν δὲ διακόνων τὰ θεῖα εὐαγγέλια ἐπὶ τῆς τοῦ χειροτονουμένου κεφαλῆς ἀνεπτυγμένα κατεχόντων, λεγέτω πρὸς Θεόν. κ. τ. λ.* *Et ſilentio facto vnus ex primis epiſcopis vna cum duobus aliis ſtans prope altare, reliquis epiſcopis et presbyteris tacite precationem facientibus, et diaconis aperta euangelia ſuper caput eius, qui ordinatur, tenentibus, in hunc modum precetur. cæt.*

k) Chryſoſtom. de laudib. euangel. apud Habert. p. 79. *Ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν ἱερέων, τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τίθεται, ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος, ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ εὐαγγελίου τιάραν λαμβάνει, καὶ ἵνα μάθῃ εἰ καὶ πάντων ἐστὶ κεφαλὴ, ἀλλ᾽ ὑπὸ τούτους πράττει τοὺς νόμους, πάντων κρατῶν, καὶ τῷ νόμῳ κρατούμενος, πάντα νομοθετῶν καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου νομοθετούμενος· Διὰ τοῦτο γενναῖός τις τῶν ἀρχαίων, Ἰγνάτιος δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ, οὕτως ἱερωσύνῃ καὶ μαρτυρίᾳ διατρέψας ἐπιστέλλων τινὶ ἱερεῖ ἔλεγε· μηδὲν ἄνευ γνώμης σου γινέσθω, μηδὲ σὺ ἄνευ γνώμης Θεοῦ τι πράττε· τὸ τοίνυν ἔχειν τὸν Ἀρχιερέα τὸ εὐαγγέλιον σημεῖόν ἐστι τὸ ὑπ᾽ ἐξουσίαν εἶναι.* Dum ordinantur ſacerdotes, euangelium capiti imponitur, *quo diſcat ordinatus, verum ſe accipere euangelii tiaram: diſcat etiam, tametſi omnium ſit caput, ſe tamen eſſe ſub legibus, et quum omnibus dominetur, legis imperio ſubiici: cumque omnibus legem ponat, a lege gubernari: Quamobrem vnus ex antiquis nobilis, cui nomen Ignatio, ſacerdotio ſimul ac martyrio inſignis, ſcribens alicui ſacerdoti dixit: Nihil abſque voluntate tua geratur, neque tu etiam præter Dei voluntatem quidquam facias. Quod igitur euangelium accipiat pontifex, ſignificat, eum ſub poteſtate eſſe conſtitutum.*

l) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. V. *Δὸς αὐτῷ δέσποτα παντόκρατορ διὰ τοῦ Χριστοῦ σου τὴν μετουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὥστε ἔχειν ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτίας κατὰ τὴν ἐντολήν σου - διδόναι κλήρους κατὰ τὸ πρόσταγμά σου*

potens, per Christum tuum participationem Spiritus Sancti, vt habeat potestatem remittendi peccata secundum mandatum tuum, item dandi cleros, id est sortes, vt tu iussisti, ac soluendi omne vinculum secundum potestatem, quam apostolis dedisti, placendique tibi in mansuetudine et corde mundo, offerendo tibi sine culpa semper et sine crimine sacrificium mundum et incruentum, quod per Christum constituisti mysterium noui testamenti in odorem suauitatis per sanctum filium tuum Iesum Christum, Deum et saluatorem nostrum, per quem tibi gloria, bonor et veneratio in Sancto Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen. Vnam eamdemque formulam in omnibus ecclesiis vsitatam fuisse, non fas est, existimemus. Quum enim cuilibet episcopo peculiarem sibi liturgiam formare liceret, sicuti diuersæ in diuersis ecclesiis liturgiæ erant, in procliui est colligere, quod primates seu metropolitani diuersas consecrationis formulas habuerint, etiamsi earum nihil remanserit, quod de iis plus lucis nobis subministrare possit.

§. X.

De eorum entbronisatione, de homiliis entbronisticis et litteris enthronisticis.

FINITA consecratione episcopi, qui aderant, episcopum modo ordinatum in cathedram seu thronum ipsius conducebant, in eoque ipsum collocatum sancto osculo in Domino omnes salutabant. Lecta deinde sacra scriptura (pro more, tamquam cultus quotidiani parte) nouus episcopus sermonem in eam faciebat, qui *sermo entbronisticus* a tempore et circumstantiis, in quibus habitus erat, dicebatur. Talis erat peruagata illa *Meletii* episcopi *Antiocheni* homilia, EPIPHANIO [m] et SOZOMENO memorata, propter quam a *Constantio* in exilium e vestigio missus fuit. SOCRATES eiusmodi homiliarum, ab episcopis [n] in inaugura-

λύειν δὲ πάντα σύνδεσμον κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκας τοῖς ἀποστόλοις· εὐαρεστεῖν δέ σοι ἐν πρᾳότητι καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ, ἀτρέπτως, ἀμέμπτως, ἀνεγκλήτως· προσφέροντά σοι καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν· ἣν διὰ χριστοῦ διετάξω τὸ μυστήριον τῆς καινῆς διαθήκης, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας διὰ τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, δι' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ σέβας ἐν ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

m) Epiphan. hæres. LXXIII. n. XXIX - XXXIII. et XXXIV. Sozom. lib. IV. c. XXVIII.

n) Socrat. lib. II. c. XLIII. Εὐδόξιος καθεσθεὶς εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς, πρώτην ἐκείνην τὴν πολυθρύλλητον ἀφῆκε φωνήν, φράσας· ὁ πατὴρ ἀσεβής· ὁ υἱὸς εὐσεβής κ. τ. λ. Eu-

guratione ſua recitatarum, crebram facit mentionem; et LIBERATVS o de *Seuero Antiocheno* loquens et expoſitionem eius hac occaſione factam memorans, *expoſitionem in inthroniſmo* nuncupat. Solebant etiam epiſcopi, ſimul atque conſecrati erant, miſſis ad extraneos epiſcopos litteris fidem ac orthodoxiam ſuam teſtatam facere, vt ab illis viciſſim litteras pacificas et communicatorias acciperent, quae litterae appellabantur *litterae enthroniſticae* ſiue συλλαβαὶ ἐνθρονιστικαὶ, quemadmodum eas EVAGRIVS p vocat, loquens de litteris circularibus, quas *Seuerus* epiſcopus *Antiochenus* hac occaſione ad reliquos patriarchas dederat. Hae alio nomine dicebantur *litterae communicatoriae*, κοινωνικὰ συγγράμματα, vti concilium *Antiochenum*, quod *Paulo Samoſatenſi* munus abdicauit, eas nominat. Patres enim in iſthoc concilio congregati, *Domno* in locum *Pauli* ordinato, omnes eccleſias hac de re faciebant certiores, dicentes, ſe ideo hoc ipſis ſignificare, vt ad *Domnum* ſcriberent, et ab eo viciſſim κοινωνικὰ συγγράμματα q *litteras communicatorias* acciperent. Quod, recte

doxius ſimul atque in ſede illa collocatus eſt, primam hanc protulit ſententiam, *quae omnium ſermone celebratur*: Pater ἀσεβὴς, Filius εὐσεβὴς caet.

Id lib. VII. c. XXIX. Τριμήνου διαδραμόντος, ἄγεται ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ὁ Νεστόριος, ὅστις ἐπὶ σωφροσύνῃ μὲν, παρὰ τοῖς πλείσοις ἐκηρύττετο, ὁποῖος δὲ ἦν ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἦθος, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ διδασκαλίας τοὺς εὖ φρονοῦντας οὐκ ἔλαθε. Χειροτονηθεὶς γὰρ τῇ δεκάτῃ τοῦ ἀπριλλίου μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Φίληκος καὶ Ταύρου, εὐθὺς ἐκείνην τὴν περιβόητον ἀφῆκε φωνὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ παντὸς, πρὸς τὸν βασιλέα τὸν λόγον ποιούμενος· δός μοι, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, καθαρὰν τὴν γῆν τῶν αἱρετικῶν, κἀγώ σοι τὸν οὐρανὸν ἀντιδώσω· συγκάθελέ μοι τοὺς αἱρετικούς· κἀγώ συγκαθελῶ σοι τοὺς Πέρσας. *Elapſo trium menſium ſpatio Neſtorius Antiochia adducitur. Qui ob temperantiam quidem a pluribus praedicabatur. In reliquis vero quali ingenio et quibus moribus fuerit*, ex prima eius concione *prudentiores ſtatim deprehenderunt. Ordinatus enim die quarto Idus Aprilis, Felice et Tauro conſulibus, illinc coram vniuerſo populo imperatorem alloquens*, celebrem illam protulit dictionem: *Da mihi, inquit, Imperator, terram haereticis purgatam, et ego tibi caelum retribuam. Mecum haereticos debella: ego Perſas tecum debellabo.*

o) Liberat. brev. c. XIX. Fertur *expoſitio* eius, *quae ab eo dicta eſt in inthroniſmo*, in qua et vnitiuum ſuſcepit zenonis. caet.

p) Euagr. lib. IV. c. IV. Μάλιστά γε ἐν ταῖς καλουμέναις ἐνθρονιστικαῖς συλλαβαῖς καὶ ταῖς τούτων ἀμοιβαίαις, ἃς διεπέμψατο τοῖς ἑκάστου πατριάρχαις κ. τ. λ. *Praecipue* in epiſtolis, quas ἐνθρονιστικὰς vocant, *et in reſponſionibus ad eaſdem epiſtolas, quas ad ſingulos patriarchas mittebat. caet.*

q) Euſeb. lib. VII. c. XXX. p. 230. ἐδηλώσαμέν τε ὑμῖν, ὅπως τούτῳ γράφητε, καὶ τὰ παρὰ τούτου κοινωνικὰ δέχησθε γράμ-

recte notante HENRICO VALESIO, [r s] heic non de istis *litteris communicatoriis*, *quae clericis et laicis peregrinantibus dabantur, vt a peregrinis episcopis ad communionem admitterentur*, intelligendum est; sed de iis litteris, *quas episcopi paullo post ordinationem testandae communionis suae caussa ad alios mittebant episcopos, et quas ipsi vicissim ab aliis accipiebant.* Hae litterae etiam *synodicae* a LIBERATO dicuntur, [t u] qui consuetudinem istam, qua ductus nouus quisque episcopus de sua ordinatione aliis sui ordinis litteras synodicas miserit, adeo necessariam dicit fuisse, vt earum omissio pro aliqua communionis cum reliquis episcopis colendae recusatione, et pro tacita haereseos imputatione habita sit.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DVODECIMVM
DE LEGE, QVAE EPISCOPOS IN PARVIS OPPIDIS ORDINARI VETAT.

§. I.

Ratio legis de non constituendis episcopis in paruis oppidis.

ANTEQVAM huic de episcopis sermoni finem imponam, de duabus legibus aliis, ad ordinationem ipsorum respicientibus, adhuc dicendum non nihil erit. Quarum prima episcopos in paruis oppidis et vicis constitui vetabat: quae lex in concilio *Sardicensi* primum lata est, eo consilio, vt ordinis episcopalis honor et dignitas sarta tecta conseruaretur; vti ratio in canone in hanc rem sancito data est, qui dicit: [w] *Non licet simplici-*

ματα. Quod idcirco vobis significauimus, vt et ad eum scribatis, et ab eo communicatorias litteras *accipiatis.*

r. s) Vales. not. in loc.

t. u) Liberat. breu. c. XVII. De quo etiam Acacius *synodicam* Romano papae misit *epistolam*, petens, ne etiam adulterum et haereticum in episcopali dignitate reciperet. Verum Ioannes Talaia de ordinatione sua neglexit per suos *synodicas litteras* Acacio episcopo Constantinopolitano destinare. - - Mandauit ergo magistriano *litteras synodicas*, delegans ei omnia cum illius facere voluntate.

w) Concil. Sardic. c. VI. (tom. II. conc. p. 631.) *Μὴ ἐξεῖναι δὲ ἁπλῶς καθιστᾷν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχείᾳ πόλει, ἥτινι καὶ εἷς μόνος πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ· οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ ἐπισκόπους ἐκεῖσε καθίστασθαι, ἵνα μὴ κατευτελίζηται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντία.*

pliciter episcopum constituere in aliquo pago vel parua vrbe, cui vel vnus presbyter sufficit: non necesse est enim illic episcopum constitui, ne episcopi nomen et auctoritas vilipendatur. Non nulli addunt concilii *Laodiceni* canonem LVII, episcopos in [x] vicis et pagis constitui prohibentem, et eorum loco visitatores dari iubentem. Sed hic canon non de absolutis episcopis, sed de chorepiscopis loquitur, qui aliis episcopis subiecti erant, de quibus infra speciatim acturus sum. Quicquid autem huius sit, non est de canone *Sardicensi* disceptatio; nam ratio subiuncta eius sensum explanat, quod ordinationem episcoporum in paruis vrbibus et pagis in totum interdicat.

§. II.

Exceptiones quædam huius legis in Aegypto, Libya, Cypro, Arabia, Asia minore, cæt.

OBSERVANDVM tamen est, hanc legem non vbique obtinuisse. Nam cum ante tum post concilium *Sardicense* episcopi in paruis ciuitatibus et vicis reperiebantur. *Nazianzum* paruum duntaxat oppidum erat; SOCRATI [y] πόλις εὐτελής, *vrbs exigua*, vocatur: et eodem hoc respectu GREGORIVS NAZIANZENVS [z] patrem suum, istius loci episcopum, μικροπολίτην καὶ τῆς καθέδρας τὰ δεύτερα ἔχοντα, *exiguæ vrbis episcopum et cathedræ secundas tenentem* nominat. Non erat tamen *chorepiscopus*, sed absolutus in diœcesi sua episcopus, non minus quam episcopi *Romæ* vel *Alexandriæ*. *Geras* prope *Pelusium* SOZOMENO [a] *paruum oppidum* audit, et nihilominus sedes episcopi

x) Concil. Laodic. can. LVII. ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτάς. *Quod non oportet in vicis et pagis episcopos constitui, sed periodeutas, hoc est, circumcursatores seu visitatores.*

y) Socrat. lib. IV. c. XI. Βασίλειος καὶ Γρηγόριος· ὧν ὁ μὲν Καισαρείας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ ἐπίσκοπος ἦν· Γρηγόριος δὲ Ναζιανζοῦ πόλεως εὐτελοῦς γειτνιαζούσης τῇ Καισαρείᾳ. *Basilius atque Gregorius: quorum ille Cæsareæ Cappadociæ erat episcopus: hic* Nazianzi, vrbis exiguæ, *quæ in vicinia Cæsareæ sita est.*

z) Gregor. Nazian. orat. XIX. de laud. patr. tom. I. p. 310. Τοῦτο τοῦ μικροπολίτου τὸ ἔργον καὶ τῆς καθέδρας τὰ δεύτερα ἔχοντος. *Hoc* exiguum vrbis episcopi *opus et cathedræ secundas tenentis.*

a) Sozom. lib. VIII. c. XIX. ἀπὸ τοῦ πελάγους ὧδε συμβὰν, κατῆρεν εἰς Γέρας, πόλιν μικρὰν, ἀμφὶ πεντήκοντα στάδια τοῦ Πηλουσίου ἀφεστῶσαν· τελευτήσαντος δὲ τότε

scopi ibi erat. De *Doticha*, vbi *Maris* erat episcopus, idem obseruatur THEODORETO [b], πολιχνὴν σμικρὰν eam nuncupanti. Idem etiam dicit de *Cucuso* [c], loco in *Armenia* sito, quo *Chrysostomus* relegatus fuerat. Quantulumcumque illud oppidum erat, *Chrysostomus* [d] tamen ibi episcopum offendit, admodum comiter ac reuerenter ipsum in exilio suo tractantem. SYNESIVS [e] de episcopo *Olbiæ* in quadam epistola mentionem facit, et simul eum locum vicum tantum fuisse dicit; populum enim δῆμον κωμήτην, *vici cuiusdam populum* appellat. Ita alio loco [f] dicit,

τῷ ἐνθάδε ἐπισκόπῳ, οἱ μὲν πολῖται, ὡς ἐπυθόμην, ἐψηφίσαντο Νιλάμμωνα προστατεῖν τῆς ἑαυτῶν ἐκκλησίας κ. τ. λ. *Forte accidit, vt nauis secundo vento appelleret Geras,* paruum oppidum, *quinquaginta circiter stadiis distans Pelusio.* Eius loci episcopo *tunc mortuo, ciues quidem, vt accepi, Nilammonem* ecclesiæ suæ antistitem elegerunt.

b) Theodoret. lib. V. c. IV. ὁ δὲ θεῖος Εὐσέβιος, ἔσχατον ἐπίσκοπον Μάριν τῇ Δολιχῇ κεχειροτόνηκε· πολίχνη δὲ αὕτη σμικρὰ, καὶ τῆς Ἀρειανικῆς νόσου κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ μετειλήφει. *Postremus omnium Maris, a diuino Eusebio Dolichæ episcopus creatus est,* vrbs est exigua, *quæ tunc temporis Ariana labe erat infecta.*

c) Theod. lib. II. c. V. Μετάγουσιν εἰς Κουκουσόν· πόλις δὲ αὕτη μικρά. *Relegarunt (Paulum)* Cucusum, *id* exiguum oppidum *est.* Lib. V. c. XXXIV. εἰς τινα πολίχνην σμικρὰν τε καὶ ἔρημον τῆς Αρμενίας ἐξέπεμψαν Κουκουσὸς ὄνομα ταύτῃ. *In* paruum quoddam *ac desertum Armeniæ* oppidum *relegarunt, cui nomen est* Cucusus.

d) Chrysostom. ep. CXXV. ad Cyriac. (tom. IV. p. 764. edit. Francof.) Ταῦτά σοι ἐπέστειλα ἀπὸ Κουκουσοῦ τῆς Κιλικίας, ὅπου ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἡ βασίλισσα ἐξορισθῆναι - - Πάνυ δὲ ἡμᾶς ἐδεξιώσατο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς. *Atque hæc tibi e* Cucuso, *quod Ciliciæ* oppidum *est, scripsi, quo videlicet imperatrix ablegari me iussit. - - At vero* vrbis huiusce episcopus *perquam humaniter nos excepit, magnamque erga nos caritatem præ se tulit. cet.*

e) Synes. ep. LXXVI. Ὀλβιάταις· οὗτοι δὲ δῆμός εἰσι κωμήτης, ἐζήτησαν αἱρέσιως ἐπισκόπου, τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς Ἀθάμαντος τῷ μακρῷ βίῳ τὴν ἱερωσύνην συγκαταλύσαντος. *Olbiatis:* Vici *cuiusdam hic populus est:* episcopi *creatione opus fuit, cum beatissimus pater Athamas longiore vita pariter et sacerdotio functus est.*

f) Synes. ep. LXVII. p. 208. Γίγνεται κατὰ Παλαίβισκαν τε καὶ Ὕδρακα· κῶμαι δὲ αὗται Πενταπόλεως. *Palæbiscam et Hydracem perueni,* Vici sunt *Pentapolis.* p. 210. Τοῦτον οὖν ἕνα καὶ μόνον ἀποδεδεῖχθαι Παλαιβίσκης ἐπίσκοπον - - *Vnum illum ac solum* Palæbiscæ *creatum* episcopum. p. 211. ἐν Ὕδρακι τῇ κώμῃ χωρίον ἐστι - - τοῦτο τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν ἤδη καὶ ἄλλοις τοῖς εὐλαβεστάτοις ἐπισκόποις Διοσκόρῳ καὶ Παύλῳ τὸ περιμάχητον ἦν κ. τ. λ. *In* Hydrace vico *locus quidam est - - de hoc inter fratres nostros, vt et alios antea, religiosissimos* episcopos *Dioscorum et Paulum summa erat contentio cet.*

dicit, quod *Hydrax* et *Palæbiſca* aliquando ſuum quæque habuerint epiſcopum, licet vici tantum *Pentapolis* eſſent, ad diœceſin *Erythrenſem* proprie ſpectantes, cui poſt aliquod temporis interuallum rurſus fuerint contributi. SOZOMENI memoria inter *Arabiæ* et *Cypri* incolas viitatum erat, epiſcopos non tantum in vrbibus, ſed vicis etiam ordinare. Ita etiam inter *Nouatianos* et *Montaniſtas* in *Phrygia* obtinuit: quod omne [g] ex ſua ipſius notitia adfirmat. Sunt, qui *Dracontium* talem epiſcopum fuiſſe exiſtimant, quod ATHANASIVS [h] eius epiſcopatum χώρας ἐπισκοπὴν appellet. Vtrum vero abſolutum epiſcopum, an tantum *chorepiſcopum*, eum fuiſſe hoc ipſo ſignificare velit, non facile eſt ad diiudicandum. Ita quoque non patet, cuius generis epiſcopi iſti fuerint, quos concilium *Antiochenum* [i] in ſynodali ſua aduerſus *Paulum Samoſatenſem* epiſtola pagorum nominat epiſcopos; forte enim chorepiſcopi ſeu epiſcopi dependentes fuerunt, quæ HENRICI VALESII coniectura eſt. Verum id de his SOZOMENO memoratis dici nequit; nec de aliis exemplis, quæ ex SYNESIO et reliquis ante citatis auctoribus dedi; quorum e teſtimoniis liquido apparet, fuiſſe tum in exiguis valde vrbibus et quandoque etiam in villulis epiſcopos, contrario concilii *Sardicenſis* decreto non obſtante. Dignum etiam obſeruatu eſt, in *Aſia minore*, terræ tractu non multo ampliore, quam *Magnæ Britanniæ* inſula (duas tantum diœceſes, ad imperium *Romanum* ſpectantes, complectente)

g) Sozom. lib. VII. c. XIX. Ἐν ἄλλοις δὲ ἔθνεσιν ἐστὶν, ὅπη καὶ ἐν κώμαις ἐπίσκοποι ἱερῶνται, ὡς παρὰ Ἀραβίοις καὶ Κυπρίοις ἔγνων. *In aliis prouinciis interdum etiam vici conſecratos habent epiſcopos, ſicut in Arabia et in inſula Cypro animaduerti.*

h) Athan. epiſt. ad Dracont. tom. I. p. 954. (p. 263. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) Καὶ γὰρ ἡ ἐκ παραδόξου γενομένη συμφωνία ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων χώρᾳ, ἐν τῇ σῇ καταστάσει, ἐξ ἀνάγκης σχισθήσεται διὰ τὴν σὴν ἀναχώρησιν· καὶ ἡ ἐπισκοπὴ δὲ τῆς χώρας αὐτῆς ὑπὸ πολλῶν ἁρπαγήσεται καὶ πολλῶν οὐκ ὀρθῶν, ἀλλ' ὧν οἶδας καὶ αὐτός. *Etenim admirandus ille Alexandrini* agri *in te eligendo conſenſus, ob tuum ſeceſſum neceſſario in complurimas diuidetur factiones: eſtque* huius loci epiſcopatus *a multis inuadendus: iisque non probis viris, ſed quos tute probe noſti.*

i) Ap. Euſeb. lib. VII. c. XXX. p. 229. Οἷα καὶ τοὺς θωπεύοντας αὐτὸν ἐπισκόπους τῶν ὁμόρων ἀγρῶν τε καὶ πόλεων καὶ πρεσβυτέρους, ἐν ταῖς πρὸς τὸν λαὸν ὁμιλίαις καθίησι, διαλέγεσθαι. Epiſcopos *quoque vicinorum* pagorum *et ciuitatum nec non presbyteros aſſentatores ſuos ſubmiſit, qui in ſuis ad populum concionibus eadem de ipſo prædicarent.*

te) quadringentos fere episcopos fuisse; quemadmodum ex antiqua ecclesiæ historia constat. Vnde *Cucusum* et *Nazianzum* non solas exiguas istius prouinciæ ciuitates, sed adhuc multo plures alias vrbes ac diœceses, non ita magnas in ea fuisse, iudicari facile potest.

§. III.

Rationes, ob quas in paruis locis episcopatus erecti fuerint.

VNA caussa, quamobrem episcopatus multiplicarentur et non numquam in exiguis erigerentur locis, erat, quod in ecclesia primitiua vnusquisque episcopus, consentiente metropolitano, aut concilio prouinciali approbante, diœcesin suam diuidendi et nouum episcopum conueniente quodam eius loco, in ecclesiæ emolumentum, constituendi habebat potestatem; si quidem diœcesin suam nimis amplam, et loca nimium a sede sua distare aut conuersorum multitudinem augescere, adeoque curas et occupationes grauius sibi, quam vt sustinere posset, onus euadere intelligeret. Hæc ratio erat, cur *Augustinus* [k] in diœceseos suæ oppido *Fussala*, millibus circiter quadraginta ab *Hippone* seiuncto, nouum episcopatum erigeret. Locus erat, vbi ingens hominum multitudo e schismate *Donatistarum* ad ecclesiam catholicam reducti, et quidam adhuc reducendi erant. Quum autem locus nimio itineris interuallo distaret, necessariam curam ac diligentiam in istis quidem regendis, his autem denuo lucrandis adhibere non poterat: adeoque ab primate *Numidiæ* impetrabat, vt eo deueniret et *Antonium* quemdam episcopum ibi ordinaret. Et hoc ecclesiæ *Africanæ* legibus respondebat, quæ nouos episcopatus in diœcesi quadam, in qua necessarium esse credebatur, erigi [l] permittebant, si quidem istius diœ-

k) Aug. ep. CCLXI. ad Cælestin. Quod ab Hippone memoratum castellum millibus quadraginta seiungitur, cum in eis regendis et eorum reliquiis licet exiguis colligendis - - - me viderem latius quam oportebat extendi, nec adhibendæ sufficerem diligentiæ, quam certissima ratione adhiberi debere cernebam, episcopum ibi ordinandum constituendumque curaui.

l) Conc. Carth. II. c. V. (tom. II. p. 1160.) Si accedente tempore, crescente fide, Dei populus multiplicatus desiderauit *proprium* habere *rectorem*, *eius* videlicet *voluntate*, *in cuius potestate est diœcesis* constituta, *habeat episcopum*.

diœceseos episcopus et primas consentirent; siue, VT FVLGENTIVS FERRANDVS [m] in collectione sua animaduertit, si episcopus, primas et concilium prouinciale communi consensu atque auctoritate id concederent. Quorum canonum virtute, durante *Donatistarum* schismate, multi noui episcopatus in vilibus oppidis *Africæ* erecti fuere; quemadmodum ex actis collationis *Carthaginensis* videre est; vbi catholici et *Donatistæ* hanc praxin sibi mutuo exprobrant; quod videlicet episcopatum quandoque in tres quatuorue dispescant; episcoposque in pagis et villis ad augendum partis suæ numerum constituant. Ita *Petilianum Donatistam* [n] alicubi inuenimus querentem, quod catholici in *Ianuarii*, episcopi a partibus *Donati* stantis, diœcesi quatuor numerum augendi gratia constituerint episcopos. Et alibi *Alypius* catholicus in commentarios [o] referri iubet bene multos *Donatistarum* episcopos ibi memoratos, non in ciuitatibus, sed tantum in villis vel agris ordinatos esse. Ad quod respondet *Petilianus*, [p] quod idem catholici faciant, ordinantes episcopos in agris et interdum in iis locis, vbi non habeant populum: quo ipso id vult dicere, omnem populum in istis locis ad *Donatistarum* castra transiisse. Et ex hac vera ratione episcopi catholici sui muneris esse credebant, vt diœcesibus suis diuisis nouos episcopos in exiguis oppidis constituerent, quo *Donatistas* et numero et zelo anteire, et de errante populo, in priscam ecclesiæ catholicæ communionem reducendo, maiori cum effectu laborare possent.

l) Conc. Carth. III. c. XLII. (tom. II. p. 1173.) Multis in concilio hoc statutum est a cœtu sacerdotali, vt plebes, quæ in diœcesibus ab episcopis retinentur, quæ episcopum numquam habuerunt, non nisi *cum voluntate eius episcopi, a quo tenentur*, *proprios accipiant rectores*, hoc est *episcopos*.

m) Ferrand. breuiar. canon. c. XIII. Vt *episcopus non ordinetur in diœcesi, quæ episcopum numquam habuit, nisi cum voluntate episcopi, ad quem ipsa diœcesis pertinet*, ex concilio tamen plenario et primatis auctoritate.

n) Collat. Carthag. die I. c. CXVII. (tom. II. conc. 1377.) Petilianus episcopus dixit, in vna plebe Ianuarii collegæ nostri præsentis, *in vna diœcesi quatuor sunt constituti contra ipsum;* vt numerus scilicet augeretur.

o) Ibid. c. CLXXXI. Alypius dixit, scriptum sit, istos omnes in villis vel in fundis esse episcopos ordinatos, *non in aliquibus ciuitatibus*.

p) Ibid. c. CLXXXII. Petilianus episcopus dixit: Sic etiam tu multos habes per omnes agros dispersos: Immo crebros vbi habes, sane et sine populis habes.

ſent. Hæc erat praxis eccleſiæ *Africanæ*, et hæc eius ratio, cur tot paruos epiſcopatus hoc anguſtiarum tempore erigerent. In ſalutem et ædificationem eccleſiæ oculi ſemper erant intenti.

GREGORIVS NAZIANZENVS pietatem et prudentiam BASILII, quam in ſimili caſu teſtatam fecit, magnopere prædicat. Accidit nimirum ipſius ætate, vt *Cappadocia* in duas diſpeſceretur prouincias, *Tyana* ciuili reſpectu ſecundæ prouinciæ metropoli conſtituta: Hoc *Anthimo* epiſcopo *Tyanæ* occaſionem vendicandi ſibi ius metropolitani in eccleſia dabat; cui rei *Baſilius* ſe opponebat, quippe quæ ſuæ ipſius eccleſiæ *Cæſareenſi*, quæ ſecundum canones et ex præſcriptione totius prouinciæ metropolis eſſe debebat, derogaret. Sed *Anthimo* vere contentioſum agente aduerſarium, magnamque concitante turbam et tumultum, *Baſilius* ad pacem eccleſiæ cum ſui ipſius iuris iactura redimendam promtus erat, iurisdictione ſua in iſtam *Cappadociæ* partem, quam *Anthimus* ſibi vendicabat, relicta: et iacturam ſuam quodammodo compenſaturus nouos aliquot in prouincia ſua epiſcopatus, exempli cauſſa *Saſimæ* et in aliis quibusdam eiusmodi obſcuris iſtius regionis locis erigebat. Quod inſtitutum etſi litteræ cuiusdam canonis repugnabat, NAZIANZENVS tamen ob tres potiſſimum rationes laudibus illud extollit. Primum quidem, quod hoc modo maior animarum cura q fuerit ſuſcepta. Deinde quælibet ciuitas prouentus ſuos habuerit. Denique bellum inter duos metropolitanos compreſſum et exſtinctum ſit. *Hoc*, inquit ille, *remedium erat huius mali magnum et admirandum et illius anima dignum. Etenim diſſidium hoc in eccleſiæ commodum et incrementum conuertit*, *atque hanc calamitatem quam pulcherrime conſtituit*, *patria nimirum pluribus epiſcopis communita.* Vnde colligere pronum eſt, ex NAZIANZENI ſententia pro eccleſiæ commodo habendum eſſe, ſi pluribus ea epiſcopis frequentetur; neque in eius ignominiam cedere, ſi, neceſſitate ita ferente, in vilibus etiam oppidis epiſcopi conſtituantur.

q) Gregor. Nazianz. orat. XX. de laud. Baſil. tom. I. p. 356. Σκοπῶμεν, ὡς μεγάλην καὶ θαυμασίαν (τοῦ κακοῦ λύσιν) καὶ τί γὰρ ἢ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀξίαν· προσθήκην γὰρ τῆς ἐκκλησίας ποιεῖται τὴν στάσιν, καὶ τὴν συμφορὰν, ὡς κάλλιστα διατίθεται, πλείοσιν ἐπισκόποις τὴν πατρίδα καταπυκνώσας· ἐξ οὗ τί γίνεται, τρία τὰ κάλλιστα· ψυ-

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM TERTIVM
DE LEGE, QVAE DVOS EPISCOPOS IN VNA CIVITATE ORDINARI VETAT.

§. I.

Lex et praxis vniuersalis ecclesiæ, vnum tantum in ciuitate aliqua habere episcopum.

ALIA lex vniuersaliter obseruata in ecclesia erat, quod in ciuitate aliqua vnus tantum debebat esse episcopus, etiamsi ad admittendos complures presbyteros satis ampla esset. Tempore *Cornelii* in ecclesia *Romana* quadraginta sex presbyteri [r], diaconi septem, totidem hypodiaconi, et nonaginta quatuor inferiorum ordinum clerici erant: et vniuersus populus secundum quorumdam computationem [s] quinquaginta circiter hominum millia, secundum aliorum [t] autem calculum multo maiorem numerum dicitur effecisse; sed tamen vnus tantummodo eorum omnium erat episcopus. Vt adeo *Nouatianus*, contra *Cornelium* episcopus *Romæ* ordinatus, ab omnibus et singulis tamquam legis ecclesiæ catholicæ violator damnatus sit. CYPRIANVS [u] hac occasione id velut placitum aliquod ecclesiæ incul-

χῶν ἐπιμέλεια πλείων, καὶ τὸ πόλιν ἑκάστην τὸ ἑαυτῆς ἔχειν, καὶ τὸ λυθῆναι ταύτῃ τὸν πόλεμον.

r) Cornel. ep. ad Fabium ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII. Ὁ ἐκδικητὴς τοῦ εὐαγγελίου οὐκ ἠπίστατο ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει· πῶς γάρ; πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ· διακόνους ἑπτά· ὑποδιακόνους ἑπτά· ἀκολούθους δύο καὶ τεσσαράκοντα. ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ πεντήκοντα.

s) Burnets *letter* 4. edit. gallic. Roterod. 1688. p. 355. sic habet: *De tout cela on peut conclure que le plus haut, ou l'on puisse faire monter le nombre des Chrêtiens à Rome dans ce temps-là, est* de cinquante mille personnes.

t) Basnag. exerc. ad annal. Baron. an. XLIV. p. 532. Acumine ingenii non exiguo doctissimus ille præsul (Burnetus) ex laudata Cornelii epistola, numerum hominum, quibus anno CCLI. ecclesia Romana constabat, deprehendere sibi visus est: totam porro multitudinem ad quadraginta circiter hominum millia redigit, ratione habita tum presbyterorum, tum viduarum egenorumque, quibus Dei benignitas alimenta suppeditabat. *Meo quidem iudicio numerus longe maior existimandus est*, si Plinio Tertullianoque fides. cæt.

u) Cyprian. ep. LV. al. LIX. ad Corn. p. 129. (p. 79. lin. vlt. edit. Par. MDCLXVI.)

inculcat, quod *vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, et ad tempus iudex vice Christi* esse debeat. Hinc alio loco w) *Nouatianum* negat esse episcopum; *Cum post primum*, inquit, *secundus esse non possit, quisquis post vnum*, (Cornelium) *qui solus esse debeat, factus est*, (Nouatianus) *non iam secundus ille, sed nullus est*. Immo adulterum et extraneum eum vocat, quando dicit: *Nisi si episcopus tibi videtur, qui episcopo in ecclesia a sedecim coëpiscopis facto, adulter* x) *atque extraneus, episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur*. Idem ipsi non a CYPRIANO y) solum, sed a toto simul concilio *Africano* exprobratum fuit; vti CYPRIANVS in epistola quadam commemorat, *Quum ad nos*, inquiens, *in Africam legatum misisset, optans* (more nouis episcopis post ordinationem consueto) *ad communicationem nostram admitti, hinc a concilio plurimorum sacerdotum, qui praesentes eramus, sententiam retulit, se foris esse coepisse, nec posse a quoquam nostri sibi communicari, qui episcopo Cornelio, in catholica ecclesia de Dei iudicio et cleri ac plebis suffragio ordinato, profanum altare erigere et adulteram cathedram collocare, et sacrilega contra verum sacerdotium sacrificia offerre tentauerit.* Erant quidem non nulli *Romae* confessores, qui primum cum *Nouatiano* faciebant: CYPRIANVS z) autem scripta ad eos epistola facti vitiositatem verbis blandis ostendebat, et vt ad ecclesiam matrem et fraternitatem reuerterentur, quibus poterat hor-

w) Cyprian. ep. LII. al. LV. ad Antonian. p. 104. (p. 68. edit. Par.)

x) Ibid. p. 112. (p. 73. edit. Par.)

y) Cyprian. ep. LXVII. al. LXVIII. ad Stephan. p. 177. (p. 111. edit. Paris.)

z) Cypr. ep. XLIV. al. XLVI. ad Nicostrat. et Maxim. (p. 58. edit. Paris.) Grauat me atque contristat et intolerabilis perculsi et pene prostrati pectoris moestitia perstringit; cum vos illic comperissem contra ecclesiasticam dispositionem, contra euangelicam legem, contra institutionis catholicae vnitatem alium episcopum fieri consensisse, id est, quod nec fas est, nec licet fieri, ecclesiam aliam constitui, Christi membra discerpi, dominici gregis animum et corpus vnum discissa aemulatione lacerari. Quod quaeso vt in vobis saltem illicitum istud fraternitatis nostrae dissidium non perseueret, sed et confessionis vestrae et diuinae traditionis memores ad matrem reuertamini, vnde prodiistis, vnde ad confessionis gloriam cum eiusdem matris exsultatione venistis. Nec putetis, sic vos euangelium Christi asserere, dum vosmet ipsos a Christi grege et ab eius pace et concordia separatis. caet.

hortamentis, petebat atque rogabat. Quæ admonitio quosdam ex eorum principibus tam efficaciter percellebat, vt non diu poſt ad *Cornelium* reuerterentur, errorem ſuum his verbis publice confitentes: [a] *Nos Cornelium epiſcopum ſanctiſſimæ catholicæ eccleſiæ erectum a Deo omnipotente et CHRISTO Domino noſtro ſcimus. Nos errorem noſtrum confitemur. Circumuenti ſumus perfidiæ loquacitate factioſa amentes. Videbamur quaſi quamdam communicationem cum ſchiſmatico homine habuiſſe, ſincera tamen mens noſtra ſemper in eccleſia fuit, nec ignoramus, vnum Deum eſſe; et vnum CHRISTVM eſſe Dominum, quem confeſſi ſumus, vnum Spiritum Sanctum, VNVM EPISCOPVM in catholica eccleſia eſſe debere.* IACOBVS PAMELIVS [b] et alii, qui hoc magiſterii epiſcopi *Romani* confeſſionem interpretantur, aut craſſam ignorantiam, aut magnum partis ſuæ ſtudium produnt: quamquam enim hæc de epiſcopo quodam *Romano* dicuntur, non tamen ad eum ſolum, ſed ad omnium eccleſiarum epiſcopos ſpectant. IGNATIVS et poſt eum ſcriptores omnes, qui de epiſcopis loquuntur, vnum ſemper in quaque eccleſia epiſcopum fuiſſe dicunt: et licet ORIGENES [c] duo in vnaquaque eccleſia epiſcopos eſſe videatur dicere, attamen vbi ſuam ipſius mentem explicat, idem omnino cum reliquis ſentire deprehenditur. Dicit enim, alium eſſe viſibilem, alium inviſibilem; alium angelum, alium eſſe hominem. Ita vt eius teſtimonium (quamlibet ab aliorum ſententia quodammodo diſcrepare videatur) hanc eccleſiæ conſuetudinem confirmet.

SEQVENTIVM temporum ſcriptores eiusdem rei tam crebram faciunt mentionem, vt eorum omnium teſtimonia [d] adferre tam faſti-

a) Cornel. ep. XLVI. al. XLIX. ad Cyprian. (apud. Cyprian. p. 60. edit. Par. 1666.)

b) Pamel. in locum.

c) Origen. hom. XIII. in Luc. Per ſingulas eccleſias bini ſunt epiſcopi, alius viſibilis alius inuiſibilis. - - Ego puto inueniri ſimul poſſe et angelum et hominem bonos (leg. binos) eccleſiæ epiſcopos.

d) Vid. Chryſoſtom. ep. CXXV. ad Cyriac. ὁ προβατόσχημος ἐκεῖνος λύκος, ὁ σχῆμα μὲν ἔχων ἐπισκόπου, μοιχὸς δὲ ὑπάρχων· ὡς γὰρ ἡ γυνὴ μοιχαλὶς χρηματίσει, ἡ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἑτέρῳ συναφθεῖσα· οὕτω καὶ αὐτὸς μοιχός ἐστιν, οὐ σαρκὸς ἀλλὰ πνεύματος· ζῶντος γὰρ ἐμοῦ ἥρπασέ μου τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας. *Lupus ille (Arſacius) ouis ſpeciem præ ſe ferens, tametſi epiſcopi laruam gerat, adulter tamen eſt. Vt enim mulier adultera vocatur, quæ viuente viro alteri nubit: eodem modo*

faſtidioſum quam inutile futurum ſit. Itaque hæc duo tantummodo addo: Primum quidem, quod concilium *Nicænum* e hanc antiquam legem repetat ac confirmet. Canone enim octavo, qui de epiſcopis *Nouatianis* ad eccleſiam reuertentibus agit, dici-

hic *quoque* adulter eſt, *non carnis ſed ſpiritus.* Me enim viuente eccleſiæ thronum inuaſit.

Homil. I. in Philipp. tom. VI. p. 8. Συνεπισκόποις καὶ διακόνοις· τί τοῦτο; μιᾶς πόλεως πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν· οὐδαμῶς. Coëpiſcopis et diaconis *Quid hoc?* an vnius ciuitatis multi erant epiſcopi? nequaquam.

Hieron. ep. IV. ad Ruſtic. (tom. I. p. 30. b. edit. Francof. *Singuli eccleſiarum epiſcopi*, ſinguli archipresbyteri, ſinguli archidiaconi, et omnis ordo eccleſiaſticis ſuis rectoribus nititur. In naui *vnus gubernator*: in domo *vnus dominus.*

Idem ep. LXXXV. ad Euagrium. Ne quis *contentioſe in vna eccleſia plures epiſcopos fuiſſe contendat.* - - Nam et Alexandriæ a Marco euangeliſta vſque ad Heraclam presbyteri ſemper *vnum* ex ſe electum, in excelſiori gradu collocatum *epiſcopum* nominabant.

Pſeud. Hieron. 1 Tim. III. Cum *vna ciuitas plures epiſcopos* habere non poſſet.

Hilar. Diac. comm. in Phil. I, 1. Si epiſcopis ſcriberet et diaconibus ad perſonas eorum ſcriberet, et loci ipſius *epiſcopo* ſcribendum erat, non *duobus vel tribus.*

Id. in 1 Cor. XII. 28. Quia ab *vno Deo* Patre ſunt omnia, *ſingulos epiſcopos ſingulis eccleſiis* præſſe decreuit.

In 1 Tim. III, 12. Nunc ſeptem diaconos eſſe oportet et aliquantos presbyteros, vt bini ſint per eccleſias, et *vnus in ciuitate epiſcopus.*

Pacian. epiſt. III. ad Sempron. (tom. III. biblioth. SS. patrum p. 430.) Ille (Nouatus) ſedente iam Romæ epiſcopo aduerſum fas *ſacerdotii ſingularis alterius epiſcopi* nomen adſumit.

Socrat. lib. VI. c. XXII. Ἰωάννου δέ ποτε τοῦ ἐπισκόπου ἐγκαλοῦντος αὐτῷ, καὶ λέγοντος, ὅτι οὐ δύναται ἡ πόλις δύο ἐπισκόπους ἔχειν, ὁ Σισίννιος ἔφη, οὐδὲ γὰρ ἔχει. *Cum aliquando a Ioanne epiſcopo reprehenderetur, Ioannesque diceret,* ciuitatem non poſſe duos epiſcopos habere: *reſpondit Siſinnius: Nec profecto habet.*

Sozom. lib. IV. c. XV. Ὀλίγον δὲ χρόνον Φήλικος ἐπιβιώσαντος, μόνος Λιβέριος τῆς ἐκκλησίας προΐστατο· ταύτῃ πῃ τοῦ Θεοῦ διοικήσαντος, ὥστε τὸν Πέτρου θρόνον μὴ ἀδοξεῖν, ὑπὸ δύο ἡγεμόσιν ἰθυνόμενον, ὃ διχονοίας σύμβολόν ἐστι καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ ἀλλότριον. *Poſt hac vero cum Felix modico tempore ſuperuixiſſet*, Liberius ſolus eccleſiam adminiſtrauit. *Quod quidem diuina prouidentia ita diſpenſauit, ne ſedes Petri dehoneſtaretur*, a duobus præſulibus ſimul gubernata: quod *diſcordiæ ſignum et* ab eccleſiaſticis legibus alienum eſt.

Theodoret. lib. III. c. IV. Καὶ γὰρ ἐν Ἀντιοχείᾳ διχῆ τὸ ὑγιαῖνον σῶμα τῆς ἐκκλησίας διῄρητο κ. τ. λ. *Etenim Antiochiæ ſanum eccleſiæ corpus* duas in partes *diuiſum erat. cet.*

e) Conc. Nicæn. can. VIII. Ὁ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐτῷ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκοπῆς ἢ

dicitur: *Qui a Catharis vocatur episcopus, presbyteri honorem habebit: nisi forte placuerit episcopo, nominis honorem illi impertire. Sin minus hoc ei placuerit, prouidebit illi locum vel chorepiscopi, vel presbyteri, vt omnino ille in clero esse videatur, et in vna vrbe non simul duo episcopi.* Secundo, quod populus reuera vniuerse eam fouerit opinionem, simpliciter id legibus repugnare, si duo episcopi in vna sede simul sedeant: adeo vt, quum *Constantius* imperator, memorante THEODORETO [f], populo *Romano* significaret, velle se *Liberium* et *Felicem* sedis episcopalis esse socios, et vtrumque communi opera ecclesiam gubernare, vnanimiter hanc conditionem repudiarent, vna voce omnes pariter exclamantes: *Vnus Deus, Vnus Christus, Vnus episcopus.*

§. II.

Interdum tamen duo episcopi, controuersiam aliquam dirimendi, aut inueteratum schisma tollendi caussa, fuerunt admissi.

NOTANDVM tamen est, quod, quemadmodum primarius finis et intentio huius legis erat, vt schisma anteuerteretur, et pax ac concordia conseruaretur in ecclesia, ita e contrario, quum manifeste pateret, duorum episcoporum in vna ciuitate permissionem in certis quibusdam rerum circumstantiis, ac difficiliore temporis ratione, vnicam diuturnum aliquod et inueteratum schisma finiendi viam esse, fuerint non nulli episcopi catholici, qui socio in thronum suum libenter admisso potestatem, dignitatemque episcopalem cum eo partirentur. Istiusmodi conditionem *Meletius*, episcopus *Antiochenus*, *Paulino* aduersario suo offerebat, qui etsi eamdem fidem profitebatur, tamen ecclesiam ab ipso separatam habebat. Oblatam istam conditionem verbis [g] THEODORETI enarrabo: *Meletius*, inquit ille,

πρεσβυτέρυ ὑπὲρ τῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

f) Theod. lib. II. c. XIV. Εἷς Θεὸς, εἷς Χριστὸς, εἷς ἐπίσκοπος.

g) Theodoret. lib. V. c. III. Μελέτιος ὁ πάντων ἀνθρώπων πρᾳότατος, φιλοφρόνως ἅμα καὶ ἠπίως ἔφη πρὸς τὸν Παυλῖνον· ἐπειδὴ καὶ ἐμοὶ τῶν δὲ τῶν προβάτων τὴν ἐπιμέλειαν ὁ τῶν προβάτων ἐνεχείρισε κύριος, καὶ σὺ τῶν ἄλλων ἀναδέδεξαι τὴν φροντίδα, κοινωνεῖ δὲ ἀλλήλοις τῆς εὐσεβείας τὰ θρέμματα συνάψωμεν, ὦ φιλότης, τὰ ποίμνια, καὶ τὴν περὶ τῆς ἡγεμονίας καταλύ-

ille, *mortalium omnium mitissimus*, *amanter et benigne compellans Paulinum*, *Quoniam*, *inquit*, *et mihi ouium istarum curam Dominus commisit*, *et tu alias oues curandas suscepisti*, *ouesque inter se consentiunt*, *greges nostros*, *amice*, *coniungamus et contentionem de praefectura dirimamus*, *ouesque in commune pascentes communem illis curam impendamus. Quod si de media sede est controuersia*, *ego hanc etiam conabor removere. Ponatur enim in ea*, *quaeso*, *sacrum euangelium*, *et ex vtraque parte nos sedeamus: et si quidem prior ego e vita excessero*, *tu solus*, *amice*, *gregem reges: sin autem tibi prius id contigerit*, *ego rursus ouium pro viribus curam geram. Quae quum benigne amanterque*, ait auctor noster, *a diuino Meletio proferrentur*, *Paulinus tamen non acquieuit.*

ADHVC aliam huiuscemodi conditionem episcopis *Donatistis* ab omnibus episcopis catholicis *Africanis*, sub initium peruagatae illius collationis *Carthaginensis* propositam legimus. Offerebant illis candide, antequam inchoaretur illa collatio, si pro debita conuictione ad vnitatem et communionem ecclesiae redirent, fore, vt episcopalem suum honorem [h] ac dignitatem porro retineant: et si per statum et conditionem, in qua tum esset ecclesia, fieri non posset, quin ad tempus duo in eadem ciuitate episcopi admitterentur, porro proponebatur, quemlibet episcopum catholicum ex ipsis sibi socium adsciscere, cum eoque hono-

σωμεν διαμάχην· κοινῇ δὲ τὰ πρόβατα νέμοντες, κοινὴν αὐτοῖς προσενέγκωμεν θεραπείαν· εἰ δὲ ὁ μέσος θῶκος τὴν ἔριν γεννᾷ, ἐγὼ καὶ ταύτην ἐξελάσαι πειράσομαι· ἐν γὰρ τούτῳ τὸ θεῖον προτεθεικὼς εὐαγγέλιον, ἑκατέρωθεν ἡμᾶς καθῆσθαι παρεγγυῶ· καὶ εἰ μὲν πρότερος ἐγὼ δεξαίμην τοῦ βίου τὸ πέρας, μόνος ἕξεις, ὦ φίλος, τὴν τῆς ποίμνης ἡγεμονίαν· εἰ δὲ σὺ πρότερον τοῦτο πάθοις, ἐγὼ πάλιν εἰς δύναμιν τῶν προβάτων ἐπιμελήσομαι· ταῦτα ἠπίως μὲν ἅμα καὶ φιλοφρόνως θεῖος εἶπε Μελέτιος· ὁ δὲ Παυλῖνος οὐκ ἔστερξεν.

h) Collat. Carthag. I. die XVI. Sic nobiscum teneant vnitatem, vt non solum viam salutis inueniant, sed nec honorem episcopatus amittant. - - Poterit quippe vnusquisque nostrum, honoris sibi socio copulato, vicissim sedere eminentius, sicut peregrino episcopo iuxta considente collega. Hoc cum alternis basilicis vtrisque conceditur, vterque ab alterutro honore mutuo praeuenitur: Quia vbi praeceptio caritatis dilatauerit corda, possessio pacis non sit angusta, vt vno eorum defuncto deinceps iam singulis singuli pristino more succedant.

honorem partiri debere; permittendo ipsi secum in eadem sedere cathedra, quemadmodum episcopi coëpiscopos suos, qui extranei essent, tractare solerent; atque ita illi ecclesiam de suis tradendo, in qua eamdem erga ipsum humanitatem adhibere posset: vt ita alter alteri mutuo honore praeiret, et suo quisque ordine in ecclesia eminentius sederet eo vsque, dum alteruter moreretur: et tum ius successionis more antea vsitato penes vnum tantum episcopum semper esset. *Nec hoc*, inquiebant [i], *nouum aliquid fiet: Nam hoc ab ipsius separationis exordio in eis, qui damnato nefariae discessionis errore, vnitatis dulcedinem vel sero sapuerunt, catholica dilectio custodiuit.* Vnde manifestum est, hanc consuetudinem vltra integrum saeculum in *Africa* obtinuisse. Et praesentes episcopi *Donatistis* hac illis facta concessione proponebant, vt hac in re antecessorum suorum exemplum sequerentur, quo sic ecclesiae diuisio prorsus tolleretur. Addunt autem: *Si forte christiani populi singulis delectantur episcopis et duorum consortium, inusitata rerum facie, tolerare non possunt: vtrique de medio secedamus; et ecclesiis in singulis, damnata schismatis caussa, in vnitate pacifica constitutis, ab his, qui singuli in ecclesiis singulis inueniuntur, vnitati factae per loca necessaria singuli constituantur episcopi.* Vt adeo declararint, tum quae vsitata et ordinaria ecclesiae regula fuerit, nimirum vnum tantum in ciuitate aliqua habere episcopum, tum quam promte recedendum fuerit, vt in isthoc extraordinario rerum statu pax et concordia ecclesiae restitueretur. Hunc locum paullo fusius recitare placuit, non tantum, quod ea omnia, quae in hoc capite adserui, plenissime demonstrat, verum etiam quod tam generosi et semetipsum abnegantis zeli et caritatis exemplum nobis praebet, cui vix in vllis historiarum monumentis simile inuenias, quodque sane admirabilem horum sanctorum episcoporum, quos inter AVGVSTINVS facile erat princeps, spiritum et indolem nobis commonstrat.

§. III.

i) Collat. Carthagin. ibid.

§. III.

Doctorum virorum opiniones de duobus in vna ciuitate episcopis aeuo apostolico, iudaeorum *quidem altero, altero* gentilium.

VIRI quidem docti [a] porro existimant, hanc legem de vno tantum episcopo in ciuitate aliqua ad apostolorum aetatem referri non posse: putant enim, antequam iudaei et gentiles in vnam ecclesiam perfecte coaluerint, in multis vrbibus duos fuisse episcopos, alterum iudaeorum, gentilium alterum. Hanc consuetudinem *Antiochiae* fuisse censent, vbi *Euodius* et *Ignatius* episcopi ab apostolis ordinati esse dicuntur; quemadmodum etiam *Linus* et *Clemens Romae*, et alter quidem a *Petro* iudaeorum episcopus, alter autem a *Paulo* gentilium episcopus ordinatus sit. EPIPHANIVS hanc fouisse sententiam videtur. *Petrum* enim et *Paulum* primos *Romae* episcopos fuisse dicit [b]; et dubitat, annon duo alios episcopos consecrauerint, qui ipsorum locum, ipsis quidem absentibus, explerent. Alio loco [c] dicit, *Alexandriam* numquam, vt alia oppida, duos habuisse episcopos. *Quae obseruatio*, inquit IOANNES PEARSONIVS [cc], *ad apostolica etiam tempora extendi sine dubio debet; quod Marcus, cum solus ibi (Alexandriae) praedicauerit, vnicum episcopum successorem reliquit, in aliis autem ciuitatibus aliquando duo apostoli ecclesias congregabant, et loco suo quisque episcopum reliquit.* Sed hoc aliis viris eruditis [d] non facit satis, quorum diuersa est opinio, dum existimant, quod, licet apostoli occasionem habuerint in quibusdam

a) Pearson. vind. Ignat. par. II. c. XIII. p. 414. (p. 186. edit. Cantabrig. 1672.) Duas in quibusdam ciuitatibus Apostolorum ecclesias, duos episcopos fuisse, donec gentiles cum iudaeis in vnum corpus coalescerent, probabilissimum ex ipsis scriptis apostolicis facit Hammondus noster caet.

b) Epiph. haeres. XXVII. Carpocrat. n. VI. Ἐν Ῥώμῃ γεγόνασι πρῶτοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι. *Romae primi omnium Petrus et Paulus apostoli pariter et episcopi fuerunt.*

c) Epiph. haeres. LXVIII. Melet. n. VI. Οὐ γάρ ποτε ἡ Ἀλεξάνδρεια δύο ἐπισκόπους ἔσχεν, ὡς αἱ ἄλλαι πόλεις.

cc) Pearson. vit. Ign. par. II. c XIII.

d) Coteler. not. in constit. apost. lib. VII. c. XLVI. (p. 383. a.) Ex apostolici constitutoris verbis concludunt viri docti, Euodium et Ignatium simul fuisse Antiochiae episcopos, illum gentibus datum, hunc Iudaeis - - Subtiliter profecto et ingeniose haec, ac si vis etiam verisimiliter: mihi tamen res non persuadetur facile. Quia quod volunt,

ciuitatibus duos ordinandi episcopos, hoc tamen non respectu diversarum ecclesiarum, iudæorum videlicet et gentilium, sed ex vsitata successionis lege factum sit: quemadmodum *Ignatius* post obitum *Euodii Antiochiæ*, et *Clemens* mortuo *Lino Romæ* ordinati fuerint. Decernere mihi non sumserim, ab vtra parte in tam delicata disputatione [e] stet veritas, sed lectoris iudicio id ipsum relinquens hoc tantum dico, quod si prior opinio præualeat, aliam rursus a communi regula, vnum tantum in aliquo oppido episcopum admittente, secessionem comprobet; aut potius ostendat, quæ ecclesiæ praxis ante hanc legem datam fuerit.

§. IV.

Quo casu coadiutores constituti sint.

HIS tertiam exceptionem in casu multo planiore, ad coadiutorum videlicet constitutionem attinente, addere licuerit. Hi erant episcopi ideo ordinati, vt aliis quibusdam episcopis infirmioribus vel senectute confectis opitularentur, illisque, quoad viuerent, suberant, mortuis vero succedebant. Ita quum *Narcissus*, episcopus *Hierosolymitanus*, propter longius productum senium (annos enim natus erat centum et viginti) muneris episcopalis oneri non amplius esset ferundo, *Alexander* ei coadiutor constituebatur. EVSEBIVS [f] pariter et HIERONYMVS id ex reuelatione factum dicunt; sed vero non est eorum sententia, quod *Narcisso* reuelatione opus fuerit, quæ auctoritatem ipsi conciliauerit cooptandi sibi coadiutorem, sed quæ tantummodo hunc præcipue virum commonstrauerit. *Alexander* enim peregrinus erat, et in alia prouincia iam tum episcopus, vt adeo huic officio accommodus iudicari sine reuelatione non posset. Vbi autem

---

non dicit aperte constitutio: immo magis videtur exponenda per communem successionis morem. cæt.

e) Pearsonius opinionem suam mutauit vid. eius differt. II. de success. Rom. pontif. c. III.

f) Euseb. lib. VI. c. XI. Καὶ δὴ μηκέθ' οἷντε ὄντος λειτουργεῖν διὰ λιπαρὸν γῆρας, τὸν εἰρημένον Ἀλέξανδρον, ἐπίσκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας, οἰκονομίᾳ Θεοῦ ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτουργεῖν ἐκάλει, κατὰ ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν. *Verum cum propter extremam senectutem ministerium suum obire amplius non posset, supra dictum Alexandrum alterius ecclesiæ episcopum* diuina dispensatione per reuelationem *quamdam, quæ illi in somnis apparuerat*, ad participandum cum Narcisso sacerdotis officium *euocauit*.

autem accommodus eſſe declaratus ſemel fuerat, nullum amplius erat hac in re dubium, ſed vnanimi omnium epiſcoporum in *Palæſtina* ſuffragio [g] eligebatur, vt communem cum *Narciſſo* eccleſiæ curam et gubernationem in ſe reciperet. HENRICVS VALESIVS [h] hoc primum alicuius coadiutoris exemplum eſſe iudicat, quod in antiqua eccleſiæ hiſtoria occurrat; ſed in ſequentibus ſæculis plura exempla obuia ſunt. *Theotecnus* epiſcopus *Cæſareenſis* ſibi *Anatolium* coadiutorem adſciuit, deſignauitque ſucceſſorem, ita vt [i] communi ambo cura eamdem eccleſiam ad tempus regerent. *Maximus* ſimul cum *Macario*, epiſcopus *Hieroſolymitanus* fuiſſe dicitur SOZOMENO [k]. *Orion* epiſcopus *Palæbiſcenſis*, pergrandis vir natu, *Siderium* ſibi coadiutorem et ſucceſſorem, teſte SYNESIO [l], ordinauit. Ita THEODORETVS [m], *Ioannem* epiſcopum *Apameæ*, *Stephanum* quemdam

g) Hieronym. de ſcriptor. eccleſ. in Alexandro. Cunctis in Palæſtina epiſcopis in vnum congregatis, adnitente quoque ipſo vel maxime Narciſſo, Hieroſolymitanæ eccleſiæ cum eo gubernaculum ſuſcepit.

h) Valeſ. not. in Euſeb. lib. VI. c. XI. In hac Alexandri electione duo contra eccleſiaſticam regulam admiſſa ſunt. Primum quod ab vno epiſcopatu Alexander ad alium translatus eſt. Alterum, quod ſuperſtiti epiſcopo adiutor et coëpiſcopus eſt adiunctus. Atque *boc primum exemplum occurrit coadiutorum epiſcoporum.*

i) Euſeb. lib. VII. c. XXXII. Τούτῳ πρῶτος ὁ τῆς Παλαιστινῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεότεκνος χεῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιτέθεικε, διάδοχον ἑαυτοῦ μετὰ τελευτὴν πορίσασθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ προνοούμενος· καὶ δὴ ἐπὶ σμικρόν τινα χρόνον ἄμφω τῆς αὐτῆς προύστησαν ἐκκλησίας. *Huic (Anatolio) Theotecnus Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus primus manus impoſuit, eumque epiſcopum ordinauit: ſucceſſorem illum eccleſiæ ſuæ deſpondens.* Ambo *certe aliquantiſper* eamdem eccleſiam ſimul gubernarunt.

k) Sozom. lib. II. c. XX. Ἔδοξεν εὖ ἔχειν, Διοσπολίταις μὲν ἕτερον αἱρεῖσθαι ἐπίσκοπον· Μάξιμον δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις μεῖναι καὶ Μακαρίῳ συνιερᾶσθαι. *Commodius viſum eſt, vt Dioſpolitanis quidem alius eligeretur epiſcopus: Maximus vero maneret Hieroſolymis, et* vna cum Macario epiſcopali munere fungeretur.

l) Syneſ. epiſt. LXVII. Καὶ ἐπειδὰν παρέτεινε ζῶν, οὐκ ἀνασχέσθαι περιμεῖναι τοῦ δικαίου τὴν τελευτὴν, ἀλλὰ προβαλέσθαι τὸν μακαρίτην Σιδήριον. *Qui (Orion) quum diutius vitam produceret, non feciſſe illos, vt iuſti bominis exitum præſtolarentur;* ſed *beatæ memoriæ* Siderium elegiſſe.

m) Theod. lib. V. c. IV. Οὗτος ἐν τῷ τῆς ζάλης καιρῷ, τὸν τῶν ὁμοπίστων ἐκυβέρνησε σύλλογον· συνεργὸν δὲ εἶχε τὸν ἀξιέπαινον Στέφανον. *Hic (Ioannes) dum tempeſtas ſæuiret, orthodoxorum illic conuentum rexerat*, adiutorem operis habens Stephanum.

dam collegam habuiſſe, auctor nobis eſt. Et AMBROSIVS [n] *Senecionis* cuiusdam meminit, qui *Baſſo* coadiutor datus fuerit. Eodem modo *Gregorius Nazianzenus* ſimul cum parente ſuo ſene *Nazianzi* erat epiſcopus. CAESAR quidem BARONIVS [o] ipſum vmquam *Nazianzi* epiſcopum fuiſſe negat, at HIERONYMVS [p] et antiqui hiſtorici omnes, SOCRATES [q], SOZOMENVS [r] RVFFINVS [s] et THEODORETVS [t] exſerte id adfirmant; quamquam eorum quidam in hoc errant, quod patris ſui ſucceſſorem eum appellent. Non enim *Nazianzi* epiſcopus, ſed tantum parentis coadiutor fuit. Capeſſebat hoc munus ea quidem lege, vt ad continuandum illud ſe non obligatum fore diceret longius, quam pater vixerit, vt ipſe [u] in vita ſua et aliis in locis nobis nar-

n) Ambroſ. ep. LXXIX. ad Theophil. Fratri noſtro et coëpiſcopo Baſſo *in conſortium regendæ eccleſiæ* datus eſt Senecio.

o) Baron. a. CCCLXXI. n. CVI. At illud de Gregorio plane accidit admiratione dignum, quod omnes ipſum epiſcopum Nazianzenum adfirment, hæcque opinio apud omnes ferme adeo invaluerit, vt nec ea de re dubitandi ſaltem locum admiſerint. Et quid mirum, ſi poſteri eo errare lapſi ſunt, cum hoc ipſum crediderint homines huius temporis, iique præſertim, qui in concilio Conſtantinopolitano eidem refragati ſunt, dicentes ipſum trium ſedium epiſcopum eſſe, nempe Saſimorum, Nazianzi, atque Conſtantinopolis? Cum igitur id de eo creditum atque ſcriptum appareat, et eiusmodi cauſſa eo ſtatu collocata eſſe videatur, vt contrarium teſtem admittat neminem, in aliorum quoque ſententiam et ego pedibus irem, niſi, (quod inſtar omnium eſt, et plus omnibus æſtimari debet) ipſemet Gregorius contrarium adfirmaret. cæt.

p) Hieron. de ſcriptor. eccleſ. Gregorius primum Saſimorum, deinde *Nazianzenus epiſcopus. cæt.*

q) Socrat. lib. IV. c. XXVI. p. 242. fin. *Γρηγόριος τῆς Ναζιανζοῦ πόλεως εὐτελοῦς ἐν Καππαδοκίᾳ, ἧς καὶ ὁ αὐτοῦ πατὴρ πρότερον ἐκκλησίας προέστη, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ Βασιλείῳ διεπράττετο.* Gregorius Nazianzi, *vilis Cappadociæ oppidi, cui etiam pater ipſius ante præfuerat*. epiſcopus conſtitutus, *eadem quæ Baſilius geſſit.*

r) Sozom. lib. VI. c. XVII. *Γρηγόριος Ναζιανζοῦ πόλεως μικρᾶς ἐπισκοπεῖν μετὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα λαχών.* Gregorius epiſcopatum Nazianzi *poſt parentis obitum* ſortitus.

s) Ruffin. lib. II. c. IX. Gregorius apud Nazianzum oppidum in locum patris epiſcopus ſubrogatus.

t) Theodoret. lib. V. c. VIII. *Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ὁ τὴν Ναζιανζὸν τὰ τελευταῖα ποιμάνας ἐν Κωνσταντινουπόλει διέτριβε.* *Degebat tunc temporis Conſtantinopoli is*, qui Nazianzum nouiſſime rexerat. (*Gregorius.*)

u) Nazianz. carm. de vita ſua:
Ἐνουθέτησ' ἐμαυτόν, ὡς οὐδὲν βλάβος
Ἕως καθέδρας πατρὸς ἐκπλῆσαι πόθον.
Οὐ γὰρ καθέξειν τοῦτ' (ἔφην) ἄκοντά με,
Ὃν οὔτε κήρυγμ', οὐθ' ὑπόσχεσις κρατεῖ.
Οὕτως ἀνήγαγέ με νικήσας φόβος.
Ἐπεὶ δ' ὑπεξῆλθον μὲν οἱ γονεῖς βίου,
Κλῆρον λαχόντες, εἰς ὃν ἔσπευδον πάλαι,

narrat; vt adeo post parentis obitum ipse munere omnino se abdicarit, et *Eulalio* in eius locum, ex ipsius quidem desiderio, surrogato, vitam priuatam [w] amplexus sit. Quae omnia luculenter euincunt, non parentis sui eum fuisse successorem, sed tantum coadiutorem. Vnum duntaxat exemplum simile adhuc in medium proferam, quod notus ille *Augustini* casus nobis exhibet, qui *Hipponensium* episcopus, viuo adhuc *Valerio*, ordinatus vna cum ipso [x] ad aliquod tempus, tamquam ipsius coadiutor, cathedram episcopalem ornauit; id quod consentientibus primatibus *Carthaginensi* et *Numidiensi*, quorum hic eum ordinauerat, fecit. POSSIDIVS hac de re ei scrupulum initio subnatum fuisse dicit, quod cum consuetudine ecclesiae id pugnare crodiderit: sed hoc ipsum tum in *Africana*, tum in transmarinis ecclesiis

Ἐγὼ δ' ἐλείφθην οὐ καλῶς ἐλεύθερος,
Τῆς μὲν δοθείσης οὐδόλως ἐκκλησίας
Προσηψάμην, οὐδ' ὅσον λατρείαν μίαν
Θεῷ προσενεγκεῖν, ἢ συνεύξασθαι λαῷ.
Ἢ χεῖρα θεῖναι κληρικῶν ἑνί γε τῳ
Sic cogitaui, nil mihi hinc damni fore,
Adusque solium vota si explerem patris.
Nec enim, inquiebam, me reluctantem ista res
Stringet, liget me nulla cum promissio.
Sic me reduxit obtinens palmam timor.
Ast vt parentes, vltimo functi die
Tenuere sedes expetitas perdiu,
Liber relictus sumque plane incommode,
Datam quidem mihi Sasimensem ecclesiam
Non attigi, sic vt sacrum nec vnicum
Illic obirem, iungerem aut preces meas
Cum plebe, cuiquam vel manum imponerem.

Id. orat. VIII. ad patr. p. 148. *Διὰ τοῦτο νῦν μὲν δέχομαι τῷ καλῷ πατρὶ συνδιαφέρειν τὴν ἐπιμέλειαν, ὥσπερ ἀετῷ μεγάλῳ καὶ ὑψιπέτῃ νεοσσὸς οὐκ ἄχρηστος, ἐγγύθεν συμπεριπτάμενος· μετὰ δὲ τοῦτο δώσω τῷ πνεύματι τὴν ἐμὴν πτέρυγα, φέρειν ᾗ βούλεται καὶ ὡς βούλεται, καὶ οὐδεὶς ὁ βιασάμενος οὐδὲ ἀπάξων ἑτέρωθι μετὰ τοῦτου βουλευόμενον. Proinde nunc quidem cum praeclaro parente curam hanc suscipere non recuso, velut magnae aquilae et altissime volanti pullus non incommodus e propinquo. Postea vero pennam meam spiritui, quo volet, et quoque modo volet, ferendam dabo: nec quisquam erit, qui me cogere, aut aliorsum traducere possit, cum eo consultantem.*

w) Gregor. Nazianz. ep. XLII. ad Gregor. Nyssen. tot.

x) Possid. vit. Aug. c. VIII. Vnde amplius formidans idem venerabilis senex et sciens se corpore et aetate infirmissimum, egit secretis litteris apud primatem episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, aetatisque grauitatem, et obsecrans, vt Hipponensi ecclesiae ordinaretur episcopus, qui suae cathedrae non tam succederet, sed *consacerdos accederet Augustinus.*

Paulin. ep. XLVI. ad Roman. (NB. erronea sine dubio allegatio: neque enim in bibliotheca SS. Patr. neque in monumentis orthodoxogr. haec epistola inter reliquos inueniri potuit.)

clesiis receptum et vsitatum esse edoctus, post aliquam tergiuersationem tandem se ordinari passus est. Hæc exempla luculentissime docent, non fuisse genuino istius canonis sensui contrarium, si quis ob infirmitatem vel senium coadiutorem sibi in ecclesia cooptarit. Quamquam verum omnino est, quod *Augustinus* in ea fuerit opinione, ordinationem suam non esse legitimam, posteaquam de canone concilii *Nicæni* cognouisset, qui ipsi antea notus haud fuerat. Et hanc ob caussam *Eradium* y), etsi ecclesia consentiente successorem suum nominarat, ordinare tamen, dum viueret, non volebat. Sed enim vero non omnes tam stricto ac rigido sensu, quam quidem *Augustinus* faciebat, hunc canonem intelligebant, tamquam duos in vna ciuitate simul episcopos quibuscumque in casibus simpliciter prohibentem, sed tantum deficiente iusta caussa, nec ecclesiæ conditione necessario id requirente. Quod si autem idonea suppeteret caussa, vt plures vno constituerentur episcopi, e. g. si quis episcopus muneri suo rite obeundo non esset, aut simili in casu, canon iste non obligabat, quemadmodum ex exemplis, quæ heic attulimus, et diuersis aliis, quæ istis addi facile possent, patescit.

LIBRI SECVNDI

CAPVT DECIMVM QVARTVM

DE CHOREPISCOPIS, ΠΕΡΙΟΔΕΥΤΑΙΣ ET EPISCOPIS SVFFRAGANEIS: ET QVOMODO HI INTER SE DIFFERANT.

§. I.

De ratione nominis chorepiscopi *etymologica, et de non neminis circa eam errore.*

QVEMADMODVM episcopi, vbi vel per ætatem, vel infirmitatem corporis officio suo fungi non poterant, ipsi sibi

Augusti. ep. XXXIV. Qua ecclesiæ cura tenear, ex hoc vestra caritas oportet attendat, quod beatissimus pater Valerius - - nec presbyterum me esse suum passus est, *nisi maiorem mibi coepiscopatus sarcinam* imponeret.

y) August. ep. CX. Quod reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo - - Erit presbyter, vt est, quando Deus voluerit, futurus episcopus.

sibi coadiutores in ciuitate ordinabant: ita etiam, vbi dioecesibus ipsorum e conuersis gentilibus in pagis et villis, ab ecclesia oppidana longe dissitis, larga facta erat accessio, alius generis ministros in agris sibi adsciscebant, quos chorepiscopos appellabant; qui ita dicebantur, non quod de *choro sacerdotum* essent, quemadmodum scriptor quidam latinus [z] ex errore hanc vocem derivat, sed ideo, quod essent *τῆς χώρας ἐπίσκοποι*, *ruris episcopi*, quos vox ista proprie significat, et non presbyteros ex regionibus oppidanis, vti CLAVDIVS SALMASIVS eam intelligit.

§. II.

Tres diuersae opiniones de huius ordinis natura. Prima *quidem*, *quod tantum fuerint presbyteri.*

IAM VERO licet ex ipso nomine de ipsorum officio quodammodo possit iudicari, magna tamen inter viros eruditos de huius ordinis natura agitata fuit controuersia. Inter scholasticos et canonistas recepta est opinio, fuisse eos tantummodo presbyteros; vti videre est in FRANCISCO TVRRIANO [a], GVILIELMO ESTIO [b], ANTONIO AVGVSTINO [c] et GRATIANO [d], quos non SALMASIVS

z) Raban. Maur. de institut. sacerdot. lib. I. c. V. (tom. VI. opp. p. 5.) Dicti sunt chorepiscopi, quia de choro sunt sacerdotum.

Salmas. de primat. c. I. p. 10. Hinc c. XI. de officio archipresbyteri, *ministerium eius in eo constitui* dicitur, *vt diligenti cura prouideat ministerium sacerdotum cardinalium.* Quod non de vrbis tantum Romae presbyteris accipiendum, sed de primis sacerdotibus aliarum vrbium, quibus paroeciae, id est, tituli commissi. Graecorum infima aetas *πρωτοπαπάδας* vocauit, qui videntur in locum chorepiscoporum successisse, vt ex Balsamone clarum est, scholiis in synodum Antiochenam can. VIII. vbi *τοὺς ἐν χώραις πρεσβυτέρους*, qui in canone *χωρεπίσκοποι* vocantur, *πρωτοπαπάδας* interpretatur.

a) Turrian. not. in can. LIV. concil. Nic. arab. (Apud Labb. tom. II. concil. p. 308.) Quod praecipit canon, vt episcopus recitet super chorepiscopum orationem et benedicat ei, declarat, quod ait Damasus, fuisse olim chorepiscopos ad formam septuaginta discipulorum, id est, *non fuisse ordinem eorum, nisi presbyterorum tantum*: id circo chorepiscopus non ordinabatur, sed per orationem benedicebatur.

b) Est. in IV. sent. dist. XXXV. §. XXXX.

c) Ant. Aug. epit. iur. canon. lib. VI. tit. I. c. VIII. XI. XIII.

d) Gratian. dist. LXVIII. c. IV. V. Haec omnia illicita sunt chorepiscopis, qui ad exemplum et formam LXXII discipulorum esse noscuntur, vel presbyteri, qui eamdem gestant figuram. Vid. etiam cap. V. ibid.

SIVS [e] solum, sed MARCVS ANTONIVS de DOMINIS [f] etiam, RICHARDVS FIELDIVS [g] et IOANNES FORBESIVS [h] sequuntur, quorum vltimus diuersa adfert argumenta, quibus probare nititur, fuisse eos meros presbyteros, nec vllam vmquam episcopalem ordinationem accepisse.

§. III.

Secunda *opinio*, *quod eorum alii fuerint presbyteri*, *et alii episcopi*.

ALII duo chorepiscoporum genera fuisse existimant, alios quidem, qui ordinationem habuerint episcopalem, alios autem qui meri fuerint presbyteri. Quae IOANNIS CABASSVTII [i], PETRI de MARCA [k] et ROBERTI BELLARMINI [l] est opinio. Concedunt, in quibusdam casibus contigisse, vt chorepiscopi vere fuerint episcopi, quod episcopi ordinati fuerint ante, quam chorepiscopi fierent. Et eatenus quidem recte statuunt. In primitiua enim ecclesia quandoque episcopi ad hunc illum locum fuerunt ordinati, sed non recepti, et quidem vel ob multitudinis peruersitatem, vel persecutionis aestum, vel simili ex ratione. Et istiusmodi episcopi (quos veteres scriptores [m] σχολαίους et σχολάζοντας ἐπισκόπους, episcopos vacantes dicunt) non habentes in sua ipsorum ecclesia sacris operandi libertatem, sub alio quodam episcopo, qui eos in ministerium suum cooptare volebat, ad muneris sui administrationem admittebantur. Concilium

e) Walo Messalin. c. V. p. 315. χώρα idem quod κώμη. Inde et ἐπιχώριοι vocantur presbyteri, id est, ἐπὶ χωρῶν constituti, in canone XIII Neocaesariensi, qui omnino iidem sunt cum χωρεπισκόποις. Hos Dionysius *presbyteros ruris* appellat. caetera.

f) Spalat. de rep. part. I. lib. II. c. IX. n. XVII. XIIX. XIX.

g) Field *of the Church* lib. V. c. XXIX.

h) Forbes. iren. lib. II. c. XI. prop. XIV. p. 249. (p. 444. seqq. edit. Amstelod. cIↄIↄcciii.)

i) Cabassut. notit. concil. c. VIII. p. 45. (edit. Venet. MDCCIII. p. 22.) Hic Antiochenus canon (X) duo circa chorepiscopos edocet. Primo, illos non in ciuitatibus, sed in vicis et minoribus oppidis constitui. Secundo, posse contingere, vt *episcopali quoque ordinatione praefulgeant chorepiscopi*. caetera.

k) Petr. de Marca de concord. lib. II. c. XIII. tot.

l) Bellarm. de cleric. lib. I. c. XVII. tot.

m) Socrat. lib. IV. c. VII. Σχολαῖος δὲ ἐπίσκοπος ἦν. *Vacans habebatur episcopus.*

Conc. Antioch. c. XVI. (tom. II. p. 568.) Εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων ἐπὶ σχολάζουσαν

cilium *Nicænum* [n] ſimili ratione conſuluit atque proſpexit epiſcopis *Nouatianis*, qui ad catholicam redire vellent eccleſiam; vt epiſcopus loci ſiue ad presbyteri cuiusdam oppidani, ſiue ad chorepiſcopi officium eos admitteret; quia duo epiſcopi in vno oppido eſſe non poterant. Atque ita quoque ab eodem concilio [o] de epiſcopis *Meletianis* decretum fuit, vt ad eccleſiæ vnitatem reuerſis ipſis liceret ſub eccleſiæ catholicæ epiſcopis officium ſuum adminiſtrare. Iam vero conſtat, huiusmodi chorepiſcopos omnes proprie dictos fuiſſe epiſcopos, quod epiſcopi ordinati fuerint ante, quam chorepiſcoporum nomine ſub aliis miniſterium peragerent. De reliquis vero omnibus PETRVS de MARCA iudicat, quod tantum presbyteri fuerint.

§. IV.

Tertia *opinio, quod maxime probabile ſit, fuiſſe eos omnes epiſcopos.*

VERVM iſtæ opiniones (quæ parum inter ſe diſcrepant) a THOMA BARLOVIO [p], HENRICO HAMMONDO

ἐκκλησίαν ἑαυτὸν ἐπιῤῥίψας, ὑφαρπάζοι τὸν θρόνον δίχα συνόδυ τελείας, τῦτον ἀπόβλητον εἶναι. *Si quis* vacans epiſcopus *in* vacantem eccleſiam *irrumpens*, *ſedem arripuerit abſque perfecta ſynodo, is ſit eiectus.*

n) Concil. Nicæn. can. VIII. (tom. II. p. 34.) Ὁ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τῦ πρεσβυτέρυ τιμὴν ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν· εἰ δὲ τῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπυ ἢ πρεσβυτέρυ, ὑπὲρ τῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν. *Qui apud eos, qui Cathari dicuntur, nominatur epiſcopus, presbyteri honorem habebit: niſi vtique epiſcopo placeat ipſum nominis honorem impertire. Si autem hoc illi non placeat, vel* chorepiſcopi *vel* presbyteri *locum excogitabit, vt eſſe omnino in clero videatur, ne in ciuitate duo ſint epiſcopi.*

o) Concil. Nic. epiſt. ſynod. ap. Socrat. lib. I. c. IX. Τὺς ὑπ' αὐτῦ κατασαθέντας, μυστικοτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας κοινωνῆσαι ἐπὶ τύτοις, ἐφ' ᾧτε ἔχειν μὲν αὐτὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτυργίαν, δευτέρυς δὲ εἶναι ἐξάπαντος πάντων τῶν ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ τε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων, τῶν ὑπὸ τῦ τιμιωτάτυ καὶ συλλειτυργῦ ἡμῶν Αλεξάνδρυ προκεχειρισμένων. *Ii vero, qui ab ipſo (Meletio) conſtituti ſunt, ſanctiore ordinatione confirmati, ad communionem admittentur, ea lege, vt honorem quidem ac miniſterium ſuum retineant; ſecundo tamen ſemper loco ſint ab iis omnibus, qui in vnaquaque parœcia et eccleſia verſantur, a cariſſimo collega noſtro Alexandro prius ordinati.*

p) Barlow's *Letter to Bishop* Uſh. *in Uſh. Lett.* 222. p. 520. Tho it hath been the general opinion of the World, that the *chorepiſcopi* were only *ſimplices presbyteri* - - yet I conceive, that, 'tis demonſtrable undeniably from the car-

DO[q], GVILIELMO BEVEREGIO[r], GVILIELMO CAVEO[s] et ab ipso DAVIDE BLONDELLO[t] reiiciuntur, qui, etsi ab aliis inter eos refertur, qui contrariam tuentur sententiam, longam dissertationem contra PETRVM de MARCA edidit, qua chorepiscopos omnes, antiquis memoratos conciliis, veri nominis episcopos fuisse, demonstrare nititur. Ad quod probandum nihil requiritur amplius, quam quod ATHANASIVS apologia sua II. perhibet, vbi inter presbyteros et chorepiscopos perspicue distinguit. Loquens enim de illegitima *Ischiræ* promotione, qui ab *Eusebianorum* factione regionis *Mareotidis* episcopus constitutus erat, *Mareotidem* dicit regionem tantum *Alexandriæ*, et omnes istius terræ tractus ecclesias soli episcopo *Alexandrino* subiectas fuisse, nec vmquam vel episcopum vel chorepiscopum [u], sed tantum presbyteros inter se habuisse, suis quemque vicis siue ecclesiis adligatos. Hoc, vt scite obseruat DAVID BLONDELLVS, [w] euidenter indicat, *non vnum cum presbyteris chorepiscopos fuisse*, *aut eamdem formam gestasse*, *prout decretalium suppositori*, (sub *Leonis* et *Damasi* paparum nomine latitanti,) *somniare visum est*.

§. V.

rying principles in Antiquity, that they were Bishops.

q) Hammond. differt. III. contr. Blondel. c. VIII. tot. inprimis §. 41. 42. 43.

r) Beuereg. pand. tom. II. not. in conc. Ancyr. can. XIII. p. 176. Nos eorum (chorepiscoporum) constitutionem atque officium ex hoc aliisque canonibus elicere moliemur: quibus etiam conficere non dubitamus, *veteres chorepiscopos*, contra ac pluribus visum est, *reuera episcopos fuisse*, etiamsi episcopalia quarumdam functionum exercitia iis a canonibus denegentur. cæt.

s) Cav. prim. christ. part. I. c. VIII. p. 224. p. 182. edit. Germ. Lipſ. 1723. Zwar waren sie, (die *chorepiscopi*) würcklich bischöfe; *allein es war ihre gewalt und macht sehr umschrenckt und eingezogen.*

t) Blondel. apol. p. 95. cæt.

u) Athan. apol. II. tom. I. p. 802. (tom. I. p. 200. edit. Paris. MDCXCVIII.) ὁ Μαρεώτης χώρα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐστὶ, καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ χώρᾳ γέγονεν ἐπίσκοπος οὐδὲ χωρεπίσκοπος, ἀλλὰ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπῳ αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπόκεινται· ἕκαστος δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἔχει τὰς ἰδίας κώμας μεγίστας, καὶ ἀριθμῷ δέκα που καὶ πλέονας. *Mareotes regio est Alexandrina*, in qua numquam episcopus fuit, aut chorepiscopus: *sed vniuersæ illius regionis ecclesiæ Alexandrino parent episcopo.* Presbyteri *autem singuli suos vicos habent maximos, qui decem circiter sunt immo plures numero.*

w) Blondel. apol. p. 127.

§. V.

Obiectionibus quibusdam respondetur.

CVR vero concilium *Neocaesareense* x) chorepiscopos in figura septuaginta constitutos esse dicit? Respondeo, ideo, quod episcopis oppidanis subiecti erant, sicut LXX seniores *Mosi*, vel LXX discipuli apostolis erant subiecti. Nam quidquid etiam concilium illud per septuaginta intelligat, non tamen inde probari potest, quod chorepiscopi meri presbyteri fuerint.

SED porro obiicitur, quod episcopi esse non potuerint, quod episcoporum ordinatio a tribus episcopis, metropolitano et comprouincialibus episcopis consentientibus, peragi debuerit; concilium autem *Antiochenum* y) dicat, chorepiscopum ordinari ab vno tantum episcopo, ab eius nimirum ciuitatis episcopo, cuius ad iurisdictionem ille pertineret. Sed ad hanc obiectionem facilis est responsio, fuisse nimirum hanc principalem differentiam inter episcopos oppidanos et episcopos rurales, quippe qui tum ordinationis modo, tum potestate a se inuicem discrepabant: alteri enim alter subordinatus erat. Itaque illi canones, qui tres episcopos ad imponendas manus in episcopi cuiusdam ordinatione requirunt, de iis tantum episcopis loquuntur, qui absoluti ac supremi dioecesium suarum erant rectores, non autem de illis, qui his subiecti erant, quos episcopi oppidani pro suo arbitrio ordinare poterant, ita tamen, vt ad huius rei rationem synodo prouinciali reddendam obligati essent.

§. VI.

Chorepiscopis licebat inferiorum ordinum clericos ordinare, non autem presbyteros aut diaconos sine speciali episcopi ciuitatis venia.

HORVM chorepiscoporum officium erat, clericis ruralibus praeesse, in ipsorum vitae rationem inquirere, de eaque ad episcopum ciuitatis referre; nec non inferioribus officiis ecclesiae idoneos homines prospicere. Ad conciliandam etiam aliquam illis

x) Concil Neocaes. c. XIV. (tom. I. p. 1483.) Χωρεπίσκοποι εἰσι μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα.

y) Conc. Antioch. c. X. (tom. II. p. 565.) Χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως, ᾗ ὑπόκειται, ἐπισκόπου. *Fiat autem* chorepiscopus *ab episcopo ciuitatis, cui subiicitur.*

illis auctoritatem, certis quibusdam priuilegiis gaudebant. Primo: In vsum ecclesiarum ruralium lectores, hypodiaconos et exorcistas ordinare poterant. BASILIVS [z] quidem a chorepiscopis suis requirebat, vt prius de istorum hominum ἱκανότητι ad se referrent, et veniam eos ordinandi rogarent. At concilium *Antiochenum* [a] generale iis dat negotium ordinandi omnes hypodiaconos, lectores et exorcistas, ita quidem, vt consulere vrbis episcopum in cuiusque promotione non necesse habeant: presbyteros autem et diaconos itidem ordinare poterant, sed non absque vrbis episcopo, cui subiecti erant ipsi et regio. Et hæc concilii *Ancyrani* [b] sententia est, dicentis, *chorepiscopis non licere presbyteros vel diaconos ordinare;* quod secundum explicationem a concilio *Antiocheno* datam capiendum est, non habere eos auctoritatem id faciendi sine speciali vrbis episcopi directione, ipso autem concedente omnino habere.

§. VII.

Secundo: *Potestatem habebant confirmandi.*

POTESTATEM habebant eis, qui in ecclesiis vicorum recens baptizati erant, impertiendi confirmationem. Hoc diserte in con-

z) Basil. ep. CLXXXI. Καὶ τοῦτο ἐξέταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι οἱ συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἳ τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηρίθμουν τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν· νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡμᾶς παρωσάμενοι καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην περιεστήσατε αὐθεντίαν· - - Μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν· ἢ γινώσκετε, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθείς. *Hæc quidem examinabant presbyteri et diaconi, quæ cum eis versabantur. Referebant autem ad chorepiscopos, qui a vere testificantibus susceptis suffragiis, et* eorum admonitis episcopis, *ita ministrum in sacerdotalem numerum cooptabant. Nunc autem nobis primum extrusis, nec* ad nos referre *in animum inducentes, omnem in vosmetipsos auctoritatem transtulistis. - - In numerum autem ne referte,* priusquam ad nos retuleritis, *vel scitote, quod erit laicus, qui* sine nostra sententia *in ministerium admissus est.*

a) Conc. Antioch. c. X. (tom. II. concil. p. 566.) Καθιστᾶν δὲ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐξορκιστάς, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι προσαγωγῇ, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ᾗ ὑπόκεινται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα. *Constituant lectores et hypodiaconos et exorcistas, et eorum promotionem sufficere existiment, nec presbyterum nec diaconum ordinare audeant absque vrbis episcopo, cui subiicitur ipse et regio.*

b) Concil. Ancyran. c. XIII. (tom. I. conc. p. 1462.) Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν.

concilio *Reiensi* [c] permittitur in casu *Armentarii*, vtpote cui ad chorepiscopi conditionem reducto priuilegium confirmandi *neophytos* indulgebant; vnde colligi potest, confirmationem per manus chorepiscoporum in ecclesiis pagorum et vicorum potuisse administrari.

§. VIII.

Tertio: *Potestatem habebant dandi clericis epistolas dimissorias.*

DIMISSORIAS etiam, siue, vt alias vocabantur, *canonicas* et *pacificas epistolas* clericis ruralibus, e diœcesi alia in aliam transferri cupientibus, dandi habebant potestatem. Sic canonem concilii *Antiocheni* [d] intelligo, qui dicit: *Nec presbyteri, qui sunt in pagis, dent canonicas epistolas vel ad solos vicinos episcopos epistolas mittant. Chorepiscopi autem nulli reprehensioni adfines dent pacificas.*

§. IX.

Quarto: *Potestatem habebant operandi sacris præsente ciuitatis episcopo.*

LIBERTATEM habebant operandi sacris in ecclesia oppidana, præsentibus episcopo et presbyteris vrbis, quam presbyteri rurales non habebant. Ita enim concilium *Neocæsareense* hanc rem duobus canonibus sanciuit [e]: *Vicani presbyteri non possunt in dominico offerre præsente episcopo vel vrbis presbyteris: neque panem dare precationis, neque calicem: Chorepiscopi autem sunt quidem in figura septuaginta: vt autem comministri, propter studium in pauperes, offerunt honorati.*

§. X.

c) Concil. Reiens. can. III. (tom. III. p. 1287.) Nec vsquam ipsi quidquam de episcopalibus officiis vsurpare, præterquam in ecclesia, quam cuiusquam misericordia fuerit indeptus: in qua ei solum neophytos confirmare et ante presbyteros offerre conceditur.

d) Conc. Antioch. c. VIII. (tom. II. conc. p. 563) Μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις κανονικὰς ἐπιστολὰς διδόναι, ἢ πρὸς μόνους τοὺς γείτονας ἐπισκόπους ἐπιστολὰς ἐκπέμπειν· τοὺς δὲ ἀνεπιλήπτους χωρεπισκόπους διδόναι εἰρηνικάς.

e) Concil. Neoc. can. XIII. et XIV. (tom. I. conc. p. 148.) ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι ἐν τῷ κυριακῷ τῆς πόλεως προσφέρειν οὐ δύνανται, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως, οὔτε μὴν ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ οὐδὲ ποτήριον· οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα· ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν σπουδὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς προσφέρουσι τιμώμενοι.

§. X.

Quinto: *Et sedendi ac suffragia ferendi in conciliis.*

PRIVILEGIVM habebant sedendi ac suffragia ferendi in conciliis ac synodis: cuius rei adhuc nonnulla exempla in veterum conciliorum actis supersunt. Concilio *Nicæno* primo [f] *Palladius* et *Seleucius* subscripserunt tamquam chorepiscopi prouinciæ *Cælesyriæ: Gorgonius*, *Stephanus*, *Euphronius*, *Rhodon*, *Theophanes* vt chorepiscopi prouinciæ *Cappadociæ: Hesychius*, *Theodorus*, *Anatolius*, *Quintus*, *Aquila* prouinciæ *Isauriæ: Theustinus* et *Eulalius* prouinciæ *Bithyniæ.* Ita rursus in concilio *Neocæsareensi* [g] *Stephanus* et *Rudus* siue *Rhodon*, duo ex iis ipsis, qui concilio *Nicæno* interfuerunt, subscripserunt tamquam chorepiscopi prouinciæ *Cappadociæ.* Et concilio *Ephesino* [h] *Cæsarius* chorepiscopus *Alces.*

§. XI.

Potestas chorepiscoporum non semper et vbique eadem.

HEIC autem animaduertendum est, potestatem et priuilegia chorepiscoporum pro ratione temporum et locorum fuisse diuersa. Cum enim concilium *Reiense* in *Gallia* A. CCCC XXXIX. *Armentarium* de episcopatu suo deiecisset, quod modo illegitimo ordinatus fuerat, iuxta patrum *Nicænorum* exemplum, priuilegium ei concedebat agendi chorepiscopum, sed potestatis eius exercitio certos præstituebat limites. Quamvis enim auctoritatem confirmandi *neophytos*, consecrandi virgines, celebrandi sacram eucharistiam in quibusdam ecclesiis ruris ei indulgeret, quod nulli regionis presbytero licebat facere: tamen I. denegabat ei [i] priuilegium consecrandi eucharistiam in ecclesia vrbana, quod per canonem XIII. concilii *Neocæsareensis* aliis licebat chorepiscopis. II. Potestatis ipsius chorepisco-

f) Concil. Nic. I. in subscript. (tom. II. p. 51. sqq.)

g) Concil. Neocæs. in subscript. (tom. I. p. 1488.)

h) Conc. Ephes. act. I. (tom. III. conc. p. 539.)

i) Concil. Reiens. c. III. (tom. III. p. 1287.) Ne vmquam in ciuitatibus vel sub episcoporum absentia, offerre præsumat. - nec vsquam ipsi, cæt. vid. not. (c) p. 199.

episcopalis exercitium vni tantum ecclesiæ definiebat, aliorum potestate super omnem sese extendente regionem. III. Ordinationem vel vllius ex inferiore clero, etiam in sua ipsius ecclesia, interdicebat, quae aliis chorepiscopis per concilii *Ancyrani* canonem XIII. permissa erat. Et hinc patet, quod, quemadmodum ipsorum potestas precaria erat et ab arbitrio conciliorum ac episcoporum oppidanorum, a quibus eam acceperant, dependebat: ita eorum auctoritas hoc tempore in ecclesia nimium quantum vilescere cœperit.

§. XII.

Eorum potestas primum per concilium Laodicenum, *περιοδευταῖς in eorum locum constitutis, infracta fuit.*

CONCILIVM *Laodicenum* A. CCCLX primum eis vulnus inflixit. Ibi enim decretum fuit [k]: *Quod non oportet in vicis et pagis episcopos constitui, sed periodeutas, hoc est circumcursatores: eos autem, qui prius constituti sunt, nihil agere sine mente episcopi, qui est in ciuitate.* In concilio *Chalcedonensi* inuenimus istiusmodi aliquot presbyteros exserte vocatos περιοδευτάς, vt *Alexandrum* [l] et *Valentinum* [m], quorum vterque presbyteri et περιοδευτοῦ gerebat titulum. Ita etiam in concilio *Constantinopolitano V.* [n] *Sergius* quidam presbyter eumdem περιοδευτοῦ, *curatoris* siue *visitatoris*, ecclesiarum *Syriacarum* titulum habebat. Sed tamen hic chorepiscoporum ordo in multis locis adhuc conseruabatur. Nam eius non tantum a GREGORIO NAZIAN-

k) Concil. Laod. c. LVII. (tom. I. conc. p. 1506.) Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους ἀλλὰ περιοδευτάς, τοὺς μέν τοι ἤδη προκαταστάθέντας μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐν τῇ πόλει.

l) Concil. Chalced. act. IV. (tom. IV. p. 535.) ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ περιοδευτὴς Ἀλέξανδρος. *Reuerendissimus* presbyter et circuitor *Alexander*.

m) Ibid. act. X. p. 647. Βαλέντιόν τινα ἐπίῤῥητον ἄνδρα - - ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον καὶ περιοδευτήν. *Valentinum quemdam infamem virum - - ordinauit* presbyterum et procuratorem.

n) Conc. Constantinop. sub Menna act. I. p. 563. (tom. V. concil. p. 45.) Σέργιος πρεσβύτερος καὶ περιοδευτὴς μονῆς Γινδάρου ἀξιώσας ὑπέγραψα, *Sergius* presbyter et lustrator, (*visitator*) *monasterii Gindari, supplicando subscripsi.*

ZIANZENO o) et BASILIO ſæculo IV. fit mentio, ſed a THEODORETO p) etiam, qui de *Hypatio* et *Abramio* loquitur, tamquam de ſuis ipſius chorepiſcopis. Et in concilio *Chalcedonenſi* ſæculo V. chorepiſcopos ſediſſe legimus, qui epiſcoporum, a quibus miſſi fuerant, nomine ſubſcripſere. Sed hæc erat quædam poteſtatis eorum imminutio: In antegreſſis enim conciliis ſuo ipſorum nomine ſubſcripſerunt, vt communis doctorum virorum q) et concordans eſt ſententia: Iam vero poteſtas eorum labaſcebat, et ad deteriorem ſtatum inclinata gradatim imminuebatur, donec tandem ſæculo IX. fictis et fabricatis decretalibus et in ſcenam productis, haud veri nominis epiſcopi eſſe dicerentur: atque ita per paparum tyrannidem in eccleſiis occidentalibus prorſus abrogarentur.

§. XIII.

De conſilio chorepiſcopos ſub epiſcoporum ſuffraganeorum *nomine in* Anglia *reſtituendi.*

DE hiſce chorepiſcopis ſub epiſcoporum *ſuffraganeorum* nomi-

o) Nazianz. ep. LXXXVIII. Παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν συμπρεσβυτέρων μαθήσῃ Εὐλαλίου τοῦ χωρεπισκόπου καὶ Κελευσίου, οὓς ἐξ ἔργου πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀπεστάλκαμεν. *Ex dominis meis compresbyteris Eulalio* chorepiſcopo *et Celeuſio, quos dedita opera ad pietatem tuam miſimus, intelligis. Baſil epiſt. CLXXXI. vid. ſupra not.* (z) *p.* 198.

p) Theodoret. ep. CXIII. ad Leon. Ταῦτα διὰ τῶν εὐλαβεστάτων καὶ θεοφιλεστάτων πρεσβυτέρων Ὑπατίου καὶ Ἀβραμίου τῶν χωρεπισκόπων, καὶ Ἀλυπίου τοῦ ἐξάρχου τῶν παρ' ἡμῖν μοναζόντων τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην ἐδίδαξα. *Hæc per reuerendiſſimos Deoque cariſſimos presbyteros, Hypatium et Abramium* chorepiſcopos, *et Alypium monachorum, qui apud nos ſunt, exarchum ſanctitati veſtræ ſuggeſſi.*

q) Blondel. apol. p. 131. Quamuis nullibi ſic epiſcoporum legatos indicent, præterquam in Chalcedonenſi ſynodo act. VI. vbi Sophronius ποιούμενος λόγον ὑπὲρ Βασσιανοῦ ἐπισκόπου μονοψηφίας fidei ſymbolum confirmauit - ſed iam tum chorepiſcopi vetere priuilegio excidiſſe vero ſimilius eſt.

Beuereg. not. in conc. Ancyr. c. XIII. Plures huiusmodi *chorepiſcopos* conſtitutos fuiſſe, ex actis conciliorum patet; vtpote quibus ipſi, æque ac alii epiſcopi, non interfuerunt modo, ſed et ſubſcripſerunt. Exempli gratia, ſynodo Nicænæ I. ſubſcripſerunt ex prouincia Cœleſyriæ, Palladius *chorepiſcopus* et Seleucius *chorepiſcopus* - - - Et ſic in aliis comitiis chorepiſcopi ipſos inter epiſcopos ſubſcripſerunt, idque non vt aliorum epiſcoporum locum tenentes, ſed pro ſe ipſis. Qui enim aliorum vices gerunt, illud in ſubſcriptionibus ſignificare ſolent; quod a chorepiſcopis nuſpiam fit.

nomine restituendis sub initium reformationis in *Anglia* consilia quaedam agitata sunt. Secundum enim historicos *Anglicanos* r) *A.* cIↄIↄxxxiiii. *Henrico* VIII. regnante, statuto quodam diuersa oppida pro sedibus suffraganeis ordinarunt, nimirum *Thetfordiam*, *Ipswichium*, *Colechesteram*, *Doueram*, *Gilfordiam*, *Southamptoniam*, *Tauntoniam*, *Schafburiam*, *Maltoniam*, *Marleboroughum*, *Bedfordiam*, *Legecestriam*, *Glocestriam*, *Salopiam*, *Bristoliam*, *Penrethum*, *Bridgewateram*, *Nottinghamiam*, *Granthamiam*, *Huntingdoniam*, *Cantabrigiam*, *Perethum*, *Berwicum*, *S. Germaniam* in *Wallia*, et insulam *Vectam*. Hi suffraganei ab archiepiscopo et duobus aliis episcopis debebant consecrari, et ex isto statuto talem ipsis iurisdictionem exercere licebat, qualem suffraganei prius in hoc regno exercere soliti erant. Nullus autem eorum vllam episcopalem potestatem habere poterat vel exercere, sine consensu atque permissione episcopi illius ciuitatis, cuius in dioecesi erat constitutus. Quisquis igitur hoc ipsum cum iis comparauerit, quae de veteribus chorepiscopis tradidimus, ille hos suffraganeos eiusdem fere cum illis generis fuisse, facile poterit dignoscere.

§. XIV.

Episcopi suffraganei a chorepiscopis in ecclesia primitiua distincti.

SED ENIM notandum heic etiam est, nouum hoc fuisse nomen, quo nuncupati sunt. Antiquitus enim omnes episcopi oppidani cuiusdam prouinciae, qui metropolitano cuidam suberant, episcopi suffraganei vocabantur, quod ex ipsius mandato ad suffragia ferenda, consilia danda aut sententiam suam dicendam in synodo prouinciali conuenirent. Et hoc sensu vox ista adhibita fuit in *Anglia*, quando GVILIELMVS LINWOODVS *prouinciale* suum scripsit, quod non vltra centum annos ante reformationem factum est, anno nimirum Christi cIↄccccxxx. In commentario suo in vnam ex constitutionibus *Ioannis Beckhami*, archiepiscopi *Cantabrigiensis*, his incipientem verbis: *Omnibus et singulis coëpiscopis suffraganeis nostris;* hanc habet

 adno-

r) Burnet *histor. of reformat.* Vol. I. p. 157. (edit. lat. Mittelholz. p. 91.)

adnotationem: [s] *Suffraganeis sic dictis, quia archiepiscopo suffragari et adsistere tenentur.* cæt. Vnde manifestum est, hoc tempore per suffraganeos episcopos non chorepiscopos seu episcopos rurales, sed omnes *Angliæ* episcopos, qui sub archiepiscopis seu metropolitanis suis constituti erant, fuisse intellectos. Ita etiam in aliis fuit ecclesiis. Septuaginta episcopi, qui episcopo *Romano*, tamquam primati seu metropolitano suo proxime subiecti erant, suffraganei ipsius dicebantur, quod frequenter ad synodos eius vocabantur; quemadmodum huius appellationis ratio in antiquo MSCto Vaticano, a CAESARE BARONIO [t] adlegato, data est.

§. XV.

Suffraganei episcopi prouinciæ Romanæ *nomine technico* libra *vocati.*

NON abs re etiam fuerit, dum de episcopis suffraganeis loquimur, obseruare, quod isti septuaginta, qui episcopi *Romani* erant suffraganei, peculiari nomine technico vocati sint *libra;* quod nomen haud aliam ob caussam eis impositum fuit, quam quod numero essent septuaginta. *Romana* enim *libra* ex antiquariorum obseruatione [u] consistebat LXX solidis siue tot partibus; atque hinc res aliæ quædam et personæ, numerum LXX conficientes, dici cœpere *libra:* quemadmodum LXX testes, qui ante concilium *Sinuessense* introducti contra *Marcellinum* testabantur, quod ipsum turificasse vidissent, ab actorum istorum collectore [w] vocantur *libra occidua,* non alia ex ratione, vt CAESAR vt BARONIVS [x] existimat, quam quod LXX numero fuerint. Et

s) Linwood prouinc. lib. I. tit. II. c. I.

t) Baron. A. MLVII. n. XXIII. Præter septem collaterales episcopos erant alii episcopi, qui dicuntur suffraganei Romani pontificis, nulli alii primati vel archiepiscopo subiecti, qui frequenter ad synodos vocarentur.

u) Brerewood. de ponder. et pret. c. XV. Ita vt 72 ex auri libra cuderentur. Quales etiam fuisse aureos solidos ætate Iustiniani ex nouella 32 certum est.

w) Concil. Sinuess. ap. Crab. tom. I. p. 190. Hi omnes electi sunt viri, *libra occidua*, qui testimonium perhibent, videntes Marcellinum turificasse.

x) Baron. A. CCCII. n. XCII. Quod inferius acta synodi in caussa Marcellini numerum LXX testium, *libram occiduam* nominant; inde patet, quod heic dicitur; [omnes electi sunt viri libra occidua, qui testimonium perhibent.] numerum septuaginta duorum testium esse

ET HVGO GROTIVS y eamdem adfert rationem istius appellationis tributae his LXX episcopis, qui adsessores seu suffraganei episcopi *Romani* erant. Erant, vt ita dicam, ipsius *libra*, seu ordinarium concilium prouinciale.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM QVINTVM
DE INTERCESSORIBVS ET INTERVENTORIBVS IN ECCLESIIS AFRICANIS.

§. I.
Cur episcopi quidam in ecclesiis Africanis *dicti sint* intercessores.

ALIVD adhuc restat nomen, quibusdam episcopis in conciliis *Africanis* adsignatum, cuius heic mentio iniicienda est, dum de episcopis loquimur: id nomen est *intercessoris* et *interventoris;* honoris titulus, quibusdam episcopis, officii cuiusdam ad tempus eis concrediti intuitu, datus. In ecclesiis *Africanis* et forte etiam in aliis, vacante quodam episcopatu, vsitati moris erat, vt primas episcopum quemdam prouincialem procuratorem istius dioeceseos constitueret, qui partim vacantis sedis curam gereret, partim maturam noui episcopi electionem promoueret procuraretque. Atque hinc *intercessores* et *interventores* appellabantur.

§. II.
Officium intercessoris cuiusdam non vltra annum durare oportebat.

SCOPVS huius officii manifesto ad promouendum ecclesiae emolumentum spectabat; at duplici illud abusui erat obnoxium. Intercessor enim hoc pacto commodam habebat occasionem conci-

significatum, eumque esse dictum *libram occiduam*, quod scilicet ea libra septuaginta duos solidos contineret, vt ea lege declaratur, qua dicitur: Quotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepta.

y Grot. in Luc. X,1. Romanis episcopis iam olim LXX episcopi adsessores *libra* dicti, quod *libra Romana* tot solidos contineret.

ciliandi sibi gratiam ac fauorem populi, et loco vtilitatis ecclesiae suis ipsius seruiendi commodis; dum vel sedem longius quam necesse erat, vacare sinebat, vel si opulentior ac honoratior quam suus ipsius esset locus, in eum ipse se insinuare adlaborabat. Cui malae intentioni vt occurrerent patres *Africani*, in concilio *Carthaginensi V.* decernebant, intercessorem non vltra annum officium continuare, sed si intra illud tempus noui episcopi electionem haud procurasset, intercessorem alium in eius locum substitui oportere.

§. III.

Nullus intercessor istius loci episcopus fieri poterat, cui intercessor erat constitutus.

VT autem maiori cum effectu omnes abusus praeciderent, corruptionemque praeuerterent dicti patres, canonem condebant ita habentem z: *Constitutum est, vt nulli intercessori licitum sit, cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere: sed dare operam, vt intra annum eisdem episcopum prouideat. Quod si neglexerit, anno expleto interuentor alius tribuatur.* Tantam sancti isti patres *Africani* adhibebant curam atque industriam, vt abusum in huiusmodi rebus anteuenirent.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM SEXTVM
DE PRIMATIBVS SEV METROPOLITANIS.

§. I.

Nonnulli metropolitanorum originem ab apostolica constitutione deriuant.

EADEM ratio, quae primum inuexit chorepiscopos et coadiutores, tamquam episcopis in ecclesia qualibet ciuitatis subordinatos, ansam quoque cuiusque prouinciae episcopis dedit cogitandi, necessarium esse, vt vnum ex se ipsis summum reliquorum

z) Concil. Carth. V. Can. VIII. (tom. II. p. 1216.)

rum omnium præſulem conſtituerent, eique certam poteſtatem ac priuilegia in vtilitatem publicam conferrent: Quem proinde primatem ſuum ſeu metropolitanum, h. e. ſummum totius prouinciæ epiſcopum, nominarunt. IACOBVS VSSERIVS epiſcopus [a] ordinationis eorum originem apoſtolicæ conſtitutioni tribuit. Ita quoque GVILIELMVS BEVEREGIVS [b], HENRICVS HAMMONDVS [c], PETRVS *de* MARCA et alii nonnulli. Et ſunt ſane quædam loca apud EVSEBIVM et CHRYSOSTOMVM, quæ pro ipſorum videntur ſententia militare. EVSEBIVS [d] enim dicit, *Titum* eccleſiarum in *Creta* inſula habuiſſe ἐπισκοπὴν, *inſpectionem*

a) Vſſer. de orig. epiſcop. et metropolit. tot.

b) Beuereg. cod. can. vindicat. lib. II. c. V. n. XII. (p. 203. edit. Amſtelod. 1697.) Cum apoſtoli cælitus euocati et adiuti eccleſiæ a Chriſto fundatæ per vniverſum terrarum orbem propagandæ operam nauarent, imperium Romanum, vbi religio chriſtiana multo citius faciliusque quam apud rudiores gentes ſuſcepta eſt, ita diſpoſitum inuenientes, omnes eiusdem prouincias ſigillatim peragrabant, et vbicumque aliquos ad fidem chriſtianam conuerterant, eccleſiam ibidem inſtituebant, ab iſta prouincia denominabant, in qua conſtituta eſt, vel a primaria aliqua eiusdem ciuitate. Hieroſolymis, quæ iſtis diebus nondum deleta, prouinciæ Palæſtinæ metropolis erat et Iudææ caput, eccleſia prima fundata eſt, quæ propterea eccleſia Hieroſolymitana dicitur, Ἡ ἐκκλησία ἡ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις Act. VIII, 1. cap. XI, 22. Sic etiam eccleſia in Antiochia Syriæ metropoli memoratur Act. XIII, 1. Et alia in Corintho metropoli Achaiæ 1 Cor. I, 1. 2 Cor. I, 1. Adhæc D. Paulum Syriam et Ciliciam peragraſſe legimus eccleſias confirmantem Act. XV, 41. Nec non Galatiam et Phrygiam c. XVIII, 23. Syria, Cilicia, Galatia, et Phrygia quatuor erant prouinciæ imperio Romano ſubditæ cæt.

c) Hammond. præfat. ad Tit. Titum a Paulo ad chriſtianam fidem adductum et in prædicatione euangelii ſocium eius factum, tandem conſtitutum eſſe ab eo *archiepiſcopum inſulæ Cretæ*, vt in ea per ciuitates conſtitueret presbyteros, liquet ex cap. I, 5. cæt.

Id diſſertat. IV. contra Blondel. c. V. tot. inprimis §. 9. Ad hanc imaginem (Eleazari, filii Aaronis) apoſtolos eccleſias vbique diſponendas curaſſe, et in omnibus plantationibus ſuis, minorum ab eminentioribus ciuitatibus dependentiam et ſubordinationem conſtituiſſe, exemplis quidem plurimis monſtrari poſſet; Illud in Syria et Cilicia patet Act. XVI, 4. cætera.

d) Euſeb. hiſtor. eccleſ. lib. III. c. IV. Τιμόθεός γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι· ὡς καὶ Τίτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν. *Ex his Timotheus quidem Epheſinæ eccleſiæ epiſcopatum primus accepiſſe dicitur, quemadmodum etiam* Titus *inſulæ* Cretæ eccleſiarum epiſcopus *fuiſſe memoratur.*

nem seu *episcopatum*. Et CHRYSOSTOMVS [e] itidem adfirmat, apostolum ei totam commisisse insulam, omnesque episcopos, in ea constitutos, censurae eius subiecisse. Idem de *Timotheo* [f] dicit, quod ipsi gubernatio ecclesiastica per totam prouinciam *Asiam* concredita fuerit. Et certum est, episcopos *Cypri* in concilio *Ephesino* [g] contendisse, quod metropolitani sui priuilegia eiusdem cum apostolis aetatis essent.

§. II.

Alii ab aetate, quae apostolis fuit proxima.

SED VERO dubitari potest, an apostoli in vlla prouincia eiusmodi metropolitanum constituerint. Monumentis enim de plerarumque ecclesiarum origine deperditis, non potest liquido demonstrari, quod id fecerint. PETRVS *de* MARCA [h] existimat, apostolos, licet in *Timotheo* et *Tito* specimen quoddam dederint, exsecutionem tamen et complementum eius rei sequentibus temporibus reliquisse. GVILIELMVS CAVEVS [i] dicit, non multo post

e) Chrysostom. homil. I. in Tit. *νῆσον ὁλόκληρον - - καὶ τοσούτων ἐπισκόπων κρίσιν ἐπέτρεψεν.*

f) Chrysost. hom. XV. in 1 Timoth. (p. 510. tom. VI. edit. Francof.) Δῆλον δέ ἐστιν ἐντεῦθεν, ὅτι ἐκκλησίαν λοιπὸν ἦν ἐμπεπιστευμένος ὁ Τιμόθεος, ἢ καὶ ἔθνος ὁλόκληρον τὸ τῆς Ἀσίας. *Manifestum est hinc, quod Timotheo credita fuerit ecclesia, immo* gens fere tota Asiatica.

g) Concil. Ephes. act. VII. (tom. III. conc. p. 800.) Sancta synodus dixit: Docete, annon ius ordinandi ex more veteri apud nos habet Antiochenus? Zenon episcopus dixit: Prius adfirmauimus, quod numquam vel adfuerit vel ordinauerit, neque in metropoli neque in alia ciuitate; sed synodus nostrae prouinciae congregata constituebat metropolitanum: et oramus, vt vestra sancta synodus sua sententia nobis consentiat, ita vt vetus mos, sicut hactenus robur habuit, ita et nunc habeat, et nullam nouitatem in nostra prouincia fieri sinat.

h) Marca de concord. lib. VI. c. I. n. IX. p. 778. Licet, vt ego quidem existimo, *formam* distribuendarum prouinciarum et *metropolitanorum instituendorum apostoli tradiderint*, quia tamen id nuspiam in sacris scripturis praeceptum est, et praeterea exsecutio et singularis institutio processu dein temporis facta est episcoporum cura, qui ecclesiis apostolicis praesidebant, fundatis ab apostolis, duo quaedam notatu valde digna contigere. Primum enim inde factum est, vt veteres hanc prouinciarum diuisionem non ipsis apostolis, *sed patribus et vetustae consuetudini tribuerint*. caet.

i) Caue *Anc. Chr. Gov.* p. 92. *To me it seems probable, that it actually commenc'd not long after the apostolick age, when sects and schisms began to break in a pace, and when the Apostles, who were the supream governours and moderators, being remov'd off the stage, and controversies multiplying between particular*

poſt apoſtolorum ætatem, ſectis et ſchiſmatis erumpentibus, et controuerſiis inter epiſcopos augeſcentibus, neceſſarium fuiſſe creditum, aliquem in vnaquaque prouincia eligere, cuius ad arbitrium oborti caſus referri, et a quo res omnes, ad communem et publicum eccleſiæ ſtatum attinentes, dirigi poſſent. Forte hoc ipſum originem ſuam habet a reuerentia et obſequii ſtudio, quod reliqui epiſcopi epiſcopo metropolis in vnaquaque prouincia teſtari conſueuerunt; quod poſteaquam in conſuetudinem abiit, in concilio *Nicæno* deinceps vim canonis obtinuit.

§. III.

Apud omnes in confeſſo eſt, quod diu ante concilium Nicænum *fuerint.*

CERTVM tamen eſt, concilium *Nicænum* de metropolitanis loqui, tamquam ex vetuſta conſuetudine longe ante conſtitutis, quando canonem de ipſis conditum ita orditur: Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, [k] *Antiqui mores ſeruentur:* et tum pergit dicere de conſuetudine in *Aegypto*, ſecundum quam epiſcopus *Alexandrinus* omnium eccleſiarum *Aegypti*, *Libyæ* et *Pentapolis* habeat poteſtatem: Quæ metropolitani cuiusdam, ſi non patriarchæ, poteſtas erat. EPIPHANIVS [l] idem memorat, loquens de *Alexandro* et *Petro*, epiſcopis *Alexandrinis*, ante concilium *Nicænum*, dicit: *Mos eſt Alexandrinorum epiſcoporum, vt per totam Aegyptum ac Thebaidem, Mareotidem, Libyam, Ammoniacam, Mareotidem et Pentapolin eccleſiaſtica negotia adminiſtrent.*

ET

biſhops it was found neceſſary to pitch upon one in every province, to whom the umpirage of caſes might be referr'd, and by whom all common and publick affairs might be directed.

k) Concil. Nicæn. can. VI. (tom. II. conc. p. 31.) Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν.

l) Epiphan. hæreſ. LXVIII. n. I. Τοῦτο ἔθος ἐστὶ τὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρχιεπίσκοπον πάσης τε Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος Μαρειώτου τε, καὶ Λιβύης, Ἀμμωνιακῆς, Μαρεώτιδός τε καὶ Πενταπόλεως, ἔχειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. confer. etiam hæreſ. LXIX. n. III.

ET ATHANASIVS [m] loquens de *Dionyſio*, qui annis plus ſexaginta ante concilium *Nicænum* epiſcopus *Alexandriæ* fuerit, dicit, eum quoque hanc poteſtatem habuiſſe, eique curam ecclesiarum *Pentapolis* et *Libyæ* incubuiſſe, erumpente *Sabellii* hæreſi, epiſtolasque miſiſſe admonitorias ad diuerſos iſtius partis epiſcopos, qui ea hæreſi infici cœperint. Vnde luce meridiana clarius patet, epiſcopum *Alexandrinum* poteſtatem metropolitani non a concilio demum *Nicæno* accepiſſe, ſed tantum in hoc iure, quod ex antiqua conſuetudine et præſcriptione iam dudum habuerat, fuiſſe confirmatum. Atque ita etiam cum eccleſiis cæteris comparatum fuit.

CONCILIVM *Illiberritanum* in *Hiſpania* [n] de *primæ Cathedræ epiſcopo* loquitur. Et ſic dicti canones apoſtolici (qui erant canones eccleſiæ *græcæ* ſæculo tertio) mentionem faciunt πρώτου, ſeu *primarii* cuiusdam in quauis prouincia *epiſcopi*, quem reliqui caput ſuum [o] agnoſcere debeant, et ſine quo nihil eis facere liceat. Et quidem ex CYPRIANI quibusdam epiſtolis apparet, [p] epiſcopum *Carthaginenſem* præ reliquis epiſcopis *Africanis* omnibus prærogatiuam et poteſtatem mittendi eis mandata habuiſſe. Et AVGVSTINVS de primate *Numidienſi* loquitur æque ac de primate *Carthaginenſi* ante ſchiſma *Donatiſtarum*,

m) Athan. de ſentent. Dionyſ. tom. I. p. 552. (tom. I. p. 246. edit. Pariſ. 1698.) Ἐν Πενταπόλει τῆς ἄνω Λιβύης τηνικαῦτά τινες τῶν ἐπισκόπων ἐφρόνησαν τὰ Σαβελλίου -- τοῦτο μαθὼν Διονύσιος, αὐτὸς γὰρ εἶχε τὴν μέριμναν τῶν ἐκκλησιῶν ἐκείνων κ. τ. λ. In Pentapoli ſuperioris Libyæ *quidam epiſcoporum tunc temporis cum Sabellio ſentiebant. - - Rei certior factus Dionyſius*, cui earum cura eccleſiarum *incumbebat*, *cæt.*

n) Concil. Illiberritan. an. CCCV. can. LVIII. (tom. I. p. 976.) Placuit, vbique et maxime in eo loco, in quo *prima cathedra* conſtituta eſt *epiſcopatus cæt.*

o) Can. apoſt. c. XXIII. (tom. I. conc. p. 32.) Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. *Epiſcopos vniuscuiusque gentis noſſe oportet eum, qui in eis eſt* primus, *et exiſtimare eum vt* caput: *et nihil facere, quod ſit arduum aut magni momenti, præter illius ſententiam.*

p) Cyprian. ep. XLII. ad Cornel. Per prouinciam noſtram hæc eadem collegia ſingulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres noſtros cum litteris dirigendos eſſe mandauimus. Id. epiſt. XLV. ad Cornel. Placuit, vt per epiſcopos - - per omnes omnino iſtic poſitos litteræ fierent.

starum; et dicit q, eos schismatis caussam aliquam allegasse, quod primas *Numidiæ* ad electionem et consecrationem primatis *Carthaginis* haud vocatus fuerit. Et idcirco tum idem AVGVSTINVS r, tum OPTATVS s commemorant, *Donatistas* caussantes, ordinationem *Cæciliani* episcopi *Carthaginensis* non esse validam, quod non a primate quodam facta fuerit, *Secundum Tigisitanum*, tum temporis primatem *Numidiæ*, arcessiuisse, vt *Maiorinum* in istius locum ordinaret. Iam vero quum ea omnia aliquot annis ante concilium *Nicænum* acta sint, primates in *Africa* prius, quam in isthoc concilio confirmarentur, fuisse, satis est testimonium.

§. IV.

Metropolitanos iam sæculo secundo fuisse, probatur.

QVOD si paullo longius retrogressi in sæculum secundum respexerimus, eiusdem potestatis non nulla vestigia, etsi non æque manifesta atque illa prima, deprehendemus. *Lugdunum* in *Gallia*, ciuili respectu consideratum, metropolis erat, et *Irenæus*, qui ibi erat episcopus, præfuisse parœciis *Galliæ* dicitur EVSEBIO t. *Philippus*, *Gortynæ* in *Creta* insula episcopus, DIONYSIO u CORINTHIO episcopus omnium ecclesiarum *Cretensium*

q) Aug. breuic. collat. tert. die c. XVI. (tom. VII. p. 393. edit. Froben.) Donatistæ longa prosecutione agebant, vt ex illius auctoritate Carthaginensis concilii confirmaretur Cæciliani damnatio, quod ad tot sacerdotes venire noluerit, quasi non et Primianus ad eos, a quibus damnatus est, cum eorum factionem cognosceret, simili voluntate non venerit, et quod non exspectauerit Cæcilianus, *vt princeps a principe ordinaretur*, cum aliud habeat ecclesiæ catholicæ consuetudo, vt non Numidiæ sed propinquiores episcopi episcopum ecclesiæ Carthaginis ordinent, sicut nec Romanæ ecclesiæ ordinat aliquis episcopus metropolitanus, sed de proximo Ostiensis episcopus.

r) Aug. contr. Parmen. lib. I. c. III. Qui venientes cum primate suo tunc Secundo Tigisitano - - - Cæcilianum - - traditorem esse censuerunt - Ita contra sedentem in cathedra - episcopum alterum ordinauerunt.

s) Optat. lib. I. p. 41. (p. 19. 20. edit. Paris. MDCLXXIX.) Suffragio totius populi Cæcilianus eligitur. Et manus imponente Felice Aptungiano episcopus ordinatur. - Ab iis tribus personis caussæ confictæ sunt, vt vitiosa eius ordinatio diceretur. Ad Secundum Tigisitanum missum est, vt Carthaginem veniretur cet.

t) Euseb. hist. eccl. lib. V. c. XXIII. τῶν κατὰ Γαλλίαν παροικιῶν, ὧν Εἰρηναῖος ἐπισκόπει.

u) Dionys. apud Euseb. lib. IV. c. XXIII. Καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ παροικούσῃ

tensium audit. *Polycrates* episcopus *Ephesinus* in concilio omnibus *Asiæ* episcopis [w]; *Palmas*, episcopus *Amastris*, episcopis *Ponticis*; et *Theophilus* [x] *Cæsareensis* cum *Narcisso Hierosolymitano* reliquis *Palæstinæ* episcopis, præsidebant. Hæc sunt argumenta, quæ hoc in casu communiter adferri solent. Ingenue autem fateor, posteriora tria rem, qua de disputatur, non satis firmiter probare. In concilio enim præsidere non necessario metropolitani arguit potestatem; quod præsidere potuerunt tamquam episcopi seniores, quemadmodum, EVSEBIO diserte adfirmante, eorum aliquis fecit, nimirum *Palmas*, episcopus *Amastris*, ὡς ἀρχαιότατος πρὐτέτακτο, tamquam senior præsedit. Quod non sine caussa ab EVSEBIO adnotatum esse videtur; *Heraclea* enim, non *Amastris*, ciuilis metropolis *Ponti* erat. DAVID BLONDELLVS ex hoc loco concludit, eo tempore episcopos seniores vbique fuisse metropolitanos. Sed non satis liquido patet, hunc morem vllo alio in loco, quam in ecclesiis *Africanis*, obtinuisse; quemadmodum mox indicabo. Nam ex aliis exemplis, quæ attulimus, melius videtur consequi, episcopos earum vrbium, quæ secundum ciuilem respectum metropoles fuerunt, generatim etiam primates seu metropolitanos fuisse.

§. V.

Quo nomine metropolitani *antiquitus appellati fuerint.*

NVLLI quidem eorum diserte *metropolitani* dicti fuere. Vix enim in vllo antiquitatis monumento ante concilium *Nicænum* illud

Γόρτυναν ἅμα ταῖς λοιπαῖς κατὰ Κρήτην παροικίαις ἐπιστείλας, Φίλιππον ἐπίσκοπον αὐτῶν ἀποδέχεται. Ecclesiæ Gortynensium et reliquis simul ecclesiis Cretæ litteras scribens, episcopum ipsorum Philippum magnopere prædicat.

w) Euseb. lib. V. c. XXIV. Τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐπισκόπων τὸ πάλαι πρότερον αὐτοῖς παραδοθὲν διαφυλάττειν ἔθος χρῆναι διισχυριζομένων, ἡγεῖτο Πολυκράτης. Episcopi Asiæ, *qui morem sibi a maioribus traditum retinendum esse acriter contendebant*, Polycrates præerat.

x) Euseb. lib. V. c. XXIII. Φέρεται εἰσέτι νῦν τῶν κατὰ παλαιστίνην τηνικάδε συγκεκροτημένων γραφὴ, ὧν προὐτέτακτο Θεόφιλος τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας ἐπίσκοπος, καὶ Νάρκισσος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις. - - Τῶν δὲ κατὰ Πόντον ἐπισκόπων, ὧν Πάλμας ὡς ἀρχαιότατος πρὐτέτακτο. *Exstat etiamnum epistola* sacerdotum, *qui tunc* in Palæstina *congregati sunt*, quibus præsidebant Theophilus *Cæsareæ Palæstinæ* et Narcissus Hierosolymorum *episcopus*. - - *Habentur præterea litteræ* episcoporum Ponti, quibus Palmas *vtpote antiquissimus* præfuit.

lud nomen inuenias: sed primis temporibus vocabantur πρῶτοι et κεφαλαὶ, vt canones sic dicti apostolici [y] eos appellant. In sequentibus sæculis aliter nominabantur, exempli gratia *archiepiscopi*, vt *Alexandriæ*, [z] et aliis in locis, vsque dum nomen illud *patriarchis* attribui cœptum fuit. Concilium *Sardicense* [a] vocat eos ἐξάρχους τῆς ἐπαρχίας, *exarchos prouinciæ*. AVGVSTINO non numquam dicuntur *principes* [b]; et HILARIO papæ [c] *monarchæ*. Quum autem hæc nomina sæcularis celsitudinis essent tituli, et nimium quantum absolutam saperent potestatem atque dominium, concilium *Carthaginense* III. expresse eorum vsurpationem interdixit, decernendo [d], vt *primæ sedis episcopus non appelletur PRINCEPS SACERDOTVM, aut SVMMVS SACERDOS, aut aliquid huiusmodi, sed tantum, PRIMAE SEDIS EPISCOPVS.* Hinc est, quod isti episcopi, qui in aliis mundi partibus metropolitani dicti fuere, in *Africa* nomen primatum plerumque gesserint; quamquam nomen metropolitani [e] in conciliis etiam *Africanis* interdum vsurpatum deprehendimus.

D 3 §. VI.

y) Can. apost. c. XXXVII. vid. supra not. (o) p. 210.

z) Epiphan. hær. LXVIII. n. I. Ὁ μὲν Μελήτιος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καθειργμένος ἦν, αὐτός τε καὶ οἱ προειρημένοι μάρτυρες ἅμα τῷ προειρημένῳ Πέτρῳ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπῳ, *Meletius cum Martyribus ac præcipue* Petro archiepiscopo Alexandrino *in vinculis habebatur. cæt.* Hæres. LXIX. n. I. Ὅσαι ἐκκλησίαι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ ἕνα ἀρχιεπίσκοπον οὖσαι κ. τ. λ. *Quotquot Alexandriæ catholicæ communionis ecclesiæ sunt vni* archiepiscopo *subiectæ cæt.*

a) Concil. Sardic. c. VI. (tom. II. p. 632.) Χρὴ πρότερον ἐκεῖνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομιμνήσκεσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας, λέγω δὲ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, ὅτι ἀξιοῖ τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι. - ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν, καὶ τοῦτον ἐκδέχεσθαι, ἵνα παραγένηται *Oportet illum prius, qui non adfuerit, episcopum admoneri per litteras* primatis prouinciæ, *nempe episcopi metropolitani, quod rogat populus sibi pastorem dari; et existimo recte habere, hunc quoque exspectari vt adsit.*

b) August. breuic. c. XVI. (tom. VII. p. 393. edit. Basil. MDXXVIII.) quod non exspectauerit Cæcilianus, vt *princeps* a *principe* ordinaretur.

c) Hilar. ep. ad Leont. Arelat. Baron. A. CCCCLXII. tom. VI. p. 263. Miramur fraternitatem tuam ita legis catholicæ immemorem esse, vt quoque iniqua et contra patrum nostrorum statuta in prouincia, *quæ ad monarchiam tuam* pertinet, si ipse aut non vis, aut non potes, etiam nec nos silentii tui taciturnitatem permittas corrigere.

d) Conc. Carth. III. c. XXVI. (tom. II. conc. p. 1171.)

e) Conc. Carth. III. c. XXXIX. † Conc. Carth. IV. c. I. (tom. II. p. 1199.) Cum in his omnibus examinatus, inventus fuerit plene instructus, tunc

§. VI.

Primates in* Africa *appellati* senes, *quod episcopus senior semper metropolitanus fuit.

SED hi primates in *Africa* frequenter vocati *patres* et *senes*. Vti *Xantippus* primas *Numidiæ* in codice *Africano* semel atque iterum [f] dicitur senex *Xantippus*. Et AVGVSTINVS ei mittens epistolas [g] inscribit *Patri et consacerdoti seni Xantippo*. Atque ita in multis epistolis aliis [h] scribens ad primates, aut de eis verba faciens, *senes* eos appellat. Et erat peculiaris huius appellationis ratio in *Africa*. Sedes enim primatis heic non vt in aliis locis ciuili metropoli adligata erat, sed ad episcopi senioris in prouincia, vbicumque ille viueret, domicilium transferebatur. In aliis orbis partibus episcopus ciuilis metropolis plerumque etiam ecclesiæ erat metropolitanus: atque ita secundum diuersos canones tum in *orientalibus* tum *occientalibus* ecclesiis fieri debebat. Concilium *Antiochenum* [i] *omnes episcopos, qui sunt in vnaquaque prouincia*, dicit, *scire oportere, episcopum, qui præest metropoli, etiam curam suscipere totius prouinciæ, eo quod in metropolim vndequaque concurrant omnes, qui habeant negotia.* Et concilium *Taurinense* [k] ex hoc fundamento litem de primatu

cum consensu clericorum et laicorum et conuentu totius prouinciæ episcoporum maximeque *metropolitani* vel auctoritate vel præsentia ordinetur episcopus.

f) Cod. can. Afric. eccles. c. XC. (tom. II. conc. p. 1105.) Nam etiam tractoriam sanctitatis tuæ cum ad *sanctum senem Xantippum* deferrem, cæt.

Can. C. (ibid. p. 1117.) Promissæ sunt litteræ *ad senem Xantippum*.

g) August. ep. CCXXXVI. Domino beatissimo et venerabiliter suscipiendo *patri et consacerdoti seni Xantippo* in Domino salutem.

h) Aug. ep. CXLIX. Quod *senex* Megalius defunctus sit, iam vos audiuisse, quis dubitet? CLII. Siluanus *senex*, cæt. CCXXXV. Nec ego tamen tacui apud venerabilem et debita mihi pro eius meritis honorificentia suscipiendum fratrem et collegam meum *senem Aurelium*, cæt. CCLXI. Habebam, de quo cogitabam paratum presbyterum, propter quem ordinandum *sanctum senem*, qui tunc primatum Numidiæ gerebat, de longinquo vt veniret, rogans litteris impetraui.

i) Concil. Antioch. can. IX. Τοὺς καθ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς πράγματα ἔχοντας.

k) Conc. Taurin. c. II. (tom. II. p. 1156.)

tu inter duos epiſcopos *Arelatenſem* et *Viennenſem* diremit; facto decreto, quod, *qui ex iis comprobauerit ſuam ciuitatem eſſe metropolim, is totius prouinciæ honorem primatus obtineat.* Concilium *Chalcedonenſe* duos habet canones [l], quibus eas ciuitates in eccleſia iubet eſſe metropoles, quæ ſecundum ciuilem imperii diſtributionem eſſent metropoles. Et concilium *Trullanum* [m] canonem quemdam in eamdem ſententiam habet.

AT ENIMVERO in eccleſiis *Africanis* aliter ſe res habebat: Illæ enim ſuis ipſarum legibus et canonibus gubernabantur; lex autem ipſis erat, vt primatus de ciuitate alia in aliam transferretur, et ſemper cum epiſcopo ſeniore migraret, ſine vllo ciuilis metropolis reſpectu, ſola *Carthagine* excepta, vbi epiſcopus fixam et ſtabilem metropolitani ſedem pro prouincia *Africa* proprie ſic dicta habebat. At in *Numidia* et *Mauritania* hic honor mobilis erat; vt vel ex hoc vno exemplo apparet. *Conſtantina Numidiæ* erat metropolis, vti tum ex antiqua imperii notitia, tum ex quodam codicis *Africani* canone [n], diſerte eam ita vocante, conſtat: tantum tamen abeſt, vt primatis ſedes fixa ibi fuerit, vt ne quidem epiſcopum *Conſtantinenſem* vllo vmquam tem-

l) Concil. Chalced. c. XII. (tom. IV. p. 762.) ὅσαι ἤδη πόλεις διὰ γραμμάτων βασιλικῶν τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθησαν ὀνόματι, μόνης ἀπολαυέτωσαν τῆς τιμῆς, καὶ ὁ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς διοικῶν ἐπίσκοπος, δηλονότι σωζομένων κατὰ ἀλήθειαν, μητροπόλει τῶν οἰκείων δικαίων. *Quæcumque ciuitates per litteras imperatorias metropolis nomine honoratæ ſunt, ſolo honore fruantur, et qui eius eccleſiam adminiſtrat epiſcopus, ſeruato ſcilicet veræ metropoli ſuo iure.* Can. XVII. Εἰ δέ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω. *Sin autem etiam ciuitas aliqua ab imperatoria auctoritate innouata eſt, vel deinceps innouata fuerit, ciuiles et publicas formas eccleſiaſticarum quoque parochiarum ordo conſequatur.*

m) Conc. Trull. c. XXXVIII. (tom. VI. p. 1159) Τὸν ἐκ τῶν πατέρων τεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορεύοντα· εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας κ. τ. λ. *Canonem, qui a patribus factus eſt, nos quoque obſeruamus, qui ſic edicit:* Si qua ciuitas, *cætera, vid. not.* (l) *p.* 215.

n) Cod. can. eccleſ. Afric. c. LXXXVI. (tom. II. conc. p 2071) Ἤρεσε πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ὑπογράψασιν, ἵνα τὸ ματρίκιον καὶ ἀρχίτυπον τῆς Νουμιδίας, καὶ εἰς τὴν πρώτην καθέδραν ᾖ καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν Κωνσταντίναν. *Placuit omnibus epiſcopis, qui in hoc concilio ſubſcripſerunt, vt matricula et archiuus Numidiæ et apud primam ſedem ſit*, et in metropoli, *id eſt*, Conſtantina.

tempore primatem fuiſſe legas; ſed tamen *Conſtantini* ætate *Secundus Tigiſitanus* [o] primas fuit *Numidiæ;* tempore *Auguſtini Megalius* epiſcopus *Calamenſis* fuit primas, qui pro muneris ſui ratione [p] *Auguſtinum* ordinauit epiſcopum; deinde *Xantippus Tagaſtenſis* [q] ſucceſſit, quod eſſet ſenior; vnde *Auguſtino* [r] et conciliis *Africanis* [s] ſemper *ſenex Xantippus* audit. Hæc ſufficiant ad demonſtrandum, quod primatus in *Africa* ciuili metropoli haud adſtrictus, ſed ſeniori ſemper epiſcopo collatus fuerit, cuius ætas a tempore, quo conſecratus erat, fuit æſtimata. Sunt, qui hos primates hoc non obſtante ciuilis metropolis epiſcopis, tamquam proprie metropolitanis, ſubiectos fuiſſe dictitant. Sed iſtorum ſententia vero deſtituitur fundamento, et a PETRO *de* MARCA [t] aliisque, qui hanc materiam, occaſione ita ferente, attigere, merito exploſa eſt.

§. VII.

o) Aug. contr. Parmen. lib. I. c. III. Qui venientes cum *primate* ſuo tunc *Secundo Tigiſitano*, cæt. Epiſt. LXVIII. ad Ianuar. Illud tamen nullo modo prætermittendum eſt, quomodo Felicis Aptungenſis, quem fontem malorum in comitio Carthaginenſi, *ab Secundo Tigiſitano primate* patres veſtri fuiſſe dixerunt, rogantibus apud imperatorem veſtris, publico iudicio cauſſa diſcuſſa atque finita ſit. cæt.

p) Poſſid. vit. Aug. c. VIII. Adueniente ad eccleſiam Hipponenſem tunc *primate Numidiæ Megalio Calamenſi epiſcopo.*

q) Conc. Mileuit. I. in cod. Afr. c. LXXXIV. Xantippus primæ ſedis Numidiæ epiſcopus.

Auguſt. epiſt. CCXVII. Collega noſter *Xantippus Tagaſtenſis* dicit, quod eum *primatus* ipſe contingat, cæt.

r) Auguſt. ep. CCXXXVI. vid. ſupra not. (g). p. 214.

s) Cod. Can. Afr. c. XC. et C. vid. not. (f). p. 214.

t) Marca diſſert. de primat. Lugdun. n. III. p. 11. Licet ex ſex prouinciis, ex quibus Africana diœceſis conſtabat, duæ Mauritaniæ, Numidiæ, Byacena et Tripolitana, ſua quæque metropoli in ordine imperii non carerent, prima tamen ſedes eccleſiaſtica non erat illi addicta, ſed epiſcopum ſeniorem ſequebatur. - - Solius Carthaginis ſplendor id obtinuerat, vt illius ciuitatis epiſcopus primas eſſet proconſularis prouinciæ, immo vero et caput reliquarum quinque prouinciarum, quas enumeraui. Non moror in probando ſpeciali iſto Africanarum eccleſiarum vſu, qui primatum prouinciæ non ciuitatibus, ſed perſonis dabat. Abunde id præſtiterunt eruditi viri, adductis et diſcuſſis locis ex Auguſtino, Africanis conciliis, Gregorio primo et Leone nono petitis: exploſa recentiori quadam opinione, quæ primates vagos et deſultorios in Africa ratione antiquioris ordinationis fatetur, ſed metropoleon epiſcopis ſubditos fuiſſe fruſtra contendit.

§. VII.

Quomodo episcopi Africani *ius suum primatus perdere potuerint.*

VERVM equidem est, quod secundum disciplinam ecclesiarum *Africanarum* episcopus primogenituram suam, adeoque et ius primatus potuerit perdere; quemadmodum e certo quodam loco AVGVSTINI [u] manifestum est, qui de eiusmodi pœna, *Prisco*, episcopo *Mauritaniæ*, inflicta loquitur, cui propter malam officii administrationem hoc priuilegium, relicto quidem episcopatu, ademtum fuit: at vero in tali casu primatus non ad ciuilis metropolis episcopum, sed ad proximum in ordine, qui se ante reliquos omnes consecratum fuisse probare poterat, deuoluebatur.

§. VIII.

Catalogum ordinationum in ecclesia primatis adseruari, eique omnes episcopos secundum ætatem inscribi oportebat.

ET quum non numquam de ætatis prærogatiua suboriretur disceptatio, ad hanc ipsam anteuertendam diuersæ bonæ leges a patribus *Africanis* hoc respectu latæ fuere. Primo quidem, vt *matricula* seu *archiuus*, quemadmodum vocabant, tum in ecclesia

Albaspin. not. in Optat. lib. I. p. 121. (p. 16. edit. Paris. MDCLXXIX.) Nota, primatum in Africa certis locis aut personis non fuisse addictum, sed in vnaquaque prouincia, præterquam in Carthaginensi, seniores hanc occupasse dignitatem.

Stillingfl. *Hist. of Separ.* Par. III. §. IX. p. 253. In the *African Code* it appears the bishop of *Carthage* had the primacy by his place; in the other provinces by *seniority of consecration.*

Fell. not. in conc. Carthaginense ap. Cyprianum p. 230. (p. 159. edit Amstelod. MDCC.) Notandum in Africa primates non ab vrbium opibus aut prærogatiua, sed *secundum tempus suæ ordinationis*, vt Leonis IX. verbis vtar, censeri solitos: atque ideo *senes* appellabantur.

u) Aug. epist. CCLXI. Exsistat exemplo, ipsa sede apostolica iudicata firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopali spoliatos honore, nec relictos omnimodis impunitos. Quæ vt a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo: Clamet *Priscus*, prouinciæ Cæsareensis episcopus: *Aut ad primatum locus, sicut ceteris, et mihi patere debuit*, aut *episcopatus mihi remanere non debuit*, cæt.

clesia primatis [w], tum in metropoli prouinciæ adseruaretur, vt episcopi consecrationis suæ tempus demonstrare inde possent. Secundo, quilibet episcopus epistola ordinationis, ab eo, qui ipsum ordinarat, subscripta, annoque et die consecrationis ipsius signata [x] instructus esse debebat. Tertio, omnes episcopi locum occupare debebant secundum ætatem, atque ita sedere ac suffragia ferre, nominaque sua in concilio subcribere; quæ lex erat non in *Africa* [y] tantum, sed in omnibus reliquis ecclesiis, a diuersis stabilita conciliis [z], et ciuili legi [a] ab imperatore *Iustiniano* inserta: Sed omnium accuratissime in *Africa* obseruata, vbi primatus ad seniorem deuolui solebat, ne illius neglectio confusionem inter eos pareret. Adeo, vt *Augustinus* [b] *Victorinum* (qui primatem *Numidiæ* se venditabat) eam duntaxat ob caussam repre-

w) Concil. Mileuit. in cod. Afr. c. LXXXVI. vid. supra not. (n). p. 216.

x) Conc. Mileuit. c. XIV. (tom. II. p. 1541.) Placuit, vt quicumque ab episcopis ordinantur, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem, vt nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

y) Conc. Mileuit. c. XIII. ibid. Posteriores anterioribus deferant, nec eis inconsultis aliquid agere præsumant.

Vit. Fulgent. c. XX. Inter episcopos, tempore ordinationis inferior, vltimus sedebat.

z) Concil. Bracar. I. can. XXIV. (potius conc. II. c. VI. tom. V. p. 840.) Item placuit, conseruato metropolitani episcopi primatu, cæteri episcoporum, *secundum suæ ordinationis tempus alius alii sedendi deferat locum.*

Tolet. IV. c. IV. (tom. V. p. 1704.) Hora prima diei ante solis ortum eiiciantur omnes ex ecclesia, obseratisque foribus cuncti ad vnam ianuam, per quam sacerdotes ingredi oportet, ostiarii stent: et conuenientes omnes episcopi pariter introëant, et *secundum ordinationis suæ tempora resideant.*

a) Cod. Iustin. lib. I. Tit. IV. c. XXIX. *Τριῶν ἅμα τῷ μητροπολίτῃ συνιόντων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν κατὰ τὴν τάξιν τῆς χειροτονίας προτιμώντων.* *Cum metropolitano tribus conuenientibus religiosissimis episcopis*, qui cæteris propter ordinationem præferuntur.

b) Augustin. ep. CCXVII. ad Victorin. Legi in eadem tractoria etiam ad Mauritanias esse scriptum, quas prouincias scimus suos habere primates. Quod si et ex eis ad Numidiam conuocandum esset concilium, oportuit vtique, vt aliquorum Maurorum episcoporum, qui illic priores sunt, nomina in tractoria ponerentur: quod in ista tractoria non reperiens multum miratus sum. Deinde ad ipsos Numidas ita perturbato et neglecto ordine scriptum, vt nomen meum tertio loco inuenerim, qui noui, quam post multos episcopus factus sum: quæ res et aliis iniuriosa est satis, et mihi inuidiosa.

reprehenderet, quod in *tractoria* ſeu epiſtola ſua citatoria ad concilium prouinciale nomina epiſcoporum *Numidiae* confuſe ſcripſerit, *Auguſtini* nomen multis aliis, aetate ipſum ſuperantibus, anteponendo: quae res, *Auguſtino* quidem iudicante, iſtis iniurioſa erat, ipſi autem inuidioſa. Adeo circumſpecte prouidebat, ne quid faceret, quod aduerſus hanc legem pugnare videretur, veritus, ne qua in eccleſiarum gubernatione ſuboriretur confuſio.

§. IX.

Tria genera primatum honorariorum, praeter primates poteſtatis. I. *Primates aeuo.*

PORRO heic notandum eſt, praeter primates poteſtatis fuiſſe etiam in plerisque prouinciis primates honoris; vnde non nulli epiſcopi nomen et titulum primatum gerebant, qui non habebant iurisdictionem. Et horum tria erant genera. Primum quidem *primates aeuo;* vt epiſcopus ſenior in qualibet prouincia, poſt metropolitanum proximus. Hic nullam in reliquos habebat poteſtatem, niſi quando metropolitanus ob vitae ſuae rationem, a recta legum norma deſciſcentem, vel munus ad tempus ei abrogatum, ad miniſteria ſua inhabilis erat: In tali caſu poteſtas plerumque ſeniori in prouincia deferebatur. Et haec, reor, cauſſa fuit, quamobrem epiſcopus *Amaſtris* [c] in concilio primum inter epiſcopos *Ponti* locum habuerit, cum tamen *Heraclea*, non autem *Amaſtris*, illius prouinciae eſſet metropolis.

§. X.

II. *Metropolitani titulares.*

SECVNDVM genus honorariorum primatum erant *metropolitani titulares*, qui erant epiſcopi earum vrbium, quae nomen et titulum ciuilis metropolis ab imperatore quodam ſibi datum gerebant, ſine tamen poteſtate et priuilegiis, quae veteri metropoli prouinciae reſeruabantur. Ita *Marcianus* imperator *Chalcedonem* vrbem titulo metropolis donabat, et honor in ipſo concilio

 cilio

c) Euſeb. lib. V. c. XXIII. Τῶν κατὰ Πόντον ἐπισκόπων, ὧν Πάλμας ὡς ἀρχαιότατος προὐτέτακτο. *Epiſcoporum Ponti, quibus Palmas* vtpote antiquiſſimus *praefuit.*

cilio *Chalcedonensi* [d] episcopo loci confirmabatur, saluo tamen iure *Nicomediæ*, antiquæ metropolis. Itaque ab eo tempore episcopus *Chalcedonensis* se ipsum metropolitanum *Bithyniæ* nominabat, vt ex actis [e] concilii generalis sexti videre est. Idem honor ciuitati *Nicæ*, eiusque episcopo, similiter in concilio *Chalcedonensi* [f] contigit. Vt adeo tres in vna prouincia metropolitani fuerint, vno tantum habente potestatem; reliquorum priuilegia honoraria tantum erant, vt sederent in concilio et proxime a metropolitano suo ferrent suffragia. Sed vero hoc ipsum eiusmodi episcopis sese efferendi dabat occasionem, et nonnumquam in primi metropolitani ius adeo inuolabant, vt, episcopis eius suffraganeis ab ipso abalienatis, prouinciam cum eo diuiderent. Ita comparatum fuit cum episcopo *Nicæno*, qui ante tempus concilii generalis sexti suffraganeorum synodum sub se habuit. *Photius* enim isti concilio [g] vt episcopus *Nicænus* et metro-

d) Concil. Chalced. act. VI. (tom. IV. p. 612.) Ὁ θειότατος καὶ εὐσεβέστατος ἡμῶν δεσπότης πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἶπεν· εἰς τιμὴν τῆς τε ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας, καὶ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος τὴν Καλχηδονέων πόλιν, ἐν ᾗ τῆς ἁγίας πίστεως σύνοδος διακροτήθη, μητροπόλεως ἔχειν πρεσβεῖα ἐθεσπίσαμεν, ὀνόματι μόνῳ ταύτην τιμήσαντες, σωζομένου δηλαδὴ τῇ Νικομηδέων μητροπόλει τοῦ ἰδίου ἀξιώματος· πάντες ἐβόησαν· δικαία ἡ κρίσις τοῦ βασιλέως. *Diuinissimus et piissimus dominus noster ad sanctam synodum dixit: Ad honorem sanctæ martyris Euphemiæ et vestræ pariter sanctitatis*, Chalcedonensem ciuitatem, *in qua sanctæ fidei concilium gestum est, metropolis priuilegia habere sancimus, nomine tantum hanc honorantes, salua videlicet* Nicomediensium *ciuitati propria dignitate, omnes clamauerunt: Iustum iudicium imperatoris.*

e) Conc. gen. VI. act. XVIII. (tom. VI. p. 1030.) Ἰωάννης ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς Καλχηδονέων μητροπόλεως τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα. *Ioannes misericordia Dei* episcopus Chalcedonensis metropoleos Bithyniæ *prouinciæ definiens subscripsi.* Vid. etiam ibid. p. 1080.

f) Concil Chalced. act. XIII. (tom. IV. p. 716.) Τὸ θεῖον γράμμα τῆς θείας λήξεως Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος τηνικαῦτα τῇ Νικαέων παρασχὸν τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον, ἰδικῶς παρακαλεύεται τῶν ἄλλων μηδὲν ὑφαιρεῖσθαι πόλεων. *Sacræ litteræ diuinæ memoriæ Valentiniani et Valentis, quæ tunc* Nicænæ ciuitati præbuerunt metropoliticum ius, *proprie præcipimus ab aliis ciuitatibus nihil auferri.*

Ibid. αἱ νομοθεσίαι ὀνόματι μητροπόλεως μόνῳ ἐτίμησαν τὴν Νικαέων, προτιμᾶται δὲ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας τῇ τιμῇ μόνῃ. *Leges* nomine metropolis solummodo *honorauerunt* Nicænam ciuitatem, *et præponitur reliquis episcopis prouinciæ* honore solummodo.

g) Concil. gen. VI. act. XVIII. (tom. VI. p. 1080.) Φώτιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Νικαέων μητροπόλεως τῆς Βι-

metropolitanus *Bithyniæ* ſuo ipſius et ſynodi, quam ſub ſe habebat, nomine ſubſcripſit.

§. XI.

III. *Epiſcopi quarumdam eccleſiarum matrum, quibus ex more vetuſto iſte honor exhibitus fuit.*

PRAETER eos, quos nominauimus, tertium quoddam genus primatum erat, qui licet nec titularium metropoleon epiſcopi, nec ſeniores eſſent in prouincia, cæteris tamen omnibus præferebantur, propter ſingularem obſeruantiam, qua ab vniverſis colebantur, eminentiæ ſedis ipſorum intuitu, cum ea vel eſſet eccleſia mater, vel ſingulariter ex antiqua præſcriptione honorata: quemadmodum in epiſcopo *Hieroſolymitano* conſpicimus. Hæc enim ciuitas non erat imperii metropolis, ſed *Cæſareæ* metropoli *Palæſtinæ* ſubiecta; attamen quum eſſet totius orbis eccleſia mater, ſingularis iſte honor ipſi deferebatur, vt epiſcopus eius dignitate ſemper eſſet metropolitano *Cæſareenſi* proximus, locumque haberet præ reliquis iſtius prouinciæ epiſcopis ſuperiorem. Et hoc ipſi priuilegium in concilio *Nicæno* [h] fuit confirmatum, quod canonem in hunc finem fecit: *Quoniam obtinuit conſuetudo et antiqua traditio, vt qui eſt in Aelia epiſcopus, honoretur: habeat honoris conſequentiam; metropoli propria dignitate ſeruata.* Falſo ſibi quidam perſuaſerunt [i], hunc canonem epiſcopo *Hieroſolymitano* patriarchalem conferre poteſtatem; cum tamen ne quidem metropolitanum eum faciat, ſed metropoli *Palæſtinæ* ſubiectum manere iubeat, quæ *Cæſarea* teſte HIERONYMO [k] erat, cuius verba canonis iſtius ſenſum explanant, probantque, epiſcopum *Hieroſolymitanum*

θυνῶν ἐπαρχίας ὑπὲρ ἐμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημηνάμην. Photius miſericordia Dei epiſcopus Nicaeæ metropoleos Bithynorum prouinciæ pro me et ſynodo, quæ ſub me eſt ſimiliter ſubſignaui.

h) Concil. Nicæn. c. VII. *ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.*

i) Syluius addit ad Carranz. ſumm. concil. p. 70. edit. Colon. *Habeat conſequenter honorem*, id eſt, poſt Romanum, Alexandrinum, et Antiochenum epiſcopum.

k) Hieron. ep. LXI. ad Pammach. Hoc ibi decernitur, vt Palæſtinæ metropolis Cæſarea ſit.

tum non fuisse metropolitanum, nec a metropolitani sui obsequio immunem, quemadmodum HENRICVS VALESIVS [l] sibi persuadet; sed habuisse tantum secundum a metropolitano honoris locum, qui erat primatus honoris, quo episcopus *Hierosolymitanus* semper fruitus erat, quoniam, vt verba concilii *Constantinopolitani* habent [m], *ecclesia Hierosolymitana aliarum omnium mater* erat.

§. XII.

Officia metropolitanorum. Primum *quidem: Ordinare episcopos suos suffraganeos.*

SED relictis hisce primatibus honorariis, quibus præter nomen nihil fere erat, pergimus nunc ostensuri, quæ officia ac priuilegia proprie sic dictorum metropolitanorum fuerint; nimirum ea, quæ sequuntur. Primum quidem eorum erat, omnium suorum episcoporum prouincialium dirigere electionem, eosque vel ordinare, vel ordinandi dare potestatem. Nullum episcopum ipsis non consentientibus, nec approbantibus, eligi decebat vel ordinari: alioquin enim canones et electionem et ordinationem irritam declarabant. *Eorum, quæ fiunt*, inquit concilium *Nicænum* [n], *confirmationem in vnaquaque prouincia a metropolitano fieri oportet.* Et iterum [o]: *Illud autem est omnino manifestum, quod si quis absque metropolitani sententia factus sit episcopus, eum magna synodus definiuit non esse episcopum.* Eadem

l) Valesnot. in Euseb. lib. V. c. XXIII. Cæsareensis episcopus ante concilium Nicænum et diu postea metropolitani honorem et dignitatem semper obtinuit; ita vt omnibus Palæstinæ conciliis præsideret tamquam primæ sedis episcopus. Nihilominus tamen Hierosolymorum episcopis honor semper est habitus, vtpote apostolicæ ecclesiæ, quæ prima episcopum habuisset. Itaque quodam honoris priuilegio fruebantur eius sedis episcopi; *nec Cæsareensi episcopo subiacebant, sed erant αὐτοκέφαλοι.*

m) Concil. Constantinop. I. ep. ad Damas. (tom. II. p. 965.) Τῆς δὲ μητρὸς ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις.

n) Concil. Nic. c. IV. τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

o) Ibid. c. VI. Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον.

Eadem lex in conciliis *Antiocheno* [p], *Laodiceno* [q], *Arelatensi* [r], *Taurinensi* [s], *Sardicensi* [t], *Ephesino* [u] et *Chalcedonensi* [w] repetita est. Et quamquam, non nulli primates *Africanos* hanc potestatem non habuisse, autumant, contrarium tamen ex diversis conciliorum canonibus luculenter apparet. Concilium *Carthaginense* secundum [x] dicit: *Inconsulto primate cuiuslibet prouinciæ nemo præsumat, licet cum multis episcopis, sine eius præcepto episcopum ordinare.* Concilium *Carthaginense* tertium tres ad minimum episcopos ad episcopi cuiusdam ordinationem requirit, at eos a metropolitano ad illud negotium auctoritatem habe-

p) Concil. Antioch. c. XIX. (tom. II. p. 569.) Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. *Episcopus ne ordinetur absque synodo et præsentia metropolitani prouinciæ.*

q) Conc. Laod. c. XII. (tom. I. p. 1497.) Περὶ τοῦ, τοὺς ἐπισκόπους κρίσει τῶν μητροπολιτῶν, καὶ τῶν πέριξ ἐπισκόπων, καθίστασθαι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, *vt episcopi metropolitanorum et eorum, quæ sunt circumcirca, episcoporum iudicio, in ecclesiastico magistratu constituantur.*

r) Concil. Arelat. II. c. V. (tom. IV. p. 1011.) *Episcopum sine metropolitano,* vel epistola metropolitani, vel tribus comprouincialibus, *non liceat ordinare.* Can. VI. Illud ante omnia clareat, eum *qui sine conscientia metropolitani* constitutus fuerit episcopus, iuxta magnam synodum *esse episcopum non debere.*

s) Conc. Taurin. c. I. (tom. II. p. 1155.) Cum primum omnium vir sanctus Proculus Massiliensis episcopus ciuitatis se tamquam metropolitanum ecclesiis, quæ in secunda prouincia Narbonensi positæ videbantur, diceret præesse debere, atque per se ordinationes in memorata prouincia summorum fieri sacerdotum cæt.

t) Concil. Sardic. c. VI. Χρὴ πρότερον κ. τ. λ. vid supra not. (a) p. 213.

u) Concil. Ephes. decret. de episcop. Cypr. (tom. III. p. 802.) Ἕξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ὁσίων πατέρων καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι. *Habebunt ius suum intactum et inuiolatum, qui sanctis in Cypro ecclesiis præsunt, secundum canones sanctorum patrum et veterem consuetudinem per se ipsos ordinationes religiosissimorum episcoporum facientes.*

w) Conc. Chalced. act. XIII. (tom. IV. p. 713.) Τὸ κῦρος τῶν γινομένων διοίσει καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ. *Potestas gestorum vniuscuiusque prouinciæ* metropolitano episcopo *competit.*

Can. XXV. p. 768. Ἐπειδή τινες τῶν μητροπολιτῶν - - ἀναβάλλονται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων κ. τ. λ. *Quoniam nonnulli* metropolitani - - episcoporum ordinationes *differunt cæt.*

x) Concil. Carthag. II. c. XII.

habere [y] iubet. Et concilium quartum [z] aut ipsius præsentiam, aut saltem auctoritatem et mandatum requirit. In tali casu primas et metropolitanus vnum idemque erant, nimirum senior episcopus prouinciæ, qui plerumque ad eam ecclesiam, in qua nouus episcopus constituendus erat, se conferebat, eumque sua ipsius dextera consecrabat, quemadmodum AVGVSTINVS et POSSIDIVS [a], qui de ipsorum praxi optime omnium iudicare poterant, testificantur.

§. XIII.

Hanc potestatem, constitutis super eos patriarchis, retinuerunt.

NEQVE vero eorum potestas, constitutis super eos patriarchis, vllo modo infracta est. Nam etsi tum quidem metropolitani a patriarchis ordinari, eosque propterea adire debuerunt, cum antea a sua ipsorum synodo prouinciali ordinarentur: tamen ius suos ipsorum suffraganeos ordinandi continuo ipsis reseruatum et expressis verbis a concilio *Chalcedonensi* [b] confirmatum fuit. Neque vllum vmquam patriarcham deprehendimus, qui hanc sibi potestatem arrogarit, præter episcopum *Alexandriæ* ex speciali quadam ratione, qua de re capite sequente §. XI acturus sum.

§. XIV.

Hæc tamen potestas non arbitraria, sed plurimis synodi prouincialis suffragiis circumscripta fuit.

VERVM ENIM VERO notandum heic est, hanc metropolitanorum potestatem non fuisse arbitrariam. Quemquam enim nullum episcopum eligi aut ordinari sine eorum consensu licebat,

y) Conc. Carth. III. c. XXXIX. Non minus quam tres sufficiant, qui fuerint *a metropolitano directi* ad ordinandum episcopum.

z) Concil. Carth. IV. c. I. Conuentu totius prouinciæ episcoporum, maximeque *metropolitani vel præsentia vel auctoritate ordinetur episcopus.*

a) Aug. ep. CCLXI. Propter quem ordinandum sanctum senem, qui tunc *primatum Numidiæ gerebat*, de longinquo vt veniret, rogans litteris impetraui.

Possid. vit. Aug. c. VIII. Adueniente ad ecclesiam Hipponensem tunc *primate Numidiæ* Megalio - - episcopatum suscipere Augustino recusabat.

b) Conc. Chalced. act. XVI. fin. (tom. IV. p. 818. tot.)

bat, non erat tamen eorum suffragium negatiuum sed maiori synodi prouincialis parti se se attemperare debebant. Ita enim concilium *Arelatense* [c] decreuit: *Si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, maiori numero metropolitanorum in electione consentiat.* Et concilium *Nicænum* [d] in eamdem sententiam: *Quod si quidem communi omnium electioni, quæ et rationi consentanea, et ex regula ecclesiastica facta est, duo vel tres propter suam, qua delectantur, contentionem contradicant, vincant plurium suffragia.*

§. XV.

Metropolitani ab sua ipsorum synodo prouinciali eligendi erant atque ordinandi.

EADEM lex in ipsorum metropolitanorum ordinatione obseruari debebat, quippe quos a suis ipsorum episcopis prouincialibus eligi oportebat atque consecrari; qui non necesse habebant, ex alia prouincia metropolitanum ad id faciendum arcessere, sed id faciendi in prouinciali sua ipsorummet synodo auctoritate inter se ipsos erant instructi. Hanc consuetudinem AVGVSTINVS catholicæ ecclesiæ tum in *Africa*, tum *Romæ* fuisse auctor est. Hinc *Donatistis*, contra *Cæcilianum* primatem *Carthaginensem* obiicientibus, quod eius ordinatio esset illegitima, quoniam vicinum *Numidiæ* primatem ad se ordinandum non arcessiuisset, respondet ille [e], *Cæcilianum* ad id faciendum non fuisse obligatum, *Non*, inquiens, *exspectauit Cæcilianus, vt princeps a principe ordinaretur; cum aliud habeat ecclesiæ catholicæ consuetudo, vt non Numidiæ, sed propinquiores episcopi episcopum ecclesiæ Carthaginis ordinent: Sicut nec Romanæ ecclesiæ ordinat aliquis episcopus metropolitanus, sed de proximo Ostiensis episcopus.*

NEGARI quidem non potest, esse in concilio *Sardicensi* [f] cano-

c) Concil. Arelat. II. c. V. (tom. II. p. 1012.)

d) Conc. Nic. can. VI. Ἐὰν μὲν τοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικὸν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατείτω ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος.

e) Aug. breuic. collat. tert. die c. XVI.

f) Concil. Sardic. c. VI. (tom. VI. p. 632.) Χρὴ δὲ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου. *Oportet autem ex vicina quoque prouincia accersi episcopos ad metropolitani episcopi institutionem.*

canonem, qui τὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους, *propinquioris prouinciae episcopos*, vt quorumdam vult interpretatio, ad metropolitani cuiusdam ordinationem vocari iubet. Sed fortassis id aeque recte reddi potuerit, *propinquos* g *eiusdem prouinciae episcopos;* et quum ecclesiae consuetudo et praxis, optima dubiorum canonum interpres, huic sensui manifesto faueat, cum aliqua omnino ratione ea verba sic intelliguntur. Sed quidquid huius sit, non heic vllius metropolitani, qui alium metropolitanum ordinandi ius habeat, iniicitur mentio. Ex quo dignoscitur, hisce temporibus nulli metropolitano ex sua ipsius prouincia, multo minus *Romam*, sui ordinandi caussa vel eundi, vel mittendi impositam fuisse necessitatem; sed omnia ab episcopis suffraganeis suae ipsius ecclesiae peragi debuerunt. Neque vllus episcopus propter sui ordinationem ad metropolitanum se conferre obligatus fuit, sed vt plurimum metropolitanus et reliqui episcopi in ecclesiam vacantem coiuere, eligentes ibi et consecrantes nouum episcopum, praesente populo, cui eum ordinabant. Haec prima officii metropolitani pars est.

§. XVI.

Secundum *officium metropolitanorum, decidere controuersias, inter prouinciales suos episcopos subortas, ab iisque acceptare prouocationem.*

PROXIMVM eorum officium erat, episcopis suis prouincialibus praeesse, et si qua inter eos suborta esset controuersia, eam interposita sua auctoritate finire atque decidere, adeoque et accusationes audire aliorum, qui de iniuria sibi ab episcopis suis illata querebantur, a quibus ad ipsorum metropolitanum prouocare semper licitum erat. Ita in *Africa* h a concilio *Mileuitano* sancitum est, *vt*, si qua inter duos episcopos de dioecesium suarum finibus orta esset disceptatio, *per episcopos iudices caussa finiretur, siue quos eis primates dederint, siue quos ipsi vicinos ex con-*

g) Harmenopulus ita intelligit: nam in epitome sua ita reddit: οἱ πλησιόχωροι τῆς ἐπαρχίας παρέστωσαν. Vid. Harmen. epit. canon. ap. Leunclau. iur. Gr. Rom. tom. I. p. 2.

h) Concil. Mileuit. c. XXI. (tom. II. p. 1542.)

consultu primatis delegerint. Si quis presbyter aut diaconus ab episcopo suo fuerat eiectus; ei concilium *Sardicense* [i] *potestatem concedit confugiendi ad episcopum metropolis eiusdem prouinciæ: si autem metropolitanus absfuerit, ad finitimum concurrendi et rogandi, vt suum negotium accurate examinetur.* In talibus casibus metropolitanus triplicem inire solebat rationem: *Primo* quidem ex episcopis aliquot iudices constituere tenebatur, qui mos in *Africa* obtinebat, vbi isti iudices idcirco vocabantur [k] *iudices electi*, qui, si caussa cuiusdam episcopi tractanda esset, duodecim [l] esse debebant. Vel *secundo* caussam ad synodum prouincialem referre eum oportebat, quæ generalis videtur praxis fuisse, vbi sic dicti canones apostolici conditi sunt: Quorum vnus [m] sic habet: *Synodus ea quæ videntur aduersus eum* (episcopum accusatum) *pronuntiet.* Alius dicit [n]: *Primas ne quid absque omnium sententia agat. Sic enim erit concordia, et glorificabitur Deus per Dominum IESVM CHRISTVM.* Et alius [o]: *Bis in anno fiat episcoporum synodus, et inter se examinent decre-*

i) Cont. Sardic. c. XIV. (tom. II. p. 640.) Ὁ ἐκβαλλόμενος ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν· εἰ δὲ ὁ τῆς μητροπόλεως ἄπεστιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν, καὶ ἀξιοῦν, ἵνα μετὰ ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα.

k) Concil. Carth. III. c. VII. † (nihil ibi de istis judicibus. c. IX. vero hæc leguntur: Cui ad *eligendos iudices* vndique patet auctoritas.)

l) Concil. Carth. I. c. XI. Episcopus a *duodecim consacerdotibus* audiatur.

m) Can. apost. c. LXXIII. (tom. I. conc. p. 42.) Ἡ σύνοδος ἀποφαινέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα.

Conc. Constantin. gen. II. c. VI. (tom. II. p. 950.) Εἰ συμβαίη ἀδυνατῆσαι τοὺς ἐπαρχιώτας πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων τῷ ἐπισκόπῳ, τότε αὐτοὺς προσιέναι μείζονι συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐπισκόπων ἐκείνης ὑπὲρ τῆς αἰτίας ταύτης συγκαλουμένων. *Quid si euenerit, vt prouinciales episcopi crimina, quæ episcopo intentata fuit, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad maiorem synodum diœcesis illius episcoporum, pro caussa conuocatorum.*

n) Can. apost. c. XXXIII. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτως γὰρ ὁμόνοια ἔσται καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι.

Conc. Antioch. c. IX. (tom. II. p 565.) Περαιτέρω μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. *Nihil vltra facere adgrediantur, sine metropolis episcopo: neque ipse sine reliquorum sententia.*

o) Can. apost. XXXVI. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν.

ta religionis, et incidentes ecclesiasticas controuersias componant. *Tertio* autem ex lege *Iustinianea* p metropolitanus potestatem habebat audiendi caussas, et solus quidem sine synodo: enimuero an sua solius auctoritate episcopo officium abrogare potuerit, de hoc quidem dubitatur: MARCVS ANTONIVS *de* DOMINIS q exempla quædam adfert episcoporum, a metropolitanis suis muneribus deiectorum; at quantum apparet, id a synodo factum est. Sed vtrum res ita se habeat, an secus, non multum refert, nam vi eiusdem legis *Iustinianeæ* r et canonum in omnibus casibus a metropolitano ad synodum prouincialem prouocare licebat, cuius ille tantummodo præses erat, et caussarum in ea decidendarum moderator duntaxat atque director. §. XVII.

p) Cod. Iustin. lib. I. tit. IV. c. XXIX. Θεσπίζομεν μηδένα τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν, εἴτε παρά τινος συγκλητικοῦ, εἴτε παρὰ τῶν καλουμένων λαϊκῶν τινὸς, εὐθὺς καὶ ἐκ πρώτης ἐν αἰτιάσει γίνεσθαι παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις διοικήσεως ἑκάστης· ἀλλὰ πρῶτον κατὰ τοὺς ἱεροὺς θέσμους παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, καθ' ἣν ὁ κληρικὸς διάγει· εἰ δὲ ὑπόπτως ἔχει πρὸς ἐκεῖνον, παρὰ τῷ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπῳ τοῦτο πράττειν. *Sancimus, vt nemo venerabilis clericus ab aliquo siue clerico, siue laico ab initio apud beatissimum patriarcham prouinciæ accusetur; sed prius iuxta sacra instituta apud episcopum ciuitatis, in qua clericus versatur; tum si is suspectus est*, apud metropolitanum episcopum reum agat.

q) Spalat. de rep. eccles. part. I. lib. III. c. VII. n. XIX. Nunc factis ipsis, ac præsertim pœnis, nec leuibus illatis, metropolitanorum potestatem erga suos episcopos confirmemus. Et sane censuris omnibus posse metropolitanum in suos suffraganeos ex caussa agere, concedunt apertissime canonistæ. Facta vero catholicorum metropolitanorum iam accipe, quum mihi occurrunt insigniora. In ciuitate Ephesina, quando in ea tertia œcumenica synodus celebrabatur, inuenti sunt aliquot episcopi, qui grauibus de caussis a suis metropolitanis erant depositi: vt narrant patres illius concilii in sua synodica ad Cælestinum Romanum Pontificem *apud Cyrill. Alex. ep. XII. synodali*: dum conqueruntur, Ioannem Antiochenum, conciliabulum quoddam ex his depositis et ex aliis extorribus, qui nullas habentes ecclesias vagabantur, et ex eiectis, et Pelagianis, ac Cælestianis congregasse. Basilius vero *epist.* LXXVI. depositionem minatur suis suffraganeis, si propter pecuniam faciant ordinationes. Ibas Edessenus a suis clericis accusatus, *Conc. Chalced.* c. IX. iudicatus fuit ab Antiocheno primate in synodo: Florentinus Epidaurens. episcopus (*Gregor. lib. II. Ind. II. ep. IX. et lib. VII. Ind. I. ep. XII.* a Natali Solomitano in exilium pulsus est cæt.

r) Cod. Iustin. ibid. εἰ δὲ (ὡς εἰκὸς) οὔτε τὰ καθ' ἐκεῖνον αὐτῷ ἀρέσκοι, τηνικαῦτα πρὸς τὴν ἐναγῆ σύνοδον τῆς χώρας ἄγειν αὐτὸν δικαζόμενον κ. τ. λ. *Sed si forte nec ei quidem accusatio placuerit*, ad sacram eius regionis synodum accusatum deducat.

§. XVII.

Tertium *eorum officium*, *conuocare synodos prouinciales*, *ad quas omnes episcopos suffraganeos coire oportebat.*

ET hoc ipsum ad tertium metropolitanorum officium nos deducit, quod erat synodos prouinciales conuocare, eisque praeesse. Ex quo enim tempore canones [s] ordinarie duas quotannis synodos, (praeter eas, quae extraordinaria quadam occasione conuocari poterant) in vnaquaque prouincia celebrari iusserunt, necesse erat, quemdam constitui, qui tempus et locum significaret, et eas tum conuocandi tum dirigendi polleret auctoritate. Itaque quaecumque eo spectabant, communi omnium consensione in primatis sita erant potestate, cuius epistolae circulares (quandoque *synodicae* et *tractoriae* [t], vt imperatoris *sacrae*, vocatae) legales erant citationes, quibus nullus prouinciae episcopus, sub poena interdictionis muneris administrandi, aut alius istiusmodi censurae canonicae, quae metropolitani et concilii arbitrio [u] permittebatur, obsequium poterat denegare.

 §. XVIII.

s) Conc. Nicaen. c. V. Καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι. *Recte habere visum est, vt singulis annis in vnaquaque prouincia* bis in anno synodi fiant.

Concil. Antioch. c. XX. Καλῶς ἔχειν ἔδοξε συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι δεύτερον τοῦ ἔτους. *Recte habere visum est*, vt synodi episcoporum *in vnaquaque prouincia* fiant bis in anno.

Concil. Agathens. c. XXXV. (tom. IV. conc. p. 1389.) Si metropolitanus *episcopus ad comprouinciales epistolas direxerit*, in quibus *eos* aut ad ordinationem summi pontificis, aut *ad synodum inuitet*, postpositis omnibus, excepta graui infirmitate corporis aut praeceptione regia, *ad constitutam diem adesse non differant.*

Conc. Arelat. II. c. XVIII. (tom. IV. p. 1013.) Ad Arelatensis episcopi arbitrium synodus congreganda.

Can. apost. can. XXXVI. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, *Bis in anno fiat episcoporum synodus.*

t) Aug. ep. CCXVII. ad Victorin. *tractoria* quinto Idus Nouembris ad me venit. caet.

u) Conc. Chalced. c. XIX. (tom. IV. p. 766.) Τοὺς μὴ συνιόντας ἐπισκόπους ἐνδημοῦντας ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα, ἐν ὑγείᾳ διάγοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι. *Episcopi, qui non conueniunt (ad synodum) resident autem in suis ciuitatibus, et hoc, si in sua incolumitate consistunt, et ab omni inexcusabili et necessario negotio liberi, fraterne reprehendantur.*

Conc. Carth. IV. c. XXI. Vt episco-

§. XVIII.

Quartum *metropolitanorum officium*, *publicare leges et canones imperiales*, *visitare diœceses*, *et abusus emendare*.

METROPOLITANORVM etiam erat, imperiales leges ac canones, a concilio vel imperatore communi ecclesiæ bono conditos publicare et dispergere. Id quod diuersæ leges [w] tum ecclesiasticæ tum ciuiles ab ipsis postulant, vt tanto notiores fierent, eoque melius in praxin deducerentur. Non tantum canones, qui constituti erant, notos reddere, sed prouidere etiam debebant, vt obseruarentur: quod iis quoque per totam prouinciam eundi et in neglectus, abusus et confusiones admissas inquirendi ius dabat. Metropolitanus hoc respectu a concilio *Antiocheno* [x] totius prouinciæ curam gerere dicitur. Hoc ipsum tamen potestatem ipsis haud concedebat sacris operandi in alius cuiusdam episcopi ecclesia, aut tales actus administrandi, quos ipsi episcopi soli facere poterant: eiusmodi est presbyterorum ac diaconorum ordinatio, et id genus alia; quæ tamquam vnicuique episco-

---

pus ad synodum ire non sine satis gravi necessitate inhibeatur.

Theodoret. ep. LXXXI. *Αἰτία οὐδεμία τῇ δοκούσῃ πρόκειται τιμωρίᾳ, ἀλλ' ὅτι συνόδους ἐπισκοπικὰς συναθροίζω. Caussa huic quæ videtur damnationi apposita est nulla, nisi quod* episcoporum synodos congrego. Ibid *Καὶ ὑπήκοον τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι πειθόμενος, ὃς κινδυνεύειν παρακελεύεται τὸν καλούμενον εἰς σύνοδον, καὶ παραγίνεσθαι μὴ βουλόμενον. Parebam autem, vt ecclesiastico canoni obsequerer,* qui reum haberi iubet eum, qui ad synodum vocatus adesse noluerit.

w) Iustin. nouell. VI, epilog. *οἱ δὲ αὖθις καὶ αὐτοὶ προθήσουσί τε αὐτὰ κατὰ τὴν τῆς μητροπόλεως ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, τοῖς δὲ ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόποις φανερὰ ταῦτα καταστήσουσι. Illi quoque (metropolitani) rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia, et constitutis sub se episcopis hæc manifesta faciant.*

Nouell. XLII. epilog. *Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ ὀρθῶς ἡμῖν παραστάντα φυλαττέτω τε καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω, καταπέμπουσα αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμάτων πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις μητροπολίταις· ὧν ἑκάστῳ γενήσεται φροντὶς ταῖς ὑπ' αὐτοὺς τεταγμέναις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ταῦτα ποιῆσαι φανερά. Custodiat itaque beatitudo tua, quæ recte adnotata sunt, et mittat ipsa per suas Deo dilectas litteras omnibus sanctissimis* metropolitis, *sub ipsa exsistentibus*, quorum cuilibet curæ erit, ipsa manifesta facere *sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis.*

x) Concil. Antioch. c. IX. *Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας. Episcopos qui sunt in vnaquaque prouincia scire oportet*, episcopum, qui præest metropoli, etiam curam suscipere totius prouinciæ.

episcopo propria ab eodem concilio reseruata sunt. Si quis autem omissi aut turpiter neglecti officii reus exsisteret, episcopus metropolis, consciis reliquis fratribus suis, curam sibi commissam testatam facere necesse habebat.

§. XIX.

Quinto: *Episcopis peregre abire sine metropolitani sui litteris haud licebat.*

IN *Africa* omnes episcopi primatem in eo singulariter colebant et obseruabant, vt, quum extraordinaria quadam occasione in extraneam regionem vocarentur, proficiscendi ab eo peterent veniam. Concilium *Carthaginense* tertium y certo quodam canone statuit: *Vt episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primae sedis episcopo suae cuiusque prouinciae, vt ab eo praecipue possint sumere formatam.* Non autem hoc in sola *Africa* moris erat, sed in aliis etiam locis eamdem regulam ac praxin deprehendas, adeo ad tempus vsque GREGORII MAGNI, qui in quadam epistola z quibusdam episcopis, respectu ipsorum metropolitani, idem inculcat, vt nimirum vrgente quadam occasione sine eius venia et litteris non proficiscantur.

§. XX.

Sexto: *Metropolitanorum erat vacantis sedis intra prouinciam suam curam agere.*

METROPOLITANORVM quoque erat, omnium vacantium sedium intra suam prouinciam gerere curam; negotia ecclesiae, quam diu sedes aliqua vacaret, dirigere, reditus episcopales in tuto collocare, maturamque noui episcopi procurare electionem. In *Africa* primas plerumque cuidam ex propinquioribus episcopis in eiusmodi casu vicariam episcopatus curam committebat, quem propterea canones (vt obseruauimus supra) *interuentorem*

y) Conc. Carth. III. c. XXVIII: (tom. II. p. 1169.)

z) Gregor. M. lib. VII. ep. VIII. Additur, quod ex nobis aliqui pro ecclesiae suae emergentibus caussis *transmarina petentes, sine praedicti metropolitani sui cognitione vel epistolis*, sicut canonum ordo constituit, *audeant ambulare.* Hortamur ergo fraternitatem vestram, vt antiquam ecclesiarum vestrarum consuetudinem exsequentes tam de suscipienda paschali denuntiatione, quam etiam si quemquam vestrum pro caussis propriis, vbicumque compulerit ambulare necessitas, ab eodem metropolitano vestro secundum indictam vobis regulam *petere cessionem debeatis.*

rem [a] appellabant. Concilium *Reiense* [b] in *Gallia* sedis vacantis administrationem similiter vicino cuidam episcopo, sub inspectione metropolitani, tradit. Et concilium *Valentinum* [c] in *Hispania* metropolitanum auctoritate instruit puniendi eos, qui vacantis episcopatus reditibus quicquam suffurati fuerint, et mittendi administratorem, vsque dum nouus episcopus electus sit. Canone quodam concilii *Chalcedonensis* [d] redituum ecclesiasticorum cura quaestori ecclesiae, seu oeconomo committitur; cura autem prospiciendi intra tres menses nouum sedi vacanti episcopum, metropolitano demandatur.

§. XXI.

Septimo: *Metropolitanorum erat, tempus celebrandi pascha supputare.*

METROPOLITANI etiam quotannis computationem celebrandi *pascha* recognoscere, de eoque suffraganeos suos reddere certio-

a) Concil. Carth. V. c. VIII. (tom. II. p 1216.) Dare operam, vt intra annum eisdem episcopum prouideat, quod si neglexerit anno exemto, *interuentor* alius tribuatur.

b) Concil. Reiens. can. VI. Ne quis ad eam ecclesiam, qui episcopum perdidisset, *nisi vicinae ecclesiae episcopus* exsequiarum tempore accederet; qui (visitatoris vice) tamen statim ecclesiae ipsius curam directissime gereret, ne quid ante ordinationem discordantium in novitatibus clericorum subuersioni liceret. Itaque cum tale aliquid accidit, *vicinis viciparum ecclesiarum* inspectio, recensio, descriptioque mandatur.

c) Conc. Valent. c. II. Hoc etiam placuit, vt episcopo ab hoc saeculo iubente Domino accersito, clerici ab omni omnino supellectile, vel quaecumque sunt in domo ecclesiae, vel episcopi, in libris, in speciebus, vtensilibus, vasculis, frugibus, gregibus, animalibus, vel omni omnino re rapaces manus abstineant, et nihil latronum more diripiant. Qui si nec canonum auctoritate prohibiti fuerint, omnia, quae peruaserint, *metropolitani*, vel omnium comprouincialium sacerdotum *districtione coacti*, *in pristinum statum reddere integra cogantur*. - - Dehinc ad *metropolitani* notitiam habita ordinatio vel descriptio deferatur: vt eius *electioni talis persona ordinandae domus ecclesiasticae procuretur*, quae vel consueta clericis stipendia dispenset et creditarum sibi rerum *metropolitano* congruis temporibus reddere possit rationem.

d) Conc. Chalced. c. XXV. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν μητροπολιτῶν, - - ἀναβάλλονται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐντὸς τριῶν μηνῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων. - - τὴν μέντοι πρόσοδον τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας σώαν φυλάττεσθαι παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς ἐκκλησίας. *Quoniam nonnulli* metropolitani, - - episcoporum ordinationes *differunt*, *sanctae synodo placuit, vt intra tres menses episcoporum ordinationes fiant*. - - *Viduae vero ecclesiae redituum apud* ecclesiae oeconomum *saluum custodiri*.

certiores debebant. Negotium quidem componendi cycli a patribus *Nicaenis* speciatim episcopo *Alexandrino* [e] datum fuit, quemadmodum *Leo* papa aliique perhibent: et ipse reliquas ecclesias de hoc ipso debebat facere certiores: sed vero quum non semper debita huius rei ratio haberetur, idcirco a cuiuslibet prouinciae metropolitano requirebatur, vt tempus praestitueret, totique illud prouinciae significaret. Quemadmodum id *Ambrosium* [f] in prouincia *Mediolanensi*, et episcopum *Carthaginensem* [g] in prouincia *Africa* fecisse legimus: Et concilia *Hispanica* [h] metropolitanis suis praecipiunt, vt rem istam prius de compacto agant, et tum cum comprouincialibus suis episcopis communicent.

§. XXII.

Quomodo metropolitanorum potestas subsequentibus saeculis aucta fuerit.

RECENTIORES quidem canones [i] omnes per vniuersam prouinciam ecclesias consecrandi priuilegium metropolitano adsignant:

e) Leo epist. LXXII. al. LXX. ad Marcian. imperat. (tom. IV. conc. p. 886.) Petitionem de festiuitate paschali gaudeo ita a vestra pietate susceptam, vt confestim Nectarium agentem in rebus *Alexandriam* mitteret, de errore remouendo, quem sanctae memoriae *Theophili* constitutio videtur inferre.

f) Ambros. ep. LXXXIII. ad episcop. per Aemyliam. †

g) Conc. Carth. III. c. I. (tom. II. p. 1167.) Placuit in principio, propter errorem, qui saepe solet oboriri, vt omnes Africanae prouinciae episcopi *obseruationem paschalem ab ecclesia Carthaginensi* curent accipere. Can. XLI. Adiicimus etiam *de die paschae* mandatum, *vt de ecclesia* semper *Carthaginensi instruamur.*

h) Concil. Bracar. II. c. IX. †
Concil. Tolet. IV. c. V. Placuit, vt ante tres menses epiphaniorum *metropolitani sacerdotes* litteris *inuicem* se inquirant: vt communi scientia edocti, diem resurrectionis Christi *et comprouincialibus suis insinuent*, et vno tempore celebrandum adnuntient.

i) Gelas. ep. IX c. IV. ap. Blondell. apol. p. 150. Anno 494. Martii vndecimo, quam communem pontificibus vniuersis Roma et Hibernia potestatem esse decreuerant, metropolitanis proprie vindicauit Gelasius. Basilicas, inquit, nouiter institutas non petitis (ex more) praeceptionibus, dedicare non audeant (pontifices) et cap. XXV. De locorum consecratione sanctorum quamuis superius strictim fuerit comprehensa; nobis quoque patefactum est, quod absque praecepto sedis apostolicae non nulli factas ecclesias vel oratoria sacra praesumant. Hoc summas tamen iudicio d-

signant: Sed hoc cuiuslibet episcopi in sua ipsius diœcesi fuisse priuilegium, supra ostendimus, et quum hæ res ad priuatam illius ecclesiam, non autem ad vniuersam spectarent prouinciam, metropolitanus vi canonis noni concilii *Antiochent* iis se implicare non minus, quam presbyterorum et diaconorum consecrationem perficere, prohibebatur. Alii canones [k] prouinciam omnem

testabiliore permoti, quod in quocumque nomine defunctorum, et (quantum dicitur) nec omnium fidelium constructiones ædificatas, sacris processionibus audacter instituere memorantur; quæ quoniam tam acerba, tam dura sunt, vt eadem vix ferre noster possit auditus; si reuera christianitatis adfectus in illis regionibus certus et fixus est, et districtius ista quærantur, et a quibus fuerint gesta prodantur, quoniam sicut latentibus in hac atrocitate nominibus, non exstat, in quem sententia debita proferatur; ita quum manifestis fuerit documentis expositus, quem sceleris tanti poscit immanitas, non effugiet vllatenus vltionem.

Montan. Toletan. ep. ad Palentinos ap. Blondel. apol. p. 150. Pari ratione cognouimus, quod ad consecrationem basilicarum, alienæ sortis episcopi a vobis inuitentur; et licet sint vnius fidei copula nobiscum in Christo connexi, tamen nec prouinciæ priuilegiis, nec rerum Domini noscuntur vtilitatibus conuenire, quia iam ipsum huiusmodi fama perlata est. Itaque salubri ordinatione censuimus, vt si quando talis necessitas incubuerit, litteris nos informare debeatis, et aut per nos aut eum, qui nobis (ex fratribus et cœpiscopis nostris) visus fuerit, consecratio ecclesiarum, Deo auspice, poterit celebrari.

Idem ad Theoribium presbyterum: Simili ratione cognouimus, quod necessitudine consecrandarum basilicarum, fratres nostri alienæ sortis episcopi, in locis istis inuitati conueniant; et licet sit in toto orbe sponsæ Christi thalamus vnus, eiusque antistites vna in eodem fibula caritatis et fidei vnione connexi; quod tamen priuilegium decessori nostro, nec non dominis et fratribus nostris Carpetaniæ vel Celtiberiæ episcopis, Iustus cœpiscopus fecit, in exemplaribus caritati vestræ direximus, vt scire possitis, improba petitio qualem potuisset habere effectum, cæt. Hoc ergo prouidere volumus, vt consuetudinem antiquam nulla ratione prætermittere debeatis.

k) Concil Gerundens. c. I. (tom. IV. p. 1568.) De institutione missarum, *vt quomodo in metropolitana ecclesia fuerit, ita* Dei nomine *in omni* Tarraconensi *prouincia*, tam ipsius missæ ordo, quam psallendi vel ministrandi *consuetudo* seruetur.

Concil. Epaonens. c. XXVII. (tom. IV. p. 1579.) Ad celebranda diuina officia ordinem, *quem metropolitani tenent, prouinciales eorum obseruare debebunt.*

Conc. Toletan. XI. c. III. (tom. VI. p. 546.) De his, qui contra apostoli voluntatem circumferuntur omni vento doctrinæ, placuit huic sancto concilio, vt metropolitanæ sedis auctoritate coacti vniuscuiusque pontifices rectoresque ecclesiarum, vnum eumdemque in psallendo teneant modum, quem in me-

omnem ritus ac diuini cultus cærimonias, in ecclesia metropolitana vsitatas, sequi iubent. Supra autem obseruauimus, quemlibet episcopum suæ ipsius diœcesi eas proscribendi habuisse libertatem, nullo modo, quantum ad hanc rem attinet, circumscriptam, nisi ab synodo prouinciali secus esset constitutum.

§. XXIII.

Primas Alexandrinus maxima omnium potestate pollebat.

EX his videre licet, quorumdam locorum metropolitanos potestate aliis præstitisse. Atqui heic notandum est, primatem *Alexandrinum*, tum quod ad absolutam eius potestatem, tum quod ad longe lateque se diffundentem iurisdictionem attinet, cæterorum omnium longe fuisse maximum. Non enim metropolitanus erat vnius cuiusdam prouinciæ, sed omnium prouinciarum *Aegypti*, *Libyæ et Pentapolis*, vbi ad minimum sex amplæ prouinciæ reperiebantur, ex quibus sæpe numero centum amplius episcopi ad concilium prouinciale fuere euocati. ALEXANDER prope centum numero iam ante concilium *Nicænum* ad damnandum *Arium* [l] in vnum congregatos fuisse dicit. Et ATHANASIVS [m] de eodem numero episcoporum, qui alio tempore congregati fuerint, loquitur. Speciatim in concilio *Alexandriæ* A. CCCXXXIX. habito, quod caussam ATHANASII post eius reditum ab exilio examinauit et approbauit, fere centum episcopi, adeoque plures triginta, quam in *libra Romana*, tantum sexaginta nouem complexa, adfuerunt. Neque vero primatis *Alexandrini* potestas minor erat, quam iurisdictionis ipsius amplitudo. Nam non solum omnes suos episcopos suffraganeos ordinabat, sed presbyteros etiam et diaconos in omnibus ecclesiis per vniuersam regionem ordinandi habebat potesta-

tropolitana sede cognouerint institutum; nec aliqua diuersitate cuiusque ordinis vel officii a metropolitana se patiantur sede disiungi.

l) Alexandr. ep. encycl. ap. Socrat. lib. I. c. VI. ἐγγὺς ἑκατὸν ὄντων.

m) Athan. apol. II. p. 720. (p. 187. edit. Paris. MDCXCVIII.) Ἐπίσκοποί εἰσιν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ἐγγὺς ἑκατόν. *In Aegypto, Libya et Pentapoli episcopi sunt* prope centum.

Conc. Alexandr. ep. encycl. (conc. tom. II. p. 533.)

tem. SAMVEL BASNAGIVS [n] et IOANNES LAVNOIVS eum ſolum ordinandi poteſtatem habuiſſe, eoque ſine ne quidem presbyterum et diaconum ordinari potuiſſe, contendunt. HENRICVS VALESIVS [o] eum pro arbitrio ſuo ordinare potuiſſe, non autem ſolum presbyteros ac diaconos ordinandi poteſtatem habuiſſe, exiſtimat. Sed vtracumque ſententia præualeat, magnum ſane erat priuilegium, et epiſcopo *Alexandrino* prorſus peculiare: Præter ipſum enim nullus alius metropolitanus iſtam ſibi poteſtatem arrogauit.

§. XXIV.

Omnes metropolitani appellati apoſtolici, *et ſedes eorum* ſedes apoſtolicæ.

VNVM adhuc de metropolitanis obſeruandum eſt, nimirum quod olim honorifico nomine *apoſtolici* dicti fuerint; id quod tunc non peculiaris epiſcopi *Romani* titulus fuit. Ipſe enim SIRICIVS papa omnibus primatibus [p] hanc appellationem tribuit: et is eorum titulus eſſe durauit ad ætatem vſque ALCVINI, qui de epiſcoporum electione verba faciens, *Cum epiſcopus*, inquit [q], *ciuitatis fuerit defunctus, eligitur alius a clero ſeu populo, fitque decretum ab illis, et veniunt ad APOSTOLICVM cum ſuo electo:* vbi per *apoſtolicum* non papam, ſed cuiuslibet prouinciæ primatem ſeu metropolitanum, intelligit, qui conſecrandi habebat ius atque poteſtatem.

LIBRI

n) Baſnag. exercit. in Baron. p. 307. Patriarchæ fatentibus clariſſimis viris, quibus concurrimus, illi ſunt, qui metropolitanos exercentes metropolitanorum, habent et ſibi ſubiectas plurimas metropolitanas prouincias. Hac ex deſcriptione, ſi Nicænæ ſynodi temporibus nulli erant in Alexandrini epiſcopi ditione metropolitani, quibus præeſſet, vtique nil niſi metropolitanum agebat. Nullos vero Nicænis temporibus apud Aegyptum fuiſſe metropolitanos, eo apparet, quod *creandorum et presbyterorum et epiſcoporum omnium facultas ſoli epiſcopo Alexandrino competeret.*

o) Valeſ. obſeruat. in Socrat. lib. III. c. V. p. 190. ſqq.

p) Siric. ep. IV. c. I. (tom. II. conc. p. 1029.) Vt extra conſcientiam *ſedis apoſtolicæ*, id eſt, primatis, nemo audeat ordinare.

q) Alcuin. de diuin. offic. c. XXXVI.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM SEPTIMVM
DE PATRIARCHIS.

§. I.

Patriarchae antiquitus vocati archiepiscopi.

PROXIME a metropolitanis seu primatibus sequebantur *patriarchae;* siue, vt primum vocati sunt, *archiepiscopi* et *exarchi dioecesis*. Etsi enim nunc quidem archiepiscopus et metropolitanus pro vno eodemque sumuntur, nimirum pro vnius cuiusdam prouinciae primate: nomen tamen archiepiscopi antiquitus multo erat amplioris significationis, et vix vlli dabatur, nisi cuius iurisdictio super totam aliquam imperii dioecesin sese extenderet, vt episcopis *Romano*, *Alexandrino*, *Antiocheno*, caet. Hoc ita se habuisse, ex quadam *nouella* IVSTINIANI perspicue patet, in qua episcopatum *Iustinianae Primae* in sedem patriarchalem erigens: *Volumus*, inquit, *vt non solum metropolitanus* [r] *sed etiam archiepiscopus fiat*. Heic istorum nominum perspicua fit distinctio, et archiepiscopus primate superior esse iudicatur. Hinc fit, vt post patriarchalis potestatis institutionem nomen archiepiscoporum solis patriarchis tribuatur. LIBERATVS [s] omnibus patriarchis hunc titulum archiepiscoporum adsignat. Idem concilium *Chalcedonense*, dum de patriarchis *Romano* et *Constantinopolitano* [t] sub nomine archiepiscoporum loquitur, frequenter facit.

 §. II.

r) Iustin. nouell. XI.

s) Liberat. breuiar. c. XVII. (tom. V. conc. p. 766.) Nec prius hoc faceret, nisi susciperet henoticon principis, et synodicas destinaret epistolas *Constantinopolitano Acario*, et *Simplicio Romano et caeteris archiepiscopis*.

t) Concil. Chalced. act. XVI. (tom. IV. p. 818. Ἐκ τῶν πεπραγμένων καὶ ἐκ τῆς ἑκάστου καταθέσεως συνορῶμεν, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἐξαίρετον τιμὴν, κατὰ τοὺς κανόνας τῷ τῆς πρεσβυτίδος Ῥώμης θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ φυλάττεσθαι· χρῆναι δὲ τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης τῶν αὐτῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν. *Ex his quae gesta sunt, et ab vnoquoque deposita perpendimus, omnem quidem* primatum *et honorem praecipuum secundum canones* antiquae Romae *Dei amantissimo* archiepiscopo *conseruari: oportere autem sanctissimum* archiepiscopum *regiae* Constantinopolis *nouae Romae eisdem* primatibus *honoris et ipsum dignum*

§. II.

Et exarchi diœcesis.

HI IPSI alio nomine vocabantur ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως, *exarchi diœcesis*, ad distinguendum eos ab ἐξάρχοις τῆς ἐπαρχίας, ab *exarchis vnius cuiusdam prouinciæ*, qui tantum metropolitani erant. Ita *Domnus* episcopus *Antiochenus* exarchus orientalis diœcesis u a conciliis *Antiocheno* et *Chalcedonensi* nominatur; et *Theodorus* episcopus *Ephesinus*, quum concilio generali sexto, *Constantinopoli* celebrato, subscriberet, et metropolitanum *Ephesinum* w et *Asiaticæ diœcesis exarchum* ipse se appellabat. Ita etiam *Philalethes*, episcopus *Cæsareensis* in *Cappadocia*, *exarchi diœcesis Ponticæ* nomen ipse sibi tribuit. Vnde liquet, quod quemadmodum *exarchus prouinciæ* est metropolitanus, ita *exarchus diœcesis*, secundum antiquæ ecclesiæ stilum, sit patriarcha. Et ex hoc ipso sensum canonis noni et decimi septimi concilii *Chalcedonensis*, qui appellationem a metropolitano ad exarchum diœcesis permittunt, intelligimus.

§. III.

Salmasii *error circa primum nominis patriarchæ vsum.*

QVOD ad nomen patriarchæ attinet, aliqua inter viros doctos est disceptatio, quo primum tempore id tamquam peculiaris quorumdam ecclesiæ christianæ episcoporum titulus adhiberi cœperit. CLAVDIVS SALMASIVS x et alii quidam episcopum

esse. Act. IV. ibid. p. 471. Συνᾴδει ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ὁσιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος τῷ συμβόλῳ τῶν ἐν Νικαίᾳ τριακοσίων δέκα ὀκτὼ ἁγίων πατέρων ἡμῶν. *Epistola sanctissimi et Deo amicissimi* archiepiscopi Leonis *consonabat symbolo CCCXVIII. SS. patrum Nicænorum.* Conf. sis ibid p. 473. A. p. 511. E. et passim. Canon. XXX. (p. 772.) ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείων Ἀρχιεπίσκοπος, *donec ordinatus fuerit* Alexandrinus archiepiscopus.

u) Conc. Antioch. in act. XIV. conc. Chalcedon. (tom. IV. p. 746.) διὰ τοῦτο πάλιν ὑπό τε τοῦ ἐξάρχου τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως κληθείς κ. τ. λ. *propterea rursus ab* exarcho *orientalis* diœcesis *euocatus*, *cet.*

w) Concil. VI. gen. act. XVIII (tom. VI. concil. p. 1079. Θεόδωρος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφεσίων μητροπόλεως, καὶ ἔξαρχος τῆς Ἀσιανῶν διοικήσεως ὑπὲρ ἐμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημηνάμην. *Theodorus misericordia Dei episcopus Ephesinorum metropoleos et primas* (*seu* exarchus) Asianorum diœcesis *pro me et synodo, quæ sub me est, similiter subsignaui.*

x) Salmas. de primat. c. IV. p. 43. Si quis patriarcha tum vocatus est, vt de

pum *Alexandrinum* hunc titulum iam a tempore HADRIANI imperatoris, sæculo secundo ineunte, habuisse, existimant. Rationem huius adserti adferunt eam, quod imperator iste in epistola quadam VOPISCO memorata de patriarcha aliquo *Alexandrino* loquatur. At vero iste patriarcha, de quo ibidem fit sermo, non christianus aliquis, sed iudaicus patriarcha fuit; vti ex HADRIANI verbis et charactere, quem ei tribuit y, facile perspicias. Dicit enim, fuisse eum coactum ab aliis *Serapidem* adorare, ab aliis *Christum:* quod optime iudaici cuiusdam patriarchæ characteri conuenit, qui neque gentilium neque christianorum agnoscens religionem, non minori vi ad adorandum Christum quam *Serapidem* compelli debuit; a christiani autem episcopi charactere hoc ipsum prorsus alienum est, quippe qui, etsi ad *Serapidis* adorationem eum compelli necesse fuit, libenti tamen animo et sponte sua Christum adorasse, statuendus est. Accedit, quod patriarcha, quo de loquitur imperator, aliqua tantum occasione ex alia quadam terra in *Aegyptum* venerat; id quod de episcopo *Alexandriæ*, fixam et perpetuam sedem illic habente, dici nequit. At in iudaici patriarchæ statum et conditionem exacte quadrat, qui *Tiberiade* in *Palæstina* residens non nisi casu et certis quibusdam temporibus in *Aegyptum* deuenit. Quibus et similibus rationibus alii ducti contra SALMASIVM concludunt, quemcunque intelligas, christianum tamen patriarcham, eum, de quo heic sermo sit, esse non posse. CAESAR BARONIVS z pontificem gentilium seu *Aegypti* fuisse autumat. Sed eædem

episcopo Alexandrino constat, quem Hadriani imperatoris æuo sic appellatum epistola eius ostendit in Saturnini vita, a Flauio Vopisco posita, non eam per illud tempus habuisse significationem certum est, quam habuit postea. Item not. in Vopiscum.

y) Hadrian. epist. ap. Vopiscum vit. Saturnini. Illi, qui Serapin colunt, christiani sunt: et deuoti sunt Serapi, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus iudæorum, nemo Samarites, nemo christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Ille ipse patriarcha, quum Aegyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum.

z) Baron. annal. tom. II. an. CXII. p. 50. Nomen (patriarchæ) antiquissimum est, tum a iudæis tum etiam a *gentilibus* vsurpatum, quod, sicut alia multa, in ecclesiam feliciter transiit: non tantum enim iudæi sed et *Aegyptii* vtebantur eo nomine atque primaria dignitate: nam et Herodotus, cum agit de sacris Aegyptiorum, *patriarchas* il-

eaedem illae rationes aeque aduersus eius, atque illorum, valent opinionem. Summus enim *Aegypti* sacerdos in *Aegypto* degebat, nec ad *Serapidis* cultum cogi, quemadmodum hic patriarcha, necesse habebat. Vt adeo *iudaicus* patriarcha, nec alius vllus, fuerit oporteat, de quo HADRIANVS loquitur; quemadmodum SAMVEL BASNAGIVS [a] et IOANNES PEARSONIVS cum aliis quibusdam animaduerterunt.

§. IV.

De iudaicis *patriarchis, eorum prima origine, duratione et existimatione.*

HI iudaici patriarchae, a quibus, ex vnanimi virorum doctorum

---

los nominat, qui principem locum in sacris tenent. Insuper vsus est eo nomine *Hadrianus* imperator, Traiani successor, *in epistola ad Seruianum* consulem caet.

a) Basnag. exercitat. histor. p. 284. An ad patriarchas iudaeos nec ne referendum sit Adriani rescriptum, in quaestione positum est. Magnus ille Salmasius: *En*, inquit, *episcopum Alexandrinum Hadriani temporibus patriarcham appellatum. Non igitur tam recens est patriarchae nomen in ecclesia christiana, quam quidam videri volunt, quibus placet, nec Nicaeni temporis aetate, tanto post Adrianum interuallo, vsitatum illud inter christianos fuisse pro eo, qui toti dioecesi praeerat, et dioeceseos exarchus dicebatur:* quae viri eruditissimi hunc in locum adnotatio est. Verum, pace cinerum eius, in grauissimum errorem lapsus est. Non Alexandrinum episcopum, sed iudaeorum patriarcham designabat Adrianus, verbis adeo propriis et significantibus, vt mirum sit Cl. Salmasium ibi christianum episcopum vidisse caet.

Pearson. vindic. Ignat. part. I. c. XI. ap. Coteler. tom. II. p. 328. (edit. Cantab. P. I. p. 174. 175.) Miror, cuiquam in mentem venire potuisse, haec de episcopo Alexandrino dicta fuisse; quasi ille Aegyptum aliquando tantum peteret, et quum ibi esset, Christum colere cogeretur: praesertim *cum vtrumque iudaeorum patriarchae* ea aetate notissimo *tam probe conueniat. Iudaeorum patriarcham* intelligo, qui in Palaestina viuebat, non qui Alexandriae constitutus fuit, vt putabant Petitus et Petrus a Marca. caet.

Suicer. thesaur. eccles. verbo πατριάρχης p. 640. Haec (Hadriani verba) non possunt intelligi neque de episcopo Alexandrino, qui non necesse habuisset in Aegyptum venire, vtpote qui in ea suam habebat sedem; nec de vllo christiano, qui ad adorandum Christum nulla vi fuisset adigendus, vtpote gnarus, ipsum christiani nomen haec a se flagitare: sed referri debent ad *patriarcham iudaeorum* Tiberiade habitantem, qui ex aequo hostis erat et eorum, qui Christum et qui Serapidem adorabant.

Caue *Anc. Chur. Gov.* p. 153. in margine: De hisce (patriarchis iudaicis) intelligendus est locus in epistola *Hadriani* ap. Vopisc. in Saturnino.

rum testimonio, christiani patriarchæ nomina sua mutuati sunt, certi quidam inter iudæos gubernatores fuerunt, paullo post *Hierosolymorum* deuastationem constituti; quorum vnus *Tiberiade*, alius *Babylone* resedit, qui inter iudæos per imperium *Romanum* et *Persicum* dispersos rei gerendæ fuerunt capita. Horum ab antiquis scriptoribus ecclesiasticis, ORIGENE [b], EPIPHANIO [c], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [d], THEODORETO [e] et aliis compluribus crebra iniicitur mentio. Ingens eorum potestas et dignitas ad finem vsque sæculi quarti durauit, circa quod tempus ipsorum ordo desiit. THEODORETVS enim, diu ante ipsius tempus gubernationem eorum penitus abolitam fuisse, exserte pronuntiat: Et lex quædam THEODOSII iunioris anno CCCCXXIX. de iis tamquam exstinctis loquitur [f].

§. V.

b) Orig. περὶ ἀρχῶν lib. IV. c. I. Dicunt, permanere adhuc principem ex genere Iudæ, istum videlicet, qui est gentis eorum princeps, quem nominant *patriarcham*.

c) Epiph. hær. XXX. n. IV. ὁ δὲ πατριάρχης κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἐλλὴλ τοὔνομα ἦν. - - ἐκ γένους δὲ Γαμαλιὴλ ἐτύγχανε, τοῦ παρ' αὐτοῖς γενομένου πατριάρχου. *Erat tum* patriarchæ *nomen Ellel.* - - - *Is e stirpe Gamalielis originem traxerat, qui* patriarchatum *apud illos tenuit.* Conf. n. VI. VII. cæt.

d) Cyrill. catech. XII. n. VII. pag. 157. Εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ γένους Ἰούδα, καὶ τοῦ Δαβὶδ, οὔπω ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν παρ' αὐτοῖς νῦν πατριαρχῶν πράγματα. *Si habent principem ex genere Iuda et Dauid, nondum venit ille exspectatus. Vereor enim illis obiicere recentia, de his quæ nunc apud illos vocantur*, patriarcharum *instituta.*

e) Theodor. dial. I. (tom. IV. p. 22. edit. Paris. MDCXLII.) ΕΡΑΝ. οἱ καλούμενοι οὖν τῶν Ἰουδαίων πατριάρχαι, οὐκ ἐκ τῆς Δαυιδικῆς ὑπάρχουσι συγγενείας; ΟΡΘ. Οὐδαμῶς. ΕΡΑΝ. Ἀλλὰ πόθεν ὁρμῶνται; ΟΡΘ. Ἐξ Ἡρώδου τοῦ ἀλλοφύλου, ὃς πατρόθεν μὲν Ἀσκαλωνίτης ἐτύγχανεν ὤν, μητρόθεν δὲ Ἰδουμαῖος· ἄλλως τε καὶ αὐτοὶ παντελῶς ἠφανίσθησαν καὶ χρόνος διελήλυθεν, ἐξ οὗ καὶ ἡ τούτων ἡγεμονία τὸ πέρας ἐδέξατο. *ERAN. Quid ergo* Iudæorum patriarchæ *dicuntur, an ex Dauidica stirpe non sunt? ORTH. Nequaquam. ERAN. Vnde igitur orti sunt? ORTH. Ex Herode alienigena, qui paterna quidem origine Ascalonites fuit, materna vero Idumæus. Quamquam hi quoque omnino interierunt, et dudum est, ex quo horum quoque principatus finem cepit.*

f) Cod. Theod. lib. XVI. tit. VIII. de Iud. leg. XXIX. p. 245. Iudæorum primates, qui in vtriusque Palæstinæ synedriis nominantur, vel in aliis prouinciis degunt, *post excessum patriarcharum* pensionis nomine suscepere, cogantur exsoluere.

§. V.
De patriarchis inter Montanistas.

CIRCA idem tempus *Montanistæ* seu *Cataphrygiani* hæretici certum hominum genus inter se habebant, quorum alios *patriarchas*, *cenones* alios, appellitabant; vtrique episcopis ipsorum erant superiores, et, prout videntur, ordo ab iis distinctus. Nam HIERONYMVS [g] vitio eis vertit, quod ordine episcoporum, qui apostolorum essent successores, depresso, patriarcharum et *cenonum* inter se erexerint. Vnde viri quidam eruditi [h] colligunt, nomen *patriarchæ*, quum HIERONYMVS aduersus *Montanistas* scriberet, in ecclesiam nondum fuisse adsumtum, etiamsi ipsa potestas sub alio nomine adfuerit.

§. VI.
Nomen patriarchæ primum a Socrate *et concilio* Chalcedonensi *vsurpatum.*

NOMEN patriarchæ publica ecclesiæ auctoritate quibusdam episcopis in concilio *Chalcedonensi* primum datum legimus, quippe quod [i] sanctissimorum cuiusque dioeceseos patriarcharum, speciatim *Leonis*, patriarchæ [k] magnæ *Romæ*, mentionem facit. EDMVNDVS RICHERIVS [l], qui de conciliis curate scripsit, nominis istius originem inuestigando altius adscendere non potuit. In-

g) Hieron. ep. LIV. ad Marcell. adu. Montan. tom. II. p. 128. Apud nos apostolorum locum episcopi tenent: apud eos episcopus tertius est. Habent enim primos de Pepuza Phrygiæ *patriarchas*: Secundos, quos appellant *cenones*: Atque ita in tertium, id est, pene vltimum locum episcopi deuoluuntur.

h) Basnag. exercit. histor. p. 285. Hinc colligi possit, priscis temporibus nondum episcopis insignioribus affixum fuisse nomen *patriarchæ*.

i) Conc. Chalced. act. II. (tom. IV. p. 338.) Εἰ δοκεῖ τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαβείᾳ, οἱ ὁσιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἑκάστης ἐπιλεξάμενοι ἕνα, ἢ δεύτερον τῆς ἰδίας ἕκαστος διοικήσεως, εἰς τὸ μέσον παρελθόντες καὶ κοινῇ περὶ τῆς πίστεως βουλευσάμενοι, τὰ συνδοξάντα φανερὰ πᾶσι καταστήσωσιν. *Si placet vestræ reuerentiæ, sanctissimi* patriarchæ *singularum prouinciarum eligentes singulos aut binos suæ propriæ quisque prouinciæ, in medio transeuntes et communiter de fide tractantes, quæ complacita fuerint, omnibus manifesta constituant.*

k) Conc. Chalced. act. III. p. 395. Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς μεγάλης Ῥώμης Λέοντι κ. τ. λ. *Sanctissimo et Dei amantissimo et vniuersali archiepiscopo et* patriarchæ *magnæ Romæ* Leoni *cæt.*

l) Rich. hist. concil. tom. I. c. II. n. XI. Nomen *patriarcharum* primum, quod sciam, vsurpatum in synodo Chalcedonensi.

Inter priuatos auctores, qui patriarcharum expresso nomine meminerunt, primus est SOCRATES, qui historiam suam circa A. CCCCXL. vndecim annis ante concilium *Chalcedonense*, scripsit. Ex iis, quae ipse memoriae prodidit, patet, quod eo temporis interuallo, quod inter concilium *Constantinopolitanum* generale A. CCCLXXXI. habitum, et concilium *Chalcedonense* intercessit, nomen patriarchae quibusdam eminentioribus in ecclesia episcopis tribui coeperit. De patribus enim *Constantinopolitanis* loquens, patriarchas, prouinciarum diuisione facta, eos [m] constituisse dicit. HENRICVS VALESIVS [n] et GVILIELMVS CAVEVS [o] existimant, SOCRATEM non de veris et proprie dictis patriarchis loqui, sed tantum de extraordinariis legatis, et a concilio ad tempus constitutis arbitris, quorum fuerit iudicare, quinam in dioecesibus, ipsis adsignatis, idonei essent, vt in ecclesiae catholicae communionem reciperentur. Reliqui autem omnes proprio sensu eos accipiunt, quia hac aetate potestas patriarchalis in omnibus imperii *Romani* dioecesibus iam constituta erat.

§. VII.

Quatuor diuersae opiniones de prima potestatis patriarchalis origine.

ETSI autem nomen patriarcharum non nisi circa tempus SOCRATIS in ecclesia innotuit, potestas tamen ipsa, ex omnium testimonio, multo ante fuit; quamuis certam origini eius epocham atque diem statuere, non adeo sit facile. Sunt, qui eam altius, ab ipsa nimirum apostolorum aetate arcessunt, et veluti prima-

m) Socrat. H. E. lib. V. c. VIII. Πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας.

n) Vales. ad Socrat. lib. V. c. VIII. p. 60. b. Intelligit Socrates *non veros et ordinarios patriarchas*, sed extraordinarios legatos, qui ad stabiliendam rectam fidem per singulas dioeceses fuerant destinati. - - apparet, eum *non de veris* atque ordinariis *patriarchis* loquutum esse.

o) Caue *Anc. Ch. Gov.* p. 146. Socrates giving an account of this canon, says expresy, that the fathers of the synod having made division of the provinces constituted *patriarchs*. And though perhaps by *patriarchs* Socrates means no more than those *pro tempore* commissioners, who were within such and such places appointed to judge, who should be received to catholick communion caet.

primatum papae *Romani* a *Petro* deriuant, vt CAESAR BARONIVS p, quem PETRVS *de* MARCA, HENRICVS VALESIVS, EDMVNDVS RICHERIVS, ANTONIVS PAGIVS et EMANVEL SCHELSTRATVS, praecipui eius partis scriptores, sequuntur. Alii hoc merito reiiciunt, tamquam minus probata auctoritate fundatum, nec ex vllo genuino veteris ecclesiae monumento, sed tantum ex spuriis primorum paparum epistolis demonstratum; primamque patriarcharum originem post apostolorum aetatem, paullo ante concilium *Nicaenum*, statuunt. Quae MARCI ANTONII *de* DOMINIS q et EDVARDI BREREWOODI est opinio. Tertia opinio est THEODORI BALZAMONIS r aliorumque recentio-

p) Baron. annal. tom. I. A. XXXIX. n. XVI. Quamobrem vt a Petro peculiariter dici possit (quod tradunt omnes) fundatam esse ecclesiam Antiochenam: dicendum est, *Petrum primo erexisse seu instituisse sedem patriarchalem Antiochenam*.

Petr. a Marca de concord. tom. I. lib. I. c. III. n. V. Etsi forma diuidendarum prouinciarum et metropoleon *ab apostolis manauerit*, haec tamen diuisio ab episcopis, qui erant in maioribus vrbibus constituti, per incrementa variorum temporum aucta tandem vltimam dispositionem consecuta est. Sane dissimulandum non est, eo canone (conc. Nicaeni) tres illos antistites episcoporum (Romanum, Alexandrinum et Antiochenum) tantum vel ad summum metropolitanorum nomine censeri: qui saeculo sequenti in concilio Ephesino *archiepiscoporum* titulo aucti, in concilio Constantinopolitano *exarchorum dioeceseos* dignitate decorati, tandem in concilio Chalcedonensi promiscue *archiepiscopi*, *exarchi*, et nouitia dictione *patriarchae* sunt appellati.

Vales. obseruat. eccles. lib. III. tot.

Richer. histor. conc. tom. I. c. I. n. XIV.

Anton. Pag. critic. an. XXXVII. n. IX. In tribus maioribus imperii ciuitatibus institutae sunt tres potissimae dignitates ecclesiae et praecipue *sedes patriarchicae*. Nicaenum concilium antiquam consuetudinem *ab apostolis ortam* seruari mandauit can. VI. *Antiqua consuetudo seruetur caet.* vbi trium *sedium patriarchalium* in praecipuis imperii vrbibus auctoritas firmatur, *quam Leo I.* epist. LIII. ad Anatolium *instituto apostolorum principis Petri adscribit*, et stabilem permanere praecipit.

q) Marc. Anton. de Dominis de republ. part. I. lib. III. c. XII. n. XXI. p. 335. Quid, quaeso, canoni VI. Nicaeno edicendo occasionem dedit, nisi patriarcharum isthaec ambitio, eorumque de primatu controuersiae et dissensiones? Quibus ita occurrit, vt singuli propriis limitibus coërcerentur, nec vnus in alterius regimen se inueheret caet.

Brerewood Veter. eccles. gubernat. patriarch. quaest. I. tot

r) Balzam. in can. VI. conc. Nic. Ὁ παρὼν κανὼν καὶ ὁ ζ'. διορίζονται τοὺς δ'. πατριάρχας, δηλαδὴ τὸν Ῥώμης, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων.

centiorum *Græcorum*, patriarchas videlicet primum a concilio *Nicæno* esse institutos: et hæc sententia ab HIERONYMO videtur approbata. In epistola enim sua ad *Pammachium*, contra errores scribens *Ioannis Hierosolymitani*, dicit, in concilio *Nicæno* fuisse decretum, *vt Palæstinæ metropolis Cæsarea* [s] *esset, et totius orientis Antiochia.* Episcopum igitur *Hierosolymitanum* aut ad episcopum *Cæsareensem*, tamquam proprium ipsius metropolitanum, aut ad episcopum *Antiochenum*, vtpote *Orientis* metropolitanum, appellare debere. At enim HIERONYMVS, si recte mentem eius capio, non vult dicere, (quemadmodum non nulli verba eius peruertunt) patriarchas a concilio *Nicæno* demum esse constitutos: ita enim de metropolitanis idem statuendum foret; quandoquidem idem de illis dicit, quos tamen pridem ante concilium *Nicænum* in ecclesia fuisse, nemo ignorat. Mens igitur ipsius hæc sit, oportet, quod et metropolitani prouinciarum, et metropolitani diœcesium iam ante concilium *Nicænum* exstiterint, et quod confirmationem tantum et canonicam institutionem ab eo adepti fuerint. Et sane manifestum est, nihil his in rebus immutasse patres *Nicænos*, sed antiqua episcoporum præcipuarum vrbium iura, quæ consuetudinis auctoritate iam firmata inuenerint, tantum confirmasse. Verba enim, quibus vtuntur, [t] ita habent: *Antiqui mores seruentur, qui sunt in Aegypto, Libya et Pentapoli, vt Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quandoque et episcopo Romano, hoc*

est

μαν (περὶ γὰρ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἑτέροις κανόσι διαληφθήσεται) καὶ τὰ παλαιὰ ἔθη τιμᾶσθαι, κ.τ.λ. *Præsens et septimus canon statuunt quatuor patriarchas, videlicet Romanum, Alexandrinum, Antiochenum, et Hierosolymitanum (de Constantinopolitano enim in aliis canonibus tractabitur) ex antiquis moribus honorari.*

s) Hieron. ep. LXI. tom. II. p. 178. Ad Alexandrinum episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, vt Palæstinæ metropolis Cæsarea sit et totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsareensem episcopum referre debuerat; - - Aut si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ.

t) Concil. Nicæn. can. VI. Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον, πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο συνηθές ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις.

est consuetum. Similiter et in Antiochia, et in aliis prouinciis sua priuilegia ac suae dignitates et auctoritates ecclesiis seruentur.

EX quibus intelligimus perspicue, haud nouam vlli episcopo potestatem datam, sed quam ex antiqua consuetudine et praxi iam habuerint, eam ipsis tantum esse confirmatam, vt adeo patriarchae aut consuetudine ante [u] concilium *Nicaenum* coeperint a concilio demum confirmati, quae HIERONYMI est opinio, aut alioqui non nisi postea introducti sint. Hanc postremam sententiam (non obstantibus iis, quae dicit HIERONYMVS) IOANNES LAVNOIVS [w], SAMVEL BASNAGIVS [x], GVILIELMVS BEVEREGIVS [y] et GVILIELMVS CAVEVS [z], viri celebratissimi, amplexi sunt, qui potestatem patriarchalem canone *Nicaeno* haud confirmatam, nec in ecclesia cognitam fuisse statuunt, nisi circa annum CCCLXXXI, vbi concilium generale secundum *Constantinopoli* fuit celebratum.

§. VIII.

u) Du Pin bibliothec. vol. II. pag. 252. (p. 553. edit. A. MDCXCII.) Canon ille (Nic. VI.) magnis sedibus conseruat priuilegia sua, hoc est, ius, quod habebant in multas prouincias, quod postea *ius patriarchicum* seu exarchicum vocitarunt. Hoc sensu comparationem instituit ecclesiae Romanae cum Alexandrina, *vtraque tamquam ecclesia patriarchali spectata.*

It. de antiq. eccles. disciplin. differt. I. sect. XI. p. 37. seqq. *Patriarchae* iidem olim fuerunt ac exarchi seu primates prouinciarum, atque hoc sensu antiquissima est illorum institutio. De his loquitur concil. Nicaenum c. VI. caet.

w) Launoy de rect. intelligentia can. VI. conc. Nicaen. pag. 85. *Patriarchae* nomen post Nicaenam synodum vsurpari coepit.

x) Basnag. exercit. histor. p. 307. Habet aliquid quaestionis, an ius patriarchale a patribus Nicaenis fuerit agnitum? Hoc velint Petrus de Marca, Valesius, Antonius Pagy, Schelstratus, immo ipse Beueregius: quam longissime, nostro iudicio, abhorrentem a vero opinionem sequentibus argumentis impugnamus caet.

y) Beuereg. not. in canon. II. conc. Constant. p. 95. Balsamon ex praesenti canone recte hic obseruat, omnes prouinciarum metropolitanos olim et huius concilii temporibus, αὐτοκεφάλους sui iuris et per se suarum prouinciarum capita et nulli proin alii tamquam capiti subiectos. Hoc autem posito et concesso, quid fiet de illius aliorumque opinione, contendentium, patriarchas etiam a concilio Nicaeno constitutos esse? Si omnes enim metropolitani fuerint αὐτοκέφαλοι et a suis synodis ordinati, *omnis patriarcharum potestas euanescit;* Et sic quidem se res habuit non modo synodi Nicaenae sed et praesentis diebus caet.

z) Caue *Anc. Ch. Gov.* c. II. et IV.

§. VIII.

Opinio Spalatensis *et* Hieronymi *praeferenda*.

IN re adeo obscura et tantopere inter viros doctos controversa non facile est ad diiudicandum, cuius a parte stet veritas. Certe potestas patriarchalis non vno eodemque tempore vbique locorum constituta fuit. *Alexandriae* et *Antiochiae* omnium maturissime innotuit, et episcopi quidem *Alexandrini* iurisdictioni ante concilium *Nicaenum* omnis *Aegyptus*, *Libya* et *Pentapolis* suberat, vti e canone *Nicaeno* patet. Haec erat dioecesis *Aegyptiaca*, sex amplas continens prouincias, quatuor in *Aegypto* sitas, nimirum *Thebaidem*, *Arcadiam*, *Augustanicam* et *Aegyptum* proprie dictam, *Libyam* inferiorem, et *Libyam* superiorem, quae est *Pentapolis*. Quae prouinciae omnes vti praefecto *augustali Aegypti* parebant, ita similiter episcopi *Alexandrini* iurisdictioni erant subiectae. Ita vt non tantum vnius alicuius prouinciae, sed sex prouinciarum, vni dioecesi iunctarum, esset metropolitanus. Iam vero disputatur, an vllum eo tempore metropolitanum sibi subiectum habuerit? Si enim habuit, concilii *Nicaeni* tempore veri nominis patriarcha fuit. Hoc certe possum dicere, EPIPHANIVM et SYNESIVM expressam archiepiscoporum et metropolitanorum facere mentionem, qui archiepiscopo *Alexandrino*, *Athanasii* et *Alexandri*, istius antecessoris, memoria, qui ambo concilio *Nicaeno* interfuere, subiecti fuerunt. Vtrum vero metropolitanos sensu proprio dictos, an tantum coadiutores archiepiscopi *Alexandrini* intelligat, ego quidem definire non ausim. Ipsa eorum loca recitabo, ampliore disquisitione curiosis ac eruditis lectoribus relicta. SYNESIVS [a] dicit, *magnum illum Athanasium, cum exiguam adhuc orthodoxae fidei scintillam, quae in Ptolemaide esset, fouere et magis magisque accendere oporteret, Siderium, episcopum Palaebiscensem, hominem maioribus rebus gerendis idoneum, eo commigrare iussisse,*

a) Synes. ep. LXVII. ad Theoph. p. 231. Τὸν πάμμεγαν Ἀθανάσιον συγχωρῆσαί τε τῷ καιρῷ, καὶ μετ᾽ ὀ πολὺ δεήσαν ἐν Πτολεμαΐδι, τὸν ἐνόντα σμικρὸν ἔτι τῆς ὀρθοδοξίας σπινθῆρα θάλψαντε καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐξάψαι, τὸν ἄνδρα τοῦτον ὡς μείζοσι πράγμασι ἐπιτήδειον ἐκεῖ διαβῆναι κελεῦσαι, τὴν μητροπολίτιν ἐκκλησίαν ἐπιτρέψαντα.

ſiſſe, vt metropolitanam eccleſiam gubernaret. Et EPIPHANIVS [b] de *Meletio*, ſchiſmatis *Meletiani* ante concilium *Nicænum* auctore, loquens, *Is ipſe Meletius*, inquit, *archiepiſcopus in Aegypto, et Alexandro ſubiectus, rem omnem* (de *Ario*) *ad Alexandri archiepiſcopi aures detulit.* Hæc iis conſonant, quæ de ipſo alibi [c] dicit: *Ille quidem*, (Meletius) *cæteris Aegypti epiſcopis antecellens, ſecundum a Petro dignitatis locum obtinebat, vtpote illius adiutor: ſed eidem tamen ſubiectus, et ad ipſum de cauſſis eccleſiaſticis referens. Hic enim mos eſt Alexandrinorum epiſcoporum, vt per totam Aegyptum ac Thebaidem, Mareotem, Libyam, Ammoniacam, Mareotidem et Pentapolin eccleſiaſtica negotia adminiſtrent.* Vt adeo, quemadmodum *Alexandrinus* epiſcopus ſex prouincias ſibi ſubiectas habuit, ita etiam metropolitanos ſeu archiepiſcopos, vt archiepiſcopum *Lycopolitanum* in *Thebaide*, metropolitanum *Ptolemaidis* in *Pentapoli*, ſibi ſubordinatos habuiſſe videatur. Et ſi hi proprie dicti metropolitani fuere, ipſe ſub nomine metropolitani totius diœceſis *Aegyptiacæ* patriarcha fuerit, neceſſe eſt, quemadmodum iſti ſuarum quisque prouinciarum metropolitani erant; quod ipſum etiam HIERONYMVS de *Cæſarea* et *Antiochia* tradit, quod videlicet earum altera *Palæſtinæ*, altera *Orientalis* diœceſis metropolis fuerit; idque ex antiquo more, a concilio *Nicæno* approbato atque confirmato.

§. IX.

Poteſtas patriarchalis in tribus conciliis generalibus, progreſſu temporis habitis, nempe Conſtantinopolitano, Epheſino *et* Chalcedonenſi *ſtabilita.*

QVOMODOCVMQVE autem hæc ſe habeant (nihil enim certi hac in re definio;) ætas inſequuta grauia certe et vrgentia ſtabilitæ

b) Epiph. hæreſ. LXIX. n. III. Ἀνήνεγκεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξάνδρου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μελήτιος ὁ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ὑπὸ δὲ χεῖρα Ἀλεξάνδρου ἐδόκει εἶναι.

c) Epiph. hær. LXVIII. n. I. Ἐδόκει δὲ καὶ ὁ Μελήτιος τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον προήκειν καὶ δευτερεύειν τῷ Πέτρῳ κατὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, ὡς δὲ ἀντιλήψεως αὐτοῦ χάριν, ὑπ' αὐτὸν δὲ ὢν καὶ ὑπ' αὐτὸν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀναφέρων· τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ τὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἀρχιεπίσκοπον πάσης τε Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος, Μαρεώτου τε καὶ Λιβύης, Ἀμμωνιακῆς, Μαρεώτιδός τε καὶ Πενταπόλεως, ἔχειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν.

bilitæ atque increſcentis poteſtatis patriarchalis nobis ſuppeditat argumenta. Concilium generale, *Conſtantiopoli* [d] A. CCCLXXXI. celebratum, ad conſtituendos ſuos vnicuique diœceſi limites, hunc fecit canonem: *Epiſcopi ad eccleſias, quæ ſunt vltra diœceſin ſuosque limites, ne accedant: ſed ſecundum canones Alexandriæ quidem epiſcopus Aegyptum ſolam regat. Orientis autem epiſcopi Orientem ſolum adminiſtrent, ſeruatis priuilegiis ac præminentiis, quæ ſunt in Nicæni concilii canonibus, Antiochenæ eccleſiæ. Et Aſianæ diœceſis epiſcopi, quæ ſunt in ſola Aſiana adminiſtrata: et Thraciæ epiſcopi Thraciam tantum regant, et Pontanæ Pontanam.* THEODORETVS [e] de hoc concilio loquens, *Diœceſes*, inquit, *diſtinxerunt, et ſua vnicuique diœceſi adſignarunt, aperte interdicentes ex altera quosquam diœceſi alteram inuadere.* Et SOCRATES [f] adhuc ſignificantius: *Patriarchas conſtituerunt, prouinciarum diuiſione facta, ita vt nullus epiſcopus vltra propriam diœceſin alienas eccleſias inuaderet. Id enim antea propter perſecutiones promiſcue factum fuerat. At Nectarius quidem regiam vrbem et Thraciæ prouincias ſortitus eſt, Helladius vero, qui Cæſareæ Cappadociæ poſt Baſilium erat epiſcopus, Ponticæ diœceſis patriarchatum obtinuit.* cæt.

QVIN-

d) Conc. Conſtant. c. II. (tom. II. p. 948.) Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους, ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγχέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους τὴν ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνην οἰκονομεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θρᾴκης τὰ τῆς Θρᾳκικῆς μόνον οἰκονομεῖν.

e) Theodor. ep. LXXXVI. ad Flauian. (tom. III. p. 963.) Τὰς διοικήσεις διέκριναν, καὶ ἑκάστῃ διοικήσει τὰ ἑαυτῆς ἀπένειμαν, ἄντικρυς ἀπαγορεύσαντες, ἐξ ἑκατέρας τινὰς διοικήσεως ἑτέρᾳ μὴ ἐπιέναι.

f) Socrat. H. E. lib. V. c. VIII. Πατριάρχας καθίστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ὑπερβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγίνετο ἀδιαφόρως· καὶ κληροῦται Νεκτάριος μὲν μεγαλόπολιν καὶ τὴν Θρᾴκην· τῆς δὲ Ποντικῆς διοικήσεως, Ἑλλάδιος, ὁ μετὰ Βασίλειον Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος.

QVINQVAGINTA circiter annis post, nimirum A. CCCCXXXI. concilium tertium generale *Ephesi* habitum est, in quo episcopum *Antiochenum* potestatem ordinandi in *Cypro* sibi arrogasse legimus: concilium autem nullo eum iure hoc facere intelligens, in gratiam episcoporum *Cypri* decretum faciebat, eosque a potestate *Antiocheni* exemtos declarabat. [g] *Habebunt*, inquiunt patres, *ius suum intactum et inuiolatum, qui sanctis in Cypro ecclesiis præsunt, secundum canones sanctorum patrum et veterem consuetudinem per se ipsos ordinationes religiosissimorum episcoporum facientes;* Et addunt hæc: *Istud etiam in aliis diœcesibus, et in omnibus prouinciis seruetur, vt nullus piissimorum episcoporum aliam prouinciam occupet, quæ antea et ab initio sub sua vel antecessorum suorum potestate non fuerit.* Ex quibus patet planissime, episcopum *Antiochenum* tum temporis diuersas prouincias, siue integram aliquam diœcesin potestati suæ subiectam habuisse, quo in iure a concilio confirmatus fuit, potestate in *Cyprum* prouinciam ei tantum abiudicata, quod ex antiquo iure ad ipsum haud pertineret.

ANNIS circiter duodeuiginti præterlapsis *Theodosius* Iunior et *Valentinianus* A. CCCCXLIX concilium secundum *Ephesi* coëgerunt. Et in epistola, qua *Dioscorum* episcopum *Alexandrinum* eo euocabant, decem diœcesis suæ metropolitanos [h] secum adducere iubebant. LIBERATVS hoc in *breuiario* suo adnotavit, et epistola ipsa hodienum exstat [i] in concilio *Chalcedonensi*; vnde

g) Concil. Eph. I. act. VII. decret. de episc. Cypr. (tom. III. p. 801.) ἕξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ὁσίων πατέρων καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι᾽ ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων καὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν, οὐκ οὖσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ, ἤγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα καταλαμβάνειν.

h) Liberat. breuiar. c. XII. Imperator dirigens sacram Dioscoro in Alexandriam præcepit, vt cum decem metropolitanis episcopis, quos voluisset, ipse eligeret, et veniret Ephesum.

i) Conc. Chalced. act. I. (tom. IV. conc. p. 100.) Ἡ σὴ ὁσιότης σὺν ἑαυτῇ δέκα μὲν εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν διοίκησιν μητροπολίτας κ. τ. λ. *Tua sanctitas sumtis secum decem reuerendissimis metropolitis episcopis, qui sub tua degunt diœcesi. cet.*

vnde patet, bene multos eo tempore metropolitanos in diœcesi *Aegyptiaca* archiepiscopi *Alexandrini* potestati fuisse subiectos. Vt adeo, etsi de prima potestatis patriarchalis origine nondum inter omnes conuenit: nullum tamen amplius dubium sit, quin tempore conciliorum generalium *Ephesini* ac *Chalcedonensis* summum fastigium conscenderit.

§. X.

Patriarcharum potestas non prorsus eadem in omnibus ecclesiis. Patriarchae Constantinopolitano *peculiaria quaedam fuerunt priuilegia.*

PROXIMVM igitur est, vt in horum patriarcharum iura ac priuilegia inquiramus. Atque heic bene notandum est, potestatem patriarcharum non praecise vnam eamdemque in omnibus ecclesiis, sed diuersam fuisse pro diuersa locorum ac regionum consuetudine, vel prout regibus et conciliis maiora eis priuilegia concedere placuit. Patriarcha *Constantinopolitanus*, quando primum a concilio generali secundo constitutus fuerat, vnicam tantum diœcesin *Thraciae* ad exercendam iurisdictionem suam, sibi adsignatam [k] habebat: at proxime insequuto aeuo quasi quidam patriarcha super patriarchas, *Ephesinum* et *Caesareensem* in *Asiatica* et *Pontica* diœcesibus, euasit, idque sine dubio istis duobus exarchis primum ex aliqua in regiae ciuitatis exarchum obseruantia libentissime permittentibus; quod postea quam in consuetudinem abiit, deinde canone concilii *Chalcedonensis* confirmatum fuit. Sessione huius concilii decima sexta longa hac de re erat disputatio, legatis pontificis *Romani* acriter contra nitentibus. At vero cunctis duarum diœcesium *Asianae* et *Ponticae* metropolitanis, qui tum in concilio aderant, vna cum *Thalassio*, episcopo *Caesareensi* et diœcesis Ponticae exarcho vna voce declarantibus, episcopum *Constantinopolitanum* ex longa consuetudine ac praescriptione priuilegium ordinandi metropolitanos in his duabus diœcesibus non minus, quam in *Thracia* habuisse; decernebatur, ipsi hoc priuilegium, non obstante episcopi *Romani*

k) Concil. Constant. I. c. II. (tom. II. p. 947.) Τὰς τῆς Θρᾴκης τὰ τῆς Θρᾳκικῆς μόνον οἰκονομεῖν, *Thraciae episcopi Thraciam tantum regant.*

ni interpellatione, conseruari oportere. [l] Duobus etiam istius concilii canonibus appellationes [m] ab harum diœcesium exarchis accipere ei permittitur, quod eius thronus in ciuitate esset regia. Et in eiusmodi earum diœcesium locis, quæ maximam partem in barbarorum erant potestate, per alium canonem [n] auctoritate omnes ordinandi episcopos instruitur, quod aliis in locis solius metropolitani erat priuilegium. THEODORETVS [o] animaduertit, ipsum *Chrysostomum* ante concilium *Chalcedonense* hanc potestatem in istas tres diœceses exercuisse. Dicit enim: *Neque hanc ille* (Chrysostomus) *prouidentiam gerebat in illa tantum ciuitate* (Constantinopoli); *sed in Thracia etiam vniuersa, quæ sex in prouincias diuisa est, et in Asia tota, quæ ab vndecim præsidibus regitur: quin et Ponticam quoque iisdem legibus ornauit, quæ pares numero cum Asia rectores habet.* Non

l) Concil. Chalced. can. XXVIII. (tom. IV. p. 769.) Χρῆναι δὲ τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, τῶν αὐτῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν, καὶ αὐτὸν ἐξ αὐθεντίας ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας ἔν τε τῇ Ἀσιανῇ, καὶ Ποντικῇ καὶ Θρᾳκικῇ ταῖς διοικήσεσι κ. τ. λ. *Oportere autem sanctissimum archiepiscopum regiæ Constantinopolis nouæ Romæ eisdem primatibus honoris et ipsum dignum esse, et potestatem habere ordinare metropolitas in Asiana et Pontica et Thracica diœcesibus. cæt. conf. Act. XVI. tot.*

m) Ibid. can. IX. Εἰ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἀμφισβητοίη, καταλαμβανέτω ἢ τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω. *Si cum ipsius prouinciæ metropolitano episcopus vel clericus controuersiam habeat, diœcesis exarchum adeat, vel* imperialis vrbis Constantinopolis thronum, et apud eum litiget.

Ibid. c. XVII. Εἰ δέ τις παρὰ τοῦ ἰδίου ἀδικοῖτο μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ, δικαζέσθω, καθὰ προείρηται. *Si quis iniuria adficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum diœcesis* vel Constantinopolitanam sedem litiget, *sicut prius dictum est.*

n) Concil. Chalced. c. XXVIII. Τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ἀπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κ. τ. λ. *Episcopi prædictarum diœcesium, quæ sunt inter barbaros, a praedicto* throno *sanctissimæ* Constantinopolitanæ ecclesiæ ordinentur. cæt.

o) Theodoret. hist. eccl. lib. V. c. XXVIII. Ταύτην ἐποιεῖτο τὴν προμήθειαν οὐ μόνον ἐκείνης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Θρᾴκης ἁπάσης, εἰς ἓξ δὲ αὕτη ἡγεμονίας διῄρηται, καὶ τῆς Ἀσίας ὅλης, ὑπὸ ἕνδεκα δὲ καὶ αὕτη ἀρχόντων ἰθύνεται, καὶ μέντοι καὶ τὴν Ποντικὴν τούτοις κατεκόσμει τοῖς νόμοις, ἰσαρίθμους δὲ καὶ αὕτη ἔχει τῆς Ἀσίας τοὺς ἡγουμένους.

Non igitur poteſtatem patriarchalem ex inualeſcente ſubinde *Conſtantinopolis* amplitudine metiri, ſed peculiaria quorumdam patriarcharum priuilegia, quae prae aliis habuerunt, a ſe inuicem diſtinguere debemus, qua ſola ratione poteſtatem cuiuslibet intelligere poſſumus.

§. XI.

Patriarcha Alexandrinus *itidem quaedam priuilegia ſibi peculiaria habuit.*

NAM patriarcha *Alexandrinus* itidem praerogatiuas quasdam habebat, quibus praeter ipſum nemo alius fruebatur. Cuiusmodi erat ius electionem vniuscuiusque epiſcopi per omnes dioeceſis ſuae prouincias approbandi, eumque conſecrandi. Hoc privilegium ne quidem patriarchae *Conſtantinopolitano* datum erat. Concilium enim *Chalcedonenſe* in iisdem locis, vbi poteſtatem conſecrandi metropolitanos per tres integras dioeceſes ei concedit, priuilegium conſecrandi horum metropolitanorum epiſcopos ſuffraganeos ipſi abiudicat, iubetque p) *vniuſcuiuſque ciuitatis epiſcopos ordinari ab omnibus, aut pluribus prouinciae epiſcopis, poteſtatem habente metropolitano ſecundum patrum regulas definitam, etiam nihil communicante in illorum ordinationibus archiepiſcopo Conſtantinopolitano.* Alius autem mos erat *Alexandriae.* Epiſcopus enim *Alexandrinus*, cum eſſet adhuc tantum metropolitanus, ſex prouinciarum in dioeceſi *Aegyptiaca* epiſcopos omnes ordinabat, vnus et ſolus in omnibus iſtis prouinciis exſiſtens metropolitanus. Non autem niſi eamdem habens dioeceſin, cum ad patriarchalem eueheretur dignitatem, antiquum epiſcopos per ſex prouincias ordinandi morem continuabat, nouos metropolitanos hic illic conſtitutos nihil moratus. Et in hoc patriarcha *Alexandrinus* ab aliis omnibus differebat. Nam in reliquis dioeceſibus vniuerſis ius epiſcopos ſuos ſuffraganeos

p) Concil. Chalced. act. XVI. circ. fin. (tom. IV. p. 817.) Τὰς μέν τοι κατὰ πόλιν ὁσιωτάτες ἐπισκόπες χειροτονεῖσθαι παρὰ πάντων ἢ τῶν πλειόνων τῆς ἐπαρχίας εὐλαβεστάτων, τὸ κῦρος ἔχοντος τῆ μητροπολίτε, κατὰ τὸν κείμενον τῶν πατέρων κανόνα, καὶ μηδὲν ἐπικοινῦντος ταῖς ἐκείνων χειροτονίαις τῆ ὁσιωτάτε ἀρχιεπισκόπε τῆς βασιλίδος Κωνσταντινεπόλεως.

ganeos ordinandi habebant metropolitani, quod heic patriarcha tamquam vetustam potestatis suae metropolitanae partem sibi ipsi reseruabat. Noui equidem, virum quemdam eruditissimum [q] aliter sentire. *Episcopus*, inquit ille, *Alexandrinus detrimentum cepit factus patriarcha: tum enim secundum ecclesiasticae politiae constitutionem episcoporum suffraganeorum ordinatio, ipsi antea in solidum propria, ad diuersos metropolitanos ei subiectos, deuoluta erat.* Sed hoc inde adseritur, quod iura patriarchalia vbique vna eademque fuisse supponuntur: quod autem exemplo, quod de *Constantinopoli* attuli, secus fuisse, apparet. Patriarchae enim *Ephesinus* et *Caesareensis* suos ipsorum metropolitanos non ordinabant, sed omnes episcopo *Constantinopolitano* subiecti erant. Et quod ad patriarcham *Alexandrinum* attinet, e SYNESIO, qui ipse erat metropolitanus *Ptolemaidis*, constat, non tantum metropolitanorum, sed omnium etiam episcoporum suffraganeorum ordinationem per integrum *Aegypti*, *Libyae* et *Pentapolis* tractum ad ipsum solum spectasse. In epistola enim ad *Theophilum* scribens, se cum duobus aliis episcopis *Olbiam* ad eligendum episcopum profectum, et *Antonium* quemdam vnanimi populi consensu electum esse; addit [r], rem vnam adhuc deesse, omnium maxime necessariam, ipsius videlicet manum, qua electum episcopum consecret. Quod ipsum indicat, episcopum *Alexandrinum* antiquum ius suum omnes episcopos dioecesis *Aegyptiacae* consecrandi retinuisse.

§. XII.

q) Caue *Anc. Ch. Gov.* c. IV. p. 158. 159. Vbi verba eius sic habent: We begin with the patriarch of Alexandria who seems to have gain'd little by his new patriarchship besides the honour of the title, wether we consider him in point of precedency, in point of power, or in the extent of his jurisdiction; nay in some respects he was a loser rather than a gainer by it. In point of precedency, he was before the second metropolitan in the whole christian world, whereas now he was thrust down in the third place. In point of power he was before this change sole metropolitan of these parts, and the ordination of his suffragan bishops intirely belong'd to him, or depended upon his consent and confirmation, which now according to the constitution of church-polity must be devolved upon the several metropolitans under him: Nor was he much advanc'd in the extent of his jurisdiction.

r) Synes. ep. LXXVI. ad Theoph. Ἑνὸς ἔτι δεῖ, τοῦ κυριωτάτου μέντοι τῆς ἱερᾶς σου χειρός.

§. XII.

Primum *patriarcharum priuilegium erat; Ordinare omnes diœcesium metropolitanos, suam autem ipsorummet ordinationem recipere a synodo diœcesis.*

IN aliis diœcesibus patriarcharum potestas in omnium metropolitanorum, qui eis subiecti erant, ordinatione seu confirmatione conspiciebatur. Hoc ex antea citatis concilii *Chalcedonensis* canonibus [s] et nonnullis *Iustiniani* imperatoris nouellis patet; quarum aliqua [t] meminit, quod episcopus *Constantinopolitanus* omnes metropolitanos sibi subiectos ordinet; et alia quædam eamdem potestatem patriarchæ *Iustinianæ Primæ* [u] confert, quod in isto loco imperator hanc in lucem editus fuerat. Et hoc peculiare patriarcharum fuisse priuilegium, porro cognoscitur ex quodam *Arabicorum* canonum a *Turriano*, sub nomine canonum *Nicænorum* publicatorum, qui inuenti fuere, posteaquam nomen patriarcharum in ecclesia satis innotuisset. Tricesimus sextus ex his canonibus loquens de catholico in *Aethiopia* [w], qui non erat patriarcha, sed patriarchæ *Alexandrino* parebat, dicit: *Non ius habeat constituendi archiepiscopos, vt habet patriarcha; siquidem non habet patriarchæ honorem et potestatem.*

PRAE-

s) Conc. Chalced. c. XXVIII. vid. not. (n) p. 252. act. XVI. p. 798. Χειροτονεῖσθαι τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. *Ordinari autem metropolitas præfatarum diœcesium a* Constantinopolitano archiepiscopo.

t) Iustin. nouell. VII. c. I. - - μήτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ κ. τ. λ. - *neque sub patriarchica sede huius felicissimæ ciuitatis (Constantinopolis) constitutas (ecclesias)* quarum metropolitas ipse ordinat *cæt.*

u) Iustin. nouell. CXXXI. c. III. Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεδιτερρανείας καὶ Δακίας ῥιπησίας, Τριβαλλέας, Δαρδανίας καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ Παννονίας καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι. *Per tempus beatissimum Primæ Iustinianæ patriae nostræ archiepiscopum habere semper sub sua iurisdictione episcopos prouinciarum Daciæ mediterraneæ et Daciae Ripensis et Priualis (al. Triballiæ) et Dardaniæ et Mysiæ superioris et Pannoniæ: Et ab eo hos ordinari, ipsum vero a proprio ordinari concilio.*

w) Conc. Nic. Arab. c. XXXVI.

PRAEROGATIVA igitur erat patriarcharum (si ab *Ephesino* et *Cæsareensi* discesseris) metropolitanos ipsis subiectos ordinare: eos ipsos autem a synodo omnium diœcesis suæ episcoporum ordinari oportebat, quemadmodum nouella *Iustiniani* modo adlegata x) nobis tradit. Et hæc canonica patriarcharum ordinatio vocabatur. Ita enim concilium *Constantinopolitanum* in epistola sua synodica ad episcopos *occidentales Flauiani*, episcopi *Antiocheni* (qui, teste THEODORETO, y) omni *orientali* diœcesi præerat,) ordinationem probat, quod non tantum ab episcopis prouinciæ, sed etiam τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, totius *orientalis diœcesis* z) episcopis, in synodo congregatis, ordinatus sit.

§. XIII.

Secundum *priuilegium erat*, *Conuocare synodos*, *in illisque præsidere.*

PRAETEREA potestatem habebant patriarchæ metropolitanos et omnes episcopos suos ad synodum diœceseos euocandi; quod priuilegium eodem fundatum erat canone, qui metropolitanis prouinciales cogendi synodos in iisque præsidendi auctoritatem dederat. Quam enim metropolitani habebant potestatem in episcopos suos prouinciales, eamdem in metropolitanos habebant patri-

x) Nouell. CXXXI. vid. not. (u) pag. 255. Ipsum vero (patriarcham) a proprio ordinari concilio.

y) Theod. hist. eccl. lib. V. c. XXIII. Τῆς ἰδίας αἱ ἐκκλησίαι τῆς Φλαβιανοῦ προεδρίας ἀντέχονται· πρὸς δὲ τῇ ἰδίᾳ καὶ τὴν Ἀσιανὴν ἅπασαν καὶ τὴν Ποντικὴν, καὶ μέν τοι καὶ τὴν Θρᾳκικὴν κοινωνούσας ἔχει καὶ συνημμένας, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν δὲ ἅπαν ἐκεῖνον οἶδε τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐπισκόπων ἡγούμενον. *Flauiano episcopo adhærent orientales ecclesiæ: et cum orientali diœcesi Asiaticam quoque totam et Ponticam et Thracicam communione coniunctas habet: sed et Illyricum vniuersum eumdem agnoscit orientalibus episcopis præsidere.*

z) Concil. Constant. ep. ad occid. ap. Theod. hist. eccles. lib. V. c. IX. Τῆς δὲ πρεσβυτάτης καὶ ὄντως ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἐν ᾗ πρώτῃ τὸ τίμιον τῶν Χριστιανῶν ἐχρημάτισεν ὄνομα, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Φλαβιανὸν οἵ τε τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως συνδραμόντες κανονικῶς ἐχειροτόνησαν, πάσης συμψήφου τῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ διὰ μιᾶς φωνῆς τὸν ἄνδρα τιμησάσης. *Antiquissimæ vereque apostolicæ Antiochenæ in Syria ecclesiæ, in qua primum venerandum christianorum nomen auditum est, reuerendissimum et religiosissimum episcopum Flauianum prouinciæ simul et diœcesis orientalis conuenientes episcopi canonice ordinarunt, tota ecclesia consentiente, et quasi vno ore collaudante.*

patriarchæ. Ethinc THEODORETVS [a] de ſua ipſius *Antiochiam* verſus ad patriarchæ ſui ſynodos profectione loquens, ideo ſe illic comparuiſſe dicit, vt eccleſiaſtico canoni obſequeretur, qui reum haberi iubeat eum, qui ad ſynodum vocatus adeſſe noluerit.

§. XIV.

Tertium *priuilegium erat; Appellationem a metropolitanis et ſynodis prouincialibus accipere.*

ALIVD patriarcharum priuilegium erat, poteſtas accipiendi a metropolitanis et ſynodis prouincialibus appellationem, eorumque decreta, ſi minus iuſte facta eſſent, abolendi: *Si quis*, inquit concilium *Chalcedonenſe* [b] certo quodam canone, *cum ipſius prouinciæ metropolitano epiſcopus vel clericus controuerſiam habeat, diœceſis exarchum adeat:* Et alibi [c]: *Si quis iniuria adficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum diœceſis, vel Conſtantinopolitanam ſedem litiget.* Hi canones in ciuilem legem adoptati et imperatorum edictis confirmati ſunt. Vi enim conſtitutionis cuiusdam *Iuſtinianeæ* [d] patriarcha appellationem a ſynodo prouinciali accipere et omnes cauſſas, legitimo modo ad ipſum relatas, decidere poterat: et ordinarius agendi modus inibi præſcribitur, nimirum, vt nemo cauſſam ſuam ab initio ad patriarcham deferat, ſed prius ad epiſcopum ciuitatis, in qua quis verſetur, tum ad metropolitanum epiſcopum, poſtea ad regionis ſynodum, et denique ad patriarcham, contra cuius ſententiam nullum locum appellationi relinquit. Idem aliis iſtius imperatoris legibus [e] repetitur et confirmatur, quas heic nihil attinet recitare.

§. XV.

a) Theodoret. ep. LXXXI. Ὑπήκουον τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι πειθόμενος, ὃς κινδυνεύειν παρακελεύεται τὸν καλούμενον εἰς σύνοδον καὶ παραγίνεσθαι μὴ βουλόμενον.

b) Concil. Chalced. can. IX. (tom. IV. p. 759.) Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἀμφισβητοίη, καταλαμβανέτω τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως.

c) Conc. Chalced. c. XVII. Εἰ δέ τις παρὰ τοῦ ἰδίου ἀδικεῖτο μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω.

d) Cod. Iuſtin. lib. I. tit. IV. c. XXIX. vid. not. (p) p. 228.

e) Iuſt. nouell. CXXIII. c. XXII. Εἴ τινες ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε

§. XV.

Quartum *priuilegium patriarcharum erat; In metropolitanos censura ecclesiastica vti, nec non in eorum episcopos suffraganeos, si metropolitanos in exercenda aduersus hos ipsos hac censura negligentiores esse intelligerent.*

QVEMADMODVM patriarchis appellationem a metropolitanis suis accipere licebat, ita in eorum administrationem inquirendi, eosque corrigendi, et censuræ ecclesiasticæ pœna adficiendi habebant potestatem, si hæreseos vel male administrati aut neglecti officii rei essent, quo nomine secundum canones censuræ ecclesiasticæ obnoxii reddebantur. IVSTINIANVS expressam legem in hanc rem tulit, his verbis [f] conscriptam: *Quoties quidam sacerdotum, vel clericorum, vel abbatum, vel monachorum accusabuntur vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros canones admissum; siquidem episcopus est is, qui accusatus est, eius metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt: Si vero metropolitanus sit, eius beatissimus archiepiscopus*, (hoc est, patriarcha) *sub quo degit*. Huius potestatis beneficio *Gerontium* [g] metropolitanum *Nicomediensem* abdicauit *Chrysostomus*: et *At-*

ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων, τὸ πρᾶγμα κρινέτω· καὶ εἰ μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω, ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνᾴδει· οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου ἀντιλέγειν δυναμένου. *Si quis sanctissimorum episcoporum eiusmodi synodi dubitationem aliquam ad inuicem habeat, siue pro ecclesiastico iure, siue pro aliis quibusdam rebus: prius metropolita eorum cum aliis de sua synodo episcopis caussam examinet et iudicet: et si non rata habuerit vtraque pars, quæ iudicata sunt*, tunc *beatissimus* patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, et illa determinet, *quæ ecclesiasticis canonibus et legibus consonant:* nulla parte eius sententiæ contradicere valente.

f) Iustin. nouell. c. XXXVII. c. V. Ὁσάκις ἂν τινες κατηγορηθεῖεν τῶν ἱερέων ἢ κληρικῶν ἢ ἡγουμένων, ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ πίστεως, ἢ περὶ αἰσχροῦ βίου, ἢ ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τι διαπραττόμενοι, καὶ εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη ὁ κατηγορούμενος, τὸν τούτου μητροπολίτην ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη, τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον, ἐφ' ὃν τελεῖ.

g) Sozom. hist. eccles. lib. VIII. c. VI. Γερόντιον ἐξεώσατο τῆς Νικομηδέων ἐκκλησίας.

et *Atticus* controuerfiam inter *Theodofium* et *Agapetum* h de throno *Synnadæ*, metropolis *Phygiæ Pacatianæ*, inter fe contendentes decidit. Et facile foret, ex antiquis conciliis multa alia id genus exempla adferre eorum, qui eamdem hanc in metropolitanos exercuerunt poteftatem.

NON fuper metropolitanos tantum, fed fuper eorum etiam epifcopos fuffraganeos hæc poteftas fe fe extendebat. Quamquam enim quiuis epifcopus prouincialis ab fuo ipfius metropolitano et ab fynodo prouinciali debebat iudicari: tamen fi in exfequenda contra fontes canonum fententia negligentius et remiffius fe gererent, patriarchæ integrum erat, cauffam ipfam recognofcere, et epifcopo cuique, intra fuæ iurisdictionis limites conftituto, pœnam cenfuræ ecclefiafticæ irrogare. Ita SOZOMENVS i de *Chryfoftomo* memoriæ prodidit, ipfum, quum aliquando *Ephefum* vifendi cauffa veniffet, tredecim epifcopos, partim in *Lycia* et *Phrygia*, partim in ipfa *Afia*, propter vendita ab eis facerdotia et corruptos mores alios ecclefiis expuliffe. Hoc factum eft in fynodo feptuaginta epifcoporum *Ephefi* A. CCCCI. VT HENRICVS VALESIVS k et LVDOVICVS ELLIES DVPIN

 EPAL-

h) Socrat. hift. ecclef. lib. VII. c. III. Ἀττικὸς τὸν Θεοδόσιον λόγῳ παρεμυθήσατο, πείσας ἀνεξικάκως τὸν ἡσύχιον βίον ἀσπάζεσθαι, προκρίνειν δὲ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων διδάξας· γράφει τε τῷ Ἀγαπητῷ ἔχεσθαι τῆς ἐπισκοπῆς, μηδὲν ἐκ τῆς Θεοδοσίου λύπης ἀνιαρὸν ὑφορώμενον. *Atticus ipfum quidem Theodofium verbis confolatus eft, monens, vt patienti animo quietum vitæ genus amplecteretur, et publica commoda priuatis rationibus anteferret. Agapeto vero fcribit, vt epifcopatum retineat, nec molefti quidquam ex offenfione Theodofii fibi euenturum fufpicetur.*

i) Sozom. hift. ecclef. lib. VIII. c. VI. Ὁ Ἰωάννης πυθόμενος ὑπὸ ἀναξίων τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ πέριξ ἐκκλησίας ἐπιτροπεύεσθαι, καὶ τὰς μὲν λήμματι καὶ δωροδοκίαις, τὰς δὲ χάριτι ὑπαγομένους τὰς ἱερωσύνας ἀπεμπολεῖν, ἧκεν εἰς Ἔφεσον καθελών τε δέκα καὶ τρεῖς ἐπισκόπους, τοὺς μὲν ἐκ Λυκίας καὶ Φρυγίας, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Ἀσίᾳ, ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν κατέστησε. *Ioannes, cum audiiffet, Afiæ et finitimarum prouinciarum ecclefias ab indignis facerdotibus gubernari, et alios quidem donis ac muneribus, alios vero gratia corruptos*, facerdotia vendere, *Ephefum perrexit. Ac* tredecim epifcopis depofitis, *partim in Lycia et Phrygia, partim in ipfa Afia, alios in eorum locum fubftituit.*

k) Valef. not. in loc. p. 161. Chryfoftomus in Afiam profectus fynodum feptuaginta epifcoporum Ephefi congregauit, in qua depofiti funt *fex epifcopi, non autem tredecim, vt ait Sozomenus.*

e PALLADIO adnotant, qui eiusdem rei facit mentionem, etiamsi de sex tantum episcopis, ibi munere exutis, loquatur.

§. XVI.

Quintum *priuilegium patriarcharum; Quod metropolitanos legatos suos poterant constituere.*

PATRIARCHA potestate pollebat, metropolitanum in quamcumque dioeceseos suae partem tamquam curatorem suum delegandi, ad caussas ecclesiasticas ipsius nomine audiendas et determinandas. Certe in dioecesi *Aegyptiaca*, vbi erat SYNESIVS, ita mos obtinebat. Nam in epistola quadam sua [l] *Theophilo*, patriarchae *Alexandrino*, scribens exponit, quam duram sibi demandarit prouinciam, quando per regiones, hostilibus armis interclusas, ad duos vicos *Libyae* vicinos *Palaebiscam* et *Hydracem* ad quamdam controuersiam, quae de euehendis his locis in sedes episcopales orta sit, determinandam ipsum miserit. *Sed*, inquit ille, *mihi imposita necessitas est pro lege id habendi, quidquid thronus ille* (Alexandrinus) *statuerit.*

§. XVII.

Sextum *priuilegium patriarcharum erat; Quod a metropolitanis suis in rebus magni alicuius momenti consuli debebant.*

QVEMADMODVM metropolitani omnia faciebant, quae a patriarchis secundum canones eis iniungebantur: ita nihil eorum, quae magni essent momenti, sine ipsis peragebant; eadem ipsum obseruantia colentes, qua ipsi ab episcopis suis suffraganeis ex praescripto canonum colebantur. Hic mos certe in *Aegypto* obtinuit, quemadmodum ex noto aliquo loco, in actis concilii *Chalce-*

Du Pin biblioth. vol. III. vit. Chrysost. p. 14. Hoc miserando rerum concursu, Ephesini episcopi et clerus ad Chrysostomum confugiunt; rogant ad se veniat, res suas compositurus. Illuc ipse peruenit, desinente hieme anni CCCCI. synodum conuocat; eo LXX episcopi confluxere. *Sex episcopos numeratae Antonino pecuniae, ad ordinationem obtinendam, reos peractos munere exuit.*

l) Synes. epist. LXVII. p. 208. sub init. Ἐγὼ καὶ βούλομαι καὶ ἀνάγκη μοι θεία, νόμον ἡγεῖσθαι πᾶν ὅ, τι ἂν ἐκεῖνος ὁ θρόνος θεσπίσῃ.

Chalcedonensis [m] obuio, patet, vbi legimus, quod, quum *Leonis* papæ epistolæ contra *Eutychem* ab omnibus episcopis in concilio præsentibus subscriberetur, episcopi *Aegyptiorum* id tum facere detrectauerint, quod eo tempore non haberent patriarcham, nec ipsis extra voluntatem patriarchæ aliquid facere liceret, secundum regulam a concilio *Nicæno* datam, quæ omnes diœcesis *Aegyptiacæ* episcopos archiepiscopum *Alexandriæ* sequi, et sine eo nihil facere iubet. Ita se in concilio excusabant, et excusatio eorum accipiebatur, fiebatque hoc in eorum gratiam decretum: [mm] *Quoniam religiosissimi episcopi Aegypti, non vt catholicæ fidei aduersantes, sanctissimi archiepiscopi Leonis epistolæ subscribere distulerunt, sed dicentes, in Aegyptiaca diœcesi hanc esse consuetudinem, vt præter voluntatem et mandatum episcopi nihil tale faciant; et petunt concedi sibi dilationem vsque ad ordinationem futuri magnæ ciuitatis Alexandrinorum archiepiscopi: iustum nobis et humanum visum est, vt ipsis in proprio habitu in imperiali vrbe manentibus remissio concedatur, donec ordinatus fuerit Alexandrinus archiepiscopus.* cætera.

 §. XVIII.

m) Concil. Chalced. act. IV. (tom. IV. p. 512. 513.) Ἴσασι πάντες οἱ ἁγιώτατοι ἡμῶν πατέρες, ὅτι ἐν ἅπασιν ἀναμένομεν τὴν γνώμην τοῦ παρ᾽ ἡμῖν ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου· καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν, ἀναμεῖναι τὴν τοῦ ἡμετέρου προέδρου γνώμην· αὐτῷ γὰρ ἐν ἅπασιν ἀκολουθήσομεν· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Νικαέων ἅγιοι πατέρες συναγηγερμένοι ἐκανόνισαν τήν ὥστε ἀκολουθεῖν πᾶσαν τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ μηδὲν δίχα αὐτοῦ πράττεσθαι παρά τινος τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν ἐπισκόπων. *Sciunt omnes sanctissimi patres nostri, quia in omnibus exspectamus sententiam sanctissimi nostri archiepiscopi; et petimus vestram clementiam exspectare præsidis nostri sententiam, quia eum in omnibus sequemur. Nam et sanctissimi patres, qui in Nicæa congregati sunt, trecenti decem et octo, hanc regulam dederunt, vt sequatur omnis Aegyptiaca regio archiepiscopum magni nominis ciuitatis Alexandriæ et nihil absque ipso agatur ab aliquo ei subiacente episcopo.*

mm) Concil. Chalced. can. XXX. ex Act. IV. p. 772. ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου, οὐχ ὡς μαχόμενοι τῇ καθολικῇ πίστει, ὑπογράψαι τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεβάλλοντο, ἀλλὰ φάσκοντες, ἔθος εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει, παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου μηδὲν τοιοῦτον ποιεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἄχρι τῆς χειροτονίας τοῦ ἐσομένου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀρχιεπισκόπου, εὔλογον ἡμῖν ἐφάνη καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος, ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἀρχιεπίσκοπος.

§. XVIII.

Septimum *patriarcharum priuilegium erat; Communicare cum metropolitanis istiusmodi leges imperiales; Quae ad ecclesiam attinebant, caet.*

PATRIARCHARVM erat, et ecclesiasticas et ciuiles leges, quae ad ecclesiam attinebant, publicare, atque prouidere, vt omnibus dioecesis suae ecclesiis innotescerent. Methodus a *Iustiniano* imperatore in epilogo ad *nouellam* sextam his verbis [n] praescribitur: *Sanctissimi patriarchae vniuscuiusque dioecesis haec proponant in ecclesiis sub se constitutis, et manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis, quae a nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia et constitutis sub se episcopis haec manifesta faciant: illorum vero singuli in propria ecclesia haec proponant, vt nullus nostrae reipublicae ignoret, quae a nobis ad honorem et ad augmentum magni Dei et saluatoris nostri Iesu Christi disposita sunt.* Vide sis etiam nouellam XLII, ad *Menam* patriarcham *Constantinopolitanum* directam, iisdemque fere verbis desinentem [nn].

§. XIX.

n) Iustin. nouell. VI. epilog. Οἱ μὲν ἁγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἑκάστης ταῦτα προθήσουσιν ἐν ταῖς ὑφ' ἑαυτοὺς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, δῆλα δὲ ποιήσουσι τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα· οἱ δὲ αὖθις καὶ αὐτοὶ προθήσουσί τε αὐτὰ κατὰ τὴν τῆς μητροπόλεως ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, τοῖς δὲ ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόποις φανερὰ ταῦτα καταστήσουσι· κἀκείνων δὲ ἕκαστος ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προθήσει, ὥστε μηδένα τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀγνοεῖν τὰ παρ' ἡμῶν εἰς τιμήν τε καὶ αὔξησιν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατετυπωμένα.

nn) Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ ὀρθῶς ἡμῖν παραστάντα φυλαττέτω τε καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω, καταπέμπουσα αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμάτων, πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις ὁσιωτάτοις μητροπολίταις· ὧν ἑκάστῳ γενήσεται φροντὶς ταῖς ὑπ' αὐτὰς τεταγμέναις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ταῦτα ποιῆσαι φανερά· ὥστε μηδένα τῶν πάντων διαλαθεῖν τά τε τῇ ἀρχιερωσύνῃ δόξαντα, τά τε ὑπὸ τῆς βασιλείας κεκυρωμένα. *Custodiat itaque beatitudo tua, quae recte adnotata sunt, et mittat ipsa per suas Deo dilectas litteras omnibus sanctissimis metropolitis sub ipsa exsistentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis, vt neminem ex omnibus lateant, quae sacerdotio visa sunt et ab imperio confirmata.*

§. XIX.

Octauum *priuilegium; Grandis culpæ reorum absolutio patriarchæ reseruabatur.*

ALIVD priuilegium in diœcesi *Alexandrina* obseruat SYNESIVS, quod nimirum in exercenda disciplina ecclesiastica in magni alicuius et grauem apud omnes offensionem habentis criminis reum singularis patriarchæ ratio habebatur, absolutione istius huius sapientiæ ac prudentiæ reseruata. Quemadmodum huius rei exemplum in *Lamponiano* presbytero exhibet, quem iniuriarum *Iasoni*, sympresbytero suo illatarum, conuictum ab ecclesiæ communione separabat. *Quamquam*, inquit [o], *ex animi pœnitentia lacrymas fudit, et supplex eum populus condonari sibi petiit, ego tamen in iis perseueraui, quæ semel decreueram: soluendi porro ius et auctoritatem ad pontificiam sedem reieci. Vnum hoc ergo mihi sumsi; Si Lamponiano fatalis necessitas immineret, et præstituta mortis dies adesse videretur; tum omnibus, qui eo tempore adessent, presbyteris concessi, vt eum communioni restituerent. Nemo enim, quantum in me erit, ecclesiasticis vinculis obstrictus moriatur. Si conualuerit, rursus iisdem pœnis teneatur, atque a diuina humanissimaque anima tua indulgentiæ tesseram exspectet.* At vero an patriarchæ in vnaquaque diœcesi a metropolitanis suis eodem obseruantiæ genere culti fuerint, nondum quidem licuit obseruare.

§. XX.

Nonum *priuilegium erat; Quod celebriores patriarchæ alii ab aliis non dependerent.*

VLTIMVM patriarcharum priuilegium erat, quod initio æqualis essent ordinis, nec alius ab alio dependeret. Loquor iam de iis, quemadmodum ex prima eorum fuerunt institutione: Nam inse-

o) Synes. ep. LXVII. p. 215. Καί τοι καὶ δάκρυον ἐκ μετανοίας ἀφῆκε, καὶ δῆμος ἱκέτης αὐτὸν ἐξητήσατο· ἀλλ᾽ ἐγὼ τοῖς δεδογμένοις ἐνεκαρτέρησα, τὸ δὲ λῦσαι τὴν αὐθεντίαν εἰς τὴν ἱερατικὴν καθέδραν ἀνέπεμψα. τοσοῦτον ἐν ἐμαυτῷ συνεχώρησα, εἰ προσπελάσειε Λαμπωνιανῷ τὸ χρεὼν, καὶ ἡ κυρία παρεῖναι δόξειεν, πᾶσιν ἐφῆκα τοῖς τότε παρεσομένοις πρεσβυτέροις, κοινωνίας αὐτῷ μεταδοῦναι· μηδεὶς γὰρ ἀποθάνοι δεδεμένος ἐμοί· ἀναῤῥωσθεὶς δὲ, πάλιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὑπόδικος ἔστω καὶ παρὰ τῆς θεσπεσίας σου καὶ φιλανθρώπου ψυχῆς περιμενέτω τῆς συγγνώμης τὸ σύνθημα.

insequutis temporibus concilia atque imperatores multa de eorum institutis immutarunt. Primis temporibus ex viri cuiusdam docti [p] supputatione tredecim aut quatuordecim in ecclesia patriarchæ exstiterunt, hoc est, vnus in qualibet cuiusuis diœcesis imperii *Romani* metropoli. Nimirum patriarcha *Alexandrinus* super diœcesin *Aegyptiacam*, patriarcha *Antiochenus* super diœcesin *orientalem*, patriarcha *Ephesinus* super diœcesin *Asianam*, patriarcha *Cæsareensis* in *Cappadocia* super diœcesin *Ponticam; Thessalonicensis* super *Macedoniam* seu *Illyricum Orientale*, *Sirmiensis* super *Illyricum occidentale*, *Romanus* super *præfecturam Romanam*, *Mediolanensis* super diœcesin *Italicam*, *Carthaginensis* super *Africam*, *Lugdunensis* super *Galliam*, *Toletanus* super *Hispaniam*, *Eboracensis* super diœcesin *Britannicam.* Horum plerique, si non omnes, veri nominis erant patriarchæ, nec alius ab alio dependebat, vsque dum *Romanus* vsurpatione, et *Constantinopolitanus* legum beneficio in vicinos quosdam suos, qui iis se se subiiciebant, potestatem sibi conciliarent. De antiqua ecclesiarum *Britannicarum* nec non *Africanæ* et *Italicæ* diœcesis libertate, earumque diuturna cum *Romano* episcopo contentione, antequam ad obsequium sibi præstandum eas potuit perducere, diuersi ecclesiæ *Anglicanæ* eruditi scriptores [q] hanc materiam dedita opera adgressi, fusius exposuerunt. Id tantum hoc loco adnotare lubet, patriarchas *orientales*, *Alexandrinum*, *Antiochenum*, *Ephesinum*, *Cæsareensem* et *Constantinopolitanum* numquam *Romano* subiectos, sed antiquam libertatem, quam canones eis indulserant, semper tuitos fuisse. Quamquam enim *Cæsareensis* et *Ephesinus* patriarchæ *Constantinopolitano* subordinati erant, et ab illis ad hunc appellare quisque poterat; appellatio tamen locum non habebat vlterius [r], quam ad concilium generale. Vnde patet, patriarchas præstantiores alios ab aliis non dependisse. §. XXI.

p) Brerewood. Veteris eccles. gubernat. patriach. quæst. I. p. 61. Imperium omne Romanum diuisum erat in diœceses tredecim; quarum septem ad orientis imperium; et sex (præter vrbis Romanæ præfecturam) ad occidentem pertinebant.

q) Brerewood. veter. eccles. gubernat. patriarch. Q. II. et III. Caue *Anc. Ch. Gov.* c. V. tot.

r) Vide sis testimonia supra §. XIV. p. 257. 258. allegata.

§. XXI.

Patriarcha Constantinopolitanus *titulo* œcumenici *seu* vniuersalis *dignatus fuit, et ecclesia eius caput ecclesiarum appellata.*

PATRIARCHA *Constantinopolitanus* titulum honorificum *Oecumenici* seu *vniuersalis* patriarchæ gerebat, ipsi quidem, vt probabile est, amplissimæ ipsius iurisdictionis intuitu datum. Ita IVSTINIANVS *Menam*, *Epiphanium*, et *Anthemium* archiepiscopos et vniuersales patriarchas in diuersis suis rescriptis [s] nominat; et *Leo* eumdem titulum archiepiscopi vniuersalis patriarchæ in decem legibus [t], continuata consecutione se se excipientibus, *Stephano* tribuit. Vt adeo non tam noui res exempli sit, vti *Gregorius* papa quidem autumauit, patriarcham *Constantinopolitanum* tunc appellari episcopum œcumenicum: nam iste titulus iam multis annis ante, ab ipsius IVSTINIANI inde tempore legitime ei datus fuerat; et insigniter isti historici falluntur, qui istam appellationem ætate *Gregorii* I. demum subortam esse, dictitant, quippe quæ ad minimum integrum sæculum ante in vsu fuit. At enim vero IVSTINIANVS in alio quodam rescripto plus vltra progreditur, et verbis expressis [u] dicit, quod *Constantinopolitana* ecclesia omnium aliarum sit caput. Quod tantumdem est, quantum *Romæ* vllum vmquam indulsit concilium, hoc est primatus in propria eius diœcesi et honoris prærogatiua, quod ea esset imperii metropolis. Paria priuilegia *Constantinopoli* ex eadem ratione data fuere, quod esset *Roma* noua et sedes imperatoris,

s) Vide Iustin. nouell. VII. Ἀυτοκράτωρ καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος, Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς ἐυδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. *Imperator Iustinianus Augustus* Epiphanio *sanctissimo et beatissimo* archiepiscopo *felicis huius ciuitatis, et* œcumenico patriarchæ. Nouell. XVI. Ὁ ἀυτὸς βασιλεὺς Ἀνθιμίῳ τῷ δειοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. Nouell. XLII. Ὁ ἀυτὸς βασιλεὺς Μήνᾳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

t) Leo imperat. constit. nouell. II. Ὁ ἀυτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. *Idem imperator* Stephano *sanctissimo Constantinopolitano archiepiscopo et* patriarchæ vniuersali. Sic etiam nouell. III - - XII.

u) Iustin. cod. lib. I. tit. II. e. XXIV. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία πασῶν τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλή.

toris, quemadmodum concilia *Constantinopolitanum* w) et *Chalcedonense* cum aliis quibusdam id exprimunt. Ita vt haberent priuilegia honoris et priuilegia potestatis; quorum ista his duabus sedibus propria; hæc autem magnam partem reliquis patriarchalibus ecclesiis omnibus communia erant, si ab *Ephesina* et *Cæsareensi* discesseris, quæ, quemadmodum sæpius iam dixi, secundum leges *Constantinopolitanæ* erant subordinatæ.

§. XXII.

De patriarchis subordinatis, quo loco habiti fuerint in ecclesia, et quod non-mere titulares patriarchæ fuerint.

SCIRE forte non nulli cupiunt. quam auctoritatem hi patriarchæ habuerint in ecclesia, posteaquam reliquis subesse iussi sint.

w) Concil. Constantin. c. III. (tom. II. p. 947.) Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. *Constantinopolitanus episcopus habeat priores honoris partes post Romanum episcopum, eo quod sit ipsa noua Roma.*

Conc. Chalced. c. XXIIX. (tom. IV. p. 769.) Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ρν'. θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. *Etenim antiquæ Romæ throno, quod vrbs illa imperaret, iure patres priuilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi, sanctissimo nouæ Romæ throno æqualia priuilegia tribuerunt, recte iudicantes, vrbem, quæ et imperio et senatu honorata sit, et æqualibus cum antiquissima regina Roma priuilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis, non secus ac illam, extolli ac magni fieri, secundam post illam exsistentem.*

Concil. Trullan. c. XXXVI. ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα. *Decernimus, vt thronus Constantinopolitanus æqualia priuilegia cum antiquæ Romæ throno obtineat, et in ecclesiasticis, vt ille, rebus magni fiat, vt qui sit secundus post illum.*

Iustin. nouell. CXXXI. c. II. Θεσπίζομεν - - τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν. *Sancimus - - sanctissimum senioris Romæ papam primum esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos Romæ nouæ, secundum habere locum*

ſint. Sunt, qui eos a concilio *Chalcedonenſi* ad metropolitanorum conditionem reductos eſſe dicunt; ſed falluntur opinione: nam *Primo*, retinuerunt nomen *exarchorum diœceſis*, atque ita omnibus conciliis ſubſcripſerunt. Ita concilio ſexto generali *Theodorus* ſubſcribens metropolitanum *Epheſinum* et *diœceſis Aſianæ exarchum* [x]; et *Philalethes* metropolitanum *Cæſareenſem* et *Ponticæ diœceſis exarchum* ſe nominauit. *Secundo*, In conciliis generalibus ſedebant ac ſuffragia ferebant proximi a quinque excellentioribus patriarchis, *Romano*, *Conſtantinopolitano*, *Alexandrino*, *Antiocheno* et *Hieroſolymitano*, qui canonum beneficio [y] reliquis omnibus præſidebant. Poſt hoſce præ omnibus metropolitanis *Epheſinus* et *Cæſareenſis* epiſcopi locum occupabant, vti ex ſubſcriptionibus concilii generalis quarti et ſexti [z] videre eſt. *Tertio*, Poteſtatem recipiendi appellationem a metropolitanis habebant, quod ex iisdem concilii *Chalcedonenſis* canonibus, qui [a] patriarchæ *Conſtantinopolitano* poteſtatem accipiendi ab illis appellationem concedunt, manifeſtum eſt. Vt adeo non mere titulares patriarchæ fuerint, vt quidem ſubſequentibus temporibus, ſed poteſtatem æque ac nomen habuerint; ſolo iure ordinandi metropolitanos et accipiendi vltimam appellationem excepto. Sed quamdiu hi aliiue ſuam poteſtatem retinuerint, non eſt mei inſtituti pluribus heic diſquirere.

x) Concil. Conſt. gen. VI. act. XVIII. (tom. VI. p. 1058.) Θεόδωρος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφεσίων μητροπόλεως τῆς Ἀσιανῶν ἐπαρχίας τῷδε τῷ προσφωνητικῷ ὁμοίως ὑπέγραψα. *Theodorus miſericordia Dei* epiſcopus Epheſiorum metropolis Aſianæ prouinciæ *huic proſphonetico ſimiliter ſubſcripſi.*

y) Concil. Trullan. c. XXXVI. conf. not. (w) et add. μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος· εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχέων καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. *Poſt quem* (*Conſtantinopolitanum*) *magnæ Alexandrinorum ciuitatis numeretur thronus: deinde Antiochiæ, et poſt eum Hieroſolymitanæ ciuitatis.*

z) Concil. Chalced. act. I. (tom. IV. p. 318.) act. III. p. 449. Concil. VI. gen. act. XVIII. (tom. VI. p. 1058.)

a) Conc. Chalced. can. IX. et XVII. vid. ſupra §. X. not. (m) pag. 252.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM OCTAVVM
DE ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΙΣ.

§. I.

Omnes metropolitani antiquitus vocati Αὐτοκέφαλοι.

INTER alios titulos, certis quibusdam epiſcopis olim datos, frequenter occurrit nomen, quo αὐτοκέφαλοι, hoc eſt, abſoluta et omni ſubiectione immuni libertate gaudentes epiſcopi appellabantur. Non erat hoc nomen certo cuidam epiſcoporum generi proprium, ſed diuerſis ex diuerſis rationibus datum. Principio enim, antequam patriarchæ conſtituerentur, omnes metropolitani erant αὐτοκέφαλοι, omnia in ſuis ipſorum prouinciis cum epiſcopis ſuis prouincialibus adminiſtrantes, et nemini niſi ſynodo ad reddendam rationem obnoxii, idque in caſu hæreſeos, aut grandis alicuius criminis, contra religionem et canones eccleſiæ deſignati.

§. II.

Quidam metropolitani independentes poſt poteſtatis patriarchalis inſtitutionem, exempli gratia in Cypro, Iberia, Armenia *et in eccleſiis* Britanniæ.

QVINIMMO ipſis etiam patriarchis iam conſtitutis quidam metropolitani in omni ſubiectione libera vitæ ratione perſeuerabant, ordinationem ſuam ab ſua ipſorum ſynodo prouinciali, non ab vllo patriarcha accipientes; omnes controuerſias in ſynodis ſuis dirimentes, a quibus illic non ad ſuperiorem quempiam iudicem niſi ad concilium aliquod generale, prouocari licebat. THEODORVS BALSAMON his αὐτοκεφάλοις metropolitanos *Bulgariæ* [b], *Cypri* et *Iberiæ* adnumerat. Et hæc obſeruatio vtique vera eſt de duobus poſterioribus, qui tantum metropolita-

b) Balſam. in conc. Conſtant. c. II. Εἰ δὲ καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας αὐτοκεφάλους εὑρίσκεις, ὡς τῆς Βουλγαρίας, τὴν Κύπρου, τὴν Ἰβηρίας, μὴ θαυμάσῃς. *Si alias etiam eccleſias inueneris quæ principales et per ſe ſint capita, vt Bulgariam, Cyprum, Iberiam, ne mireris.*

politani fuerunt, neque tamen ab vlla patriarchali aut alia quapiam poteſtate ſuperiore dependerunt. Quamuis enim epiſcopus *Antiochenus*, epiſcopos Cypri ordinandi ius ſibi competere, in concilio *Epheſino* dictitaret, concilium tamen cauſſa audita ius illud quæſitum ei abiudicabat, facto decreto [c], quod, quum epiſcopo *Antiocheno* numquam mos fuerit epiſcopos *Cypri* ordinare, epiſcopi *Cyprii* ius ſuum ſartum tectum retinere, et ſecundum canonem et morem antiquum ipſi epiſcopos inter ſe ordinare debeant. Et hoc deinde in concilio *Trullano* [d] repetitum et confirmatum fuit, et id quidem, poſteaquam *Cypri* incolæ ob barbarorum incurſiones in aliam regionem erant eiecti.

ALII [e] idem priuilegium eccleſiis *Iberiæ*, quam nunc quidem *Georgiam* communiter vocant, datum fuiſſe animaduertunt, quod nimirum nec patriarchæ *Conſtantinopolitano*, nec vlli vmquam alii ſubiectæ fuerint; ſed omnes earum epiſcopi, numero duodeuiginti, abſolutum obſequium ſuo ipſorum metropolitano præſtiterint, a nullo alio ſuperiore dependentes.

EADEM ratio eccleſiarum *Armeniæ*, tempore PHOTII, fuit, quemadmodum ex vetuſta aliqua *græca epiſcopatuum notitia*, a

c) Conc. Epheſ. act. VII. (tom. III. p. 801.) vid. §. IX. not. (g) pag. 250.

d) Concil. Trullan. c. XXXIX. (tom. VI. p. 1159.) Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ τῆς Κυπρίων νήσου προέδρου, ἅμα τῷ οἰκείῳ λαῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν, διά τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους, διά τε τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, τῆς εἰρημένης μεταστάντος νήσου προνοίᾳ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μόχθῳ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως, συνορῶμεν, ὥστε ἀκαινοτόμητα φυλαχθῆναι τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων θεοφόρων πατέρων τῷ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια --- κ. τ. λ. *Cum frater et comminiſter noſter Ioannes, inſulæ Cypri præſul, vna cum ſuo populo in Helleſponticam prouinciam et propter barbaricas incurſiones, et vt a gentilium ſeruitute liberarentur, et chriſtianiſſimæ potentiæ ſceptris pure ſubiicerentur, a prædicta inſula emigrauerit, clementis Dei prouidentia et pii Deique amantis imperatoris noſtri labore, conſtituimus, vt* citra vllam innouationem ſeruentur, quæ a diuinis patribus, qui Epheſi primum conuenerunt, prædicti viri throno priuilegia conceſſa ſunt *cæt.*

e) Brerewood ſcrutin. linguar. c. VIII. p. 147. Non ſubſunt (Georgiani) Conſtantinopolitano, ſed proprium metropolitam, cui XVIII epiſcopi parent, quique in monaſterio S. Catharinæ in monte Sinai habitat, habent. Chytræus de ſtatu eccleſiæ. cæt.

PETRO de MARCA [f] citata apparet, quas αὐτοκεφάλους, nec ſedi *Conſtantinopolitanæ* ſubiectas, ſed ſumma libertate donatas fuiſſe dicit, ideo quod *Gregorius Armenienſis* primus earum apoſtolus fuerit.

EADEM libertate eccleſiæ *Britannicæ* antiquis temporibus, ante *Auguſtini* monachi aduentum in hanc inſulam, gauiſæ ſunt, quum ſeptem epiſcopi *Britannici*, qui tunc quidem ſupererant, archiepiſcopo *Caërlegionis* parerent, et ipſo ſuperiorem in ſpiritualibus agnoſcerent neminem. *Dionothus* enim eruditus abbas *Banchorienſis* [g] omnium eccleſiarum *Britannicarum* nomine *Auguſtino* iſti petenti ſubiectionem eccleſiæ *Romanæ*, libere profitebatur, nullum obſequii genus pontifici *Romano* ab ipſis deberi, niſi quo pios quoslibet chriſtianos proſequerentur, vt nimirum pro dignitatis ſuæ quemque gradu integre diligerent: aliam præter hanc ipſam obedientiam ei, quem ille papam appellarit, deberi, ſe prorſus ignorare. cæt. Subeſſe autem ſe gubernationi epiſcopi *Caërlegionis* ſuper *Oſca*, qui poſt Deum ipſos inſpectet.

§. III.

f) Marca de primat. n. XXVII. p. 122. (p. 27. edit. Francof. MDCCVIII.) Χρὴ εἰδέναι, ὅτι αὐτὴ αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικὸν θρόνον, ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον, Ἀρμενίας ἐπίσκοπον, ἔχουσα πόλεις καὶ κάστρα σ′. *Scire oportet, hanc prouinciam eſſe ſui iuris minimeque ſubditam apoſtolicæ ſedi, (Conſtantinopolitanæ ſcilicet) ſed honorari tamen intuitu ſancti Gregorii Armeniæ epiſcopi, et præeſſe ducentis vrbibus et caſtris.*

g) Spelman. conc. Britan. tom. I. p 108. vbi iſta reſponſio Banchorienſis ex Cambro-Britannico idiomate in latinum verſa ſic habet: *Notum ſit et absque dubitatione vobis, quod nos omnes ſumus et quilibet noſtrum obedientes et ſubditi eccleſiæ Dei et papæ Romæ et vnicuique vero et pio chriſtiano ad amandum vnumquemque in ſuo gradu in perfecta caritate et ad iuuandum vnumquemque eorum verbo et facto fore filios Dei: et aliam obedientiam, quam iſtam non ſcio debitam ei, quem vos nominatis eſſe patrem patrum, vindicari et poſtulari, et iſtam obedientiam nos ſumus parati dare et ſoluere ei et cuique chriſtiano continuo. Præterea nos ſumus ſub gubernatione epiſcopi Caërlegionis ſuper Oſca, qui eſt ad ſuperuidendum ſub Deo ſuper nobis ad faciendum nos ſeruare viam ſpiritualem.*

§. III.

Tertium genus αὐτοκεφάλων istiusmodi erant episcopi, qui nulli metropolitano, sed soli patriarchae dioecesis, subiecti erant.

PRAETER eos, quos recensuimus, tertium adhuc genus αὐτοκεφάλων erat, qui episcopi erant, nulli metropolitano subiecti, sed proxime sub patriarcha dioecesis constituti, qui metropolitani loco ipsis erat. Ita exempli caussa, antiqua *notitia* a IOANNE LEVNCLAVIO [h] publicata, per diuersas patriarchatus seu amplioris dioecesis *Constantinopolitanae* prouincias triginti nouem istiusmodi episcopos recenset. Quae autem a GVILIELMO BEVEREGIO [i] edita est, quadraginta vnum supputat, et *notitia* apud CAROLVM *a* SANCTO PAVLO [k] numerum ad quadraginta sex auctum exhibet. Episcopus *Hierosolymitanus* [l] in patriarchatu suo viginti quinque istiusmodi episcopatus habuisse dicitur, et episcopus *Antiochenus* sedecim, quemadmodum NILVS DOXOPATRIVS, saeculi vndecimi scriptor, memoriae prodidit. Quo autem tempore hoc genus episcopatuum αὐτοκεφάλων in ecclesia primum constitutum sit, id quidem incertum est. Prima enim et vetustissima relatio, quae de iis nobis data est, habetur

h) Leunclau. iur. Graec. Rom. tom. I. lib. II. p. 88. I. Bizya. II. Leontopolis. III. Maronea. IV. Germia. V. Arcadiapolis. VI. Parium. VII. Miletus. VIII. Praeconesus. IX. Selybria. X. Cius. XI. Apros. XII. Cypsella. XIII. Nice. XIV. Neapolis. XV. Selga. XVI. Cherson. XVII. Messana. XVIII. Garella. XIX. Brysis. XX. Dercos. XXI. Carabizya. XXII. Lemnus. XXIII. Leucas. XXIV. Misthea. XXV. Cudrae. XXVI. Soteropolis. XXVII. Pedachthoa. XXVIII. Gerina. XXIX. Bosporus. XXX. Cotradis. XXXI. Eroina. XXXII. Carpathus. XXXIII. Mesembria. XXXIV. Gotthia. XXXV. Sugdaia. XXXVI. Phullae. XXXVII. Aegina. XXXVIII. Pharsola. XXXIX. Matracha.

i) Beuereg. pand. tom. II. not. in can. XXXVI. conc. Trullan. p. 136.

k) Car. a S. Paulo append. ad geogr. p. 8. 9. 10.

l) Nilus Doxopatrius ap. le Moyne varia sacra tom. I. (p. 232.) Ἔχει δὲ καὶ αὐτοκεφάλους ἐπισκοπὰς εἴκοσι πέντε, μὴ ἐχούσας ὑφ᾽ ἑαυτὰς ἐπίσκοπον, ὑπόκεινται δὲ τῷ θρόνῳ Ἱεροσολύμων· α´ τὴν Διοσπόλεως ἤτοι Γεοργίου πόλεως κ. τ. λ. *Habet praeterea et archiepiscopatus, nemini obnoxios; viginti quinque nullis, episcopatibus nobiles, et qui subiacent throno Hierosolymitano. 1. Diospolim siue Georgiopolim. caet.*

betur in LEONIS SAPIENTIS imperatoris *notitia*, sæculo nono scripta, in qua *archiepiscopatus* et in quibusdam aliis *sedes metropolitanæ* appellantur, quamquam vtrumque nomen titulare tantum erat, quia nullos sub se episcopos suffraganeos habebant.

§. IV.

Quartum genus αὐτοκεφάλων. Valesii *error emendatur.*

HENRICVS VALESIVS alius cuiusdam αὐτοκεφάλων generis meminit, qui a nullo cæterorum omnium dependerint: Quemadmodum nullos suffraganeos sibi subiectos habuerint, ita eos nec vllum siue metropolitanum, siue patriarcham, siue alium quemcumque se superiorem agnouisse. Huius generis episcopum *Hierosolymitanum* m), priusquam ad dignitatem patriarchalem euectus fuerit, fuisse, autumat. Enimuero in hoc exemplo manifeste fallitur, et contradicit HIERONYMO, qui episcopum *Hierosolymitanum* episcopo *Cæsareensi*, tamquam metropolitano *Palæstinæ*, et episcopo *Antiocheno* tamquam totius *Orientis* metropolitano subiectum fuisse, diserte adfirmat, quemadmodum capite proxime præcedenti a nobis adnotatum est. Quod si istiusmodi quidam episcopi, de quibus ille loquitur, re vera exstiterunt, tales fuerint oportet, qualis episcopus *Tomidis* in *Scythia*, qui, vt SOZOMENVS n) notat, vnus vniuersæ istius prouinciæ ecclesias regebat: vt ita nec vllum suffraganeum se inferiorem, nec metropolitanum superiorem habuerit, necesse sit. Sed istiusmodi exempla rariora sunt, et vix aliud quoddam exemplum simile in vniuersa historia ecclesiastica deprehendas.

ITA

m) Valesʃ. not. in Euseb. lib. V. c. XXIII. Hierosolymorum episcopis honor semper est habitus, vtpote apostolicæ ecclesiæ, quæ prima episcopum habuisset. Itaque quodam honoris priuilegio fruebantur eius sedis episcopi, *nec Cæsareensi episcopo subiacebant, sed erant* αὐτοκέφαλοι. Vid. supra cap. XVII. §. VII.

n) Sozom. lib. VI. c. XXI. Μητρόπολις δέ ἐστι Τόμις - - εἰσέτι δὲ καὶ νῦν ἔθος παλαιὸν ἐνθάδε κρατεῖ, τοῦ παντὸς ἔθνους ἕνα τὰς ἐκκλησίας ἐπισκοπεῖν. *Hæc autem prouincia metropolim habet Tomes - - Porro vetus illic consuetudo etiamnum manet, vt totius prouinciae ecclesias vnus tantum regat episcopus.*

Ibid. lib. VII. c. XIX. ἀμέλει Σκύθαι πολλαὶ πόλεις ὄντες, ἕνα πάντες ἐπίσκοπον ἔχουσι. *Certe in prouincia Scythia, quamuis multæ vrbes sunt,* vnus est omnium episcopus.

ITA expoſitionem de primitiuæ eccleſiæ epiſcopis abſoluimus oſtendimusque, quænam diſtinctio inter eos in externa eccleſiæ politia fuerit: iam ad ſecundi ordinis clericorum, hoc eſt presbyterorum, conſiderationem progredimur.

LIBRI SECVNDI
CAPVT DECIMVM NONVM
DE PRESBYTERIS.

§. I.
Nominis presbyteri *ſignificatio.*

NOMEN presbyteri eſt vox adſumta ex græca veteris teſtamenti translatione, vbi communiter *rectores* ſeu gubernatores ſignificat, eſtque, (notante HIERONYMO [a]) nomen officii et dignitatis, non nudum ætatis viri cuiusdam indicium: Seniores enim non ætatis, ſed meritorum et ſapientiæ intuitu eligebantur. Ita vt, quemadmodum ſenator apud Romanos et *an Alderman* lingua noſtra *Anglicana* iſtiusmodi officii et conditionis hominem, ſine vllo æetatis eius reſpectu, denotat; ita presbyter ſeu ſenior in eccleſia chriſtiana eſt is, qui ad certum officium ordinatus et propter animi dotes et merita, non propter ætatem, auctoritate inſtructus certas muneris iſtius, in quo conſtitutus eſt, partes adminiſtrat.

§. II.
Apoſtoli et epiſcopi quandoque presbyteri vocati.

ET hoc lato amploque ſenſu epiſcopos in nouo teſtamento non numquam presbyteros nuncupari, apud omnes in confeſſo eſt: neque enim ipſi apoſtoli hanc appellationem repudiant. Ab altera parte multorum doctorum virorum, tam veterum [b] quam recen-

a) Hieron. in Ieſa. III. tom. V. In ſcripturis ſanctis presbyteros *merito et ſapientia eligi, non aetate.*

b) Chryſoſtom. hom. I. in Philipp. I. (p. 8. edit. Francof.) Οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι. *Antiquitus ipſi etiam* presbyteri vocabantur epiſcopi *et diaconi Chriſti*, et epiſcopi presbyteri. Item homil. XI. in 1 Timoth. III. (tom. VI. p. 469.) vid. cap. III. §. V. not. (w) p. 89.

Theodoret. in Phil. I, 1. ἐπισκόπους δὲ τοὺς πρεσβυτέρους καλεῖ· ἀμφότερα γὰρ εἶχον κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὰ ὀνόματα. *Epiſcopos appellat presbyteros:* vtrumque enim nomen habebant illo tempore.

Id. in Phil. I. 25. Πολλὰ καὶ τούτου κατορθώματα διεξῆλθεν, οὐκ ἀδελφὸν μόνον ἀλλὰ καὶ συνεργόν, καὶ συστρατιώτην ἀπο-

recentiorum [c] est ſententia, quod presbyteri quandoque vocati fuerint epiſcopi, cum epiſcopi proprie tales aliis nominibus, ſummi ſacerdotes, et apoſtoli cæt. appellarentur; de quibus in præcedentium capitum aliquo ſpeciatim loquuti euicimus, quod, qui iſtorum nominum vnam eamdemque naturam fuiſſe contendunt, inde non concludant, quod ipſorum etiam officiorum vna eademque ratio fuerit, ſed epiſcopos et presbyteros diſtinctos a ſe inuicem ordines fuiſſe, largiantur.

§. III.

Presbyterorum proprie ſic dictorum origo.

STRICTO igitur ſenſu, nimirum pro ſecundi ordinis clericis, ſi accipimus presbyteros, primum in eorum originem, par eſt,

---

χαλίσας· ἀπόστολον δὲ αὐτὸν κέκληκεν αὐτῶς ὡς τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐμπεπιστευμένον, ὡς εἶναι δῆλον, ὅτι ὑπὸ τοῦτον ἐτέλουν οἱ ἐν τῷ προοιμίῳ κληθέντες ἐπίσκοποι, τοῦ πρεσβυτέρου δηλονότι τὴν τάξιν πληροῦντες. Multa de hoc (Epaphrodito) praeclara dixit, quem non ſolum fratrem, ſed etiam cooperarium et commilitonem appellauit. Eum autem ipſorum apoſtolum *vocauit, vt cui eſſet illorum cura concredita. Vt clarum ſit ſub eo fuiſſe eos, qui in principio dicti ſunt* epiſcopi, presbyterorum *ſcilicet* in ordine conſtituti.

Id. in 1 Tim. III, 1. *ἐπίσκοπον δὲ ἐνταῦθα τὸν πρεσβύτερον λέγει. Hic autem* epiſcopum *appellat* presbyterum.

Ambroſiaſt. in Eph. IV, 11. Timotheum *presbyterum* a ſe creatum *epiſcopum vocat*, quia *primum presbyteri epiſcopi appellabantur.*

Hieron. ad Tit. I. (tom. IX. p. 197. edit. Francof.) Hæc propterea, vt oſtenderemus, apud veteres *eosdem fuiſſe presbyteros quos et epiſcopos.* Id. ep. LXXXIII. ad Ocean. (tom. II. p. 215. a.) Apud veteres *iidem epiſcopi* et *presbyteri.* Id ep. LXXXV. ad Euagr. (ibid. p. 220. b.) Cum apoſtolus perſpicue doceat, *eosdem presbyteros, quos epiſcopos.* cæt.

c) Vſſer. diſſert. in Ignat. c. XIIX. p. 232. ap. Coteler. (fol. CXXXVII. edit. Oxon. MDCXLIV.) In Epheſina certe eccleſia, ipſis apoſtolis adhuc ſuperſtitibus et *plures fuiſſe presbyteros* et præſediſſe eis vnum, quem eccleſiæ illius angelum Seruator, *epiſcopum primitiuae eccleſiæ patres* (in quibus primas tenet Ignatius) *appellarunt*, iam dudum a *Io. Rainold.* noſtro eſt obſeruatum.

Idem de orig. epiſcopor. et metrop. p. 5. Præuiderat ſimul (Thom. Brightman) ſi vnum in cæteris eminentem angelum agnoſceret, ſibi agnoſcendam quoque vnius epiſcopi in cæteris epiſcopis præeminentiam (*quum id nomen tunc temporis omnium presbyterorum communæ eſſet*) cætera.

Coteler. not. in Ignat. ep. ad Magneſ. n. I. (tom. I. p. 17.) Ex eo, quod primis eccleſiæ temporibus nomina *epiſcopus* et *presbyter communia erant primo et ſecundo ordini ſacerdotum*, in epiſtolis autem Ignatianis ſemper epiſcopi appellantur, qui ſunt ſacerdotes ſummi, presbyteri vero, qui ſunt minores ſacerdotes, argumentum palmarium contra earum epiſtolarum veritatem et antiquitatem ducere ſe putant, cætera.

est, inquiramus. HENRICVS HAMMONDVS [d] vir eruditus, singularem hac in re fouet opinionem. Statuit enim, nomen presbyterorum eo tempore, quo scripta apostolica consignata sint, ad episcopos praecipue, si non vnice, spectasse, neque alicunde constare, alterutrum ex his duobus ordinibus tunc fuisse institutum: etsi paullo post, antequam epistolae IGNATII scriptae sint, vtrumque in omnes ecclesias introductum esse, existimat. Testimonia, quibus nititur, e CLEMENTE ROMANO et EPIPHANIO petita sunt, in quibusdam ecclesiis primum episcopos et diaconos sine vllis presbyteris fuisse, perhibentibus. Ego vero id inde non sequi existimo, vt in omnibus ecclesiis ita fuerit. Neque EPIPHANIVS id adserit, sed contrarium docet, quod videlicet, quemadmodum in quibusdam ecclesiis tantum episcopi et diaconi, ita in aliis tantum presbyteri et diaconi fuerint: et quod in amplis et populosis ecclesiis apostoli episcopos, presbyteros et diaconos constituerint; vt *Ephesi*, vbi *Timotheus* fuerit episcopus, habens presbyteros sibi subiectos, quod EPIPHANIVS ex sacra scriptura probat. *Quod*, [e] inquit, *non idem esse possit cum episcopo presbyter, diuinus apostoli sermo declarat, quo quisnam episcopus, quisue presbyter sit, intelligitur. Nam ad Timotheum episcopum scribens ita loquitur: Presbyterum ne obiurges, sed hortare velut patrem. Quid autem attinebat episcopo vetare, vt ne presbyterum obiurgaret, nisi maiorem ipso potestatem obtineret? Quare deinceps admonet: Aduersus presbyterum cito accusationem ne admiseris, nisi duobus tribusue testibus. Non alicui ex presbyteris praecepit, vt accusationem contra episcopum non admitteret: aut episcopum non obiurgaret.* Hoc manifesto arguit in omnibus istis amplis ac populosis ecclesiis, cuiusmodi *Ephesina* erat, secundum EPIHANIVM, omnes tres ordines,

 vide-

d) Hammond. *annot. on Act. XI*, 30. (edit. latin. Io. Clerici tom. I. p. 327. 328. 329.)

e) Epiph. haeres. LXXV. Aerian. n. V. Καὶ ὅτι μὲν οὐ δύναται ταυτὸν εἶναι, διδάσκει ὁ θεῖος λόγος τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου, τίς μὲν ἐστιν ἐπίσκοπος, τίς δὲ ἐστι πρεσβύτερος, ὡς λέγει Τιμοθέῳ, ἐπισκόπῳ ὄντι, πρεσβύτερον μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα· τί ἔχει πρᾶγμα, ἐπίσκοπον πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήττειν, εἰ μὴ ἦν ὑπὲρ τὸν πρεσβύτερον ἔχων τὴν ἐξουσίαν; ὡς καὶ πάλιν λέγει· κατὰ πρεσβυτέρου, μὴ ταχέως κατηγορίαν δέχου, εἰ μή τι ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων· καὶ οὐκ εἶπέ τινι τῶν πρεσβυτέρων, μὴ δέξῃ κατηγορίαν κατὰ ἐπισκόπου, οὐδὲ ἔγραψε περὶ τῶν πρεσβυτέρων, τινὶ μὴ ἐπιπλήττειν ἐπισκόπῳ.

videlicet episcoporum, presbyterorum ac diaconorum ab apostolis fuisse institutos; quamquam minoribus ecclesiis diuersa ratione ministri primum suffecti fuerunt, nimirum quibusdam soli presbyteri ac diaconi, antequam episcopi in iis constituerentur, et aliis soli episcopi et diaconi sine vllis presbyteris. Nam non omnes ecclesiae in prima sua fundatione illico eosdem vniuersos ministros ecclesiasticos habuere, sed progrediente tempore eos nactae sunt, quemadmodum IOANNES PEARSONIVS [f] ad eumdem locum EPIPHANII obseruauit.

§. IV.

Presbyterorum potestas et priuilegia.

QVVM igitur tam presbyteros quam episcopos in ecclesia ab apostolis initio constitutos esse, fatendum nobis sit, pergimus nunc disquisituri, quaenam potestas et priuilegia ipsorum ordini propria fuerint. Et heic quidem rem in pauca conferre nobis licebit, quod iam ostendimus [ff], quae officia vi potestatis suae ordinariae obire potuerint, et quod omnia fecerint, tamquam ab episcopo suo in totum dependentes, eique tamquam supremo ecclesiae ministro subiecti: Baptizare, concionari, sacram eucharistiam consecrare atque administrare, caet. poterant, episcopo absente vel praesente, si ipse eis negotium id faciendi auctoritatemque dabat, quemadmodum supra animaduertimus. Poenitentes etiam in ecclesiae communionem recipere, eisque absolutionem impertire absente episcopo poterant: et quidam etiam potestatem similiter confirmandi, necessitate vrgente, non tamen sine accepto mandato, eos habuisse, existimant. Sed haec duo momenta speciatim considerabuntur atque discutientur posthac, vbi de *disciplina* et *confirmatione* tractandum erit. Hoc loco porro notandum est, quo honore atque obseruantia culti fuerint, dum coniunctim cum episcopo suo peregerunt omnia, qui vix aliquid in ecclesiae administratione ac gubernatione sine notitia, consensu et amica presbyterorum suorum opitulatione facere instituit.

§. V.

f) Pearson. vindic. Ignat. part. II. c. XIII. p. 412. apud Cotel. (p. 181. edit. Cantabrig.) In aliquibus ecclesiis ab origine fuisse presbyteros, nondum constitutis episcopis: in aliquibus episcopos, nondum additis presbyteris.

ff) Vide sis cap. III. supra.

§. V.

Presbyteris cum episcopo sedere in thronis licebat.

HINC presbyteris vna cum episcopo sedere in ecclesia licebat, (quod priuilegium diaconis non erat concessum:) ipsorumque sellæ, perinde vt episcopi, throni titulo dignabantur, hoc tantum cum discrimine, vt huius sedes, *thronus celsus* esset, istorum autem sellæ *throni secundi* dicerentur. GREGORIVS NAZIANZENVS [g] ad hoc alludens, vbi de sua ipsius ordinatione in presbyterum loquitur, a parente, qui ipsum ordinarat, se collocatum fuisse dicit in secundis sedibus. Et in somnio de templo *Anastasiæ* [h] hunc in modum diuersos ecclesiæ ordines repræsentat: Videbar mihi episcopum videre me sedentem in alta sede, et presbyteros, hoc est, gregis christiani duces, vtrimque sedentes sellis demissis, diaconos autem stantes apud hosce. Inde intelligere possumus, quid sibi velit CONSTANTINVS in epistola sua [i] ad *Chrestum* episcopum *Syracusanum*, quando ad concilium *Arelatense* eum euocans duos ex *throno secundo*, hoc est, duos presbyteros, adducere secum iubet: et quid EVSEBIVS

g) Gregor. Nazian. de vita p. 6. κάμπτει βιαίως εἰς θρόνους τοὺς δευτέρους.

h) Id. in somnium de templo Anastasiæ tom. II. p. 7. 8.

Ἕζεσθαι δοκέεσκον ὑπέρθρονος, οὐχ ὑπέροφρυς,
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὄναρ τίον ἀγηνορίην.
Οἱ δὲ μοι ἀμφοτέρωθεν ὑφιδρίοωντο γεραιοὶ,
Ποίμνης ἡγεμόνες, ἔκκριτος ἡλικίη.
Οἱ δ' ἄρ' ὑποδρηστῆρες ἐν εἵμασι παμφανόωσιν.
Ἕστασαν ἀγγελικῆς εἰκόνες ἀγλαΐης.

Sede alta, haud alta considere mente videbàr,
Nam neque per somnum mente superbus eram,
Presbyterique graues sellis vtrimque sedebant
Demissis, *ætas lecta ducesque gregis.*
Vestibus in niueis adstabat turba ministra,
Splendorem referens agminis angelici.

Id. orat. XX. de laudib. Basilii p. 340. Ἐντεῦθεν αὐτῷ περιῆν καὶ τὸ κράτος τῆς ἐκκλησίας, εἰ καὶ τῆς καθέδρας εἶχε τὰ δεύτερα. *Ex quo hoc consequebatur, vt etiamsi* cathedra inferior esset, *ecclesiæ tamen imperium obtineret.*

i) Ap. Euseb. lib. X. c. V. συζεύξας σεαυτῷ καὶ δύο γέ τινας τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου θρόνου, οὓς ἂν σὺ αὐτὸς ἐπιλέξασθαι κρίνῃς. *Adiunctis tibi duobus* secundi ordinis, *quos tu eligendos putaueris.*

BIVS intelligat, quando in oratione sua [k] panegyrica de ædificatione templorum *Paulino Tyriorum* episcopo dicta, ipsum thronis altissimis in honorem præsidentium templum exornasse, adfirmat. Per quos manifestum est, presbyterorum non minus quam episcoporum thronos eum intelligere: Vtrique enim super sellas plebis exaltati erant. Quid? quod tum nomen tum res eo quidem tempore tam vsitata erat, vt AERIVS inde argumentum [l] necteret, quo nullum discrimen inter episcopos et presbyteros intercedere, sed dignitate pares eos esse, probare adlaborabat: *Episcopus*, inquiebat, *in throno sedet: sedet et presbyter.* Quod argumentum licet ficulneum tantum sit, et ad id probandum, quod ipse intendit, haud faciat, perspicue tamen, hunc morem et praxin tunc in ecclesia obtinuisse ostendit. Neque vlla recentiorum auctorum habenda est ratio, qui non dubitant dicere, quod presbyteris in conspectu episcoporum suorum sedere non licuerit; quod ipsum ex actis et canonibus [m] omnium fere conciliorum et plerorumque veterum scriptorum monu-

k) Euseb. lib. X. c. IV. p. 318. ἀλλὰ γὰρ ὧδε καὶ τὸν ναὸν ἐπιτελέσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν κοσμήσας.

l) Epiph. hæres. LXXV. Aërian. n. III. καθίζεται ὁ ἐπίσκοπος ἐπὶ τοῦ θρόνου, καθέζεται καὶ ὁ πρεσβύτερος.

m) Conc. Carth. IV. c. XXXIV. (tom. II. p. 1203.) Vt episcopus quolibet loco sedens *stare presbyterum non patiatur.* c. XXXV. Vt episcopus in ecclesia *in consessu presbyterorum* sublimior sedeat.

Euseb. lib. V. c. XX. Καὶ δύναμαι διαμαρτύρεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἴ τι τοιοῦτον ἀκηκόει ἐκεῖνος ὁ μακάριος καὶ ἀποστολικὸς πρεσβύτερος, ἀνακράξας ἂν καὶ ἐμφράξας τὰ ὦτα αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ σύνηθες εἰπών, ὦ καλὲ Θεέ, εἰς οἵους με καιροὺς τετήρηκας, ἵνα τούτων ἀνέχωμαι· πεφεύγει ἂν καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ καθεζόμενος ἢ ἑστὼς τῶν τοιούτων ἀκηκόει λόγων. *Et in conspectu Dei adfirmare possum, beatum illum et apostolicum* presbyterum, *si quid eiusmodi vmquam audiisset, exclamaturum continuo et obturatis auribus dicturum fuisse, prout ipsi moris erat: Deus bone, quæ me in tempora reservasti! Atque ex loco ipso aufugiturum, in quo seu stans seu* sedens, *eiusmodi sermones audiisset.*

Origen. hom. II. in Cantic. (tom. I. p. 577. edit. Basil. MDLVII.) Vidit et sedem puerorum eius, ecclesiasticum puto ordinem dicit, qui in episcopatus vel *presbyterii sedibus* habentur.

Concil. Laodic. c. LVI. (tom. p. 1505.) Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐπισκόπου εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσιέναι. *Quod non oportet presbyteros ante episcopi introitum sacrum tribunal ingredi et* sedere in tribunali, *sed cum episcopo ingredi. cæt.*

monumentis confutatur, vtpote in quibus nihil occurrit frequentius, quam istæ phrases: *Consessus presbyterorum*, et *sedere in presbyterio*, quæ istam consuetudinem ac priuilegia, de quibus iam nobis sermo est, produnt.

§. VI.

Consessus ipsorum semicirculi formam repræsentans; vnde ipsi corona presbyterii *dicti.*

PORRO de ratione sedendi notandum est, quod ad vtrumque episcopi latus sedentes figuram semicirculi repræsentauerint; id quod ab auctore [n] *constitutionum* sub CLEMENTIS ROMANI nomine et a GREGORIO NAZIANZENO aliisque describitur. Vnde, sicut thronus episcopi vocatur *thronus medius*, aut *sedes media* apud THEODORETVM [o] et in *constitutionibus*: ita eamdem ob rationem IGNATIVS [p] et *constitutiones* [q] presbyteros *spiritualem coronam* seu *circulum presbyterii*, et *coronam ecclesiæ* nuncupant: nisi istas locutiones metaphoricas esse statuas, quibus tantum denotare voluerint, quod presbyteri vna cum episcopo suo gloria ecclesiæ exsistant.

§. VII.

Constit. apost. lib. II. c. LVII. Κείσθω μέσος ὁ τῦ ἐπισκόπυ θρόνος· παρ' ἑκάτερα δὲ αὐτῦ καθεζέσθω τὸ πρεσβυτέριον. *Sit solium episcopi in medio positum et ex* vtroque eius latere sedeant presbyteri.

Conc. Ancyr. c. XVIII. Ἐὰν μέν τοι βύλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθέζεσθαι, κ. τ. λ. *Si velint* in presbyterio residere *cet.*

n) Constit. ap. lib. II. c. LVII. verba modo citata.

o) Theod. hist. lib. V. c. III. Εἰ δὲ ὁ μέσος θῶκος τὴν ἔριν γεννᾷ, καὶ ἐγὼ ταύτην ἐξελάσαι πειράσομαι. *Quod si* cathedra in medio *posita contentionem facit, eam ego auferre conabor.*

p) Ignat. ep. ad Magnes. n. XIII. *Μετὰ τῦ ἀξιοπρεπεστάτυ ἐπισκόπυ ὑμῶν καὶ ἀξιοπλόκυ πνευματικῦ στεφάνυ τῦ πρεσβυτερίυ ὑμῶν. Cum dignissimo episcopo vestro et digne contexta spirituali carona presbyterii vestri.*

q) Constit. lib. II. c. XXVIII. Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ὡς ἂν κάμνωσι περὶ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον, διπλῆ καὶ αὐτοῖς ἀφοριζέσθω ἡ μοῖρα εἰς χάριν τῶν τῦ Κυρίυ ἀποστόλων· ὧν καὶ τὸν τόπον φυλάσσυσιν ὡς σύμβυλοι τῦ ἐπισκόπυ καὶ τῆς ἐκκλησίας στέφανος. *Presbyteris autem, si adsidue in studio docendi verbum Dei laborauerint, seponatur etiam dupla portio in gratiam apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam consiliarii episcopi et* ecclesiæ corona.

§. VII.

Presbyteri senatus ecclesiasticus, seu concilium ecclesiæ dicti, cum quibus episcopus communicabat omnia et consultabat.

HIC honos eis intuitu ipsorum auctoritatis in ecclesia exhibebatur, in qua tamquam senatus aliquis ecclesiasticus seu concilium pro episcopo spectabantur, qui rem nullam magni alicuius momenti sine eorum consultatione atque consensu faciebat, vt ita maius pondus maioremque auctoritatem iis omnibus conciliaret, quæ publico ecclesiæ nomine decernebantur. Quam ob caussam CHRYSOSTOMVS [r] et SYNESIVS [s] *synedrium presbyterorum*; et CYPRIANVS [t] *cleri sacrum venerandumque consessum*; HIERONYMVS [u] et alii [w] *senatum ecclesiæ* et *senatum Christi*; ORIGENES [x] et auctor *constitutionum* [y] *consiliarios episcopi* et *concilium ecclesiæ* eos appellitant: quod quamvis episcopus princeps et caput huius senatus ecclesiastici exsisteret,

r) Chrysost. de sacerdot. lib. III. c. XV. Εἰς πολλὰ σχίζονται μέρη καὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλους, οὔτε πρὸς αὐτὸν τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν, τὸ τῶν πρεσβυτέρων συνέδριον ὁμογνωμονοῦν ἴδοι τις ἄν. *Hos omnes in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte episcopatus delatus sit*, presbyterorum congregationem *conuenire videas.*

s) Synes. al. ep. LXVII. ad Theoph. p. 209. ἐλέγετο τοίνυν καὶ ἐν συνεδρίῳ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ δημοσίᾳ κ. τ. λ. *Igitur et* in consessu presbyterorum *et vulgo ferebant cæt.*

t) Cyprian. ep. LV. al. LIX. ad Cornel. (p. 86. edit. Paris. MDCLXVI.) Quid superest, quam vt ecclesia capitolio cedat, et recedentibus sacerdotibus ac Domini altare remouentibus in *cleri nostri sacrum venerandumque consessum* simulacra atque idola cum aris suis transeant.

Conc. Carth. IV. c. XXXV. Episcopus in *consessu presbyterorum* sublimior sedeat. cæt.

u) Hieron. in Iesa. III. tom. V. p. 16. Et nos habemus in ecclesia *senatum nostrum, cœtum presbyterorum.*

w) Pius ep. II. ad Iust. Vienn. Salutat te *senatus* pauper *Christi* apud Romam constitutus.

x) Orig. in Ioan. (citante Pearsonio apud Coteler. tom. II. p. 321.) βουλὴν ἐκκλησίας θεοῦ βουλῇ τῇ καθ' ἑκάστην πόλιν συνεξετάζων, senatum ecclesiæ *Dei senatui in qualibet ciuitate constituto comparans.*

Pearson. vindic. Ignat. ibid. Hi autem βουλευταὶ christiani sane fuerunt presbyteri.

y) Constit. apost. lib. II. c. XXVIII. Σύμβουλοι ἐπισκόπου - - συνέδριον καὶ βουλὴ τῆς ἐκκλησίας. *Consiliarii episcopi - - consilium et senatus ecclesiæ.*

sisteret, et sine eo ordinarie fieri posset nihil; ipse tamen nullam actionem publicam, quæ ad gubernationem vel disciplinam ecclesiæ spectaret, sine eorum conscientia et præsidio, suscipere solebat.

§. VIII.

Testimonia quædam Ignatii *et* Cypriani *de potestate et prærogatiuis, quibus presbyteri vna cum episcopo gaudebant.*

PRIMA sæcula diuinæ huius inter episcopum et presbyteros harmoniæ firmissima documenta suppeditant. Quisquis enim CYPRIANI scripta inspicit, *Romæ* atque *Carthagine*, vbi duæ maximæ inter occidentales ecclesias erant, ita omnia coniunctim peracta esse, facile intelliget. Episcopus ipsiusque clerus communi z) res consilio ponderabant, siue de ordinandis clericis ageretur; (CYPRIANVS enim ne quidem hypodiaconum aut lectorem sine eorum consensu ordinare volebat) siue de exercenda disciplina ecclesiastica, et recipiendis pœnitentibus, CYPRIANVS omnia communi consensu se agere a) declarabat. Atque ita CORNELIVS eodem tempore *Romæ* faciebat. *Maximo* enim et reliquis confessoribus, qui a *Nouatiani* steterant parte, redeuntibus, et errore suo agnito in communionem ecclesiæ denuo recipi cupientibus, *Cornelius* commodare nolebat ante, quam presbyterio conuocato de eorum sententia et consensu b) ipsi constaret, vt ita ex communi omnium decreto posset agere. CYPRIANVS in diuersis aliis epistolis c) de eodem honore, quem presby-

z) Cypr. ep. XXXIII. al. XXXVIII. In ordinationibus clericis solemus *vos* ante *consulere* et mores ac merita singulorum *communi consilio ponderare.*

a) Id ep. VI. al. XIV. Vt ea, quæ circa ecclesiæ gubernaculum vtilitas communis exposuit, tractare simul et plurimorum consilio examinata limare possemus.

b) Cornel. ep. XLVI. al. XLIX. ad Cypr. Omni actu ad me perlato, placuit *contrahi presbyterium* - - vt firmato *consilio*, quid circa personam eorum obseruari deberet, *consensu omnium* statueretur.

c) Cypr. ep. XXIV. al. XXIX. ad cler. tot. Ep. XXXII. ad cler. De cæteris, quæ agenda erant, sicut et collegis meis plurimis scripsi, plenius *consilio communi tractabimus*, quando conuenire in vnum permittente Domino cœperimus.

presbyteris ſuis deferat, loquitur, et alio loco [d] ſpecialius adhuc eis exponit, a primordio epiſcopatus ſui ſe induxiſſe animum, nihil ſine eorum conſilio atque conſenſu plebis agere. EPIPHANIVS eumdem morem *Epheſi* in condemnatione *Noëtii* obſeruauit. Primo enim coram presbyterorum conſeſſu productum [e], deinde vero ab iisdem eccleſia eiectum eſſe, dicit. Ex quo ad minimum hoc intelligitur, quod epiſcopus et presbyteri eius in hac cenſura eccleſiaſtica coniunctim egerint. Similiter de prima eiectione *Arii* loquens, *Alexander*, inquit, *epiſcopus Alexandriæ* [f] *habito presbyterorum ac quorumdam epiſcoporum, qui aderant, conuentu, de eo quæſtionem habet, ac diligenter examinat. Tum veritati cedere detrectantem eiicit ex eccleſia.* IO. BAPTISTA COTELERIVS in adnotationibus ſuis ad *conſtitutiones* ex antiquo quodam manuſcripto narrationem aliquam de forma depoſitionis *Arii* [g] publicauit, quæ lucem huic rei poteſt adfundere. Nam exinde pateſcit, quod, quum *Alexander* litteras ſuas circulares contra *Arium* omnibus reliquis epiſcopis mitteret, primum omnes presbyteros ac diaconos *Alexandrinos* et eos, qui de *Mareota* erant, arceſſiuerit, vt tum quæ ſcriptis mandata ſint, cognoſcerent, tum ſuum in iis conſenſum demonſtrarent, itemque *Arii* depoſitioni ſuffragarentur. Vnde condiſcimus, quod etſi muneris abdicatio proprium epiſcopi erat opus, tamen vt ea maiori cum cærimonia fieret, conſenſus tum presbyterorum tum diaconorum ad eam neceſſarius fuerit. Idem illud in condemnatione *Origenis* obſeruatum fuit. In concilio *Alexandrino*, quod ciuitate eum expulit, epiſcopi et presbyteri adfuerunt, decernentes, *Alexandria* eum eiiciendum, nec illi per-

d) Cypr. ep. VI. al. XIV. Quando a primordio epiſcopatus mei ſtatuerim, *nihil ſine conſilio veſtro* et ſine conſenſu plebis, mea priuata ſententia gerere: ſed quum ad vos per Dei gratiam venero - - in commune tractabimus.

e) Epiphan. hæreſ. LVII. n. I. ἐπὶ πρεσβυτερίου ἀγόμενος. Ibid οἱ αὐτοὶ πρεσβύτεροι ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας.

f) Epiph. hæreſ. LXIX. n. III. Συγκαλεῖται τὸ πρεσβυτέριον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἄλλους τινὰς ἐπισκόπους παρόντας, ἀνέτασιν τούτου ποιεῖται καὶ ἀνάκρισιν ὡς δὲ οὐκ ἐπείσθη τῇ ἀληθείᾳ, ἐξεοῖ αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας.

g) Depoſitio Arii ap. Coteler. not. in conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XXVIII. Ἵνα καὶ τὰ νῦν γραφόμενα γνῶτε, τὴν δὲ ἐν τούτοις συμφωνίαν ἑαυτῶν ἐπιδείξησθε καὶ τῇ καθαιρέσει τῶν περὶ Ἄρειον σύμψηφοι γένησθε.

li permittendum, vt ibi vel doceret, vel habitaret; quemadmodum PAMPHILVS [h] in libro ſecundo apologiæ ſuæ pro ORIGENE, cuius fragmenta quædam in PHOTIO conſeruata exſtant, refert. In concilio *Romæ*, contra *Nouatum* congregato, ſexaginta epiſcopi, presbyteri [i] vero ac diaconi multo plures conuenerant. Concilium *Antiochenum* primum, contra *Paulum Samoſatenſem* habitum, itidem [k] presbyteris et diaconis conſtitit. Nomen alicuius ex iſtis *Malchion* [kk], presbyteri *Antiocheni* etiamnum in epiſtolæ ſynodicæ inſcriptione inter epiſcoporum nomina legitur.

EX quibus omnibus patet, antiquum presbyterorum fuiſſe priuilegium, cum epiſcopis in conſiſtorialibus ac prouincialibus eorum conciliis ſedere atque deliberare. Et ſi paullo altius adſcenderis, res ſemper ad eumdem modum in eccleſia inde ab origine tractatas deprehendes; quemadmodum ex IGNATIO apparet, cuius ſcripta, (vt vir quidam doctus obſeruat, [l]) tantumdem pro presbyterorum dignitate, quantum pro epiſcoporum prærogatiua loquuntur. Neque vllus ex antiquis auctoribus tot ac tanta presbyterii præconia, quanta quidem ille, adnotauit.

h) Pamphil. apol. ap. Phot. cod. CXVIII. p. 298. *Σύνοδος ἀθροίζεται ἐπισκόπων καὶ τινῶν πρεσβυτέρων κατ' Ὠριγένους. Synodus epiſcoporum et quorumdam presbyterorum aduerſus Origenem habetur.*

i) Euſeb. lib. VI. c. XLIII. *Ἐφ' ᾧ συνόδου μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης συγκροτηθείσης, ἑξήκοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δὲ ἔτι μᾶλλον πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων κ. τ. λ.*

k) Euſeb. lib. VII. c. XXVIII. *Μυρίους τε ἄλλους οὐκ ἂν ἀπορήσαι τις ἅμα πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει τηνικάδε συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος. Sexcentos quoque alios, qui vna cum* presbyteris *et diaconis eo confluxerant, nequaquam difficile fuerit recenſere.*

kk) Euſeb. ibid. c. XXX. *Ἕλενος καὶ Ὑμέναιος καὶ Θεόφιλος, καὶ Θεότεκνος, καὶ Μάξιμος, Πρόκλος, Νικόμας καὶ Αἰλιανός, καὶ Παῦλος καὶ Βώλανος, καὶ Πρωτογένης, καὶ Ἱέραξ καὶ Εὐτύχιος, καὶ Θεόδωρος, Μαλχίων, καὶ Λούκιος.*

l) Pearſon. vindic. Ignat. part. II. c. XVI. p. 428. ap. Coteler. (p. 221. edit. Cantabrig. MDCLXXII.) Si quid ego hac in re intelligo, quicumque presbyteriali dignitati auctoritatique maxime ſtudent, non habent ſuæ exiſtimationis firmius aut ſolidius fundamentum, quam epiſtolas S. Ignatii noſtri: neque enim in vllo vere antiquo ſcriptore extra has epiſtolas tot ac tanta presbyteriatus præconia inuenient, neque illius ordinis honorem ſine epiſcopatus prærogatiua vllibi conſtitutum reperient.

tauit. Quam ob cauſſam, qui pro presbyterorum honore atque auctoritate maxime militant, IGNATIVM optimum poteſtatis atque exiſtimationis eorum adſertorem atque defenſorem par eſt agnoſcant. Semper enim epiſcopos et presbyteros, tamquam eccleſiæ præſidentes, coniungit, iſtos quidem loco Dei et Ieſu Chriſti, hos autem tamquam magnum Dei concilium loco apoſtolorum conſtituens. Ita in epiſtola ſua ad *Epheſios* [m] hortatur eos, *vt ſubiecti ſint epiſcopo et presbyterio:* Et in epiſtola ad *Magneſianos* [n] *Scotionem* laudat, *quod ſubditus ſit epiſcopo vt gratiæ Dei, et presbyterio vt legi Ieſu Chriſti.* Et poſt paullo in eadem epiſtola *de epiſcopo* tamquam *præſidente* [o] *Dei loco, et presbyteris loco ſenatus apoſtolici* loquitur. Ita in epiſtola ad *Trallianos* [p] iubet eos *presbyterio ſubditos eſſe, vt apoſtolis Ieſu Chriſti:* et iterum [q] *Reuereantur*, inquit, *presbyteros vt conſeſſum Dei et vt coniunctionem apoſtolorum. Sine his eccleſia non vocatur.* Diuerſa eiusdem ponderis loca in epiſtolis ſuis ad *Polycarpum* et ad eccleſiam [r] *Smyrnæorum* videri poſſunt.

§. IX.

Presbyterorum poteſtas ſæculo quarto paullulum imminuta quibusdam videtur.

ET profecto omnes ipſius epiſtolæ adeo plenæ ſunt magnorum elogiorum, quibus presbyteros tamquam cum epiſcopis in ſenatu eccleſiaſtico coniunctim agentes, ornat, vt eruditus noſter IOANNES PEARSONIVS, qui has epiſtolas nouiſſime defendit,

m) Ignat. ad Epheſ. n. II. ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ πρεσβυτερίῳ.

n) Ep. ad Magneſ. n. II. ὅτι ὑποτάσσεται τῷ ἐπισκόπῳ ὡς χάριτι Θεοῦ καὶ πρεσβυτερίῳ ὡς νόμῳ Ιησοῦ Χριστοῦ.

o) Epiſt. ad Magneſ. n. VI. Προκαθημένου ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων.

p) Ep ad Trall. n. II. ὑποτάσσεσθε τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις Ιησοῦ Χριστοῦ.

q) Ibid. n. III. Ἐντρεπέσθωσαν τοὺς πρεσβυτέρους ὡς συνέδριον Θεοῦ καὶ ὡς σύνδεσμον ἀποστόλων· χωρὶς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται.

r) Epiſt. ad Polyc. n. VI. Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέροις, διακόνοις κ. τ. λ. *Deuouear ego pro iis, qui ſubditi ſunt epiſcopis,* presbyteris, *diaconis, cæt.*

Ep. ad Smyrn. n. VIII. Ἀκολουθεῖτε τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις, *ſequimini* presbyterium *vt apoſtolos.*

ſendit, inde concludat, poteſtatem ac priuilegia presbyterorum ſecundo ſæculo, in quo vixit IGNATIVS, multo maiora, quam ſæculo quarto, fuiſſe, quippe qua tempeſtate eam vbique, etiam *Alexandriæ*, vbi maxime floruerat, aliquantum collapſam atque imminutam eſſe, credit. Atque hinc harum epiſtolarum vetuſtatem deducit, easque ab ipſo IGNATIO exaratas eſſe demonſtrat, quod nemo ex quarti ſæculi ſcriptoribus presbyterium tantis laudibus cumulaturus, aut tanta auctoritate poteſtateque armaturus [s] fuiſſet. Non diſputabo hac de re, nec operoſius diſquiram, quid diſcriminis inter presbyterorum poteſtatem in duobus iſtis ſæculis interceſſerit, ſed tantum lectori, quænam priuilegia quarto adhuc ſæculo iis ſuperfuerint, repræſentabo.

§. X.

Adhuc tamen ad iungendas cum epiſcopo manus in ordinatione presbyterorum admiſſi fuerunt.

NEQVE vero heic quis ire inficias poteſt, iſthoc ſæculo in ordinatione presbyteri cuiusdam omnibus presbyteris, qui præſentes fuerint, manus ei imponere non tantum licuiſſe, ſed ad hoc ipſum faciendum eos etiam obligatos fuiſſe. In eccleſiis *Africanis* hunc morem obtinuiſſe, poſitum eſt extra controuerſiam. In concilio enim *Carthaginenſi* quarto [t] canon reperitur, qui his diſertis verbis illud iniungit: *Presbyter cum ordinatur, epiſcopo eum benedicente, et manum ſuper caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manum epiſcopi ſuper caput illius teneant.* Et hoc admodum probabiliter vniuerſalis eccleſiæ conſuetudo fuit. In conſtitutionibus enim eccleſiæ *Alexandrinæ* [u] lex eiusdem argumenti habetur. In eccleſia latina decretum concilii *Carthaginenſis* videtur

s) Pearſon. vindic. Ignat. part. II. c. XVI. p. 428. ap. Coteler. (p. 220. 221. edit. Cantabrig.) Nemo tam ſeris eccleſiæ temporibus - - presbyterium tot laudibus cumulaſſet, *tanta auctoritate armaſſet*, cuius poteſtas ea tempeſtate etiam Alexandriæ, vbi maxime floruerat, tantopere imminuta eſt.

t) Conc. Carth. IV. c. III.

u) Eccl. Alex. conſtit. c. VI. ap. Bevereg. not. in can. apoſt. c. II. Cum vult epiſcopus *ordinare presbyterum*, manum ſuam capiti eius imponat, *ſimulque omnes presbyteri iſtud tangant.*

detur etiam inualuiſſe, quod a GRATIANO [w] aliisque conlectoribus inter leges eccleſiaſticas relatum eſt, vnde et in noſtra eccleſia *Anglicana* obſeruari cœpit, et in hunc vſque diem obſervatur. Nonnulli quidem antiqui canones [x] dicunt, presbyterum ab vno tantum epiſcopo ordinari oportere: ſed hoc non eo valet, vt presbyteri adſiſtere prohibeantur, ſed tantum, vt diſcrimen aliquod inter ordinationem epiſcopi et presbyteri ſtatuatur. Ordinatio enim epiſcopi legitimo modo fieri non poterat ſine tribus epiſcopis, in rei ſocietatem cum metropolitano coëuntibus; presbyter autem ab vno tantum epiſcopo, ſine vllo alius cuiusdam auxilio ordinari poterat, niſi quod de ipſius presbyteris quidam ei ſe ſe iungerent. Et hanc ſæculi quarti praxin fuiſſe manifeſtum eſt.

§. XI.

In ſenatu etiam eccleſiaſtico vna cum epiſcopis ſuis ſedendi gaudebant priuilegio.

PORRO ex iſtius æui monumentis planum eſt, presbyteros adhuc cum epiſcopis ſuis in ſenatu eccleſiaſtico ſedendi habuiſſe priuilegium. Nam *Siricius* papa hoc ſæculo exeunte eumdem in modum ſe gerebat, quemadmodum ante eum ſe geſſerat *Cornelius*. In eo enim quum eſſet, vt *Iouiani* errores condemnaret, primum conuocabat [y] presbyteros, communicatoque cum hiſce conſilio ipſius doctrinas examinabat, et tum diaconis et reliquo clero conſentientibus eccleſia eum eiiciebat. Eamdem quoque rationem *Syneſius* epiſcopus *Ptolemaidis* contra *Andronicum*,

w) Gratian. diſt. XXIII. c. VIII. Presbyter cum ordinatur, epiſcopo eum benedicente, et manum ſuper caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manum epiſcopi ſuper caput illius teneant. Iuo part. VI. c. XII.

x) Can. apoſt. c. II. Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, *Presbyter ab vno epiſcopo ordinetur.*

Conc. Carth. III. c. XLV. (tom. II. conc. p. 1176.) *Epiſcopus vnus* eſſe poteſt, *per quem* dignatione diuina *presbyteri* multi *conſtitui* poſſunt.

y) Siric. ep. II. ad eccleſ. Mediol. (tom. II. concil. p. 1024.) *Facto presbyterio* conſtitit doctrinæ noſtræ, id eſt, chriſtianæ legi eſſe contraria - - vnde omnium noſtrorum tam *presbyterorum* et diaconorum quam totius cleri vnam ſcitote fuiſſe ſententiam, vt Iouinianus, Auxentius cæteri in perpetuum damnati extra eccleſiam remanerent.

nicum, impium ac in Deum contumeliosum præfectum *Pentapolis*, inibat. Hic primum horrenda eius crimina coram ecclesiæ suo senatu enarrabat, et deinde ipsis consentientibus sententiam eiiciendi eum ex ecclesia pronuntiabat, quod ipse propterea ab [z] synedrio *Ptolemaidis* factum esse dicit in litteris circularibus, quibus de eiectione eius alias ecclesias faciebat certiores. CAESAR quidem BARONIVS et plerique conciliorum editores hunc conuentum ex errore synodis prouincialibus adnumerant: Enimuero ex SYNESIO luculenter patet, fuisse modo priuatum ecclesiæ *Ptolemaidis* conuentum. Expressis enim verbis [a] dicit, *Ptolemaidis* ecclesiam ad omnes vbique terrarum sorores suas ecclesias hæc decernenda censuisse, easque rogandas, vt *Andronicum* eodem loco habere, nec decretum suum velut a paupere exiguæ vrbis ecclesia factum contemnere velint. Quod quidem cum priuati concilii ratione egregie conuenit, non autem secundum prouincialis concilii stilum dictum est.

§. XII.

Nec non in conciliis prouincialibus.

NEQVE tamen hæc eo dicuntur, vt negetur presbyteris in conciliis prouincialibus sedere licuisse: Manifestissima enim documenta suppetunt, sæculo quarto et postea hoc eos priuilegio fruitos esse. Concilio *Illiberritano*, quod ineunte sæculo quarto celebratum est, haud minus triginta sex presbyteri [b] vna cum episcopis interfuerunt, testantibus id diserte concilii istius actis. Concilium primum *Arelatense*, a CONSTANTINO conuocatum, itidem diuersos habuit presbyteros, quorum plerorumque nomina etsi cum nominibus plurimorum episcoporum, qui ducenti fuere,

z) Synes. ep. LVII. p. 190. (edit. Paris. p. 201.) Νυνὶ δὲ οἷς τὸ συνέδριον μετῆλθε τὴν Ἀνδρονίκου μανίαν, ἀκούσατε. *Iam quibusnam pœnis* de consilii sententia *in Andronici furorem sit animaduersum, attendite.*

a) Synes. ep. LVIII. p. 199. (edit. Paris. p. 203.) Ἡ Πτολεμαΐδος ἐκκλησία τάδε πρὸς ἁπανταχοῦ γῆς ἑαυτῆς ἀδελφὰς διατάττεται. Et paullo post: Εἰ δέ τις ὡς μικροπολῖτιν ἀποσκυβαλίσει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ δέξεται τοὺς ἀποκηρύκτους αὐτῆς, ὡς ἂν ἀνάγκη τῇ πένητι πείθεσθαι κ. τ. λ.

b) Concil. Illiber. procem. (tom. I. p. 969.) *Residentibus* etiam *viginti et sex* (triginta et sex in editione Mendosæ) *presbyteris*, adstantibus diaconibus et plebe episcopi dixerunt. . . .

fuere, perdita ſunt, quindecim tamen presbyterorum nomina [c] adhuc ſuperſunt. Et dignum obſeruatu eſt, quod in CONSTANTINI *tractoriis*, ſeu litteris inuitatoriis presbyteri non minus quam epiſcopi ad concilium coire mandato imperiali iubeantur; ſi ex vno illo exemplo, quod in antiquo monumento apud EVSEBIVM ſupereſt, de reliquis omnibus iudicare licuerit. Videmus enim ibi in epiſtola, ad *Chreſtum Syracuſarum* epiſcopum acciendum miſſa, ipſum duos ex ſecundo throno [d] ſecum adducere iuberi; quæ phraſis, vti diximus ſupra, duos denotat presbyteros. Vt ita hinc pateat, presbyteros tunc cum epiſcopis ſuis in concilio ſedendi habuiſſe priuilegium, et id quidem ex dicto imperiali. In HENRICI IVSTELLI *bibliotheca iuris canonici* tria quatuorue concilia *Romana* memorantur, in quibus presbyterorum, tamquam ſedentium et ſuffragia ferentium cum epiſcopis, ſpeciatim fit mentio. In concilio ſub *Hilario* A. CCCCLXI. congregato presbyteri *Romani* omnes ſimul cum epiſcopis ſederunt [e], diaconis quidem adſtantibus. Ita rurſus in concilio ſub *Felice* A. CCCCLXXXVII. habito [f], nomina ſeptuaginta ſex presbyterorum recenſentur, qui cum epiſcopis ſederint, diaconis, vt antea, eis adſtantibus. Et concilio ſub *Symmacho* A. CCCCIC. ſexaginta ſeptem presbyteri et diaconi ſex iisdem prorſus [g] verborum formulis, quemadmodum epiſcopi, ſubſcripſerunt. In alio concilio ſub eodem *Symmacho* A. DII. presbyteri triginta ſex [h] nominantur, qui in eo ſederunt. Et in concilio ſub *Gregorio* II. A. DCCXV. epiſcopi, presbyteri et diaconi omnes eodem modo [i] decretis, ab ipſis omnibus coniunctim promulgatis, ſubſcripſerunt. SIMI-

c) Concil. Arelat. I, in catalogo eorum, qui concilio interfuerunt. In edit. Crab. male vocatur ſecundum.

d) Euſeb. lib. X. c. V. *Συζεύξας σεαυτῷ καὶ δύο γέ τινας τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου θρόνου.*

e) Conc. Rom. ap. Iuſtell. tom. I. p. 250. *Reſidentibus* etiam *vniuerſis presbyteris*, adſtantibus quoque diaconibus.

f) Ibidem. *Ex presbyteris* Ruſtico, Laurentio cæt.

g) Ibid. p. 259. *Subſcripſerunt presbyteri* numero LXVII. Cælius Laurentius *archipresbyter* tituli Praxedis *hic ſubſcripſi* et conſenſi ſynodalibus conſtitutis atque in hac me profiteor manere ſententia cæt.

h) Ibid. p. 261. *Reſidentibus etiam presbyteris*, Proiectitio, Martino, cæt. Adſtantibus quoque diaconis.

i) Ibid. p. 274. *Siſinnius presbyter* huic conſtituto a nobis promulgato *ſubſcripſi*

SIMILIA exempla in primo concilio *Toletano* [k] et *Bracarensi* secundo [l] occurrunt, vbi obseruare etiam licuerit discrimen inter presbyteros et diaconos statutum; quod nimirum presbyteri semper vt sedentes vna cum episcopis suis, diaconi autem tantummodo vt stantes, eisque ministrantes repraesentantur. Quibus omnibus non obstantibus LVDOVICVS CELLOTIVS *Loiolita*, et quidam istius societatis alii non dubitant adserere, presbyteris numquam permissum fuisse cum episcopis considere in ipsorum conciliis. ROBERTVS BELLARMINVS [m] eo vsque non progreditur, sed tantum suffragium decisiuum ipsis abiudicat. Qua in adsertione non tantum omnes in vniuersum scriptores [n] protestantes, sed ISAACVM etiam HABERTVM [o] aliosque eruditos *Gallicanae* libertatis [p] adsertores, ipsius alioqui religioni addictos, sibi aduersantes habet. Vt adeo apud omnes scriptores, praeiudicatis opinionibus liberos et curiosos antiquitatis scrutatores in confesso sit, quod presbyteri cum episcopis in conciliis prouincialibus sedendi ac deliberandi habuerint libertatem.

§. XIII.

Petrus archidiaconus huic constituto a nobis promulgato *subscripsi*.

k) Concil. Tolet. I. (tom. II. p. 1223.) Conuenientibus episcopis in ecclesia - - *Considentibus presbyteris*, adstantibus diaconis caet.

l) Concil. Bracar. II. (tom. V. p. 836.) Considentibus simul episcopis, *praesentibus quoque presbyteris* adstantibusque ministris vel vniuerso clero.

m) Bellarm. de concil. lib. I. c. XV. Caeteri numquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto concilio Basileensi, vbi presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam et contra morem omnis antiquitatis.

n) Morton. apol. cathol. part. II. lib. IV. c. VIII.

Whitaker de concil. quaest. III. c. III. inter opera Geneuae MDCX. 2 voll. tom. I. p. 588. a. b.

o) Habert. not. in lib. pontif. Graecor. p. 175. At sententiam non ferebant nec subscribebant, dicet aliquis? Itane vero? per singula ire nihil necesse est, sed quaedam lustranda sunt. In eodem concilio Chalcedonensi *Philippus presbyter* ecclesiae CP. *fert sententiam*. In concilio septimo Oecumenico *Leo presbyter* ita subscribit: Λέων χάριτι Χριστοῦ πρεσβύτερος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Leo *gratia Christi* presbyter *sanctissimae Dei catholicae magnae ecclesiae, id est, Constantinopolitanae*. Plurimi *postea archimandritae et hegumeni vt* presbyteri subscribunt. *caet.*

p) Ranchin's *Review of the council of* Trent, lib. I. c. VIII. p. 36 seqq.

§. XIII.

Similiter in conciliis generalibus.

QVOD autem ad concilia generalia seu vniuersalia attinet, sunt ex scriptoribus protestantibus, qui dubitare videntur, an presbyteris antiquitus in illis sedere permissum fuerit. Vir quidam eruditus [q] de nostra ecclesia *Anglicana*, numquam antea dicit auditum, sacerdotes in conciliis œcumenicis sedisse, nimirum ante concilium *Lateranense* sub *Callisto* II. A. cIↄ cxxIII habitum, cui abbates sexenti interfuerunt. Sed non video, quamobrem concilium primum *Arelatense* pro generali concilio habendum non sit, si alioquin episcoporum vndiquaque confluentium multitudo illud possit efficere. Ducenti enim episcopi illic præsentes fuerunt; et vt animaduertimus antea, diuersi presbyteri vna cum ipsis venire iussi sunt. Sed quidquid huius sit, concilium *Constantinopolitanum* A. CCCLXXXI. celebratum ab omnibus pro generali concilio habetur, (licet tantum CL. episcopi ei interfuerint): atqui ibi tres etiam presbyteros vna cum episcopis [r] subscribentes deprehendimus. ISAACVS HABERTVS [s], vir doctus, diversa alia exempla ex concilio *Chalcedonensi*, secundo concilio *Nicæno*, octauo contra *Photium* conuocato, aliisque adfert. Ex quibus omnibus, et quæ heic allegata sunt, colligi oportet, presbyteros in conciliis etiam generalibus sedendi ac suffragandi privilegium antiquitus habuisse.

§. XIV.

De titulis honoris, quos presbyteris æque ac episcopis dederunt, et quid discriminis heic inter eos, si vtrisque applicati fuerint, intercesserit.

ISTAE presbyterorum prærogatiuæ, quarum beneficio in tot casibus coniunctim cum episcopis agere poterant, magnam illis auctoritatem atque existimationem in ecclesia conciliabant: adeo vt multi honoris tituli, quibus episcopi salutabantur, cum aliqua duntaxat variatione etiam presbyteris tribuerentur. Hinc voca-

q) *Bishop* Burnets *Vindication of the Ordination* cæt. Pref. p. 32.

r) Conc. Constantin. tom. II. p. 957. Tyrannus *presbyter* Amorii. Auxanon *presbyter* Apameæ. Helladius *presbyter* Commanensis.

s) Habert. not. in pontific. p. 175. Vid. not. o). p. 289.

vocati πρόεδροι a SYNESIO [t] et EVSEBIO; προεστῶτες a NAZIANZENO [u] et BASILIO; προστάται a CHRYSOSTOMO [w] et NAZIANZENO similiter: quae nomina latinis titulis, quibus *praepositi* et *antistites* salutantur, respondent, significantque *praesides* seu *duces* et *gubernatores* populi. Scio equidem, quosdam viros doctos [x] sentire, quod a nullo antiquo scriptore presbyter *antistes* dicatur. Sed hoc adsertum sensu commodo accipi debet: alias enim cum veritate haud congrueret. Nam HILARIVS SARDVS [y] loquens de presbyteris, aduersus quos episcopum non

 deceat

t) Synes. epist. XII. (p. 171. edit. Paris. MDCLXVI.) Ἀλλὰ καὶ διὰ πάσης εὐφήμου μνήμης ἄγε τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον, καὶ θεοφιλῆ πρεσβύτην τὸν ἀποδείξαντά σε πρόεδρον δήμου. *Sed et plena praedicationis memoria prosequere sacrum illum et Deo carum senem, qui te populo praefecit.*

Euseb. lib. X. c. IV. †

u) Gregor. Nazianz. orat. I. (p. 6. edit. Paris. MDCXXX.) οὐ γὰρ οὕτως οὔτε δευσοποιοῦ βαφῆς μεταλαμβάνει ῥαδίως ὕφασμα, οὔτε δυσωδίας ἢ τοῦ ἐναντίου τὸ πλησιάσαν, οὔτε νοσερά τις οὕτως εὐκόλως ἀναχεῖται εἰς τὸν ἀέρα καὶ διὰ τοῦ ἀέρος ὁμιλεῖ τοῖς ζώοις ἀτμὶς (ὃ δὴ λοιμός ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται) ὡς φιλεῖ τάχιστα τῆς τοῦ προεστῶτος κακίας ἀναπίμπλασθαι τὸ ὑπήκοον, καὶ πολλῷ γε ῥᾷον, ἢ τοῦ ἐναντίου τῆς ἀρετῆς. *Neque enim indelebilem tincturam pannus, vel foetidum aut suauem odorem res admotae ita facile contrahunt, vel exitialis quidam vapor tam facile in aërem diffunditur, ac per aërem animantia occupat (quod quidem pestis et est et appellatur) quam subditi* antistitis *improbitate celerrime impleri solent, et quidem multo facilius, quam virtute.*

Basil. reg. moral. LXX. c. XXXVI. (p. 491. tom. II. edit. Paris.) Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς, κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἕκαστον ποιεῖν τε καὶ λέγειν. *Quod qui aliis in ecclesia* praepositus *est, is ad singula quae facit, dicitve, diligentem adhibere circumspectionem et maturum iudicium debet.*

w) Chrys. hom. XI. in 1 Tim. IV. (tom. VI. edit. Francof. p. 469.) οὐ πολὺ τὸ μέσον αὐτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. *Inter episcopum atque presbyterum interest ferme nihil. Quippe et presbyteris ecclesiae cura* (praefectura) *commissa est.*

Nazian. orat. I. p. 37. ψυχῶν προστασίαν δέξασθαι, ἢ μεσιτείαν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (τοῦτο γὰρ ἴσως ὁ ἱερεύς) οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι γινώσκω, *Animarum curam et imperium suscipere, ac mediatorem inter Deum et homines agere (hoc enim fortasse sacerdos est) minime tutum esse censeo.*

x) Beuereg. not. in conc. Ancyran. can. XIII. Neque enim presbyter vmquam *antistes* dicitur.

y) Ambros. al. Hilar. comm. in 1 Tim. V. Huius ordinis sublimis honor est; huiusmodi enim vicarii sunt Christi: idcirco non facile de hac persona accusatio debet admitti. Incredibile enim debet videri, istum qui *Dei antistes* est, criminose versatum.

deceat accusationem recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus, diserte eos *antistites Dei* appellat. Idem etiam auctor [z] *quaestionum vet. et nov. testamenti* sub nomine AVGVSTINI facit. Et quamlibet in epistolis CYPRIANI per *praepositos* plerumque intelligantur episcopi, non semper tamen hoc fit. Presbyteri enim *Romani*, scribentes [a] ad clerum *Carthaginensem* semetipsos vocant *praepositos*, et CELERINVS [b] in epistola sua ad *Lucianum* eodem titulo eos insignit. SIDONIVS autem APOLLINARIS [c] hanc materiam recte proponit, quando nos docet distinguere inter *antistites primi*, et inter *antistites secundi ordinis:* quae distinctio, quotiescumque presbyteri appellantur antistites, etiamsi non expresse addatur, semper tamen subintelligenda est. Quocirca nimis frigide argumentatur DAVID BLONDELLVS, vbi ab hac nominum ac titulorum communitate vult inferre, episcopos et presbyteros vnum eumdemque fuisse ordinem. Quod aeque ex appellatione *sacerdotum*, quae adeo frequenter apud antiquos scriptores occurrit, et, quemadmodum obseruat CYPRIANVS [d], communem episcoporum ac presbyterorum honorem denotat, inferri posset. Quamquam, vti supra de episcoporum titulis loquentes diximus, si qua erat de episcopis paullo accuratius et distinctius loquendi occasio, proprio iis titulo *summi sacerdotes*, ab inferioris ordinis sacerdotibus eos distinguendi caussa, dicebantur. Quibus heic ego tantum addam testimonium OPTATI, qui [e] episcopos, presbyteros et diaconos sacer-

z) Aug. quaest. vet. et nou. testam. cap. CI. Propter quod *antistites Dei* sunt, in domo Dei et in honore Christi cum dignitate consistunt.

a) Ep. III. al. VIII. ap. Cyprian. Cum incumbat nobis, qui videmur *praepositi* esse, et vice pastoris custodire gregem.

b) Celerin. ep. XXI. ap. Cyprian. Praeceperunt eos *praepositi* tantisper sic esse, donec episcopus constituatur.

c) Sidon. Apol. lib. IV. ep. XI. *Antistes* fuit *ordine in secundo*, fratrem asce leuans episcopali.

d) Cyprian. ep. LVIII. al. LXI. ad Luc. p. 145. (p. 93. edit. Paris. MDCLXVI.) Cum episcopo presbyteri sacerdotali honore coniuncti.

e) Optat. lib. I. p. 39. Quid commemorem diaconos in tertio? Quid *presbyteros in secundo sacerdotio* constitutos. Ipsi *apices* et *principes* omnium aliqui episcopi illis temporibus - - Instrumenta diuinae legis impie tradiderunt. Conf. Hieronym. ep. XXVII. vbi presbyteros vocat *secundi ordinis sacerdotes* (NB. p. 118. b. tom. I. edit. Francof. sic lego: Aderant Hierosolymo-

ſacerdotes, eorumque officium ſacerdotium nuncupat, hoc tamen cum diſcrimine, vt diaconi in tertio tantum gradu ſacerdotii, et presbyteri in ſecundo gradu conſtituti, epiſcopi autem *apices* et *principes* omnium ei audiant. Ex quibus liquido patet, quod, ſi nuda nominum communitas vnam eamdemque officiorum naturam indicat, æque inde concludi poſſit, epiſcopos et diaconos, vel presbyteros et diaconos vnum eumdemque eſſe ordinem, quod communibus ſacerdotum ac ſacerdotii titulis perfruantur.

§. XV.

Quo ſenſu epiſcopi, presbyteri et diaconi ab Optato *vocentur ſacerdotes.*

QVOD ſi hoc loco diſquiramus, cur OPTATVS omnibus tribus epiſcoporum, presbyterorum et diaconorum ordinibus titulum ſacerdotii adſignet, plana et obuia eſt reſponſio: quia videlicet omnes tres ordines ſuo quisque modo, diuerſo licet gradu, ſacerdotium participant. Quod non, vt ſibi quidam falſo perſuadent, poteſtas eſt offerendi corpus et ſanguinem Chriſti, tamquam ſacrificium propitiatorium pro viuis ac mortuis: (huiusmodi enim ſacerdotii chriſtiani notio in nullo antiquo auctore vel rituali occurrit): ſed in poteſtate ſacras, ſeu ad Deum pertinentes res, publice ex præſcripto diuino operandi conſiſtit. Cuius poteſtatis vt diuerſæ ſunt partes, ita quoad eas, ex opinione OPTATI, epiſcopi, presbyteri et diaconi participant, in ſacerdotio ipſo ſuam quisque partem capit. Ita pars officii ſacerdotis erat, offerre Deo ſacrificium precum, laudis, atque gratiarum actionis populi, vtpote qui os et interpres eorum erat, et apud Deum deprecari pro iis debebat. Alia officii pars erat, Dei nomine populo benedicere, ſpeciatim in admittendo ipſos per ſpiritualem regenerationem ſeu baptiſmum ad remiſſionis peccatorum beneficium atque priuilegium. Quam ob cauſſam non nemo ex recentioribus eruditis ſcriptoribus [f] OPTATO plane conſentit,

 diaco-

rum et aliarum vrbium epiſcopi et *ſacerdotum inferioris gradus* ac leuitarum innumerabilis multitudo.

f) Hick's *Diſcourſe of the chriſtian prieſthood* c. II. §. V. p. 33. *In thoſe divine and honourable miniſtrations the office and characters of prieſthood, as aboue deſcribed, are viſible, and by conſequence it is not abſurd to aſſert, that the deacons, who thus officiate, and act*

diaconos infimi gradus ſacerdotes eſſe ſtatuens. Acceſſit ad hæc poteſtas offerendi Deo ſuper altari ſacrificia populi; hoc eſt, quemadmodum IOSEPHVS MEDVS g aliique interpretantur, primum oblationes panis et vini euchariſticas ad Deum, vtpote iſtarum rerum creatarum dominum agnoſcendum, deinde ſacrificia precum et gratiarum actionis in commemorationem cruenti ſacrificii Chriſti in cruce, in pane et vino myſtice repræſentati; quæ vniuerſa actio ſacra rationale et incruentum chriſtianorum ſacrificium, vel ſacrificium altaris plerumque vocabatur. Iam vero diaconis (vt capite proxime ſequenti videbimus) has oblationes ſuper altari offerre, numquam permiſſum, ſed hoc ipſum peculiaris ſemper presbyterialis officii ratio fuit; vnde presbyteri in ſuperioris gradus ſacerdotio conſtituti habebantur. Alia quædam officii ſacerdotis actio erat, mentem ac voluntatem Dei populo interpretari; ipſiusque nomine ſollemnem eis benedictionem, et intercedente peccatorum confeſſione ac reſipiſcentia, miniſterialem abſolutionem, ſeu peccatorum remiſſionem impertire: quæ functiones quum ad ordinarium presbyterorum munus ſpectarent, maius adhuc ius ad ſacerdotium eis conciliabant. Omnes iſtas functiones et non nullas alias epiſcopi gg quoque poterant adminiſtrare, e. g. conſecrationem ſeu benedictionem eorum, qui miniſterio deſtinati erant cæt. quæ vna cum ſpirituali iurisdictione ſeu poteſtate, qua inſtructi, tamquam vicarii Chriſti, eccleſiam moderabantur atque gubernabant, ad altiorem adhuc in ſacerdotio chriſtiano gradum iuſtum eis titulum concedebant. Vnde, quemadmodum antea notauimus, *primi ſacerdotes*, *ſummi ſacerdotes*, *principes ſacerdotum* et *pontifices maximi* dicebantur. Noui equidem, GABRIELEM ALBASPINAEVM et diuerſos alios eccleſiæ *Romanæ* h ſcriptores diſtin-

in things of ſuch weight, and concern between God and the people, may be deem'd prieſts, or ſharers in the prieſt's office, tho' in the loweſt degree; and that their miniſtration in things pertaining to God is truly and properly ſacerdotal. Of this opinion was Optatus. - *Quid commemorem, (ſaith he)* diaconos. cætera. Vid. e)

g) Mede chriſt. ſacrific. c. II. p. 356. Hick's ibid. p. 49. cum pluribus aliis ab eo citatis.

gg) Epiphanius hæreſ. LXXIX. n. III. vocat ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον.

h) Bellarm. de cleric. lib. I. c. XI. Theologi ſolum conſiderant ordines, vt ſe habent ad ſacrificium, quomodo (vt diximus) epiſcopus et presbyter: lector

distinguere inter officium prælati et sacerdotis in episcopo, quæ distinctio excogitata est, vt peculiaribus eorum hypothesibus inseruiat; e. g. I. Quod episcopus qua sacerdos a presbytero prorsus non differat; II. Quod episcopus et presbyter vnum tantum ordinem sacerdotalem constituant; et III. Quod notio propria et differentia specifica ordinis sacerdotalis sit potestas offerendi corpus et sanguinem Christi, tanquam sacrificium propitiatorium pro viuis et mortuis. Quæ omnia perspicuæ antiquitatis menti aduersantur, quippe quæ eiusmodi specificam ordinis sacerdotalis differentiam et characterem ignorat, nec somniauit vnquam, episcopos et presbyteros respectu sacerdotii vnum tantum esse ordinem; sed potius de iis semper loquitur, tanquam distinctis ordinibus, eorumque distinctionem in diuersæ potestatis sacerdotalis perfruitione collocat; presbyteros tantum *secundum* ordinem et *secundum* sacerdotium, episcopos autem *primum* ordinem et *primum* sacerdotium constituens; et simul adserens episcopi actus iuridicos esse etiam sacerdotales seu actus ad superiorem christiani sacerdotii gradum pertinentes ipsorumque ordini peculiares. CYPRIANVS [i] eiusmodi actus *sacerdotii vigorem* dicere non dubitat, loquens de potestate ac iurisdictione, quam habebat tanquam sacerdos Dei, nimirum puniendi presbyteros et diaconos sibi subordinatos; quos actus ille improprie sacerdotii sui vigorem dixisset, si eius iurisdictio et sacerdotium duæ inter se distinctæ potestates in ipso fuissent. Hæc eo semel valere possunt, vt lectorem contra subtilem *Romanensium* distinctionem præmuniamus et cum de natura tum de diuersis christiani sacerdotii gradibus succincte erudiamus.

§. XVI.

et cantor non distinguuntur, canonistæ autem considerant ordines, vt hierarchiam constituunt, et *idcirco recte distinguunt episcopum a presbytero.*

Petr. Canis. catech. de sacram. ord. §. IV. Quamquam quod ad ordinis sacramentum, ac sacrificandi auctoritatem attinet, discrimen inter episcopos et sacerdotes non sit, tamen sunt illi sacerdotibus multo excellentiores, *si ecclesiæ gubernandæ*, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi et clericos ordinandi potestatem consideremus.

i) Cyprian. ep. XIV. edit. Paris. p. 27. (epist. XX. edit. Amstelod. p. 199.) Presbyteris et diaconibus non defuit *sacerdotii vigor.*

§. XVI.

Cur sacerdotes dicantur mediatores inter Deum et homines.

DATVR aliud adhuc nomen, *græcis* scriptoribus maxime familiare, vbi de christianis sacerdotibus loquuntur, quod explanare vtile fuerit. Hoc ipsum nomen est μεσῖται, *mediatores inter Deum et homines*, titulus ab auctore *constitutionum* [k] nec non ORIGINE, CHRYSOSTOMO, BASILIO, ISIDORO PELVSIOTA aliisque compluribus, quorum testimonia a IOANNE BAPTISTA COTELERIO [l] collecta sunt, illis adsignatus. Scriptores *latini* rarius hoc vocabulo vtuntur. Præter HIERONYMVM enim, qui illud vsurparit, COTELERIVS inuenire potuit neminem. AVGVSTINVS adeo ab eius vsu abhorruit, vt tanquam intolerabile quid [m] in *Parmeniano Donatista* condemnaverit, quod episcopum inter deum et populum mediatorem esse dixerat. Et certo quodam sensu nefas omnino est dicere, quod sit alius quispiam mediator præter vnum hominem, videlicet Christum Iesum. Sed *græci* patres sano sensu eam vocem adhibuerunt, non pro veri nominis mediatore, seu *mediatore redemtionis*, qui sua ipsius merita coram Deo in aliorum gratiam adleget, sed tantum pro *mediatore ministerialis deprecationis*, quo sensu quidam [n] ex veteribus Mosen *mediatorem* a *Paulo* Gal. III, 19. appella-

k) Constitut. apost. lib. II. c. XXV. Ὑμεῖς τοῖς ἐν ὑμῖν λαϊκοῖς ἐστε προφῆται, ἄρχοντες, καὶ ἡγούμενοι, καὶ βασιλεῖς, οἱ μεσῖται Θεοῦ καὶ πιστῶν αὐτοῦ. *Vos (sacerdotes) estis vestris laicis prophetæ, principes, duces, reges*, mediatores Dei et fidelium eius.

l) Coteler. not. ibid. p. 237. Ita sæpe sancti patres cæt.

m) Augustin. contr. Parmen. lib. II. c. VIII. Si Ioannes diceret - - mediatorem me habetis apud patrem, et ego exoro pro peccatis vestris (*sicut Parmenianus quodam loco posuit episcopum mediatorem inter populum et Deum*) quis eum ferret bonorum atque fidelium christianorum?

n) Basil. de Spirit. S. c. XIV. Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δι' ἑαυτοῦ τότε προαντύπου ἐν τῇ τοῦ νόμου διακονίᾳ· οὐ γὰρ τοῦ πνεύματος τύπος ἦν Μωσῆς, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν τῷ λαῷ μεσιτεύων· ἐδόθη γὰρ νόμος διαταγεὶς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου (δηλαδὴ τοῦ Μωσέως) κατὰ τὴν πρόκλησιν τοῦ λαοῦ λέγοντος· λάλησον σύ, φησι, πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός· οὕτω ἡ εἰς αὐτὸν πίστις ἐπὶ τὸν Κύριον ἀναφέρεται, τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν εἰπόντα· εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. *Tum enim is, qui* medius inter-

appellatum esse, existimant, quia internuntius erat, ad Dei mentem populo, et populi desiderium ac propositum Deo itidem enarrandum constitutus. Et hoc quidem commodo sensu, apud omnes o in confesso est, sacerdotes christianorum etiam *mediatores* dici posse, vtpote qui populi deuota desideria ad Deum et Dei voluntatem ac beneficia ad populum deferre iussi sunt.

XVII.

Antiquus modus et ratio ordinandi presbyteros.

HACTENVS de diuersis presbyterorum officiis ac appellationibus loquuti, de modo et ratione eos ordinandi, vbi potestate sua indui atque diuersas functiones suae partis obeundi auctoritatem nancisci solebant, strictim agamus, necesse est. Notum est, antiquam ordinationis formam in sola manuum impositione et precum, huic consecrationis actui accommodatarum, recitatione constitisse. Ita praescripta est in canone p concilii *Carthaginensis* supra citato, et in auctore sub nomine DIONYSII, q qui hoc modo eam repraesentat: Dicit ille, sacerdotem vtro-

cedit *inter Deum et homines, per Mosen praesignabatur in ministerio legis. Neque enim Spiritus figura fuit Moses, qui inter Deum et populum intercessit. Data est enim lex disposita per angelos, in manu* mediatoris, *videlicet Mosis, iuxta adhortationem populi dicentis, Loquere tu nobis, et non loquatur nobis Deus. Itaque fides, quae erat in Mosen, ad Dominum refertur, qui mediator est inter Deum et homines, qui dixit: Si crederetis Mosi, crederetis vtique et mihi.*

Theodoret. com. in Gal. III, 19. Ἐτέθη δὲ ἀγγέλων ὑπουργούντων καὶ τῇ τούτου θέσει Μωυσέως διακονοῦντος, αὐτὸν γὰρ μεσίτην ἐκάλεσε. *Lata est autem (lex) administrantibus angelis et ad eam ferendam Mose deseruiente.* Ipsum *enim* mediatorem appellauit.

o) Vide *Dr.* Potter, *Ch. Gov.* c. V. p. 251. *Tho' in the highest sense of this name, there is only* one mediatour *between God and Man, - yet the ministerial* mediation, *as now explain'd, to consist in conveying the divine will and blessing to the people, and the peoples devotions to God, is nothing but what the scriptures and the primitive fathers do constantly attribute to the christians priests.*

Coteler. not. in constit. lib. II. c. XXV. Solus Christus, aiunt theologi, mediator est naturae ac redemtionis, *sacerdotes* autem *mediatores sunt ministerii et intercessionis.*

p) Concil. Carthag. IV. c. III. citat. supra §. X. pag. 285. in ipso textu.

q) Dionys. de eccles. hierarch. c. V. part. II. p. 364. Ὁ ἱερεὺς ἄμφω τὼ πόδε κλίνας ἔμπροσθεν τοῦ θείου θυσιαστηρίου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν ἱεραρχικὴν δεξιάν, καὶ

vtroque poplite ante altare flexo in capite habere dextram episcopi, et hoc modo ab illo episcopo, qui eum consecret, sanctis inuocationibus consecrari, et deinde signum crucis ei imprimi, et cunctos praesentes ecclesiasticos, vna cum episcopo consecrante, ipsum consalutare. Auctor *constitutionum* [r] similiter de impositione manuum et precatione loquitur, nullius praeterea rei faciens mentionem. Vnde non sine ratione concludere potuerimus, quod verba, quae ecclesia *Romana* maxime necessariam et essentialem partem ordinationis sacerdotis facit, nimirum: *Recipe potestatem offerendi sacrificium Deo et celebrandi missam tam pro viuis quam pro mortuis*, in nulla antiqua consecrationis forma reperiantur. Non nemo ex ipsorummet scriptoribus, IOANNES MORINVS, post diligentissime factam huius rei disquisitionem, ne vllam quidem formam per nongentos annos continuos inuenire potuit, in qua istorum verborum facta sit mentio; et de aliis caerimoniis, quas antiquis quibusdam addiderunt, alii docti istius ecclesiae scriptores ingenue fatentur, quod nouae sint. ISAACVS HABERTVS [s] contra *Catumsiritum* probat, quod vnctio materialis res noua,

στύτῳ τῷ τρόπῳ πρὸς τȣ̃ τελȣ̃ντος αὐτὸν ἱεράρχȣ ταῖς ἱεροποιοῖς ἐπικλήσεσιν ἁγιάζεται, κ. τ. λ.

r) Constit. apost. lib. VIII. c. XVI. Πρεσβύτερον χειροτονῶν, ὦ ἐπίσκοπε, τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτίθει αὐτὸς, τȣ̃ πρεσβυτερίȣ παρεστῶτός σοι καὶ τῶν διακόνων, καὶ εὐχόμενος λέγε κ. τ. λ. *Cum presbyterum ordinas, o episcope*, impone ipse manum capiti presbyteri, *adstantibus tibi presbyteris et diaconis et faciendo precationem dic: caet.* Vide Bishop *Burnet of Ordination* p. 24. vbi citat Morinum.

s) Habert. obseruat. in pontif. graec. p. 386. Si nulla esset vnctionis ex oleo vel ex chrismate mentio in ordine Romano; nulla in pontificali; nulla in eorum monumentis, qui ex professo de ritibus ordinationum scripsere; nulla praeterea huiusce caerimoniae in vsu ecclesiae Romanae tradux atque superstes consuetudo: Illam dubio procul, in ordinatione tam pontificum quam sacerdotum latinorum vsurpatam, nemo nisi diuinatione quadam temeraria et caeca profiteri posset. Tale vero quidpiam occurrit circa vnctionem in ecclesia graeca; libri siquidem omnes rituales, euchologia vulgo appellant; nullam commemorant, nedum vero praescribunt, in vtraque ordinatione episcopi et sacerdotis, vnctionem euchologia dico, vel antiquissima, et illa litteris priscis ac vncialibus exarata. Quod si ad antiquiora prouocetur: In S. Dionysii, Areopagita ne sit, at profecto vetus est scriptor, ecclesiastica hierarchia, describuntur satis accurate caerimoniae trinae illius ordinationis hierarchiae, diaconi, presbyteri, et episcopi seu pontificis,

noua, nec vmquam in antiqua ordinatione adhibita ſit, quemadmodum nec in hunc vſque diem in eccleſia *græca* obtinet. Vt adeo GREGORIVS NAZIANZENVS [t] et alii, vbi de vnctione loquuntur, de ſpirituali vnctione Spiritus Sancti myſtice loqui cenſendi ſint. IOANNES CABASSVTIVS [u] idem obſeruat de more tradendi ſacra vaſa in manus eius, qui ordinatus fuerit, quod, etiamſi non nulli pro eius vetuſtate acriter pugnent, reuera tamen poſterioribus temporibus introductus ſit: et MORINVM pro eadem ſententia adlegat. Vt ita oſtendendæ harum rerum nouitati diutius immorari non neceſſe habeam, vtpote quæ tam euidenter tum iſtorum doctorum virorum confeſſione tum omnium ritualium codicum ſilentio demonſtrata eſt. Vnum autem eſt, quod lector cognoſcere forſan aueat, nimirum qua verborum forma precatio, in conſecratione adhiberi ſolita, concepta fuerit? Ad quod reſpondeo, quemadmodum ſupra de epiſcopis dixi, non exſtitiſſe tunc iſtiusmodi vniuerſalem formulam, ſed vnumquemque epiſcopum, quum libertatem condendi ſibi peculiarem liturgiam habuerit, tali formula vſum fuiſſe, quam ſuæ ipſiusmet eccleſiæ accommodam iudicauerit,

 quan-

vel vſque ad genuflexionis diſcrimen: de vnctione ne ſyllaba quidem: ſicut neque apud S. Maximum antiquum illius ſcholiaſten, qui verba formæ, quæ deerant, ſuppleuit, neque apud Pachymeræ paraphraſin quidquam ſimile reperitur cæt. per tot. num. II.

t) Nazian. orat. V. p. 136. διὰ τοῦτο χρίεις τὸν ἀρχιερέα, *idcirco pontificem vngis.*

u) Cabaſſut. notit. concil. c. XLIII. (edit. Venet. MDCCIII. 8uo p. 187.) Quinimo neque pluribus ſæculis apud latinos ipſos ſub illis feliciſſimis ſanctorum veterum patrum ſæculis, vt patet vel ex can. V. Carthaginenſis IV. vniuerſalis concilii, in quo cum ducentis et vltra epiſcopis conſedit Auguſtinus, adſerente pro certiſſima eccleſiæ norma et indubitata praxi, vbi traduntur ordinis inſtrumenta, ibi nullam eſſe manus impoſitionem, et ita ſacerdotibus et diaconis, dum ordinantur, imponi quidem manus, ſed nihil eis tradi aut porrigi: at ſubdiaconis calicem cum patena tradi, ſed nullatenus imponi manus. Noſter quidem Morinus contendit in ſuis ad ſacras ordinationes exercitationibus, nullam fuiſſe in ſacerdotum et diaconorum ordinationibus traditionem inſtrumentorum annis plusquam octingentis apud Latinos. Cæterum vir eruditionis conſummatæ non aduertit, *ordinem Romanum* libellum ab Alcuino Caroli magni præceptore alicubi adlegatum, ac per conſequens altioris antiquitatis, referre in ſecunda parte, non ſolum manus ab epiſcopis illis im-

quandoquidem perinde erat, vt vir quidam doctus [w] animadvertit, quam quis formam adhiberet, dummodo substantia benedictionis ipsa conseruaretur. Vnica formula, quæ adhuc superest, in *constitutionibus* exstat, cuius verba, quia lector substantiam benedictionis inde perspicere potest, huc transcribam, quæ ita habent [x]: *Ipse nunc, Domine, respice hunc famulum tuum, suffragio et iudicio totius cleri ordini presbyterorum adscriptum, impleque eum Spiritu gratiæ et consilii ad opitulandum populo tuo, ad eumque corde mundo gubernandum; sicut respexisti populum tuum electum, et sicut Moysen seniores eligere iussisti, quos Spiritu impleuisti. Et nunc, Domine, præsta seruans in nobis Spiritum gratiæ tuæ non deficientem, vt plenus operationibus ad sanandum aptis, et sermone ad docendum idoneo, populum tuum mansuete erudiat et seruiat tibi sincere, cum mente pura et anima volente; ac pro populo tuo sacra rite sine vitio operetur per Christum tuum, cum quo tibi gloria, honor, cultus et Sancto Spiritui in sæcula Amen.* Circa quæ obseruare licet, tunc quidem temporis non creditum fuisse necessarium, vt omnia aut certa quædam officia speciatim exprimerentur, sed sacerdoti consecrato gratiam, qua ad officia rite facienda idoneus redderetur, a Deo generatim exorari consueuisse. Et hoc ipsum vna cum sollemni manuum impositione ad consecrationis formam sufficere credebatur. Quod ego hoc loco

poni, qui sacerdotio initiantur, et manus inungi; sed etiam calicem cum vino aqua permixto et patenam cum pane tradi: simulque istis ea enuntiari: Accipe potestatem offerre sacrificium Deo missamque celebrare tam pro viuis, quam pro defunctis.

w) *Bishop* Burnet *Vindication of the Ordination*, p. 15.

x) Constit. apost. lib. VIII. c. XVI. Αὐτὸς δὲ νῦν ἔπιδε ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τοῦτον τὸν ψήφῳ καὶ κρίσει τοῦ κλήρου παντὸς εἰς πρεσβυτέριον ἐπιδοθέντα καὶ ἔμπλησον αὐτὸν πνεῦμα χάριτος καὶ συμβουλίας τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κυβερνᾷν τὸν λαόν σου ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ὃν τρόπον ἐπίδες ἐπὶ λαὸν ἐκλογῆς σου καὶ προσέταξας Μωσεῖ αἱρεῖσθαι πρεσβυτέρους, οὓς ἔπλησας πνεύματος· καὶ νῦν κύριε παράσχου ἀνελλιπὲς τηρῶν ἐν ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου· ὅπως πλησθεὶς ἐνεργημάτων ἰατικῶν καὶ λόγου διδακτικοῦ ἐν πραότητι παιδεύῃ σου τὸν λαόν καὶ δουλεύῃ σοι εἰλικρινῶς ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ· καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἱερουργίας ἀμώμους ἐκτελῇ διὰ τοῦ χριστοῦ σου· μεθ' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ σέβας καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

loco in institutionem moneo eorum, qui hodiernas ordinandi formulas primitiuis illis in omnibus circumstantiis conuenire existimant; cum tamen, si IOANNES MORINVS vera dicat, verba ista, quae nunc quidem maxime in vsu sunt, nimirum, *Accipe Spiritum Sanctum*, haud quadringentis amplius annis in libro rituali pontificio *Romano* locum habuerint. Quod cum obseruatione viri cuiusdam docti y) bene congruit, dicentis, quod ecclesia catholica numquam vniformes ordinationis ritus sanciverit, sed hoc particularium ecclesiarum libertati semper relictum sit; adeoque ecclesia *Anglicana* faciendi aut mutandi ordinationis formulas potestatem habeat tantam, quantam vlla vmquam habuerit.

§. XVIII.

De archipresbyteris.

FINEM huic capiti de presbyteris imponerem, nisi de *archipresbyteris* et *senioribus ecclesiae*, quorum in scriptoribus antiquis hic illic fit mentio, non nulla addi oportere crederem. HIERONYMVS de archipresbyteris loquens z) vnum tantum in singulis ecclesiis fuisse, statuere videtur; et forte is ipse primus est, qui eorum fecit mentionem. Post ipsum SOCRATES a) de *Petro* presbytero *Alexandrino* loquitur, quem SOZOMENVS b) archipresbyterum appellat. Et LIBERATVS c) cuiusdam *Proterii* eiusdem ecclesiae archipresbyteri meminit. Ex quo etiam disce-

y) *Bishop* Burnet *Vindication of the Ordination* p. 35.

z) Hieron. ep. IV. ad Rustic. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi.

a) Socrat. lib. VI. c. IX. Πέτρος τὶς πρωτοπρεσβύτερος ἦν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας. *Petrus quidam fuit Alexandrinae ecclesiae* protopresbyter, *seu archipresbyter.*

b) Sozom. lib. VIII. c. XII. Ἐπητιᾶτο Θεόφιλος τὸν τότε ἀρχιπρεσβύτερον - - ὁ δὲ Πέτρος, τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα αὐτῷ κ. τ. λ. *Obiurgauit Theophilus eum, qui tunc erat archipresbyter - - At Petrus, id enim nomen erat archipresbytero cet.*

c) Liberat. breuiar c. XIV. (tom. V. conc. p. 763.) Cum super hoc multa dubitatio processisset, volentibus ciuibus neminem penitus ordinare, ne adulteri viderentur (Dioscoro quippe viuente) nouissime in Proterium vniversorum sententia declinauit, vtique cui et Dioscorus commendauit ecclesiam, *qui et eum archipresbyterum fecerat.* In edit. Crab. male legitur *archiepiscopum.*

discere quodam modo possumus, quaenam archipresbyteri functio et quo loco ipse habitus fuerit. Non erat semper senior ecclesiae presbyter, quemadmodum nonnulli opinantur; sed ex presbyterorum collegio ad arbitrium episcopi electus. Nam LIBERATVS disertis verbis dicit, quod *Dioscorus* episcopus *Proterium* archipresbyterum ecclesiae constituerit: quod indicat, non ob aetatis praerogatiuam, sed ex episcopi voluntate eum hoc officium obtinuisse. Et quod ad officium eius attinet, manifestum ex LIBERATO est, in eo id ipsum constitisse, vt proxime post episcopum ecclesiae praeesset, tamquam collegii presbyterialis caput, et eorum omnium, quae ad ecclesiam pertinerent, absente episcopo curam gereret; quemadmodum *Proterius*, *Dioscoro* in concilio *Chalcedonensi* commorante, illud fecisse dicitur. Et propterea quidam [d] non sine ratione existimant, hos *archipresbyteros* eiusdem fere cum *Anglicanis* nostris ecclesiarum cathedralium decanis esse indolis, quemadmodum presbyterorum collegium capitulum constituat. Sed toto caelo errant, qui [e] hos *archipresbyteros* cum *presbyteris cardinalibus* confundunt. Istud enim nomen recentioris aetatis est, nec in vllo genuino scriptore ante GREGORII MAGNI tempora obvium. Nam concilium *Romanum*, cuius solius auctoritatem ad probandam multo maiorem huius nominis vetustatem adlegat ROBERTVS BELLARMINVS [f], merum figmentum est. Accedit, quod in eadem ecclesia vel ciuitate multi fuerint cardinales presbyteri, at vnus tantum archipresbyter. Ita vt quaecunque demum

d) Stillingfl. irenic. part. II. c. VII. p. 358. - *but the memory of them is preserued still in cathedral churches, in the chapter there, where the dean was nothing else but the archipresbyter, and both dean and prebendaries were to be assistant to the bishop in the regulating the church affairs belonging to the city, while the churches were contained therein.*

e) Onuphr. Interpr. vocum eccl. Salmas. de primat. c. I. p. 10. Non solum Romae, sed etiam in aliis olim vrbibus *cardinales diaconi*, et *presbyteri cardinales* appellati, qui primi in suo ordine essent.

f) Bellarm. de cleric. lib. I. c. XVI. Caluinus ante Gregorii tempora dicit se non legisse nomen cardinalium: At in concilio Romano sub Syluestro can. VI. legimus, septem fuisse diaconos cardinales in Romana ecclesia, praecessit autem Syluester Gregorium annis fere trecentis, neque tamen tunc primum coepit hoc nomen. cet.

demum prima cardinalium presbyterorum origo fuerit; (siue ita vocati sint, quod in quibusdam ecclesiis principalibus, in quibus baptismus administrari poterat, et quas propterea *ecclesias vel titulos cardinales* nominarunt, VT BELLARMINVS existimat, constituti fuerint; siue quod, vt alii g opinantur, vbi numerus presbyterorum in amplis et populosis vrbibus tantopere auctus erat, vt episcopo ad gubernandam ecclesiam se se commode iungere non possent, quidam ex reliquis tamquam præcipui electi fuerint, vt episcopis instar concilii essent, vnde *cardinales presbyteri* dicti; quæ disputatio est, in quam vlterius haud descendo, vel quidquam in ea definio): quæcunque, inquam, eorum origo vel nominis ratio fuerit, eos tamen non vnum idemque cum primitiuæ ecclesiæ archipresbyteris fuisse, certum est.

§. XIX.

De senioribus ecclesiasticis. Quod hi ipsi non seniores ex plebe fuerint, eo sensu, quo hodie ista appellatio accipitur.

QVOD ad *seniores ecclesiæ* attinet, erant genus quoddam seniorum, qui quidem non de clero erant, ad quos tamen ecclesiæ etiam cura quodammodo spectabat. Nomen illud apud OPTATVM et AVGVSTINVM frequenter occurrit, a quibus officii istorum naturam facile possumus condiscere. OPTATVS dicit h, *Mensurium* episcopum *Carthaginensem*, vbi ecclesiam suam tempore persecutionis *diocletianeæ* relinquere coactus fuerit, ecclesiæ ornamenta et vasa *fidelibus senioribus* commendasse. Ad quod GABRIEL ALBASPINAEVS i adnotat, quod præter ecclesiasticos et clericos quidam ex *plebe seniores et probatæ vitæ* res ecclesiæ *curauerint*. Ad calcem operum OPTATI liber habetur, qui inscribitur *Purgatio Felicis et Cæciliani*, in quo diversæ

g) Stillingfl. ibid. *When afterwards these titles were much increased, those presbyters that were placed in the ancient titles which were the chief among them, were called* cardinales presbyteri, *which were then looked on as chief of the clergy, and therefore were the chief membres of the council of presbyters to the bishop.*

h) Optat. lib. I. p. 41. (p. 19. edit. Par.)

i) Albaspin. not. in Optat. p. 123. Præter ecclesiasticos et clericos quidam ex *plebe seniores* et probatæ vitæ res ecclesiæ curabant.

versæ exstant epistolæ de eodem nomine mentionem facientes, vt *Fortis* [k] cuiusdam et *Purpurii* et alius auctoris anonymi. AVGVSTINVS epistolam quamdam [l] ecclesiæ suæ *Hipponensi* hoc modo inscripsit: *Clero*, *senioribus*, *et vniuersæ plebi:* et multis aliis in locis [m] horum *seniorum* in aliis etiam ecclesiis mentionem facit.

VNDE non nulli [n] concludunt, fuisse hos seniores regentes eo quidem sensu, quo hodie vocabulum istud acceptatur. Cum tamen, quemadmodum ingeniosus auctor [o] *submissæ remonstrationis* in huius *remonstrationis suæ defensione* recte obseruat, isti primitiuæ ecclesiæ seniores prorsus alius generis fuerint. Eorum aliqui erant optimates, viri præcipui seu magistratus loci, tales quos in *Anglia* ab antiqua illa seniorum appellatione vocamus *Aldermen*. Tales erant, quos concilium *Cabarsissitanum Donatistarum*, AVGVSTINO memoratum, [p] *seniores nobilissimos*, et vnum ex conciliis [q] *Carthaginensibus* adhuc signifi-

k) Gesta purgat. Cæcil. et Fel. p. 268. ex epist. Fortis: Omnes vos episcopi, presbyteri, diacones, *seniores*, scitis. cæt. Ibid. ex ep. Purpurii: Adhibete conclericos et *seniores plebis* ecclesiasticos viros, et inquirant diligenter, quæ sint istæ dissensiones. Ibid. Clericis et *senioribus* Cirthensium in Domino æternam salutem.

l) Augustin. ep. CXXXVII. Dilectissimis fratribus, clero, *senioribus* et vniversæ plebi, ecclesiæ Hipponensis, cui seruio in dilectione Christi, Augustinus in Domino salutem.

m) Id. contr. Crescon. lib. III, c. XXIX. (tom. VII. p. 177. edit. Froben.) Siluanus a Cirtha traditor est et fur rerum pauperum, quod omnes vos episcopi, presbyteri et diacones et *seniores* scitis. Cap. LVI. Peregrinus presbyter et *seniores* ecclesiæ Musticanæ regionis tale desiderium prosequuntur.

n) Smectymn. *Answer to the Remonstrance* p. 74.

o) Hamon l' Estrange *Defence of the Remonstrance* p. 74.

p) Aug. conc. II. in Psalm. XXXVI. p. 120. (p. 201. tom. VIII. edit. Froben.) Cum incestos contra legem decretaque omnium sacerdotum communioni sanctæ adiungeret, cumque obsistente maxima parte plebis, etiam *seniorum nobilissimorum* litteris conueniretur, vt per se corrigeret, quod admiserat, sua temeritate possessus emendare contemsit.

q) Conc. Carth. A. CCCCIII. in conc. African. c. LVIII. et in cod. can. eccl. African. c. XCI. Debere vnumquemque nostrum in ciuitate sua per se conuenire Donatistarum præpositos, aut adiungere sibi vicinum collegam, vt pariter eos in singulis quibusque ciuitatibus vel locis per magistratus vel seniores locorum conueniant.

ſignificantius *magiſtratus vel ſeniores locorum* appellat; quos episcopi ſibi adiungere debebant, quum Donatiſtas conuenirent. Ita HENRICVS HAMMONDVS [r] ex HENRICO SPELMANNO aliisque ſcriptoribus noſtris *ſaxonibus* obſeruat, reges *Saxonum* in *Anglia* antiquitus eumdem *aldermannorum*, *presbyterorum* et *ſeniorum* titulum geſſiſſe. Quemadmodum in verſione bibliorum *ſaxonica* vocabulum *principes* communiter *Aldermen* reddiderunt. Et huius generis quidam ex *ſenioribus eccleſiæ*, quorum iam facta eſt mentio, fuerunt, quorum conſilio auxilioque epiſcopi in multis rebus eccleſiæ, momentum aliquod habentibus, ſine dubio vſi ſunt. Cæteri magis proprie ſic dicti *ſeniores eccleſiaſtici* ii fuerunt, quibus vaſa, theſauros et externa eccleſiæ negotia crediderunt, et cum noſtris *Church-Wardens*, *Veſtry-men*, *Stewards*, hoc eſt æditui, præcipuis conuentus in ſacrario membris et redituum eccleſiæ curatoribus, comparari poſſunt, qui aliquam rerum eccleſiæ curam gerebant, autem in gubernatione eccleſiæ vel diſciplinæ eius exercitio veluti ſeniores regentes haud erant occupati. *Seniores ex plebe* diaconis gradu quodam ſuperiores; *ſeniores* autem *eccleſiæ* ipſis inferiores erant: id quod porro euincit, quod non eo ſenſu ſeniores ex plebe fuerint, quo hodie eſſe intelliguntur. Sed ſatis de hoc. Ad tertii ordinis clericorum in eccleſia, qui diaconorum eſt, conſiderationem nunc progredimur.

LIBRI

r) Hammond. differt. IV. contr. Blondel. c. XIX. n. 1. Nota. Nihil heic (in latina quidem editione, anglicanam non habeo) de Spelmanno aliisue ſcriptoribus Saxonibus video. Hæc autem ibi habentur: Apud Græcos notiſſimum illud Dionyſii Halicarnaſſenſis lib. II. Πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἀρίστους, καὶ τοὺς γέροντας καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ λέγειν, *Seniores et pro optimatibus et pro grandæuis dicere ſolebant antiqui*, quod et hodie apud plurimas gentes, Italos, Gallos, Hiſpanos, Anglos ſollenniter inualuit, vt non ἡλικία tantum, ſed præcipue ἀξίωμα, *dignitas*, *auctoritas*, *præfectura*, ea voce ἰδίως ſignificetur.

LIBRI SECVNDI
CAPVT VICESIMVM
DE DIACONIS.

§. I.

Diaconi ſemper pro vno ex tribus ſacris ordinibus eccleſiæ habiti.

NOMEN διάκονος in nouo teſtamento quandoque pro eo vſurpatur, qui cultui Dei miniſtrat. Quo latiore ſenſu non nunquam epiſcopos et presbyteros, non in nouo [a] tantum teſtamento, verum in ſcriptorum etiam eccleſiaſticorum [b] monumentis diaconos vocari deprehendimus. Heic autem ſtrictiore ſenſu pro tertio clericorum in primitiua eccleſia ordine accipimus. Qua de re cum agere inſtituimus, primo loco oſtendendum eſt, quid de eorum origine veteres ſenſerint. Concilium *Trullanum* ſingularem hac de re fouet ſententiam, quando per ſeptem diaconos, de quibus in *apoſtolorum actis* ſermo fit, non eiusmodi intelligendos eſſe adſerit, qui [c] diuino cultui aut ſacris myſteriis, ſed qui menſis miniſtrent et curam habeant pauperum. Enim vero hoc ab vniuerſali omnis antiquitatis relatione alienum eſt. IGNATIVS [d] expreſſis verbis eos myſteriorum Ieſu Chriſti miniſtros appellat, additque, non ciborum et potuum miniſtros,

a) Act. I, 25. 2 Cor. VI, 4. 2 Tim. IV, 5. 1 Cor. III, 5. Epheſ. III, 7.

b) Athanaſ. contr. gent. † (NB. vaga, et ſine dubio erronea citatio, ſemel atque iterum longam iſtam orationem integram perlegi, nec quidquam huc ſpectans inuenire potui.) Griſchow.

Chryſoſtom. hom. I. in Philipp. c. I. (p. 7. edit. Francof.) Τότε τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασι, καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο. *Tunc nomina adhuc erant communia, atque* ipſe *etiam* epiſcopus vocabatur diaconus.

c) Conc. Trull. c. XVI. Ἡμεῖς τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ τὸν νοῦν ἐφαρμόσαντες τῶν πατέρων, εὕρομεν, ὡς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐ περὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἦν ἀνδρῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς χρείαις τῶν τραπεζῶν ὑπουργίας. *Nos quum dicto apoſtolico patrum mentem adaptaſſemus, inuenimus eos eſſe locutos non de viris, qui miniſtrant myſteriis, ſed de miniſterio, quod in vſum menſarum adhibebatur.*

d) Ignat. ad Trall. n. II. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσὶν διάκονοι, ἀλλ᾽ ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρέται.

nistros, sed ecclesiæ Dei ministros esse. Alio loco [e] de ipsis loquitur tamquam ministris Iesu Christi, eosque cum episcopis et presbyteris populo dicit præsidere: *Moneo*, inquit, *vt vnanimes in Deo omnia facere studeatis; præsidente episcopo in loco Dei, et presbyteris in loco consistorii apostolorum, et diaconis dulcissimis mihi, quibus creditum est ministerium Christi Iesu.* Et multis in locis aliis [f] populum adhortatur, vt illis subditi sint, eosque reuereantur, vt Iesum Christum, hoc est, vt ministros cultui eius intentos. CYPRIANVS [g] eodem modo de ipsis loquitur, vocans eos *episcopatus* et *ecclesiæ ministros*, eorumque originem referens ad istum locum in *actis apostolorum*, de quo concilium *Trullanum* disputat, eo ipso tempore, quo eos ad altaris ministerium vocatos esse[h], adserit. TERTVLLIANVS [i] tantum abest, vt eos ciborum et potuum ministros duntaxat esse, existimet, vt potius eosdem ipsis cum episcopis ac presbyteris honorificos titulos adsignet, eosque laicorum duces et suo etiam modo pastores ac inspectores gregis Christi esse pronuntiet. Ita etiam HIERONYMVS, etsi interdum ex morosiore animi adfectu contemtim de iis loquitur [k], *mensarum et viduarum ministros* eos nuncupando; aliis tamen in locis [l] reuerentius illos

 tractat,

e) Ignat. ep. ad Magnes. n. VI. Παραινῶ ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ σπουδάσατε πάντα πράττειν· προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

f) Ignat. ad Polyc. n. VI. Ἀντίψυχον ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέροις, διακόνοις.

Id. ad Trall. n. III. Ὁμοίως πάντες ἐντρεπέσθωσαν τοὺς διακόνους ὡς Ἰησοῦν Χριστόν.

g) Cypr. ep. LXV. al. III. *Diaconos post adscensionem Domini in cælos apostoli sibi constituerunt episcopatus sui et ecclesiæ ministros.*

h) Cyprian. ep. LXVIII. al. LXVII. ad pleb. Legion. et Astur. p. 172. (p. 114. edit. Paris. MDCLXVI.) Ne quis *ad altaris ministerium* vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.

i) Tertull. de fuga c. XI. Quum ipsi auctores, id est, ipsi diaconi, presbyteri et episcopi fugiunt, quis de gregario numero sustinebit?

k) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. (tom. II. p. 220.) Quid patitur *mensarum et viduarum minister*, vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur.

Id. comment. Ezech. XLVIII.

l) Id. comment. in Mich. VII. Nolite credere in *ducibus*, non in episcopo, non in presbytero, non in *diacono*.

tractat, eumdem eis tribuens honorificum titulum, quem TERTVLLIANVS tribuit, et ducibus populi ipsos adnumerans. Superiore capite §. XIV. ostendimus, OPTATVM [m] tantam de illis habuisse opinionem, vt officium eorum sacerdotio proximum iudicauerit. Et AVGVSTINVS in eadem fuisse sententia videtur: in epistola enim quadam sua [n] *Praesidium* consacerdotem vocat, quem tamen HIERONYMVS proxime sequenti epistola [o] diaconum appellat.

§. II.

Non tamen vniuersaliter vocati sacerdotes, sed ministri et leuitae.

VERVM TAMEN ne hic lectoribus meis imponere videar, animaduertendum mihi est, quod nomen sacerdotum non generatim diaconis datum ab iis sit, qui pro sacro eos ordine habuerunt; sed quod plerumque a sacerdotibus nomine ministrorum ac leuitarum distincti fuerint. Ita HIERONYMVS [p] a sacerdotibus secundi ordinis, hoc est presbyteris, leuitarum appellatione eos distinguit. Auctor *quaestionum* [q] *in vetus et nouum testamentum* sub nomine AVGVSTINI, et HILARIVS SARDVS [r] sub nomine AMBROSII sacerdotes vmquam illos dictos esse, exserte negant. Et SALVIANVS [s] quamuis diuinarum rerum administratione eos fungi agnosceret, eodem tamen nomine leuitas ipsos appellat, idque ideo, vt a sacerdotibus distinguat. Atque

m) Optat. lib. I. vid. supr. cap. XIX. §. XIV. not. e) pag. 292.

n) August. ep. XVI. Domino beatissimo et merito venerando fratri et *consacerdoti Praesidio*, Augustinus in Domino salutem.

o) Hieron. ep. XVII. inter epist. August. Nunc quoque per sanctum fratrem meum *Praesidium diaconum* obsecro primum, vt memineris mei.

p) Hieron. ep. XXVII. Episcopi, et sacerdotis inferioris gradus ac *leuitarum* innumerabilis multitudo.

q) Aug. quaest. vet. et nou. testam. tom. IV. Q. XLVI. Numquid diaconus potest vicem gerere *sacerdotis?* - - Sacerdotis vicem agere non potest, *qui non est sacerdos.*

r) Hilar. com. in Eph. IV. *Euangelistae diaconi sunt*, sicut fuit Philippus, quamuis *non sint sacerdotes.*

s) Saluian. ad eccles. cathol. lib. II p. 394. (p. 70. edit. Rittershus. MDCXXIII.) Et post haec parum est successionibus eorum (apostolorum) id est *leuitis* ac sacerdotibus facta diuinarum rerum administratione fungentibus, si ipsi tantum diuites fuerint.

que ita in conciliis [t] nomina *sacerdos* et *leuita* frequenter vsurpantur, tanquam tituli, presbyteros ac diaconos a se inuicem peculiariter distinguentes. Concilium *Carthaginense* quartum [u] magis perspicue hac de re loquitur, *Diaconus*, inquiens, *non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.* Et hinc canones quandoque ὑπηρέτας et *ministros*, non ecclesiæ tantum sed et episcoporum ac presbyterorum, illos nuncupant, quemadmodum e concilio *Nicæno* [w], et *Carthaginensi IV.* [x] multisque aliis videre est. Vnde viri quidam docti [y] contra OPTATVM et AVGVSTINVM concludunt, quod diaconis numquam licuerit esse sacerdotibus: dum alii [z] cum OPTATO inter diuersos sacerdotii gradus distinguunt, existimantes, quod licet diaconi non absolute

t) Concil. Turon. I. can. I. (tom. IV. p. 1050.) *Sacerdotes ac leuitæ* diuino mancipati altario.

u) Concil. Carth. IV. c. IV.

w) Concil. Nicæn. c. XVIII. *Ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσί, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι. Diaconi intra suas mensuras permaneant: scientes quod sunt quidem* episcopi ministri, *presbyteris vero minores.*

x) Concil. Carth. IV. c. XXXVII. Diaconus ita se presbyteri, vt episcopi, ministrum esse cognoscat.

Vid. Concil. Illiberrit. in titulo can. XVIII. (tom. I. conc. p. 968.) De sacerdotibus et *ministris*, si mœchauerunt.

Ibid. can. XXXIII. De episcopis et *ministris*, vt ab vxoribus se abstineant.

Con. Turon. I. c. I. *Sacerdotes* vel *ministri* ecclesiæ.

y) Felli not. in Cypr. ep. XVIII. Caute heic legendus est Rigaltius, dum ait, *esse in diaconatu sacerdotium.* Quæcumque necessitas cogit, etiam illa defendit, sed tantisper dum incubuerit. Nota est historia ap. Euseb. lib. VI. c. XLIV. eucharistiæ per puerum Serapioni transmissæ: nemo tamen dixerit, fas esse pueris sacra illa mysteria distribuere. cæt.

Habert. not. in pontific. p. 125. Duplex est in ecclesia munus, a Christo catholico sacerdote, vt vocat Tertullianus, institutum, *τὸ ἱερατεύειν, res sacras operari, καὶ τὸ ἄρχειν et gubernare* seu *regere*: vt optime distinguunt sancti patres: hoc ad *episcopos et ad sacerdotes* sub episcopis constitutos: illud ad sacerdotes, spectat; nec ad episcopos nisi quatenus sacerdotes, quum episcopus esse nonpossit, quin primo sacerdos: *Diaconus* vero, aut hypodiaconus, aut lector, aut laicus, *offerre sacrificium non potest.*

z) Rigalt. not. in Cypr. ep. XII. Est aliud in diaconatu sacerdotium. Sic epist. XIV. p. 27. *Item presbyteris et diaconibus non defuit sacerdotii vigor.* At diaconos pœnitentibus manum imponere, sola necessitatis ratio admittit, nempe si vrgeat exitus, et presbyter repertus non fuerit.

Dr. Hicks *Disc. of Priesthood*, p. 33.

ſolute dicantur ſacerdotes, quia hic proprius epiſcoporum et presbyterorum, quibus miniſtrare eos oportebat, titulus fuerit; diaconi tamen interdum eiusmodi officiis functi ſint, quæ ad inferioris gradus ſacerdotium ius iis ipſis conciliarint.

RE ita ab vtraque parte dextre ob oculos repræſentata, intelligentibus lectoribus ipſis diiudicandum relinquo, vtra opinio validiſſimis rationibus gaudere ipſis videatur: ego interim de diaconorum ordinatione et diuerſis officiis, nec non de legibus ac regulis, ad ordinem eorum attinentibus, non nihil dicere adgredior.

§. III.

Ob hanc cauſſam epiſcopus ad ordinationem eorum vllum de presbyteris ſibi adſciſcere haud tenebatur.

DIACONI cuiusdam ordinatio a presbyteri ordinatione, tum ratione modi, quo perficiebatur, tum ratione beneficiorum ac poteſtatis, quæ per eam illos conferebantur, diuerſa erat. In ordinatione enim presbyteri, vt ſupra oſtenſum eſt, reliqui presbyteri, qui præſentes erant, vna cum epiſcopo manus ſuas ei imponere debebant. Ordinatio autem diaconi a ſolo epiſcopo peragi poterat, *quia*, vt concilium *Carthaginenſe* [a] id exprimit, *non ad ſacerdotium*, *ſed ad miniſterium conſecrabatur*. Hæc munia in formula ordinationis, quæ adhuc in *conſtitutionibus* ſupereſt, particulatim haud memorantur, ſed epiſcopus heic in genere precatur, vt [b] „Deus velit oſtendere faciem ſuam „ſuper hunc ſeruum ſuum electum ad miniſterium, et implere „eum Spiritu Sancto et virtute, ſicut impleuerit *Stephanum* pro„tomartyrem; et concedere ei, vt, miniſterio ſibi commiſſo ad „voluntatem ipſius Domini conſtanter extra querelam et crimen „mini-

a) Conc. Carth. IV. c. IV. Diaconus quum ordinatur, ſolus epiſcopus, qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat: quia non ad ſacerdotium ſed ad miniſterium conſecratur.

b) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XIIX. Κύριε, ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τοῦτον τὸν προχειριζόμενόν σοι εἰς διακονίαν, καὶ πλῆσον αὐτὸν πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως· ὡς ἔπλησας Στέφανον τὸν μάρτυρα καὶ μιμητὴν τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ σου· καὶ καταξίωσον αὐτὸν εὐαρέστως λειτουργήσαντα τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ διακονίαν ἀτρέπτως, ἀμέμπτως, ἀνεγκλήτως, μείζονος ἀξιωθῆναι βαθμοῦ κ. τ. λ.

„ministrato, maiore deinceps gradu dignus habeatur, cæt. Quænam igitur peculiaria diaconorum fuerint officia, non ex formulis ecclesiasticis, sed ex aliis scriptoribus oportet condisci.

§. IV.

Diaconorum officium erat; Primo: *Vasorum altaris curam gerere.*

HEIC primo loco deprehendimus, maxime ordinarium et communissimum diaconorum officium fuisse, episcopo et presbyteris in officio altaris subseruire atque ministrare. Sanctæ mensæ et omnium ornamentorum ac vasorum, ad eam pertinentium, curam habere eos oportebat. Auctor sub nomine AVGVSTINI [c] huius rei mentionem facit tanquam communis diaconorum officii per omnes ecclesias, exceptis maioribus ecclesiis, cuiusmodi *Romana* fuit, vbi quum multitudo inferiorum clericorum esset, ad eorum quosdam hoc officium deuoluebatur. In aliis autem ecclesiis hoc diaconorum erat officium, vbi inferior clerus, hypodiaconi et cæteri secretarium intrare, aut tempore diuini cultus vllum vas sacrum contingere legibus prohibebantur, vt ex diuersis antiquorum conciliorum canonibus [d] videre nobis licet.

§. V.

Secundo: *Recipere dona populi eaque offerre sacerdoti, ac nomina offerentium recitare.*

ALIA officii diaconorum pars erat, accipere oblationes seu dona populi eaque sacerdoti offerre, qui illa Deo super altari offere-

c) Aug. quæst. vet. et n. testam. c. CI. (tom. IV. c. VI.) Vt autem non omnia ministeria obsequiorum per ordinem agant, multitudo facit clericorum. Nam vtique et altare portarent et vasa eius et aquam in manus funderent sacerdoti, sicut videmus per omnes ecclesias.

d) Conc. Agathens. c. LXVI. Non oportet insacratos ministros licentiam habere, in secretarium (quod Græci diaconicon appellant) ingredi et contingere vasa Dominica.

Conc. Laodic. c. XXI. (tom. I. conc. p. 1499.) Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν. *Quod non oportet ministros locum habere in diaconico et dominica vasa contingere.*

Balsam. not. in h. l. Ὑπηρέται λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι. *Ministri dicuntur Subdiaconi.*

Zonar. Ὑπηρέτας τοὺς ὑποδιακόνους λέγει, οὓς οὐ χρῆ, φησιν ὁ κανὼν, χώραν ἔχειν ἐν τῷ διακονικῷ κ. τ. λ. *Ministros heic hypodiaconos nominat, quos quidem canon in diaconico locum habere negat oportere.*

ferebat: quo facto diaconus offerentium nomina publice recitabat; et hæc recitatio communiter dicebatur *offerre nomina*, quemadmodum ex CYPRIANO liquet, qui [e] hac de re tamquam parte sacræ communicationis sui temporis loquitur; quod etiam a NICOLAO RIGALTIO [f] aliisque adnotatum est: qua de consuetudine deinceps pluribus acturi sumus, vbi de antiquo ecclesiæ cultu verba facere instituemus. In præsenti obseruamus tantum, quod hæc recitatio nominum eorum, qui dona sua offerebant, officii diaconorum pars fuerit, vti ex HIERONYMO [g] manifestum est, qui, *Multos*, inquit, *conspicimus, qui opprimunt per potentiam, vel furta committunt, vt de multis parva pauperibus tribuant, et in suis sceleribus glorientur, publiceque diaconus in ecclesia recitet offerentium nomina: Tantum offert ille, tantum ille pollicitus est, placentque sibi ad plausum populi torquente conscientia.* Sunt quidam, qui eiusmodi consuetudinem in ecclesia, qualis hæc publica ac specialis nominum eorum, qui in ecclesia offerebant, recitatio erat, obtinuisse, adeoque hanc officii diaconorum partem fuisse, negant: at vero HIERONYMI testimonium satis firmo documento esse, existimo, quippe quod aliter exponi non potest, vt sensus inde tolerabilis resultet. Quam ob caussam hoc ipsum partem officii diaconorum fuisse dixi, etiamsi id quorumdam doctorum virorum sententiæ aduersari, non ignorem.

§. VI.

e) Cypr. ep. IX. al. XVI. p. 37. (p. 21. edit. Paris.) ad communicationem admittuntur et *offertur nomen eorum*, nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab episcopo et clero imposita eucharistia illis datur.

f) Rigalt. not. in Cypr. ep. LX. *Subditi nomina singulorum*) Non frustra, nec superuacue. Nam in sacrificiis orationum *offerebantur nomina* eorum, qui ad hoc opus tam necessarium promte ac libenter operati erant.

Bona rer. liturgic. lib. II. c. VIII. n. VII. p. m. 393. Inquirendum, quid sit huiusmodi nominum oblatio seu recitatio. Quidam putant, hoc nihil aliud fuisse, quam pro illis orare, illorumque meminisse in orationibus seu publicis seu priuatis. Vere tamen alicuius nomen offerre idem erat, ac ipsum in sancto sacrificio recitare et enuntiare; qui ritus manifeste colligitur ex epistola decima, (nona) Cypriani aduersus presbyteros, qua lapsos nondum peracta pœnitentia ad consortium fidelium et ad oblationem ac perceptionem eucharistiæ admittebant: *Ad communicationem*, inquit, *admittuntur, et offertur nomen eorum* cæt.

g) Hieron. comment. in Ezech. XVIII. p. 537.

§. VI.

Tertio: *Euangelium in quibusdam ecclesiis legere.*

IN quibusdam, at non in omnibus, ecclesiis diaconi tum in eucharistiae sumtione tum ante eam euangelium lectitabant. Auctor *Constitutionum apostolicarum* omnes scripturae partes alias lectoribus adsignat, euangelium autem a solo [h] presbytero vel diacono legi iubet. HIERONYMUS [i] id functionis diaconorum partem fuisse, indicat; atque id etiam concilium *Vasense* adfirmat, quod diaconis auctoritatem concedit, absente presbytero legendi veterum patrum homilias, hanc huius mandati adferens rationem [k]: *Si digni sunt diaconi, quae Christus in euangelio loquutus est, legere, quare indigni iudicentur sanctorum patrum expositiones publice recitare?* Ex quo intelligitur, in ecclesiis occidentalibus hanc ordinariam diaconorum fuisse functionem. In aliis autem ecclesiis alius mos erat. Nam, obseruante SOZOMENO, *Alexandriae* solus archidiaconus euangelia legebat, in aliis ecclesiis diaconi, in aliis soli sacerdotes, et in aliis ecclesiis, cum festi dies maiores celebrarentur, ipse episcopus legebat, vt *Constantinopoli* in festo, quod vocant, *paschatis.* In ecclesiis *Africanis* tempore CYPRIANI lectoribus euangelia non minus quam ceteras sacrae scripturae partes legere licebat, vt ex quadam CYPRIANI epistola apparet, vbi de *Celerino* confessore, quem lectorem ordinauerat, loquens, dicit [l]: *Quid aliud, quam super pulpitum, id est, super tribunal ecclesiae* (sic eo tempore lectoris pulpitum appellabant) *oportebat imponi, vt loci altioris celebritate subnixus --- legat praecepta et euangelia Domini, quae fortiter ac fideliter sequitur.* Vt adeo hoc non solorum diaconorum vbique et semper, sed tantum in quibusdam ecclesiis et certis temporibus, peculiare officium fuisse, statuendum sit.

§. VII.

h) Constit. apost lib. II. c. LVII. Μετὰ ταῦτα διάκονος ἢ πρεσβύτερος ἀναγινωσκέτω τὰ εὐαγγέλια.

i) Hieron. epist. XLVIII. ad Sabin. *Euangelium* Christi quasi *diaconus lectitabas.*

k) Concil. Vasens. II. can. II. (tom. IV. p. 1680.)

l) Cyprian. ep. XXXIV. al. XXXIX.

§. VII.

Quarto: *Consecrata panis et vini elementa populo porrigere in eucharistia.*

SED magis proprium eorum erat officium, episcopo ac presbyteris in administratione sacræ *eucharistiæ* succurrere: vbi elementa præsenti populo porrigebant, et absentibus etiam perferebant, quemadmodum IVSTINVS MARTYR [m] in *apologia* sua *secunda* perhibet. Auctor *constitutionum* [n] similiter describens antiqui cultus rationem, totam istam actionem ab episcopo et diacono fieri iubet: *Episcopus*, inquiens, *tribuit oblationem dicens: Corpus Christi, et qui accipit, dicat, Amen. Diaconus vero retineat calicem; et tribuens aliis dicat: Sanguis Christi, calix vitæ; et qui bibit, dicat, Amen.* In hoc ipso auctor sub nomine AVGVSTINI [o] diaconorum officium præcipue constitisse adserit. Attamen hoc eorum ordini non adeo proprium erat, sed a voluntate et permissione episcopi et presbyterorum pendebat, si præsentes essent, quemadmodum expressis verbis in quibusdam veteribus conciliis [p] cautum fuit, quæ diaconis eucharistiam, præsente quodam presbytero, erogare interdicunt, nisi exigat necessitas, et ipse id faciendi veniam habeat. Atque hinc absurdum atque minime conueniens presbytero habebatur, adsidere et sacramentum e manibus diaconi recipere, vti non numquam factum est, sed concilium *Nicænum* [q] seuero canone

m) Iustin. Mart. apol. II. p. 97. οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. *Qui apud nos vocantur* diaconi *atque* ministri, distribuunt *vnicuique præsentium*, vt participent *eum, in quo gratiæ actæ sunt*, panem, vinum *et aquam, et ad absentes perferunt.*

n) Constit. apost. lib. VIII. c. XIII. Ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδότω τὴν προσφορὰν λέγων· σῶμα Χριστοῦ· καὶ ὁ δεχόμενος λεγέτω ἀμήν· ὁ δὲ διάκονος κατεχέτω τὸ ποτήριον καὶ ἐπιδιδοὺς λεγέτω· αἷμα Χριστοῦ, ποτήριον ζωῆς· καὶ ὁ πίνων λεγέτω· Ἀμήν.

o) Aug. quæst. vet. et nou. test. cap. CI. Diaconi ordo est accipere a sacerdote *et sic dare plebi.*

p) Concil. Carth. IV. c. XXXVIII. Diaconus, præsente presbytero, eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus erogat.

q) Conc. Nicæn. c. XVIII. (tom. II. p. 37.) Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις καὶ πόλεσι τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν· ὅπερ οὔτε ὁ κανών, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς

canone hoc fieri vetuit. Vt adeo diaconi *eucharistiam* non consecrandi, sed tantum distribuendi, idque non episcopo vel presbyteris, sed plebi tantum habuerint libertatem. Hæc tamen eorum actio quandoque oblatio vocata fuit, vt in CYPRIANO [r] et in concilio *Ancyrano* [s], quod diaconis quibusdam, sub censura ecclesiastica constitutis, panem vel calicem offerre interdicit; quod facere alioqui diaconis licebat.

§. VIII.

Non autem ipsis permissum erat ea consecrare super altari.

NOVI equidem, doctos quosdam viros [t] huius concilii verba aliter prorsus interpretari. Per *oblationem* illi *consecrationem* intelligunt, atque inde concludunt, diaconos antiquis temporibus sacram eucharistiam, absentibus quidem presbyteris, consecrandi potestatem ordinarie habuisse. Sed hæc conclusio ex illis verbis deduci commode non potest, quæ potius duplicem

 admit-

τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἅπτωνται· ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα περιῃρήσθω. κ. τ. λ. *Peruenit ad sanctam synodum, quod in nonnullis locis et ciuitatibus diaconi dant presbyteris eucharistiam, quod nec canon neque consuetudo tradit*, vt, qui offerendi potestatem non habent, *iis qui offerunt, dent corpus Christi. Iam vero illud etiam cognitum est, quod iam quidam ex diaconis etiam ante episcopos eucharistiam attingant. Hæc ergo omnia auferantur cæt.*

r) Cyprian. de lapsis p. 132. Sollemnibus adimpletis calicem diaconus *offerre* præsentibus cœpit.

s) Conc. Ancyr. c. II. (tom. I. p. 1455.) Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τῆς τε τὸν ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν ἢ κηρύσσειν. *Diaconi similiter qui immolauerint, honorem quidem habeant: cessare vero ab omni sacro ministerio siue a pane siue a calice offerendo, vel prædicando.*

t) Hospin. histor. sacram. lib. II. c. I. p. 23. In synodo Ancyrana sancitum legimus in hunc modum: *Diaconi, qui immolauerunt* (nimirum in persecutione) *honorem quidem habeant*, cæt. Illo ergo adhuc tempore diaconi eucharistiam administrabant. Refert etiam Theodoretus, vt supra quoque adnotauimus lib. IV. hist. eccles. c. XII. *quum Valens imp. Arrianus omnes sacerdotes suis sedibus eiiceret, Eusebium episcopum Samosatenum militari habitu omnia illa loca percurrisse et clam presbyteros et DIACONOS ordinasse, NE PLEBS SACRAMENTIS CARERET.* Has autem diaconorum partes postea multa decreta resciderunt et antiquarunt. Nam in concilio Arelatensi apud Gallos celebrato, constituitur, ne diaconi omnino sacramentum administrent cæt.

admittunt constructionem. Aut enim significare possunt, quod diaconi offerant plebis oblationes sacerdoti, quae pars eorum officii erat, vt ostendimus antea, atque ita DIONYSIVS PETAVIVS [u] et ISAACVS HABERTVS ea intelligunt: Aut CYPRIANI verbis exponi possunt, qui mentem suam multo clarius explicat, quando id ipsum consecrati panis et vini oblationem nuncupat; qui maxime natiuus sensus esse videtur; et a quibusdam posteriorum temporum doctis [w] scriptoribus reliquis interpretationibus vniuersis praefertur. Quomodo autem cumque res se habat, nulla caussa suppetit, quamobrem ea verba id dicere velle credamus, quod diaconis potestas consecrandi concessa fuerit. Concilium enim *Nicænum*, quod non multo post concilium *Ancyranum* habitum est, diaconos potestatem offerendi habuisse, exserte [x] negat; hoc nimirum sensu, quo offerre significat, *consecrare:* Eo enim sensu officium presbyteris proprium erat. Non nulli quidem diaconi circa istud tempus ita offerre sibi sumserunt; at concilium *Arelatense*, quod eodem anno cum *Ancyrano*

u) Petau. diatrib. de potest. consecrandi c. III. tom. IV. p. 211.

Habert. in pontif. Part. IX. obseruat. II. p. 190. *Panem vel calicem offerre.* Sed quid hoc? offerre idem ne heic ac consecrare? Multum abest, siquidem duplici functione diaconi, panem vel calicem attingendo vtrumque offerre absque consecratione, dici potuerunt; vno quidem modo laicis vtrumque porrigendo, quod quidem *offerre* dicitur S Cypriano libro de lapsis, vti apte suo more nuper adnotauit Dion. Petauius. Sed hunc modum nunc praetermissum velim: Alter mihi modus etiam, in Petauium antequam inciderem, semper arrisit: *quo nempe diaconus offerre dicitur panem vel calicem, non consecrando, sed vtrumque sacerdoti consecraturo repraesentando:* quod eo aptius ἀναφέρειν dicitur, quo certe diaconus ex manibus populi munera illa primum suscipiebat, ad sacerdotem vel episcopum referenda, vel ei vna cum sacerdotibus in vsum eucharisticae consecrationis, quod aequum erat, excepturo eadem, exhibebat.

w) Suicer. thesaur. p. 871. Calicem et panem in sacra eucharistia ministrabant populo (diaconi). Patet hoc ex Iustini M. apol. II. p. 162. οἱ καλούμενοι cet. (vid. §. VII. not. m) pag. 314.) Cyprian. serm. de lapsis: *vbi sollemnibus adimpletis calicem offerre diaconus praesentibus coepit.* Idem colligitur ex can. II. Ancyrano: ibi enim de diaconis immolantibus, postea autem reluctantibus, decernitur, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς, caetera. (§. VII. not. s) pag. 315.) Ergo ante lapsum hoc faciebant.

x) Concil. Nic. c. XVIII. Τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, *qui offerendi potestatem non habent.*

rano celebratum eſt, præſumtionem et regulæ eorum transgreſſionem interpretatur et ea propter nouum y canonem ad eos reſtringendos condidit. HILARIVS idoneus praxis eccleſiaſticæ ſui temporis teſtis nobis confirmat, non potuiſſe ibi eſſe ſacrificium ſiue conſecrationem ſine presbytero z. Et HIERONYMVS idem dicit a, nimirum ſolos presbyteros precibus ſuis panem et vinum conſecrare et corpus ac ſanguinem Chriſti conficere. Quamobrem de HILARIO quodam diacono loquens, negat eum poſſe conſecrare b *eucharistiam*, quod ſit tantum diaconus. Huius rei ratio erat, quia ſacra *eucharistia* pro primo chriſtianorum ſacrificio et pro præcipuo quodam chriſtiani ſacerdotii officio habebatur. Et quum diaconi generatim pro ſacerdotibus non agnoſcerentur, aut de infimo tantum ſacerdotii gradu eſſent, ideo hoc ſacrificium ſuper altari offerre ſeu conſecrare non poterant. Hæc ratio ab auctore *conſtitutionum* c et auctore ſub nomine AVGVSTINI et diuerſis aliis data eſt.

EST autem in AMBROSIO locus quidam, qui videtur innuere, quod ſæculo tertio diaconi *Romæ* poteſtatem conſecrandi euchariſtiam habuerint. De *Laurentio* enim diacono verba faciens,

 ciens,

y) Conc. Arelat. I. c. XV. de diaconibus, quos cognouimus multis locis *offerre, placuit minime fieri debere.*

z) Hilar. fragm. p. 129. Sacrificii opus ſine presbytero eſſe non potuit.

a) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. Quid patitur menſarum et viduarum miniſter, vt ſupra *eos* tumidus ſe efferat, *ad quorum preces Chriſti corpus et ſanguis conficitur?*

b) Id. dialog. contr. Lucif. p. 145. Hilarius cum diaconus de eccleſia receſſerit, ſolusque vt putat turba ſit mundi: *neque euchariſtiam conficere poteſt epiſcopos et presbyteros non habens* cæt.

c) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XXVIII. Διάκονος οὐκ εὐλογεῖ· οὐ δίδωσιν εὐλογίαν· λαμβάνει δὲ παρὰ ἐπισκόπου· οὐ βαπτίζει· οὐ προσφέρει· τοῦ δὲ ἐπισκόπου προσενεγκόντος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου αὐτὸς ἐπιδίδωσι τῷ λαῷ, οὐχ ὡς ἱερεύς, ἀλλ' ὡς διακονούμενος ἱερεῦσι. *Diaconus non benedicit; neque dat benedictionem; accipit vero ab epiſcopo et presbytero. Non baptizat;* non offert; *oblatione vero ab epiſcopo aut presbytero facta* ipſe diaconus dat populo, non tanquam ſacerdos, *ſed tanquam qui miniſtrat ſacerdotibus.*

Aug. quæſtion. vet. et nou. teſtam. q. XLVI. Qui non fuit ſacerdos, quomodo vicem agere poterat ſacerdotis? *Numquid diaconus poteſt vicem agere ſacerdotis?* Præfectus etenim poteſt agere vicem præfecti, et prætor prætoris: non tamen priuatus poteſt vicem agere poteſtatis alicuius: quanto magis ſacerdotis vicem agere non poteſt, qui non eſt ſacerdos?

ciens, *Sixtum* episcopum suum, quum mortem Christi caussa subiret, hoc modo compellantem ipse introducit: *Quo, sacerdos sancte, sine diacono properas? Numquam sacrificium sine ministro offerre consueueras. Quid in me ergo displicuit, pater? Cui commisisti dominici sanguinis* [d] *consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* CAESAR BARONIVS hac difficultate ita est irretitus, vt textui corruptionem subesse et loco *consecrationem dispensationem* [e] legi oportere dicat. Et quidam AMBROSII editores tam inuerecundæ ac perfrictæ frontis fuere, vt hanc correctionem sine vllo fundamento ipsi textui inserere haud dubitarint. Id quod IOANNES BONA [f] et ISAACVS HABERTVS ingenue damnant, quod contra omnem vt MSCtorum, ita etiam priorum editionum fidem militet, nec vlla ratio ex verborum difficultate peti possit. Nam vocabulum *consecratio* hoc loco non significat sacramentalem elementorum consecrationem per preces in altari, quæ ab ipso episcopo perficiebatur, vt e contextu euidenter apparet, vbi episcopus numquam sacrificium sine ministro seu diacono offerre dicitur; itaque consecratio, diacono commissa, alius generis sit oportet. Non poterat enim ille, præsente episcopo, et eodem tempore, quo ipse episcopus consecrabat, elementa in altari consecrare; poterat autem ipsi subvenire, seu vt illic exprimitur, consummandorum sacramentorum consortium cum eo habere, hoc est, calicem cum consueta verborum formula populo exhibere; quod ex more loquen-
di

d) Ambros. de offic. lib. I. c. XLI.

e) Baron. a. CCLXI. n. VII. - - cui commisisti dominici sanguinis *dispensationem;* cæt.

f) Bona rer. liturgic. lib. I. c. XXV. n. IV. Hoc item sensu dixisse existimo Sixto pontifici Laurentium diaconum apud Ambrosium lib. I. offic. c. XLI. *Experire certe, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis consecrationem.* Sic enim scriptum est in antiquis codicibus tam editis quam MSCtis, non *dispensationem*, vt in vulgatis libris correctum est. Huic autem lectioni nullatenus formidandæ aut corrigendæ, sed omnino restituendæ fauet contextus, nam sequitur, *cui consummandorum* cæt.

Habert. not. in pontific. Græc. p. 191. Scio cardinalem Baronium legere *dispensationem.* Sed verum est, veterum exemplaria, veteres editiones *consecrationem* habere.

di, iſtis temporibus vſitato, *miniſterialis conſecratio*, vel *ſacramenti conſummatio* dicebatur: quandoquidem ad ſanctum euchariſtiæ ſacramentum accedentes ſanguine Chriſti hoc ipſo conſecrabantur, atque ita conſummabantur, ſeu ſacramenti ſub vtraque ſpecie, pane nimirum ex manibus epiſcopi, calice autem ex manibus diaconi ſumto, perfecte participes reddebantur. Hæc manifeſto illa eſt conſecratio, qua de heic ſermo eſt, et quæ ad calicis exhibitionem plebi a diacono factam tantum ſpectat, quod vſitatum eorum officium erat: adeoque hinc concludi non poteſt, quemadmodum quidem RVDOLPHVS HOSPINIANVS et HVGO GROTIVS [g] volunt, quod diaconis euchariſtiam in altari conſecrare licuerit.

§. IX.

Quinto: *Diaconi in quibusdam locis baptizare poterant.*

QVOD autem ad alterum ſacramentum, baptiſmum, attinet, magis patet, quod in quibusdam caſibus eum adminiſtrare ſoli potuerint. Quamuis enim auctor *conſtitutionum* [h], diaconum nec baptizare nec offerre dicat: et EPIPHANIVS [i] generatim adfirmet, quod diaconis ſolis numquam vllius ſacramenti adminiſtratio commiſſa ſit: tamen ex aliis ſcriptoribus manifeſtum eſt, quod hanc poteſtatem, ad minimum in quibusdam locis, ſibi collatam habuerint. TERTVLLIANVS [k] idem iis ius cum presbyteris, hoc eſt baptizandi libertatem, permittente epiſcopo, tribuit. Et HIERONYMVS [l] idem priuilegium illis adſignat.

g) Vid. Grot. de cœnæ adminiſtratione, paſtores non ſunt. Citatus et confutatus a Petauio.

h) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c XXXVIII. Διάκονος ὀ βαπτίζει, ὀ προσφέρει, Diaconus non baptizat, *non offert.*

i) Epiphan. hæreſ. LXXIX. Collyrid. n. IV. Καὶ γὰρ ἔτι Διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα. Neque diaconis *quidem ipſis* vllum *in eccleſiaſtico ordine* ſacramentum perficere conceditur; *ſed hoc duntaxat, vt eorum, quæ perficiuntur, miniſtri ſint.*

k) Tertull. de bapt. c. XVII. Dandi quidem habet ius ſummus ſacerdos, qui eſt epiſcopus, dehinc presbyteri et *diaconi*, non tamen ſine epiſcopi auctoritate *cet.*

l) Hieron. dial. contr. Lucif. c. IV. p. 139. Inde venit, vt ſine iuſſione epiſcopi, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi.

signat. Concilium *Illiberritanum* [m] itidem de hoc iure plane loquitur, quando dicit: *Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit.* Hoc manifesto indicat, diaconos baptizandi ius in istis ecclesiis habuisse, quibus praefuerunt. Ita cum CYRILLVS [n] *catechumenos* suos instruit, quemadmodum sese gerere debeant, si in ciuitatem aut vicum ad episcopum, presbyterum vel diaconum baptismum recipiendi caussa venerint: commode inde concludi potest, diaconos in pagis baptizandi potestatem habuisse. Loquor nunc solum de ordinaria eorum potestate. In casibus enim extraordinariis non solum diaconi, sed inferiores etiam clerici et laici in primitiua ecclesia baptizare poterant, vti suo loco ostendetur.

§. X.

Sexto: *Diaconorum erat, plebem ad preces adhortari.*

ALIVD diaconorum officium erat, populum in publicae deuotionis suae exercitio in ecclesia monere atque instruere. Quem in finem certis quibusdam et notis verborum formulis vti solebant, vt significarent, quando quaeque diuini cultus pars inciperet, populumque ad attentionem excitarent: item vt catechumenis indicarent, quando accedere et preces facere, et rursus abire deberent; in quibusdam etiam precationibus ipsa verba coram illis repetebant, vt eos, quomodo precandum esset, condocerent. Haec omnia *Graeci* per τὸ κηρύττειν, *Latini* autem per τὸ *praedicare* exprimebant; quae verba non ordinarie *concionari* seu *verbum diuinum adnuntiare* significant, vt quidam ea perperam interpretantur, sed officio κήρυκος seu *praeconis* in concione quadam *fungi*. Vnde SYNESIVS [o] et quidam alii diaconos ἱεροκήρυκας

m) Concil. Illiberrit. c. LXXVII.

n) Cyrill. catechef. XVII. n. XVII. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος, ὅταν προσέλθῃς ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, κ. τ. λ. Tempore baptismatis cum ad *episcopum accedis, aut presbyterum, aut diaconum cet.*

o) Synes. ep. LXVII. p. 224. (p. 209. edit Paris. MDCXXXIII.) Κατασιγασθέντων δὲ τῶν ἱεροκηρύκων, εἰς θρῆνον αὐτοῖς ἀπετελεύτησεν ἡ βοή. *Indicto a* sacris praeconibus *silentio, vox illis in planctum desiit.*

Chrysostom hom. XVII. in Hebr. IX. (tom. VI. p. 484. edit. Francof.) ἕστηκε καὶ νῦν ὁ παρ' ἡμῖν κῆρυξ --- ὅταν εἴπῃ, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις κ. τ. λ. *Stat nunc quoque, qui est apud nos* praeco -- *quando dicit: Sancta sanctis! cet.*

κας *sacros ecclesiæ præcones* appellant, quippe qui concionem monebant, quomodo omnia suo quoduis ordine fieri oporteret. Hoc significatu verbum *κηρύξαι* in antiquis libris ritualibus et canonibus frequenter occurrit. Exempli caussa in *constitutionibus* [p] *apostolicis*, diaconus, finito episcopi sermone, cunctis consurgentibus, ex alto loco proclamare iubetur: *Ne quis adsit audientium, ne quis infidelium.* Deinde silentio facto, iubetur dicere: *Orate, catechumeni, et omnes fideles attente pro ipsis orent:* et simul exemplum præire populo, quemadmodum pro illis orare debeant. Quæ precandi formula tum in *constitutionibus* [q] tum in CHRYSOSTOMO [r] videri potest. Postea diaconus similiter *energumenos*, *competentes* et *pænitentes*, suo quemque ordine compellare, eosque vna eum populo ad precandum exhortari debebat, his vtens verbis: Ἐκτενῶς πάντες ὑπὲρ αὐτῶν δεηθῶμεν, *intente pro eis precemur.* Et quum diaconus hos omnes sollemni proclamatione, ἀπολύεσθε, προέλθετε, *Ite, missa est*, dimisisset, fideles iterum adhortabatur, vt pro se ipsis et vniuerso ecclesiæ christianæ statu orarent, eumque in finem aliam precandi formulam [s] ipsis recitabat: et hæc ipsa formula vocabatur diaconi προσφώνησις seu *exhortatio ad orandum*, ad distinguendum eam ab episcopi ἐπικλήσει, quæ precationis formula erat, qua Deum compellabat, quum diaconi compellatio ad populum esset directa. Quam ob caussam hæc dicebatur προσφώνησις et κηρύξαι, *adhortatio*, quâ populus ad orandum excitabatur, addita institutione, pro quo speciatim orandum eis esset. Hoc *Latinis* dicebatur *oratio* et *prædicatio*, quemadmodum ex concilio quarto *Toletano* [t] videre est, quod vocabulum *orare* per

p) Constit. apost. lib. VIII. c. V. Πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον - - ἀνιστάντων ἁπάντων ὁ διάκονος ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνελθὼν κηρυττέτω· μή τις τῶν ἀκροωμένων· μή τις τῶν ἀπίστων· καὶ ἡσυχίας γινομένης λεγέτω· εὔξασθε οἱ κατηχούμενοι, καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ διάνοιαν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθωσαν.

q) Ibid. c. VI. tot.

r) Chrysostom. hom. II. in 1 Corinth. (tom. V. p. 516. 517. sqq.)

s) Constit. apost. lib. VIII. c. X. tot.

t) Conc. Toletan. IV. c. XL. (tom. V. p. 1716.) - Vnum orarium oportet leuitam gestare in sinistro humero, propter quod *orat*, id est, *prædicat*.

per *prædicare* explicat, et vtrumque vocabulum de diaconi functione accipit. Et hinc vnum ex ornamentis diaconi (vt et illud hac occasione notemus) ab eodem concilio appellatur *orarium*, quod eo tamquam peculiari signo, quo fratres suos ex clero de precibus faciendis admonebat, vtebatur. Ex his omnibus intelligere poterimus, quid SOCRATES velit, quando dicit, *Athanasium* [u] diaconos suos iussisse κηρύξαι εὐχὴν, *ad orandum cohortari;* et quomodo controuersum concilii *Ancyrani* canonem interpretari debeamus, qui de quibusdam diaconis in idololatriam prolapsis loquens, eos ab omni sacro ministerio cessare oportere, neque amplius [w] κηρύσσειν iubet: quod quidam interpretes de verbi diuini prædicatione, alii autem [x] verius de hac diaconalis officii parte intelligunt, quæ in hoc consistebat, vt diaconus κήρυξ seu sacer congregrationis præco esset.

§. XI.

u) Socrat. lib. II. c. XI. προστάξας διακόνῳ κηρύξαι εὐχήν, *mandat Diacono*, vt orationem populo indicet.

w) Concil. Ancyr. c. II. πεπαῦσθαι αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τῆς τοῦ ἄρτον, ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ κηρύσσειν. *Ipsos (diaconos) ab omni sacerdotali ministerio cessare, et panem vel calicem offerendi, vel* prædicandi.

x) Habert. pontific. p. 203. Eo canone (Ancyr. II.) κηρύσσειν *concionari*, quod vulgo *prædicare* dicimus, minime significat, sed *pronuntiare*, *annuntiare* ea, de quibus vno aut altero verbo populum inter sacra admonebat diaconus, vt κήρυξ *præco* ecclesiæ, vel episcopi aut presbyteri sacrificantis.

Beuereg. not. in conc. Ancyr. c. II. Hic obseruetur discrimen inter presbyterorum et diaconorum officia. In primo enim canone presbyteros quidem προσφέρειν καὶ ὁμιλεῖν, in præsenti autem diaconos ἀναφέρειν, καὶ κηρύσσειν dictum est: vt igitur ἀναφέρειν a προσφέρειν, sic etiam κηρύσσειν ab ὁμιλεῖν distinguatur necesse est. Cum ὁμιλεῖν igitur isto loco *concionari*, siue sermonem habere significet; κηρύσσειν hoc loco, de diaconis dictum, nihil aliud denotare videtur, quam quod proprie significat, *præconis* scilicet *officio fungi*. Hoc enim in sacris celebrandis diacono olim incubuit, alta nimirum voce et præconis instar varios ritus et ordinem per totam liturgiam moderari, et significare, quid et quando a fidelibus aut catechumenis orandum erat.

Suicer. thesaur. eccles. tom. II. p. 99. Κηρύσσειν - - Diaconis tributum, non significat *verbum prædicare*, sed illud declarat ministerium, quo dato oratorii signo, actionum sacrarum ritus et ordinem moderabantur.

§. XI.

Septimo: *Diaconis permittente episcopo concionari licebat.*

SI quaeras, an diaconi potestatem aliquam concionandi coram populo habuerint? idem respondeo, atque ad quaestionem de baptismo: Habebant vtique concionandi potestatem, permittente et mandante episcopo, at sine auctoritate eius non habebant. Auctor sub nomine AMBROSII y) diaconos eo tempore concionatos esse, diserte negat; etiamsi initio omnes diaconos *euangelistas*, vt *Philippus* et *Stephanus* erant, fuisse autumet. Supra ostendimus, nec ipsos presbyteros multis in locis verbum diuinum praedicandi habuisse potestatem praesente episcopo, nisi ex speciali eius mandato; adeoque idem de diaconis multo aptius concludi potest. DAVID BLONDELLVS z) et CAESAR BARONIVS existimant, IOANNEM CHRYSOSTOMVM elegantissimos istos sermones de *incomprehensibili Dei natura*, *de anathemate*, caet. habuisse, quum adhuc esset tantummodo diaconus.

y) Ambros. comm. in Ephes. IV. Nunc neque diaconi in populo *praedicant*, neque clerici vel laici baptizant.

z) Blondel. apol. p. 57. Quod Hilarius suo tempore diaconos in populo non praedicasse obseruauit, generale non fuit; nam eodem fere tempore Meletio praesente Antiochiae *de incomprehensibili Dei natura; de anathemate; aduersus Iudaeos* caet. eloquentissimas in *diaconatu conciones habuit Ioannes*, cognomento *Chrysostomus*.

Baron. an. CCCLXXXVI. n. LV. p. 542. Cum primum vero presbyter designatus est, primam omnium ad populum habuisse dicitur homiliam, cuius est exordium: Num vero sunt, quae nobis acciderunt caet.] At nihil ibi de presbyteratu, sed de suscepta tantum docendi populi functione: quam quidem non ante hunc annum auspicatum fuisse, ex eo exploratum redditur; dum ipse in vna illarum orationum, quas habuit ad populum Antiochenum de imminente clade ob statuas ignominia adfectas (quod certum est contigisse post sequentem annum) expresse testatur, se iam in docendi munere biennium agere, sunt haec eius verba: *Ecce secundum hunc annum habeo vestrae disserens caritati* caet.] Quamobrem in eam sententiam ire compellimur, vt quae reperiuntur scriptae orationes *ab ipso, cum diaconus esset*, nempe superius recensitae aduersus gentiles, iudaeos atque haereticos, et de anathemate, *eas speciali indulgentia et iussione Flauiani pro concione dixerit*; cessasse vero postea vsque ad presbyteratum.

nus. Alii autem [a] probabilius existimant, quod hi non sint sermones, quos in ecclesia recitauerit, sed tantum discursus, quos aliis occasionibus composuerit; et quod primum sermonem, quum presbyter ordinatus sit, habuerit eum, qui adhuc in volum. IV. opp. p. 953. exstat.* Enim vero si vmquam concionatus est, adhuc diaconus exsistens, non est dubium, quin id fecerit *Meletio* episcopo suo permittente: Quemadmodum PHILOSTORGIVS [b] dicit, *Leontium* episcopum *Arianum Antiochiæ* permisisse *Aëtio*, diacono suo, vt ecclesiastica dogmata publice in ecclesia doceret. *Ephrem Syrus* aliud forte huius rei exemplum dare potest. Non enim nisi diaconus ecclesiæ *Edessenæ* fuit, PHOTIVS [c] tamen perhibet, quod diuersas homilias seu sermones, eosque tam excellentes, composuerit, vt post eius mortem in alias linguas translati, et in quibusdam ecclesiis proxime post lectionem scripturæ sacræ prælecti fuerint, quemadmodum HIERONYMVS [d] tradit. Non nullis in locis, vti in ecclesiis *gallicanis*, diaconi ab ipsis conciliis habebant auctoritatem legendi istiusmodi homilias coram populo sermonis loco, si forte presbyter ægrotaret nec sermonem habere posset: quemadmo-

a) Caue hist. litter. vol. I. p. 253. (edit. Londin. MDCLXXXVIII.) Diaconus constitutus ad scribendum se adiunxit, librosque *aduersus iudæos, gentiles, anomæos, de sacerdotio, de prouidentia ad Stagirium monachum*, aliosque aliquot edidit. Exacto in diaconatu quinquennio a Flauiano (nam falsus est Socrates, qui ab Euagrio factum refert) anno CCCLXXXVI. ecclesiæ Antiochenæ presbyter factus est: *quo tempore primam concionem habuit*, quæ exstat tom. IV. p. 953.

b) Philostorg. lib. III. c. XVII. *Λεόντιος - - εἰς διακονίαν τὸν μαθητὴν προχειρίζετο καὶ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτρέπει δόγματα. Leontius - - discipulum suum ad diaconatus gradum euexit eique permisit, vt ecclesiastica dogmata publice in ecclesia doceret.*

c) Phot. cod. CXCVI. p. 512. *Λόγοι ἐννέα καὶ τεσσάρακοντα. Sermones vndequinquaginta.*

Ibid. p. 516. *Ἀλλὰ καὶ πλεῖστα τοῦ ἀνδρὸς μεταβληθέντα πρὸς τὴν ἑλλάδα συντάγματα φέρεται πλήρη χάριτος καὶ δυνάμεως. Alia quoque plurima sancti viri in græcam conuersa linguam opuscula circumferuntur, dicendi vi ac venustate referta.*

d) Hieron. de script. c. CXV. Efræm, Edessenæ ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit, et ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem Scripturarum publice in quibusdam ecclesiis eius scripta recitentur.

admodum ex lege, in concilio *Vasensi* [e] hac occasione lata, apparet. Sed hoc ex necessitate fiebat atque permissione. Vt adeo diaconi ista ecclesiæ ætate (secundum dilucidam expositionem, quam de hac re postea dedit VIGILIVS [f],) concionari potuisse videantur, si nimirum ab episcopo veniam habuerint; præsumtio autem contra consuetudinem et canonem fuerit, si sine eius permissu id factum esset.

§. XII.

Octauo: *Pœnitentes etiam, vrgente extrema necessitate, in gremium ecclesiæ recipere: et in extraordinariis quibusdam casibus inferiorum ordinum clericis officium ad tempus abrogare.*

ATQVE ITA etiam cum diaconis respectu potestatis recipiendi pœnitentes, eisque peccatorum veniam impertiendi comparatum erat. Ordinarie hoc ipsum ad episcopi, tamquam supremi ecclesiæ ministri, spectabat prærogatiuam; adeoque rarius id presbyteris, numquam autem diaconis, permittebatur, si ab extremæ necessitatis casu discesseris, quando nimirum nec episcopus, nec presbyter quispiam, qui id faceret, præsto erat. Hoc in casu diaconi, tamquam speciales episcopi delegati, quandoque auctoritate pollebant imponendi alicui manus, quod signum receptionis erat. Ita cum pœnitentibus, quorum CYPRIANVS meminit, et quos martyres litteris suis ecclesiæ fauori commendauerant, actum fuit: *Si*, inquit ille [g], *incommodo aliquo et infirmitatis periculo occupati fuerint, non exspectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcunque præsentem, vel si presbyter repertus non fuerit, et vrgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint; vt manu eis in pœnitentia imposita veniant ad Dominum cum pace.* Heic obser-

e) Conc. Vasense III. c. II. (tom. IV. p. 1680.) Si presbyter, aliqua infirmitate prohibente, per se ipsum non potuerit prædicare, SS. *patrum homiliæ a diaconibus recitentur.*

f) Vigil. ep. ad Rustic. et Sebastian. (tom. V. conc. p. 554.) Adiecistis etiam exsecranda superbia, quæ nec legantur, nec sine sui pontificis iussione aliquando ordinis vestri homines præsumserunt, auctoritatem vobis prædicationis contra omnem consuetudinem vel canones vindicare.

g) Cypr. ep. XIII. al. XVIII. ad cler.

obſeruatu dignum eſt, nulli, qui diacono inferior ſit, negotium dari hoc officium conficiendi; neque diaconis ipſis id faciendi concedi auctoritatem, niſi tamquam epiſcopi delegatis, idque in extremo neceſſitatis caſu, quando videlicet presbyter, qui pœnitentem animam agentem in gratiam reciperet, reperiri nullus poterat.

ADMODVM videtur probabile, quod ſimili in caſu, hoc eſt abſoluta neceſſitate exigente, in eccleſiis quibusdam *græcis* poteſtatem habuerint inferiores clericos ad tempus ab officio prohibendi. Quod e verbis auctoris *conſtitutionum* [h] colligi poteſt, vbi dicit: *Diaconus excommunicat hypodiaconum, lectorem et cantorem et diaconiſſam, ſi hoc facere opus ſit abſente presbytero. Hypodiacono non licet excommunicare lectorem, aut cantorem, aut diaconiſſam, aut clericum, aut laicum: Miniſtri enim ſunt diaconorum.* Hæc erat poteſtas tum quidem diaconis in caſibus extraordinariis conceſſa, et priuilegium peculiare, quo nullus ex inferiore clero poterat perfrui.

§. XIII.

Nono: *Diaconi in conciliis generalibus epiſcopis ſuis miniſtrare et interdum eos repræſentare debebant.*

INTER extraordinaria diaconorum officia etiam referri poteſt, quod interdum ab ipſorum epiſcopis delegati fuerint, vt in conciliis generalibus ipſorum vices explerent et procurarent negotia. Ordinarium eorum illic officium erat epiſcopis ſuis famulari et ſcribas ac diſputatores agere, cæt. prout ab ipſis mandatum acceperant; qua in functione in conciliis antiquis illos vt plurimum offendimus. Duplici autem ratione tunc inferiores habebantur presbyteris. Primo quidem presbyteri ordinarie vt ſedentes cum epiſcopis ſuis nobis repræſentantur, diaconis cum vniuerſa plebe adſtantibus. Deinde presbyteris quandoque ſuffragia licebat ferre, vt ſupra demonſtrauimus; ſed nullum exemplum,

h) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c XXVIII. Διάκονος ἀφορίζει ὑποδιάκονον ἀναγνώστην, ψάλτην, διακόνισσαν, ἐὰν ᾖ τι τοιοῦτον, μὴ παρόντος πρεσβυτέρου· ὑποδιακόνῳ οὐκ ἔξεστιν ἀφορίσαι, οὔτε μὴν ἀναγνώστην, οὔτε ψάλτην, οὔτε διακόνισσαν, οὔτε κληρικὸν, οὐ λαϊκόν· ὑπηρέται γάρ εἰσι διακόνων.

plum, quod ego quidem ſciam, ſuppetit, quo idem priuilegium ad diaconos ſpectaſſe, demonſtrari poſſit. Hoc tantum relatum legimus, epiſcopos, ſi adeſſe ipſi non potuerint, diaconos ſuos delegaſſe, vt ipſos repræſentarent. Tum quidem ſedebant atque ſuffragia ferebant, non vt diaconi, ſed vt procuratores loco epiſcoporum, a quibus miſſi fuerant. Cuius rei tot exempla in conciliorum monumentis occurrunt, vt lectoribus vel vnum ex illis adferre haud neceſſe ſit. Qui vero exempla videre auet, is CHRISTIANVM LVPVM in notis ad canonem concilii *Trullani* ſeptimum conſulat, vbi diſcrimen aliquod inter ſeſſionem et ſuffragationem diaconorum in conciliis *orientalibus* et *occidentalibus* obſeruat. In conciliis *orientalibus*, ſi diaconus metropolitanum aut patriarcham repræſentaret, eo ipſo loco ſedebat atque ſubſcribebat, quo ipſe metropolitanus vel patriarcha, ſi adfuiſſet, ſeſſurus fuiſſet atque ſubſcripturus; in *occidentalibus* autem conciliis alius mos erat: Ibi enim diaconi poſt omnes epiſcopos, non eorum loco, quorum procuratores erant, ſuffragia ferebant.

SIC in conciliis generalibus fiebat. In prouincialibus autem et conſiſtorialibus ſynodis diaconi æque ac presbyteri ſuo ipſorummet nomine ſuffragia ferendi non numquam habebant libertatem. Cuius rei multa exempla lector videre, ſi velit, poteſt in conciliis *Romanis* ſub SYMMACHO et GREGORIO ſecundo, ab HENRICO IVSTELLO [i] in *bibliotheca* ſua *iuris canonici* publicatis, et in conciliorum tomo IV. vbi primum epiſcopi, deinde presbyteri, et poſtea diaconi, ſuo quiſque nomine ſubſcripſerunt. Et qui hac in re curioſi exſiſtunt, plura alia huiusmodi exempla reperire ipſi poterunt.

§. XIV.

Decimo: *Diaconi poteſtatem habebant reprehendendi atque corrigendi eos, qui in eccleſia inordinate ſeſe gerebant.*

DVO adhuc de diaconorum officio in conuentibus eccleſiaſticis obſeruanda ſunt. Primum quidem, quod quemadmodum homi-

i) Vid. ſupra c. XIX. §. XII. p. 288.

homines instituere debebant, quomodo sese quemque in cultu diuino gerere oporteret; ita potestatem habuerint eos, qui minus decenter se gerebant, corrigendi atque castigandi. *Constitutiones*, quæ apostolis tribuuntur, eiusmodi functionum, quales istæ sunt, tamquam ad diaconorum officium spectantium, mentionem faciunt. *Si quis repertus fuerit, qui sedeat loco non decenti, increpetur* [k] *a diacono, tamquam a nauclero; traducaturque in locum, qui eum deceat.* Et post paullo [l]: *Diaconus speculetur populum, ne quis murmure obstrepat, dormitet aut rideat, aut nutus faciat. Oportet enim stare in ecclesia sapienter, sobrie, vigilanter, auribus ad verbum Domini intentis.* Hoc ex CHRYSOSTOMO etiam manifestum est, qui de iis, qui irreuerenter sese in ecclesia gerunt, loquens, vicinos iubet eos obiurgare, et si hoc ferre nolint, diaconum [m] aduocare, vt officium suum erga illos exsequatur. Memoratu dignam historiam, huic rei apprime conuenientem, de *Cæciliano* archidiacono *Carthaginensi* refert OPTATVS, quod, quum *Lucillam*, fœminam diuitem, quum sacram cœnam sumeret, aliquid indecore facere obseruaret; (ante enim, quam panem et vinum acciperet, os nescio cuius sic crediti martyris osculari solita erat); hoc nomine officii sui inductus ratione eam [n] reprehenderit: quo ipso

k) Constit. apost. lib. II. c. LVII. Εἰ δέ τις εὑρεθῇ παρὰ τόπον καθεζόμενος, ἐπιπλησσέσθω ὑπὸ τοῦ διακόνου ὡς πρωρέως, καὶ εἰς τὸν καθήκοντα αὐτῷ τόπον μεταγέσθω.

Ibid. Ὁμοίως ὁ διάκονος ἐπισκοπείτω τὸν λαὸν, ὅπως μή τις ψιθυρίσῃ· ἢ νυστάξῃ· ἢ γελάσῃ· ἢ νεύσῃ· χρὴ γὰρ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπιστημόνως, καὶ νηφαλέως, καὶ ἐγρηγορότως ἱστάναι, ἐκτεταμένην ἔχοντα τὴν ἀκοὴν ἐπὶ τὸν τοῦ κυρίου λόγον.

l) Ibid. ὁ διάκονος ἐπισκοπείτω τὸν λαόν. cæt.

m) Chrysostom. hom. XXIV. in Act. (tom. VI. p. 229.) Κεῖνται πάντες νέοι ψυχροὶ καὶ γέροντες· καθάρματα μᾶλλον οἱ νέοι, γελῶντες, ἀνακαγχάζοντες διαλεγόμενοι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἤκουσα γινόμενον· καὶ ἀλλήλους σκώπτοντες ἐπὶ γόνατα κάμπτοι. σὺ παρέστηκας ὁ νέος ἢ ὁ πρεσβύτης ἐπίπληξον, ἂν ἴδῃς· ἐγκάλεσον σφοδρότερον· οὐκ ἀνεχόμενον, τὸν διάκονον κάλεσον. κ. τ. λ. *Iacent omnes adolescentes frigidi ac senes, purgamenta magis quam adolescentes, rident, subsannant, cauillantur. Etenim et hoc fieri audiui, et mutuum se incessunt scommatis geniculantes. Tu autem si adsistis iuuenis vel senex, et stupenda vides, increpa acriter: si non fert,* voca diaconum *cætera.*

n) Optat. lib. I. p. 40. (p. 18. edit. Paris.) Quum correptionem archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spiritalem cibum et potum os nescio cuius martyris, si tamen martyris, libare dicebatur. cæt.

ipso illa tantopere sit commota, vt postea quam ille electus esset episcopus, ab eius communione sese cum aliis quibusdam factiosa separarit; eiusque ordinationem vitiosam caussata eo rem deduxerit, vt *Maiorinus* eius in locum fuerit ordinatus: et hanc vnam e praecipuis schismatis *Donatistarum* caussis fuisse, OPTATVS animaduerit dicitque, confusae mulieris iracundiam schisma illo tempore peperisse, quae condonare non potuerit diacono, qui eam in ecclesia corripuerit. Fuerint fortassis, qui existiment, quod *Caecilianus* id, quod fecit, superioris officii virtute fecerit, et quod ipse, tamquam archidiaconus, ordinis celsioris fuerit, quam nunc quidem archidiaconi sunt. Enim vero proxime sequenti capite ostendemus, quod archidiaconi olim semper ex ordine diaconorum, nec de vllo alio gradu fuerint. Et ex iam dictis apparet, hoc, quod *Caecilianus* fecit, non ex peculiari potestate, qua tamquam archidiaconus fruitus sit, sed ex ordinaria potestate corripiendi male se gerentes, quam cum reliquis ecclesiae diaconis omnibus communem habebat, profectum fuisse.

§. XV.

Vndecimo: *Diaconi olim omnia inferiorum ordinum ecclesiae officia faciebant.*

ALTERVM, quod de diaconorum officio adhuc habeo monere, est, quod ante institutos ordines ecclesiae inferiores (qui non eodem in omnibus ecclesiis tempore, nec forte in vlla ecclesia ante duo priora saecula, orti sunt, vt deinceps ostendetur) diaconi istiusmodi officia omnia, quae sequentibus saeculis his ordinibus commissa sunt, explere debuerint; qualia sunt officia lectorum, hypodiaconorum, exorcistarum, catechistarum, ianitorum et similium. Ita EPIPHANIVS [o] ab initio omnia officia ecclesiastica ab episcopis, presbyteris et diaconis peracta esse, adeoque nullam ecclesiam sine diacono fuisse obseruat. Ita certe IGNATII aetate cum ecclesia comparatum erat, qui de nullo vmquam ordine loquitur, qui diaconorum ordine sit inferior: Sed *sine his*, inquit, *ecclesia* [p] *non vocatur.* Vt adeo omnia officia inferiora a diaconis fieri oportuerit. Immo vero in ipsis posterioribus

o) Epiph. haeres. LXXV. Aerian. n. V. ἄνευ δὲ διακόνου ἐπίσκοπον ἀδύνατον εἶναι. *Sine diacono episcopus esse non potest.*

p) Ignat. ad Trallian. n. III. χωρὶς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται.

ribus sæculis diuersa officia inferiora sæpenumero vni eidemque viro commissa esse legimus, forte vt onus numerosiorem alendi clerum in paruis ecclesiis detrectarent. Ita EVSEBIVS *Romanum* martyrem q) et diaconum et exorcistam in ecclesia *Cæsareensi* fuisse, auctor est. Et *Procopius* martyr tres simul functiones in ecclesia *Scythopolitana* habuit: Eodem enim tempore lector fuit, interpres et exorcista; vti ex actis martyrii r) eius, ab HENRICO VALESIO publicatis, constat. Iam vero vterque ineunte sæculo quarto persecutionis *Diocletianeæ* tempore pro christianæ religionis professione mortem subiit. Et integrum sæculum post, si auctori sub nomine AVGVSTINI s) credere fas est, deprehendimus, quod, si ab istiusmodi diuitibus et magnis ecclesiis, qualis *Romana* erat, ingentem clericorum complexa multitudinem, discesseris, omnia inferiora officia a diaconis adhuc peracta sint. In ecclesiis *græcis* illi semper erant πυλωροὶ seu *ianitores*, cum fieret oblatio et sacra celebraretur eucharistia, vti ex *constitutionibus* t) *apostolicis* videre est, vbi dicitur: *Diaconi stent ad ianuas, quibus viri in templum ingrediuntur, et hypodiaconi ad ianuas, quibus mulieres, ne quis egrediatur, nec aperiatur tempore oblationis, quamuis sit aliquis fidelis.* Hæc præcipua antiquitus diaconorum erant in conuentibus ecclesiasticis officia.

§. XVI.

Duodecimo: *Diaconi erant episcoporum* subeleemosynarii *seu stipis erogandæ curatores vicarii.*

PRAETEREA autem duorum triumue aliorum officiorum, ad quæ administranda ab episcopis extra ecclesiam diaconi adhiberi sole-

q) Euseb. de martyr. palæstin. c. II. Μνήμης δ' ἄξια τυγχάνει καὶ τὰ περὶ Ῥωμανὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀποτελεσθέντα· Παλαιστινὸς γὰρ οὗτος ὤν, διάκονός τε καὶ ἐξορκιστὴς τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας. *Sed et commemoratione digna sunt in primis, quæ circa* Romanum *martyrem eodem die Antiochiæ gesta sunt. Hic enim genere Palæstinus*, Cæsareensis ecclesiæ diaconus et exorcista.

r) Acta Procop. apud Vales. in Euseb. de martyr. Palæstin. c. I. Ibi ecclesiæ tria ministeria præbebat. Vnum in legendi officio, alterum in Syri interpretatione sermonis, et tertium aduersus dæmonas manus impositione consummans.

s) August. quæst. vet. et nou. testam. cap. CI. supra citat. §. IV. not. c) p. 309.

t) Constit. apost. lib. VIII. c. XI. οἱ δὲ διάκονοι ἱστάσθωσαν εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν, ὅπως μήτις ἐξέλθῃ μήτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, κἂν πιστός τις ᾖ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναφορᾶς.

solebant, mentio iniicienda est. Eorum primum erat, vt tamquam episcoporum *subeleemosynarii*, seu vicarii stipis erogandae curatores, orphanorum, viduarum, virginum, detentorum in custodia martyrum, et omnium pauperum ac infirmorum, qui aliquo nomine ex publicis ecclesiae reditibus alebantur, curam gererent. Diaconi speciatim in istorum omnium inopiam atque indigentiam inquirere, de ea ad episcopum referre, illisque eleemosynas, quas ab ipso in eorum recreationem atque miseriae levamentum acceperant, diribere debebant. Archidiaconus quidem episcopi quasi erat thesaurarius, sed diaconi vniuersi eius dispensatores, qui eleemosynas ecclesiae indigentibus distribuebant. Id quod e diuersis locis [u] CYPRIANI, DIONYSII ALEXANDRINI [w] et auctoris [x] *constitutionum* intelligitur, qui de hoc officio

 indiscri-

u) Cyprian. ep. XLIX. al. LII. ad Cornel. Nicostratum vero diacono sanctae administrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtractis, viduarum ac pupillorum depositis negatis, non tam in Africam venire voluisse, quam conscientia rapinarum ac criminum nefandorum illinc ab vrbe fugisse.

w) Dionys. ap. Euseb. lib. VII. c. XI. *Διάκονοι δὲ οἱ μετὰ τοὺς ἐν τῇ νόσῳ τελευτήσαντας ὑπολειφθέντες, Φαῦστος, Εὐσέβιος, Χαιρήμων· Εὐσέβιος ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐνεδυνάμωσε καὶ παρεσκεύασε τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γινομένων ὁμολογητῶν ἐναγωνίως ἀποπληροῦν, καὶ τὰς τῶν σωμάτων περιστολὰς τῶν τελείων καὶ μακαρίων μαρτύρων οὐκ ἀκινδύνως ἐκτελεῖν. Diaconi vero post illos, qui morbo consumti sunt, superstites: Faustus, Eusebius, Chaeremon. Eusebius, inquam, quem Deus iam inde ab initio roborauit, impulitque,* vt confessoribus in custodia positis ministeria strenue exhiberet; *vtque consummatorum ac beatorum martyrum cadauera, non sine capitis sui periculo sepeliret.*

x) Constit. apost. lib. II. c. XXXI. *Μηδὲν ποιείτω τὸ σύνολον ἄνευ ἐπισκόπου, μηδὲ τινι διδότω τι ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐὰν γὰρ ὡς θλιβομένου τινὸς λάθρα τοῦ ἐπισκόπου διδῷ τινι, εἰς λοιδορίαν τοῦ ἐπισκόπου δώσει. Nihil prorsus sine episcopo facias (diaconus) neque vlli quippiam sine illo conscio et auctore tribuat; etenim si clam episcopo* dederit egenti *et calamitoso, erit probro episcopo, eumque de iniuria adflictorum insimulat.* c. XXXII. *Εἰ οὖν γινώσκεις, ὦ διάκονε, θλιβόμενόν τινα, ὑπομνήσας τὸν ἐπίσκοπον, οὕτω δίδου.* Si quem *ergo diacone,* scis inopia premi, admonito prius episcopo, *suppedita ei.* Lib. III. c. XIX. *Εἰ κύριος ἡμῶν καὶ ὁ διδάσκαλος οὕτως ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, πῶς ἂν ὑμεῖς ἐπαισχυνθήσεσθε τοῦτο ποιῆσαι τοῖς ἀδυνάτοις καὶ ἀσθενέσι τῶν ἀδελφῶν; Si Dominus noster idemque magister sic se ipse humiliter abiecit, quomodo pudebit vos hoc facere fratribus infirmis et imbecillis?* Ibid. *χρὴ οὖν ὑμᾶς τοὺς διακόνους ἐπισκέπτεσθαι πάντας τοὺς δεομένους ἐπισκέψεως, καὶ περὶ τῶν θλιβομένων ἀναγγέλλετε τῷ ἐπισκόπῳ ὑμῶν. Oportet igitur, vt vos diaconi omnes visi-*

indiſcriminatim loquuntur, omnibusque diaconis id commune fuiſſe, dicunt. Speciatim in *conſtitutionibus* diaconi officium ita deſcribitur, vt ſi quem ſciat inopia premi, admoneat prius epiſcopum, et ſic conſcio epiſcopo ſuppeditet eius indigentiæ; clam autem epiſcopo nihil faciat, ne eum de iniuria adflictorum inſimulet, eique in probrum cedat, et murmuratio contra ipſum excitetur.

§. XVII.

Decimo tertio: *Diaconorum erat de criminibus populi epiſcopo nuntiare.*

ALIVD diaconorum officium hoc intuitu erat, in vitam et mores populi inquirere; deque eiusmodi malis, quibus pro ordinaria ſibi conceſſa poteſtate mederi ipſimet non poterant, ad epiſcopum referre, vt ipſe pro ſuprema ſua auctoritate illis mederetur. *Diaconus*, inquit *conſtitutionum* y liber, *de re omni ad epiſcopum referat, vt CHRISTVS ad Patrem. Verum quæcunque poteſt, moderetur per ſe, ſicut Chriſtus poteſtatem creandi et prouidendi a Patre accepit: Quæ vero maiora ſunt, epiſcopus iudicet.*

§. XVIII.

Hinc diaconi frequenter vocati epiſcoporum oculi, os, angeli, prophetæ, cæt.

HANC ob cauſſam diaconi communiter epiſcopi *oculi* et *aures*, *os*, *dextra* et *cor* ipſius vocabantur: quod miniſterio eorum omnia videbat, omniumque hominum actiones cognoſcebat, perinde ac ſi ſuis ipſe oculis vidiſſet, ſuisque ipſe auribus audiſſet. Per illos ad gregem ſuum ſua mittebat mandata et edicta, quo intuitu os ipſius et cor erant; per illos calamitoſorum indigentiæ ſuccurrebat, atque ita dextra eius manus erant. Hi tituli frequenter in *conſtitutionibus* z *apoſtolicis* et in auctore epiſtolæ

---

tetis, quibus viſitationis opus eſt, et de calamitoſis et adflictis nuntiate epiſcopo veſtro.

y) Conſtit. apoſt. lib. II. c. XLIV. *Πάντα μὲν ὁ διάκονος τῷ ἐπισκόπῳ ἀναφερέτω ὡς ὁ χριστὸς τῷ πατρί· ἀλλ᾽ ὅσα δὲ δύναται, εὐθυνέτω δι᾽ ἑαυτοῦ λαβὼν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν, ὡς ὁ κύριος παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ δημιουργεῖν, καὶ τὸ προνοεῖν· τὰ δ᾽ ὑπέρογκα ὁ ἐπίσκοπος κρινέτω.*

z) Conſtit. ap. lib. II. c. XLIV. *Ἔστω ὁ διάκονος τοῦ ἐπισκόπου ἀκοὴ καὶ ὀφθαλμὸς, καὶ στόμα, καρδία τε, καὶ ψυχή. Sit diaconus epiſcopi* auris *et* oculus, *et item* os, cor *et* anima. Ibid. lib. III. c. XIX. *ψυχὴ αὐτοῦ καὶ αἴσθησις εἶναι ὀφείλετε.*

læ [a] ad *Iacobum* occurrunt. ET ISIDORVS PELVSIOTA in adlusione ad eos *Lucio* [b] archidiacono scribens, ecclesiæque vtens phrasi dicit, debere ipsum totum esse oculum, quandoquidem diaconi essent episcopi oculi. Auctor *constitutionum* [c] similiter episcopi *angelos* ac *prophetas* eos appellat, quia erant ii, quibus ille præcipue tamquam internuntiis siue ad suum ipsius populum siue ad extraneas ecclesias vtebatur. Eo enim tempore episcopi nihil nisi per os et dextram cuiuspiam de clericis suis faciebant.

§. XIX.

Diaconorum numerus, ecclesiæ necessitate exigente, adaugebatur.

ITAQVE quum tanta esset negotiorum, ad diaconi officium spectantium, multitudo et varietas, diuersos in eadem ecclesia diaconos habere consueuerunt. In quibusdam ecclesiis, ad imitationem ecclesiæ *Hierosolymitanæ*, præcise septem erant. Concilium *Neocæsareense* [d] hoc ipsum canone stabiliuit, quod diaconi septem esse debeant, etiamsi sit magna ciuitas, ideo quod hoc regulæ in *actis apostolorum* datæ respondeat. Et ecclesia *Romana* tum ante tum post hoc concilium hoc ipsum etiam tamquam legem obligantem videtur spectasse. Ex epistola enim CORNELII [e], sæculo tertio medio scripta, patet, tum quidem septem tantum diaconos in ecclesia Romana fuisse, vt vt eodem

 tempo-

Debetis (vos diaconi) esse ei (episcopo) anima *et* sensus.

a) Clem. ep. ad Iacob. (tom. I. conc. p. 86.) *Diaconi* ecclesiæ tamquam *oculi* sunt *episcopi*.

b) Isidor. Pelus. lib. I. ep. XXIX. Εἰ ὀφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου διάκονοι, σὺ δὲ τούτων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ἄρχεις, ὅλος ὀφθαλμὸς ὀφείλεις ὑπάρχειν. Si *venerandi altaris* diaconi episcopi oculi *sunt*, *profecto cum tu Dei permissu ipsis præsis*, totus oculus *esse debes*.

c) Constit. apost. lib. II. c. XXX. ὥσπερ ὁ υἱὸς ἄγγελός ἐστι καὶ προφήτης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ὁ διάκονος ἄγγελος καὶ προφήτης ἐστὶ τοῦ ἐπισκόπου. *Vt Filius est angelus et propheta Patris: sic* diaconus angelus *et* propheta episcopi.

d) Conc. Neocæsar. c. XV. (tom. I. conc. p. 1484.) Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι, κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη ἡ πόλις· πεισθήσῃ δὲ ὑπὸ τῆς βίβλου τῶν πράξεων.

e) Cornel. ad Fab. ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII. Ignorabat vnum episcopum esse oportere in ecclesia catholica, in qua tamen sciebat (quomodo enim illud nescire potuisset) presbyteros quidem esse sex et quadraginta, *septem* autem *diaconos*.

tempore quadraginta sex ibi essent presbyteri. Et PRVDENTIVS tempore *Sixti* A. CCLXI. eamdem rationem fuisse indicat. Loquens enim de *Laurentio* diacono appellat eum primum e septem viris [f], qui stant ad aram proximi, intelligens septem ecclesiæ diaconos. Quid? Quod isthæc consuetudo sæculo quarto et quinto adhuc durauit, quemadmodum e SOZOMENO [g], et HILARIO SARDO [h], diacono *Romano*, qui sub nomine AMBROSII scripsit, discimus. Sed *apud alios*, inquit SOZOMENVS [hh], *haud quaquam definitus est numerus diaconorum.* Et certum est, ita *Alexandriæ* obtinuisse atque *Constantinopoli.* Etsi enim vnus ex scriptoribus vitæ S. *Marci*, a IOANNE PEARSONIO [i] citatis, dicit, *Marcum* septem tantum diaconos *Alexandriæ* ordinasse, sequentibus tamen temporibus plures ibi fuerunt. *Alexander* enim in epistola quadam circulari [k] nouem diaconos nominat, quos vna cum *Ario* ob opiniones ipsorum hæreticas ab ecclesia semouit; et probabile est, fuisse ibi plures alios, qui in recta sententia perstiterunt. Nam in formula ipsius condemnationis, a IOANNE BAPTISTA COTELERIO [l] publicata, diaconi

f) Prudent. hymn. de S. Laurent. v. 37. 38. (p. 95. edit. Cellar. Hallens.)

g) Sozom. lib. VII. c. XIX. Διάκονοι παρὰ Ῥωμαίοις εἰσέτι νῦν οὐ πλείους εἰσὶν ἑπτά. *Apud* Romanos diaconi *non plures sunt hactenus quam* septem.

h) Ambros. com. in 1 Tim. III. p. 995. Nunc autem *septem diaconos* esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per ecclesias, et vnus in ciuitate episcopus.

hh) Sozom. l. c. παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις ἀδιάφορος ὁ τούτων ἀριθμός.

i) Vit. S. Marci ap. Pearson. vindic. Ignat. part. I. c. XI. p. 329. apud Coteler. (p. 152. edit. Cantabr.) B. Marcus Anizanum Alexandriæ ordinauit episcopum et tres presbyteros et *septem diaconos.*

k) Alex. ep. encycl. ap. Theod. lib. I. c. IV. sub. fin. Εἰσὶ δὲ οἱ ἀναθεματισθέντες αἱρεσιῶται, ἀπὸ πρεσβυτέρων μὲν Ἄρειος, ἀπὸ διακόνων δὲ Ἀχιλλᾶς, Εὐζώϊος, Αἰθαλὴς, Λούκιος, Σαρμάτης, Ἰούλιος, Μηνᾶς, Ἄρειος ἕτερος, καὶ Ἑλλάδιος. *Hæreticorum, qui anathemate damnati fuerunt, hæc sunt nomina. Ex presbyteris quidem Arius;* ex diaconis *vero Achillas, Euzoius, Aithales, Lucius, Sarmates, Iulius, Mena, Arius alter et Helladius.*

l) Coteler. not. in constit. apost. lib. VIII. c. XXVIII. Ἀλέξανδρος πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις Ἀλεξανδρείας καὶ Μαρεώτου παρὼν παροῦσιν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Εἰ καὶ φθάσαντες ὑπεγράψατε, ὡς ἐπέστειλα τοῖς περὶ Ἄρειον κ. τ. λ. *Alexander presbyteris et* diaconis *Alexandriæ atque Mareotæ præsens præsentibus dilectis fratribus in Domino salutem. Licet iam* subscripseritis *illis, quæ ad Arium et Arianos misi cet.*

ni catholici *Alexandriæ* et *Mareotidis* memorantur, vt qui in condemnando *Ario* cum episcopo suo se coniunxerint. Et quod ad ecclesiam attinet *Constantinopolitanam*, diaconorum numerus tantus erat, vt in quadam IVSTINIANI constitutione *nouella* [m] eos ad centum in ministerium magnæ illius ecclesiæ et trium aliarum redactos deprehendamus. Vt adeo planum sit atque euidens, quod diaconorum numerus, prout ecclesiæ necessitas requisivit, adauctus, et contraria hac in re solius ecclesiæ *Romanæ* praxis, plane singularis fuerit.

§. XX.

De ætate, quam habere debebant diaconi, antequam ordinarentur.

NON loquor heic de proprietatibus, quæ in diaconis requirebantur, quia generatim eædem erant, quæ in episcopis requirebantur et presbyteris, deque illis postea dicetur: quod ad ætatem eorum attinet, non nihil erat discriminis, quod hoc loco notandum est. Episcopi et presbyteri, quemadmodum supra obseruauimus, ordinarie consecrari non poterant ante tricesimum ætatis annum, diaconos autem anno vicesimo quinto, neque ante, licebat ordinare. Hic terminus a lege tum ciuili tum canonica fixus est, vti e nouellis IVSTINIANI [n], conciliis [o] *Agathensi*, *Carthaginensi*, *Trullano* aliisque compluribus liquet. Et hæc ipsa regula curate obseruata fuit. Etsi enim epi-

m) Iustin. nouell. III. c. I. *ὥστε θεσπίζομεν, μὴ περαιτέρω μὲν ἑξήκοντα πρεσβυτέρων κατὰ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν εἶναι· διακόνους δὲ ἄῤῥενας ἑκατὸν, τεσσαράκοντα δὲ θηλείας.* *Quapropter sancimus non vltra sexaginta quidem presbyteros in sanctissima maiore ecclesia esse*, diaconos *autem* masculos centum, *et quadraginta feminas.*

n) Iustin. nouell. CXXIII. c. XIII. *Πρεσβύτερον ἐλάττονα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' οὐδὲ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον ἥττονα τῶν εἰκοσιπέντε.* *Presbyterum minorem triginta quinque annorum fieri non permittimus: sed* neque diaconum *aut subdiaconum* minorem viginti quinque.

o) Concil. Agath. c. XVI. (tom. IV. conc. p. 1386.) Episcopus benedictionem diaconatus minoribus quam *viginti quinque* annorum penitus non committat.

Concil. Carthag. III. c. IV. (tom. II. p. 1167.) Placuit, vt *ante viginti quinque annos ætatis nec diaconi ordinentur*, nec virgines consecrentur.

Conc. Trull. c. XIV. (tom. VI. conc. p. 1150.) *ὁμοίως μήτε διάκονος πρὸ τῶν εἴκοσι πέντε ἐτῶν χειροτονείσθω.* *Similiter* nec diaconus ante viginti annos *ordinetur.*

episcopos deprehendimus, ante hanc ætatem ordinatos, hi ipsi tamen (vt ostendimus supra) numquam diaconi, sed de laicis statim episcopi ordinati fuerunt: sed inter hos, qui diaconi ordinati sunt, vix vnius cuiusdam in vniuersa historia ecclesiastica exemplum inuenias, qui ante vicesimum quintum ætatis annum ordinatus sit.

§. XXI.

De reuerentia, quam diaconi presbyteris exhibuerunt, et quæ diaconis contra ab inferioribus clericis exhibita fuit.

QVOD vltimo loco de diaconis obseruare iuuat, magnus est ille honor atque reuerentia, quam presbyteris æque ac episcopis exhibere debuerunt. Supra demonstrauimus, presbyteris suos in ecclesia fuisse thronos, in quibus vna cum episcopis sederunt: diaconi autem eiusmodi priuilegium non habebant, sed semper vt adstantes eis repræsentantur. Ita auctor [p] *constitutionum* et GREGORIVS [q] NAZIANZENVS hoc eos ordine locant, nempe: Episcopus sedebat in medio throno, presbyteri ad vtrumque eius latus sedebant, diaconi adstabant. Concilium *Nicænum* expressis verbis [r] cauet, ne diaconi inter presbyteros consideant in ecclesia. Et ex HIERONYMO [s] et auctore sub nomine AVGVSTINI [t] constat, quod, etsi diaconi *Romani* cæteris omnibus potentiores euaserant, sedere tamen in ecclesia sibi non sumserint. Immo vero quidam canones plus

Concil. Toletan. IV. c. XX. (tom. V. p. 1712.) A *viginti et quinque annis* ætatis *leuitæ* consecrentur.

p) Constit. apost. lib. II. c. LVII. Κείσθω μέσος, τȣ̃ ἐπισκόπȣ θρόνος παρ' ἑκάτερα δὲ αὐτȣ̃ καθεζέσθω τὸ πρεσβυτέριον, καὶ οἱ διάκονοι παρεστάσθωσαν. *Sit solium episcopi in medio positum et ex vtroque eius latere sedeant presbyteri et* adstent diaconi.

q) Gregor. Nazian. somn. de eccles. Anastas. vid. supr. c. XIX. §. V. not. h) p. 277.

r) Concil. Nic. c. XVIII. (tom. II. p. 38.) Ἀλλὰ μηδὲ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέσθω τοῖς διακόνοις. *Sed* nec *in medio quidem presbyterorum* liceat diaconis sedere.

s) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. In ecclesia Romæ presbyteri sedent et *stant diaconi.*

t) Aug. quæst. vet. et nov. test. c. CI. Quamquam Romanæ ecclesiæ diaconi modice inuerecundiores videantur, sedendi tamen dignitatem in ecclesia non præsumunt.

plus vltra progrediuntur, dum [u] diaconis præſente quodam presbytero, quocumque demum loco id fuerit, ſedere interdicunt, niſi ipſe illis permiſerit.

SIMILEM honorem presbyteris diuerſis occaſionibus aliis exhibere, ipſisque non minus quam epiſcopo in omnium officiorum diuinorum adminiſtratione miniſtrare debebant; quorum nullum a diacono, præſente presbytero, niſi peculiaris id ſuaſiſſet ratio, peragi poterat, quemadmodum ſuperius obſervauimus. Immo diacono ne quidem in domeſticis conuiuiis benedictionem, præſente presbytero, dare licebat: vti ex epiſtola HIERONYMI [x] ad EVAGRIVM videre eſt, vbi diaconos *Romanos* paullo acrius increpat, quod illud facere ſibi ſumſerint.

VERVM TAMEN quemadmodum canones diaconos ad honorem ac reuerentiam presbyteris præſtandam obligarunt; ita vt ab inferiore clero diſtinguerentur, omnes inferiores ordines eumdem ipſis honorem exhibere iuſſi ſunt. Concilium *Laodicenum* eodem canone, quo diaconum, præſente nec iubente presbytero, ſedere vetat, ſtatim ſubiungit, diaconum ſimili ratione ab hypodiaconis et reliquo clero omni honorari oportere. Et concilium *Agathenſe* [y] canonem iisdem verbis repetit. In memoriam lectori heic reuocamus, quod ſupra obſeruauimus, habuiſſe nimirum diaconos in quibusdam eccleſiis poteſtatem abſentibus presbyteris inferiores clericos pœna eccleſiaſtica adficiendi. HIERONYMVS [z] etiam videtur dicere, quod eorum reditus largiores fuerint, quam presbyterorum, qui eos non num-

u) Concil. Laodic. c. XX. (tom. I. p. 1500.) *Ὅτι οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθίζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθίζεσθαι. Quod* non oportet diaconum ante presbyterum ſedere, *ſed ſedere cum iuſſione presbyteri.*

Conc. Carth. IV. c. XXXIX. Vt diaconus quolibet loco iubente presbytero ſedeat.

x) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. Licet increbeſcentibus vitiis inter presbyteros abſente epiſcopo ſedere diaconum viderim: Et in domeſticis conuiviis, benedictiones presbyteris dare. al. Benedictiones coram presbyteris dare.

y) Concil. Agath. c. LXV. (tom. IV. p. 1394.) Non oportet diaconum ſedere præſente presbytero, ſed *ex iuſſione presbyteri ſedeat.* Similiter autem honorificetur diaconus a miniſtris inferioribus et omnibus clericis.

z) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. Presbyter nouerit ſe *lucris minorem*, ſacerdotio eſſe maiorem. Id. Com. in Ezech. c. XLVIII. Vltra ſacerdotes,

numquam importuniores atque elatiores reddiderunt. Præter hæc omnia diaconorum ordo magnæ erat exiſtimationis, quod archidiaconi tum quidem ſemper de hoc ordine erant, et plerumque magnam in eccleſia habebant auctoritatem; quorum de poteſtate ac priuilegiis, quum paullo ſpecialius dicere neceſſe ſit, capite ſequenti diſtincte acturi ſumus.

LIBRI SECVNDI
CAPVT VIGESIMVM PRIMVM
DE ARCHIDIACONIS.

§. I.
Archidiaconi antiquitus eiusdem cum diaconis ordinis fuerunt.

QVAMQVAM archidiaconi his poſterioribus ſæculis vt plurimum de presbyterorum fuerunt ordine, antiquis tamen temporibus non niſi diaconi erant: quod ex iis ſcriptoribus euidenter patet, qui primam de illis relationem nobis tradunt. HIERONYMVS [a] auctor eſt, archidiaconum ex diaconis electum, et principem diaconum in quauis eccleſia fuiſſe, perinde ac archipresbyter princeps fuit presbyter; et in ſingulis eccleſiis vnum tantummodo exſtitiſſe. *Cæcilianum* OPTATVS [b] archidiaconum *Carthaginenſem* appellat, erat tamen diaconus ſolum, vſque dum epiſcopus conſecraretur, vt ſupra dictum eſt. Vnde factum, vt ipſe *Cæcilianus* diceret, vt ſi ipſe non legitime eſſet ordinatus epiſcopus, quemadmodum *Donatiſtæ* dicerent [c], tamquam diaconum tantummodo ſe tractarent. Certum eſt, *Laurentium* archidiaconum *Romanum* non niſi diaconum

hoc eſt presbyteros, intumeſcunt: et *dignitatem* non merito, ſed *diuitiis* æſtimant.

a) Hieron. ep. LXXXV. ad Euagr. Aut *diaconi eligant de ſe*, quem induſtrium nouerint, et *archidiaconum* vocent. Id. ep. IV. ad Ruſtic. Singuli eccleſiarum epiſcopi, ſinguli archipresbyteri, *ſinguli archidiaconi.*

b) Optat. lib. I. p. 40. (p. 18. edit. Pariſ.) Quum correptionem archidiaconi Cæciliani ferre non poſſet cæt.

c) Optat. ibid. Iterum a Cæciliano mandatum eſt, vt ſi Felix in ſe, ſicut illi arbitrabantur, nihil contuliſſet, ipſi tantum adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum.

conum fuisse principem, seu primum e septem viris, qui stabant ad altare proximi et ministrabant, vti PRVDENTIVS [d] loquitur. Ex quibus testimoniis planum est atque perspicuum, quod hisce temporibus archidiaconus semper vnus e diaconorum ordine exstiterit.

§. II.

Ab episcopo electi et non ob aetatis praerogatiuam constituti.

ENIM VERO quomodo archidiaconus ad hunc honorem peruenerit, et qua ratione hoc officium ei demandatum sit, de eo quidem inter viros nonnullos eruditos aliqua est controuersia. CLAVDIVS SALMASIVS [e] et alii quidam existimant, initio eum non nisi seniorem diaconum fuisse, etiamsi succedente tempore hoc officium electiuum euasisse, concedant. ISAACVS HABERTVS [f] illud semper electiuum, et in episcopi libertate atque arbitrio positum fuisse putat, de diaconis quempiam nominare, quem ad hoc officium idoneum iudicaret. Ita cum ATHANASIO actum fuisse, ex iis quodammodo intelligitur, quae de ipso refert [g] THEODORETVS, quod licet aetate esset paullo iunior, ordinis tamen diaconorum princeps factus sit. Hoc enim, HENR. VALESIO iudice, ab episcopo eum electum atque iis, qui aetate ipsum antecesserunt, praelatum fuisse indicat. HIERONYMVS loco ante citato, in constituendo archidiacono non aetatis ratio-

d) Prud. hymn. de S. Laur. v. 36. 37. p. 95. edit. Cellar.

Hic *primus* e septem viris,
Qui stant ad aram proximi.

e) Salmas. de primat. p. 8. Cum *primum diaconum* aut *primum presbyterum* legimus in antiquorum scriptis, de eo intelligendum, *qui ordinationis tempore prior est.* - - Ex primo episcopo *archiepiscopus* exiit electione, qui olim primatum habuisset aetatis ac πρεσβυτερίας merito. *Sic etiam facti archidiaconi.*

Suic. thes. eccl. tom. I. p. 531. Qui olim fuerint *archidiaconi*, docet cl. Salmasius de primatu papae p. 8. 9. caet.

f) Habert. pontifical. obseru. VI. p. 206. Sole clarius efficimus, *archidiaconum electione*, non vero tempore; dignitate, non antiquitate diaconis prolatum et praefectum.

g) Theod. lib. I. c. XXVI. Ἀνὴρ παιδιόθεν μὲν τοῖς θείοις μαθήμασιν ἐντραφείς· ἐν ἑκάστῃ δὲ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν χορῶν γενόμενος ἀξιάγαστος - - συνῆν δὲ Ἀλεξάνδρῳ τῷ πάνυ, νέος μὲν ὢν τὴν ἡλικίαν, τοῦ χοροῦ δὲ τῶν διακόνων ἡγούμενος. *Vir a puero diuinis litteris innutritus et in singulis ecclesiastici ordinis gradibus summa cum admiratione versatus.* - - *Versabatur autem in comitatu eximii Alexandri, aetate iuuenis ipse quidem, sed* princeps ordinis.

rationem habitam, ſed de cæteris eum electum fuiſſe, perſpicue adſerit: tantummodo eligendi poteſtatem diaconis videtur tribuere: ſed vero ſi quid commercii hac in re habuerunt, ſub epiſcopi directione id habuiſſe cenſendi ſunt, quippe qui in quibusdam canonibus iubetur ſibi archidiaconum eligere et ſeniorem ordinarie cæteris præferre, ſi huic officio vere idoneus exſiſteret: ſin minus, alium quemdam eligere debebat, quem ad officia eccleſiaſtica obeunda [h] prouinciamque ſibi concreditam recte adminiſtrandam omnium maxime idoneum iudicaret.

§. III.

Plerumque tantæ erant exiſtimationis et poteſtatis, vt epiſcoporum ſucceſſores eligerentur.

OFFICIVM archidiaconi magnum ſemper honorem atque dignitatem habuit: perpetuus enim epiſcopi miniſter erat et adiutor, et poſt epiſcopum vniuerſæ eccleſiæ oculi in ipſum conuerſi erant. Quo ipſo id lucrifacere ſolebat, vt præ ipſis presbyteris epiſcopi ſui ſucceſſor eligeretur. Cuius rei diuerſa exempla, *Athanaſius*, *Cæcilianus* et alii complures adferri poſſent. Et hæc, reor, cauſſa eſt, quamobrem HIERONYMVS archidiaconum iniuria ſe ipſum [i] dicat adficere, ſi presbyter ordinetur: probabiliter quod hoc ipſo commodum ſuum in eccleſia perderet, nec ad ampliorem dignitatem prouehi poſſet. Ita in eccleſia *Romana* obtinuiſſe, firmiter poſſumus concludere, ſi quidem id, quod EVLOGIVS, ſcriptor *græcus* apud PHOTIVM, dicit, vero eſt conſentaneum: quod *Romæ* nimirum lex [k] fuerit, vt archidiaconus ſucceſſor epiſcopi eligeretur, et quod idcirco *Cornelius Nouatianum* ordinauerit presbyterum, vt priuilegiis et ſpe ſuccedendi eum priuaret. Sed prægnans, fateor, cauſſa eſt de veritate huius relationis dubitandi, tum quod de eiusmodi lege in eccleſia *latina* nihil legimus; tum quod hic auctor manifeſto

h) Conc. Agath. c. XXIII. (tom. IV. p. 1387.) Si officium archidiaconatus propter ſimpliciorem naturam implere aut expedire nequiuerit, ille loci ſui nomen teneat, et ordinationi eccleſiæ, quam epiſcopus elegerit, præponatur.

i) Hieron. com. in Ezech. c. XLVIII. Certe qui *primus* fuerit *miniſtrorum*, quia per ſingula concionatur in populos, et a pontificis latere non recedit, *iniuriam putat*, *ſi presbyter ordinetur*.

k) Eulog ap. Phot. cod. CLXXXII. Τὸν ἀρχιδιάκονον ἐνενόμιστο διάδοχον τῦ ἀρχιερατεύοντος καθίστασθαι. *Archidiaconum ſuccedere ſummo ſacerdoti ſtatutum erat.*

festo errat, quando *Cornelium Nouatianum* presbyterum ordinasse dicit, qui diu ante presbyter et probabiliter numquam vel archidiaconus vel diaconus, sed ex laico statim presbyter consecratus fuit, quemadmodum ex CYPRIANI [l] et CORNELII [m] epistolis, tacite eo respicientibus, colligi potest. Sed tamen si EVLOGIVS per legem nihil amplius quam consuetudinem intelligit, fortassis id potuit esse consuetudinis *Romæ*, quemadmodum et aliis quibusdam in locis, vt archidiaconos episcoporum successores crearint: quum potestas ipsorum ac priuilegia, vt dixi, communiter mirificam ipsis occasionem in beneuolentiam tum clericorum, tum plebis sese insinuandi suppeditarent.

§. IV.

Officia archidiaconi. Primo: *Episcopo ad aram ministrare.*

QVOD ad officium archidiaconi attinet, proximus semper episcopi erat minister atque pedissequus. *A latere pontificis non recessit*, vt HIERONYMI phrasi vtar, semper ad subueniendum ei paratus. Speciatim ad altare, episcopo sacris operante, solita diaconi officia peragebat, de quibus proxime præcedenti capite diximus. Auctori *constitutionum* dicitur ὁ παρεστὼς τῷ ἀρχιερεῖ, *diaconus qui episcopo adsistebat*, atque incipiente eucharistiæ celebratione proclamabat: *Nemo* [n] *contra aliquem, nemo in simulatione accedat.* Illius erat, calicem ministrare populo, vbi episcopus eucharistiam celebrans panem ante eum distribuerat, quemadmodum ex iis discimus, quæ de *Laurentio* archidiacono *Romano* [o] narrat AMBROSIVS. Ipsius etiam, tamquam vicarii episcopi, erat ea, quæ ad clericos inferiores spectabant, eorumque ministeria atque officia in ecclesia disponere: exempli caussa,

l) Cypr. ep. LII. al. LV. ad. Antonian. *Non* iste (Cornelius) *ad episcopatum subito peruenit*, sed per omnia ecclesiastica officia promotus et in diuinis administrationibus Dominum sæpe promeritus ad sacerdotis sublime fastigium cunctis religionis gradibus adscendit.

m) Cornel. ep. ad Fabian. ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII. Quum egregius ille vir (Nouatus) ecclesiam Dei reliquisset, in qua post susceptum baptismum presbyteri gradum fuerat consequutus, idque per gratiam episcopi, qui manus illi imponens eum ad presbyterorum ordinem euexit.

n) Constit. apost. lib. II. c. LVII. Μήτις κατά τινος· μήτις ἐν ὑποκρίσει.

o) Ambros. de offic. lib. I. c. XLI. citat cap. XX. §. VIII. d) p. 318.

ſa, quis ad orandum adhortari, quis eorum ianuas cuſtodire, quis in templo obambulare et plebis mores obſeruare; quis lectorum, acolythorum, hypodiaconorum eo tempore, quo loco et ſtatione, officium perficere deberet. Hæc enim non præciſe ordinata, ſed in epiſcopi arbitrio poſita erant, vt pro lubitu inſtitueret; id quod plerumque per archidiaconum faciebat: cuius inde mandata et iuſſa, in quibusdam antiquioribus conciliis *ordinationes* et *ordinatio eccleſiæ* p quandoque appellantur. Vnde appellationem *ordinarius*, quæ poſterioribus temporis archidiaconis adſignata eſt, ortam eſſe, exiſtimo.

§. V.

Secundo: *Epiſcopo in diſpenſandis eccleſiæ reditibus ſuccurrere.*

EPISCOPO in diſpenſandis eccleſiæ reditibus operam ſuam iungebat, et ſub epiſcopo præcipuam gerebat curam pauperum, orphanorum, viduarum, cæt. quibus omnibus ſuæ cuique portiones ab ipſo adſignabantur, et per manus diaconorum, qui ſub eo erant, reddebantur. Concilium *Carthaginenſe* quartum q huius partis officii archidiaconalis mentionem iniicit, quando præcipit: *Vt epiſcopus gubernationem viduarum, pupillorum ac peregrinorum non per ſe ipſum, ſed per archipresbyterum aut per archidiaconum agat.* Hoc intuitu PRVDENTIVS r officia *Laurentii*, quem archidiaconum *Romæ* fuiſſe dicit, deſcribens inter alia theſauri eccleſiaſtici claues, et curam diſpenſandarum oblationum populi ei adſignat. Et ob eamdem cauſſam tum ille ipſe tum AMBROSIVS s aliique martyrii eius ſcriptores perhibent, præ-

p) Vid. Concil. Agath. c. XXIII. conf. §. II. not h) p. 340. Iſidor. Hiſpal. ep. ad Ludifred. ap. Gratian. diſtinct. XXV. c. 1. §. XI. *Ordinatio* veſtiendi altaris cæt. Sollicitudo parochiarum et *ordinatio* et iurgia ad eius pertinent curam.

q) Conc. Carth. IV. c. XVII. (tom. II. p. 1201.)

r) Prud. hymn. de S. Laur. v. 39-44. p. 95. edit Cellar.

Leuita ſublimis gradu,
Et cæteris præſtantior
Clauſtris ſacrorum præerat
Cæleſtis arcanum domus
Fidis gubernans *clauibus*
Votasque diſpenſans opes.

s) Ambroſ. de offic. lib. II. c. XXVIII. Tale aurum ſanctus martyr Laurentius Domino reſeruauit, a quo quum quærerentur theſauri eccleſiæ, promiſit demonſtraturum ſe. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus vbi eſſent theſauri, quos promiſerat, oſtendit pauperes, dicens: *Hi ſunt theſauri eccleſiæ.*

præfectum ethnicum ei imperasse, vt thesauros fidei ipsius concreditos sibi extraderet: quod quum se facturum promisisset, paullo post pauperibus, claudis, cæcis, infirmis adductis, dixisse fertur, has esse diuitias, quas custodiendas accepisset, hisce enim opes ecclesiæ se expendisse. AVGVSTINVS hoc suum officium fuisse dicit, quoad archidiaconus ecclesiæ fuerit. Hinc PAVLINVS [t] archidiaconum *arcæ custodem* nuncupat: quia, etsi reliqui diaconi distribuere pecunias et suam cuique portionem reddere debebant, ipse tamen præcipuus eorum administrator erat et director, ab eoque, tamquam ecclesiastici thesauri custode, iussa accipiebant. Hinc est, quod *Donatistæ* inter alia *Cæcilianum* criminabantur, prohibuisse eum dictitantes, quo minus diaconi martyribus in custodia vllum vitæ subsidium [u] adferrent. Quam criminationem hoc ipso fundatam fuisse oportet, quod ex officio, tamquam archidiaconus, martyribus alimenta prospicere debuit; quod eum non tantum neglexisse, sed auctoritate sua etiam eo abusum fuisse caussabantur, vt iis, qui imperio ipsius subfuerint, ea illis ministrare interdixerit.

§. VI.

Tertio: *In concionibus habendis ipsum subleuare.*

ALIA officii eius pars erat, episcopi loco non numquam concionari. Quemadmodum enim diaconus quisque consentiente episcopo concionandi habebat auctoritatem, ita archidiaconus omnium diaconorum eminentissimus, frequenter ad hoc officium præstandum seligebatur, si quidem verba HIERONYMI supra ad §. III. not. i) adducta, *Primus ministrorum per singula concionatur in populos*, ita fas est intelligere. Vocabulum enim *singula* tam ad tempora quam ad loca referri potest. Quod si

Aug. serm. CXI. de diuersis. Sanctus Laurentius archidiaconus fuit: Opes ecclesiæ ab illo persecutore quærebantur. conf. Id. de diuers. serm. CXXIII.

t) Paulin. de mirac. S. Martin. lib. IV. bibl. patr. tom. VIII. p. 865. (p. 1034. edit. MDLXXXIX.) Protinus adstanti *diacono*, quem more priorum antistes sanctæ *custodem* legerat *arcæ*, imperat cet.

u) August. breuic. collat. III. c. XIV. (tom. VII. edit. Froben. p. 391. fin. 392.) Recitatum est a Donatistis concilium ferme septuaginta episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, vbi eum absentem damnauerunt, quod ad eos venire noluerit, tamquam a traditoribus ordinatus, et *quia cum esset diaconus victum adferri martyribus in custodia constitutis prohibuisse, dicebatur.*

si vero quis existimet, concionari hoc loco nihil amplius significare, quam *prædicare* et *κηρύσσειν*, hoc est officium sacri præconis in congregatione explere, non refragabor; hoc tantum dico, quod HIERONYMVS loquens de re quapiam, qua archidiaconi populi studia et gratiam sibi conciliarint, potius officium concionandi, quam aliud quidpiam intelligere videatur.

§. VII.

Quarto: *In ordinandis inferioribus clericis.*

ARCHIDIACONVS episcopum in ordinandis inferioribus clericis hypodiaconis, acoluthis, cæteris plerumque subleuabat. Officium eius in hoc negotio speciatim descriptum legimus in diuersis concilii quarti *Carthaginensis* w) canonibus, qui rationem commonstrant, quomodo inferiores clericos oporteat ordinari; nimirum, non per impositionem manuum, quæ tantum ad superiores spectabat ordines, sed ita, vt vasa quædam sacra ecclesiæ e manibus partim episcopi partim archidiaconi acciperent. Vt vnum duntaxat exemplum ordinationis acolythi adferamus, dicit canon: *Acolythus quum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat et vrceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.*

§. VIII.

Quinto: *Archidiaconus potestatem habebat diaconos et inferiores clericos, non autem presbyteros, pœna ecclesiastica adficiendi.*

ARCHIDIACONVS potestate etiam donatus erat reliquos diaconos et inferiores clericos ecclesiæ puniendi. Ita certe in quibusdam ecclesiis obtinuisse, ex loco quodam in actis concilii *Chalcedonensis* liquido apparet, vbi *Ibas* episcopus *Edessæ* de

Mara

w) Conc. Carth. IV. c. V. (tom. II. p. 1200.) Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuam et calicem vacuum. *De manu vero archidiaconi vrceolum cum aqua et mansila et manutergium,* c. VI. Acolythus cæt. vid. in textu. c. IX. Ostiarius cum ordinatur, postquam *ab archidiacono* instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, *ad suggestionem archidiaconi* tradat ei episcopus claues ecclesiæ de altario dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recludantur.

Mara quodam ecclesiae suae diacono loquens, eum sacris arcitum esse dicit non a se, sed ab archidiacono suo, qui [x] propter crimen in presbyterum quemdam admissum, sacra communione ei interdixerit.

AN vero archidiaconus vllam in presbyteros potestatem habuerit, de eo viri docti disputant. CLAVDIVS SALMASIVS [y] et post eum eruditus IOANNES CASPAR SVICERVS [z] ipsum archipresbyterum in ecclesia *Romana* ei subiectum fuisse, non dubitant adfirmare. IACOBVS CVIACIVS et alii quidam, a STEPHANO BALVZIO [a] citati, vlterius progrediuntur, ita in omnibus ecclesiis obtinuisse, dictitantes. Enim vero ne vllum quidem eiusmodi potestatis vestigium in vllo antiquo scriptore vel concilio inuenias: sed omnis istius erroris origo corruptioni cuidam in GRATIANI decreto et in decretalibus GREGORII Noni debetur, qui citant verba ad marginem adlegata [b], alter quidem quasi ex ISIDORO HISPALENSI, alter vero e concilio *Toletano*, rati inde probari posse, quod archipresbyter archidiacono subiectus esse debeat: cum tamen ex BALVZII et *Romanorum* correctorum confessione istiusmodi verba in epistola ISIDORI numquam inuenta sint; et GARSIAS LOAISA ea in vllo genuino concilii *Toletani* decreto exstare, neget. Vt ita omnis huius rei fides sit penes GRATIANVM et eos, qui decretales compilarunt, quorum vero testimonia in rebus ad antiquitatem attinentibus

x) Conc. Chalced. act. X. (tom. IV. p. 653.) *ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Ἴβας εἶπε - - - Μάρας κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀκοινώνητός ἐστι τῷ ἰδίῳ ἀρχιδιακόνῳ, οὐδὲ γάρ ἐμοί ἐστιν ἀκοινώνητος ἐπειδὴ ὕβρισε πρεσβύτερον, διὰ τοῦτο ἀκοινώνητον αὐτὸν ἐποίησε. Religiosissimus episcopus Ibas dixit:* - - Maras *secundum veritatem* excommunicatus est a proprio archidiacono, (*non enim a me excommunicatus est*) *quoniam iniuriam fecit presbytero, ob hoc eum a communione suspendit.*

y) Salmas. de primat. c. I. p. 9. lin. pen. In Romana ecclesia vicarius fuit (archidiaconus) episcopi, *et archipresbyterum etiam sub se habebat:* quod mirum, cum presbyteros diaconis maiores fuisse notum sit.

z) Suicer. thesaur. tom. I. p. 533. vbi iste Salmasii locus adlegatur.

a) Baluz. not. ad Gratian. distinct. XXV. c. I. p. 455.

b) Grat. distinct. XXV. c. I. ex epist. Isidor. Hispal. ad Ludifred. (p. 413. edit. Colon. MDCXVII.) *Archipresbyter vero se esse sub archidiacono*, eiusque praeceptis sicut episcopi sui sciat obedire. In Gregorii decretal. lib. I. Tit. XXIV. de officio archipresb. c. I. eadem verba citantur ex concilio Toletano.

tibus exiguum momentum trahunt, si non meliora documenta, quam nudam eorum adsertionem, habeant. Non negauerim tamen, GRATIANI memoria sic fuisse, quemadmodum ipse dicit. Eius enim aetate archidiaconos e presbyterorum ordine electos fuisse, probabile est; quamquam, quo demum tempore id fieri coeperit, non ita facile definiri potest. Hoc certum omnino est, saeculis aliquot ante GRATIANVM consuetudinem iam fuisse immutatam. Nam saeculo nono ad minimum aliqui archidiaconi de presbyterorum erant ordine; quemadmodum ex HINCMARI *capitulis* [c], ad *Günthārium* et *Odelbardum*, duos ex ipsius archidiaconis, quos presbyteros archidiaconos appellat, directis, apparet. Et satis idonea caussa suppetit arbitrandi, quod tempore GRATIANI archidiaconi vniuersi ex presbyterorum collegio fuerint. Vnde mirum haud est, quod GRATIANI aetate in archipresbyteros potestatem habuisse dicantur, quod istius aeui lingua nihil amplius quam decanos rurales significat, in quos archidiaconi in hunc vsque diem potestate gaudent. Ex quibus lectores poterunt iudicare, quam exigua adeo fides illis habenda sit scriptoribus, qui antiquiorum temporum consuetudines ex sui temporis praxi metiuntur, et quaecunque regulis ac moribus suae aetatis conueniunt, ea vetustatis nomine venditant.

§. IX.

De nomine ἀπαυγητής, circumlustrator, *et num archidiaconi vllam potestatem in vniuersam dioecesin habuerint.*

SED vt ad primitiuae ecclesiae archidiaconos redeamus, vnum adhuc est, de quo disputari potest: Vtrum videlicet archidiaconorum potestas super omnem dioecesin olim sese extenderit, an vero in ecclesia ciuitatis seu matre fuerit terminata. Medio aeuo sine controuersia in vniuersam dioecesin habuerunt potestatem. Nam ISIDORVS HISPALENSIS, qui saeculo nono' ineunte vixit, vbi de archidiaconi officio agit, *Sollicitudo quoque*, inquit [d], *parochitanorum* (al. *parochiarum*) hoc est diaconorum et inferiorum clericorum, *et ordinatio et iurgia ad eius pertinent curam. Pro reparandis dioecesanis basilicis ipse suggerit sacerdoti: ipse inquirit parochias cum iussione episcopi, et ornamenta vel res basilicarum parochitanorum*

c) Hincmar. capitula archidiaconibus presbyteris data tom. VIII. conc. p. 591.

d) Isidor. ep. ad Ludifred. et ap. Gratian. distinct. XXV. c. I.

norum (al. *parochiarum*) *et libertatum ecclesiasticarum episcopo idem refert.* ISAACVS HABERTVS [e] archidiaconos eamdem potestatem iam saeculis aliquot ante habuisse existimat, idque probaturus locum adfert e concilio *Chalcedonensi*, vbi in scripto quodam [f] a presbyteris *Edessenis* aduersus *Ibam* ipsorum episcopum exhibito, *Abraamius* diaconus ecclesiae in omnibus latinis eius versionibus vocatur *diaconus apantita*, qua appellatione ISAACVS HABERTVS putat vniuersalem ecclesiae inspectorem designari. Sed vero duae planae rationes contra hanc sententiam militant, quas mirum est perspicacem alioquin HABERTVM non vidisse: I. Quod *Abraamius* non erat archidiaconus, sed priuatus tantum ecclesiae diaconus; nam eodem loco alius cuiusdam archidiaconi fit mentio, qui quum *Ibas* in eo esset, vt *Abraamium* ordinaret episcopum *Patenae*, interpellarit atque impedierit, quo minus id faceret, ideo quod artis magicae nomine censurae ecclesiasticae subfuisset, neque vllam ecclesiae satisfactionem praestitisset. Et quamquam *Ibas* archidiaconum munere deiiciendi occasionem arripuisse dicitur, tamen ne verbo quidem indicatur, quod *Ibas Abraamium* in istius locum surrogauerit; quod si fecisset, aliud sine dubio accusationis caput contra eum coram concilio suppeditasset. II. Textus *graecus* authenticus in editione PHILIPPI LABBEI non habet: *διάκονος ἀπαντιτής*, vt HABERTVS legit, sed tantum *διάκονος ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς ἡμετέρης ἐκκλησίας*, *Diaconus ipsius ecclesiae nostrae Edessae:* et quamuis *ἀπαντιτὴς* in margine positum sit, non tamen pro variante lectione, sed tantum editoris coniectura id habendum est, quae, mea quidem sententia, non satis idoneum fundamentum est, quo eiusmodi adsertum superstruatur, nisi aliud quoddam argumentum vel testimonium in medium proferatur. Quocirca de potestate archidiaconorum, quam antiquis temporibus habuerint, nihil definio, sed prudentis lectoris ampliori inuestigationi et decisioni illud ipsum relinquo.

e) Habert. in pontific. part. IX. obseruat. VI. p. 209. Sollicitudo et ordinatio paraeciarum ad archidiaconum spectat, ait Isidorus, quod maxime in diaconum apantitam cadit, de quo in actis concilii Chalcedonensis in libello Samuelis et aliorum presbyterorum Edessae, Ἀβραάμιος διάκονος ἀπαντιτὴς τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, *Abraamius diaconus occursor nostrae ecclesiae.*

f) Concil. Chalced. act. X. (tom. IV. p. 650. n. XVI.)

§. X.

De nomine cor-episcopi, *cur illud archidiacono datum fuerit.*

ALIVS nominis mentionem facit HENRICVS VALESIVS, quod archidiaconis interdum datum esse, putat, nimirum nomen *cor-episcopi;* quam in rem verba cuiusdam IOANNIS ABBATIS [g] in libro, de *transportatione reliquiarum S. Glodesindis* scripto, citat. Hoc ipsum primo intuitu quasi corruptio quædam nominis *chorepiscopi* videri potest, quod veterum chorepiscoporum potestas posterioribus temporibus in archidiaconorum abiit potestatem: at enim vero si consideremus, omnes diaconos antiquis temporibus appellatos fuisse episcopi oculos, aures, os et cor, quemadmodum vltimo capite §. XIIX. obseruatum fuit, valde probabile est, archidiaconum his titulis speciatim fuisse dignatum: adeoque *cor-episcopi* vocatum; quod ad significandam eius mentem et voluntatem populo adhibitus fuit: quemadmodum *oculus episcopi* non tantum in antiquis scriptoribus [h], sed in *decretalibus* etiam [i], et concilio *Tridentino* [k], nominatur, quia erat episcopi oculus ad diœcesin sub eo inspectandam.

§. XI.

Virorum doctorum opiniones de prima nominis ac officii archidiaconalis origine.

FVERINT forte porro, qui primam nominis ac officii archidiaconorum in ecclesia originem scire cupiant: sed hæc res tanta inuoluta est obscuritate, vt certi quid de ea statuere non adeo facile possimus. ISAACVS HABERTVS et alii quidam [l] scriptores

g) Io. Abbas ap. Vales. not. in Theodoret. lib. I. c. XXVI. Huius rei nouitas dum ad notitiam supra memorati pontificis peruenisset, morarum impatiens mox in crastinum ad hoc inspiciendum sacrorum ministros cum archidiacono maiore, quem *corepiscopi* dicunt, pontifex direxit.

h) Isidor. Pelus. lib. I. ep. XXIX. vid. c. XX. §. XIIX. not. b) p. 333.

i) Decretal. lib. I. Tit. XXIII. c. VII. §. IV. In epistola B. Clementis papæ præd. nostr. *Oculus episcopi archidiaconus* appellatur, vt loco episcopi per episcopatum prospiciens, quæ corrigenda viderit corrigat et emendet: nisi adeo fuerint ardua negotia, quæ absque maioris sui præsentia nequeant terminari.

k) Concil. Trid. sess. XXIV. c. XII. de reformat. archidiaconi etiam, qui *oculi* dicuntur episcopi cæt.

l) Habert. not. in pontific. obseruat. VI. p. 207. Quæsierit a me aliquis, quam antiqua esset archidiaconi nomenclatura; nam de re constat tam antiquam esse quam est ipsa diaconorum institutio, vnde S. *Stephanum archidiaconum* vocat menologium. Nomen vero archidiaconi

res *Romanenses* hoc officium eiusdem antiquitatis esse iudicant cum ipsis diaconis, ab ipsa apostolorum constitutione id deriuantes *Stephanumque* primum ecclesiæ archidiaconum facientes. Alii autem maiori cum ratione [m] illud ex sæculo tantum tertio deducunt, et tamquam materiam controuersam aliis diiudicandam relinquunt, an non eiusmodi quid, cuiusmodi est officium archidiaconi, tempore CORNELII episcopi *Romani*, sæculo tertio medio fuerit. Hoc certum est, CORNELIVM in epistola sua ad FABIVM, in qua clericorum *Romanorum* catalogum [n] nectit, etiamsi de diaconis, hypodiaconis, acolythis, exorcistis, lectoribus et ostiariis loquatur, archidiaconi speciatim nullam facere mentionem. Neque CYPRIANVS hoc nomine vmquam vsus est. Sed tamen ante huius sæculi finem CÆCILIANVS hunc titulum habuisse creditur, quod OPTATVS ita eum nuncupat, et nomen istud apud HIERONYMVM et alios scriptores sæculi quarti, in quo vixit HIERONYMVS, frequenter occurrit. CÆSAR quidem BARONIVS AVGVSTINI vrget testimonium ad probandum, quod *Stephanus* proprie fuerit archidiaconus: Ab AVGVSTINO enim *primicerium diaconorum* eum nominari dicit. Qui vero AVGVSTINVM inspicere voluerit, e vestigio aberrationem eius deprehendet. Non enim ibi legitur *primicerius diaconorum*, sed *primicerius* [o] *martyrum*, hoc est protomartyr, vt nobis vulgo audit, quia primus fuit eorum, qui Christi caussa mortem subiere.

 Atque

apud antiquius concilium Nicæno reperire non esset, si vera esset illa farrago canonum Arabicorum editionis Alphonsi Pisan. et Turriani PP. Soc. Ies. in cuius canonibus frequentissima fit mentio archidiaconi cæt. - - Antiquioris non est mihi notæ auctor, apud quem archidiaconi nomen legerim, sancto Hieronymo cæt.

Baron. a. XXXIV. n. CCLXXXV. Quod Lucas recensendo singulorum septem diaconorum nomina, primum ordine ponat Stephanum; S. Augustinus ex eo accidisse putauit, quod *primatum ageret inter diaconos*: vnde hæc ait: *Inter diaconos nominatus primus, sicut inter apostolos Petrus*, idemque *primicerius diaconorum et archidiaconus*, vt a Luciano et aliis nonnullis tam græcis quam latinis appellatus habetur.

m) Fell. not. in Cypr. ep. LII. al. XLIX. ad Cornel. Priorius ait: *Non vno crimine hæreseos laborasse videtur hic Nicostratus, qui mihi archidiaconus fuisse videtur, cui etiam creditæ erant opes et pecuniæ ecclesiæ, verum metu iudicii ob rapinam et sacrilegium in Africam Nouatum secutus est.* Dispiciendum, vtrum Nicostrati sæculo obtinuerit archidiaconatus munus.

n) Cornel. ep. ad Fab. ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII.

o) Aug. serm. I. de sanctis tom. X. Hodie celebramus natalem, quo *primicerius martyrum* migrauit ex mundo.

Atque hinc lector ὡς ἐν παρόδῳ obseruare potest, quod vocabula *primicerius* et *primus* non semper potestatis ac iurisdictionis excellentiam, sed temporis tantum siue honoris ac dignitatis praerogatiuam, loci vel externi ordinis intuitu, denotent. Quo sensu idem AVGVSTINVS p) alibi *Stephanus*, inquit, *inter diaconos illos nominatus primus*, *sicut inter apostolos Petrus*. Qui primatus vtrique, sine vlla iurisdictionis adsignatione potest indulgeri. HABERTVS porro ad testimonium *graeci menologii* prouocat, quod *Stephano* titulum archidiaconi tribuit: at vero ex istiusmodi libris id sufficienter demonstrari nequit, quod recentioris aetatis sunt, et de rebus antiquis loquuntur lingua et verbis sui temporis vtentes: quam ob caussam exigua eorum ratio habenda est, nisi consonis quorumdam antiquorum auctorum testimoniis muniti fuerint: ex quibus tamen in hoc casu nullus est, qui vel ex transuerso huic adserto vllum documentum suppeditet. Ab altera tamen parte opinio CLAVDII SALMASII q) non minus reiicienda est, qui officium archidiaconi HIERONYMI aetate in ecclesia fuisse negat, etiamsi tum temporis in vnaquaque ecclesia episcopum, archipresbyterum et archidiaconum plerumque fuisse, ipse HIERONYMVS r) expressis verbis testetur. Sed haec vsitata istius auctoris in libro *de primatu* methodus est, vt parodoxa, ex suo ingenio conficta, pro antiqua historia venditet, et de leuibus coniecturis certa quaeque statuat; et id quidem saepenumero contra planissimam antiquorum monimentorum fidem: quemadmodum ex hoc casu, de quo nunc agimus et aliis compluribus, quorum in hoc opusculo nactus subinde occasionem memini, apparet. Optandum esset, vt auctor ille, qui de argumento admodum vtili scripsit, paullo accuratior in enarrando clericorum primiti-

p) Augusst. serm. XCIV. de diuersis.

q) Salmas. de primat. c. I. p. 8. Hieronymus in epistola ad Euagrium; *Nam et Alexandriae a Marco euangelista vsque ad Heraclam et Dionysium episcopos presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant; quomodo si exercitus imperatorem, aut diaconi eligant de se, quem industrium nouerint, et archidiaconum vocent.* Apparet nondum tunc *archidiaconi* officium ac dignitatem in ecclesia fuisse. Presbyteri, inquit, e suo numero eligebant quem in excelsiori gradu locabant, et episcopum nominabant. Quod eodem modo fit, ac si diaconi de se eligerent, quem industrium nossent, et *archidiaconum* vocarent. caet.

r) Hieron. ep. IV. ad Rustic. cit. ad §. I. not. a) p. 338.

mitiuæ ecclesiæ statu fuisset; et dum papæ *Romani* primatum demolitum iuit, de quibusdam aliis ordinibus multo antiquioribus in ecclesia minus confuse egisset.

LIBRI SECVNDI
CAPVT VICESIMVM SECVNDVM
DE DIACONISSIS.

§. I.

Diaconissæ antiquis temporibus appellatæ διάκονοι, πρεσβύτιδες, viduæ, ministræ.

POSTQVAM de diaconis et archidiaconis loquuti sumus, restat, vt hoc loco de *diaconissis* non nihil dicamus, quia officium atque ministerium illarum magni vsus fuit in ecclesia primitiua. Illarum quædam in sacris litteris fit mentio, vnde illarum officium ab apostolorum tempore ortum esse apparet. *Paulus Phœben* appellat διάκονον ecclesiæ *Cenchreensis* Rom. XVI, 1. Vox græca διάκονος respondet latinæ *ministra*, quod nomen iis datum est in epistola PLINII [s], quæ de christianis loquitur. TERTVLLIANVS [t] et quidam alii *viduas* eas earumque officium *viduatum* nuncupant, quod plerumque e viduis ecclesiæ eligebantur. Eamdem ob caussam EPIPHANIO [u] et concilio *Laodiceno* [w] πρεσβύ-

s) Plin. lib. X. ep. XCVII. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ *ministræ* dicebantur, quid esset veri et per tormenta quærere.

t) Tertull. lib. I. ad vxor. c. VII. Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina ecclesiæ et præscriptio apostoli declarat, *cum digamos non sinit præsidere, cum viduam adlegi in ordinem, nisi vniuiram, non concedit.* - - Sacerdotium *viduitatis* et cælibatium est apud nationes.

Id. de veland. virginib. c. IX. citat. seq. not. x). pag. 352.

Epiph. hæres. LXXIX. n. IV. *Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἄχρι διακονισσῶν μόνον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιδεήθη τάγμα, χήρας τε ὠνόμασε, καὶ τούτων τὰς ἔτι γεραιτέρας πρεσβύτιδας οὐδαμοῦ δὲ πρεσβυτερίδας ἢ ἱερίσσας προσέταξε.* *Illud vero diligenter obseruandum est, solum* diaconissarum *officium ad ecclesiasticum ordinem necessarium fuisse; ac* viduas *quidem nominatim expressas et inter illas, quæ anus essent* presbytidas *vocatas, numquam presbyteridas aut sacerdotissas esse factas.*

Ignat. ep. ad Smyrn. n. XIII. vid. infra not. y).

u) Epiphan. hæres. LXXIX. n. IV. vid. not. anteced. t).

w) Concil. Laodic. c. XI. (tom. I. conc. p. 1497.). *Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ et præsidentes, in ecclesiis constitui.*

πρεσβύτιδες, *viduæ ſeniores*, dicuntur, quia non niſi tales in officium iſtud cooptabantur.

§. II.

Diaconiſſas vi legum quarumdam viduas eſſe oportebat.

SECVNDVM enim vetuſtas quasdam leges in vnaquaque, quæ in hunc ordinem recipienda erat, hæc quatuor requirebantur. I. Debebat eſſe vidua. II. Debebat eſſe vidua, quæ liberos enixa fuerat. III. Vidua μονόγαμος, ſeu vni tantum viro nupta. IV. Vidua ætate iam grandior, quadraginta vel ſexaginta annos nata. Enim vero iſtæ regulæ omnes patiebantur exceptionem. TERTVLLIANI æuo diaconiſſæ ex viduarum numero eligebantur, ita vt quum aliquando certa quædam virgo natu paullo minor diaconiſſa facta eſſet, de hoc ipſo [x] tamquam prodigio et monſtro in eccleſia loquatur. Sunt tamen inter viros doctos, qui virgines etiam IGNATII ætate diaconiſſas factas eſſe, ſtatuunt: quod IGNATIVS in epiſtola ad *Smyrnæos* [y] virgines, dictas viduas hoc eſt diaconiſſas, ſalutet, quemadmodum IOANNES BAPTISTA COTELERIVS et GERHARDVS IOANNES VOSSIVS id recte interpretantur. Virgines enim alio ſenſu congruo viduæ appellari nequeunt. Nonnulli putant vocabulum *virgines* lectionem eſſe corruptam, quæ in textum irrepſerit: ſed huius coniecturæ nulla eſt ratio, non enim ſolus IGNATIVS de virginibus diaconiſſis loquitur. EPIPHANIVS [z] ætate ſua quasdam virgines, quasdam viduas ſemel nuptas, fuiſſe dicit. Auctor *conſtitutionum* [a] idem teſtatur, *Diaconiſſa*, inquiens, *eligatur virgo pudica: ſin autem non fuerit virgo, ſit ſaltem vidua, quæ vni nupſerit et fidelis atque honorata ſit.* Et ex IVSTINIANI *nouellis* [b] quædam legem habet

x) Tertull. de veland. virgin. c. IX. Scio alicubi *virginem in viduatu* ab annis nondum viginti collocatam. Cui ſi quid refrigerii debuerat epiſcopus, aliter vtique ſaluo reſpectu diſciplinæ præſtare potuiſſet, *ne tale nunc miraculum, ne dixerim monſtrum, in eccleſia denotaretur.*

y) Ignat. ep. ad Smyrn. n. XIII. Ἀσπάζομαι τὰς παρθένους τὰς λεγομένας χήρας, *Saluto* virgines, *vocatas* viduas.

Coteler. in h. l. Viduæ *vocabantur, quia in* gradu viduali *ſeu* diaconico *erant conſtitutæ.*

z) Epiph. expoſit. fid. n. XXI. Ἢ χηρεύσασαι ἀπὸ μονογαμίας ἢ ἀεὶ παρθένοι οὖσαι.

a) Conſtit. apoſt. lib. VI. c. XVIII. Διακόνισσα γινέσθω παρθένος ἁγνή· εἰ δὲ μήγε, κἂν χήρα μονόγαμος, πιστὴ καὶ τιμία.

b) Iuſtin. nouell. VI. c. VI. Ἢ παρθένους καθεστώσας ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς γαμετὰς γενομένας, *aut virgines conſtitutas, aut vnius viri quæ fuerant vxores.*

bet, quod diaconissæ ex alterutro ordine eligi debeant. Consequenter ecclesiam tam virgines quam viduas ad hoc officium admisisse, legimus, GREGORIVS NYSSENVS [c] sororem suam, *Macrinam*, quæ virgo erat, diaconissam fuisse dicit; idem de alia quadam virgine, *Lampadia*, adfirmat. Et SOZOMENVS [d] narrat, *Chrysostomum Nicareten* celebrem virginem ad hoc officium ordinare voluisse, illam autem abnuisse, quod vitam priuatam et philosophicam agere secum constituisset.

§. III.

Et tales quidem viduas, quæ liberos habuerant.

SECVNDVM quasdam leges non tantum viduæ, sed tales viduæ esse debebant, quæ liberos educauerant. TERTVLLIANVS [e] de æui sui, in quo vixit, consuetudine in hunc modum fatur: *Ad quam sedem præter annos sexaginta non tantum vniuiræ, id est, nuptæ aliquando eliguntur, sed et matres et quidem educatrices filiorum: scilicet vt experimentis omnium adfectuum structæ facile norint cæteras et consilio et solatio iuuare.* SOZOMENVS etiam legem, [f] a THEODOSIO in hunc finem latam, memorat, ita se habentem: *Nulli nisi emensis sexaginta annis, cui votiua domi proles sit, secundum præceptum Apostoli ad diaconissarum consortium trans-*

c) Gregor. Nyssen. vit. Macrin. tom. II. pag. 180. Πολλάκις αὐτῇ τοὺς περὶ τῶν γάμων προσαγαγόντων λόγους τῶν γεννησαμένων, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς κατὰ φήμην τοῦ κάλλους μνηστεύειν ἐθέλοντας, ἄτοπον εἶναι ἔλεγε καὶ παράνομον, μὴ στέργειν τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῇ κυρωθέντα γάμον. *Cum sæpenumero parentum ad eum deferrentur sermones, propterea quod multi erant, qui fama pulcritudinis eius adducti illam sibi cuperent vxorem adiungere: absurdum et iniquum esse dicebat, sibi non permitti, vt illud coniugium coleret, quo semel a patre deuincta esset.* Pag. 181. ἐπεὶ ταῖς μυστικαῖς ὑπηρεσίαις τὰς χεῖρας ἑαυτῆς ἔχρισε κ. τ. λ. *Posteaquam* sacris officiis *satisfecerat cæt.* Id. p. 197. Ἦν τις προτεταγμένη τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἐν τῷ τῆς διακονίας βαθμῷ, Λαμπαδία ὄνομα αὐτῇ. *Erat quædam* præfecta virginum choro in ministerii gradu *nomine* Lampadia.

d) Sozom. lib. VIII. c. XXIII. Καίπερ τοιαύτη οὖσα, τοὺς πολλοὺς ἐλάνθανεν. ὑπὸ μετριότητος τρόπων καὶ φιλοσοφίας, ἀεὶ λανθάνειν ἐπετήδευεν· ὡς μήτε εἰς ἀξίωμα διακόνου σπουδάσαι προελθεῖν μήτε προτρεπομένου πολλάκις Ἰωάννου ἑλέσθαι ποτὲ παρθένων ἐκκλησιαστικῶν ἡγεῖσθαι. *Licet talis tantaque esset, plerisque ignota erat. Nam ob modestiam animi ac philosophiæ studium perpetuo latere studebat: ita vt nec honorem* diaconissæ *vmquam ambierit, nec* virginibus ecclesiasticis *præesse, licet Ioanne sæpius eam hortante, voluerit.*

e) Tertull. de veland. virgin. c. IX.

f) Sozom. lib. VII. c. XVI. Τὰς γυναῖκας εἰ μὴ παῖδας ἔχοιεν, καὶ ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γένοιντο, διακονίαν Θεοῦ μὴ ἐπιτρέπεσθαι, κατὰ τὸ ἀποστόλου Παύλου ῥητὸν πρόσταγμα.

transferatur. Lex ista iisdem adhuc verbis, quibus eam citat SOZOMENVS, in codice *Theodosiano* [g] exstat: sed de ea, tamquam noua lege loquitur, tum quidem condita occasione scandali, quod in ecclesia contigerat; vnde liquido apparet, a tempore TERTVLLIANI vsque ad hanc THEODOSII constitutionem ecclesiam non eamdem semper consuetudinem obseruasse.

§. IV.

Non ante sexagesimum aetatis annum eas ordinare per antiquissimos canones licebat.

ATQVE ita etiam cum diaconissarum ætate comparatum fuit. Etsi enim supra memorata THEODOSII lex requirit, vt sexaginta annos integros viuendo compleuerint; et TERTVLLIANVS [h] atque BASILIVS [i] de eadem ætate loquuntur; IVSTINIANVS tamen in *nouella* quadam [k] quinquaginta tantum, et in alia [l] modo quadraginta requirit, cui ætati etiam magnum [m] concilium *Chalcedonense* iam ante institerat, cuius verba sunt: *Diaconissam non esse mulierem ordinandam ante annum quadragesimum.* Et probabile est, non semper istos annos fuisse absolute requisitos. SOZOMENVS [n] enim dicit, *Nectarium*, episcopum *Constantinopolitanum*, *Olympiam*, quamuis iuuenili ætate viduam, quia tamen iuxta leges ecclesiasticas egregia philosopharetur, diaconissam ordinasse. Vnde colligere possumus, quod quemadmodum ecclesia isti regulæ non præcise semper inhæsit, ita episcopi sibi libertatem sumserint ordinandi diaconissas, quacunque demum ætate idoneas eas iudicauerint, si quidem de earum probitate ac virtute satis persuasi fuerint.

§. V.

g) Cod. Theodos. lib. XVI. tit. II. de episc. et cler. leg. XXVII.

h) Tertull. l. c.

i) Basil. ep. canon. c. XXIV. p. 30. Χήραν, τὴν καταλεγεῖσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τουτέστι τὴν διακονουμένην, ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἔκρινεν Ἀπόστολος γαμουμένην παρορᾶσθαι. *Viduam, quæ in* viduarum *numerum relata est, hoc est, quæ ab ecclesia in* diaconatum *suscepta est, censuit apostolus nubentem esse despiciendam.*

k) Iustin. nouell. VI. c. VI. ὑπὲρ τὸν μέσον ἤδη καθεστώσας χρόνον, καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἄγουσαν. *Super mediam constitutas ætatem et circa* quinquaginta annos *secundum diuinas regulas agentes.*

l) Nouell. CXXIII. c. XIII. Διακόνισσαν ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶ τῶν μ' ἐνιαυτῶν, ἢ εἰς δευτέρους ἦλθε γάμους. *Diaconissa non ordinetur in sancta ecclesia, quæ minor est* annorum quadraginta, *aut ad secundas venerit nuptias.*

m) Concil. Chalced. c. XIV. al. XV. (tom. IV. conc. p. 764.) Διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα.

n) Sozom. lib. VIII. c. IX. καίπερ νέαν χήραν γενομένην, εἰς ἄγαν δὲ φιλοσοφοῦσαν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν, διάκονον ἐχειροτόνησε Νεκτάριος.

§. V.

Vnius tantum viri vxores fuisse oportebat.

ALIVD autem adhuc requisitum erat, quod studiosius exigebant, nimirum vt diaconissæ essent istiusmodi viduæ, qui vni tantum marito nupserint, ex præscripto Apostoli 1 Tim. V,9. Quam regulam ipsi generatim interpretabantur tamquam prohibentem, quo minus aliqua diaconissa eligeretur, quæ, etsi legitimo et separatis temporibus, duobus maritis, alteri post alterius obitum, nupsisset. Hoc sensu TERTVLLIANVS [o] Apostolum vniuiram, seu vnius viri vxorem, eligi velle dicit; quæ ab EPIPHANIO [p] vocatur χηρεύσασα ἀπὸ μονογαμίας, *vidua facta post semel initum matrimonium.* Ita etiam auctor *constitutionum* et *nouellæ* IVSTINIANI [q] supra adductæ.

THEODORETVS autem verba Apostoli alio prorsus sensu accipit: Apostolum enim non existimat prohibere, ne qua vidua eligeretur, quæ duobus viris matrimonio iuncta fuerit, sed eam tantum, quæ [r] deserto priore marito alii viro nupserit; quæ res tanti offendiculi erat, vt ab ecclesiæ ministerio merito excluderet. Et hunc sensum tamquam maxime probabilem HENRICVS IVSTELLVS [s], HENRICVS HAMMONDVS [t], IO. CASPAR SVICERVS [u] alii-

o) Tertull. ad vxor. lib. I. c. VII. *Viduam* adlegi in ordinationem nisi *vniviram* non concedit. It. de veland. virg. c. IX. vid. §. III. c) p. 353.

p) Epiph. exposit. fid. n. XXI. Διακόνισσαι καθίστανται εἰς ὑπηρεσίαν γυναικῶν μόνον, διὰ τὴν σεμνότητα, ἂν χρεία κατεπείγῃ, λουτροῦ ἕνεκα, ἢ ἐπισκέψεως σωμάτων· καὶ αὗται δὲ μονόγαμοι ἐγκρατευσάμεναι ἢ χηρεύσασαι ἀπὸ μονογαμίας, ἢ ἀειπάρθενοι οὖσαι. Diaconissæ *ad hunc vsum adhibentur, vt mulierum decoris et honestatis caussa sint administræ, si id forte necesse fuerit: siue dum baptismo initiandæ sunt; siue dum earum corpora perscrutanda. Illæ quidem vniuiræ, vel* post vnas nuptias viduæ, *vel perpetuæ virgines.*

q) Iustin. nouell. VI. c. VI. citat. §. II. not. b) p. 352.

Constit. apost. lib. VI. c. XVII. citat. §. II. not. a) ibid.

r) Theod. com. 1 Tim. V,9. γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή· καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, ὡς οὐ τὴν διγαμίαν ἐκβάλλει, ἀλλὰ τὸ σωφρόνως ἐν γάμῳ βιοῦν νομοθετεῖ· οὐ γὰρ ἄνω τὸν δεύτερον γάμον νομοθετήσας, σωματικῆς ἀπολαῦσαι θεραπείας ἐκώλυσε τὴν δευτέροις ὁμιλήσασαν γάμοις· ὅς γε τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν πρὸς πάντας διαγορεύει σαφῶς. Quæ fuit vnius viri vxor. *Etiam hinc manifestum est, quod non reiiciat secundas nuptias; sed vt in matrimonio caste viuant præcipit. Neque enim qui superius secundum matrimonium lege sanxit, eam, quæ secundas secuta sit nuptias; corporali subsidio frui vetuit: quippe qui bene omnibus facere aperte præcipit.*

s) Iustel. not. ad canon. I. concil. Laodic. tom. I. p. 83. b. 84. a. b. 85. a.

t) Hammond. annot. in 1 Tim. III, 2. edit. latin. Io. Clerici p. 273. b. 274. a.

u) Suicer. thes. tom. I. p. 899. ad locum Theodoreti not. r) allegatum, hæc habet: τὸ σωφρόνως ἐν γάμῳ βιοῦν, oppo-

aliique viri docti plures amplexi sunt, qua de re verbis pluribus dicturi sumus, vbi de regula ista apostolica, quatenus ad omnes spectat clericos, agendum erit. Hæc in præsenti dixisse sufficiant de iis, quæ in diaconissis requisita fuere, antequam ipsæ ordinarentur.

§. VI.

An diaconissæ primis temporibus per manuum impositionem ordinari consueuerint.

SEQVITVR nunc ordinatio ipsa, de qua dispiciendum est, an ea semper per impositionem manuum facta sit? Et heic equidem viri eruditi opinionibus valde inter se dissident. CÆSAR BARONIVS w) tempore concilii *Nicæni* sine manuum impositione eam peractam fuisse, existimat suamque sententiam aliquo istius concilii canone superstruit, qui ex ipsius quidem interpretatione diaconissas per impositionem manuum ordinari negat, adeoque de ipsis non aliter, ac personis mere laicis agit. HENRICVS VALESIVS x) eamdem huius canonis expositionem adfert, etiamsi THEODORVM BALSAMONEM et IOANNEM ZONARAM, antiquos interpretes, plane contrariam sententiam tueri fateatur, nimirum, quod canon non de diaconissis ecclesiæ loquatur, sed de iis, quæ ad ecclesiam catholicam a *Paulianistis* seu *Samosatenianis* hæreticis, redierant, inter quos per manuum impositionem non receptæ, adeoque vt mere laicæ tractandæ erant. Et hoc modo IO. CASP. SVICERVS y), GABRIEL ALBASPINAEVS z), CHRISTIANVS LVPVS, CARO-LVS

nitur ei, quando vxor a marito diuertit, et alii nubit, adeoque δίγαμος.

w) Baron. an. XXXIV. n. CCLXXXIII. Quantumlibet prædictæ diaconissæ curarent, non tamen erant eiusmodi, vt sicut diaconi manus impositionem acciperent, vt aliquo sacramento initiatæ essent: nam sacrosancta Nicæna synodus ea ex caussa easdem inter laicas adnumerat.

x) Vales. not. in Sozom. lib. VIII. c. IX. Apud antiquos alius mos fuit, vt docet canon XIX. concilii Nicæni. In quo sancti patres generaliter pronuntiant, diaconissas manus impositionem non habere, easque inter laicos esse numerandas. Quamquam Zonaras et Balsamo canonem illum concilii Nicæni non generaliter de omnibus diaconissis Paulianistarum, quæ ad catholicam ecclesiam redirent, intelligendum putarunt. Sed verba ipsa canonis illius abunde eos refutant, cæt.

y) Suicer. thes. tom. I. p. 867. n. V. tot.

z) Albaspin. not. in can. XIX. conc. Nicæni (tom. II. conc. p. 83. tot. in primis sub fin.) Cum synodus quasdam, quæ minus recte et extra ordinem institutæ essent, inter laicos deputandas esse censet: subintelligendum profecto relinquit, quasdam fuisse, qui rite et ordine consecratæ essent. Denique quid toto canone statuitur? quid præcipitur? quæ est eius sententia? si ab hæresi redeuntes diaconissas, eumdem iubet apud orthodoxos honoris locum retinere; quem

LVS FABROTVS et alii ex recentioribus criticis et interpretibus iſtius canonis, exponunt. Vt lector ipſe hac de re iudicare poſſit, ipſa canonis verba transſcribam, quæ ſic habent: *De Paulianiſtis, qui deinde ad eccleſiam confugerunt, ſtatutum eſt, vt ii omnino rebaptizentur, ſi qui vero tempore præterito in clericorum numero erant, ſi quidem a culpa et prehenſione alieni viſi fuerint, rebaptizati ordinentur a catbolicæ eccleſiæ epiſcopo. Si vero examinatio eos non eſſe aptos deprebendit, deponi eos oportet. Similiter autem et de diaconiſſis et omnino de omnibus, qui inter clericos adnumerantur, eadem forma ſeruabitur. Diaconiſſarum* a *autem meminimus, quæ in babitu quidem cenſentur, quoniam nec vllam babent manuum impoſitionem, vt omnino inter laicos ipſæ connumerentur.* Hæc verba vltima de diaconiſſis ad antecedentia referenda eſſe videntur; atque ita de diaconiſſis inter *Paulianiſtas*, diaconiſſarum veſtitum ſine vlla antegreſſa conſecratione ſumentibus, intelligi debent. Aut ſi ea accipimus, tamquam dicta de diaconiſſis, quæ iam fuerint in eccleſia, hoc forte indicare volunt, fuiſſe quasdam ex ipſis, quæ ſine impoſitione manuum in iſtud officium ſeſe inſinuauerint, et tales concilium pro mere laicis reputat. Cur quis ad talem iſtius canonis interpretationem inducatur, ratio eſt hæc, quod omnia concilia et ſcriptores de ordinatione diaconiſſarum loquantur, tamquam cum impoſitione manuum perficienda. Ipſe HENRICVS VALESIVS tempore concilii *Chalcedonenſis* ita obti-

inter hæreticos obtinuerant; nonne ſequitur quaſdam fuiſſe, quæ initiatæ et conſecratæ eſſent?

Lupus tom. I. ſchol. in eumd. can.

Fabrot. not. ad Balſam. collect. conſtitut. p. 1417. Videamus obiter, an diaconiſſæ inter laicas cenſerentur: et in ea quidem ſententia ſunt viri docti, quibus erroris fundus eſt canon. XIX. conc. Nicæni. -- De ſententia canonis videamus. Certe nec ipſe Zonaras nec quidam recentiores videntur eum percepiſſe. Hoc igitur conſtitutum eſt in dicto canone, vt diaconiſſæ, quæ ab hæreſi Paulianorum ad eccleſiam redierint, rebaptizentur, et iis quæ in eodem habitu eſſe noſcuntur, quod nimirum non habeant manuum impoſitionem, adeo vt omnino inter laicos deputentur, manus imponantur, anno XL -- ſi inueniantur idoneæ, alioquin manus non imponantur.

a) Conc. Nicæn. c. XIX. (tom. II. p. 38.) Περὶ τῶν Παυλιανισάντων εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. εἰ δὲ ἡ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδείους αὐτοὺς εὑρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένων, ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. ἐμνήσθημεν δὲ διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι.

nuisse, profitetur; nam in quodam concilii istius canone [b] earum ordinatio diserte vocatur *χειροτονία* et *χειροθεσία, impositio manuum.* Et auctor *constitutionum* [c] de earum loquens ordinatione episcopum cum manuum impositione et oratione, quæ ibi recitatur, iubet peragere. Idem mos fuit tum in *græca* tum *latina* ecclesia, quoad ipse ordo in vsu fuit. Concilium in *Trullo* A. ƆCIIXC. habitum, duobus canonibus [d] de earum ordinatione sub nomine *χειροτονίας* loquitur. Et SOZOMENVS [e] de ordinatione *Olympiæ* verba faciens eodem vocabulo vtitur. Et quamquam in ecclesia *latina* non adeo multa huius praxeos exempla deprehendimus, quod hic ordo ibi citius cessauit: IO. tamen BAPT. COTELERIVS [f] ex VENANTIO FORTVNATO et concilio *Wormatiensi* aliqua nobis suppeditat, quippe in quibus diaconissarum ordinatio per manuum impositionem facta esse dicitur. In concilio *Wormatiensi* canon decimus quintus concilii *Chalcedonensis* repetitur. Et FORTVNATVS loquens de quadam femina, quam ordinarit MEDARDVS episcopus, hæc verba habet: *Manu superposita* [g] *consecrauit diaconam.* Ex quibus omnibus perpetuum ecclesiæ morem fuisse intelligimus, diaconissas impositis manibus ordinare: adeoque maxime probabile

b) Concil. Chalced. c. XV. (tom. IV. p. 763.) *Διακόνισσαν μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα, πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα, καὶ ταύτην μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας. εἰ δέ γε δεξαμένη τὴν χειροθεσίαν, καὶ χρόνον τινὰ παραμείνασα τῇ λειτουργίᾳ, ἑαυτὴν ἐπιδῷ γάμῳ ὑβρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἡ τοιαύτη ἀναθεματιζέσθω μετὰ τοῦ αὐτῇ συναφθέντος.* *Diaconissam non esse mulierem* ordinandam *ante annum quadragesimum et eam cum accurata examinatione. Si autem, postquam* ordinatione *accepta ministerio aliquo tempore permansit, se ipsam matrimonio tradiderit, Dei gratiæ iniuriam faciens, ea vna cum illo, qui ei coniunctus est, anathematizetur.*

c) Constit. apost. lib. VIII. c. XIX. *Περὶ δὲ διακονίσσης Βαρθολομαῖος διατάσσομαι· ὦ ἐπίσκοπε ἐπιθήσεις αὐτῇ τὰς χεῖρας, παρεστῶτος τοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ἐρεῖς ὁ Θεὸς κ. τ. λ.* *De* diaconissa *vero ego Bartholomæus constituo*, vt manus ei, *episcope*, imponas, *præsentibus presbyteris et diaconis et diaconissis, et dicas: Deus æterne cæt.*

d) Concil. Trullan. c. XIV. (tom. VI. p. 1150.) *Μήτε διακόνισσαν πρὸ τῶν μ' χρόνων χειροτονεῖσθαι.* *Nec* diaconissa *ante XL. annos* ordinetur. Ibid. can. XL. *οἱ ἱεροὶ κανόνες τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν διακόνισσαν χειροτονεῖσθαι παραδεδώκασι.* *Sacri canones quadraginta annorum* diaconissam ordinandam *esse statuerunt.*

e) Sozom. lib. VIII. c. IX. vid. §. IV. not. n) p. 354.

f) Coteler. not. in constit. apostol. lib. VIII. c. XIX. ad verba: *ἐπιθήσεις αὐτῇ τὰς χεῖρας.*] Frequentissime græci, rarissime latini, præter Wormatienses patres ex concilio Chalcedonensi: Fortunatus in vita Radegundis, *manu superposita consecrauit diaconam* Medardus episcopus.

Concil. Wormatiens. c. LXXIII. ex concil. Chalced. c. XV.

g) Fortun. vit. Radegund. ap. Surium Aug. XIII.

babile nobis videtur, canonem *Nicænum* eo ſenſu accipi oportere, qui praxi eccleſiæ vnus omnium optime reſpondet.

SED HENRICVS IVSTELLVS [h] vir eruditus alium adhuc ſcrupulum circa earum ordinationem mouet, hanc manuum impoſitionem non ordinationem ſed tantum benedictionem eſſe, ratus. Diſtinguit enim inter hæc duo, et dicit, non omnem ſollemnem manuum impoſitionem eſſe ordinationem. Id quod omnino ita eſt: alioquin enim impoſitio manuum ſuper catechumenos, aut baptizatos in confirmatione, aut ſuper pœnitentes in actu eos recipiendi in eccleſiæ communionem, aut ſuper ægrotos valetudinis recuperandæ reſpectu, aut ſuper quemcunque hominem, ad impertiendam ei communem aliquam benedictionem facta, ordinatio foret. Sed vir doctus haud conſideraſſe videtur, quod impoſitio manuum ſuper diaconiſſam amplius quid quam iſtæ omnes in receſſu habeat. Iſthæc enim ad certum officium in eccleſia conſecrabatur, qualem manuum impoſitionem, precationi de impetranda diuina benedictione ad officium digne adminiſtrandum iunctam, eccleſia nomine ordinationis ſemper intellexit atque ita appellauit.

§. VII.

Non ad vllam ſacerdotii functionem conſecratæ.

NON autem perſuadere nobis debemus, quod hæc conſecratio vllam ipſis poteſtatem dederit officium aliquod ſacerdotale aut quidquam eorum, quæ ad hanc ſacram functionem pertinent, peragendi. Feminæ iſtiusmodi officiis fungi ſemper prohibebantur. Vnde auctor *conſtitutionum* praxin ethnicam vocat, ordinare ſacerdotes feminas, *ἱερείας χειροτονεῖν*; lex enim chriſtiana [i] iſtam conſuetudinem non permittit. Non nulli quidem hære-

h) Iuſtell. bibl. iur. canon. tom I. p. 75. not. in conc. Nic. c. XIX. Duplex olim fuit *χειροθεσία*, *εὐλογίας* videlicet et *χειροτονίας*, vt ait Tharaſius patriarcha CP. act. I. concil. Nic. II. tom. III. concil. nec *χειροθεσία* ſemper fuit conſecrationis ſymbolum, ſed et orationis ſuper hominem, cui manus imponebantur. Impoſitionis manuum, quæ ad ordinationem epiſcoporum et presbyterorum pertinet, meminit Paulus 1 Tim. IV, 14. c. V, 22. -- Impoſitio vero manuum benedictionis adhiberi ſuit ſolita, vt diximus, lapſis pœnitentibus, et redeuntibus ab hæreticis ad veram eccleſiam.

i) Conſtit. apoſt. lib. III. c. IX. *Εἰ δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διδάσκειν αὐταῖς οὐκ ἐπετρέψαμεν, πῶς ἱερατεῦσαι ταύτας παρὰ φύσιν τις συγχωρήσει; τοῦτο γὰρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀθεότητος τὸ ἀγνόημα, θηλείαις θεαῖς ἱερείας χειροτονεῖν.* *Si hactenus mulieribus docendi munus non commiſimus, quomodo munere ſacerdotali fungi præter naturam eisdem quisquiam permittet? hic enim eſt error gentilium Deum negan-*

hæretici, vt TERTVLLIANVS [k] obſeruat, feminis docere, exorcizare, et baptiſmum adminiſtrare permittebant; ſed hæc omnia contra apoſtolorum regulam [l] fieri dicit. EPIPHANIVS hoc [m] in primis *Pepuzianis*, *Montaniſtarum* ſurculis, imputat, quod apud eos *mulieres epiſcopi ſint et presbyteri*, et apoſtoli verbis eo abutantur; *In Chriſto Ieſu neque mas eſt neque femina*, vt praxi ſuæ colorem aliquem addant. Idem etiam de *Collyridianis* [n] dicit, quod feminarum opera ad ſacrificandum *Mariæ virgini* vtantur. Quibus verbis duplex continetur incuſatio. I. Quod diuinum cultum ſanctæ virgini præſtent et II. quod ſacerdotes feminas in hoc illius cultu adhibeant. Aduerſus hoſce in peculiari diſſertatione, nullam feminam inde ab orbe condito ad offerendum ſacrificium, aut ſollemnem aliquem in eccleſia cultum perficiendum ordinatam fuiſſe, fuſe demonſtrat et ſubiungit [o]: *Si ſacerdotium mulieribus mandatum foret, aut canonicum quiddam præſtare in eccleſia liceret, nulli potius quam Mariæ illud in nouo teſtamento committi ſacerdotis officium debuit; cui tantus bonor eſt babitus, vt gremio ſinuque ſuo regem omnium ac cæleſtem Dominum Deique filium exciperet.*

tium, diis feminis ſacerdotes feminas eligere.

k) Tertull. de præſcript. c. XLI. Ipſæ *mulieres hæreticæ* quam procaces, quæ *audeant docere*, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan et tinguere.

l) Id. c. XVII. de baptiſmo. Petulantia mulieris, quæ vſurpauit docere, vtique non etiam tinguendi ius ſibi pariet: niſi ſi quæ noua beſtia euenerit ſimilis priſtinæ? vt quemadmodum illa baptiſmum auferebat, ita aliqua per ſe eum conferat. Quod ſi quæ Paulo perperam adſcripta ſunt, ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt; ſciant in Aſia presbyterum, qui eam ſcripturam conſtruxit, quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, conuictum atque confeſſum id ſe amore Pauli feciſſe, loco deceſſiſſe. Quam enim fidei proximum videretur, vt is docendi et tinguendi daret feminæ poteſtatem, qui ne diſcere quidem conſtanter mulieri permiſit? *Taceant*, inquit, *et domi maritos ſuos conſulant*,

m) Epiphan. hæreſ. LXIX. Pepuzian. n. II. ἐπίσκοποι παρ' αὐτοῖς γυναῖκες καὶ πρεσβύτεροι γυναῖκες.

n) Id. hæreſ. LXXVIII. Antidicomarianit. n. XXIII. Καὶ εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας παρθένου ὑπὲρ τὸ μέτρον τὶ παρῆλθαι ἀθεμίτῳ καὶ βλασφήμῳ ἐπιχειρεῖν πράγματι, καὶ εἰς ὄνομα αὐτῆς ἱερουργεῖν διὰ γυναικῶν. *In ſanctiſſimæ virginis nomen modum omnem prætergreſſos nefariam rem, et cum Dei contumelia coniunctam adgredi, boc eſt in illius nomen* per mulieres ſacrificia facere.

o) Id. hæreſ. LXXIX. Collyrid. n. III. Εἰ ἱερατεύειν γυναῖκες Θεῷ προσετάσσοντο, ἢ κανονικόν τι ἐργάζεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ, ἔδει μᾶλλον αὐτὴν τὴν Μαρίαν ἱερατείαν ἐπιτελέσαι ἐν καινῇ διαθήκῃ· τὴν καταξιωθεῖσαν ἐν κόλποις ἰδίοις ὑποδέξασθαι τὸν παμβασιλέα Θεὸν ἐπουράνιον, υἱὸν τοῦ Θεοῦ - - ἀλλ' οὐκ εὐδόκησεν.

peret. Verum longe aliter Deo visum est, cæt. *Quamquam vero*, inquit, p *diaconissarum in ecclesia ordo sit, non tamen ad sacerdotii functionem, aut vllam eiusmodi administrationem institutus; sed vt muliebris sexus honestati consulatur: siue vt baptismi tempore adsit: siue vt inspiciat, si quid passa sit aut molestiæ pertulerit: siue vt cum nudandum sit mulieris corpus, interueniat: ne virorum, qui sacris operantur, adspectui sit exposita, sed a sola diaconissa videatur.* Atque hinc eas in ecclesia vmquam πρεσβυτερίδας ἢ ἱερίσσας, *presbyteridas aut sacerdotissas* factas esse negat. Vbi lector obseruet, par est, quod EPIPHANIVS q distinctionem inter πρεσβύτιδας et πρεσβυτερίδας ponat, quod prius illud vocabulum denotet feminas, quæ anus sunt, cuiusmodi ordinarie erant diaconissæ; posterius autem adhibeat ad designandum personas, ad officium presbyteriale seu sacerdotale ordinatas, cuiusmodi vllam feminam in ecclesia christiana fuisse, pernegat.

§. VIII.

Earum officium erat, Primo: *Baptismo feminarum adsistere.*

ET hinc manifestum est, diaconissarum tantum fuisse, in ecclesia inferiores quasdam functiones peragere et eas quidem præcipue, quæ ad feminas spectabant, quarum caussa ordinatæ erant. Aliqua istius officii pars erat, ministro feminam baptizanti subuenire, vbi decori gratia ad exuendum eis vestes adhibebantur (mos enim tum erat, omnes adultos per immersionem baptizare) et omnia ita ordinare, vt vniuersus actus cum omni decentia, tantæ eius sanctitati conueniente, peragi posset. Hoc ex locis EPIPHANII tum modo citatis tum aliis [a] patet. Apud IVSTINIANVM [b] etiam et auctorem [c] *constitutionum* huius

p) Epiph. ibid. Καὶ ὅτι μὲν διακονισσῶν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεύειν, οὐδέ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτρέπειν, ἕνεκεν δὲ σεμνότητος τοῦ γυναικείου γένους ἢ δὲ ὥραν λουτροῦ, ἢ ἐπισκέψεως πάθους, ἢ πόνου, καὶ ὅτε γυμνωθείη σῶμα γυναικὸς, ἵνα μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱερουργούντων θεαθείη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης.

q) Epiph. ibid. n. IV. Χήρας τε ὀνόμασι, καὶ τούτων τὰς ἔτι γεραιτέρας πρεσβύτιδας οὐδαμοῦ δὲ πρεσβυτερίδας, ἢ ἱερίσσας προσέταξεν.

a) Epiph. exposit. fid. n. XXI. vid. §. V. not. p) pag. 355.

b) Iustin. nouell. VI. c. VI. ἐπὶ τὴν ἱερὰν παρεῖναι διακονίαν, καὶ τοῖς τε προσκυνητοῖς ὑπηρετεῖσθαι βαπτίσμασι, τοῖς τε ἄλλοις παρεῖναι τοῖς ἀποῤῥήτοις, ἅπερ ἐν τοῖς σεβασμιωτάτοις μυστηρίοις δι' αὐτῶν εἴωθε πράττεσθαι. *Ad sacrum venire ministerium et* adorandis ministrare baptismatibus, *et aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur.*

c) Constit. apostol. lib. III. c. XV. Πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν

huius rei fit mentio, quorum hic addit, quod diaconissæ oleo sancto feminas in baptismo vnxerint, quæ erat tum temporis ecclesiæ *græcæ* consuetudo, vt non tantum episcopi, presbyteri et diaconi, sed etiam diaconissæ hunc vnctionis ritum ante baptismum adhiberent, de quo IO. BAPTISTA COTELERIVS in notis suis [d] diuersa exempla ex antiquis scriptoribus adfert, quæ vero aliorsum spectant.

§. IX.

Secundo: *Catechumenas priuatim instituere.*

ALIA officii diaconissarum pars erat, catechumenas, quæ ad baptismum præparabantur, de christianæ religionis capitibus priuatim erudire. Quamquam enim in ecclesia publice docere illis haud licebat, domi tamen instruere atque erudire eas poterant, quomodo ad quæstiones iis omnibus, qui ad baptismum admittendi erant, proponi solitas apte esset respondendum. Auctor breuium adnotationum in epistolas [e] sub nomine HIERONYMI hoc vocat *ministerium verbi*, quo diaconissæ in ecclesiis orientalibus ætate sua functæ sint. Et in ecclesiis *Africanis* adeo vsitata et ordinaria earum officii pars erat, vt patres concilii *Carthaginensis* [f] quarti id ipsum tamquam necessa-

τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς. Primum quidem quum mulieres baptizantur, vnget quidem eis diaconus frontem tantum oleo sacro, post eum vero illinet eas diaconissa.

d) Coteler. in loc. Hoc etiam loco ad baptizandas feminas adhibentur diaconissæ, *vt eas inungant*, neue a viris adspiciantur nudæ. Et quidem quod spectat ad vnctionem, illustre habemus in Ioannis Moschi prato spirituali c. III. exemplum, de Corone presbytero, cui in cœnobio ibi memorato baptismum accedentibus conferre demandatum fuerat. *αὐτὸς δὲ ἔχριεν καὶ ἐβάπτιζεν τοὺς ἐπὶ τοῦτο παραγινομένους· καθ' ὅτι οὖν ἔχριεν γυναῖκα ἐσκανδαλίζετο. Ipse autem vngebat et baptizabat eos, qui ad hoc veniebant. Quoties ergo mulierem inungeret, scandalizabatur, ἐν μιᾷ οὖν ἦλθεν κόρη Περσία, ἐπὶ τὸ βαπτισθῆναι, ἦν δὲ εὐειδὴς πάνυ ὡραῖα, ὥστε μὴ δυνηθῆναι τὸν πρεσβύτερον αὐτὴν χρῖσαι τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ· καὶ ποιησάσης αὐτῆς δύο ἡμέρας, ἤκουσεν ἀρχιεπίσκοπος Πέτρος, ἐξεπλάγη ἐπὶ τῷ γεγονότι, καὶ ἠθέλησεν ἀφορίσαι διάκονον γυναῖκα ἐπὶ τῷ αὐτῷ· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, διὰ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸν τόπον. Quadam vero die venit puella orta ex Perside, vt baptizaretur; quæ ita speciosa erat, ac tantæ pulcritudinis, vt non posset presbyter eam sancto oleo inungere. Cum sic vero illic puella mansisset duos dies, audiens archiepiscopus Petrus, obstupuit ea de re vehementer, voluitque ad hoc opus delegare diaconissam mulierem; sed non fecit, quod locus,* cœnobium videlicet, *id non pateretur.* Ambrosius Camaldulensis vertit, *ne contra canones fecisse videretur*, quia male legebat *τύπον*, quemadmodum pro *γεγονότι*, *γέροντι*.

e) Hieron. com. in Rom. XVI, 1. Sicut etiam nunc in orientalibus *diaconissæ* mulieres in suo sexu ministrare videntur in baptismo, siue in *ministerio verbi*, quia *priuatim docuisse feminas* inuenimus. cæt.

f) Conc. Carth. IV. c. XII. (tom. II. conc. p. 1201.)

necessarium requisitum in diaconissis vrgeant. *Viduæ*, inquiunt, *vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto et sacro sermone docere imperitas et rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, et qualiter accepto sunt, baptismo viuant.*

§. X.

Tertio: *Feminas ægrotas et adflictas visitare iisque ministrare.*

ALIA rursus functionis earum pars erat, visitare feminas ægrotantes iisque ministrare, quod ab EPIPHANIO g obseruatur et ab auctore *constitutionum*, qui h eas similiter adhiberi dicit in deferendis episcopi mandatis ad feminas bene valentes, ad quas diaconi propter infidelium cogitationes, hoc est, propter offendiculum ethnicorum ignominiamque, qua eos adficiendi inde captent occasionem, mitti non possint.

§. XI.

Quarto: *Martyribus et confessoribus in custodia ministrare.*

ADFLICTIONIS et persecutionis temporibus ad ministrandum martyribus in custodia adhibebantur; quod multo facilius et minori cum suspicione atque vitæ periculo ab ethnicis aditum ad eos impetrare poterant, quam quidem diaconi aut vlli alii ecclesiæ ministri. IO. BAPTISTA COTELERIVS i et IACOBVS GOTHOFREDVS hoc ex quibusdam locis LVCIANI et LIBANII colligunt, quæ manifeste ad hanc ministerii diaconissarum partem respiciunt. LVCIANVS enim in dialogo quodam loquens de *Peregrino* philosopho, quod christiani, quum propter religionis eorum professionem in custodia esset, omnia cum magna fide et diligentia ei præstiterint, dicit: *Mane* k *quidem illico videre erat iuxta carcerem præ-*

g) Epiph. hæres. LXXIX. n. III. vid. §. VII. not. o) p. 360. Exposit. fid. n. XXI. vid. §. V. not. p) 355.

h) Constitut. apost. lib. III. c. XV. Προχείρισαι δὲ καὶ διάκονον πιστὴν ἁγίαν εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὑπηρεσίας· ἔστι γὰρ ὁπότε ἐν τισιν οἰκίαις ἄνδρα διάκονον γυναιξὶν οὐ δύναται πέμπειν διὰ τοὺς ἀπίστους· ἀποστελεῖς οὖν γυναῖκα διάκονον διὰ τὰς τῶν φαύλων διανοίας. *Eliges quoque diaconissam fidelem et sanctam ad ministrandum mulieribus. Euenire enim solet aliquando in quibusdam domibus, vt non possis propter infideles mittere diaconum ad mulieres, mittere vero possis diaconissam propter cogitationes improborum.* Cap. XIX. Ἡ γυνὴ τὰς γυναῖκας σπουδαζέτω θεραπεύειν. *Mulier quidem mulieres curet.*

Hieron. ep. II. ad Nepot. *Multas anus* alit ecclesia, quæ *officium ægrotanti* præstant. cæt.

i) Cotel. not. in const. ap. lib. III. c. XV. Denique ad diaconas pertinuisse puto, *visitationem carcere detentorum*, nec non collectionem pecuniæ ad liberandos eos. Id sane innuunt Lucianus et Libanius. cæt. vid. seqq. not. k) et l).

Gothofr. comment. in codic. Theodos. lib. XVI. tit. II. leg. XXVII. tom. VI. p. 61.

k) Lucian. Peregrin. (tom. IV. opp. edit. Basil. 8. p. 276.) Καὶ ἕωθεν μὲν εὐθὺς ἦν ὁρᾶν παρὰ τῷ δεσμωτηρίῳ περιμένοντα

ſtolantes anus viduas quaspiam et orbos pueculos. Vbi per viduas ſine dubio chriſtianorum diaconiſſas intelligit. Neque vllum dubium eſt, quin LIBANIVS [l] eaſdem intelligat, quando dicit, *matrem vetularum, ſi vincto conſigerit, vagantem colligere quidquid mendicando poſſit.* Hoc plane ad magnam chriſtianorum caritatem atque liberalitatem in martyres ſuos ſpectat, vbi eleemoſynas colligere et per diaconiſſarum manus eis mittere conſueuerunt.

§. XII.

Quinto: *Ad introitum feminarum in eccleſiam exſpectare.*

IN eccleſiis *græcis* diaconiſſæ etiam ad introitus feminarum in templis præſtolari debebant, quæ officii ipſarum pars apud auctorem [m] *conſtitutionum* et auctorem ſub nomine IGNATII memoratur, qui [n] illas φρερὲς τῶν ἁγίων πυλώνων, *cuſtodes ſanctarum portarum*, nuncupat. Sed hoc probabiliter in illis tantum templis obtinuit, vbi inter portas marium et portas feminarum fuit diſtinctio. Nam IACOBVS VSSERIVS [o] obſeruat, quod nullus antiquus ſcriptor præter hoſce duos vllam mentionem huius, tanquam officii diaconiſſarum partis, faciat. Et in alio loco *conſtitutionum* [p] hæc diſtinctio plane et perſpicue exprimitur: *Ianitores ſtent ad introitum virorum cuſtodiendi cauſſa, diaconiſſæ vero ad mulierum.*

§. XIII.

Sexto: *Præſidere viduis,* cæt.

DENIQVE omnibus feminis ſuum cuique locum adſignare, easque

γραΐδια, χήρας τινὰς, καὶ παιδία ὀρφανά. conf. ad h. l. Coteler. ad conſtit. lib. III. c. XV.

l) Liban. orat: XVI. in Tiſamenum edit. Morell. p. 452. (ap. Coteler. tom. I. p. 287.) Μητέρα δὲ γραῶν, εἴπερ εἴη τῷ δεδεμένῳ, πλανωμένην ἀγείρειν ὅσον προσαιτοῦσα δύνηται. Item orat. de vinctis apud Iacob. Gothof. ταῦτα εἰπὼν ἀκούει· δεινὸν οὐ καλεῖς διὰ τῶν δετῶν (malim ita, addit Cotelerius l. c. quam vt editum eſt, διὰ τῶν δετῶν per vinctos, ἐξιόντων γυναῖκα δεῦρο τῶν ἐπὶ φιλανθρωπίᾳ φιλοτιμουμένων, εἶτ' αὐτῆς πρὸς τὰ γόνατα προσπεσὼν πείθεις προσαιτοῦσαν ἄγειν τί σοι. *Poſtquam hæc dixit, audit; Cur non vocas per hoſce qui egrediuntur*, mulierem huc aliquam ex iis, *qui pro humanitate ſua claræ habentur; indeque ad genua illius procidens perſuades*, vt mendicando aliquid tibi adferat.

m) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XXVIII. Διακόνισσα οὐκ εὐλογεῖ, ἀλλ' οὐδέ τι ὧν ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι, ἢ οἱ διάκονοι, ἐπιτελεῖ, ἀλλ' ἢ τοῦ φυλάττειν τὰς θύρας κ.τ.λ. Diaconiſſa non benedicit, *neque facit aliquid eorum, quæ presbyteri aut diaconi faciunt, niſi quod* ianuas cuſtodit. cæt.

n) Pſeudo-Ignat. ep. ad Antioch. n. XII. ἀσπάζομαι τὰς φρουρὰς τῶν ἁγίων πυλώνων, τὰς ἐν Χριστῷ διακόνους. *Saluto* cuſtodes ſanctarum portarum *exſiſtentes in Chriſto* diaconiſſas.

o) Vſſer. diſſertat. XVI. p. 224. apud Coteler. (fol. CXV. edit Oxon. MDCXLIV.) Diaconiſſis portarum committit cuſtodiam, quod veterum alius facit nullus.

p) Conſtit. apoſt. lib. II. c. LVII. Οἱ μὲν πυλωροὶ εἰς τὰς εἰσόδους τῶν ἀνδρῶν φυλάσσοντες αὐτὰς, αἱ δὲ διάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν.

que ſubmonere debebant, quomodo in eccleſia q ſeſe gerere deceret; reliquis etiam viduis præſidere tenebantur r, vnde in canonibus quibusdam *προκαθήμεναι*, *præſidentes* ſeu *gubernantes* dicuntur; vti THEODORVS BALSAMON et IOANNES ZONARAS in concilium *Laodicenum* s notant. Et ſi qua mulier habebat, quod ad diaconum vel epiſcopum deferret, diaconiſſa t eam debebat introducere.

HÆ ſunt diaconiſſarum in eccleſia primitiua functiones, quas enarraui paullo curatius, quod non ita notæ ſunt in vulgus; quando ipſe ordo iam ante aliquot ſæcula penitus deſiit.

§. XIV.

Quamdiu hic ordo in eccleſia durauerit.

SI quæras, quamdiu hic ordo in eccleſia durauerit et quo tempore prorſus abolitus ſit? Reſpondeo, non vbique ſimul eum ceſſaſſe, ſed in eccleſia *græca* longius quam in *latina*, et in quibusdam eccleſiis *latinis* diutius quam in aliis, obtinuiſſe. In eccleſia *græca* ad tempora vſque BALSAMONIS, hoc eſt, ad finem vſque ſæculi duodecimi, continuatus eſt; loquitur enim de ipſis u tamquam in eccleſia *Conſtantinopolitana* tum miniſtrantibus: quamquam ex aliis iſtius auctoris locis, eas in aliis eccleſiis x iam remotas fuiſſe, apparet. In eccleſia *latina* decreta quædam contra ordinationem earum iam diu ante facta

q) Ibid. lib. II. c. LVIII. *Εἰ δὲ πτωχὸς, ἢ ἀγενὴς, ἢ ξένος ἐπέλθοι, πρεσβύτης, ἢ νέος τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τόπος οὐχ ὑπάρχει, καὶ τούτοις τόπον ποιήσει ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ ὁ διάκονος -- τῷ δὲ αὐτῷ ποιείτω καὶ ἡ διάκονος ταῖς ἐπερχομέναις γυναιξὶ πτωχαῖς ἤτοι πλουσίαις. Si pauper aut ignobilis, aut peregrinus quiſpiam, ſenex vel adoleſcens aduenerit, neque ſit locus vacuus, his quoque diaconus ex toto animo locum faciat. - - Cum mulieres ſiue pauperes, ſiue diuites aduenerint,* vtrumque horum faciat diaconiſſa.

r) Ibid. lib. III. c. VII. †

s) Conc. Laodic. c. XI. (tom. I. p. 1497.) *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. Non oportere eas, quæ dicuntur presbyteræ et* præſidentes, *in eccleſiis conſtitui.*

t) Conſtitut. lib. II. c. XXVI *Ἄνευ διακόνου μηδεμία προσίτω γυνὴ τῷ διακόνῳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ, ad diaconum aut epiſcopum* nulla mulier ſine diaconiſſa, accedat.

u) Balſam. reſp. ad interrog. Marci c. XXXV. ap. Leunclau. iur. gr. rom. tom. I. p. 381. *Πάλαι ποτὲ καὶ τάγματα διακονισσῶν τοῖς κανόσι ἐπεγινώσκετο, καὶ εἶχον καὶ αὐτα βαθμὸν ἐν τῷ βήματι· ἡ δὲ τῶν ἐμμηνίων κάκωσις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐκ τοῦ θείου καὶ ἁγίου βήματος ἀπεξίνωσε· παρὰ δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν διακόνισσαι προχειρίζονται μίαν μὲν μετουσίαν μὴ ἔχουσαι ἐν τῷ βήματι, ἐκκλησιάζουσαι δὲ τὰ πολλὰ, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἐκκλησιαστικῶς διορθούμεναι. Olim aliquando ordines diaconiſſarum canonibus cogniti fuere, habebantque ipſæ gradum ad altare. Menſtruorum autem inquinatio miniſterium earum a diuino et ſancto altari expulit. In ſanctiſſima autem eccleſia ſedis Conſtantinopolitanorum diaconiſſæ deliguntur, vnam quidem communicationem non habentes ad altare, in multis autem habentes conuentum et muliebrem cœtum eccleſiaſtice dirigentes.*

x) Id. comment. in concil. Chalced. c. XV. *Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος πάντη ἐσχόλασεν· διακόνισσα γὰρ σήμερον οὐ χειροτονεῖται, κἂν καταχρηστικῶς τινὲς τῶν ἀσκητριῶν*

cta fuerant. Primum enim concilium *Arausicanum*, A. CCCCXLI. celebratum [y] vllam amplius diaconissam ordinari prohibet. Et concilium *Epaonense* [z] A. IƆVII. habitum canonem habet, quo earum consecratio penitus abrogatur. Non multo post concilium secundum *Aurelianense* ad A. IƆXXXIII. decretum [a] contra illas renovat. Et ante hæc ipsa omnia concilium *Laodicenum* [b] in ecclesia *orientali* sub nomine *presbyterarum* et *præsidentium* eas in ecclesia porro constitui vetat. Sed hæc decreta non vbique in Oriente in effectum deducta sunt, neque in Occidente in vniuersum nisi post multa sæcula obtinuerunt. Auctor quidem sub nomine AMBROSII lectorem minus circumspectum in grandem certe errorem seduxerit. Diaconissarum enim ordinem nusquam nisi inter *Montanistas* in vsu [c] fuisse dicit; presbyteridas *Montanistarum* cum diaconissis ecclesiæ ex ignorantia confundens. Et auctor sub nomine HIERONYMI non maiori in pretio habendus, quando innuere videtur, quod suo tempore diaconissarum ordo in Occidente penitus abolitus et in *orientalibus* tantum ecclesiis [d] retentus fuerit. Iam enim supra §. VI. ex VENANTIO FORTVNATO, qui circa A. IƆLX. vixit et concilio *Wormatiensi* sæculo nono habito, demonstraui, quod diaconissæ in quibusdam ecclesiis occidentalibus tum retentæ fuerint; quod etiam ex *ordine Romano* [e] et aliis libris ritualibus eo tempore vsitatis

διακόνισσαι λέγονται. *Quæ in præsenti canone tractantur, omnino exoleuere.* Diaconissa *enim* hodie non ordinatur, *etiamsi quædam ascetriæ abusiue diaconissæ dicantur.*

y) Concil. Arausic. I. c. XXVI. (tom. III. conc. p. 1451.) Diaconæ omnimodis non ordinandæ.

z) Conc. Epaonens. c. XXI. (tom. IV. conc. p. 1578.) *Viduarum consecrationem, quas diaconas* vocitant, ab omni regione nostra penitus *abrogamus.*

a) Conc. Aurel. II. c. XVIII. (tom. IV. p. 1782.) Placuit, vt nulli postmodum feminæ diaconalis benedictio pro conditionis huius fragilitate credatur.

b) Concil. Laodicen. c. XI. vid. §. XIII. not. s) p. antec. 365.

c) Ambros. com. in 1 Tim. III, 11. Cataphrygæ erroris occasionem captantes, propter quod post diaconos mulieres alloquitur, etiam *ipsas diaconas ordinari debere vana præsumtione defendunt*, cum sciant apostolos septem diaconos elegisse. Numquid nulla mulier tunc idonea inventa est, cum inter vndecim apostolos sanctas mulieres fuisse legamus? sed vt hæretici animum suum verbis non sensu legis astruere videantur, apostoli verbis, contra sensum innituntur apostoli, vt cum ille mulierem in ecclesiam in silentio esse debere præcipiat, illi e contra etiam auctoritatem in ecclesia vendicent ministerii.

d) Hieron. com. in Rom. XVI, 1. Sicut in orientalibus diaconissæ mulieres in suo sexu ministram videntur in baptismo, siue in ministerio verbi, quia priuatim docuisse feminas inuenimus, sicut Priscillam, cuius vir Aquila vocabatur. conf. id. 1 Tim. III, 11.

e) Ordo Rom. p. 161. in biblioth. patr. tom. IX. Par. MDCXXIV.

tis euinci poteſt, in quibus inter alias formulas deprehendimus aliquam, quæ dicitur *ordo ad diaconam faciendam.* Sed in vno aut duobus ſæculis poſt, hoc eſt, ſæculo decimo vel vndecimo IOANNES BONA [f] totum ordinem prorſus exſtinctum eſſe exiſtimat.

§. XV.

Alia nominis diaconiſſæ *notio, quatenus vxorem diaconi denotat.*

ANTEQVAM huic tractationi imponam finem, non poſſum, quin lectorem doceam, eſſe aliam adhuc nominis *diaconiſſæ* notionem, quam interdum apud medii æui ſcriptores eccleſiaſticos deprehendimus, qua vtuntur ad ſignificandam non diaconiſſam, ſed diaconi cuiusdam vxorem, eodem ſenſu, quo *presbytera* vxorem presbyteri et epiſcopi coniugem *epiſcopa* denotat. Vocabulum *epiſcopa* ita in concilio ſecundo *Turonenſi* adhibitum legimus, quando ibi dicitur: *Epiſcopum epiſcopam* [g] *non habentem, nulla ſequatur turba mulierum.* Ita etiam vocabula *presbytera*, *diaconiſſa* et *ſubdiaconiſſa* [h] pro presbyteri, diaconi et ſubdiaconi cuiusdam vxore paullo poſt in eodem concilio vſurpantur. Et ſic in concilio *Antiſiodorenſi* [i] et quibusdam aliis in locis. Vnde doctus quidam et ingenioſus [k] concilii *Tridentini* examinator concludit, *gallicanarum* eccleſiarum epiſcopos his temporibus lege ad cælibatum non obligatos, nec cum vxoribus ſuis coire ipſis interdictum fuiſſe. Sed ingenue fateor, me hoc pro errore reputare. Nam inde a *Siricii* papæ tempore cælibatus clericorum in eccleſiis *occidentalibus* obtrudi cœpit, et hi ipſi canones illum vrgent. Quare illis non maius pretium ſtatuo, quam par eſt. Quod enim ad clericorum in matrimonio conſtitutorum cauſſam attinet, non opus eſt eam defendere eiusmodi argumentis, vtpote conſuetudine et praxi totius eccleſiæ catholicæ quorundam puriſſimorum ſæculorum nixam atque ſuffultam; qua de re pluribus differemus poſtea, vbi de vniverſa-

f) Bona rer. liturgic. lib. I. c. XXV. n. XV. p. 287. Ante annos fere ſexcentos ceſſauit in occidente earum ordinatio et miniſterium: In oriente vero iam deſierat viuente Balſamone, vt ipſe ait in *notis ad concil. Chalced.* c. XV.

g) Concil. Turon. II. c. XIII. (tom. V. conc. p. 855.)

h) Ibid. c. XIX. Si inuentus fuerit presbyter cum ſua presbytera, aut diaconus cum ſua *diaconiſſa*, aut ſub-diaconus cum ſua *ſubdiaconiſſa*, annum integrum excommunicatus habeatur.

i) Concil. Antiſiodorenſ. c. XXI. (tom. V. p. 959.) Non licet presbytero, poſt acceptam benedictionem, in vno lecto cum presbytera ſua dormire, nec in peccato carnali miſceri, nec diacono, aut ſubdiacono.

k) Gentillet. exam. concil. Trident. lib. IV. p. 259.

